7

22

חומרים של ארגון
ותיקי ההגנה

23

שם תיק: ארגון ותיקי ההגנה

מזהה פיזי: פ-6171/7

מזהה פריט: 001nfz5

כתובת: 3-307-5-11-2 תאריך הדפסה: 06/06/2022

34 ד-1

7/4

- עוזי דפלין החברה להגנת הטבע רח' השפלה 4 ת"א 2- 02-932315

- חיים ברר מנהל לשכת הישוב הערקני

- רמי יזרעאלי 639660

- רונה שגיא מומחה למרות 858510

- מאיר בן דב ארכיטקט ארכיאולוג (באמצעות אפיקה לוי)

- שפירא דוד גיאוגרפיה היסטוריה 13 222522 (באמצעות פיני)

- יואל עמירן

אנשי יואל עמירן שמאי אלון 288693 , יוסי אנג 243274

אילן שלום

בהמשך לשיחתנו הריני את
מעביר אליך צלום הדף
הכולל את הפרטים על
קורס הקשר שהדרכתי בראשון
לציון בשנת 1939

בברכה

[illegible] 8/3/05

שהיה מהסס אם לקחת חלק בתפקיד. כשהזדמנתי מאוחר יותר לחיי חברה בעיר, נתגלתה לי תמונה אחרת.

בשהתחילו מאורעות תרצ"ו, נכנסנו לפעילות בקשרים. תורנות ע"י הטלפון, במועצה המקומית, ב"כרמל-שקדים" ובתחנת "מגן-דוד אדום". אין להכחיש, כשהיתה בת-זוג חברה למשמרת, התפתחה גם רומנטיקה...

ביננתים למדנו איתות בזמזם, בפנסי-לוקאס ובהליוגרף (מראות). תחנת-האיתות, מוקמה על משטח **מיכלי-המים**. הקשר היה עם חולדה (חה),גדרה (גה) גבעת-ברנר (גר), רחובות (רת), באר-יעקב (בב), בן-שמן (בנ), גבעת-גנים (גג), בית-חנן (בנ), תל-אביב (תב) והרצליה (הה).

היתה תקופה, שהתחנה היתה על **הגג בבית ריבקינד**. עובדה שגרמה לא מעט טרדות לבני-המשפחה, שסבלו זאת בשקט וב"גבורה"... גם תעלולים לא חסרו. חילוף המשמרות וביקורי חברים "להעביר את הזמן", לא תמיד נעשו בשקט או בזמן שלא נועד למנוחה. זה יכול היה להיות בגמר הצגת הקולנוע או אירוע חברתי אחר. צינור הביוב, הגיע לגג והפיץ ריח לא נעים, שגרם לנו אי נוחות. הצנור נסתם על ידנו. והתוצאות? מי ישורנו? היו גם שמועות, שמאז דהוא הירשה לעצמו גישה למקרר...

תדירות <u>**התדרכות**</u> היתה תכופה. על-פי-רוב אחת לארבעה ימים. היו גם מקרים, מסיבות שהזמן גרמן, תכופות מזה.

בשנת תרצ"ט, נערך <u>קורס מדריכים לאיתות</u>, בו השתתפתי גם אני. אחד המדריכים, היה **אברהם כהן**, בעל "עבר" כנגר ובנאי בארמונו של האמיר עבדאללה בעבר-הירדן. על חוויותיו שם הרבה לספר לנו בשעת ההפסקות. לאחר קום המדינה שרת במשרד-החוץ כשגריר בניגריה ובמדינות אחרות במזרח הרחוק. הקורס נמשך שיבעה שבועות. בכל שבוע, התחיל ביום חמישי בערב, ונמשך ביום שישי ושבת. ביטול ימי העבודה בימי שישי היה על חשבוננו, וכן המזון בו הצטיידנו. הקורס הסתיים, לאחר עבודה אינטנסיבית ומתישה, בבחינות גמר, שהסמיכו אותנו להדרכה. המתח נפרק במסיבת-סיום, שאליה הובאו משקאות, מתנת היקב. כמה חברים השתכרו, מי פחות ומי יותר. הגדיל לעשות **אברהם אריה**, החניך-המצטיין, שבשכרותו גם הישטתה. חומר סיפרותי שהיה בחלק האמנותי-בידורי, נמסר על-ידי לארכיון צה"ל ו"ההגנה".

באותה תקופה, הותלנו גם <u>**באימון שימוש ברובים ובאקדחים**</u>, בבנין הרפת של בית-כנר (מד"א). התחלנו לצאת לשמירה. העמדה שאליה נשלחנו, היתה **בשכונת-ברנשטיין** מול סרפנד (צריפין). המתח היה רב, החשש היה לא רק מהתקפת ערבים, אלה גם ממגשי הצבא הבריטי.

יום שבתון כמחאה נגד הספר-הלבן. התכנסות היתה ע"י בית-הכנסת

טופס הזמנת צילומים

שם המבקש: יהודה כהן

תאריך: 17.4.05

סימול התיק: 144.38

כותרת המסמך: עדות
יגאל ז ביליק

סה"כ צילומים: 3

הארכיון תולדות "ההגנה"

סימול ראשוני 38-144

22.11.78

יגאל צבילוק (צבי) (דבור) 38-144 המראיין חיים לוי

נולדתי ב 22.6.1922 בבאר יעקב. גמרתי ביה"ס יסודי
בבאר יעקב והמשכתי בגימנסיה הרצליה בת"א.
ב 1936 בבאר יעקב התחלתי לעסוק בהפעלת קשר
בהוראתו של [illegible] לשם [illegible] של באר יעקב.
אותות [illegible] היה קשר
הזיקות עזרה מראשון לציון, נס ציונה ורחובות — [illegible] היה [illegible]
[illegible] הליגראף [illegible] ואותות [illegible] במלה. זה היה
[illegible] ב 6-8
שבועות. [illegible] ב 1937
[illegible] לימוד אותות במושבה.
[illegible] בראשון לציון. זה
[illegible] בן 15 [illegible] מדריכי אותות [illegible] לציון נחלת יהודה ו[illegible]
היה [illegible] רק [illegible] מראשון לציון, [illegible] של [illegible]
ובאר יעקב. [illegible] הקורס היה אהרון כהן. [illegible] ומדריכי אותות במושבה.
(ה[illegible] [illegible] לימודי [illegible] כי [illegible] היתה [illegible])
מ 1937 [illegible] אחרי [illegible] בבאר יעקב. ולמעשה [illegible]
בהיותי בן 18 [illegible] ב 1941 [illegible] קורס [illegible] קשר
ב-טפ"א [illegible] מגמת ההגנה. [illegible] הקורס המשכתי ב[illegible]
[illegible] אהרון [illegible] הקורס היה [illegible], ומפקד
הקורס [illegible] קורס [illegible] מפקד [illegible] יגאל ידין. [illegible]
[illegible] היה [illegible] ~~[illegible]~~ של
[illegible] בסוף הקורס קיבלתי [illegible]
[illegible] מפקד [illegible] ראשון לציון.
~~[illegible]~~ [illegible] באר יעקב - נס ציונה [illegible]
[illegible] נחלת יהודה, ראשון לציון,
[illegible] בין [illegible] [illegible] ובן שמן.
[illegible] תחת פיקודו של [illegible] היה [illegible]
בבן שמן [illegible]
בבן שמן.
[illegible] שמרו [illegible] נס ציונה.
[illegible] [illegible] ו[illegible].
[illegible] __[illegible]__ ראשון לציון, באר יעקב, נחלת יהודה. [illegible] היה
[illegible] ורנר.
של [illegible] של [illegible] בבאר יעקב [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ב-טפ"ז
הנה היו [illegible] מפקדים [illegible]
600 [illegible] נוער. [illegible] [illegible] מפקד [illegible]
הנה.

ומאל 2

בשלב עכשיו אין אנחנו יכולים לתת המלצה על [illegible]
[illegible] לסטודנט [illegible]

- במיוחד המרצים לא יהיו כל כולם עם הסטודנטים הפרושים.
- הבעיה של מכינה את כבר [illegible] להתקבל. יש
לקחת בחשבון שלא כל המשתתפים בתכנית יכולים כבר
בכיתה את לימודים אחרים.
- ~~[illegible]~~ הפתרון בזמן [illegible] קורסים [illegible]
ע נפח רחב. [illegible] [illegible] בעיקר [illegible]
קורסים לפני הלימודים בשנים הבאות:

בהמשך [illegible]. [illegible] [illegible] כי [illegible] [illegible]
את [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] היה [illegible] [illegible]
את [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] היה [illegible] [illegible].

היו 2-3 קורסים לפני [illegible] [illegible].
היו קורסים [illegible] [illegible].
[illegible] הקורסים [illegible] [illegible] [illegible] את הקורס. [illegible] [illegible]
היו [illegible] היה קורס [illegible] [illegible] היה [illegible] הקורס, [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] היה [illegible] [illegible] [illegible].
היה קורס [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

- [illegible] לא היה [illegible]
[illegible] היה [illegible] כל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] אל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
- [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible].
- ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

שיטות הלימוד.
- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].
- [illegible] היו [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
היו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ומאז

בסביבה בנין ושכונת הראשונים באולם רוסין

ובקיבוצי הסביבה קיבוץ ו', קיבוץ אמונה, קיבוץ ג', קיבוץ

רביבים. עש"מ באולם רוסין.

- לימוד המוזיקה אני היה ודעי למשפיע שאירים. הקמנו זה בית אלירן.

ובהמשך למורדין של המלך. לא כן היה רק הוא טוב. המשפט

היה גם שמיר יהודה, הציף.

מאיר הרצלב מרגלית לדין, היה נימן ערבי הספרה של חיי הלחמי.

ושמנהיגים. בבית הספר התלמידים היו מורים עולמיים ניתנים של

החלק החינוכי. אבן זמן עשה דעה וצרר ההורי. בלינה רוזנשטין.

- קרוב בניר שמואל.

- הדבקה ברצים.

שהיה מהסס אם לקחת חלק בתפקיד. כשהזדמנתי מאוחר יותר לחיי חברה בעיר, נתגלתה לי תמונה אחרת.

בשהתחילו מאורעות תרצ"ו, נכנסנו לפעילות בקשרים. תורנות ע"י הטלפון, במועצה המקומית, ב"כרמל-שקדים" ובתחנת "מגן-דוד אדום". אין להכחיש, כשהיתה בת-זוג חברה למשמרת, התפתחה גם רומנטיקה...

בינתיים למדנו איתות בזמזם, בפנסי-לוקאס ובהליוגרף (מראות). תחנת-האיתות, מוקמה על משטח **מיכלי-המים**. הקשר היה עם חולדה (חה), גדרה (גה) גבעת-ברנר (גר), רחובות (רת), באר-יעקב (בב), בן-שמן (בנ), גבעת-ננים (גג), בית-חנן (בנ), תל-אביב (תב) והרצליה (הה).

היתה תקופה, שהתחנה היתה על **הגג בבית ריבקינד**. עובדה שגרמה לא מעט טרדות לבני-המשפחה, שסבלו זאת בשקט ו"בגבורה"... גם תעלולים לא חסרו. חילוף המשמרות וביקורי חברים "להעביר את הזמן", לא תמיד נעשו בשקט או בזמן שלא נועד למנוחה. זה יכול היה להיות בגמר הצגת הקולנוע או אירוע חברתי אחר. צינור הביוב, הגיע לגג והפיץ ריח לא נעים, שגרם לנו אי נוחות. הצנור נסתם על ידנו. והתוצאות? מי ישורנו? היו גם שמועות, שמאן דהוא הירשה לעצמו גישה למקרר...

תדירות <u>התדרכות</u> היתה תכופה. על-פי-רוב אחת לארבעה ימים. היו גם מקרים, מסיבות שהזמן גרמן, תכופות מזה.

בשנת תרצ"ט, נערך <u>קורס מדריכים לאיתות</u>, בו השתתפתי גם אני. אחד המדריכים, היה **אברהם כהן**, בעל "עבר" כנגר ובנאי בארמונו של האמיר עבדאללה בעבר-הירדן. על חוויותיו שם הרבה לספר לנו בשעת ההפסקות. לאחר קום המדינה שרת במשרד-החוץ כשגריר בניגריה ובמדינות אחרות במזרח הרחוק. הקורס נמשך שיבעה שבועות. בכל שבוע, התחיל ביום חמישי בערב, ונמשך ביום שישי ושבת. ביטול ימי העבודה בימי שישי היה על חשבוננו, וכן המזון בו הצטיידנו. הקורס הסתיים, לאחר עבודה אינטנסיבית ומתישה, בבחינות גמר, שהסמיכו אותנו להדרכה. המתח נפרק במסיבת-סיום, שאליה הובאו משקאות, מתנת היקב. כמה חברים השתכרו, מי פחות ומי יותר. הגדיל לעשות **אברהם אריה**, החניך-המצטיין, שבשכרותו גם הישתתה. חומר סיפרותי שהיה בחלק האמנותי-בידורי, נמסר על-ידי לארכיון צה"ל ו"ההגנה".

באותה תקופה, הותחלנו גם <u>באימון שימוש ברובים ובאקדחים</u>, בבנין הרפת של בית-נכר (מד"א). התחלנו לצאת לשמירה. העמדה שאליינו, היתה **בשכונת-ברנשטיין** מול סרפנד (צריפין). המתח היה רב, החשש היה לא רק מהתקפת ערבים, אלה גם מאנשי הצבא הבריטי.

יום שבתון כמחאה **נגד הספר-הלבן**. התכנסות היתה ע"י בית-הכנסת

אברהם
כהן

הארגון הארצי של חברי ההגנה

- "עמותה רשומה"

בית אליהו-בית ההגנה, שד' רוטשילד 23, ת"א 66882 טל. 5601605, 03-5661551 פקס. 03-5661208

תל-אביב, יא' טבת, תשס"ה
23.12.2004

לכבוד

ראשי הסניפים

- נשיאות ה"הגנה" דנה בישיבתה האחרונה (25.11.2004) ביוזמה שעלתה באחד הסניפים ואשר נועדה לסלק את משקעי העבר בין ה"מחתרות" ובין חברי "מחתרות" האחרות.

- הנשיאות רואה בחיוב את מעשה הפיוס במישור האישי. אנו, חברי ארגון ה"הגנה" תומכים בהידברות ובהתקרבות לאנשי האצ"ל והלח"י לשעבר. אין לנו היום טרוניה כלפיהם על חברותם באותם ארגונים בימים של טרם המדינה. אנו מודעים לכך כי מניעיהם היו ציונים-לאומיים וכי הצטיינו במסירותם, באומץ ליבם ובנכונותם להקרבה אישית.

- אכן, במישור האישי הפיוס הינו עובדה חיובית, רצויה ומוגמרת.

- לא כן, לדעת הנשיאות, שאלת הפיוס המדיני - מוסדי. מי שמבקש ומציע פיוס כזה נותן גושפנקה חוקית ומוסרית ל"פרישה", לסירוב פעיל של מיעוט לקבל את מרות המוסדות הנבחרים של המדינה היהודית שבדרך. אין מדובר בויכוח או בחילוקי-דעות לגיטימיים אלא ביזום מהלכים ופעילות צבאיים תוך הפרה גסה ובוטה של החלטת הרשות הנבחרת והמוסמכת.

- הנשיאות שוללת "פיוס" בין שתי גישות מדיניות מנוגדות ולכאורה בעלות משקל שווה. פיוס הנותן היתר חוקי ובדיעבד למעשי הפרישה. אנו שוללים זאת במיוחד בעיתוי הנוכחי שעה שישראל מתלבטת שוב באותה בעיה ממש - כיצד תנהג המדינה כלפי חוגים מסוימים המאיימים להשתמש בנשק על מנת לסכל החלטה מדינית, דמוקרטית ולגיטימית שאיננה נראית להם. יתר על כן, הנשיאות סבורה כי היא איננה הגוף המוסמך לדון ולהחליט בסוגיה עקרונית וקונסטיטוציונית זו.

- ציינתי למעלה "מחתרות" במירכאות כפולות. בעוד ה"הגנה", האצ"ל והלח"י פעלו במחתרת כלפי שלטונות המנדט הבריטי לא היה ארגון ה"הגנה" מחתרת כלפי היישוב היהודי בארץ, להפך - ה"הגנה" היתה הזרוע הצבאית אשר הוקמה ופעלה מטעם המוסדות הלאומיים המוסמכים.

- ואכן, "פרישה" היא ביטוי צנוע למה שהיה באותם הימים. ראוי לקרוא למעשי הארגונים באותן שנים מרד מזוין. ואין תימה שדוד בן-גוריון נקט בכל דרך שעמדה לרשותו על מנת לדכא מרד זה.

- ישיבת הנשיאות החליטה להביא עיקרי הדיון בסוגיה זו לידיעת כל הסניפים, תוך הנחיה ברורה להישמר שלא ליפול אל תוך מלכודת זו המערבבת את הפיוס על בסיס אישי עם מתן לגיטימציה לפרישה.

בברכה,

תא"ל (מיל) אריה שחר

יו"ר ארגון חברי ה"הגנה"

T.S. Nathan M.D.,M.Sc.,
18, Yefe-Nof St, Haifa 34372

ד"ר תקוה נתן
רח' יפה נוף 18, חיפה 34372

Tel. ~~04-8334515~~ טל.
Fax. 04 - 8334515 פקס.

Haifa 11 / 2003 חיפה

חברים יקרים,
הנני שולחת לכם את הנ"ח
שלי על חוויות מתש"ח, כדי לשלוח
קופי לפי בקשתכם,
אודה לכם מאוד, אם תוכלו
תשלחו לי את רשימת השמות
מאנשי תש"ח (עד יוני 1948), שמהם
אמצא את חברי
בברכת חברים
ת.נ.

T.S. Nathan M.D.,M.Sc.,
18, Yefe-Nof St, Haifa 34372

ד"ר תקוה נתן
רח' יפה נוף 18, חיפה 34372

Tel. ~~04-8334515~~ ~~טל.~~
Fax. 04 - 8334515 פקס.

Haifa 11/11/2003 חיפה

חברים יקרים,
הנני שולחת לכם את הצ"מ
שלי על חוויות מתש"ח, נא לשלח
קופי לפי בקשתכם.
אודה לכם מאוד, אם תוכלו
תשלחו לי את רשימת החברים
מגרעין תש"ח (עד יוני 1948), ואולי
אמצא את חברי.
בברכה תודה
ת. נ

ת ש " ח

זכרונות של תקוה נתן, לבית גרינר

הספור מתחיל בשלהי שנת 1947 . עמדתי אז בפני בחינות הגמר באוניברסיטה העברית וכבר הועסקתי במשרתי הראשונה, בלשכת הבריאות המנדטורית בירושלים, שם שכנו, ברח' יפו, מול מחנה יהודה, המעבדות הרפואיות המרכזיות ושלטונות בריאות הצבור.
באותה תקופה התגוררתי בחדר שכור בדירת משפחה "ייקית" ברחוב המלך גורג, משפחת לוי : זוג פנסיונרים ובן רווק. חלון חדרי השקיף לרחוב המלך גורג, בשכונת הכנסת הישנה, בסמוך לרחוב בן יהודה.
באחד הלילות התעוררתי לקול שאון בלתי רגיל באישון לילה. ניסיתי להירדם שוב, אך הרעש גבר. הצצתי דרך החלון החוצה ונדהמתי לראות נחשול הומה של אנשים זורם ברחוב, באישון לילה, כאילו זה אמצע היום.
השעה היתה אחרי חצות, התופעה היתה ללא תקדים :
המון גואה של בני אדם הולכים ורבים מרגע לרגע ומציפים את הכביש.
התלבשתי וירדתי לרחוב, מבלי לדעת עדיין מה מתרחש.
התאריך היה 29 לנובמבר ובפי האנשים ברחוב היתה בשורה גדולה :
האומות המאוחדות, מעבר לים, החליטו שמדינת ישראל קום תקום.

נסחפתי בתוך ההמון. האויפוריה היתה אדירה.
האנשים שרו ורקדו. הגלים נשאו אותי קדימה עד לככר הכניסה למבני הסוכנות היהודית.
ושם, על המרפסת, עמדה קבוצת נציגי היישוב וביניהם גולדה מאיר, שנאמה את נאום הבשורה.
במשך הלילה הארוך חזרנו עוד פעמים אחדות ושמענו שוב ושוב את הדברים בפי גולדה.
המלים שנחרטו בזכרוני במיוחד היו : "ידנו מושטת לשלום" (כלפי שכנינו הערבים).

אך למחרת כבר החלה שפיכות הדמים.

אחד מחברנו ללימודים, אדם בן טוביה , נסע למחרת הצהרת האו״ם להתחתן בחיפה. בדרך ירו על האוטובוס ובחורה שישבה לידו במושב מאחורי הנהג נפגעה מכדור ומתה במקום. הוא ניצל בנס בערב חתונתו.

ימים ספורים אח״כ החלו התקפות הערבים, לראשונה באזור קולנוע ״רקס״ שם הותקפו במפתיע חנויות יהודים בידי ערבים, שעלו מכיוון העיר העתיקה. הללו הציתו את החנויות תוך כדי ביזה. כך החלה הלוחמה הגלויה ביהודים בירושלים. זכורות לי שתי בנות הגנה שהיו באותו מקום, שמה של אחת מהן היה כרמלה ואת שמה של השניה אינני זוכרת.

בהמשך, התרבו ההתקפות הערביות יותר ויותר.
אסון מן הגדולים ביותר קרה בנפול הל״ה, בנסיון להביא תיגבורת, נשק וציוד לאנשי גוש עציון הנצור.
בינואר 1948, נשלחה תגבורת מגויסים מירושלים, ל״ה בחורים, ביניהם סטודנטים ולוחמים, בפיקודו של דני מס. ביניהם היה חברי ללימודים טוביה קושניר, סטודנט מבריק שהתמחה בבוטניקה והיה גם מגדל גידולים ניסיוניים בחלקות אדמה שהוענקו לו למטרה זו בהר הצופים. הוא היה בן מושב בגליל התחתון. הוא שלט בשפה העברית בלבד וביקשני לתרגם לו עבודות מדעיות משפות זרות. ישבנו לעיתים קרובות על חומר זה, לפעמים גם בבית מגוריו בכפר הערבי עיסוויה, שם גר עם אשתו, אביבה.
זאת היתה אבידה שאין כמוה. הלכתי לנחם את אביבה ששמעתי שהתארחה אחרי האסון אצל מורנו, ד״ר רייך, שאף הוא שקל בפעולה זו את בנו היחיד, צ׳יצ׳ו. הגעתי לשם וישבתי מזועזעת, לא היו מילים בפי לנחם . , מורי ד״ר רייך ליווה אותי לדלת וראה את מצוקתי ובמקום לקבל את ניחומי הוא ניסה לנחם אותי באמרו : ״אנחנו כולנו בעגלה אחת״.

ב-22/2/48 פוצץ מלון אטלנטיק ברח׳ בן יהודה. התעוררתי השקם בבוקר למשמע קול נפץ אדיר. רצתי לכיוון איזור הפיצוץ, ונתגלו לעיני חורבות המלון ועוד שני בנינים לידו. ראיתי בתדהמה ילדה קטנה כבת חמש שיצאה מתוך ההריסות. הוריה, כנראה, נפגעו יחד עם יתר אורחי המלון . ניסיתי לעזור לחלץ את הנפגעים, אך בינתיים התאספו אנשים רבים. שמועה נפוצה, שהבריטים סייעו באספקת חומרי הנפץ בשתי מכוניות שנראו במקום ואשר גרמו לפיצוץ. נגרם הרס מזעזע, ויותר מ-50 איש נהרגו.
נאמר שמטפלים בניפגעים בקופת חולים במעלה רחוב בן יהודה, הסמוך לאזור הארוע. לשם הלכתי לתרום דם. מצאתי שם כבר תורם אחר, , בחור צעיר, שהיה שרוע על הספה הסמוכה והלך לאחר שסיים. לא ראיתי אותו יותר עד שפגשתיו באקראי לאחר מספר שנים, ואז סיפר לי שהוא לומד רפואה.

הארועים התרבו. שיירה, בה יצאו עובדי הדסה להחלפת הצוות התקוע ואנשי האוניברסיטה להר הצופים הנצור, הותקפה. בשיירה זו היה

גם ד״ר יאסקי, מנהל הדסה הר הצופים. ושם נהרג בין אחרים, חבר של רננה בן גוריון, חברתנו ללימודים.
השיירה היתה תקועה שעות אחדות. פניות חוזרות לבריטים להציל את אנשי השיירה לא נענו, ולמעשה נתנו חסות להתקפה הנפשעת.

באותה תקופה הייתי על סף גמר הלימודים שלי. גמרתי לשמוע הרצאות וחסרה לי רק הגשת עבודת גמר ובחינת גמר במקצוע הראשי שלי, בביולוגיה. הוצעה לי אז עבודה בלשכת הבריאות המנדטורית, שם עסקו באותה תקופה בייצור תרכיב חיסון נגד חולירע, שפרצה בעבר הירדן.
עבדתי בזה חודשים אחדים , כאשר נרצח רופא יהודי בבית צפפה (אינני זוכרת את שמו), ואז ברחו כל העובדים הערבים שסייעו ככח עזר בלשכה והם לא הופיעו יותר לעבודה. במקומם גוייסו עולים חדשים , פועלים בלתי מקצועיים. שלא הכירו את העבודה.
שהיה קודם לכן עבודתם של הפועלים הערבים, לאחוז את הארנבות באזניהן כדי להזריק את נגיף הכלבת למחן של הארנבות.
אחרי שזמן מה עשיתי עבודה זו, עד שאימנו את הפועלים החדשים לתפקיד זה, ומשלא הוחזרתי לעבודתי הקודמת במקצועות הייצור, אמרתי לד״ר דבח, שאין זו עבודה לבוגרת אוניברסיטה והוא פיטר אותי על המקום, וכך התפניתי להתגייס מחדש לשירות מלא בהגנה. לאחר שגוייסתי עוד בחיפה לפני לימודי באוניברסיטה (ראה מסמך רצ״ב).

לצורך הגיוס הפעיל מחדש, נקראנו לאספה בבית ספר ״למל״, אם זכרוני אינו מטעני , והוצבנו למקומות איסוף.

מפקדת הבנות בירושלים היתה אווה בן מנחם. אימוני קרב קיבלנו לפחות פעם אחת מבחור שאינני זוכרת את שמו. פעם אחת יצאנו (הבנות) איתו לא״ש לילה והוא הוביל אותנו לאזור דיר יאסין (כנראה, שהדבר אירע כבר אחרי כיבוש דיר יאסין על ידי האצ״ל).

מקום הריכוז שלי נקבע בבנין מועצת פועלי ירושלים, ליד המסעדה הקואופרטיבית במרכז העיר. מקום זה המשיך להיות נקודת ריכוז שלי ומשם הפנו אותי למשימות שוטפות.
בין הפעולות במרכז העיר היה פיקוח ושמירה על אתרים, בין אחרים, באזור ״המשולש״ של רחי בן יהודה. כמו כן, שמרנו על מקומות ציבוריים ובתי מלון וכד׳ . בדקנו בתי קולנוע, שם הופעתי יחד עם בחור תורן כלשהו, מחופשים כזוג שבא לבילוי, עם נשק חבוי עלי. בתקופה זאת ראיתי המון סרטים , כל ערב אותו סרט במשך השבוע. בחצות הלילה נשלחנו למלון עדן לנוח. כמאבטחים, כובדנו שם בכריכים ושתיה , שהיו יקרי מציאות. אח״כ נמנמנו על ספסל בכניסה.
בתקופה זו היו לי גם משימות אחרות :
זכור לי, למשל,פטרול שמירה ממונע שלנו לכיוון בית הכרם. אני הייתי בצוות, בחורה אחת עם שלושה בחורים, חברי ההגנה, ותפקידי היה לשאת עלי את הנשק (מתוך הנחה שהבריטים לא יגעו בבחורה לצורך חיפוש).
אינני זוכרת שמות חברי הצוות כולם, למעט רוסו, שהיה רקדן מקצועי (מה שנראה לי דמות נדירה).
תוך כדי נסיעה, שמנו לב שעוקבים אחרינו ב״המבר״, מכונית שחורה , שהיתה בשימוש המשטרה הבריטית. הבחורים התבלבלו ואבדו את העשתונות. הם הורידו ממני את הרימונים ונשק אחר שהיו מוסתרים תחת

החגורה שלי ודחפו אותם תחת השטיח מאחורי המושב. הם לא שעו להתנגדותי וכבר הגיעו הבריטים. פחדתי שימצאו את הנשק אך כבר היה מאוחר מדי להטמין אותם במקום אחר עלי. הבריטים פתחו את הדלת ובחנו אותנו במבט בוחן, מפוחד משהו. לבסוף עזבו אותנו לנפשנו והמשיכו לנסוע. אנחנו, כמובן, נשמנו לרווחה.

מבצע אחר שנמסר לידי היה העברת נשק למחבוא (״סליק״) .
נתנו לי מקלע גדול מסוג ברן , שפורק, והיה להעבירו תחת מעיל ארוך (היחיד שהיה לי , אמנם אלגנטי והדוק, אך הצלחתי להסתיר תחתיו את החלק הארוך של הנשק) והיה עלי להעבירו לביתו של טוביאנסקי, שהיה באותה תקופה מנהל חברת החשמל הבריטית בירושלים #.
בדרך, ברחי קינג ג׳ורג׳, קרא לי מישהו : ״תקוה גרינר״; סובבתי את ראשי בזהירות וגיליתי את המורה שלי לבקטריולוגיה , ד״ר אשנר. הוא בחן אותי בענין ושאל בבדיחות הדעת: ״את בהריון ? ״ . אני הייתי נבוכה מאד, אך כמובן, לא יכולתי להסביר לו את מצבי מפאת הסודיות. נפרדתי ממנו סמוקה והמשכתי בדרכי לבית משפחת טוביאנסקי. שם פתחה לי את הדלת גב׳ טוביאנסקי, שציפתה לי וקראה לבחורים שחיכו שם. הם פרקו ממני את חלקי המקלע והעלו אותם למחבוא ב״בוידם״ מעל האמבטיה. בעלת הבית כיבדה אותי בכוס תה ונפרדנו לשלום.

המצור הלך והתהדק והקשר עם המשפחה בחיפה נותק. נוצר מחסור מחמיר במזון. מאחר ולא הייתי רשומה כירושלמית, לא היו לי תלושי מזון. התחלתי ללכת לאכול ב״פלסטיין רסטורנט״, מסעדה בפינת רחי יפו וקינג ג׳ורג׳, שם נתנו אכל תמורת תלושים לארוחות לאנשים לא מקומיים כמוני. פגשתי שם מדי פעם טייסי ״פרימוס״ (מטוס קל שהוביל חומר ואנשים אח״מים, ביניהם בן גוריון) פעם אחת הצלחתי למסור בדרך זו, בידי טייס, מכתב למשפחה שלי בחיפה. מלבד זה לא היתה שום תקשורת גם לא טלפונית (אף כי אביה של חברתי רינה היה פקיד בכיר בדואר טלפונים בחיפה!) ואפילו לא נודע לי שנולד לי אח קטן בתקופה זו (כשהגעתי בסופו של דבר לחיפה ראיתי תינוק בבית ושאלתי ״האם זה ילד של מעפילים שאספתם?״).

בינתיים המצב בירושליים הלך והחמיר, לא היו מים והתחילו לחלק מים בדליים. אפשרו לי לעמוד בתור עם דלי גם כלא- ירושלמית. קיבלתי כדלי מים ליום, שנועדו לשתיה, רחצה ושטיפת כלים (במידת האפשר גם רצפה) ולבסוף לשטיפת האסלה, באותם המים, בסדר זה (!). חלוקת המים במשורה זו נמשכה כל זמן שהייתי בירושלים, לפני העברתי לקרית ענבים. מבחינת מזונות היה מצב בעיתי לא פחות ובין אחרים אכלו צמח המכונה ״חובזה״.

כל זה היה לפני המקרה הטראגי שמר טוביאנסקי הועמד בפני בית דין שדה, בחשד לשיתוף פעולה עם האויב ומיד, בהמשך למשפט, הוצא להורג. מאוחר יותר התברר שהוא לא היה אשם ושמו טוהר, אך למרבה הצער, מאוחר מדי. זאת היתה טעות של מי שהיה בראש בין דין שדה זה והכריע את המשפט.
נפגשתי איתו מספר שנים מאוחר יותר, כשהיה פציינט בטיפולי בבי״ח בחיפה; לא דיברתי איתו על הנושא, אך היתה מבוכה גדולה.

בחודש מרץ 1948 התפנה מחנה שנלר, נכס גרמני, ועבר לידי כוחותנו מידי האנגלים, שעזבו את המקום. המחנה הזה הפך בידינו לבסיס שכלל בין אחרים מפקדת חיל רפואה. אני הועברתי לבסיס זה ונתמניתי לאחראית על ההיגיינה וסניטציה.
אחד מתפקידי היה לבדוק את תנאי העבודה במטבח ואת נקיון הידיים של הטבחים, ובפי העובדים במחנה קיבלתי את הכינוי "מלכת העכברים".

מפקד הסניטציה, שנתמנה במקום, היה ד"ר גריכטר, שהכרתיו עוד מעבודתי בלשכת הבריאות מלפני כן. נאלצתי לעזוב את חדרי בבית משפחת לוי מחמת חוסר מקורות מימון, (בטרם קמה המדינה ועוד לא גוייסנו לצה"ל באופן רשמי, לא קיבלנו כל תשלום דמי מחיה ואנשים מחוץ לירושלים היו במחסור) במחנה שנלר קיבלנו ארוחות בלבד.

*

את סדר הפסח בשנת תש"ח חגגנו במחנה שנלר. את ה"סדר" ערך מאיר זורע, המכונה "זרו" ושמחתי לראות עוד חיפאי, שהיה מוכר לי מביה"ס הריאלי, שם היה מדריך תרגילי סדר ואימונים תחת פיקודו של חיים לסקוב.
אורח הכבוד ב"סדר" היה דוד בן גוריון. "סדר" בלתי נשכח בעליל !
זו גם פעם ראשונה בחיי, שהתבשמתי בכמויות יין בלתי רגילות,, שהגישו בכוסות תה מלאות. (כנראה לא היו כוסות יין בגודל המקובל).
במחצית הסדר, אחרי שרוקנתי שתי כוסות, שמעתי את זרו פונה אלי וקורא: "תקוה, תעבירי נא את המרק!" קמתי והבאתי את קערת המרק לראש השולחן ושמעתי את זרו אומר לי: "תקוה, את הולכת בזגזג!" זאת לא הרגשתי...
בתום הערב, צעדנו הביתה, יחד עם חברתי רינה ויצחק לוין, (בנו של הרב יחזקאל לוין מן העיר לבוב), שעלה ארצה לא מכבר, אחרי שכבר הספיק לשרת עם תום המלחמה כקצין בצבא הפולני. כאן, כבר הספיק לעבור קורס מ"כים.
שרנו בדרך: "הדרך נראית לי כל כך ארוכה, קרוב לי יותר הירח..." עד שהגענו למרכז העיר.

ד"ר גריכטר, המפקד, החליט, ביודעו את מצבי, להעביר אותי לחיל רפואה בחיפה, שם בינתיים התחיל להתארגן הצבא הסדיר לאחר קום המדינה (שהוכרזה בתל אביב ב-15/5/48). (ראה מסמכים).
בתקופה זו הופיעו פתאם חיילים אחדים במדים, עם פסים בצבע תכלת על כתפיהם. היינו פעורי עיניים על תופעה חדשה זו. כשהופיעו באזור ירושלים לנו לא היו מדים רשמיים וקיבלנו ציוד מן השלל שנותר אחרי הבריטים, במטה שלהם הנטוש "בווין גראד", בעזבם.
נשלחתי עם המסמכים לדרך, אך נתקעתי, מאחר והדרך מירושלים היתה חסומה באזור לטרון ולא היה מעבר ב"באב אל ואד". קלטו אותי בינתיים בקיבוץ קרית ענבים, שם שובצתי לשמירה.
הסתובבתי בקרית ענבים בבגדי חאקי בריטיים וכובע ברט בריטי מאותו מקור וכך עברתי, מאוחר יותר, בפריצת דרך בורמה בדרכנו לחולדה.
לאחר שהפקדתי במחסן "אגד" בירושלים את המזוודה הגדולה שבה כל רכושי הירושלמי, נשאר בידי רק תיק עור ובו חליפת לבנים אחת להחלפה.
סידורי כביסה לא היו במקום, אך כעבור תקופת מה מצאתי, תוך טיול

בשדה באזור הקיבוץ, ברז מים שנותר לא נעול, ושם נהגתי לכבס את הלבנים שלי וחפפתי את שיערי, שהיה דבוק מחמת חוסר אפשרות רחצה.

על רשימות מעבודת הגמר שלי מן האוניברסיטה שמרתי כבבת עיני ומהן לא נפרדתי. היא היתה הנכס היקר ביותר שהיה לי, פרי עבודת מחקר נסיונית במשך למעלה משנה, שהיה מיועד לתואר מאסטר.
כל הדרך ישנתי לידן, יחד עם הנשק האישי שלי, רובה אנגלי, שהוקצע לי במשמורת בקרית ענבים.
החזקתי אותן לידי במשמרת גם בלילות שמירה מול ה״ראדר״, ממנו ירו עלינו מעמדות האויב בהר, כדורים מאירים בכמות שהיתה פי עשר מכמות הירי שלנו בכיוון ההפוך. שמרנו במבנה בכפר ערבי נטוש, עין נקובא, שתושביו ברחו קודם לכן למעלה ליד מנזר אבו גוש. לאחר המלחמה קיבלו התושבים הערבים חלקת אדמה בצובה, מעבר לכביש, כפיצוי על סילוקם מן הכפר. לכפר המקורי קראו אח״כ עין נקופא ובו יושבו עולים חדשים ו שורת תעשיות.
בבוקר לאחר חילוף משמרות נשלחתי יום יום לישון בחדר משפחת חברים, אשר הבעל היה גם כן מגוייס לשמירה ברדאר עצמו. הנשים המקומיות נשלחו יחד עם הילדים והפרות לירושלים ושם אוכסנו במושבה הגרמנית, עד יעבור הזעם.בדירה, נשאר כלבלב קטן בשם מוקי, שנצמד אלי כמיותם. התברר, שבעליו נהרג ולא חזר מן הרדאר ואני נאלצתי לדאוג לו ולבקש עבורו שיירי מזון יום יום במטבח המשק.
אני קיבלתי את ארוחת הבקר בחדר האוכל של הקיבוץ אחרי שמירת הלילה ושם פגשתי אנשים שירדו מן הראדר. זעזע אותי במיוחד בחור צעיר, שישב ובכה מרה אחרי לילה של קרבות בראדר. תמונה בלתי נשכחת...

באחד הימים באפריל צפינו ממרחק מקיבוץ קרית ענבים, איך המוני אנשים מצטופפים על הקסטל. התברר לי אח״כ, שזו היתה לווית עבדול קאדר אל חוסייני, שנהרג, כנראה בשגגה. הידיעה על מותו הגיעה לירושליים והמונים באו ללוות אותו לקבורה.

באחד הימים, הזדמן לי רכב, שנסע לירושלים והוצעה לי הסעה. בדרך לירושלים היתה נקודת תורפה בקילומטר הרביעי, בו נורו תמיד יריות. בירושלים פגשתי עוד סטודנטים, שהתאכסנו בפנסיון ברחביה ונשארתי ללון שם. באמצע הלילה התחילו לרעוש פגזים, כרגיל בלילות. מאחר והייתי עייפה לא ירדתי למקלט, כפי שעשו האחרים. לפתע, הלם אדיר... פגז פגע בקיר החדר בו ישנתי. לאחר שהתאוששתי מן הזעזוע הראשוני וקולות הפגזים התרחקו והלכו התפניתי לבדוק את השברים, שנפלו על מטתי מן התקרה. לפתע נגלה לעיני חור עגול בקוטר כמטר וחצי בקיר מאחורי המיטה בה ישנתי... הזדעזעתי, והבינותי שניצלתי בנס.
למחרת חזרתי לקרית ענבים, שם חיכו רבים לפריצת הדרך החוצה.

לבסוף פשטה הוראה לאסוף את היוצאים לדרך ושורת ג׳יפים התאספה בכביש ליציאה מאזור מנזר אבו- גוש. הבנות נקלטו לחוד בכל ג׳יפ, אך לפתע הועברה החלטה להוציא את הנשים. הבנות של ההגנה הורדו מן הג׳יפים, מתוך חשש לגורל השיירה. בנות ה״לח״י״ הושארו.
שני הנהגים בג׳יפ, שנסעתי בו, החביאו אותי תחת שמיכה וכך נותרתי בשיירה.
באמצע הדרך היה צורך לרדת מן הג׳יפ ולשאתו על הידיים. אז נחשפתי וננזפתי על ידי המפקד.

כאשר עברנו קרוב ללטרון שמענו ירי ואמרו לנו חלק מן הנוכחים, שיש ליד לטרון הרבה עולים חדשים, שנלקחו לקרב ישר מן העליה.
פריצת "דרך בורמה" ארכה כמעט כל הלילה. לאחר תלעות וקשיים הגענו לחולדה, סמוך לשחר.
נכנסנו לחדר האוכל, שם עמדו על השולחנות קערות עם לימונים. התנפלנו עליהם בלי מצמוץ עפעף, שכן לא ראינו כמותם מזה חודשים.
בהמשך מצאתי את עצמי לבדי וחיפשתי טרמפ לכיוון תל אביב.
כשהגעתי לשם, ראיתי אנשים מתענגים על עוגות עם קרם ולא האמנתי למראה עיני, אחרי שסבלנו חודשים מחסור. כאילו לא הרגישו שזאת מלחמה.
בסופו של דבר עליתי על אוטובוס לחיפה.
בדרכי, בפאתי חיפה, ראיתי מחסומים. נדהמתי לראות, שעדיין יש אנגלים בארץ.
בהגיעי, עליתי להדר הכרמל, נכנסתי לרחוב יוסף, ולפתע לא הכרתי את המקום. בית גבוה עמד במקום בו היה זכור לי מגרש ריק, בו היה קודם מקלט. עצרתי איש עובר ברחוב ושאלתי: "איזה רחוב זה?" הוא ענה: "רחוב הגידם". הייתי המומה, אך תדהמתי התגברה כאשר לא זיהיתי את בית הורי ומצאתי, שגם הוא השתנה ושנוספה לו קומה. עליתי לדירה ושאלתי: "איפה גרה משפחת גרינר?" הופניתי לקומה העליונה, שם צלצלתי בדלת. דבר בואי היה הפתעה גמורה. מצאתי בבית תינוק. התברר, שהוא אחי הצעיר, שנולד סמוך לקום המדינה.

דבר הגיעי לחיפה התפשט במהירות מסחררת ובאו אנשים שונים, חלקם לא מוכרים, להוודע על שלום בניהם בירושלים.

בחיפה התייצבתי במטה ארעי של חיל רפואה בהר הכרמל תחת פיקוד חטיבת כרמלי. המפקד הראשון שלי בצה"ל היה ד"ר פאול ברנשטיין.

באותם ימים , ירדנו לנמל לראות את המעפילים מגיעים ארצה באניה.
חלק מהם קפצו למים מצדה המרוחק של הספינה שאינו נראה מן הנמל.
הם נאספו מן המים על ידי בחורים שלנו והועברו למקום מרוחק יותר בחוף. בהזדמנות אחרת, ראינו את אחרוני האנגלים, יחד עם הנציב העליון האחרון, קניגהאם, מפליגים מן הארץ.

בתאריך -48 /27/6, הושבענו לצה"ל וקיבלתי תעודת זהות, מן הראשונות, מס' 227745/7 .

הוטל עלי להקים מעבדה בבית חולים 10, שזה עתה נפתח, במושבה הגרמנית. בין המתגייסים היו רבים ממתנדבי חו"ל (מח"ל).

חודשים אחדים אחרי שהקמתי את המעבדה בבי"ח 10 והגיעו מגוייסים נוספים, מבוגרים יותר, נקראתי על ידי הממונה על השירות האנטי-מלרי, פרופ' מר, לתחנה לחקר המלריה, לראש פינה (מחלה, שהיתה אז עדיין נפוצה בארץ), שם נשארתי עד שחרורי מצה"ל ב- 1949, על מנת לגמור את לימודי באוניברסיטה העברית בירושלים.
שוב הוצבתי למחנה מס' 1 (שנלר) לשירות מילואים, בפעמים חוזרות.
בשלב מאוחר יותר נקראתי לקורס קצינים בחיל רפואה.

קרן קימת לישראל

הגנה–ירושלים

נתיב ההגנה יער ירושלים

לכבוד ולזכרם של הלוחמים המתנדבים שחרפו נפשם בהגנה על העיר ובשמירה על קיומה היהודי בימי "המדינה שבדרך" ובמלחמת העצמאות

מפעל ביוזמת
חברי ארגון ה"הגנה" בירושלים

יער ירושלים

יער ירושלים מהווה את "הריאה הירוקה" של ירושלים והוא משתלב בתכנון כולל של נטיעת יערות מסביב לבירה ברמות, נוה־יעקב, ענתות, מעלה־אדומים, רמת־רחל וגילה. היער הקיים ניטע ע"י קרן קימת לישראל בשנות ה־50 וה־60, בשטח שהיה מכוסה חורש ים־תיכוני בעבר הלא רחוק. בחורש זה שלטה חברת האלון המצוי והאלה הארץ־ישראלית, והוא נשמד במהלך העיבוד בתקופה הרומית–ביזנטית וע"י הרעייה והכריתה האינטנסיביות בתקופה המוסלמית.

שטח הייעור כ־3,000 דונם והוא מצטיין במיגוון של עצים נטועים וחורש טבעי גם יחד.

ביער ירושלים פזורים חניוני נופש לרוב. הבולט בהם הוא מרכז נופש פעיל המשתרע על שטח נרחב, ובו אביזרים ומתקנים המאפשרים שילוב של בילוי בחיק הטבע ופעילות ספורטיבית מגוונת.

בתחומי יער ירושלים ניתן למצוא שרידים רבים המעידים על פעילות חקלאית אינטנסיבית במשך דורות. בשטח גתות רבות (בקצה הצפוני של החניון, ליד "שן הפיל" ובכפר שאול) שנחצבו בסלע ובהן נדרכו הענבים, אשר גדלו בטרסות החקלאיות המופיעות לרוב.

מימהם של מעיינות קטנים שנבעו באיזור נוצלו לצרכי השקיית הטרסות ונאספו בריכות קטנות.

בתחומי יער ירושלים מצויים אתרים בעלי חשיבות לאומית, כגון קבר הרצל וחלקת גדולי האומה, בית הקברות הצבאי ו"יד ושם". כמו כן קושר אותנו המקום אל נושא מורשת תש"ח וממנו יצאו אנשי ההגנה למבצעים הידועים להגנת העיר, במלחמת השחרור.

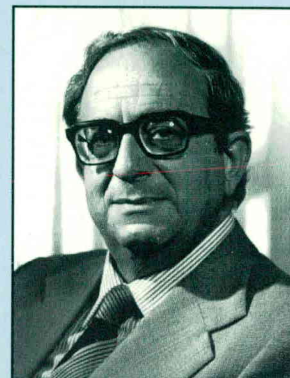

קרן קימת לישראל

הידעת כי... קרן קימת לישראל

- נטעה כ־200 מיליון עצים על פני כ־800,000 דונם וממשיכה לטעת כ־20,000 דונם יערות מדי שנה;
- מטפחת ומטפלת בכ־800,000 דונם חורש טבעי ומרעה;
- התקינה כ־300 חניונים ברחבי הארץ, בהם חניוני נופש פעיל ופארקים אזוריים הקולטים רבבות מבקרים מדי שבוע;
- פרצה כ־6,000 ק"מ דרכים ודרכי יער. רכשה כ־2.6 מיליון דונם קרקע להתיישבות;
- הכשירה את הקרקע לכ־1,000 ישובים ברחבי הארץ;
- הכשירה כמיליון דונם קרקע לחקלאות;
- מסייעת למשק הישראלי על ידי הקמת מאגרי מים וסכרים;
- מכשירה את הקרקע לאתרי תיירות ונופש המספקים מקומות עבודה לעולים חדשים ולוותיקים כאחד;
- משקמת את הנוף לאורך כבישים ומסילות ברזל;
- תורמת לאיכות הסביבה בכל איזורי הארץ, דוחקת את גבול המדבר ויוצרת פינות צל וירק במחנות צה"ל וביישובי הדרום;
- מחזקת את הקשר של הנוער היהודי בארץ ובתפוצות לאדמת המולדת באמצעות מערכת חינוך והסברה, ומסייעת לקליטה חברתית של ילדי עולים המשתתפים במחנות הקיץ שלה.

מפעל נתיב ההגנה ביער ירושלים.
מתכנן-אדריכל נוף: דודו שקולניק.
הופק ע"י אגף הנוף-הנצחות ופרוייקטים עבור אגף ההתרמה בישראל.

ידידים יקרים,

לשנת החמישים למדינה ולמלחמת העצמאות, נחנוך בהרי ירושלים את **"יד לארגון ותיקי ההגנה בירושלים"**.

המתחם ישמש כאחד מהמקומות אשר ינציח את המורשת המפוארת של הארגון אשר זכינו בו להיות בין חבריו.
בהיות מורשת הארגון בירושלים קרובה ללב כל אחד מאתנו, בטוחני שכולנו נתרום לקידומו ולביצועו של הפרויקט הייחודי החשוב:
"יד לארגון ותיקי ההגנה בירושלים".

אני מודה לכם מראש על נכונותכם ועל היענותכם לפנייתי זו.

בברכה,

יצחק נבון

יד לארגון ותיקי "ההגנה" בירושלים

ארגון "ההגנה" היה כח המגן של ההנהגה הציונית שפעל בתחומי הבטחון, ההתיישבות והעליה. בתקופת הישוב, עם קום המדינה, הפכה "ההגנה" מארגון מחתרתי לצבא סדיר והיא היתה המסד לצבא ההגנה לישראל.

"ההגנה" קמה לאחר נפילת תל־חי ויישובי הצפון והתסיסה הערבית ב־1920. החשש שהרעה עלולה לפגוע בישוב היהודי הלא-מוגן ואף בירושלים, הביא להקמת "ועד הגנה" בעיר זו. חודשים מספר לאחר מכן, במאי-יוני 1920, הוקם ארגון הגנה עצמאי ארצי של היישוב היהודי כולו. לוועד של הארגון החדש נקבע הוועד של ארגון "השומר", שקדם לו, בצירופו של אליהו גולומב.

פעילותה של "ההגנה" היתה חיונית לקיומו ולהתפתחותו של היישוב העברי עד למלחמת העצמאות. מלחמה זו היוותה את המבחן העיקרי של "ההגנה" שפעילותה בכל הארץ, ובייחוד בירושלים, הכריעה את המערכה.

על מערכה זו אמר דוד בן־גוריון:
"...אם יש לארץ נשמה הרי ירושלים נשמתה של ארץ־ישראל והמערכה על ירושלים היא מכרעת... לערבים היה חשבון נכון: הכנעת ירושלים היהודית, כיבושה או החרבתה יתנו מכה אנושה ואולי מכת מוות, ליישוב היהודי... ירושלים היהודית נתנסתה בנסיונות עקידה כאשר אולי לא נתנסתה עיר אחרת בעולם. אולם בירושלים זו זכינו לכיבושים ולנצחונות מוסריים ופיסיים, הגדולים בארץ... הגבורה העילאית של יהודי ירושלים בכללם ושל מגיניה ולוחמיה במיוחד תעמוד לעד."

באורח טבעי במשך השנים ירושלים המשיכה להיות לבו של ארגון ותיקי ההגנה.

בחדר הזכרון בבית "ההגנה" חקוקים שמות הנופלים מאז הקמתה ועד הפיכתה לצה"ל בפקודת יום מיוחדת שפורסמה ב־31.5.48 מטעם ראש הממשלה ושר הבטחון דוד בן־גוריון.

עלומים ורבים הם מבצעי ארגון "ההגנה" בירושלים שלא הגיעו לתודעת הציבור בישראל. על כן הוחלט להקים **יד לוותיקי ארגון ההגנה בירושלים** ומיקומו מוצע ביער ירושלים, בין שכונת בית הכרם, "יד ושם" והר הרצל. האתר המוצע שימש נקודת יציאה למבצעים מגוונים ורבים להגנה על ירושלים.

יד ותיקי ההגנה בירושלים יכלול חניון על שם ארגון ותיקי ההגנה בירושלים ויהיה בקרבת עץ הארז שניטע לכבוד דוד בן־גוריון.

שטח האתר נוח מבחינת הגישה ויכלול שולחנות פיקניק, שבילי טיולים המובילים אל אחד ממוקדי הפעילות המבצעית של ההגנה בירושלים: **חירבת חממה** וכן **המשלט** שנכבש ע"י **פלוגת יונתן**, צעירים בני 15-17 שלחמו במסגרת ההגנה במלחמת העצמאות.

באתר יצויין ויחקק סיפור המעשה על אבן זכרון, אבן חותם שתביע את ההוקרה וזכרון לפעילות ותיקי ההגנה בירושלים. יד וותיקי ההגנה תשמש נקודת יציאה לשטחי שבילי יער ירושלים המרתק כשלעצמו בכל עונה ועונה של השנה וכן לנקודות תצפית מרהיבות על הרי ירושלים, עין כרם, הקסטל ואל **"הדרך אל העיר."**

לכבוד
קרן קימת לישראל
אגף התרמה בישראל
המגבית המאוחדת
ת.ד. 34223
ירושלים, 91341

טל. 02-6583352/3
פקס: 02-6583355

נתיב ההגנה
ביער ירושלים

סולם התרומות:

☐ 10 עצים — 120 ש"ח
☐ 18 (ח"י) עצים — 216 ש"ח
☐ 50 עצים — 600 ש"ח
☐ 100 עצים — 1,200 ש"ח **כולל רשום בספר הגנים**
☐ 1000 עצים — 10,000 ש"ח **כולל הוקרה בקיר ההנצחה**
☐ אחר ____________________

אני מבקש/ת להשתתף בהקמת יד וותיקי ההגנה ביער ירושלים

מס' עצים ____________________

שם ומשפחה ____________________

כתובת ____________________

____

טל. ____________________

רצ"ב: *המחאה
*כרטיס אשראי [ויזה / ישראכרט / דיינרס]

מספר |_|_|_|_| |_|_|_|_| |_|_|_|_| |_|_|_|_|

בתוקף עד __________ על סך __________ ש"ח

חתימה ____________________

נא לכתוב להלן את נוסח ההקדשה (עד 15 מילים). לתעודת הוקרה הנוסח הסופי יקבע בהתאם לנוהל קק"ל

____
____
____

התרומה מוכרת לצורכי מס ע"פ תקנה 46א' לפקודת מס הכנסה

בואו עם המשפחות

לבקר באתר.

פימיע הלל

10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14

ש"י - שירות ידיעות של ההגנה

הש"י	אבא
	אלקנה
	אמנון
ש"י-מרכז	בוגן
	בונה
	דֶלפי
	טנא
	לשי
	מרכז חקלאי
	פלס
	צפנת
	רץ
	שלומית (הארכיון)
	שמח
ש"י חיפה והצפון	חסדאי
	חשמונאי
ש"י ירושלים	יבנה
	ירוחם
ש"י תל־אביב	תלמי
ש"י ערבי (מודיעים)	אבו־תאופיק
	אֶי־בִי
	אשל
	הָרָץ
	הרצל
	העתונאי
	מנימני אחמד
האזנה	אפרסכת
	ארנבת
	שפן
יחידתו של שילוח	רות
	רשות

מודיעים בריטים	אחי־יפת
	ההודי
	ויסקי
	נץ
	תנלי
מוחדרים (לארגון אחר)	חסידים
מחלקת מפעלי תעשיה	מחריש
	מלון
מחלקה בריטית	אורי
	חירם
מחלקה יהודית	מח' ב'
מחלקה ערבית	מער
	שפיפון
מחלקה קומוניסטית	מחק
מחלקה רביזיוניסטית	מחר
מחלקת שכונות ופרברים	משכון
מח' פליטים מרוסיה	מחרטה
קצין שי	קש
קצין ש"י גלילי	קשיג
קצין ש"י שירותי	קמש
ריגול נגדי	דָן
רשת דואר ומברקה	טבול
רשת מלצרים	רמל
רשת מצריים	אורלנדו
	איזבל
רשת במשטרה	אופרה
רשת ש"י במזכירות הראשית	האבות
שירות ידיעות עממי	מדע
	מחיאון

שיחה טלפונית	פגישה
שייכים מבריחים	שולטי־המדבר
שליח	טכסי
	מרדכי
	סוכן־מכירות
	פקודים
	קריסטיליון
שר בממשלה הזמנית	מנהל

שרותים חשאיים של:

אוסטריה	שניצל
ארצות־הברית	חלם
צרפת	יענקל
	שפאן
רוסיה	מינסק
בריטניה	בינה
	דובלין
	נורמן
	תבונה

כ

כגן יחיאל	קדמי
כגנוביץ סימה	אמה
כדורי עזרא	איש־מעוז
	אורי
	דורי
	מעוז
	נאג׳י
	צורי
כדורי־קמפינסקי	אשכולי
אפרים	כדורי
כדורי שיכר	שיקור
כהן אהרן	אהרון הפרסי
	דאוד
	יקותיאל
	כדורי
	רביבי
כהן אהרן	אבשלום
כהן אהרנצ׳יק	חיים
כהן אלברט	בֶבֶה
כהן אליהו	ג׳מיל
	שורבה
כהן בן־ציון	ברק
	גיורא
כהן בנימין	בן־שטח
כהן בנימין־בני	מלאכי
	נפתלי
כהן גאולה	אילנה
	עמליה
כהן גמליאל	ג׳מיל־יוסף אל־חאמד
כהן דוב	שמשון הסמל
כהן דוד	אבני
	אבני־פּו
כהן זלמן	זומֶה
כהן זלמן	שחל
כהן טוביה	לוי
	טיאופיל
כהן יגאל	אורי
	בן־זוג
	ליאופולד
	לו
	קולֶט־למט
	תְאום
כהן יהודית	אורה
כהן יהושע	שבתאי
	זכריה
	״שְפסל״
כהן יוחנן	גדעון
	אורי
	הנריק
כהן יעקב	אלדד
כהן יעקב	ג׳ורדן
כהן יעקב	אלוני יעקובה
	רושדי ג׳מיל מחמוד
כהן ירוחם	אברהים
	בשיר יוסף
	נימר צלאח א.
כהן ירוחם	אבשלום
כהן לאה	יהודית
כהן ליאו	פיליפ
כהן מאיר	בן־אמוץ
כהן מאיר יוסף	עמיחי
כהן־מגורי חיים	ברק
	עמנואל
כהן מולה	גדעון
כהן מנחם	דביר
	נפתלי
	צבר
	צ׳רצ׳יל
	פתקה
כהן מנשה	משכיל
כהן מקס	מקסי
	מצליח
כהן נדיה	דבורה
	דניאלה
	סילוָין
כהן נחמה־נֶחה	שפרינצה
כהן ניסים	גפני
כהן פרחי	בני
	דני
כהן צבי	אורי

לקורא

אנא מלא והשלם בדף מנוקב זה פרטים הידועים לך ולא נכללו בספר- ושלח אותו לארכיון צה"ל - משרד הבטחון, הקריה, תל-אביב. תודה.

הכינוי	השם	מקום או יחידה	פעל ב־	תפקידים	מועד	סיווג

אברהם כהן

ELIEZER FELDMAN
Advocate and Notary

אליעזר פלדמן
עורך דין ונוטריון

הועבר בפקס
6242146

ירושלים 6/7/03

שלום אברהם,

אני שולח לך את אגרת התרומה המאושרת ויתכן שהמלאכה הושלמה.

אני מצרף אליך את ההצעה ונראה לי שזו תהיה ההצעה הסופית, כי אני סקפטי אם ניתן יהיה לשפר את הפתרונות עוד יותר.

בכל אופן נצטרך להמציא תשובה כדי שמועד הרישום של החברה לפני שניתן להראות שאתה מאשר את הנוסח ומוכן לקיים אותו במסמך.

בברכה
אליעזר

רח׳ יורדי הסירה 7, ירושלים 7 Jordey Hassira St. Jerusalem 93225
Fax. 02-5636170 פקס. Tel. 02-5633420 טל.

אמ- 1114א - הגנה

מספר נכס : 2518

מספר חוזה :

חוזה חכירה

שנערך ונחתם בירושלים ביום_______ לחודש _________2002

ב י ן: **עירית ירושלים**
מקריית העירייה, כיכר ספרא 1, ירושלים.
(להלן- העירייה)

מצד אחד

לב י ן: **ארגון חברי ההגנה, ירושלים**
ע.ר. 58-000-702-9
רח' הילל 37 , ירושלים
(להלן- החוכר)

מצד שני

הואיל: והעירייה הינה הבעלים ו/או הזכאית להיות הבעלים והמחזיקה של שטח בתוך הבנין ברח' הילל 37 הידוע כ"בית אגרון" כמתואר בתוספת לחוזה זה (להלן - התוספת) ובתשריט הנספח לתוספת, והמהווים חלק בלתי נפרד מחוזה זה, (להלן - הנכס) ;

והואיל: והחוכר השתתף במימון חלק מעלות הקמת הבנין ברח' הילל 37 ומחזיק בנכס מאז הקמת הבנין האמור ;

תשריט חסר

והואיל: והחוכר מעוניין לחכור מאת העירייה את הנכס כמתואר בתוספת ובתשריט המצורף לתוספת כהגדרתם בתוספת למטרה כמתואר בתוספת, (להלן המטרה).

והואיל: ומועצת העירייה בישיבתה כמפורט בתוספת החליטה על החכרת הנכס לחוכר לצורך שימוש בו למטרה כמפורט בתוספת (להלן - המטרה) ;

והואיל: וברצון החוכר לחכור מן העירייה את הנכס וברצון העירייה להחכיר לחוכר את הנכס בהתאם להוראות חוזה זה ותנאיו להלן ;

והואיל: והחוכר מצהיר, כי אין מניעה שבדין לחתימתו על חוזה זה לרבות לענין הוראות סע' 122א לפקודת העיריות (נוסח חדש);

והואיל: וידוע לצדדים כי הסכם זה כפוף לאישור שר הפנים;

והואיל: ו ברצון הצדדים לקבוע את תנאי ההתקשרות ביניהם;

לפיכך מותנה והוסכם בין הצדדים כדלקמן:

1.<u>מבוא</u>

המבוא לחוזה זה מהווה חלק בלתי נפרד ממנו.

2.<u>החכירה ומטרתה</u>

(א)העירייה מתחייבת בזה להחכיר להוכר, והחוכר מתחייב לחכור מן העירייה את הנכס המתואר בתוספת, הכל בהתאם לתנאי חוזה זה והוראותיו (להלן - הנכס).

(ב)מטרת החכירה היא אך ורק למטרה כמפורט בתוספת ולא לשם עשיית רווחים או כל מטרה אחרת שהיא, אלא אם יקבל הסכמת העירייה בכתב ומראש ובכפוף לקבלת אישור מועצת העירייה ושר הפנים.

(ג)למען הסר ספק יובהר כי לא תעשה כל פעילות פוליטית מפלגתית ו/או עסקית ו/או מסחרית ו/או כל פעילות שהיא למטרת רווח.

(ד)הנכס מוגדר בתוספת ומתואר בתשריט המצ"ב כחלק בלתי נפרד מהחוזה.

(ה)למען הסר ספק מוצהר ומוסכם בזאת על ידי הצדדים כי חוק הגנת הדייר (נוסח משולב) תשל"ב-1972 ו/או כל חוק שיחליפו והתקנות על פיהם לא יחולו על חוזה זה למעט ההוראות הקובעות את אי תחולת החוק והתקנות על פיו, ומוסכם גם כי הסכמתה של העירייה להחכרת הנכס ולהקמת המבנה פירושה הסכמת בעל זכויות במקרקעין בלבד והסכמה זו לא תתפרש כהסכמתה של רשות מוסמכת כלשהי לרבות רשויות התכנון.

3.תקופת החכירה

(א)בכפוף לאמור בס"ק (ב) ו-(ג) להלן, תקופת החכירה היא ל- 25 שנה שתחילתה ביום 1.1.02 וסיומה ביום 31.12.26 (להלן - תקופת החכירה), עם אופציה להארכה לתקופה של 10 שנים נוספות בכפוף לאישור מועצת עיריית ירושלים.

4.החזרת הנכס בתום תקופת החכירה

עם תום תקופת החכירה האמורה בסעיף 3 לעיל או עם תום תקופת החכירה המוארכת ו/או עם הפסקת החכירה כדין ו/או עפ"י הוראות הסכם זה יפנה החוכר את הנכס ויחזירו לעירייה כשהוא פנוי מכל אדם וחפץ, בהתאם לאמור בסעיף 13 להלן בשנויים המחוייבים.

5.דמי חכירה

החוכר יהיה פטור מתשלום דמי חכירה למשך כל תקופת החכירה.

6.הבניה

(א)החוכר לא יהיה רשאי להוסיף כל תוספת בניה לנכס ו/או להגדילו (להלן - **"תוספת הבנייה"**) אלא בהסכמת העירייה ובתנאים שתקבע.

7.תשלומי מסים, אגרות היטלים וכו'

(א)החוכר מתחייב לשלם את כל התשלומים, ההיטלים המסים, האגרות ותשלומי חובה וארנונה וכל תשלום מס מכל מין וסוג שהוא החלים או שיחולו על הנכס או בקשר אליו בגין תקופת החוזה ובכלל זה מסי ממשלה והיטלי הרשות המקומית, בין אם אלה מוטלים על המחזיק, החוכר, הבעלים או אחרת, וזאת במידה והחוכר אינו פטור על פי כל דין מהתשלומים האמורים.

(ב)אם החוכר לא ישלם במועד תהא העירייה רשאית, לפי שקול דעתה בלבד, לשלם את התשלומים ההיטלים, המסים הארנונות והאגרות כאמור לעיל על חשבון החוכר ולגבותם מהחוכר, ובלבד שהעבירה תחילה את דרישות התשלום האמורות לחוכר, ואפשרה לו לשלמן תוך פרק זמן סביר.

(ג)כל סכום המגיע לעירייה מאת החוכר לפי חוזה זה, ישא ריבית והצמדה חוקית מתאריך חובת הפירעון ועד לסילוקו המלא וזה מבלי לפגוע בזכויות האחרות של העירייה בקשר להפרת החוזה על ידי אי תשלום החוב.

(ד)במקרה של פיגור בפירעון תשלום כלשהו, שהחוכר חייב בו לפי חוזה זה, יהא כל סכום שייגבה מהחוכר על חשבון הפיגור האמור נזקף לפי הסדר הבא: הוצאות גביה, ריבית והיתרה על חשבון הקרן.

(ה)מס בולים, במידה שחל על חוזה זה, יחול על החוכר וישולם על ידו.

(ו)מס ערך מוסף במידה שחל על חוזה זה, יחול על החוכר וישולם על ידו.

(ז)מס מכירה במידה שחל על חוזה זה, יחול על החוכר וישולם על ידו.

8.השימוש בנכסים

(א)החוכר מתחייב להשתמש בנכס ובמבנה אך ורק למטרת החכירה המפורטת בסעיף 2 לעיל ובתוספת ובהתאם להוראות חוזה זה, ואסור לחוכר להשתמש הנכס ו/או במבנה לכל מטרה אחרת שהיא.

(ב)החוכר מתחייב לבצע את כל עבודות הפתוח ועבודות התקנות וחיבורי חשמל ואינסטלציה, החלות על פי כל דין על הבעלים ו/או המחזיק בנכס, על פי דרישת כל רשות מוסמכת ו/או העירייה תוך התקופה הנקובה בדרישה זו. במידה והרשות המוסמכת או העירייה יבצעו בעצמם את עבודות הפתות, מתחייב החוכר לשלם לכל רשות מוסמכת או לעירייה, לדרישתן, את סכום ההוצאות אשר לפי חשבונן וקביעתן מגיע לגבי הנכס ובקשר אליו, עבור ביצוע עבודות הפתוח הנ"ל או איזו מהן.

עבודות פתוח בסעיף זה כגון: סלילה והרחבה של כבישים ומדרכות, אבני שפה, קירות מגן, גינון, הנחת רשתות חשמל ועמודי טרנספורמציה, טלפון, גז, מים; ביוב תיעול - כל הפעולות התברואיות והסניטריות הבאות לשמור על האוכלוסין נוחיותם ורווחתם, נטיעות ושאר מפעלי השבחה.

(ג)החוכר מתחייב למלא אחר כל הפקודות, ההוראות והדרישות המוצאות על פי דין על ידי הממשלה, הרשויות המקומיות, ועדות מקומיות ומחוזיות לתכנון ולבניה או כל רשות מוסמכת אחרת, בקשר עם החזקת הנכס, השימוש בו, תיקונו וכל הכרוך בו, לרבות אלה החלות על הבעלים, והחוכר מקבל על עצמו בלבד את האחריות המלאה עבור כל התוצאות של אי מילוי כל חוק, פקודה, חוק עזר, הוראה או דרישה כאמור.

(ד)החוכר מתחייב לשמור על נקיון הנכס וסביבתם הקרובה, להשתמש בהם באופן זהיר והוגן ולהחזיקם במצב תקין וכן הנו מתחייב לתקן מיד על חשבונו כל נזק או קלקול שייגרם לנכס ולסביבתו וכן לפצות את העירייה עבור כל נזק או קלקול כזה שלא תיקן.

(ה)העירייה תהיה רשאית באמצעות פקידיה, מורשיה וכל אדם אחר שהורשה לכך מטעמה, להכנס לנכס בכל זמן סביר כדי לוודא את קיומן של הוראות חוזה זה על ידי החוכר.

(ו)העירייה תהיה רשאית להניח בנכס ולהעביר דרך הנכס, בתוכו או מעליו בין בעצמה ובין על ידי פקידיה, פועליה ומורשיה ובין על ידי אחרים באמצעות מוסד או חברה אחרת כלשהי, או להרשות לגוף או לרשות אחרת להניח ולהעביר דרך הנכס צינורות מים צינורות ביוב ו/או תיעול ו/או ניקוז ו/או צינורות גז, לקבוע עמודים לחשמל תאורה או לטלפון ולהעביר חוטי חשמל או טלפון וכן לבצע כל פעולת פתוח אחרת, הכל לפי התכניות המאושרות על ידי הרשויות המוסמכות. החוכר מתחייב לאפשר לעירייה להשתמש בזכותה זו ולא להפריע את הכניסה לנכס של נציגי העירייה או מטעמה למטרת הוצאתן לפועל של כל העבודות האמורות כדרוש ולשם החזקה תקינה ובצוע התיקונים בקווים שיונחו מתחתיו או מעליו כפי שיהא הצורך מדי פעם בפעם.

במקרה של מימוש זכותה עפ"י סעיף זה, מתחייבת העירייה כי הדבר ייעשה, עד כמה שהדבר אפשרי, מבלי לפגוע בפעילות החוכר בנכס, וכי בתום העבודות תחזיר מצב הנכס לקדמותם ולא תיפגע מטרת החכירה.

9.**העברת זכויות**

(א)חוזה זה הנו אישי עם החוכר בלבד וזכות החכירה המוקנית בו היא לחוכר בלבד ואסור לחוכר להעביר, למשכן, להחכיר, לשעבד כל זכות מהזכויות הניתנות לו בחוזה זה במלואה או בחלקה או להרשות לזולתו שימוש בנכס והכל בין באופן קבוע ובין באופן זמני אלא אם קיבל הסכמת העירייה בכתב ומראש, ובכפיפות לתנאים שהתנתה העירייה למתן הסכמה ולתשלום דמי הסכמה באם ידרשו על ידי העירייה, ובכפוף לקבלת אישור מועצת העירייה ושר הפנים.

(ב)אין באמור בסעיף זה כדי לגרוע מזכותו של החוכר להתקשר בהסכמים עם קבלני משנה לשם מתן שירותים להם יזדקק לצורך השימוש בנכס ובמקרקעין בהתאם למטרת החכירה נכס ללא צורך באישור העירייה, ובלבד שהאחריות למתן אותם שירותים תחול על החוכר ותבוצע בפיקוחו ו/או באחריותו.

10.**שמירת זכויות**

(א)מוצהר ומוסכם בזאת במפורש, כי אין בחוזה זה כדי להקנות לחוכר כל זכות אשר לא הוענקה לו במפורש בחוזה זה, ולפיכך החוכר מוותר על כל זכות שעשויה להיות לו כחוכר, על פי דין או על פי חוזה, במידה שלא נזכרה במפורש בחוזה זה.

(ב)מבלי לפגוע בכלליות האמור בסעיף קטן (א) לעיל מוצהר ומוסכם במפורש כי החוכר לא יהיה זכאי ליזום ללא קבלת הסכמת העירייה בכתב ומראש כל שינוי לתכנית מיתאר או לתכנית מפורטת החלה על הנכס או על חלק ממנו.

(ג)למען הסר ספק מוצהר ומוסכם בזאת במפורש כי העירייה תהיה רשאית לבנות בעצמה או ע"י אחרים מטעמה מעל למבנה ו/או בצמוד אליו ו/או בסמוך אליו כל תוספת בניה לפי שיקול דעתה בכפוף לתכנית בנין עיר החלה במקום, ולנהוג בתוספת הבניה מנהג בעלים - הכל בתנאי שתוספת הבניה תשמש למטרה שאינה נוגדת את תקנות החוכר, אם העירייה תחליט על בניית תוספת בד בבד עם הבנייה ע"י החוכר או בהמשך לה יהא החוכר חייב לבנות את המבנה שלו תוך תיאום עם הגורמים העתידיי ם לבצע את תוספת הבניה.

(ד)אין בהסכמת העירייה למתן היתר בניה כדי לפגוע בזכויותיה לפי סעיף זה.

(ה)הזכויות בגין תוספת הבניה ירשמו על שם העירייה בדרך שתבחר העירייה לרבות בדרך של רישום בית משותף בהתאם לחוק המקרקעין תשכ"ט - 1969 (להלן - חוק המקרקעין) בהתאם לשיקול דעת העירייה.

11.**אחריות החוכר**

(א)**בטוח נכסים**

(1)החוכר מתחייב לבטח את הנכס נגד שריפה והרס ובערכו המלא ולהחזיק את הביטוח בתוקף במשך כל תקופת החכירה. כמו כן יחזיק החוכר במשך כל תקופת החכירה ביטוח צד שלישי וביטוח חבות מעבידים בני תוקף וכל ביטוח נוסף שיידרש, כמקובל אותו זמן בעירייה לגבי מקרים דומים.

(2)החוכר מתחייב להמציא לעירייה אישור חברת הבטוח על תשלום הפרמיה המגיעה בגין הבטוח וזאת עם חתימת הסכם זה.

(3)החל מ-10 שנים לפני תום תקופת החכירה או תקופת החכירה המוארכת, לפי הענין, יבוטח הנכס לטובת החוכר ולטובת העירייהגם יחד.

(4)במקרה והנכס ו/או המבנה יהרס או ינזק, מתחייב החוכר להקימם מחדש ולהשתמש לשם כך בכספי הביטוח שיתקבלו, במקרה כזה ישתמש החוכר בנכס ובמבנה שייבנה לאותה מטרה לשמה הוחכר; לחלופין ובאם החוכר לא יקיים או יתקן את המבנה בתוך 12 חדשים מקרות ההרס או הנזק, יעמיד החוכר לרשות העירייהלאותה מטרה את הכספים שיתקבלו כאמור.

(ב)**אחריות לנזקים**

(1)החוכר בלבד יהיה אחראי במשך כל תקופת החכירה כלפי העירייה וכן כלפי כל צד שלישי לכל עבירה בנכס ו/או לנזקים שיגרמו לנכס ו/או לצד שלישי כלשהו כולל העירייה ו/או עובדיה ו/או מורשיה ו/או לרכושם, ובפרט בקשר או כתוצאה מבניה על ידי החוכר או מאופן החזקת הנכס והשימוש בו או בקשר לכל עבודה ו/או פעילות שתיעשה בו.

(2)החוכר מתחייב לגרום לסילוקה של כל דרישה או תביעה לתשלום פיצויים הנוגעת לנזקים כאמור בס"ק (1) לעיל, במידה שתופנה כנגד העירייה. כן מתחייב החוכר לשפות את העירייה עבור כל סכום שהעירייה תחוייב בו עקב כל תביעה שתוגש נגדה בקשר או כתוצאה מהנ"ל והחוכר ישלם סכום זה לעירייה בצרוף הוצאות משפט, שכ"ט עו"ד ריבית והצמדה תוך 14 יום מיום קבלת דרישת העירייה לכך. בכל מקרה כאמור תודיע העירייה על כך לחוכר ותאפשר לו להגן על האינטרסים שלו בפני כל תביעה ו/או דרישה כאמור.

12.**הפרת החוזה**

(א)הפרת הוראות סעיפים 2, 3, 6 עד 11 לחוזה כולן או חלקן תהווה הפרה יסודית כמשמעותה בחוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה) התשל"א-1970.

!! משה

(ב)הפר החוכר חוזה זה הפרה יסודית או הפסיק השימוש בנכס לתקופה העולה על 6 חדשים, או ששינה מטרותיו באופן שאינו תואם חוזה זה, רשאית העירייה מבלי לפגוע בזכותה לכל תרופה ו/או סעד על פי כל דין לבטל לאלתר את החוזה לגבי הנכס או כל חלק ממנו לפי שקול דעתה.

(ג)הפר החוכר את החוזה הפרה שאינה יסודית רשאית העירייה מבלי לפגוע בזכותה לכל תרופה ו/או סעד עפ"י כל דין לבטל את החוזה אם לאחר שתישלח לחוכר דרישה לתקן את ההפרה או את אי הקיום ולמלא אחר הוראות המפורטות בדרישה תוך התקופה אשר תקבע על ידי העירייה באותה דרישה, לא מלא החוכר אחר דרישה זו תוך התקופה האמורה.

(ד)בנוסף לזכות העירייה לבטל את החוזה כאמור לעיל, ומבלי לפגוע בזכות מזכויותיה האחרות, רשאית העירייה לתבוע מאת החוכר את ההוצאות, הנזקים וההפסדים שנגרמו לה עקב ההפרה.

13.__תוצאות בטול החוזה__

בוטל החוזה על ידי העירייה כאמור בסעיף 12 לעיל יפעלו הצדדים כדלקמן:

(א)העירייה תבטל את זכות החכירה שנרשמה לטובת החוכר בלשכת רשום המקרקעין לפי סעי' 15 להלן והחוכר יהיה חייב להופיע בלשכת רישום המקרקעין בכל עת שיוזמן לשם כך ולחתום על כל המסמכים והשטרות הדרושים לשם ביטול זה וכן לשלם כל הוצאות והאגרות והמסים בגין כך, ובכל מקרה חתימתו על חוזה זה תהווה הסכמתו לביטול רישום החכירה בלשכת רישום המקרקעין; ובלבד שהעירייה הודיעה לחוכר על כוונתה זו לפחות 90 יום מראש.

(ב)החוכר יהא חייב לפנות את הנכס ולמסרו לידי העירייה כשהוא פנוי מכל אדם וחפץ, חפשי מכל שעבוד, חוב, או זכות של צד ג' כלשהו תוך 60 יום מתאריך קבלת הדרישה לכך מהעירייה. העירייה תהיה רשאית להשתמש בנכס כראות עיניה ולפי שיקול דעתה המוחלט ולחוכר לא תהא כל דרישה ו/או טענה ו/או תביעה מכל סוג שהוא כלפי העירייה לתשלום כלשהו בקשר להקמת המבנה, החזקתו, השימוש בו והחזרת החזקה בו לעירייה.

(ג)לא קיים החוכר התחייבותו האמורה בס"ק (ב) לעיל תהא העירייה רשאית להכנס לנכס, לתפוס את החזקה בו וכן לנקוט בכל הפעולות על פי כל דין למימוש זכויותיה והחוכר ישא בכל ההוצאות שיגרמו לעירייה בשל שימוש העירייה בזכותה זו.

(ד)אין באמור לעיל כדי לגרוע מזכות כל צד לנקוט בכל הליך משפטי כפי שיראה לו בנסיבות הענין.

14.**רישום החכירה**

(א)החוכר מתחייב לרשום את החכירה בלשכת רישום המקרקעין תוך 9 חודשים מיום שהדבר יתאפשר מבחינת הדין. העירייה תסייע לחוכר לרשום את החכירה במידה ולא תהיה מניעה חוקית לכך.

(ב)החוכר יכין את התיקים הדרושים לשם רישום החכירה אך אם לא יעשה כן תוך המועד האמור תהא העירייה רשאית, לפי בחירתה, להכין בעצמה את התיקים כאמור ולחייב את החוכר בשכר טרחת עו"ד בגין כך.

(ג)כל ההוצאות הכרוכות בפתיחת תיק, ואשר יחולו על הקרקע, והכנתו, והכנת הניירות והמפות הדרושים וכן כל ההוצאות האחרות בגין רישום הקרקע או חידוש רישום, חלוקה, הפרדה, פרצלציה, ובגין מדידות ומפות חלוקה לצרכי רישום וכל הכרוך בכך, אגרות רישום שטר חכירה המשתלמות בלשכת רשום המקרקעין וכן הוצאות בטול שטרי חכירה, הבטחונות והמסמכים הקשורים בחתימתו וביצועו, יחולו על החוכר וישולמו על ידו מיד, לפי דרישת העירייה.

(ד)החוכר מתחייב להופיע בלשכת רישום המקרקעין ו/או לפני עו"ד בכל עת שידרש על ידי העירייה ולחתום על כל שהמסמכים הדרושים לשם רישום החכירה.

15.**פרוק התאגיד**

במקרה שהחוכר יחדל להיות תאגיד עפ"י חוק או רשות ציבורית הפועלת במסגרת רשויות המדינה, תפקע החכירה והחזקה בנכס וזכות השמוש בו יחזרו לידי העירייה, לאלתר, ויחולו הוראות סעיף 14 לעיל בשנויים המחויבים.

16.**ויתורים**

שום ויתור, הנחה, המנעות מפעולה במועדה או ארכה מצד העירייה לא ייחשבו כויתור על זכויותיה ולא ישמשו כמניעה לתביעת פינוי או תביעה אחרת על ידה, אלא אם כן ויתרה העירייה על זכויותיהם במפורש ובכתב על ידי מי שמוסמך לשנות מתנאי הסכם זה.

17.**מקום שיפוט**

מוסכם על ידי הצדדים, כי לבתי המשפט בירושלים, לפי הענין, תהא סמכות ייחודית לדון בכל

תובענה אשר תתגלע בין הצדדים בכל הכרוך בחוזה זה או הנובע ממנו.

18.תנאי לתוקף החוזה

חוזה זה טעון אישור מועצת העירייה ואישור שר הפנים או בא כוחו.

19.כתובות והודעות

כל כתב שישלח לאחד הצדדים בדואר רשום לפי הכתובת כדלקמן יחשב כנמסר לתעודתו 48 שעות אחרי שנמסר במשרד הדואר.

העירייה: עירית ירושלים
קריית העירייה, כיכר ספרא 1, ירושלים

החוכר: ארגון חברי ההגנה ירושלים
רח' הילל 37 (בית אגרון)
ירושלים

ולראיה באו הצדדים על החתום

______ ראש העירייה | ______ גזבר העירייה | ______ החוכר

______
עירית ירושלים

אישור השר ______

תאריך ______

יפוי כח בלתי חוזר

אנו הח"מ, עמותת ________ מס' ____________ ירושלים

מיפים בזאת את כוחה של עירית ירושלים ואת ב"כ, יועצה המשפטי ועורכי הדין שהוסמכו ע"י מועצת עירית ירושלים לפעול בשמה, ו/או כל אדם אחר המורשה מטעם עירית ירושלים, לעשות בשמנו ובמקומנו את הפעולות דלקמן, כולן או מקצתן, לגבי הנכס הידוע כחלקה/ות ______ בגוש/ים ________ (להלן - "הנכס").

לחתום בשמנו ובמקומנו על כל מסמך ובין היתר על כל אישור קבלה, שטרי עיסקות, רישום חכירה, מפות תשריטים וכל מסמך אחר הדרוש לשם ביצוע הפעולות הבאות, כולן או מקצתן; איחוד וחלוקת הנכס, רישום בית משותף על הנכס, ביטול רישום בית משותף על הנכס, תיקון או ביטול של תקנון בית משותף או צו בית משותף שעל הנכס בנוגע לכל ענין הנזכר בהם, לרבות רישום או תיקון הצמדות, כגון גג הבית, חצר הבית או כל חלק אחר ברכוש המשותף של הבית, רישום חכירה בנכס, או הרחבתה, ביטול או רישום הערת אזהרה כלשהי וכן לעשות כל פעולה שהעירייה הוסמכה לעשותה בחוזה בגינו ניתן יפוי כוח זה (חוזה מס' ________). כל הפעולות המנויות לעיל אפשר שיעשו בתמורה או שלא בתמורה.

להופיע בשמנו ובמקומנו בפני כל אדם, גוף משפטי, מוסד ממשלתי או עירוני או כל רשות מוסמכת, ולחתום לשם כך על כל מסמך הדרוש לשם ביצוע הפעולות האמורות לעיל, וכן קבלת אישורים ו/או היתרים וכיוצא באלה.

לשלם בשמנו ובמקומנו כל הוצאות, מסים היטלים ואגרות לשם ביצוע הפעולות האמורות לעיל.

"הנכס" המוזכר ברישא ליפוי כח זה משמעותו כל חלקת/ות האדמה ו/או קטע/ים ממנה/מהן שבגוש/ים המפורטים ברישא ליפוי כח זה ו/או כל חלקת אדמה אחרת לרבות חלק ממנה שתווצר עקב פיצול כל חלקת/ות האדמה שבגוש/ים הנ"ל למספר חלקות חדשות, או לכל צירוף של חלקות אדמה או לצרוף של חלקי אדמה, לרבות כל הבנוי והמחובר אליהם ו/או שייבנה ויחובר אליהם.

מיופה כוחנו יהיה רשאי להעביר סמכויותיו לפי יפוי כח זה לאחר או לאחרים לפי שיקול דעתו הבלעדי.

יפוי כח זה יהיה בלתי חוזר ויחייב אף את יורשינו אחרינו הואיל וזכויות צד שלישי, דהיינו עירית ירושלים תלויות בו.

____

אני הח"מ, ______________, עו"ד, מאשר כי ____________

נושא ת.ז. ____________ ו__________ נושא ת.ז. __________

חתמו בפני על יפוי כח זה.

אישור

21. אני החי"מ ______________________ עו"ד מאשר בזה כי ה"ה :

22. ______________________ ת.ז. ______________________

23. ______________________ ת.ז. ______________________

24. הינם מנהלי עמותת .... ורשאים על פי תקנותיה ו/או על פי דין לחתום בשם החוכר וכי חתימתם בצירוף חותמת העמותה מחייבת את החוכר לכל דבר וענין.

____

עורך דין

מספר נכס: 2518
מספר חוזה: חוזה חכירה ההגנה

תוספת

לחוזה חכירה מיום __________

1. **הגדרות**

"הנכס" - חלק ממבנה ברח' הילל 37, המכונה "בית אגרון", והרשום בספר 1015 דף 5939, בפנקס השטרות בלשכת רישום המקרקעין בירושלים, הצבוע בתשריט המצ"ב בצבע אדום.
הנכס כולל, בין היתר, חדר זכרון והנצחה לחללי ההגנה בקרבות על ירושלים, ואולם לתערוכה מתמדת על תולדות ההגנה ומורשתה.

"המקרקעין" - הנכס בשלמותו, לרבות כל בניה שתבנה עליו.

"המנהל" - הממונה על נכסי העירייה או מי שהוסמך לכך על ידו; ובכל מקום בחוזה העיקרי בו מסורות לעירייה סמכויות, יראו סמכויות אלה, אם לא נקבע אחרת, כנתונות גם למנהל.

1. **מטרת החכירה**

כפוף לאמור בחוזה העיקרי לענין איסור שינוי מטרת החכירה, מובהר כי מטרת החכירה היא לשם קיום הפעולות של ארגון ההגנה להקנית והפצת מורשת ההגנה ותפקידה ההסטורי בהקמת המדינה.

2. **תקופת החכירה**

תקופת החכירה תהיה מיום 1.1.2002 ועד ליום 31.12.2006 , עם אופציה להארכה לתקופה של 10 שנים נוספות בכפוף לאישור מועצת עיריית ירושלים.

3. **השימוש בנכסים**

למרות האמור בחוזה העיקרי יחולו על השימוש בנכס בהתאם לחוזה העיקרי, גם ההוראות והמגבלות הבאות :-

אין באמור לעיל כדי לגרוע מחובת החוכר לקיים כל חובה המוטלת עליו על פי כל דין בקשר לבניה ו/או לשימוש במבנה.

ולראיה באו הצדדים על החתום

ראש העירייה	גזבר העירייה	החוכר

עיריית ירושלים

אישור השר ____________

תאריך __________

תעשיה

פתוח

מבוא

המקור - מגן ורומח סיפורה של התעשיה הצבאית בישראל

בראשית היה זה ההכרח.
ההכרח הוליד את הרצון; הרצון – את הידע; הידע – את המקצוע.
שורשיה של התעשייה הצבאית נעוצים בעבר הרחוק של שנות העשרים וימיה כימי העלייה השלישית. מאורעות הדמים, שזעזעו את היישוב היהודי בארץ בתום מלחמת העולם הראשונה, הם שהיוו את הדחף הראשוני להצטייד בנשק שכמעט ולא היה אז בנמצא בידיים יהודיות.

כך נולד הרעיון לייצור עצמי של אמצעי מגן.
ככל התחלה – אף זו היתה מלווה בחבלי־לידה קשים. ייצור נשק ותחמושת הנו מקצוע הדורש דיוק רב, והוא כרוך במלאכה עדינה וסבוכה, הן במה שקשור בעיבוד המתכת, והן בטיפול באבק־השרפה ובחומרי־הנפץ למיניהם. מקצוע זה לא נמנה מעולם עם שטח מומחיותם של היהודים; אלה שעסקו בכך, אף לא יכלו להיעזר בדפוסי תעשייה אזרחית מפותחת ולשאוב משם מידע טכני כלשהו, כדי לתרגמו לענף ייצור הנשק; התעשייה בארץ באותה עת היתה דלה ועדיין גיששה בצעדיה הראשונים. ואם לא די בתנאים הסובייקטיביים של חוסר־מידע ואמצעים טכניים, היה על ראשוני אנשי התעש לעבוד גם בתנאי מחתרת ולהסתתר מעינו הבוחנת של השלטון המנדטורי העוין, אך מאותה השעה שנולד הרצון, לא היה עוד כוח שיכול היה לעצור את אותה חבורה מצומצמת, שנטלה על עצמה במקומות ובזמנים שונים, לייצר נשק מגן.

היעד הלאומי הוא ששימש דחף היולי ליוזמה – אך לא רק זה; בעצם המקצוע החדש, המדויק והמסוכן, היה משום אתגר מעשי־יצרני, שדרבן את המחשבה, שתבע לימוד בלי הרף, שחישל את הרצון להתקדמות. היתה זו איפוא גם משימה טכנולוגית מובהקת, שאין להשיגה אלא בדבקות ובעמל נמלים, בהברקה ובכשרון.
כך באו לעולם בקנה־מידה חרושתי כמעט – רימוני־היד הראשונים, מרגמות ה־3 אינטש, ומאוחר יותר גם ה"סטנים" מתוצרת בית; כך הוקמו בסתר הפרדסים מתקנים פרימיטיביים לייצור חומרי־נפץ. ובתנאים אלה של עבודה חובבנית במחתרת, נוצר הגרעין המקצועי, שממנו צמחה והסתעפה ברבות הימים התעשיה הצבאית בת זמננו – חלוצת התעשיות הביטחוניות במדינת ישראל.

ייצור הנשק לפני היות התעש

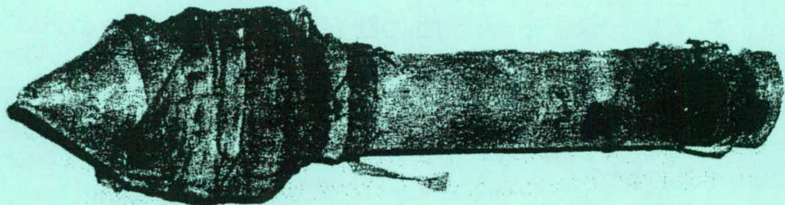
ייצור הנשק העצמי בארץ קדם להקמתו של התעש, ובמקרה זה ניתן לומר, שהמעשה הוליד את הרעיון. עוד בתקופת מלחמת העולם הראשונה יוצרו בגימנסיה הרצליה בתל־אביב פצצות־יד לפי מרשם, שהכינו מורה לכימיה, בשם ויניק, וכימאי שסייע לו. הפצצות הוכנו מסוכר, מסטירין ומחומצה גופריתנית. "היינו ממלאים קופסאות פח בחומר הזה, מכניסים לתוכן שפופרת אלום ומסביבה פסולת ברזל", סיפר שלום פכטר* שעסק בכך.

לקראת סוף המלחמה השתכללו הפצצות. אברהם קריניצי, לימים ראש עיריית רמת־גן (באותה עת מנהל עבודה בבית־חרושת תורכי לייצור רימונים בסוריה), שלח ארצה מודל של רימון־יד מתכנון מפעלי "קרופ", ועמו אלפי נפצים. בבית־החרושת של שלום פכטר בת"א החלו לצקת רימונים על־פי מודל זה. "את הרימונים הראשונים", מספר קריניצי,** "יצקנו ממתכת לבנה, אבל בצורתם החיצונית היו דומים לרימוני הצבא (כולל הסמל שעליהם)".

כך הוכנה "כמות רצינית" מאותם רימונים.

על שיטה אחרת לייצור רימונים מספר יעקב גולדמן:*** "בשנת 1921 ייצרנו פצצות... כיוון שלא היה לנו דגם של פצצה אמיתית, עשיתי חתכים בתפוז קשה, שמתי אותו בחול וייצרתי דגם, אשר על פיו יצקנו...".

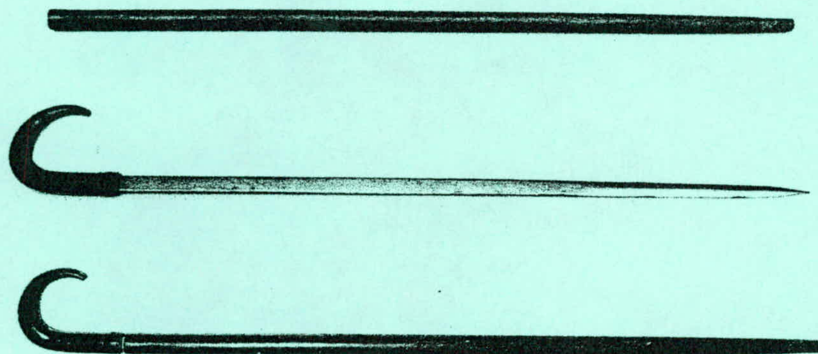
יצירת פצצות מאורגנת ושיטתית, כמו במקרים שתוארו, היתה יוצאת דופן בעת ההיא. כאשר נעשה דבר־מה, היה זה על־מנת לענות על צורכי השעה. דוגמה אופיינית לכך משמש מנחם בן־גורי, שפעל במחנה הסוללים על־יד חיפה. משמשע על הצלחתה של פצצת יד בפיזור מהומות ה־2 בנובמבר 1921, ניגש לבנות משהו בעצמו, על־מנת שיהיה במה להתגונן מפני הערבים בסביבה. הפצצה היתה עשויה מבקבוק זכוכית קטן ממולא בחומר־נפץ ועטוף בטון וחצץ; היא נראתה כמו אבן רגילה והדלקתה נעשתה על־ידי פתיל ודטונטור. מאוחר יותר, בהיותו מפקד קבוצה בתל־אביב ב־1927, החליף בן־גורי נפצים של רימוני מילס (שהתיישנו), בנפצים חדשים, פרי המצאתו.

פצצה פרימיטיבית מתוצרת ה"הגנה" במאורעות 1920/21

רובה מתוצרת־בית
מהתקופה שקדמה ל"הגנה"

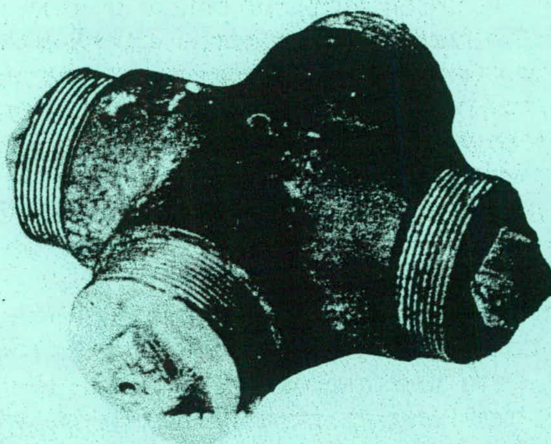
מקל־חרב – התקין צבי בן יעקוב הורוביץ

בתקופה זו עדיין לא נזקק היישוב בארץ לכמויות גדולות של נשק, וגם הפיתוח הטכנולוגי והאמצעים שעמדו לרשותו לא היו ברמה המתאימה לייצורו. היטיב להגדיר זאת חיים סלבין (באותם ימים מהנדס בנהריים): "הרבה לא ניתן אז לעשות וגם לא נראה כל־כך הכרחי עד למאורעות תרפ"ט".

בשנת תרפ"ט אירעו בארץ התנגשויות דמים, שכמותן טרם היו כאן. המאורעות מצאו את היישובים היהודיים מנותקים זה מזה, וכל אחד מארגן את הגנתו בנפרד. כך קמו, במקומות שונים, אנשים בעלי כשרון טכני, אך בעלי ידע מועט בחבלה, וניסו לבנות אמצעי הגנה שונים. במסגרייה של בוריס (דב), בעל קורא בבני־ברק, ייצרו נשק קר, פגיונות ודקרים למיניהם (כונו פיקות). דוגמה אופיינית לכך ניתן למצוא אז בנהריים. הנשק שעמד לרשות המגינים הסתכם בשמונה עד עשרה רובים ממלחמת העולם הראשונה, ולשם

ייצור של רימונים מבטון
על־ידי מנחם גורי ב־1920

פצצה מצינור אינסטלציה

הגדלת הציוד החלו במילוי קופסאות קונסרבים עם "פוטש" או דינמיט, שהובאו על־ידי יצחק לנדוברג (שדה) – לימים מפקד הפלמ"ח ואלוף בצה"ל.

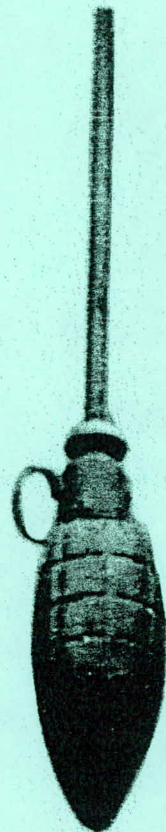
חיים סלבין, שהיה ממהנדסי מפעל החשמל, החליט לשפר את התוצרת. הוא נטל צינורות אינסטלציה, פקק אותם בשני הצדדים, מילא בחומר־נפץ, ובאחד הפקקים קדח חור, שבו הושתלו נפץ ופתיל. אורך הפתיל קבע את משך הזמן בין ההדלקה לפיצוץ. כך יוצרו כ־500 פצצות, שחולקו גם בין יישובי הסביבה. ניסיון דומה נעשה ביבנאל.

בפתח־תקוה ניסו לייצר מוקשים על־ידי מילוי תרמילי פגזים ישנים מימי התורכים בחומר־נפץ ממחצבות מגדל צדק. הניסיון לא עלה יפה, ומשה טקאץ, שעסק במלאכה זו, נספה בפיצוץ. בבית שערים ניסה צעיר מעולי יוגוסלביה, שהבין משהו בחומר־נפץ, לייצר פצצות של ממש, אחת מהן התפוצצה וריסקה את ידיו; מחשש השלטונות לא העבירוהו לבית־חולים, והוא מת מפצעיו.

פצצות ומוקשים מייצור עצמי (1920)

רימון רובה ("מנחמיה")

עיקר הצרכים, ומכאן גם עיקרו של ייצור נשק המגן – התרכז בתל־אביב. חברי ה"הגנה" באיזור נזקקו לנשק אפקטיבי, שיעשה רושם יותר מיריות אקדח. מנחם בן־גורי נזכר בהרצאות מדריכו בצבא הרוסי שהיה חוזר ומדגיש, שהפצצה היא נשק יעיל ביותר נגד המונים. הוא הציע איפוא למטה ה"הגנה" בעיר להכין פצצות מתוצרת בית... רוזה כהן, חברת ועד ה"הגנה" בתל־אביב, שהכירה אותו עוד מפעולותיו בחיפה, השפיעה על בעלי בית־החרושת לתנורים "פטר את פרייזר", לתת לבן־גורי לעבוד אצלם. את הפצצות הכין ממשפכי ספירט ריקים, שמילאם בחומר־נפץ. מנגנון ההדלקה הופעל באמצעות סיגריה בוערת. התוצרת נשלחה מיד לעמדות והופעלה שם בהצלחה. מאוחר יותר, החליט בן־גורי לייצר פצצות של ממש. הוא פנה לבעל בית־יציקה בשם בריסקין, שהסכים עקרונית לרעיון, וישראל יושפה (מפועליו של בריסקין) שוחרר מעמדתו בסוף רחוב הרצל, כדי לצקת את הפצצות, שגופן דמה לרימון המילס האנגלי. דוד ליבוביץ, שהיה מפקד בחזית נוה־שלום, החליט לשפר את מנגנון ההדלקה של בן־גורי והכין פתילים מסוג חדש. הללו יוצרו מראשי גפרורים ומתערובת כימית, והפתיל הוצת על־ידי שפשוף. שיטה נוספת שפותחה על־ידי בן־גורי, אך לא זכתה לייצור נרחב, היתה הדלקה מכנית על־ידי מכה במקור. שיטת "השפשוף" היתה זולה ונוחה יותר לתפעול.

שלב נוסף בעבודתו של בן־גורי היו ה"מנחמיות" (מנחמיה – ע"ש הממציא מנחם בן־גורי). ה"מנחמיה" היתה פצצה קלה, שנזרקה ביד או שוגרה מרובה. השיגור מרובה נעשה בעזרת מוט דק שהוכנס לקנה. אורך המוט קבע גם את הטווח, שניתן להגדילו בשיגור מרובה עד ל־300 מטר. מרחק הזריקה ביד הגיע ל־90 מטר. חלקים שונים של ה"מנחמיות" יוצרו בבתי־מלאכה ליגליים (לעיתים מבלי שהבעלים ידעו את מטרת שימושם).

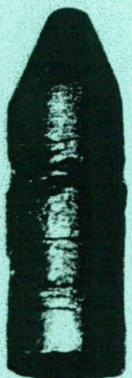
ההלחמה וההרכבה נעשו על־ידי ישראל יושפה בביתו.

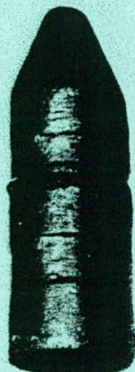
גם בירושלים היתה קבוצת חברי "הגנה", שעסקו בייצור פצצות, ביניהם יחזקאל (אויברוגר) ברעם, משה רוכל ואליהו סוחצ'ובר.

הנה כי כן – בתקופת המאורעות יוצר נשק במקומות שונים בארץ, וברוב המקרים כעניין חד־פעמי. לעיתים, הסתיימו ניסיונות אלה באסון, כתוצאה מחוסר ידע ומאי־נקיטת אמצעי ביטחון מתאימים. עסקו בכך בעיקר בודדים, בעלי כושר טכני, תושייה, ויוזמה עצמית. בתל־אביב, לעומת זאת, הוחל בייצור שיטתי על־ידי אנשים, שהתמסרו לייצור ולפיתוח בצורה מאורגנת יותר, באישורו ובסיועו של ועד ה"הגנה" באיזור – מהתחלה זעירה זו צמח מאוחר יותר, ה ת ע ש.

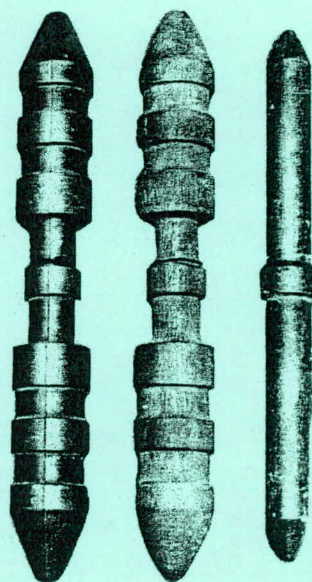
לאחר המאורעות הורגשה דחיפה להצטיידות בנשק מגן לקראת הבאות, אז החלו לזרום רעיונות והצעות גם בתחום הייצור העצמי. רבים וטובים בכל חלקי הארץ ניסו את כוחם בתחום זה, אולם רק בירושלים ובתל־אביב היו אי־אלו התחלות רציניות, שנתנו בסיס לתעשייה העצמית של ה"הגנה" בעתיד.
בירושלים הגו יחזקאל (חצ'קו) ברעם וחבריו מחשבות על ייצור פצצות גאז מדמיע – נשק, שבשימוש טקטי, לא יותיר אחריו סימנים ויקשה על חקירת המשטרה. באישורו של יוסף הכט ובעזרתם של ד"ר משה ויצמן (כימאי, אחיו של חיים ויצמן), יוסף רוכל (אבידר), משה רוכל ועוד, החלה העבודה. בירושלים הכינו בקבוקי זכוכית בגודל רימון "מילס", ובקרית ענבים פתח חצ'קו מעבדה, שבה ייצר ברום אציטון וחומרים נוספים למילוי הבקבוקים. הפעלת הפצצה נעשתה על־ידי נַפָּץ (דטונטור) רגיל. כדי לבדוק את יעילותה, נערך ניסוי על קבוצת חברי "הגנה", בעת שעסקה בתרגילי סדר. שפני־הניסיונות לקו בערפול חושים, ובמשך יום המחרת סבלו מכאבי ראש ומהקאות.
הניסוי הצליח איפוא ומיד ניגשו לעבודת הייצור. הוכנו כאלף פצצות, שחולקו ברחבי הארץ. במעבדה, בקרית ענבים, נערכו גם ניסיונות בגאזים מרעילים, חצ'קו אף הצליח לייצר כספית רועמת לנפצים, על־פי נוסחה שמצא בספרים, ובסיועם של כימאים מהאוניברסיטה העברית. המוצר הבא של הירושלמים היה להביור.
חצ'קו ומשה רוכל בנו בעזרת בית־מלאכה "וייסמן", שבמושבה הגרמנית, דגם של להביור והביאו אותו לניסוי בשכונת בורוכוב. הוא פעל כהלכה, והטיל אש למרחק של 20 מטר, אך היה כבד ומסורבל, ולכן זנחו את הרעיון.
תוך כדי עבודות הפיתוח וייצור הנשק העצמי, החלו הירושלמים בהכנות להקמת מפעלים רציניים יותר. "צברנו ידיעות על בתי־מלאכה שונים ועל אנשים בעלי ידיעות טכניות או מחשבות בנושא זה", סיפר ברעם.
עסקו בכך בעיקר שלושה אנשים: יוסף רוכל, משה רוכל ויחזקאל ברעם.
"למרות כל הקשיים הוחלט לגשת מיד להקמת בית־חרושת לכדורים", אומר חצ'קו. לצורך זה הוא נשלח לגרמניה ב־1931, ושם התקשר עם מומחה בעל שם עולמי בתחום זה – פרופסור קוריין. הוא הציג עצמו לפניו כיהודי מארץ־ישראל החפץ ללמוד את מלאכת ייצור הכדורים. קוריין חשד בו תחילה שאינו אלא קומוניסט ואמר, שלא ניתן ללמוד לייצר כדורים תוך שנה... רק לאחר בקשות והפצרות ניאות להמליץ עליו לעבודה. במשך שנה עבד חצ'קו בבית־החרושת ולמד את המלאכה. לאחר־מכן, מצא יהודי בשם הירש, שהיה שותף באותו עסק והסכים למכור לו מכונות לייצור כדורים. ברם, מחוסר אמצעים ומחוסר הערכה מצד ראשי ה"הגנה" – לא יצאה הקנייה לפועל ולא הובאו המכונות ארצה.
בתל־אביב שלאחר המאורעות, המשיכו ליבוביץ, יושפה ובן־גורי ביצירתם. ליבוביץ, שהיה מורה במקוה־ישראל, הכין בעזרת הנגר המקומי מודל ליציקת רימון דמוי "מילס". בבית־המלאכה של מקוה־ישראל ערך ניסיונות ביציקה ובהכנה של מנגנון ההדלקה. אברהם אכר, מפקד ה"הגנה" בתל־אביב, הפנה את דוד ליבוביץ ליושפה, שעסק באותה עת בייצור ה"מנחמיות", ושניהם ניגשו לפתור את מגרעותיו של רימון הרובה. הבעיות בהפעלתו היו רבות: סכנה בשימוש, קלקול קנה הרובה, חוסר אפשרות לקבוע מרחק פגיעה נכון ואי־הנוחות בנשיאה (לכל מרחק היה דרוש מוט באורך שונה). הם תכננו רימון רובה חדש, שישוגר ממדוכה. בספר רוסי מצאו דוגמה כזו בשם "דיאקונובה", וניסו לחקותה בעזרת צינורות חשמל ומים. הניסוי הראשון בשכונת בורוכוב עלה יפה, אולם הבאים אחריו הצביעו על הקשיים המרובים, הכרוכים בהכנת רימון משוכלל כגון זה.
היה צורך להתאים את מנגנון ההדלקה לזמן מעופו של הרימון. המרעום והמדליק היו עדינים ביותר, מאחר שהופעלו מהדף גאזים בקנה והצריכו, על כן, תכנון מיוחד. ניסויים מרובים נדרשו על־מנת לקבוע את הטווח המתאים לכל זווית שיגור. לאחר לילות רבים של עבודה התקבל המוצר המוגמר.
בשנת 1931, לאחר גמר פיתוח רימון הרובה הרוסי, החל תעש תל־אביב לקבל צורה מאורגנת. את היציקות עשו בבית־החרושת לשיניים תותבות "בלום", בבית־יציקה של נפתלי שניאורסון ובמקומות שונים בתל־אביב. ישראל רבין, שעבד עם יושפה בביח"ר

רימוני יציקה ראשונים של יושפה

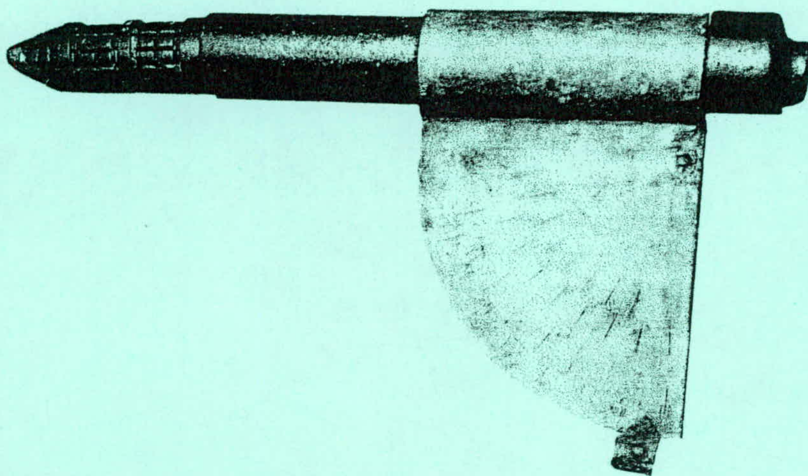

"פעמון", הוזמן עוד קודם לכן (1929–30) לעבודה, וצריף בבית־הספר "מכס פיין" שימש אותו לחריטת הרימונים שיצק יושפה. ליבוביץ היה ה"מדען" שבחבורה. על שיטת הניהול של תעש באותם ימים מעיד דוד ליבוביץ: "ארבעתנו יחד היינו בעת ובעונה אחת ועדה מארגנת־יוזמת־ומבצעת. מדי שבוע היינו נפגשים בביתו של דוב הוז ודנים בבעיות השונות, שצפו ועלו, מתכננים תוכניות ומסכמים סיכומים. דוב הוז היה לומד בשקדנות את הבעיות – הוא סייע לנו בתבונתו הרבה, בעצה ובידידות; העבודה, כמובן, היתה בהתנדבות".
לאחר כשנה (1932) רוכזו עבודות היציקה בבית החרושת "פטר את פרייזר" בין השעות 5 אחה"צ ל־12 בלילה (לאחר סיום יום העבודה ב"פעמון"), חריטת המדוכות ובסיסיהן נעשתה בבית־המלאכה המכני של בוריס (דב) בעל קורא בבני ברק. משם נלקחו להלחמה ב"המלחים" ועבודות הגימור נעשו על־ידי רבין במכס פיין. ה"ראשים" לרימונים והרכבתם נעשו על־ידי קבוצת בחורים ובחורות (ביניהם שלמה שמיר ואליהו סחרוב) שנקראה "קבוצת הפתילים". הם ביצעו את עבודתם בלילות, בביתם של יושפה או רבין. כך יוצרו כ־800 רימוני רובה (שנקראו ח"צ – חבית צינור), מדוכות וזוויתונים (לוח פח לטווחים) וכן רימוני שפשוף, שתחילה כונו "דיש" (ע"ש דוד ויושפה), ובסופו של דבר - "ד".

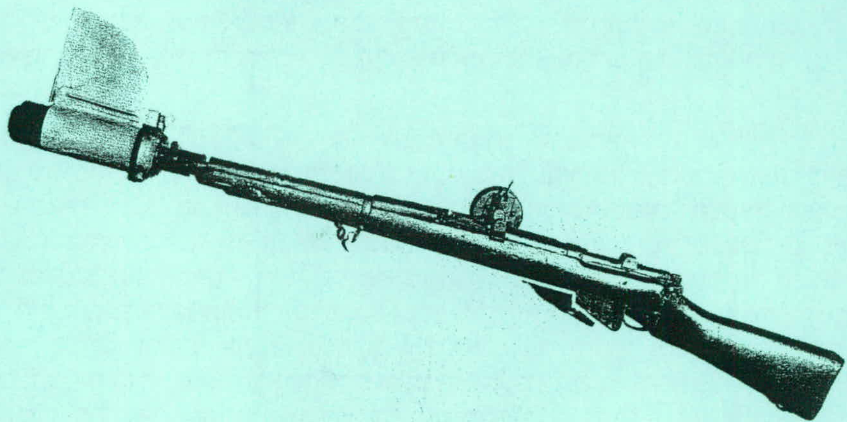
דגמים של רימונים
עשויים ביד (משל ליבוביץ)

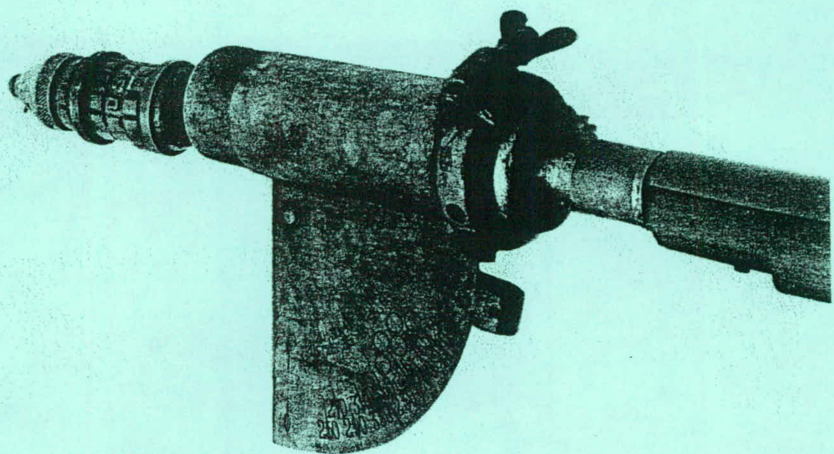
סיכום תקופת ההתחלה – ייצור הנשק לאחר המאורעות התרכז בעיקרו בשני סניפים של ה"הגנה", בירושלים ובתל־אביב. אולם בעוד שבירושלים, ניסו האנשים לייצר נשק, שיתאים לתנאי המחתרת המיוחדים ואף ניגשו להכנת תשתית לתעשייה – עסקו בתל־אביב בייצור שוטף של אמצעי לחימה פשוטים, באמצעות בתי־מלאכה קיימים. אמנם גם בתל־אביב הושפע אופי המוצרים מתנאי המחתרת (רימון־היד של ליבוביץ, למשל, היה קטן מכדי שניתן יהיה להסתירו תחת בית־השחי), אלא שלא חתרו שם במיוחד לייצור "פטנטים מחתרתיים". לשוני זה היו, כנראה, שתי סיבות: האחת, שבתל־אביב נמצאו מפעלי תעשייה ובתי־מלאכה לרוב וניתן היה לעבוד שם בייצור תעשייתי שוטף עם פחות "מעוף מחתרתי", והשנייה, שבירושלים נמנו מרבית העוסקים בייצור עצמי עם סגל אנשי הפיקוד של ה"הגנה", והללו ניצלו את כישורם הטכני לייצור פטנטים.
אחד הקשיים, שעמדו בפני אנשי התעש, היה המחסור בידע מקצועי. לא עמדו לרשותם המומחים הדרושים, לצורך פיתוח ושכלול מוצריהם, וברוב המקרים צריך היה להתבסס

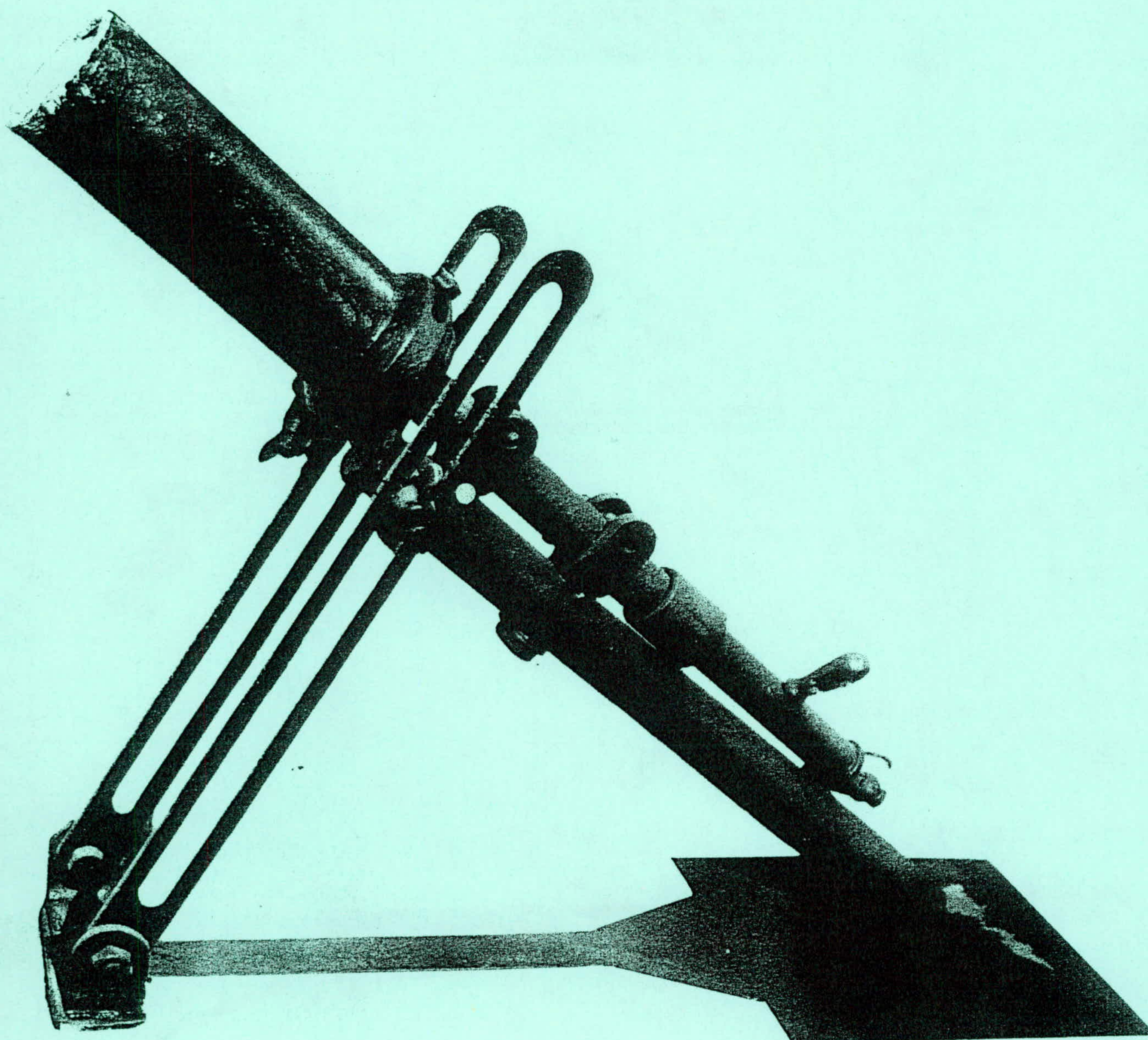
מדוכה לרימון מתוצרת עצמית

על ספרות מקצועית־צבאית ועל ניסויים חוזרים ונשנים, מבלי שידעו להעריך מראש את גודל הסיכון הכרוך בכך. בדרך כלל, הדחיפה לפעילותם של אנשי התעש במסגרת ה"הגנה" באה מלמטה. האנשים הרגישו בחסרון התחמושת וחיפשו דרכים על־מנת לייצרה בכוחות עצמם. מרכז ה"הגנה", לעומת זאת, אם מחוסר אמונה מספקת, ואם מחוסר תקציב – לא התייחס לנושא ברצינות הראויה לו. מקרה אופייני ליחס זה היה, כאשר לאחר הניסוי הראשון והמוצלח של רימון רובה בשכונת בורוכוב, בנוכחות יוסף הכט, יעקב פינברגר ועוד מפקדים מה"הגנה", חיבק אחד הנוכחים את היצרנים לאות שמחה על הצלחתם והעיר דרך אגב: "אולי, בכל זאת, כדאי להזמין זאת מגרמניה!*" דוגמה נוספת היתה פרשת שליחותו של חצ'קו לחו"ל.

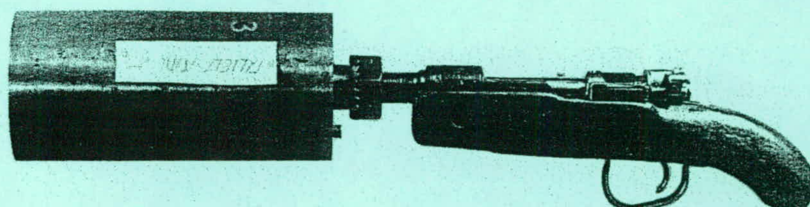

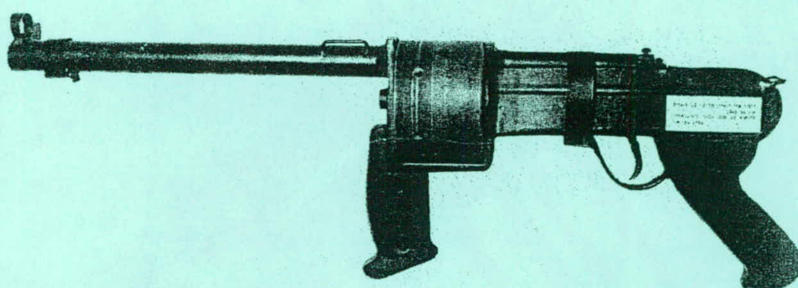
מדוכה לרובה אנגלי עם זוויתן
תוצרת ה"הגנה"

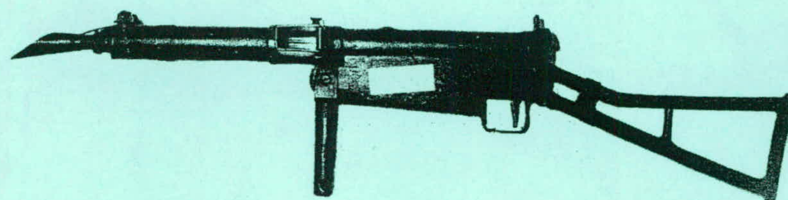
מדוכה לרימוני "מילס" (תוצרת ה"הגנה")

מדוכת עשן 4" תוצרת עצמית

רובה ציד קליבר 12 מתוצרת עין גב

"סטן" מסדרת ייצור ראשונה
של ה"הגנה" (1944)

ייסודו הרשמי של התעש ב"הגנה" 1933

תקופה זו נפתחת בהקמתו הרשמית של התעש: תקציבים ראשונים, מפעל ראשון, פועל ראשון, וכו'. בסיומה הופך התעש לגורם ממשי וליחידה ארגונית בעלת משקל, עד כי נוצר צורך למנות לה מנכ"ל בשכר.

את השנים הללו מאפיינות התקדמות והתפתחות רבה בתעשיית הנשק העברית, והדבר מוצא ביטויו בשלושה תחומים:

- הקמת מפעלים ומכונים.
- פיתוח מוצרים חדשים.
- שינויים ארגוניים.

מפעלים ראשונים ומכונים

השנה – 1933.

מספר מנחם בן־גורי: "ממדי הייצור הלכו וגדלו ושוב לא יכולנו לדרוש מהאנשים להמשיך בעבודת ההתנדבות... חלקים אחדים הוזמנו בבתי־מלאכה ליגליים (מבלי שידעו שם למה נועדו...), חלקים אחרים יוצרו בבית־מלאכה של 'הנוער העובד', בעזרת מכשירים פרטיים ומחרטה, שעלתה 15 לא"י (המכונה הראשונה של התעש – נקנתה על־ידי יוסף הכט).

בחודש מארס באותה שנה הפך ישראל רבין לעובד הראשון בשכר של התעש. זמן קצר לאחר־מכן, הוקם גם בית־המלאכה הראשון בשכונת בורוכוב. המפעל היה בתוך מכון־המים של השכונה ופעל תחת חסותו של זכריה סובולוב איש ה"הגנה", האחראי למכון מטעם השכונה. לרגל המעבר למפעל החדש קיבל התעש 35 לא"י. היה זה התקציב הרשמי הראשון של התעש, שנתקבל ממרכז ה"הגנה". בכסף זה קנה ישראל רבין מחרטה, מקדחה ומשחזה, ששימשו לעיבוד גופים יצוקים של רימוני־היד ורימוני הרובה. הפועלים היו ישראל רבין ויצחק שיפריס.

תוך מאמצים קשים ובתנאי ייצור נחותים, הצליחו השניים לעבד 100 רימונים ליום ויותר. בשעת סכנה היו מטמינים את הרימונים ואת כלי המלאכה ב"סליק" מיוחד, והופכים לאינסטלטורים, העוסקים בתיקונים שונים במכון... כיסוּיָם הרשמי היה "עוזרים לאחראי למכון המים". כדי לשפר את תנאי הביטחון, גידרה מועצת השכונה את המכון.

שלב נוסף בייצור הרימונים נעשה במקום, שנקרא "החדר" או "המכון הכימי" (גם כן בשכונת בורוכוב). היה זה חדר, שנשכר בבית פרטי, השייך למשפחת פיקרסקי, ותפקידו היה כעין המשך לעבודתה של "קבוצת הפתילים".

"פינה אחת בחדר שימשה לייצור פתילי שפשוף; פינה שנייה למילוי רימונים ולהרכבתם, כששאר השטח מהווה מחסן לחומרי־גלם ולמוצר הגמור, ולפעמים אף משמש כחדר שינה למי שאיחר לעבודה" (א. ויינברג).

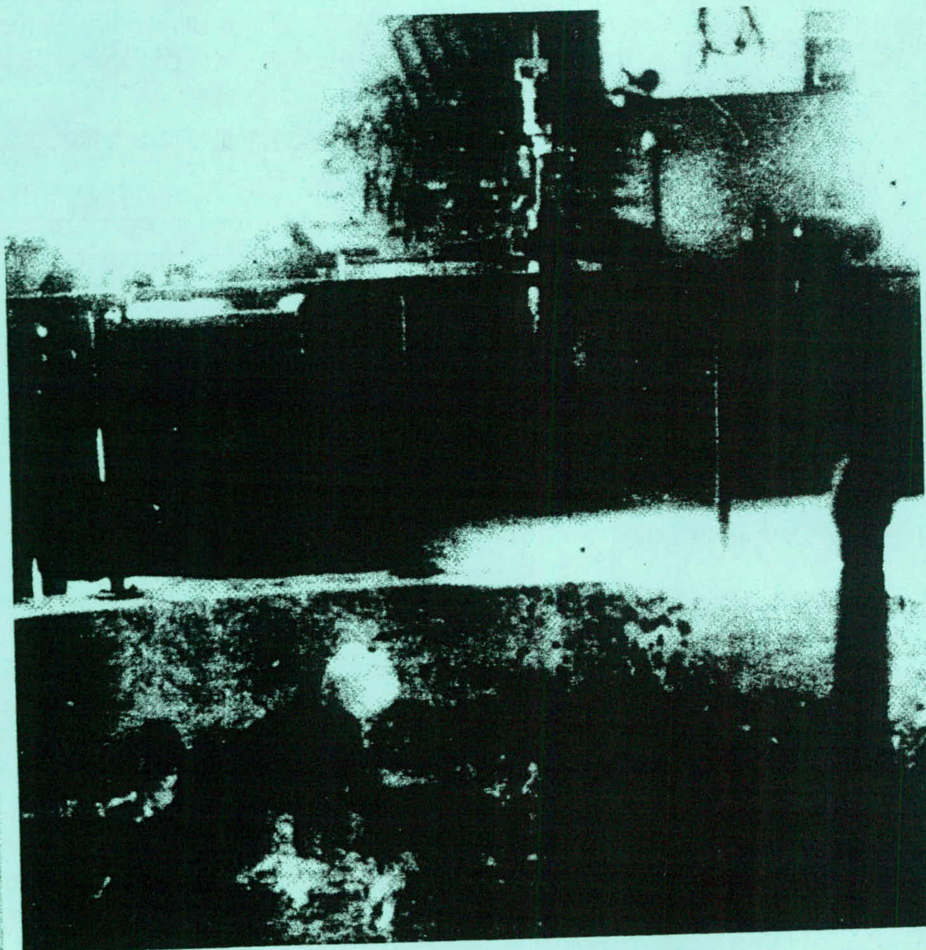
במקום נבדקו גופי רימונים – גם שלא מתוצרת תעש. לשם כך – היו מבריגים את גוף הרימון על משאבה ומרססים לתוכו נפט; במקרה של סדק – היה הנפט נפלט דרכו, והרימון היה נפסל.

עובדי ה"חדר" נמנו עם קבוצת בוגרי המחזור הראשון של "מכס פיין", ביניהם שלמה שמיר ואדיר הלוי, וכן שתיים־שלוש בחורות. העובדים שכללו ללא הרף את דרכי עבודתם. אחד ה"פטנטים" היה שימוש במכשירים של רופאי שיניים... במקום שררה אווירה טובה ונרקמו יחסי ריעות בין העובדים.

החלק הבעייתי בתעשיית הרימונים באותם ימים היה היציקה.

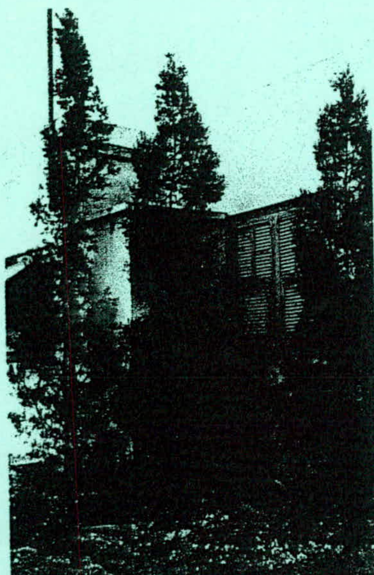
ליציקה דרושים: תנור גדול, פועלים רבים ומיומנים ומבנה מתאים. כל אלה לא עמדו אז לרשות התעש. את היציקות היו מבצעים בתשלום, בבתי־המלאכה הקיימים, והיתה בכך סכנה מתמדת של גילוי על־ידי הבריטים וגם תלות ברצונם הטוב של בעלי המקום. דוגמה אופיינית לכך היתה עבודת־היציקה בבית־המלאכה של אברהם גוטביר ברמת־גן. למקום הוסיפו אגף נוסף ואף ייסדו חברה פיקטיבית בבעלות זלמן כהן, ששימשה ככיסוי להרחבה ולתוספת פועלים. הפועל המקצועי היה מאיר נחושתן מחיפה, שנתקבל אישית על־ידי אליהו גולומב, ומנהל העבודה היה זלמן כהן.

לעובדי בית־היציקה הוסבר, שנחושתן וזלמן כהן יוצקים גולות למיטות, ולמראית־עין היו אלה מסיימים את עבודתם יחד עם יתר הפועלים ונוסעים מן המקום. לאחר־מכן, חזרו אל המפעל והמשיכו במלאכתם עד שעות הלילה המאוחרות. בשעות אלו נעשו גם המשלוחים של התוצרת, שהיתה ארוזה בשקים והועברה בכרכרה של יחיאל טייבר לעיבוד בשכונת בורוכוב.

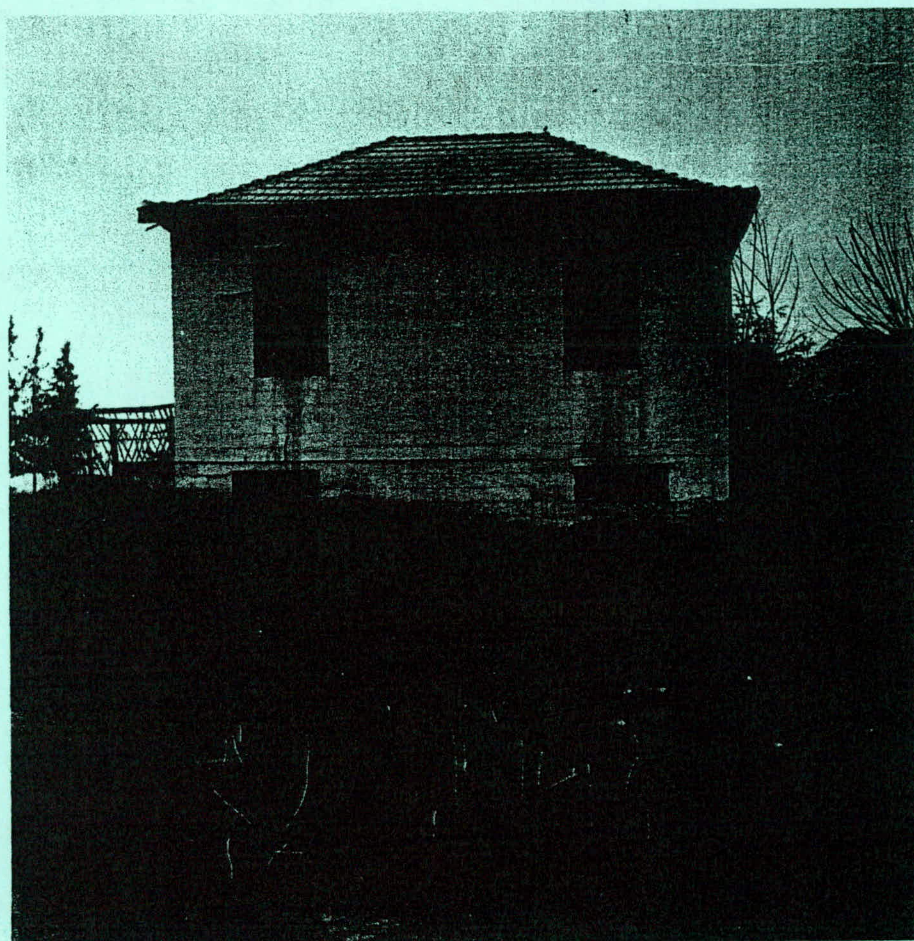

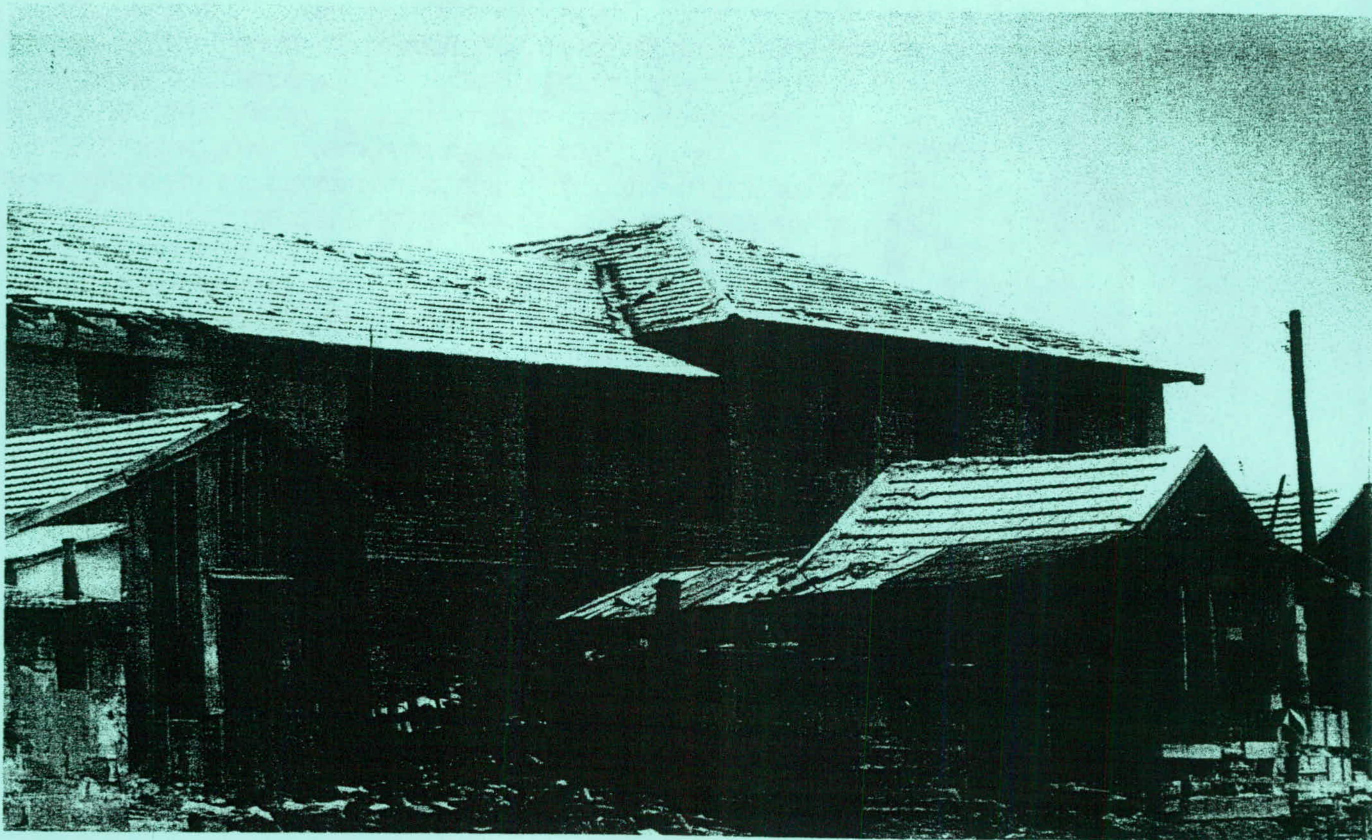
מכון המים בשכונת בורוכוב

קשה היה לעובדי בית־היציקה של גוטביר להבין, כיצד בעוזבם את המפעל – היציקה עדיין בתבנית, ולמחרת בבוקר כבר איננה... התשלום לבעל הבית היה שילינג לכל יציקת רימון, שיצאה ללא סדקים. לא פעם נערכו ויכוחים בקשר לכמות הרימונים המוצלחים, ולבסוף הופסקה העבודה, לאחר כעשרה חודשים, מחוסר כסף.
בעיה אחרת, שנוצרה עקב פיצול מקומות הייצור; היתה הובלת המוצרים ממכון למשנהו. יושפה, ששימש כאחראי ליציקה בתעש, היה מוביל את גופי הרימונים ממכון היציקה, במכונית פרטית ותוך הסתכנות מרובה. ההובלות נעשו בערב והיעד היה – מכון־המים, מקום שבו הוטמנו גופי הרימונים ב"סליק". ל"מכון" היה חמור צמוד, וכשנסתיים עיבוד הרימונים, היה ישראל רבין מעמיס עליו את התוצרת בשני שקים ומוליכו לנקודת מפגש ברמת־גן, ומשם הובל החמור ל"חדר". העובדים ב"חדר" לא ידעו מהיכן הגיעו הרימונים והכירו רק את החמור ואת האיש שהביאו...

ה"חדר" (בבית דניאלי)

בשנת תרצ"ה התרחבו המפעלים. למכון־המים נוספו 2 עובדים והוא הגיע לתפוקה של 350 רימונים ביום. מובן, שזה גרם להגברת העומס על עובדי ה"חדר", לפיכך התקבלו עוד שלושה עובדים ואף צורף חדר נוסף בבית השכנים (משפחת דניאלי).
בשנה זו (1935) עיבדו והרכיבו רימוני רובה במקוה־ישראל, בהנהלתו של דוד ליבוביץ. עיבוד הרימונים (חריטה, חריצה, הברגות וכיו"ב) נעשה במחלקה הטכנית של בית־הספר. מילוי חומר־הנפץ והרכבת הפתילים והנפצים נעשו בבית בלב הפרדסים בסביבה. לפי עדותו של זבולון ובר, שהיה מעובדי המפעל, יוצרו במקוה־ישראל כ־120 רימונים ליום, והם נארזו בשקיות של כשלושים ק"ג כל אחת.

ה"חדר" (מס. 1) מול משק הפועלות בנחלת־יצחק

מכון א' – ביח"ר לבקוביץ (צד דרום)

בשנת 1936 החלו עובדי מכון המים לחוש שלא בנות. המקום נעשה צפוף, וקשה היה לחשוב על הרחבתו. בנוסף לכך היה נדמה להם, שנתפרסמו יותר מדי בשכונה ושהסודיות מחייבת העברתו של המפעל למקום אחר. אנשי ועד התעש (שהוקם בינתיים) החלו לחפש מקום חדש למכון, ולמטרה זו נבחר בית־החרושת לעורות של האחים לבקוביץ, ששכן על שפת ימה של תל־אביב (מקום בו מצויה כעת בריכת גורדון). בעבר שימש המבנה לאימונים של ה"הגנה" ומרבית פועליו היו מהימנים; מכאן צמח הרעיון לנצלו לצורכי התעש. בית־החרושת לעורות היה בצורת "ח" עם חצר גדולה, והתעש קיבל אולם בגודל של 10×10 מטר, ובתוכו בור לצורכי הבורסקה.
על ישראל רבין וזבולון ובר הוטלה הכשרת המקום לתפקידו. ראשית, כיסו את הבור ביציקת בטון והציבו על פתחו משחזה, שנעה על צירה, כאשר סובבו בורג מסוים, ששימש כמפסק חשמלי. לאחר זמן – הוחלפה המשחזה בקומפרסור לאספקת אוויר דחוס, שהיה גדול וכבד יותר, ולכן גם בטוח יותר. הבור הזה היווה את ה"סליק" של המכון.

אמצעי הזהירות במפעל, שנקרא "מכון א' ", היו רבים ומעניינים.
בפתח בית־החרושת הוצב שומר, וכל שהיה עליו לעשות, כדי להתריע מפני סכנה, היה לפתוח ברז מים; פעולה זו סגרה מעגל חשמלי, ומיד הופעלו מאווררים, שהיו קבועים מעל למחרטות, בתקרה. כאשר חשו העובדים במשב־הרוח של המאווררים – ידעו שהגיעה העת לארגן "סליק" מהיר... פתיחת שער המכון מבחוץ, נעשתה באמצעות תחיבת מסמר לחור מסוים בקיר, בסמוך לדלת. רק עובדי המכון ומתי־מעט ידעו לאיזה מבין החורים הרבים (שהיו פעורים שם בשפע) יש לתחוב את המסמר, כדי להודיע על כניסה – כמעט בדומה לאגדת "עלי בבה וארבעים השודדים..."

ברם, על אף סידורי הביטחון ה"חדישים", היה המפעל עצמו דל למדי, גגו דלף בחורף וצחנת הבורסקה העכירה את אוויר הנשימה.
ערב מאורעות תרצ"ו עבדו במכון 12 איש והיו בו 12 מכונות. ניהל אותו ישראל רבין. יום העבודה במפעל התחיל בשבע בבוקר, ועד לשעה ארבע אחה"צ לא יצאו העובדים את פתחו. לעיתים, כאשר הובאו יציקות או נשלחה תוצרת, היו עובדי המכון מבצעים את הפריקה והטעינה בעצמם בשעות הערב. בעת ההיא עובדו במקום "חביות־השפשוף" (כינוי ה"הגנה" לרימונים) ו"חביות הצינור" (כינוי למדוכה). כמו כן נעשו שם המדוכות לח"צ. מדוכות אלו היו גאוותם של עובדי המכון, שחרט על טבעת הסגירה של הרימונים – "ml & co", שפירושה "מכון א' ושות'".

במכון א' נעשתה אז עבודה נוספת, מיוחדת במינה, והיא – "הבראת כדורים". הבעיה העיקרית של מחסני הנשק והתחמושת באותם ימים היתה התיישנותם של כדורי הרובה. חלק גדול מהתחמושת כבר לא היה ראוי לשימוש, אך רכישת כדורים חדשים בכמויות גדולות, תוך השלכת הישנים לאשפה, לא היתה מן הדברים הקלים באותה תקופה. הראשון, שניגש לטפל ברצינות בבעיה, היה חצ'קו. עוד בהיותו בירושלים, החליף פיקות ישנות בחדשות, בבית־המלאכה של האוניברסיטה העברית בהר הצופים. ב־1934, כאשר שימש כמפקד רחובות, ניגש להקים "מכון להבראת כדורים" (כך כונתה אז מלאכת החלפת הפיקות). הוא תכנן לצורך זה מכשיר מיוחד, שנבנה ב"מכון זיו" (כיום מכון ויצמן) ברחובות. בית־המלאכה הוקם ביקב הישן, שליד בית־החרושת "יפאורה", כשרעש המכונות מחפה על קולות הנפץ של התפוצצויות הכדורים. את המלאכה ביצעה קבוצה של שלושה אנשים בראשותו של מישאל שכטר (שחם), ב"הבריאה" כאלף כדורים ליום. בסך הכול "הבריאו" שם כ־70,000 כדורים בחודשיים וחצי של עבודה.
מכון נוסף ל"הבראת" כדורים הוקם בטכניון בחיפה, כשמכשירי העבודה של בית־המלאכה במקום משמשים לצורך זה בלילות.
מרכז "הבראת" הכדורים של העמק והגליל היה במסגרייה בעין־חרוד, מקום שבו עסקו גם בתיקון כלי־נשק מקולקלים. המִתקנים ל"הבראת" כדורים במכון א' תוכננו על־ידי דוד ליבוביץ ושימשו את מרבית מחסני הנשק המרכזיים של ה"הגנה".

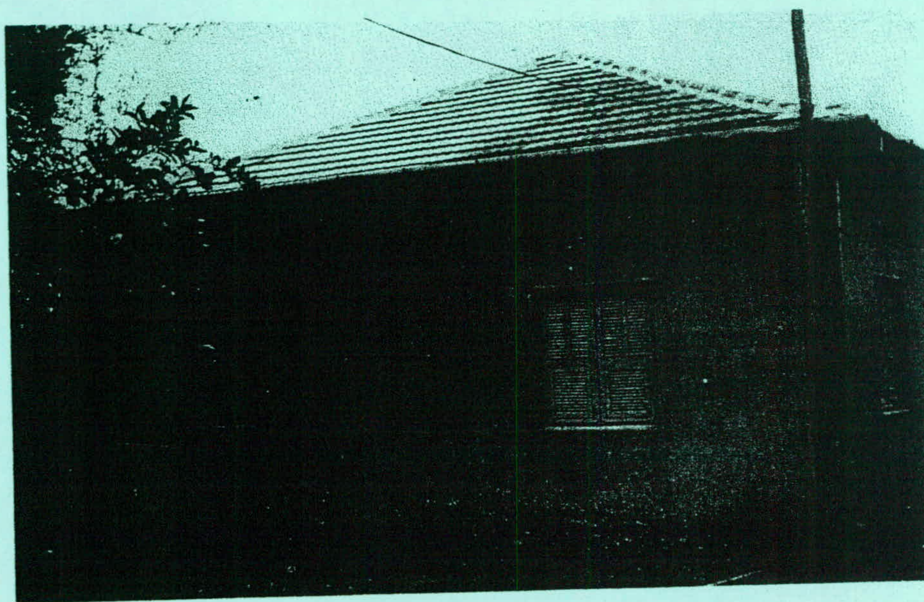
ה"סליק" שבמכון א'

הרחבת היקף פעילותו של מכון א' בעיבוד רימונים אך החריפה את בעיית היציקה בתעש. בדרך־כלל נהגו להשתמש לצורך זה בבתי יציקה אזרחיים, וב־1935 אף הוקם בהרצליה, ביוזמתו של ישראל זבלודובסקי (מפקד ה"הגנה" במקום), בית־יציקה קטן ופרימיטיבי של התעש, אולם לא היה בכך כדי לפתור את הבעיה: תנור היציקה הוסק ב"קוקס"*, ההספק היה נמוך, ומספר העובדים לא עלה על שניים (ישראל יושפה ועוד עוזר שסייע לידו). הוחלט איפוא להקים בית־יציקה של ממש, שיוכל למלא את כל צורכי התעש, והבחירה נפלה על קיבוץ נען, מאחר שרבים מחברי המשק היו מבוגרי "מכס פיין" וסייעו לתעש עוד בהיותם תלמידים (ביניהם יצחק שיפריס). הכינוי שניתן לבית־היציקה החדש היה "ליפתה".

למען הדיוק ההיסטורי, לא התנהל "ליפתה" על מי־מנוחות. נוצרה מתיחות בין יושפה, ששימש כמנהל בית־היציקה, לבין העובדים, שרובם היו חברי נען. היחסים הידרדרו עד כדי כך, שיום אחד אף פרצה שביתה... היה זה בדיוק ביום של יציקה, וכדי להוציאה לפועל, הוזעקו לסייע במלאכה ישראל רבין ודוד ליבוביץ.

אחת לשבועיים היה הנהג, יצחק ולדפוגל, מעביר את גופי־הרימונים מנען למכון א'. ההעברה היתה בערוב היום, כשמכונית קטנה יוצאת לפני המשאית לסייר ולהבטיח את המטען האסור מהפתעות בלתי־רצויות. את הרימונים, הארוזים בשקיות (50 רימון בשקית), היו מכסים לרוב בזבל טרי, כדי שהשוטרים בדרכים לא יתאוו לבדוק את המשא. פריקת המכונית היתה נעשית בחשכה, לאור פנס מכוסה שק, על־ידי עובדי־המכון בשעות שלאחר עבודתם, "ברצון ובלי שכר נוסף" (ז. ובר), משום שאסור היה לשתף בדבר אחרים, ולו גם חברי ארגון נאמנים. לאחר עבודת לילה כזו היו נוהגים להסב יחדיו על כוס בירה: "ערבים כאלה" – סיפר זבולון ובר – "קירבו את הלבבות, ליכדו אותנו ויצרו אווירה טובה, שהודות לה הגענו לפריון עבודה גבוה"*.

הרחבת מקומות היציקה והעיבוד גרמו ללחץ על ה"חדר" והוחלט להרחיב את המכון. בחצר משפחות דניאלי ופיקרסקי החלו עובדי ה"חדר" בבנייתו של חדר נוסף, לשימוש המכון, ומתחתיו "סליק" תת־קרקעי. במשך היום ביצעו העובדים את מלאכתם הרגילה – מילוי, הרכבה, הכנת נפצים, פתילים ועוד. אך בלילה הפכו האנשים לבנאים. צבי ברמן, שעבד ב"חדר", היה אחראי למלאכת הבנייה. על פתח ה"סליק" הותקן תנור לייבוש פתילים (ניפלים) של מדליקי רימונים. לצורכי הסוואה נאמר, שהמקום משמש מפעל לחומרי הדברה (ואמנם החומרים הכימיים, ששימשו לצורכי עבודה ב"חדר", התאימו גם לקטילת עשבים). בחדר, ששימש כניסה ל"מכון", הוקמה מעין מעבדה, ובה מדפים ועליהם בקבוקים ומכשירים שונים, שהשלימו את הכיסוי.

ה"חדר" בית פיקרסקי

תעש ירושלים

תעש ירושלים נולד בתחילתה של מלחמת הקוממיות, בדצמבר 1947. עד למועד זה לא היה קיים בבירה שום מפעל או מכון של התעשייה הצבאית, והמעט שנעשה בתחום זה הצטמצם בשטח הניסיוני, ובין כותלי האוניברסיטה העברית. האיש שעסק בכך היה אליהו סוחצ'בר, ששימש אז כ"מנהל בית המכונות" של האוניברסיטה, אולם חיש מהר, התגלה ככשרון טכני, שתרומתו לייצור הביטחוני בארץ, ובמיוחד לתעשיית הנשק בבירה – היתה רבה לאין־שיעור.

בשלהי 1947, ביוזמתם של ד"ר אהרון קצ'לסקי ז"ל ואליהו סוחצ'בר, החלו לפעול חוליות מיוחדות להקמת מתקני ייצור, בעיקר במישור הכימי ובשטח המיקוש. בחודש ינואר 1948, הוחלט, על דעת מטה המחוז של ה"הגנה", להקים בירושלים תעשייה צבאית עצמאית. בראש אותה מסגרת עמדו: כמנצח על המלאכה – ד"ר אהרון קצ'לסקי (קציר), איש המדע והחזון; אליהו סוחצ'בר, הגאון הטכני – כמופקד על הייצור; יחיאל בן זאב – כממונה על הארגון והמנהלה.

בתחילה התעלם המטה הכללי כמעט כליל מהגוף החדש שהוקם, לא קיים עמו קשר ולא העמיד לרשותו כל תקציב כספי. "היינו כפופים במישרין למטה מחוז ירושלים ופעלנו בהתאם לצורכיהם ולדרישותיהם", סיפר יחיאל בן זאב והסביר: "בעיית מימון הייצור נפתרה על־ידי תרומות והלוואות ממוסדות ציבוריים ואזרחיים שונים, ולפעמים באמצעות סכומי כסף שהוקצו לנו על־ידי המטה בבירה. מקור מימון חד־פעמי נוסף היה דוד בן־גוריון, שהעניק לנו, כיו"ר הסוכנות היהודית, אלפיים לירות מנדטוריות – סכום לא מבוטל בתקופה ההיא.

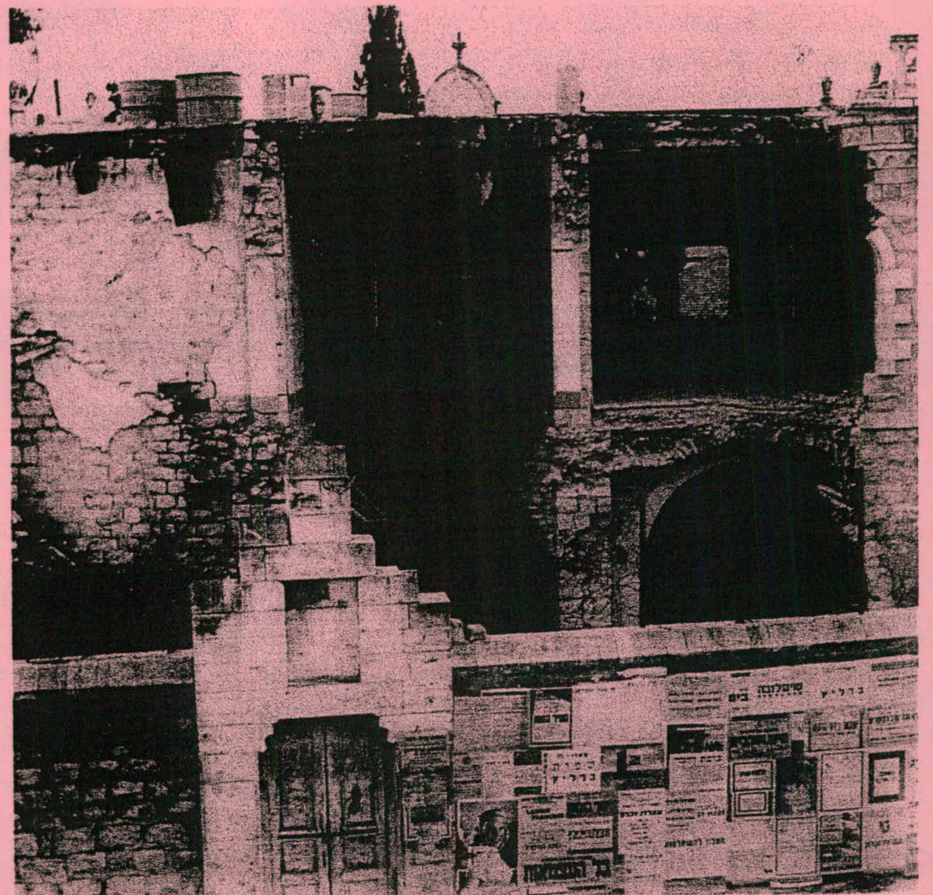
באותם ימים – המשיך בן זאב – בלט המחסור בחומרי חבלה בירושלים, בכלל זה דטונטורים. פתרון הבעיה כרוך היה בהרחבת מתקני הייצור, והדבר לא ניתן להיעשות, מבלי להיכלל במסגרת התקציבית המוכרת. פניתי איפוא ליגאל ידין, שכיהן אז כקצין מבצעים ראשי, ושיטחתי לפניו את תוכניותינו. לזכותו ייאמר, שגילה הבנה עמוקה לעניין, ובישיבת המטה הכללי בתל־אביב, הצליח להכריע לטובת תעש ירושלים – בניגוד לעמדתם של אנשי צמרת אחדים, ששללו לחלוטין את הצורך בהקמתם של מפעלי נשק בבירה, בטענה שאין בהם צורך וממילא לא נצליח לעמוד במשימה. לאחר אישור המטה, התחלנו מקבלים את ההקצבות במישרין ממשרד הביטחון, אך עדיין ללא כל הנחיות מהמרכז.

ריכזנו סביבנו מספר מומחים בשטח הטכני – רובם מתנדבים – וניגשנו להקמת המסגרת הכללית של תעש ירושלים. תחילה ביצענו את העבודה בבתי־מלאכה פרטיים, וכן בבית־הספר "ברנדיס" למכניקה עדינה. תוך זמן קצר ארגנו מחלקת תחבורה משלנו; הקימונו מתקנים כימיים לייצור חומרי־נפץ, דטונטורים לרימונים, מוקשים ומרעומים לפגזים. בתי־המלאכה היו מפוזרים בכל חלקי העיר ושוכנו בבניינים נטושים או מוחרמים.

במרוצת הזמן בנינו בבית הכרם מפעל מיוחד למילוי המוצרים בחומרי־נפץ, וברוממה הוקם מפעל לייצור מנגנונים לרימוני־יד, מוקשי תאורה ודטונטורים. כן יסדנו בית־מלאכה מכני לייצור אביזרים שתוכננו על־ידינו, כגון, רימוני־יד ארוכי־ידית ומוקשי יתד.

העיר סבלה ממחסור משווע של נשק מסייע. את הפגזים למרגמות המעטות, שנמצאו ברשותנו, צריך היה להביא ב"פרימוס" מהשפלה. לפתע הגיעתנו השמועה, כי בתל־אביב מייצרים נשק מסייע רב־עוצמה, הנקרא "דווידקה". כשנודע, ששני כלים כאלה הגיעו לקרית ענבים, יצאו מיד לבדוק אותם, על־מנת לתכנן את ייצורם.

"אי אפשר להזכיר פרשה זו, מבלי לציין את אליק סוחצ'בר, אשר בנה את הכלי במהירות מפתיעה וְאף הוסיף לו שכלולים כהנה וכהנה. לצורך ייצור ה'דווידקה' (על פגזיה המיוחדים) זקוקים היינו לחומרי־גלם שלא עמדו לרשותנו. החילונו מפרקים מערכות שלמות של צינורות־מים, רשתות־ביוב, ולא חסנו גם על התותח המוזיאוני, שניצב בחצר 'מנורה'... האנשים עבדו ללא ליאות, שעות על גבי שעות. בסופו של דבר – ציין בגאווה בן זאב – ייצרנו כ־15 'דווידקות' וכמה אלפי פגזים – נשק, שרישומו על מערכת ההגנה של ירושלים היה ניכר ביותר".

בניין הקונסוליה הגרמנית ששימש מפעל מרכזי לתעש ירושלים במלחמת הקוממיות

הניסיון לייצר "סטנים", לעומת זאת, לא עלה יפה (לא הצליחו להתגבר על בעיית הקנה). בירושלים היו אנשי תיאוריה רבים, אך לא פועלים מקצועיים, ואף לא תנור אחד ליציקת ברזל. כל שנמצא אז היה בית־יציקה אחד לאלומיניום (מה שמסביר מדוע מוצרי התעש הירושלמי היו מאלומיניום ולא מברזל). סיוע רב הוגש ליצרני הנשק בבירה על־ידי אנשי מדע מתנדבים: אחד מהם, כיום פרופ' אייזנברג, הצליח לסחוב מוקש תאורה מגדר מחנה הצבא הבריטי "שנלר", ולאחר שנלמדו פרטיו, הוחל בייצורו. מומחה אחר היה יהודי איטלקי, בשם סגרי, שהתמחה ביציקת חומרי־נפץ לפגזים ולמטענים מיוחדים. אחד מאלה נועד לפרוץ את חומת העיר העתיקה בהתקפת הפלמ"ח במאי 1948 (ועקב כובדו הרב נדרשו שישה אנשים, כדי לשאתו על אלונקה). ברם, כשהופעל בעת המבצע – לא הצליח למוטט את החומה... התברר, שהיציקה בוצעה בחופזה ולא היתה מושלמת.

באותם ימים היתה תעשיית הנשק הירושלמית מפוזרת בשמונה־עשר מקומות, ומספר עובדיה הסתכם בכמה עשרות אנשים. "עקב ההפגזות", נזכר בן זאב, "נאלצנו להעתיק ללא הרף את מפעלינו. ברם, כל 'התחכמויותינו' היו לשווא – הפגזים הוסיפו לנחות עלינו, ולבסוף השלמנו עם הרעיון להמשיך ולעבוד תחת אש... עמידתנו באותם הימים חיזקה וגיבשה את ההחלטה – שנתמכה גם על־ידי מוסדות הצבא – להוסיף ולקיים דרך קבע תעשיית נשק במרחב ירושלים".

במשך כל מלחמת הקוממיות קיים היה שיתוף־פעולה הדוק בין חמ"ד (חיל מדע) לתעש ירושלים. ההרמוניה ששררה בין שתי הקבוצות היתה לברכה רבה בתחומי הייצור, ההדרכה והשימוש באמצעי לחימה שנוצרו במשותף. יש לזקוף עובדה זו לזכותם של האנשים שעמדו בראש שני הגופים, ובמיוחד של ד"ר אהרון קצ'לסקי (קציר) ז"ל, שהיה הרוח החיה של החמ"ד ושל התעש גם יחד.

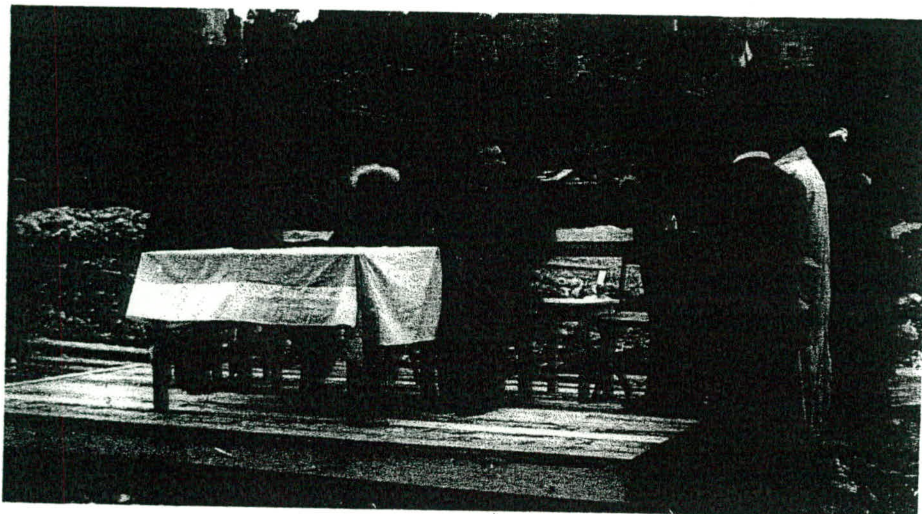
עם הרחבת היקף הייצור הועבר מרכז הכובד של תעש ירושלים ממרתף בית פולאצ'יק (ליד בניין קופת חולים), לשטח הקונסוליה הגרמנית. במקום נבנה צריף גדול ומרבית המכונות הועברו לשם. מטעמי ביטחון שוכנה ההנהלה האדמיניסטרטיבית בריחוק מקום (ברחוב מליסנדה).

ב־1951, לאחר משא ומתן מייגע עם גורמי הביטחון, הוקצה שטח מתאים להנחת היסוד למפעל קבוע, ובטכס הנחת אבן־הפינה נטל חלק ראש הממשלה ושר הביטחון דאז, דוד בן גוריון. המפעלים הכימיים של הבירה, ששימשו לייצור מוקשים ומטעני חבלה והיו מפוזרים ברחבי העיר, פורקו לאחר המלחמה, ומחלקות הייצור עברו בהדרגה לשטח החדש, שבו רוכזו כל חלקי התעשייה הצבאית של ירושלים.

תעש ירושלים הנו בראש ובראשונה פרי יוזמתם של יחידים, אנשי רוח ואנשי מעשה, שחברו יחדיו בתקופה הרת־גורל למדינה שבדרך ולבירתה הנצחית.

אליהו וגניה סוחצ'בר ליד ה"דווידקה" בירושלים

הנחת אבן הפינה לתעש ירושלים ב־1951.
על הבמה מימין לשמאל: מנהל תעש ירושלים דאז, מר יחיאל בן זאב; ראש העיריה, מר ד. אוסטר; ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן גוריון, פרופסור ארנסט ד. ברגמן

קשה לבוא היום ולאמוד, מה היו פני המלחמה על ירושלים בתקופת המצור, כשכל דרכי הגישה אל העיר נחסמו – אלמלא קמה ופעלה באותה עת תעשיית נשק מקומית. תרומתה של תעשייה זו במשך כל המלחמה הקשה והאכזרית היתה ללא ספק נכבדה מאוד, ותעש ירושלים, שתחילתו באותם ניסויים של כמה "משוגעים" לדבר במעבדות האוניברסיטה, ובראשם ד"ר אהרון קצ'לסקי ואליהו סוחצ'בר – הפך כיום לאחר המפעלים החשובים והחיוניים של התעשייה הצבאית, מפעל שהוכיח את עצמו שוב ושוב בכל אחת מתקופות החירום של מלחמות ישראל.

דפוסים ראשונים במערכת היחסים עם צה"ל

בתקופת ה"הגנה" ייצר התעש את הנשק והתחמושת על־פי הדרישות והתקנים, שהוא עצמו קבעם – ולא היתה מערכת הזמנות או ביקורת איכות מסודרת; תעש היה כפוף ישירות למטה ה"הגנה" במסגרת מחלקת החימוש של הארגון. עם קום המדינה וכינונו של צה"ל המשיך תעש לפעול בכפיפות ישירה למטכ"ל, ובמכתבים רשמיים עדיין כונה אז אג"מ/ מחלקת הייצור. בשלב מסוים, שעה שחולקו הדרגות בצה"ל, אף נבחנה האפשרות להעניק מדי צבא ודרגות לכלל עובדי התעש, בהתאם לתפקידיהם במפעל (מקס קפלן, לדוגמה, קיבל דרגת סגן אלוף).

ב־30 ביוני 1948 מינה לוי שקולניק (אשכול), בתוקף תפקידו כמנכ"ל משרד הביטחון, ועדת ארבעה א. גליזר (גילת), רענן וייץ, ש. סברדלוב ומקס קפלן – לבדיקת מעמד התעש. מאוחר יותר צורף לוועדה גם א. גולדברג.
לאחר ארבע ישיבות סיכמה הוועדה ב־8 ביולי את דיוניה והגיעה פה־אחד למסקנה, "כי המצב הקיים של פיצול ענייני הייצור בין מספר רשויות נבדלות גורם לכפילות העבודה ולניצול בלתי־רציונלי של הכוחות והאמצעים". בהתאם לכך, הציעה להפקיע מידי צה"ל את סמכויות ייצור החימוש ולרכזן באגף מיוחד במשרד הביטחון, שייקרא אגף הייצור, ובו ימוזגו "הבונה" (מפל"ן), "היוצר" (תעש חוץ) ומפח"ם, ובראשו יעמוד עוזר שר הביטחון לענייני משק. שורה אחרת של המלצות דנה בהסדרת הקשר בין הצבא לתעש, בכל הנוגע לפיתוח מוצרים חדשים, לבחינתם ולאספקתם הסדירה. אשר למעמדם של העובדים, החליטה הוועדה, ש"כל עובדי הייצור, לרבות חברי ההנהלה, יעבדו במעמד של עובדים אזרחיים, ואלה ביניהם שהנם חייבים גיוס, יגויסו כחוק ויקבלו מהצבא חופשה ללא תשלום לכל תקופת עבודתם. מאידך גיסא, יהיו עובדים אלה מרותקים למקום עבודתם וחייבים במשמעת מלאה ובעבודה בכל זמן, על־פי הוראות הממונים עליהם (לרבות שבתות וחגים, ושעות נוספות)".
מכל ההמלצות היתה זו היחידה כמעט, שהוצאה מיד אל הפועל. מיזוגם של גופי הייצור השונים של תעש במסגרת אחידה נתקל בקשיי ביצוע הן מצד ראשי מפח"ם והן מצידו של סלבין. כמוצא של פשרה הוקם אז במסגרת משרד הביטחון גוף מפקח, שבראשו עמדו אליעזר פרי, ושני חבריו היו יוסף יזרעאלי ובנימין גלילי. "תפקידו היה למצוא דרך לאחד את שני הגופים, לאחר שהיה קיים ביניהם למעלה משנה 'מצב מלחמה' מַתמיד", אומר מקס קפלן.
אשר למערכת היחסים שבין תעש לצה"ל – דפוסים ראשונים החלו להתגבש במרוצת 1948 ובתחילת 1949, שעה שהוקם באג"א חיל הנדסת חימוש, ואיש הבריגדה אל"מ פרנסקי (פרת) הוצב בראשו. "איש זה", מעיד עליו קפלן, "העניק לתעש שירות פנטסטי... הוא וחבר עוזריו הביאו אלינו מהבריגדה את התקנים, ומה שחשוב מכך – את יחסם הרציני לתקנים אלה. נעזרנו הרבה בעצותיהם, ובעיקר בידע שרכשו בתקופת שירותם בצבא הבריטי. אל"מ פרנסקי הורה לנו איך להנהיג רישומים, שיהיה בהם כדי להסביר את מהותם של הנשק והתחמושת שאינם מספקים. הוא הביא עמו אוסף עצום של טפסים, ובהדרכתו הנהגנו שיטת בדיקות עוד משלבי הייצור המוקדמים, כשאנו הופכים שיטה בריטית ביורוקרטית ומסובכת – לפשוטה ומובנת לכול".

למחסן הסודי של בית המלאכה. גג הבריכה שימש ריצפה של בית המלאכה. מעל פתח הירידה למחסן הציבו מכונת השחזה כבדה, אף היא על בסיס בטון. קשה היה לנחש, שאחד הברגים המחברים אותה לרצפה – משמש, בעצם, ציר והאחרים, בעת הצורך, מהדקים את המכונה למקומה.

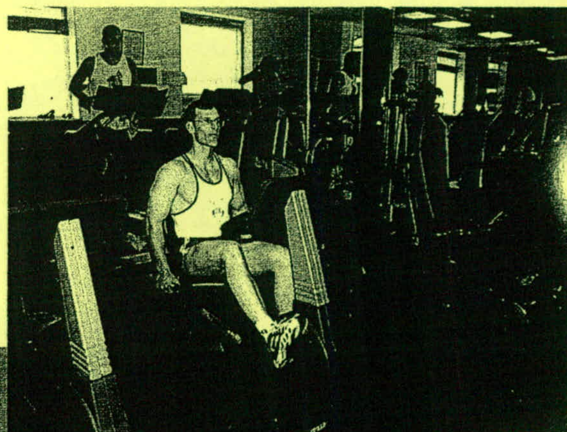
לאולם הייצור הוכנסו מספר מחרטות ולצידן – ציוד נוסף שנדרש לעבודה. העובדים בבית המלאכה, מסגרים וחרטים מעולים, היו כולם חברי "הגנה" מסורים. הם עזבו מקומות עבודה קבועים ועברו לעבוד בתנאי מחתרת קשים, במבנה רווי ריחות חריפים, בתנאי שכר ירודים ותוך סכנת התגלות מתמדת.

במהלך השנים שוכללו אמצעי האזעקה. הותקנה מערכת שהדליקה נורות והפעילה מאווררים כדי להתריע בזמן על סכנה מתקרבת.

בצידו הדרומי של מפעל העורות, הוקם צריף ובו דלת כניסה רחבה. לכאורה שימש הצריף מוסך למכוניות, למעשה – היה פתח לחילוץ "הסחורה". בקיר הצריף, הגובל בבית המלאכה, הותקן ארון. בקיר שמאחוריו היה פתח מתאים. דרכו, באמצעות מברג, ניתן היה לפתוח מתוך בית המלאכה את דופן הארון. הוצאת "הסחורה" התנהלה כך: מכונית היתה נכנסת לתוך המוסך, אפילו באמצע היום. מתוך בית המלאכה היו פותחים את הדופן. כך היה נפתח אשנב מבית המלאכה למוסך ודרכו היו מעבירים לסליק, שבתוך המכונית, כל מה שהיה דרוש או פורקים ממנו חומר. עם סיום הפעולה היתה הדופן נסגרת והמכונית עוזבת את המקום ליעדה.

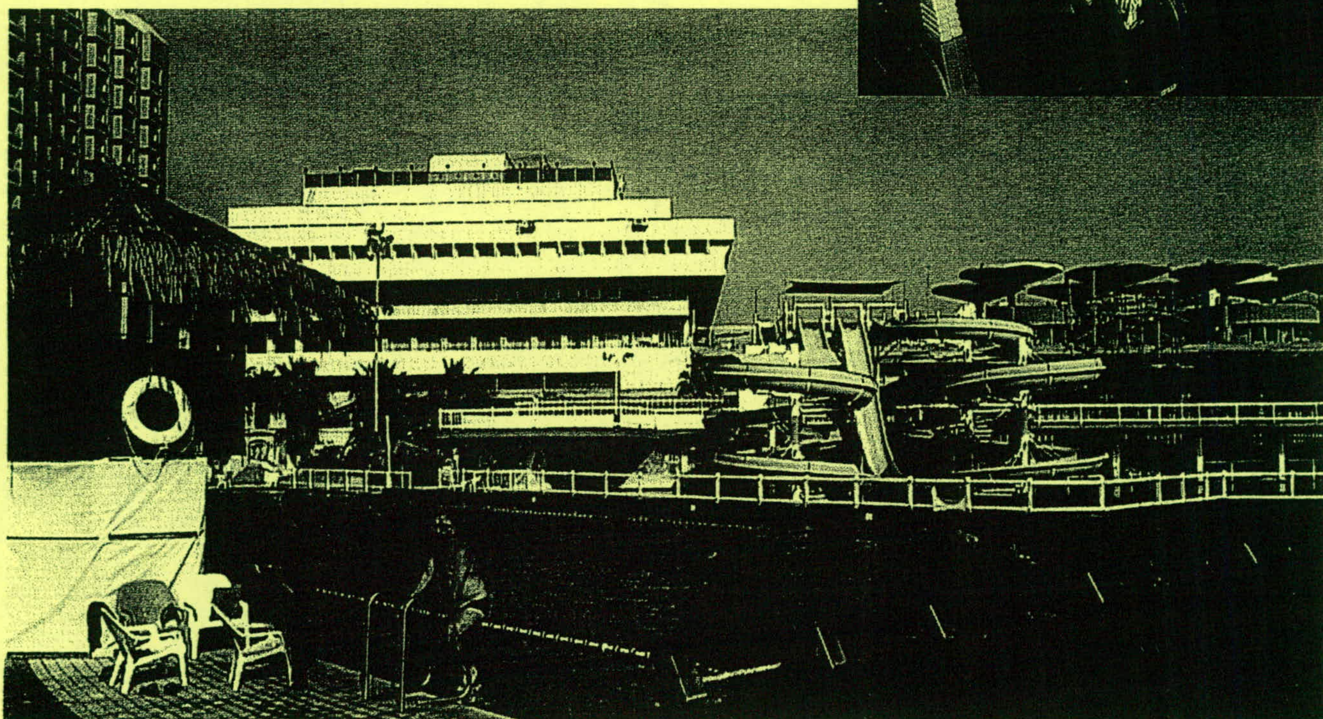
חיימק'ה גרמן, אחד העובדים המסורים במכון א', נקבע כממונה על מחסן הסתר. חיימק'ה נבחר גם בגלל היותו הנמוך בין העובדים. הוא היחיד שיכול היה להתהלך במחסן בקומה זקופה. עובדי המכון הציגו נורמות עבודה שהפכו דוגמה גם במכונים האחרים שקמו עם הזמן. הם היו מגיעים לעבודה מוקדם בבוקר ונשארים סגורים בפנים עד תום יום העבודה, אין יוצא ואין בא.

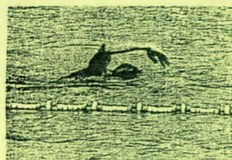
הקמתם של מכוני ה"הגנה" לייצור נשק, החלה לאחר שהארגון הגיע למסקנה כי הדרכים האחרות להשגת נשק, ובעיקר הברחתו מחו"ל, גניבתו מהבריטים וקנייתו מן הערבים שהיו מוכנים למכור – לא היה בהן כדי לענות על צרכי השורה והשעה. ה"הגנה" גדלה, קמו יחידות חדשות. החיכוכים עם הערבים לבשו אופי מכריע יותר. כניסה לייצור עצמי היתה רק שאלה של זמן.

בריכת גורדון

כיום עומדת במקומו של בית החרושת לעורות - בריכת גורדון, על מתקניה. הבריכה נחשבה שנים רבות מרכז בילוי תל־אביבי ידוע ורבים מן הסלבריטאים בעיר נהגו, ועדיין נוהגים, לפקוד אותה. עם בניית המארינה וכיכר אתרים, הפכה הבריכה חלק מן הקומפלקס.

מכון א' (תעש)

המקור: 100 אתרי ההגנה

מכון א' היה אחד המכונים הראשונים והמרכזיים של ה"הגנה" לייצור נשק. הוא פעל בשפת הים בת"א, בתוך בית חרושת לעיבוד עורות של האחים לבקוביץ'. היום עומדת במקום בריכת גורדון על מתקניה.

ריחות הצחנה שליוו את תהליך ייבוש העור, הרחיקו מן המקום סקרנים וסתם אנשים שבחרו לרדת לים, דרך רחוב הירקון. זו הסיבה שהמקום נבחר על־ידי מנהל התעש במחתרת, ישראל עמיר, לשמש כמכון הייצור המרכזי של תל־אביב. זו גם הסיבה לכך שהמקום לא התגלה, ופעל בהצלחה 12 שנה (1936–1948). מנהלי המקום היו ישראל רבין, פסח אילון, יעקב זכאי ודוד ויצמן.

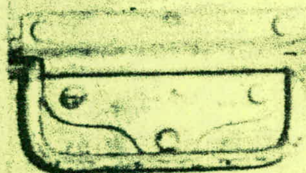
במקום ייצרו, תחילה, רימונים מסוגים שונים. אחר כך הוקם מכון להבראת כדורים (החלפת פיקות ישנות). במחצית שנות ה־40 יוצרה במכון הסידרה הראשונה של תת מקלע סטן, מתוצרת תעש. אחר־כך פעלה במקום גם נשקיה, שתיקנה כלי נשק של ה"הגנה".

אחד מעובדי מכון א' במבט החוצה

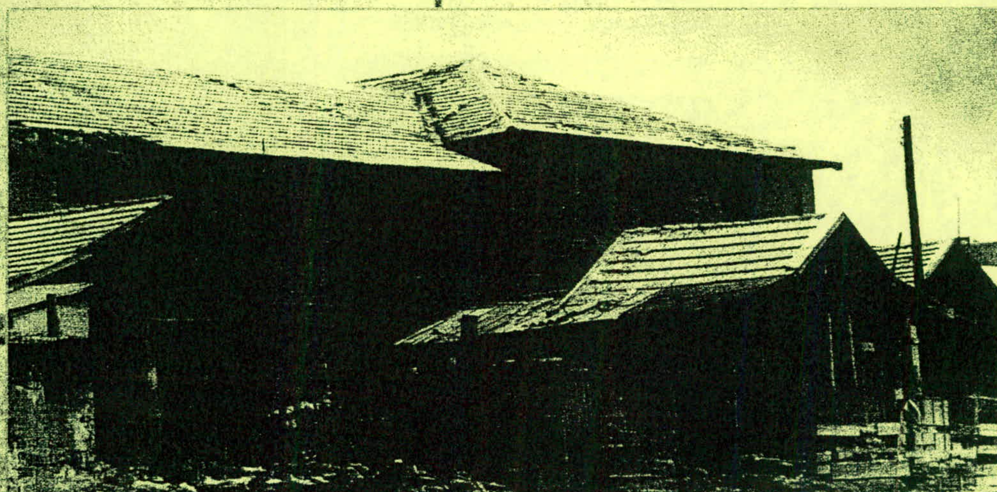

בית החרושת היה מבנה אפור, בנוי בצורת ח', שאת חלקו הפתוח השלימו חומה ושער. אלה סגרו על חצר פנימית. מכון א' פעל באחד האגפים הפנימיים.

האחים לבקוביץ' היו חברי "הגנה" ותיקים ולא נדרש מאמץ רב לקבל את הסכמתם. תחילה הקצו אולם ייצור בפינה הדרום–מערבית של המפעל. בקיר הדרומי של האולם נקבעה דלת ברזל ובה אשנב קטן. דרכו, ניתן היה להציץ החוצה ולראות מי מתדפק על הדלת. בתוך שקע בקיר נקבע מסמר קטן ורק עובדי המקום ידעו על קיומו. לחיצה על מסמר זה הפעילה פעמון. ליד הדלת בפנים הוקמה מחיצה. זו יצרה מעין חדרון קטן ששימש משרד. המחיצה גם סגרה על האפשרות של אורח, קרוא או לא, להציץ לאולם.

הבריכה לעיבוד עורות, שהיתה ממוקמת בצד המערבי של האולם, כוסתה בגג בטון והפכה

"ג'וערה, תל-עמל, כנרת וחניתה - אתן לנו דגלים ואנו החומה..."

נתן אלתרמן

- ג'וערה הייתה בית האולפנה של ארגון ה"הגנה", בה עוצבה וגובשה תורתה ומורשתה של ה"הגנה" אשר הונחלו לצבא ההגנה לישראל.
- משלהי שנות השלושים ועד הקמת צה"ל במאי 1948 הייתה ג'וערה בסיס ההדרכה המרכזי למפקדים של ה"הגנה".
- מרבית המפקדים שנשאו על שכמם את מלחמת העצמאות, מפקדי המחלקות והפלוגות, הגדודים והחטיבות עברו כמדריכים וחניכים את כור ההיתוך של ג'וערה.

מתוך פקודת יום להקמת צבא הגנה לישראל:

"עם הקמת מדינת ישראל יצאה ה"הגנה" ממחתרת ונהפכה לצבא סדיר.

עצום ורב החוב שחייב הישוב והעם היהודי ל"הגנה" בכל שלבי קיומה והתפתחותה. בלי הנסיון, כושר הפעולה והפיקוד, הנאמנות ורוח הגבורה של ה"הגנה" לא היה הישוב עומד במבחן הדמים האיום שבא עליו בששת החודשים האלה, ולא היינו מגיעים למדינת ישראל.

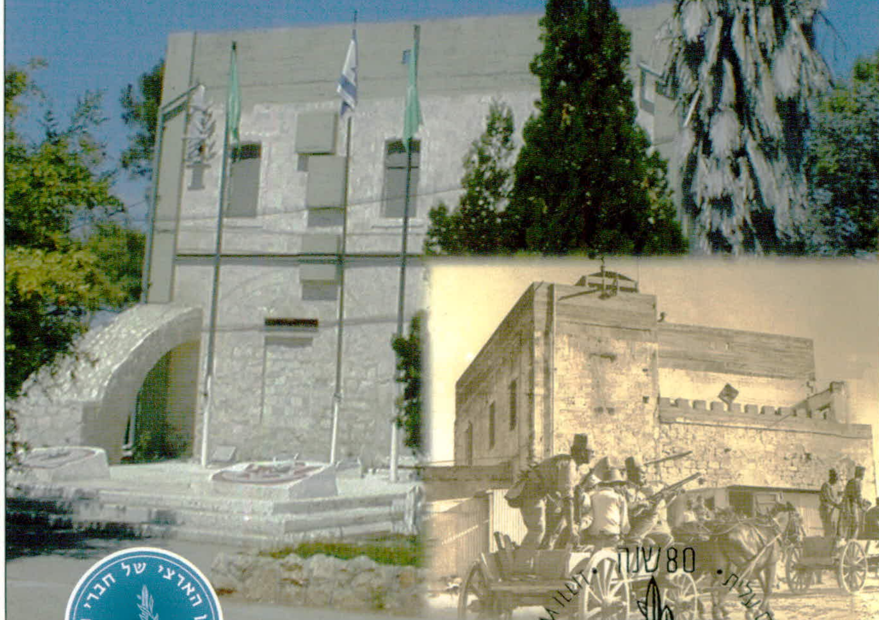
ובספר דברי הימים של עם ישראל יזרח פרק ה"הגנה" בהוד ובגאון שלא ישכחו לנצח".

ראש הממשלה ושר הבטחון דוד בן-גוריון

כ"ב באייר, תש"ח - 31.5.1948

דף מזכרת
SOUVENIR LEAF

חנוכת מוזיאון ההגנה בג'וערה
Inauguration of the Hagana Museum in Juara

רשות הדואר
Israel Postal Authority
PHILATELIC SERVICE השירות הבולאי

№ 0254 issue : 1010 : הנפקה

הארגון
הארצי
של
חברי
ה'הגנה'

ה'הגנה'

מדינת ישראל
משרד הביטחון
יחידת המוסיאונים

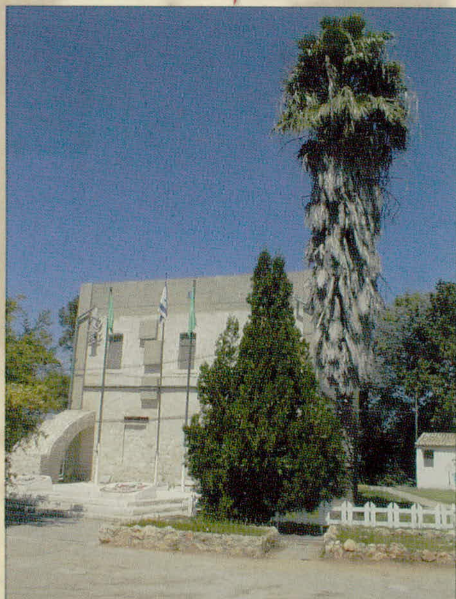

צה"ל

מועצה אזורית מגידו

ג'וּעָרָה

בית היוצר למפקדי ה'הגנה' וצה"ל

מדברי דוד בן-גוריון, ראש הממשלה הראשון ושר הביטחון, בפקודת היום להקמת צה"ל (כ"ב באייר תש"ח, 31.5.1948):

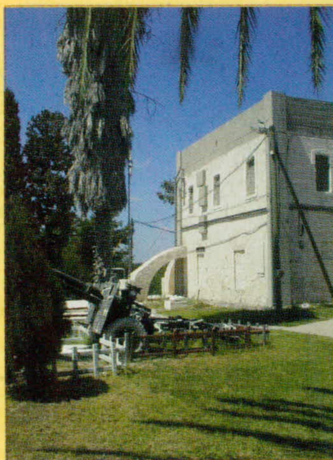
"עם הקמת מדינת ישראל יצאה ה'הגנה' ממחתרת ונהפכה לצבא סדיר. עצום ורב החוב שחייבים היישוב והעם היהודי להגנה בכל שלבי קיומה והתפתחותה... בלי הנסיון, התכנון, כושר הפעולה והפיקוד, הנאמנות ורוח הגבורה של ה'הגנה' לא היה היישוב עומד במבחן-הדמים האיום שבא עליו בששת החודשים האלה, ולא היינו מגיעים למדינת ישראל. ובספר דברי הימים של עם ישראל יזרח פרק ה'הגנה' בהוד ובגאון שלא יכהו לנצח".

ג'וערה

מבנה ששימש את משפחת צלאח מחיפה, בעלי האדמות החקלאיות שבסביבה. המבנה והאדמות נרכשו בשנת 1936, והועברו לבעלות הקרן הקיימת לישראל.

העלייה לג'וערה (עין השופט)

בעיצומה של תקופת המאורעות, בחמישי ביולי 1937, בעלות השחר, נשמעה קריאה ברחבי קיבוץ משמר-העמק: "העולים לג'וערה - לקום!"
חברי תנועת השומר הצעיר יצאו בשירה אל ביתם החדש.
למרגלות הגבעה התלולה נשאו כולם עיניהם, אל עבר הבית המתנוסס על הפסגה.
בתוך יום אחד הוקמה גדר, הבית הותקן למגורים, הותקן זרקור על הגג והחברים סידרו חדר אוכל ומטבח.

ג'וערה - בסיס אימונים של ה'הגנה' ושל צה"ל

עם מעבר המתיישבים למקום הקבע של קיבוץ עין-השופט, הפכה ג'וערה לבסיס ההדרכה המרכזי למפקדים של ה'הגנה'.
1948-1938 התקיימו בג'וערה קורסים למ"כים, למפקדי אזורים, קורס מיוחד למפקדות ולמפקדים של "הנשק הכבד" - מרגמות 81 מ"מ (מתוצרת התעשיה הצבאית של ה'הגנה', התעש) ומקלעים בינוניים. גולת הכותרת היו הקורסים למפקדי מחלקות (מ"מים), הרי הם קורסי הקצינים של צבא המדינה שבדרך.
מאימונם של הלוחם הבודד, החוליה והכיתה, עברו בשנות ה-40' לאימונים במסגרת מחלקות ופלוגות. למעלה מ-1.000 בוגרים סיימו את קורסי הקצינים של ה'הגנה' וכמפקדי חטיבות, גדודים ופלוגות נשאו על שכמם את מלחמת העצמאות.
שבעה רמט"כלים, עשרות אלופים ומאות קציני צה"ל בכירים נמנו על בוגרי קורסי

שעות פתיחה:

ימים א'-ה' - 16.00-08.30

(בתאום עם המוסיאון)

ישראל ליברטובסקי

שיקומו של בנין המפקדה בג'וערה והתאמתו לייעודו החדש, כמוסיאון, התאפשר על ידי תרומותיהם של מוסדות, מפעלים ואישים, במיוחד הודות לתרומה מעזבונו של ישראל ליברטובסקי, מפקד בהגנה, מראשוני הפלמ"ח, מתנדב בצבא הבריטי, פעיל בעלייה ב', מקים מספנות ישראל.

תכנון כתיבה וצילום: הצוות הדידקטי בע"מ
בהשתתפות העמותה לחקר כוח המגן ע"ש ישראל גלילי
תמונות באדיבות ארכיון תולדות ה'הגנה' וארכיון עין-השופט
עיצוב גראפי: ציפי בירק-ביזנסקי

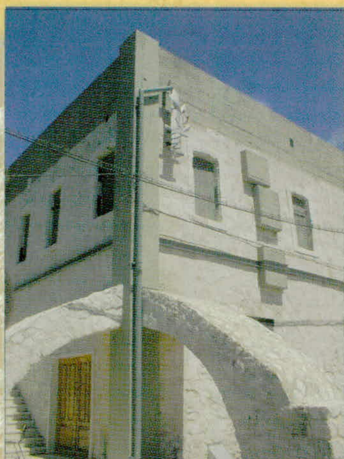
תמונת רקע בשער: מִפקד סיום בג'וערה, של חברי ה'הגנה' מעמק יזרעאל
מתוך: מגן ושלח, אפרים תלמי, דבר - 1968

ה'הגנה' בג'וערה.
בצה"ל שימשה ג'וערה בסיס אימונים של הנח"ל ובית ספר למ"כים של חטיבת גולני.
בשנת 1970 נחנך בג'וערה בסיס גדנ"ע, העוסק בהדרכת נוער מחו"ל באימון צבאי בסיסי ובהכנה לצה"ל של נוער ישראלי.

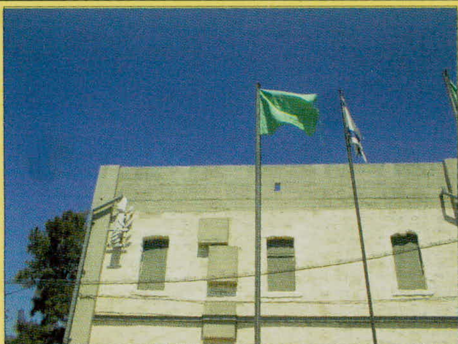

מוזיאון ה'הגנה' בג'וערה

לקראת שנת 2000, יובל ה-80 ליסודה של ה'הגנה' נחנך במבנה ההיסטורי של ג'וערה, מוסיאון המתאר את סיפורו של בית היוצר לפיקוד ה'הגנה' וצה"ל.
הבניין העתיק והתצוגה החדשה מעניקים למבקרים חוויה היסטורית. הנכנסים אל הבית, מצטרפים אל חניכי הקורסים, מפקדי ה'הגנה', בג'וערה. באולם הכניסה משתלבים המבקרים במסדר החניכים בקורס. מפקד הקורס, המקבל את המסדר, יתאר בפניכם באמצעים אור-קוליים את תולדות המקום.
בהמשך, תמונותיהם וקורות חייהם של מפקדי הקורסים, וציון שמות בוגרי הקורסים, מי שהיו למפקדי ה'הגנה' וצה"ל במהלך השנים.

התצוגה בקומה השניה ממחישה יום בחיי ג'וערה, בעיצומו של קורס המפקדים: המאהל על מתקניו השונים, פרקי האימון לסוגיהם ותיאורים מהווי החניכים.

ג'וערה - בית היוצר למפקדי ה'הגנה' וצה"ל

החרב וענף הזית השלובים זה בזה צוירו לראשונה על ידי משה בר תקוה (מונדק פסטרנק) בעת שהיה מפקד קורס המ"מים של ה'הגנה' בג'וערה, על קיר בחדר מפקדת הקורס. בסיום הקורס הוחלט להפכו לסמל של בוגרי הקורס וברבות השנים היה לסמלה של ה'הגנה' וצה"ל.

לראשונה הוענקה סיכת המ"מ לבוגרי שני קורסי המ"מים של ה'הגנה' (1941, 1942), במסדר שנערך בגימנסיה הרצליה, בנוכחות רמטכ"ל ה'הגנה', יעקב דורי.

שימוש נוסף בסמל החרב וענף הזית נעשה כמה שנים אחר-כך, כשעבר המטכ"ל ל"בית האדום" בתל-אביב. על תעודת הזהות של מי שהורשו להיכנס לתחום "הבית האדום" הוטבעה חותמת באמצעות סיכת מ"מ וכרית דיו.

אותה סיכת מ"מ מוענקת עד היום למסיימי קורס הקצינים של צה"ל.

החרב בענף הזית מופיעים ברבים מסמלי צה"ל: בסמלי החילות והפקודים, בסמלי הדרגות ובעיטורי ההצטיינות.

הקרב על משמר-העמק

יצחק שדה בתדריך מפקדים בג'וערה

ג'וערה - בסיס היציאה לקרב משמר-העמק שנערך בראשית חודש אפריל 1948, בין כוחות 'צבא ההצלה' הערבי (בפיקוד קאוקג'י) והיישובים הערביים במזרח רמות מנשה לבין יחידות ה'הגנה' וחברי קיבוץ משמר-העמק. במהלך הקרב הצליחו חברי הקיבוץ להדוף את ההתקפות הישירות עליהם. כוחות ה'הגנה' בפיקודו של יצחק שדה יזמו, במקביל, התקפות נגד מכיוון ג'וערה על אגפו של צבא ההצלה ומנעו ממנו להתקדם לאורך הכביש ממגידו לחיפה.

ב-13.4.1948 נסוג 'צבא ההצלה' ויחד איתו נטשו התושבים הערבים את בתיהם בכפרים שבין מגידו ליקנעם.

קרב משמר-העמק מהווה (יחד עם מבצע נחשון) נקודת מפנה בשיטות הלוחמה ויעדיה במלחמת העצמאות, תחילת הגישה ההתקפית, במגמה להשתלט על השטח הפתוח שבין היישובים.

מטה חגיגות ה־40

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

ארגון
חברי ההגנה

מארגון ההגנה –
לצבא הגנה לישראל

עצרת

במלאות 40 שנה להקמת צה"ל
בחסות נשיא המדינה, מר חיים הרצוג

היכל התרבות תל־אביב

יום שלישי כ"ג באייר תשמ"ח

10 במאי 1988 שעה 9:00 בערב

תודה על תרומתך (10 ש"ח למשתתף)

ההזמנה לזוג

התרומה בכניסה

בעבר ובהווה
לשרות
המגינים והבונים

עקם · ארבעים שנה

מההגנה לצה"ל

עצרת מפקדי ההגנה לדורותיהם

בהשתתפות:

השומר, הגדוד העברי, הפו"ש, הנודדת, החי"ש, חומה־ומגדל, הגודרים בצפון, הגפירים, הנוטרים, המשמר־הנע, פלוגות הלילה, הפלמ"ח, צנחני היישוב, המוסד לעלייה, הפל"ים, הגדעונים, הרכש, הבריחה, התע"ש, הבריגדה (חי"ל) מתנדבי היישוב לצבא הבריטי, המסתערבים, שרות־אוויר, שרות־ים, משמר־החופים, מאזי"ם, מפני"ם, מגלי"ם, ממזי"ם.

מפקדים בחטיבות תש"ח:
מחטי"ם, מגדי"ם, ממפי"ם,
קציני המטה,
המפקדה הארצית,
המטה הכללי.

21:00 דברי ברכה:

מ"מ ראש הממשלה שמעון פרס
שר הבטחון יצחק רבין
ראש העיר ת"א־יפו שלמה להט
יו"ר ארגון חברי ההגנה עוזי נרקיס

מופע אור־קולי:

מ"ההגנה לצבא ההגנה"

מראות וקולות מן העבר

תזמורת צה"ל ומקהלת "אביב" בניצוחו של סא"ל יצחק גרציאני
המנחה: עמיקם גורביץ

זמר לפלוגות

משירי הימים, הלילות והעלילות

בהשתתפות:
שושנה דמארי
להקת ה"אירוסים" מבית־אלפא בניצוחו של רפי פסחזון

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

"בית ההגנה" — "בית אגרון" רח' הלל 37 ת. ד. 1439
ירושלים 91000

אל: חברי(ות) ה"הגנה" בירושלים

ח. י.

לפניכם תקנון האגודה כפי שנוסח ע"י ועדה מיוחדת בהרכב השופטים: י. אולשן ו־י. כהן וח.כ. גדעון האוזנר עו"ד.

התקנון אושר ע"י מועצת הסניף.

הנכם מתבקשים לעיין בו **בקפידה** ולהמציא לנו (ת.ד. 1439) הערותיכם והשגותיכם **בכתב** עד לתאריך 1.10.72 (ראשון לאוקטובר ש.ז.) **ולא יאוחר.**

לאחר מכן נכנס אסיפה כללית, בנוכחות חברי ועדת הנסוח, ובה יאושר התקנון סופית.

ראו! אל תאחרו!

בב"ח
רפאל קרנובד
מזכיר

תקנון האגודה

1. **שם האגודה: ארגון חברי ההגנה בירושלים**

2. **כתובת האגודה: "בית ההגנה" — "בית אגרון"**
רח' הלל 37 ת"ד 143

3. **מטרות האגודה:**

א. (1) לשמור, לטפח, לפתח, לקדם ולהפיץ את ערכיו של ארגון "ההגנה".

(2) להנציח, לפרסם, להחדיר, להפיץ כל חומר הקשור בארגון "ההגנה", חלקו ופעלו של ארגון "ההגנה" בהקמת מדינת ישראל וצ.ה.ל.

(3) לשמור, לקיים, לטפח, להפיץ ולקדם את רוח ההתנדבות האישית והצבורית של חברי האגודה, את טוהר המידות, את ההכרה וההכשרה הבטחונית־לאומית, בקרב חברי האגודה ובקרב העם בישראל.

(4) לטפח ולקיים יחסי רעות ואחווה בין חברי האגודה.

(5) להנציח ולהקים נר לזכרם של חברים שנפלו ושהלכו לעולמם.

(6) לנהל את בית "ההגנה" בירושלים.

ב. האגודה תפעל שלא על מנת לחלק רווחים.

4. **פעולות האגודה:**

לאגודה יהיה הכח לעשות כל פעולה שתהא דרושה לשם השגת כל מטרות האגודה או כל חלק מהן, לרבות:

(א) ליזום, לארגן, לכנס כנסים, הרצאות, חוגים, אסיפות, כיתות השתלמויות והתכנסויות מכל סוג, ולעשות כל פעולה שתהא דרושה לשם כך.

(ב) לפרסם להדפיס, להפיץ, להוציא לאור, לצלם, להעתיק, להנ־ציח כל חומר תעודתי — ספרים, עלונים, חוברות, עתונים, דפים וכל חומר אחר שיהיה דרוש לשם קיום והגשמת מטרות האגודה או חלק מהן — למיינו, לקטלגו, לאחסנו, להשאילו ולשאולו, להציגו וכיו"ב ולעשות כל פעולה שתהא דרושה לשם כך לרבות הקמת ספריה.

(ג) לנהל את בית "ההגנה" לאחזקו ולהפעילו, להעניק רשות לשמוש בו ו/או בכל חלק ממנו, לשם הגשמת המטרות או חלק מהן, ולהתקשר לשם כך עם עובדים ועם קבלנים עצמאים.

(ד) לרכוש, להשיג, לקבל, להחזיק, להשתמש, בכל ציוד שהוא שיהיה דרוש לשם שימוש בבית "ההגנה", ולהעניק רשות שמוש בכל אלה, בתשלום או שלא בתשלום.

(ה) לרכוש, לשכור, להחזיק, לקבל רשיון, לשפץ, לשפר, להקים, לבנות כל מבנה ונכס מקרקעין, מכל סוג שהוא הדרוש להגשמת המטרות או חלקן.

(ו) ללוות ולהשיג כספים ומימון בכל דרך שהיא ולהבטיח סילוקם בכל צורה של התחיבות, לרבות שעבוד על נכסי האגודה או מקצתם.

(ז) להתקשר, להתחבר, להשתתף עם כל אדם, חברה, אגודה, שותפות וגוף כלשהו בכל ענין שיהיו דרושים לשם הגשמת מטרות האגודה.

(ח) לקבל תרומות כסף, מתנות, ירושות, עזבונות הקדשים וכל סוג אחר של מענקים מאנשים ומרשויות, בכפוף לכל דין.

5. חברים

(א) בכפוף לאמור בתקנון זה, יהיה זכאי כל אדם הממלא אחר אחד התנאים הרשומים להלן, להתקבל כחבר באגודה:

(1) מי שהיה רשום כחבר בארגון חברי "ההגנה" בירושלים, ביום כניסת תקנות אלה לתקפן, אלמנת חבר ואלמן חברה.

(2) מי שהיה עד יום 29.11.47 פעיל בארגון "ההגנה" בחטיבותיו ו/או סניפיו, או אלמנתו או אלמן של פעילה כאמור.

(3) מי שאינו ממלא אחר דרישות ס"ק (1) או (2) לעיל, ומזכירות האגודה החליטה להעניק לו חברות באגודה בשל פעולותיו בהווה ובעבר לטובת הישוב ו/או המדינה ו/או כל פעולה אחרת, ו/או בשל היותו בעלה של חברה או אשתו של חבר.

(ב)

(1) בקשה להתקבל כחבר לפי ס"ק (2) תוגש בלויית 2 אישורים בכתב שניתנו ע"י מפקדים מוכרים של ארגון "ההגנה", המעידים על השתיכותו של המבקש לארגון תוך ציון מפורט של שנות שרותו ופעילותו והיחידות בהן פעל.

(2) המזכירות תהא רשאית לקבוע, מדי פעם, תשלום בעד סמל ופנקס־חבר שישולם ע"י המבקש בעת הגשת בקשתו להתקבל כחבר באגודה.

(ג) החלטה על קבלת חבר או הוצאת חבר מהאגודה, תתקבל ע"י המזכירות, אדם שנדחתה בקשתו להתקבל לאגודה או שהוצא מהאגודה בשל החלטה כאמור, יהיה רשאי לערער על החלטת המזכירות בפני מועצת האגודה. ההסתדרות תהיה זכאית להעמידו למשפט חברים.

(ד) כל חבר באגודה יהיה זכאי להשתתף ולהנות מכל פעולה אשר תתכנן האגודה עבור חבריה בכפוף להוראות ולתנאי ההשתתפות, כפי שיקבעו מדי פעם ע"י המזכירות.

(ה)

(1) חברות באגודה תופסק ביזמת החבר ע"י מתן הודעה בכתב למזכירות וסילוק כל חובותיו הכספיים לאגודה, וביזמת האגודה ע"י הוצאתו מהאגודה ע"י משפט חברים, כמפורט בתקנון זה.

חבר שהוצא מהאגודה יהיה חייב לסלק לאגודה את כל חובותיו הכספיים.

(2) חבר שלא שלם את דמי החבר 6 חדשים רצופים, או יותר, ולא נענה להודעה ולתזכורת שנשלחו ע"י המזכירות, תהא המזכירות רשאית להשעות מחברותו באגודה, לתקופה של לא יותר מ־6 חדשים. תוך אותה תקופה יש להגיש תביעה נגד אותו חבר למשפט החברים.

6. מוסדות האגודה:

א. האסיפה הכללית

(1) האסיפה הכללית היא הגוף העליון של האגודה וזכאים להשתתף בה כל חברי האגודה.

(2) אסיפות כלליות תהיינה רגילות ויוצאות מן הכלל; האסיפה הכללית הרגילה תתכנס לפחות אחת לכל ארבע שנים. כל יתר האסיפות תהיינה יוצאות מן הכלל.

(3) המזכירות תכנס את האסיפה הכללית הרגילה במועדה, כאמור לעיל, ורשאית לכנס אסיפות כלליות יוצאות מן הכלל לפי הנראה לה או לפי דרישה בכתב, בצרוף חתימות, של לפחות 100 חברים באגודה, אשר תפרט את הנושא בו מעונינים החברים הדורשים כינוסה לדון. כינוס אסיפה כללית יוצאת מן הכלל, על־פי בקשה כנ"ל יעשה תוך 30 יום מיום הגשת הבקשה.

(4) אסיפה כללית רגילה תדון בנושאים הבאים:

(אא) עיון בדו"ח מפורט על פעולות האגודה, ובדו"ח רואי החשבון של האגודה לשנים שחלפו מהאסיפה הכללית הרגילה הקודמת, אם הוכן.

(בב) קבלת החלטות, הנחיות, קביעת והתווית תכנית פעולה לארבע השנים הבאות.

(גג) דיון ואישור התקציב לפעולות האגודה.

(דד) קביעת מועד לקיום בחירות למועצה.

(הה) בחירת ועדת בחירות, ועדת ביקורת, ובית־דין של האגודה.

(וו) כל ענין אחר שיקבע על סדר יומה ויפורט בהזמנה לאסיפה הכללית הרגילה.

בתום הגשת הדו"חות האמורים לעיל יוכלו החברים לעורר ויכוח בכל שאלה ונקודה שנזכרו בדו"חות הנ"ל, ותתקבלנה החלטות ברוב דעות אשר תרשמנה בפרטיכל כאמור להלן.

(5) אסיפה כללית יוצאת מן הכלל תדון רק בנושאים שלשמן כונסה ואושר פורטו בהזמנה לאותה אסיפה.

(6) המנין החוקי לאסיפה כללית יהיה כדלקמן:

(אא) אם בזמן שנפתחה נכחו בה לפחות 100 חברים.

(בב) אם בזמן הקבוע בהזמנה לא יהיה מנין חוקי כאמור בס"ק (אא) לעיל, תדחה הישיבה בחצי שעה, באותו מקום, ותהיה חוקית בכל מספר של נוכחים.

(7)

(אא) כל אסיפה כללית תנוהל ע"י יו"ר ומזכיר; כיו"ר יבחר חבר באגודה אשר לא היה חבר במוסדותיה במשך תקופת הכהונה האחרונה של אותם מוסדות. כמזכיר ישמש מזכיר האגודה המכהן באותה עת.

(בב) מזכיר האסיפה ינהל וירשום פרטיכל של הישיבה, וחתימת היו"ר ומזכיר האסיפה על הפרטיכל תאשר את נכונות הכתוב בו.

(8)

(אא) כל חבר באגודה זכאי שישלחו לו הזמנה לכל אסיפה כללית רגילה או יוצאת מן הכלל.

(בב) ההזמנה לאסיפה הכללית מכל סוג שהוא תשלח לחברים לפחות 14 ימים מראש למעט היום בו נמסרה ההזמנה ולרבות יום האסיפה — לפני כל אסיפה כנ"ל. בהזמנה יפורטו הענינים בהם תדון האסיפה הכללית בצורה שתאפשר לחברי האגודה להתכונן לדיון. אולם למרות האמור לעיל אי־קבלת ההזמנה, ע"י אחד החברים או יותר, או אי שליחת הזמנה, בשל השמטה מקרית, לא תפסול את האסיפה הכללית ולא תשלול חוקיותה וחוקיות החלטותיה.

(גג) בנוסף לאמור בס"ק (בב) לעיל תהא המזכירות רשאית לפרסם הודעות על קיום אסיפה כללית כנ"ל בכל אמצעי התקשורת שתמצא לנכון.

(דד) ההזמנה לחבר תחשב כנתקבלה כחוק על פי תקנון זה, אם תשלח ההזמנה בדואר רגיל, לפי כתובת החבר(ה) כפי שהיא רשומה בספרי האגודה ובכפוף למועד הנזכר בס"ק (בב) לעיל.

(9)

(אא) ההצבעה באסיפה הכללית תהיה בהרמת־יד. לכל חבר קול אחד.

(בב) בכפוף לאמור בתקנון זה תחשב כל החלטה כחוקית אם נתקבלה ברוב דעות של החברים הנוכחים באסיפה.

(גג) במקרה של שויון במנין הקולות, בעד ונגד, תכריע דעתו של יו"ר האסיפה הכללית.

ב. המועצה

(1)

(אא) המועצה הינה הגוף המנהל את האגודה, מכוון פעולותיה ומדיניותה, בכפוף להחלטות האסיפה הכללית.

(בב) המועצה תבחר אחת לארבע שנים, על פי נוהל שיקבע ע״י ועדת הבחירות ותכהן במשך תקופה זו, אלא אם כן תחליט אסיפה כללית כלשהי על קיום בחירות חדשות למועצה ו/או על קיצור התקופה האמורה. במקרה כזה יתקיימו הבחירות במועד שיקבע בהחלטת האסיפה הכללית הרגילה היוצאת מן הכלל, לפי הענין.

(גג) בכינוסה הראשון של המועצה החדשה, שיעשה ע״י יו״ר ועדת הבחירות, לא יאוחר מחודש ימים לאחר בחירתה, יבחר מבין חבריה יו״ר המועצה וסגן יו״ר המועצה. עד לבחירת יו״ר כזה ינהל יו״ר ועדת הבחירות את המועצה. כן תבחר המועצה את המזכירות, כאמור להלן.

(2) המועצה תהיה מורכבת מ־21 חברים, וביניהם, לפחות חברה אחת. הישובים: קרית ענבים, מעלה החמישה ורמת רחל, יהיו זכאים כל אחד למנות חבר אחד למועצה.

(3) המועצה תבחר בגופים הבאים:

1. מזכירות האגודה תהיה בת 7 חברים, כולם חברי המועצה.

2. כל ועדת האגודה, למעט ועדות הנבחרות על ידי אסיפה כללית.

3. יו״ר כל הועדות שיבחרו על פי תקנה זו יהיו מבין חברי המועצה, אלא אם כן תאשר המועצה מנויו של חבר שאינו חבר במועצה כיו״ר ועדה.

(4)

(אא) המזכירות תכנס את המועצה לישיבות, מדי פעם, ע״י משלוח הזמנה שתישלח לחברי המועצה 7 ימים לפני המועד שנקבע לישיבה. ההזמנה תשלח לפי כתובתם הרשומה של חברי המועצה, בספרי האגודה. הזמנה כנ״ל תפרט באופן כללי את הענינים שעל סדר יומה של המועצה. אולם להזמנה לישיבת המועצה שעל סדר

יומה דיון במאזנים ובדו"ח רואי החשבון של האגודה, או דיון בהצעת התקציב, יצורפו העתקי המאזנים ו/או הדו"חות לפי הענין.

למרות האמור לעיל אי קבלת הזמנה ע"י אחד מחברי המועצה או אי שליחת הזמנה עקב השמטה מקרית לא תפסול את חוקיות ישיבת המועצה ואת ההחלטות שנתקבלו בה.

(בב) המזכירות תכנס לישיבה את המועצה על פי דרישה בכתב וחתימתם של שליש מחבריה. כנוס המועצה על פי ס"ק זה יעשה לא יאוחר מ־30 יום מיום הגשת דרישתם בכתב למזכירות האגודה.

(גג) ישיבות המועצה תהיינה חוקיות בכל מספר משתתפים.

(דד) הצבעות במועצה תהיינה בהרמת יד; לכל חבר קול אחד. החלטות בישיבות המועצה תתקבלנה ברוב דעות הנוכחים. במקרה של שויון קולות, בעד ונגד, תכריע דעתו של יו"ר המועצה.

(הה) בישיבה בה יעדר יו"ר המועצה, ימלא מקומו סגנו.

(וו) מזכיר האגודה ירשום פרטיכל של ישיבות המועצה ויעבירו לכל חבריה. לכל חבר מועצה תהיה הזכות להעיר בכתב על תוכן הפרטיכל, תוך 7 ימים מיום קבלתו. כל הערה כנ"ל תובא לדיון חוזר במועצה ו/או במזכירות, לפי חשיבות הענין. לא יעיר אף חבר על תוכן הפרטיכל תוך הזמן האמור, יראו את הפרטיכל שנרשם כאמור כפרוטוכול מדויק לכל ענין.

(זז) המועצה רשאית לקבוע את סדרי עבודתה בכל ענין שאינו קבוע בתקנון זה.

(5) למועצה תהיה סמכות:

(אא) לקבל דווח שוטף ממזכירות האגודה ומיושבי ראש הועדות על פעולותיהם ודיון בדווחים אלה.

(בב) לעיין ולאשר דו"ח רואי החשבון והצעות תקציב שיוגשו ע"י המזכירות.

(גג) לקבוע מדי פעם דמי חבר באגודה.

(דד) למנות יו"ר לכל ועדה שתוקם ע"י המועצה.

(הה) לדון בהחלטות עקרוניות של ועדה כלשהי שהועברו ע"י המזכירות לידיעת המועצה, בשל חשיבותם.

(וו) לשמוע ערעורים על סרוב המזכירות לקבל אדם כחבר באגודה ו/או על החלטת המזכירות להשעות חבר מחברותו באגודה.

(זז) לקבוע החברים שיהיו מוסמכים לייצג את האגודה בפני רשויות כלשהן ו/או בהליכים משפטיים, הכל בכפוף להוראות תקנון זה.

ג. המזכירות

(1) המזכירות הינה הגוף אשר יבצע את כל הפעולות השוטפות היומיומיות של האגודה בכפוף להנחיות, הוראות וקוי הפעולה שהותוו ע"י האסיפה הכללית והמועצה.

(2) המזכירות תהיה בת 7 חברים, כולם חברי המועצה ומורכבת מבעלי התפקידים הבאים:

1. יו"ר המועצה.
2. סגן יו"ר המועצה.
3. גזבר.
4. מזכיר.
5. יו"ר ועדת המבצעים.
6. יו"ר ועדת התרבות.
7. יו"ר ועדת הבית.

אם תמצא המזכירות צורך בדבר היא תהיה רשאית לצרף לעצמה חבר אחד נוסף שהמזכירות תקבע את תפקידו.

(3)

(אא) המזכירות תתכנס לישיבות, מדי פעם, על פי הודעה בכתב שתשלח ע״י המזכיר, 7 ימים לפחות לפני מועד כינוסה, (למעט היום בו נמסרה ההודעה ולרבות יום הישיבה) לכל חברי המזכירות, על פי כתובתם הרשומה במשרדי האגודה. הודעה שתשלח כאמור תכלול את סדר יומה של המזכירות לאותה ישיבה. בהסכמה בכתב של כל חברי המזכירות ניתן יהיה לכנסה תוך מועד קצר יותר מהמועד הנזכר לעיל.

(בב) ישיבות המזכירות תהיינה חוקיות בכל מספר משתתפים, אלא אם יחליטו הנוכחים אחרת.

(גג) יו״ר המועצה ישב בראש המזכירות ובהעדרו ישב ראש סגן יו״ר המועצה ובהעדר שניהם — חבר שיבחר למטרה זו. הצבעות בישיבות המזכירות יהיו בהרמת־יד. לכל חבר קול אחד. במקרה של שויון במספר הקולות בעד ונגד יועבר הנושא להכרעה במועצה.

(4) המזכירות תבצע, בין השאר, את הפעולות הבאות:

(אא) כינוס אסיפות כלליות וישיבות המועצה, מדי פעם, בכפוף להוראות המתאימות שנקבעו בתקנון זה לענינים אלה.

(בב) דווח למועצה על כל הפעולות שנעשו ונעשות באגודה ע״י הועדות וע״י המזכירות והמלצה למועצה על הרכב הועדות ויושבי הראש שלהן.

(גג) הכנת והגשת מאזנים, דו״ח רואה החשבון והצעת תקציב לאישור המועצה.

(דד) הבאת הצעה בפני המועצה על גובה דמי החברות שישולמו ע"י החברים.

(הה) דיון בהחלטות הועדות והעברת החלטות עקרוניות לדיון במועצה.

(וו) ניהול ספרי האגודה: ספר החברים, ספר החלטות האסיפות הכלליות, המועצה, המזכירות והעדות, וכל ספר, פנקס או רישום אשר ידרשו על פי החוק ו/או לצורך ניהול תקין של האגודה.

(זז) קבלת חברים, או דחית בקשה לקבלת חברים או השעית חברות, בכפוף לזכות הערעור כאמור לעיל.

(חח) כל פעולה אחרת, יומיומית, שוטפת, אשר נחוצה לשם קיום, הגשמה וביצוע מטרות האגודה או כל חלק מהן, ובלבד שאם תתעורר מחלקת בקביעה אם פעולה מסוימת הינה יומיומית שוטפת, תהא ההכרעה בשאלה זו נתונה למועצה.

(5) חתימת מזכיר האגודה, על מסמכים, שאינם התחייבות כספית, ואשר נושאם ענינים שוטפים ויומיומים של האגודה, תחייב את האגודה. התחייבות כספית תחייב את האגודה רק אם תישא חתימת גזבר האגודה ביחד עם חתימת מזכיר האגודה או חתימת יו"ר המועצה.

ד. ועדות

(1) ו ע ד ת ב ח י ר ו ת

(אא) כל אסיפה כללית רגילה תבחר ועדת בחירות למועצה. הועדה תהיה בת 9 חברים או כל מספר אחר אשר יוחלט עליו באותה אסיפה ובלבד שהחברים הנבחרים לועדת הבחירות לא יהיו משמשים, בעת הבחרם, בתפקיד נוסף כלשהו במוסדות האגודה.

(בב) בישיבתה הראשונה תבחר ועדת הבחירות יו"ר מבין חבריה,

ותקבע תקנון בחירות שיכלול הוראות בדבר נוהלי הבחירות, בכפוף להוראות תקנון זה.

(גג) ועדת הבחירות תגרום לכך שהבחירות למועצה יתקימו במועד שנקבע בתקנות אלה או שנקבע בהחלטה באסיפה הכללית, אם תחליט על כך.

(דד) לא יאוחר מחודש אחד אחר מועד קיום הבחירות יכנס יו"ר ועדת הבחירות את המועצה הנבחרת לישיבה וינהלה עד לבחירת יו"ר קבוע למועצה, מבין חבריה.

(הה) חבר בועדת בחירות לא ייבחר למועצה בבחירות בהן כיהן כחבר בועדת הבחירות.

(2) ועדת ביקורת

(אא) ועדת ביקורת, בת 3 חברים, תבחר ע"י האסיפה הכללית הרגילה.

(בב) (1) תפקידיה של ועדת הביקורת לבקר את פעולות כל מוסדות האגודה ומחובתה יהיה להגיש דווח ממצה לאסיפה הכל-לית הרגילה, הבאה, או לכל אסיפה כללית כאשר החברים המכנסים אותה ידרשו דו"ח כזה. לפני הגשת דו"ח כזה לאסיפה כלשהי תעביר ועדת הביקורת את תוכנו המלא של הדו"ח למועצה אשר תהיה רשאית להגיב על הדו"ח ולתת הסברים מתאימים.

(בב) (2) חברי ועדת הביקורת יהיו זכאים לפי בקשתם לקבל כל חומר או מידע שהוא שיקבלו חברי מוסדות אחרים של האגודה ולהשתתף בכל הישיבות של כל מוסדות האגודה, כמשקיפים.

(בב) (3) ועדת ביקורת תהיה רשאית להצביע על ליקויים, לייעץ, לכוון, להמליץ על שיפורים ושכלולים בעבודת מוסדות האגודה או כל חלק מהם.

(בב) (4) החלטותיה של ועדת הביקורת יהיו בבחינת המלצות בלבד, פרט אם אושרו ע"י אסיפה כללית ואז יהיה להן תוקף של החלטת אסיפה כללית.

(בב) (5) בנוסף לכל האמור בתקנון זה תהא ועדת הביקורת רשאית לדרוש כינוסה של אסיפה כללית יוצאת מן הכלל, והמז־כירות תהיה חייבת לכנס אסיפה כזו לא יאוחר מ־30 יום מיום דרישת ועדת הביקורת.

(גג)) חבר ועדת ביקורת לא יהיה כשיר לכהן בתפקיד כלשהו במוסדות האגודה בתקופת היותו חבר ועדת הביקורת.

(3) ועדות אחרות

(אא) המועצה תהיה רשאית לבחור ו/או למנות ועדות כלשהן לצורך הגשמת וביצוע מטרות האגודה.

(בב) בישיבתה הראשונה תבחר המועצה בועדות הבאות מבין חבריה:

ועדת המבצעים

ועדת התרבות

ועדת הבנין "בית ההגנה"

ועדת כספים

אין בהוראות ס"ק זה כדי לפגוע בסמכויותיה של המועצה לפי ס"ק (אא).

(גג))הועדות שתוקמנה לפי סעיף זה תדווחנה למזכירות על פעולותיהן ועל כל החלטותיהן.

(דד) כל ועדה תקבע את סדרי ונוהלי העבודה בה.

ה. משפט חברים

(1) באסיפה הכללית הרגילה יבחרו 3 חברים לכהן בבית דין חברים של האגודה. חברי בית הדין לא ישמשו בתקופת כהונתם בכל תפקיד אחר במוסדות האגודה.

(2)

(אא) בית הדין יהיה רשאי לדון בכל ענין ו/או תביעה שיתעוררו בעניני האגודה בין חברים באגודה ו/או בין חבר לבין מוסד ממוסדות האגודה, וכן בכל ענין אחר אשר בהסכמת כל הצדדים הובא בפני בית הדין, ובלבד שלא יהא הדבר בניגוד לחוק בישראל.

בית הדין יהיה מוסמך, בין השאר, לפסוק על הוצאת חבר מהארגון.

(בב) כל חבר או כל אחד ממוסדות האגודה יהיו רשאים לפנות לבית הדין על מנת שיכריע בשאלות פרשנות של תקנון זה או כל התיקונים שיעשו בו, מדי פעם, וקביעת בית הדין בדבר פרוש מסוים תהא מחייבת.

(גג) בית הדין לא יהיה קשור בסדרי דין כלשהם ו/או בדיני ראיות זולת אלה שיקבעו על ידו בתקנון מיוחד ו/או בתיקונים שיעשו על ידו, מדי פעם, בתקנון כזה.

7. כספים

א. האגודה תקבל כספים מהמקורות הבאים:

1. דמי חבר בסכומים שיקבעו, מדי פעם, ע"י המועצה.
2. תרומות.
3. הקצבות כספיות ממוסדות ציבוריים וממשלתיים.
4. עזבונות, הקדשים, ירושות.

ב. הגזבר, בעזרת ועדת הכספים, אם תהיה כזו, יהיה אחראי לנהול חשבונות האגודה וניהול כל הספרים שיהיו נדרשים לשם כך על פי כל דין.

ג. בתום כל שנת כספים תקציביים ולא יאוחר מ־31.7. של כל שנה, יגיש הגזבר מאזנים והצעת תקציב למועצה. המועצה תהיה רשאית לתת אישורה לתקציב המוצע בכפוף לתנאים מסוימים או להגבלות, כפי הנראה בעיניה.

ד. כל דו"חות שיוגשו ע"י הגזבר לאישור המועצה ו/או לדיון באסיפה כללית כלשהי יהיו מבוקרים ע"י רואה חשבון מוסמך, בשכר. אם רואה חשבון האמור הינו חבר באגודה — לא יהיה כשר להבחר ולמלא כל תפקיד שהוא באגודה ו/או באחד ממוסדותיה.

ה. אדם המכהן בתפקיד כלשהו באגודה, לא יהיה זכאי לקבל שכר ו/או טובות הנאה כלשהן מהאגודה, אלא אם כן אושר הדבר ע"י המועצה.

8. שנוי התקנון ופירוק

א. החלטה על שינוי תקנון זה או כל תקון בו, והחלטה על פירוק האגודה, יתקבלו באסיפה כללית יוצאת מן הכלל ובלבד שבעד החלטה כזו יצביעו לפחות $\frac{3}{4}$ מן הנוכחים באותה הצבעה.

ב. במקרה של פירוק תתמנה ועדת פירוק אשר תחליט לאילו מוסדות תרבות, נוער, סעד או רשויות מקומיות, יימסרו נכסי האגודה לאחר הפירוק, ותדווח על כך למועצה לפני פירוקה.

9. הוראות מעבר

עד לבחירת מוסדות האגודה לפי תקנון זה יוסיפו לכהן בתפקידיהם המוסדות הקיימים באגודה ודינם יהיה כאילו נבחרו לפי תקנון זה.

דף מזכרת
SOUVENIR LEAF

חנוכת מוזיאון ההגנה בג'וערה
Inauguration of the Hagana Museum in Juara

80 שנה להקמת ההגנה
חנוכת
מוזיאון ההגנה
ג'וערה
YOQNEAM ILLIT • 20.6.2000 • يقنعام عليت

ישראל ISRAEL

רשות הדואר
Israel Postal Authority
PHILATELIC SERVICE השירות הבולאי

№ 0195

Issue : 1010 : הנפקה

"ג'וערה, תל-עמל, כנרת וחניתה - אתן לנו דגלים ואנו החומה..."

נתן אלתרמן

- ג'וערה הייתה בית האולפנה של ארגון ה"הגנה", בה עוצבה וגובשה תורתה ומורשתה של ה"הגנה" אשר הונחלו לצבא ההגנה לישראל.
- משלהי שנות השלושים ועד הקמת צה"ל במאי 1948 הייתה ג'וערה בסיס ההדרכה המרכזי למפקדים של ה"הגנה".
- מרבית המפקדים שנשאו על שכמם את מלחמת העצמאות, מפקדי המחלקות והפלוגות, הגדודים והחטיבות עברו כמדריכים וחניכים את כור ההיתוך של ג'וערה.

מתוך פקודת יום להקמת צבא הגנה לישראל:

"עם הקמת מדינת ישראל יצאה ה"הגנה" ממחתרת ונהפכה לצבא סדיר.

עצום ורב החוב שחייב הישוב והעם היהודי ל"הגנה" בכל שלבי קיומה והתפתחותה. בלי הנסיון, כושר הפעולה והפיקוד, הנאמנות ורוח הגבורה של ה"הגנה" לא היה הישוב עומד במבחן הדמים האיום שבא עליו בששת החודשים האלה, ולא היינו מגיעים למדינת ישראל.

ובספר דברי הימים של עם ישראל יזרח פרק ה"הגנה" בהוד ובגאון שלא ישכחו לנצח".

ראש הממשלה ושר הבטחון דוד בן-גוריון

כ"ב באייר, תש"ח - 31.5.1948

הלף

קרן קימת לישראל

ארגון ותיקי ההגנה

טקס חנוכת

נתיב ההגנה

ה ז מ נ ה

בירושלים

י"ח סיון תשנ"ט - 2.6.99

"באפוס הגדול של מלחמת
ההתגוננות תבהיק באור יקרות
פרשת העמידה של ירושלים.
הגבורה העילאית של יהודי
ירושלים ושל מגיניה -
לוחמיה במיוחד,
תעמוד לעד."

ד. בן גוריון

הנך מוזמן/ת

לטקס חנוכת נתיב ההגנה בירושלים

שיערך ביום ד' י"ח סיון תשנט - 2.6.99

בשעה 16:00

ביער ירושלים

דברים:

- **יצחק נבון** - הנשיא החמישי
- אלוף (מיל.) **אהרון דורון** - יו"ר ארגון ההגנה
- **אהוד אולמרט** - ראש העיר ירושלים
- נציג ארגון ותיקי ההגנה בירושלים
- **י. לקט** - יו"ר עמית דירקטוריון

קטעי נגינה

צפון

יער ירושלים מהווה את "הריאה הירוקה" של ירושלים והוא משתלב בתכנון כולל של נטיעת יערות מסביב לבירה.

שטח הייעור כ-3,000 דונם והוא מצטיין במיגוון של עצים נטועים וחורש טבעי גם יחד.

בתחומי יער ירושלים מצויים אתרים בעלי חשיבות לאומית, כגון קבר הרצל וחלקת גדולי האומה, בית קברות צבאי ו"יד ושם". כמו כן קושר אותנו המקום אל נושא מורשת תש"ח וממנו יצאו אנשי ההגנה למבצעים הידועים להגנת העיר, במלחמת השחרור.

" באפוס הגדול של מלחמת
ההתגוננות תבהיק באור יקרות פרשת
העמידה של ירושלים.
הגבורה העילאית של יהודי ירושלים
ושל מגיניה - לוחמיה במיוחד,
תעמוד לעד".

ד. בן גוריון

ההגנה ירושלים

העומד במקום זה יזכרם

משה אהרוני יוסף אהרון יחזקאל אוסי שלמה אורבך יחזקאל אורבך יקותיאל אורצנג טוביה אורנשטיין יצחק אבינדור
בק אליהו אלבלק שמואל אלבלק רחמים אלה מזרחי ראובן אלחדיף יצחק אלט מנחם אלטמן יעקב אליהו חיים
ת שמשון אקרמן יוסף ארבלי משה ארום מרדכי ארזי שמואל אריכא עמירם ארליך ישעיה ארקין מרדכי • בב'איו אליהו
שרי אליהו ביבי נסים ביטנסקי יהודה בייט הנס ביר עקיבא בירנבאום אסתר ביתן יהושוע בכר שלמה שמואל בן ביאת אליה
ב חיים בן ישי ברוך בן מנשה מרדכי בן עטר יעקב בן שאול אהרון בן שאול יעקב בן שלום מרגלית בן שמעון שלמה
שה בר ביורא משה ברגר אברהם ברגר יעקב ברגר יצחק ברודר אליהו ברושה יונתן ברויסמן דב ברזובסקי אברהם
משה • גאנז זאב גברו משה גדיאל ישראל גוגנהיים ארנסט גוזנר פנחס גוסמן שרגא ; גוסשל צבי גולדברג משה
עון גולנד סבו גופשטיין אהרון גור אריה חיים גורג' מאיר גורדון מרדכי גורדון שניאור גיאת חיים גינזבורג יצחק
גרוב חיים גרובר ישראל גרודז'נסקי בן ציון גרונר יאיר גרוסברג אליהו גרוסברג חיים לוי גרוסמן מרדכי
דוד דגני שמשון דהל וולטר דובשני יהודה דולז'נסקי ליאוניד דיל אהרון דימנט יהושע חיים דינביץ זאב דינר שלום דישי יוסף
ון הור יוסף הורן ישראל היימן משה ישראל היימן רפאל הילר רחל הירשלר ארז הירשלר שמואל הירשמן אליהו הלוי יצחק
• ובר אליהו וויט יצחק ווינברגר שמאי ווינגרטן אלכסנדר ווינוגרד שמחה ווינשטיין ראובן וול דוד וולבר דוד וולפיכזון יוסף חיים
משה אליהו וינקלר בועז וינשטוק אריה וינשטוק צבי ויסבלום אלימלך ויסמן יהושע ויסמן יוסף וינר רחל ויץ יחיעם
משה • זגלשטיין יהודה זגלשטיין רחל זוהר שלמה זוטא חנה זיו (סנדרוב) יוסף זיכלר יצחק זילבר ברוך
קי הכהן נחמה זלוטניצקי מרדכי זליקוביץ שרגא זמיל חנניה זנדמן דב זנדמן מאיר זרובבל עובדיה • חביב אברהם
חיים דוד חלבה דניאל חליף עובדיה חמו שלמה חממי יעקב חנון אליהו חנני צבי חסון מאיר חפץ אברהם
טרבלוס אליהו ט"ש (טור שלום) דוד • יבניאלי אהרון טוביה יגן רחמים ידידיה אליעזר זאב יהודיף ממאן יוסף יוחאי
דכי יצחקי משה יקותיאלי חיים ירושלמי שמואל • כהן אברהם כהן אברהם (בן מאיר) כהן אליהו כהן אלכסנדר יהודה
(בן זאב) כהן צבי (בן יחזקאל) כהן רוטבליט צילה כהן שאול כהן שבתאי כהני שמואל כלב יחיאל כליפא יעקב
כי לבנון יעקב שבח לדרמן חיה להרס הונו צבי לוביאנוב אהרון אריה לוי אברהם לוי אפרים לוי בנימין לוי (ידיד) בתיה
י משה מנחם (בן רפאל) לוי עידו לוי עזרא לוי עקיבא לוי שאול לוי שמואל לוי-תם זכריה לוינסל זאב לוין יוסף
ם ליכטנשטיין יעקב ליפינר קלמן ליפצין אשר ליפקין מרדכי ליפשיץ צבי ליפשיץ שלמה ליש דב לכמן גבריאל
מונסה אליהו מוסיוף דניאל מוסל חיה מאשה מוצרי מכבי מורדוף מתתיהו מושיוב גרשון מושקין יצחק-ירמיהו
(בן נסים) מזרחי ברוך (בן עזרא) מזרחי דוד מזרחי יהודה (בן יעקב) מזרחי יהודה (בן שלום) מזרחי יצחק (בן אפרים)
(בן רחמים) מזרחי עובדיה מזרחי צדוק מזרחי ראובן מזרחי רחמים ניסן מזרחי שבתאי-גמליאל מזרחי שלמה (בן אברהם)
י קוקטק שרה מיוחס בן ציון מיוחס יעקב מיטוור חנה הדי מיכאלוף שמואל מיכאלי אמנון מילר נתן מימרן יצחק
צור מרדכי מנשה רפאל מן פרץ מס דניאל מצלר בן ציון מרגלית יוסף מרדכוביץ אריה מרחביה אליעזר מריסין זאב
נורדמן פישל נורדמן צפורה נוריאל אברהם נזרי יוסף נחמיאס דוד נחמני מימון נחמני ראובן נייגר עמנואל
צחק סיטון משה סילמן אהרון סלומון יצחק סלומון משה סלוצקי אריה סלינגרה דוד סליצן דן סמדרסמן משה
שה עוזרי חיים עוזרי שלמה עזיז אשר עזרא מאיר עזרא שלום עמיר שלום עמראני אליעזר עבדא אברהם
ל קלמן פיינה ראובן פיילכנפלד יוסף פיינברג עמנואל פייסט יהודה פינקלשטיין אליהו פינשטיין שמואל פישגרונד אברהם
פפירוביץ בלה פרידמן יעקב פרידמן נפתלי פרידלנדר שרה פרידנפלד מאיר פרידריך משה פריימן אברהם חיים
סיץ בנימין פת ברוך • צברי דוד-חי צברי יוסף צדוק שמעון צדיק חיים צווכנר (שאג) דוד ציברסקי בלהה
ת קובי שמעון קובלסקי ישראל-אליעזר קוטיק יעקב קום נחום קופלר יוסף קופמן אסתר קופמן זלמן קופרמן צבי
לץ יעקב קלפהולץ שלמה קלרמן שאול קם קלמן קמפינסקי שמשון קניג עמנואל קנולר אליעזר קניגסברג שמואל
קרמיש צבי קרמר הרברט קרני יוסף קרניאל שלום קרסו זלפה קשינובסקי משה ראובן (מזרחי) ברוך
רוזנבלום ישראל יצחק רוזנברג שלמה רוזנפלד יחיאל רוזנפלד צפורה רוזנצוייג אסתר רוזנקרנץ מכסימיליאן
מן דוד ריצמן מנחם רכניץ אלתר גרשון רפול אברהם רצקר יעקב • שדיאל יהושע שוילי יהושע שוילי שלמה
ף שטייאר שמשון שטיין פרץ שטיינברג מאיר שטיינהויאר ארון-נתן שטיינר יחיאל שטראוס מיכאל שסון יואל
ן שמעון שלזינגר יוסף-אליהו שלטי דוד שמגר שמואל שמואלי יעקב שנור אברהם-יצחק שנייד דב שניידר משה
יריצחק שפניר מיכאל שר אברהם שר חיים שרעבי יעקב שש יונה ששון ברוך ששון קלמן • תפוחי אברהם יצחק תשבי שמואל

תר"ף-תרפ"א (1920-1921)

בפרעות נבי מוסה תר"ף, 1920, מנסים הערבים בפעם הראשונה לתקוף את הישוב העברי בארץ ישראל בדרכים אלימות. ירושלים במוקד ההתקפה.

במאורעות ה־2 בנובמבר 1921, יום הצהרת בלפור, נוצר ארגון "ההגנה" בירושלים. נצחון "ההגנה" על הפורעים, למרות המחיר הכבד בחיי חבריה, היה לא רק נצחון הנשק אלא נצחון מוסרי ומדיני רב ערך שקבע את גורל העיר.

תרפ"ט 1929

בעיר העתיקה, המפקדה בישיבת "שערי שמים". עמדות הוקמו במשגב לדך, ברחוב מיידן ובתי ויטנברג. ההתקפה באה מצד שער ציון.

מול הפורעים משער שכם ניצבים אנשי "ההגנה" להגן על מאה שערים. במכון "פסטר", ליד שכונת הגורגיים, נמצאים חמישה מגינים ולהם חמישה אקדחים ושני רימוני יד.

במאמץ עליון מגוננים בחורי "ההגנה" על סנהדריה ומצילים במחיר יקר את שכונת ימין משה.

ערביי ליפתא ושנלר תוקפים את מקור ברוך ורוממה, שבע פעמים הם מסתערים ונהדפים לאחור. אש נפתחת מדיר יאסין לעבר בית היתומים "דיסקין". לוחמי "ההגנה" מגוננים על היתומים. מבית צפפה תוקפים את רמת רחל ואת תלפיות.

ערביי צור בחר מאיימים על רמת רחל. יד הרוצחים פוגעת במוצא, עורכת טבח במשפחת מקלף. קרית ענבים ועטרות עומדות מול אש האויב.

תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939)

"ההגנה דואגת לבטחון הישובים הקטנים בהרי־יהודה. מגינה על שכונות הספר הרחוקות. יצחק שדה מקים בהר טוב את "הנודדת". חוליות נוספות מגיעות לקרית ענבים, למוצא ולמחצבות שלאורך הדרך מיפו לירושלים. מתישבי מעלה החמישה מבטחים את יישובם. מתחוללת מהפכה בתפיסת תפקידי המפקד ובשיטת הפעולה של כוחותינו. לא עוד הגנה נייחת אלא "יציאה מן הגדר" לפעולה יזומה, לחיפוש אויב, למארבים. צעד ראשון בהקמת פלוגות = השדה (פו"ש), חיל השדה (ח"ש) ופלוגות המחץ (פלמ"ח).

ת"ש-תש"ז (1940-1947)

ימי מלחמת העולם השניה. רבים מחברי "ההגנה" בירושלים מתנדבים לשורות הצבא הבריטי ללחימה באויב הנאצי.

כתום המלחמה הם משתתפים במאבק הבלתי מתפשר נגד מדיניות "הספר הלבן" שפורסם עוד ב־1939 וגזר על העליה וההתיישבות ודן את הישוב העברי למיעוט קבוע במולדת.

נערכים עשרות קורסים למפקדים ומקצועות הלחימה השונים. חברי "ההגנה" מתכוננים למלחמת העצמאות הניצבת בפתח.

"דומיית לבבות אמיצים"

אבושדיד אברהם אבושדיד יהושע אביזון בנימין אברמוביץ משה אברמזון עטרה ·אג'י משה אדלר שלמה אהרון אהרונוב
אושינסקי יהודה אזולאי יהודה אטשטיין דוד אייזנברג כרמי איזנברג אהרון אירוס אליעזר אכלופי שמחה אלבוכר יעקב אל
אלישבסקי אהרון אלפרוביץ אלכסנדר אלשייך משה אנג'ל חיים אנגרס אהרון אניים יעקב אפקוביץ יוסף אפ
בבלי יוסף בהר מרדכי בוסון משה אהרון בוימיננר יוסף בולקה מאיר יחיאל בונאבנטורה אינצ'ו יוסף בורקינסקי אליהו ב
בלומנסל דוד משה בן דוד אלישע בן דוד משה בן דור יצחק בן זאב רפאל בן יהודה אברהם בן יוסף צבי בן ימין עודד בן יע
בנארי שושנה בצלאל אבא בצלאל ציון (בן שמואל) בצלאל שמעון בקמן יהושע בקמן שמואל בקר חנוך בקרמן אברהם מ
ברזני דוה ברסי ישראל ברלוביץ יחזקאל ברמן רחביה ברנדס משה ברנשטיין יעקב ברקוביץ מנחם אליעזר ברשביצקי
גולדברגר חיים גולדברגר אברהם יעקב גולוב אברהם גולוביצקי חיים גולדווסר יעקב גולדשטיין אברהם גולדשטיין שמ
גיסלמן שלמה גסלר יצחק גלנדנאור עקיבא גלס ישראל גלעדי בנימין גנזל יוסף גסנר אברהם גפני בנימין גרצי חנה
גרוסמן נועם ג'רסי דוד גרינבוים אליעזר גרינברג וולמן צפורה גרינברג צבי גרינשטיין דוד גרנק שלום • דגני
דמסס יוסף דפנר אברהם דרוזדיק נעמי דרסלר חיים דרעי חיים • הבר ברוריה הברמן צבי הויזמן אברהם הולנדר שמ
הלבר מרדכי נסים הלר אברהם הניג בנימין הקר יצחק הרוש גרציה הרטום ראובן הריסון יהודה הרלינג יעקב הרשקוביץ אליהו
וולמן פנחס וולפסון גדעון וורסמן אהרון וטנשטיין אליעזר וויל אליעזר וילנאי דוד וילנר נפתלי אליעזר וילצ'יק אליהו ויברגר (הכרמי)
וירצברגר אברהם שלום ולך ישראל ולך מנחם ונדר יוסף וסרטיל חיה ועקנין דוד וקס זאב וקסלבום יצחק וקסלר מאיר ורנר
זילברמן (חלמיש) רפאל זילברשטיין חנוך זילברשמידט משה זינגר אברהם דב זינגר דוד זינגר חנה זיסרמן אברהם זלטובס
חבקין ידידיה חבר יששכר חדד עובדיה חוטניצקה מלכה חויניצקי מרדכי חומסקי ישראל חיון יהודה חיון מאיר חיים יוסף
חרלפ שמואל • סהורי יהושע טויס בנימין טולידאנו חיים טוסיג אברהם טייטלבוים דוד טילמן צבי טמס אריאל
יחיא (מזרחי) אברהם יחיאלי אליהו יסקי חיים יעקובוביץ צפורה יעקובוביץ שמעון יעקובסון גבריאל יפה יעקב יפרח מ
כהן חיים כהן יהודה כהן יחזקאל כהן יעקב (בן אברהם) כהן יעקב (בן אליהו) כהן משה כהן נחמיה כהן עקיבא כהן צבי
כספי יעקב כץ יוסף כץ יעקב כץ יצחק-ישעיהו כץ צפורה כרמיול מאיר כשיוב יהודה • לביא יעקב לבנון צ
לוי דב לוי זרובבל לוי יוסף לוי יצחק (בן נתן) לוי יצחק (בן ירמיהו) לוי מרים לוי משה (בן ברוך) לוי משה (בן שלמה) ל
לוין נחום לוין שמואל לוינברון מנחם לוינובץ יהושע לוסטיג אלכסנדר-אברהם לזר משה יצחק ליאון שלום ליטמן פנח
לנדאו דב לנדאו יחזקאל לנצר שושנה לר ירחמיאל • מאיר אהרון מאירי ראובן מגדל יצחק מוהר ישעיהו
מזרחי אברהם מזרחי אליהו (בן יהודה) מזרחי אליהו (בן שלום) מזרחי אליהו (בן שלמה) מזרחי ברוך (בן מאיר) מזרחי ברוך
מזרחי יצחק (בן ציון) מזרחי מאיר (בן אליהו) מזרחי מאיר (בן שלמה) מזרחי מנחם מזרחי משה (בן יעקב עובדיה) מזרחי משה
מזרחי שלמה (בן שאול) מזרחי שמואל (בן חיים) מזרחי שמואל (בן יעקב) מידב עמנואל מנחם מידז'ינסקי משה-חיים מידז'ינסק
מינס רחל מלבסקי שלום מליח שמעון מלצר מרדכי מנדל זאב מנדל עמנואל מנדלסון חשין זאב מנובי יצחק מ
מירסקי רחמים מרכס יהושע מרמור דוד משקוב פנחס • נבון יהודה נויגר אלכסנדר נויגר הדסה נוימרק דוד נוסבאום ברוך
ניסני שמעון נשרי דוד נתן רפאל נתנאל אליהו • סבח אברהם סולוביץ יעקב סלוצ'סקי יקותיאל סופר אברהם סיטון
סמרה חיים ספקטור צבי ספראי זאב ספרנוביץ יוסף דב סרי חנן סרי יחיאל • עבדי צדק אברהם עבוד מרדכי עדיקה מ
• פוחבסקי יהושע פוחס יצחק פולונסקי אריה פולק אורי פוריצקי אברהם פטרושקה נתנאל פידלר פנחס פיטובסקי תמר פיט
פישל שמעון פישמן צבי פלאי גדעון פלוס אריה פן אלדד פניאלי שאול פנחסי בן ציון פנישטיין אריה פנסו יצחק פס בתיה
פרל גרשון פרלמוטר אליעזר פרלמן נתן פרלשטיין משה אבינדור פרנקו יחזקאל פרנקל פרץ פרנקל שבתאי פרסי שמעון פ
ציסרין יעקב צילינגולד אסתר צינדר ראובן חיים צירלין חיים צמח (מזרחי) עובדיה צפניה דניאל • קובי מיכאל קובי שולמי
קופשטיין מרדכי קוצ'ינסקי נתן קורח יאיר קורמן שאול קורצטג צפורה קושניר טוביה קישוני אלדד קליינצלר דב קלפה
קניגסברגר גרשון קסטלר ראובן קסלר אליהו קפאטה שבתאי קפלן שלמה קאפרמן יעקב-לוי קצו'בה שלמה קרמיול מאיר
ראזבכי מרדכי רדושיהודה רובוביץ חיים רובינשטיין ראובן רודה אורי רוזן ירמיהו רוזן שלמה רוזנבאום מרדכי רוזנבלט ד
רוחין אמנון רוטמן זאב ריטיגשטיין יוסף רייזמן ישעיהו-חיים רייך דניאל רייכמן עזרא רייכסמן הלל רייס (זיזמר) חוה רייפ
שול נפתלי שורין היינץ שורץ אליעזר שושני יעקב שושני נחום שחטר משה יצחק שחמון מאיר שטאל רפאל שטורמן יוס
שטרן מאיר שטרנפלד דב שיוביץ צבי שיינבלום דב שיינר חיים שינפלד צבי שיפמן הורן חיה שיריזלי אברהם שכט
שעיב מצליח שפיגלמן לוי שפיצקופף דב שפיצר דב שפירא דוד שפירא חיים-ברוך שפירא ישראל שפטר גבריאל שפ

תש"ז-תש"ח 1947-1948

מלחמת העצמאות. חברי "ההגנה" בירושלים עומדים בחזית הקשה ביותר - מול פני המלחמה הכוללת. הערבים מקווים כי הכנעת ירושלים העברית, כיבושה והחרבתה ינחיתו מכת מוות על היהודים וישברו את רצונם להלחם.

ירושלים במצור. העיר עומדת באש ההפגזות ומכוניות התופת המוחדרות אליה בערמה. הלגיון הערבי, עבר־ירדני, מצטרף אל הערבים המקומיים. תותחיו מרעישים את העיר הנצורה, הרעבה והצמאה. שיריוניו מנסים לפרוץ לתוכה. מזון ותחמושת אוזלים מיום ליום. הרובע היהודי בעיר העתיקה נופל לאחר קרב גבורים, אך ירושלים העברית מחזיקה מעמד בזכות רבבות תושביה, גברים, נשים, זקנים וטף ובזכות מגיניה.

בכ"ט באייר תש"ח 31.5.48 הופכים חברי "ההגנה" לחיילי צבא הגנה לישראל. המלחמה מסתיימת בנצחוננו.

ירושלים אינה נופלת אך רבים מלוחמיה נופלים חלל במערכה הכבדה והעקובה מדם ואינם זוכים לראותה כבירת מדינת ישראל העצמאית.

ירושלים

ראש העיריה
رئيس البلدية
Mayor of Jerusalem

לאתרי הזכרון הרבים אשר בירושלים, נוסף חדר ההנצחה הזה לזכר חברי ההגנה אשר הקריבו חייהם על הגנת העיר מאז שנת תר״ף ועד להקמת צה״ל בתש״ח - 1948.

שש מאות חמישים וחמישה השמות החקוקים על קיר הזכרון ״בבית ההגנה״ מצטרפים לרצף דורות הבונים והמגינים על בירתנו מאז ועד היום.

יהי זכרם ברוך.

בברכה,

טדי קולק

חדר הזכרון בבית ״ההגנה״
רח׳ הלל 37 ירושלים
פתוח למבקרים
בימים א׳, ג׳, ה׳ בין השעות 13[00] — 10[00]

התכנון: אדריכל נחום מרון
הביצוע: חברת ״דגש״

1/10/86

"פלוגת שדה
לאש ולמגן"

1936 - 1986
50 שנה
להקמת חיל הנוטרים

היכל התרבות, תל-אביב. (1.10.86)
יום רביעי, כ"ז באלול התשמ"ו

ארגון
חברי ההגנה

מרכז
ההסברה

הסוכנות היהודית

בעבר ובהווה
לשרות
המגינים והבונים

בנק לאומי

שנה טובה ופוריה

זמר הפלוגות

מלים: נתן אלתרמן

לחן: דניאל סמבורסקי

אֶת זֶמֶר הַפְּלֻגּוֹת נָשִׁיר נָא לְמַזְכֶּרֶת,
אָפֵל, אָפֵל הַוָּדִי: הַמִּשְׁמָר, הָכֵן!
הָלְכָה, הָלְכָה פְּלֻגָּה בַּלַּיְלָה בְּשַׁרְשֶׁרֶת,
הָלְכָה פְּלֻגַּת שָׂדֶה לָאֵשׁ וְלַמָּגֵן.

חַכִּי לָנוּ, אַרְצִי, בְּמִשְׁעוֹלֵי הָרַיִךְ,
חַכִּי לָנוּ בִּשְׂדוֹת הַלֶּחֶם הָרְחָבִים!
אֶת שְׁלוֹם הַמַּחֲרֵשָׁה נָשְׂאוּ לָךְ בַּחוּרַיִךְ —
הַיּוֹם הֵם לָךְ נוֹשְׂאִים שָׁלוֹם עַל הָרוֹבִים.

פְּלֻגָּה — עֲלִי, עֲלִי בָּהָר,
פְּלֻגָּה — כְּבֹשׁ תִּכְבְּשִׁי!
בִּמְקוֹם שָׁם אִישׁ עוֹד לֹא עָבַר,
שָׁם יַעַבְרוּ הַפּוֹ״שִׁים.

לְמַעַן אֵם וּבֵן וָאָב
הַסּוֹלְלָה נָקִימָה:
פְּלֻגָּה, לֹא תַּם, לֹא תַּם הַקְּרָב,
פְּלֻגָּה — צְעַד קָדִימָה!

לַשָּׁוְא, לַשָּׁוְא אָמְרוּ: רַק הַיָּמִים הֵם לָנוּ
לַשָּׁוְא אָמְרוּ: לָאֵשׁ וָשֹׁד נָדוֹן הַלֵּיל
הַלַּיְלָה וְהַיּוֹם רַק לְחַיִּים נִתְּנוּ,
הַלַּיְלָה וְהַיּוֹם הֵם אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל!

מִן הַשְּׁפֵלָה בַּחוֹף וְעַד גִּדְרוֹת הַתַּיִל,
וּמִנִּקְרוֹת הָרִים וּמִבִּקְעוֹת וָגַיְא,
נָשִׁיב לָךְ אֶת הַיּוֹם, אַרְצִי, וְאֶת הַלַּיִל,
נָשִׁיבָה לָךְ אוֹתָם לְמַעַן כָּל הַחַי!

פְּלֻגָּה — עֲלִי, עֲלִי בָּהָר ...

כִּי לֹא לַשָּׁוְא, אָחִי, חָרַשְׁתָּ וּבָנִיתָ,
לַנֶּפֶשׁ וְלַבַּיִת לָנוּ מִלְחָמָה!
ג׳וּעָרָה, תֵּל־עָמָל, כִּנֶּרֶת וַחֲנִיתָה,
אַתֶּן לָנוּ דְּגָלִים וְאָנוּ — הַחוֹמָה.

כִּי לֹא נָשׁוּב אָחוֹר, וְדֶרֶךְ אֵין אַחֶרֶת,
אֵין עַם אֲשֶׁר יִסֹּג מֵחֲפִירוֹת חַיָּיו.
הָלְכָה, הָלְכָה פְּלֻגָּה בַּלַּיְלָה בְּשַׁרְשֶׁרֶת,
פָּנַיִךְ, מוֹלַדְתִּי, הוֹלְכִים אִתָּם בַּקְּרָב!

בין גבולות

מלים: חיים חפר

לחן: עממי-רוסי

בֵּין גְּבוּלוֹת, בֵּין הָרִים, לְלֹא־דֶּרֶךְ,
בְּלֵילוֹת חֲשׁוּכֵי־כּוֹכָבִים —
שַׁיָּרוֹת שֶׁל אַחִים, בְּלִי הֶרֶף,
לַמּוֹלֶדֶת אָנוּ מְלַוִּים.

לָעוֹלָל וְלָרַךְ —
שְׁעָרִים פֹּה נִפְתַּח.
לַמָּךְ וְלַזָּקֵן —
אָנוּ פֹּה חוֹמַת מָגֵן!

אִם הַשַּׁעַר סָגוּר, אֵין פּוֹתֵחַ —
אֶת הַשַּׁעַר נִשְׁבֹּר וְנִתֹּץ.
כָּל חוֹמָה בְּצוּרָה נְנַגֵּחַ,
וְכָל סֶדֶק נַרְחִיב וְנִפְרֹץ.

לָעוֹלָל וְלָרַךְ ...

שַׁיָּרָה, אַל בְּכִי וְאַל צַעַר.
הִשָּׁעֵן עַל זְרוֹעִי, סָב זָקֵן.
גַּם לָזֶה שֶׁסָּגַר אֶת הַשַּׁעַר
יוֹם יָבוֹא שֶׁל נָקָם וְשִׁלֵּם!

לָעוֹלָל וְלָרַךְ ...

הליכה לקיסריה

מלים: חנה סנש

לחן: דוד זהבי

אֵלִי, אֵלִי
שֶׁלֹּא יִגָּמֵר לְעוֹלָם
הַחוֹל וְהַיָּם,
רִשְׁרוּשׁ שֶׁל הַמַּיִם,
בְּרַק הַשָּׁמַיִם,
תְּפִלַּת הָאָדָם.

האמיני יום יבוא

מלים: רפאל קלצ'קין

לחן: מנשה בהרב

הַיּוֹם אָחוֹת, הִיא מִלְחַמְתֵּנוּ
לָכֵן, רָחוֹק אֲנִי מִכָּאן
תָּחֹגִּי נָא אֶת פְּגִישָׁתֵנוּ —
בְּמִטְבָּחֵנוּ הַקָּטָן.
זֶה הַמָּקוֹם שֶׁבְּחַרְתִּיהוּ
מִזְגִי־נָא יַיִן מְלֹא כּוֹסִית
וּתְדַמִּי כִּי זֶה אֲנִי הוּא
יוֹשֵׁב אִתָּךְ כְּמוֹ תָּמִיד.

הַאַמִינִי יוֹם יָבוֹא!
טוֹב יִהְיֶה! מַבְטִיחַ לָךְ,
לְחַבֵּק אוֹתָךְ אָבוֹא,
וְהַכֹּל אָשִׂיחַ לָךְ.

וּכְשֶׁנּוֹבְחִים פִּיּוֹת הַבְּרֶנִים
וּכְשֶׁיּוֹרְקוֹת הַמַּרְגֵּמוֹת
מַחֲשְׁבֹתַי תַּעֲבִירֵנִי
אֵלַיִךְ רֵעָה וְאָחוֹת.
וְאָז אֵדַע לַקְּרָב יֵשׁ טַעַם
אַךְ הַמְּחִיר יָקָר מְאֹד
כְּדֵי שֶׁיּוֹם יָבוֹא אֵי פַּעַם
נוּכַל לִנְשֹׁם פֹּה וְלִחְיוֹת.

הַאֲמִינִי יוֹם יָבוֹא ...

לִכְשֶׁתָּבוֹא כַּלֵּב עֲצֶבֶת,
חִזְקִי הַלֵּב, חִזְקִי הַלֵּב:
כִּי עוֹד אֵלַיִךְ הָאוֹהֶבֶת
יַחֲזֹר אֶחָד — אֲשֶׁר אוֹהֵב ...
וְאִם שְׁנָתֵךְ עִתִּים נוֹדֶדֶת
זִכְרִי שִׁירִי זֶה הַקָּטָן;
שִׁמְעִי — שִׁמְעִי — מִזְמוֹר מוֹלֶדֶת
בְּצַעֲדֵי עַל הַמִּפְתָּן!

הַאֲמִינִי יוֹם יָבוֹא ...

למפלסי נתיבות

מלים: אפרים תלמי

לחן: משה ביק

לְמְפַלְּסֵי נְתִיבוֹת בְּגַלִּים סוֹעֲרִים
לַגּוֹבְרִים עַל מִכְשׁוֹל בְּפָנִים נוֹהֲרִים
לַבָּזִים לִפְחָדִים וּלְמֵי הַתְּהוֹם
שָׁלוֹם, שָׁלוֹם, שָׁלוֹם.

לַחוֹתְרִים בְּיַמִּים בַּעֲלֶטֶת הַלֵּיל
רְחוֹקִים מִמְּכוֹרָה מִקָּרוֹב, מִגּוֹאֵל
וּלְהוּטֵי גַּעְגּוּעִים נוֹדְדִים הֵם הֲלוֹם
שָׁלוֹם שָׁלוֹם שָׁלוֹם.

לַנּוֹשְׂאִים בַּמְּלָאכָה, לַנּוֹשְׂאִים בֶּעָמָל.
לַדּוֹרְכִים בְּגָאוֹן עַל נַחְשׁוֹל וְעַל גַּל
לַכּוֹבְשִׁים אֶת הַיָּם לְמוֹלֶדֶת לְאוֹם
שָׁלוֹם, שָׁלוֹם, שָׁלוֹם.

עומדים אנו במשמרת

מלים: אברהם שלונסקי
לחן: עממי רוסי

עוֹמְדִים אָנוּ בְּמִשְׁמֶרֶת
מֵעַל רָאשֵׁינוּ כּוֹכָבִים
שׁוֹמֵר חָבֵר, חֲבֵרָה שׁוֹמֶרֶת
וּבְיָדֵינוּ הָרוֹבִים.

חֶרֶשׁ חֶרֶשׁ מוּל מַחְתֶּרֶת
זוֹחֵל וּמִתְקָרֵב אוֹיֵב
חֶרֶשׁ חֶרֶשׁ בְּמִשְׁמֶרֶת
לוֹטֵשׁ כְּלֵי־זַיִן הָאוֹיֵב.

רוֹטֵט הַלֵּב מַה בֶּצַע פַּחַד
גּוֹרָל יָחִיד גּוֹרַל הַכְּלָל
לָאֵשׁ נָכוֹן כֻּלָּנוּ יַחַד
נָגֵן עַל נֶפֶשׁ וְעָמָל.

הטנדר

מלים: יעקב אורלנד
לחן: משה וילנסקי

הַדֶּרֶךְ כֹּה רָחוֹק, רָחוֹק וּמִשְׂתָּרֵעַ
מִנַּחַל עֵין חֲרוֹד, הַרְחֵק עַד הַיָּרֵחַ
הִנֵּה הַלַּיְלָה כְּבָר יָרַד עַל הַקִּבּוּץ
רַק אוֹר הַכּוֹכָבִים מֵאִיר רוֹמֵז בַּחוּץ.

שְׁחוֹר הַלַּיְלָה כְּבָר יָרַד עַל הַכִּנֶּרֶת
קְחוּנִי נָא אִתְּכֶם אַחַי אֲנִי אוֹמֶרֶת
שְׂאוּנִי נָא אִתְּכֶם אַתֶּם הַבַּחוּרִים
שָׂאוּנִי נָא אִתְּכֶם מֵעֵבֶר לֶהָרִים.

וְהֵם אוֹמְרִים אֵלַי עָלַי כִּי אַתְּ יָפָה כֹּה
כִּי בִּשְׁבִילֵךְ נִסַּע מִסְּדוֹם וְעַד עַכּוֹ
כִּי בִּשְׁבִילֵךְ נִסַּע כֻּלָּם, כֻּלָּם, כֻּלָּם,
אֲפִלּוּ לְמָקוֹם שֶׁעוֹד אֵינֶנּוּ בָּעוֹלָם.

הַטֶּנְדֶר נוֹסֵעַ, הַטֶּנְדֶר פֹּה רָץ
מִשְּׂדוֹת יַם־הַמֶּלַח עַד עֵין־הַמִּפְרָץ
הַלַּיְלָה, לַיְלָה אָפֵל
הַטֶּנְדֶר מַה לַּיְלָה מִלֵּיל?
הַטֶּנְדֶר פְּתַח פִּיךָ בְּשִׁיר
לִבֵּנוּ רָחָב וְצָעִיר
אִם אֵשׁ מִלְּפָנֵינוּ אִם אֵשׁ מֵאָחוֹר
הַטֶּנְדֶר אַל תַּעֲצוֹר!

אֶחָד הִבְטִיחַ חֲתוּנָּה מֵאֵין כָּמוֹהָ
אֶחָד הִבְטִיחַ אַרְמוֹן עַל הַגִּלְבּוֹעַ
אֶחָד אָמַר לִי: אֲהַבְתִּיךְ מְאֹד, רָחֵל,
לִבִּי אֵלַיִךְ כְּמוֹ טֶנְדֶר מִתְגַּלְגֵּל.

אֶחָד שְׁחַרְחַר אָמַר: "לִי יֵשׁ רַק פִּתָּה
אֲבָל אוֹהֵב אוֹתָךְ מֵעַזָּה עַד חֲנִיתָה"
וְרַק בָּחוּר אֶחָד שָׁתַק מִבֵּין כֻּלָּם,
וְאֶת פָּנָיו עוֹד לֹא רָאִיתִי מֵעוֹלָם.

וְהוּא עָמַד לוֹ שָׁם נוֹשֵׂא חִצִּים וָקֶשֶׁת
וְהֵן אוֹתוֹ בִּלְבַד הָיִיתִי מְבַקֶּשֶׁת
וְהוּא שָׁתַק אֵלַי כְּצֵל בֵּין הֶהָרִים
וְהוּא הָיָה יָפֶה מִכָּל הַבַּחוּרִים.

הַטֶּנְדֶר נוֹסֵעַ, הַטֶּנְדֶר פֹּה רָץ . . .

שיר השומר

מלים: **עמנואל לין**

לחן: **בנימין עומר**

מֵעַל הַמִּגְדָּל סָבִיב אַשְׁקִיפָה,
עֵינַי תִּגְמַע מֶרְחַקִּים.
אֶרֶץ רוֹגַעַת בִּדְמִי הַלֵּיל,
הוֹי שׁוֹמֵר, מַה מִלֵּיל.

חֲלִיל רוֹעִים יָרוֹן,
גוֹלְשִׁים עֶדְרֵי הַצֹּאן,
מַה לִי וּמִי לִי עוֹד - כְּנַעַן.
רוּחַ מִיָּם הָמָה
בֵּין שִׁבֳּלֵי קָמָה
מַה לִי וּמִי לִי עוֹד - כְּנַעַן

סַהַר עָלָה מִן הֶהָרִים,
הָעֵמֶק עָטָה עֲרָפֶל.
אֵי־שָׁם נוּגוֹת הַתַּן מְיַלֵּל,
הוֹי, שׁוֹמֵר, מַה מִלֵּיל.

חֲלִיל רוֹעִים יָרוֹן ...

שיר העמק

מלים: **נתן אלתרמן**

לחן: **דניאל סמבורסקי**

בָּאָה מְנוּחָה לַיָּגֵעַ
וּמַרְגּוֹעַ לֶעָמֵל.
לַיְלָה חִוֵּר מִשְׂתָּרֵעַ
עַל שְׂדוֹת עֵמֶק יִזְרְעֶאל.
טַל מִלְּמַטָּה וּלְבָנָה מֵעַל,
מִבֵּית־אַלְפָא עַד נַהֲלָל.

מַה, מַה לַיְלָה מִלֵּיל?
דְּמָמָה בְּיִזְרְעֶאל.
נוּמָה עֵמֶק, אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת
אָנוּ לְךָ מִשְׁמֶרֶת.

יָם הַדָּגָן מִתְנוֹעֵעַ,
שִׁיר הָעֵדֶר מְצַלְצֵל,
זוֹהִי אַרְצִי וּשְׂדוֹתֶיהָ,
זֶהוּ עֵמֶק יִזְרְעֶאל.
תְּבֹרַךְ אַרְצִי וְתִתְהַלָּל
מִבֵּית־אַלְפָא עַד נַהֲלָל.

מַה, מַה ...

אֹפֶל בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ,
סוּס דּוֹהֵר מִצֵּל אֶל צֵל.
קוֹל זְעָקָה עָף גָּבֹהַּ,
מִשְּׂדוֹת עֵמֶק יִזְרְעֶאל.
מִי יָרָה וּמִי זֶה שָׁם נָפַל
בֵּין בֵּית־אַלְפָא וְנַהֲלָל?

מַה, מַה ...

יצאנו אט

מלים: חיים חפר

לחן: דוד זהבי

יָצָאנוּ אַט. חִוֵּר הָיָה הַלַּיִל.
בַּמֶּרְחַקִּים הִבְלִיחוּ הָאוֹרוֹת.
וְאַתְּ הָיִית יָפָה כִּשְׁתֵּי עֵינַיִךְ
עֵת הַדְּמָעוֹת הָיוּ כָּךְ עֲצוּרוֹת.

יְלֵל הַתַּן. וְאַתְּ הָלַכְתְּ לַכֶּרֶם.
וְדִמְעָתֵךְ נָשְׁרָה כְּמוֹ שָׂרָף.
וְאַתְּ זָכַרְתְּ אֶת הַשָּׁעוֹת בְּטֶרֶם
יָצָאנוּ בַּמִּשְׁעוֹל הַצַּר לַקְּרָב.

וְאַתְּ זָכַרְתְּ צְחוֹקֵנוּ כְּמוֹ נַחַל.
וְאַתְּ זָכַרְתְּ רִקּוּד וּמַפּוּחִית.
וְאַתְּ זָכַרְתְּ אֶת עֲרֵמַת הַשַּׁחַת,
וְאֶת מַגַּע יָדוֹ שֶׁל הַיָּחִיד ...

וְאִם נוֹתַרְתְּ, וְהַבְּדִידוּת חוֹבֶקֶת,
וְאַתְּ פּוֹסַעַת בַּכְּרָמִים לְאַט -
אַתְּ תְּחַכִּי, עַל־כֵּן, כָּל־כָּךְ בְּשֶׁקֶט
נִפְרַדְנוּ וְחִיַּכְנוּ בְּמַבָּט.

מכתב מאמא

מלים: נתן אלתרמן

לחן: שמואל פרשקו

שָׁלוֹם לְךָ, יַלְדִּי, שָׁלוֹם מֵאִמָּא
אֶת מִכְתָּבְךָ קִבַּלְתִּי, בְּנִי הַטּוֹב
וְלוּ יָדַעְתָּ מַה שָּׂמְחָה בּוֹ אִמָּא
הָיִיתָ קְצָת יוֹתֵר מַרְבֶּה לִכְתֹּב.

וְשׁוּב אֲנִי חוֹבֶשֶׁת מִשְׁקָפַיִם
וְשָׁבָה בּוֹ לִקְרֹא, גַּם לְשַׁנֵּן,
חֲבָל רַק, שֶׁכָּהוּ קְצָת הָעֵינַיִם
וְהַדִּמְעָה קְצָת מַפְרִיעָה גַּם כֵּן.

אַתָּה כּוֹתֵב לִי שֶׁקִּבַּלְתָּ סֶרֶט
וְשֶׁלְּקוֹרְפּוֹרָל אַתָּה מַתְאִים.
אֵינֶנִּי מְבִינָה מַה זֹּאת אוֹמֶרֶת,
אַךְ אִם זֶה טוֹב – אֶשְׁלַח לְךָ סְרָטִים.

סְרָטִים לְךָ שׁוֹלַחַת אִמָּא
בַּחֲבִילָה אוֹתָם אָשִׂימָה,
צְמַח וּגְדַל
קוֹרְפּוֹרָל,
אֲבָל זְכֹר אֵת אִמָּא.

גַּם קְצָת רִבָּה הִכְנַסְתִּי פְּנִימָה,
מִתַּפּוּזִים, הֵכִינָה אִמָּא,
שֶׁתֹּאכַל, קוֹרְפּוֹרָל,
וְאֶת הַצְּלוֹחִית תָּשִׁיב לְאִמָּא.

חֲשֹׁב-נָא גַּם עַל זֹאת, גַּם עַל הַיֶּתֶר,
אֶצְלֵנוּ כְּבָר קָרִיר, הַיָּם סוֹעֵר.
שֶׁלֹּא תֵּצֵא לְהַתְקָפָה בְּלִי סֶוֶדֶר,
בַּחֹרֶף, בְּנִי, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר.

וְאִם בַּשֶּׁבִי טַנְקִים יֵשׁ לָקַחַת
אַל תַּעֲשֶׂה אֶת זֹאת בְּבַת־אַחַת,
אַל תִּתְאַמֵּץ לִסְחֹב שְׁנֵי טַנְקִים יַחַד,
מוּטָב תִּסְחֹב אוֹתָם אֶחָד אֶחָד.

אַתֶּם שָׁם מִתְקַדְּמִים לְפִי הַלּוּחַ,
אֲבָל אֲנִי אֶתֵּן לְךָ תָּכְנִית:
קְצָת תִּתְקַדֵּם, יַלְדִּי, וּקְצָת תָּנוּחַ,
וּכְשֶׁתָּנוּחַ – תִּתְקַדֵּם שֵׁנִית.

תָּכְנִית לָךְ שׁוֹלַחַת אִמָּא,
בַּחֲבִילָה אוֹתָהּ אָשִׂימָה,
אַל נָא, אַל,
קוֹרְפוֹרַל,
אַל תִּלְעַג לְאִמָּא.

לֹא פַּעַם אֶל לִבִּי אָשִׂימָה,
בָּעֲרִיסָה צָרַחְתָּ, פְּנִימָה
וְגָדַל
קוֹרְפוֹרַל
וְעַכְשָׁו, עַכְשָׁו לוֹעֵג לְאִמָּא.

וְאִם בְּאֵיזוֹ נְקוּדָה נִדַּחַת
תַּקִּיף אֶת הָאוֹיֵב בְּהַצְלָחָה,
תַּקִּיף אוֹתוֹ עִם מִשֶּׁהוּ כְּיַחַד
וְאַל תַּקִּיף אוֹתוֹ בְּעַצְמְךָ.

תְּפַסְתֶּם שָׁם אֶת הַשְּׁטַאב הַגֶּנֶרָלִי,
אֲבָל, יַלְדִּי, הַקְשִׁיבָה לִדְבָרַי:
מוּטָב אַל תִּתְנַפֵּל עַל גֶּנֶרָלִים,
תִּתְפֹּס דִּירִיזְיַת־חַיָּלִים – וְדַי!

לֹא אַאֲרִיךְ יוֹתֵר, אֲנִי שׁוֹתֶקֶת,
אֲבָל אֶת זֹאת, יַלְדִּי אַזְכִּיר לְךָ,
שֶׁאִם תִּתְפֹּס אֵיזוֹ עֶמְדָּה סְטְרָטֶגִית
תִּתְלֶה מִיָּד פִּתְקָה, שֶׁהִיא שֶׁלְּךָ!

שָׁלוֹם לְךָ יַלְדִּי, מֵאִמָּא,
לִבָּהּ לְךָ הוֹמֶה בָּה פְּנִימָה,
אִם תּוּכַל,
קוֹרְפוֹרַל,
כְּתֹב יוֹתֵר לְאִמָּא.

וְאַל תִּשְׁכַּח, וְלֵב תָּשִׂימָה,
שֶׁגַּם צְלוֹחִית רִבָּה יֵשׁ פְּנִימָה,
שֶׁתֹּאכַל,
קוֹרְפוֹרַל
וְתָשׁוּב, תָּשׁוּב בָּרִיא לְאִמָּא.

מסביב יהום הסער

מלים: זרובבל גלעד

לחן: דוד זהבי

מִסָּבִיב יֶהוֹם הַסַּעַר,
אַךְ רֹאשֵׁנוּ לֹא יִשַּׁח;
לְפְקוּדָה תָּמִיד אֲנַחְנוּ,
אָנוּ, אָנוּ הַפַּלְמַ"ח!

מִמְּטוּלָּה עַד הַנֶּגֶב,
מִן הַיָּם עַד הַמִּדְבָּר —
כָּל בָּחוּר וָטוֹב לַנֶּשֶׁק
כָּל בָּחוּר עַל הַמִּשְׁמָר!

נָתִיב לַנֶּשֶׁר בַּשָּׁמַיִם,
שְׁבִיל לַפֶּרֶא בֵּין הָרִים, —
מוּל אוֹיֵב דַּרְכֵּנוּ יַעַל,
בֵּין נְקָרוֹת וּבֵין צוּרִים.

רִאשׁוֹנִים — תָּמִיד אֲנַחְנוּ,
לְאוֹר הַיּוֹם וּבְמַּחְשָׁךְ
לְפְקוּדָה תָּמִיד אֲנַחְנוּ
אָנוּ, אָנוּ הַפַּלְמַ"ח!

אֵיָה

מלים: נתן אלתרמן

לחן: מרדכי זעירא

בַּמִשְׁעוֹל הָרָץ הַגַּיְאָה
רְאִינוּהָ, יְדִידַי:
בַּמוֹשָׁב קָרְאוּ לָהּ אַיָה (אַיָה)
וּבַגְּדוּד קוֹרְאִים לָהּ אַי.

אַי, אַי, אַיָה, אַי,
אַי, יָפִית בְּצַמּוֹתַיִךְ
הַקְּלוּעוֹת לָךְ לְרֹאשֵׁךְ.
אַי, אַי, אַי, אַיָה, אַי –
אַי, הַלֵּב (אַי, הַלֵּב) מוֹשֵׁךְ אֵלַיִךְ,
כִּי הַלֵּב זוֹכֵר „יַא שֵׁיךְ"!

בַּמֶּרְחָק, בְּאֵין אִגֶּרֶת,
עֵת עִם לֵיל נָח הַגְּדוּד,
לְכֻלָּנוּ אַתְּ נִזְכֶּרֶת (נִזְכֶּרֶת)
וְכָל אִישׁ לוֹחֵשׁ לְחוּד:

אַי, אַי,אַיָה, אַי,
אִישׁוֹנַיִךְ כְּמוֹ זַיִת
וּבָרוּחַ שִׂמְלָתֵךְ,
אַי, אַי, אַי, אַיָה, אַי –
כָּךְ זוֹכְרִים (כָּךְ זוֹכְרִים) שָׂדֶה וּבַיִת
וְקוֹרְאִים לָזֶה בִּשְׁמֵךְ.

וּבְשׁוּבֵנוּ, אַיָה, אַיָה,
תִּבְחֲרִי אֶת הַיָּחִיד
וַאֲנַחְנוּ בְּ„חֲבֶרְיָא" (חֲבֶרְיָא)
נְבָרְכֵךְ וְכֹה נַגִּיד:

אַי, אַי, אַיָה, אַי,
לֹא נִשְׁאַל אוֹתָךְ מַדּוּעַ
רַק אוֹתוֹ בָּחַר לִבֵּךְ.
אַי, אַי, אַי, אַיָה, אַי –
זֶה עָצוּב (זֶה עָצוּב), אַךְ זֶה יָדוּעַ –
זוֹ הִיא אַהֲבָה, „יַא שֵׁיךְ"!

הרועה הקטנה מן הגיא

מלים: רפאל אליעז

לחן: משה וילנסקי

כַּאֲשֶׁר תֵּעָצַמְנָה עֵינַי
וְאֶשְׁכַּח אֶת עֲדָרַי וְיוֹנַי,
עוֹד אֶזְכֹּר, עוֹד אֶזְכֹּר, יְדִידַי,
הָרוֹעָה הַקְּטַנָּה מִן הַגַּיְא.

כּוֹכָבִים יִדְעֲכוּ מֵעָלַי
וְהַחֹשֶׁךְ יְכַס אֶת חַיַּי,
אַךְ אֲנִי עוֹד אֶרְאֶה לְפָנַי
הָרוֹעָה הַקְּטַנָּה מִן הַגַּיְא.

בָּאִילָן יֵאָלְמוּ צִפָּרִים
וְהָרוּחַ יִדֹּם בֶּהָרִים
יַחֲרִישׁ חֲלִילִי וְזִמְרוֹ,
אַךְ אֶשְׁמַע אֶת צִלָּהּ בְּעָבְרוֹ.

וְהָיָה כִּי אֶפְקַח אֶת עֵינַי,
וְהִנֵּה הָרוֹעָה מִן הַגַּיְא.
כִּגְדִיָּה שְׁחַמְחַמָּה בֵּין גְּדָיַי
הִיא פּוֹעָה וְשׁוֹאֶלֶת: מָתַי?

הִיא שׁוֹאֶלֶת: מָתַי, בַּחוּרִי,
תְּבָרֵךְ אֶת אִמִּי בִּכְפָרִי,
וְתֹאכַל מִפִּרְיָהּ בְּגַנָּהּ,
וְתִשְׁתֶּה עִם אָבִי מִיֵּינָהּ.

וְאָשִׁיב לָרוֹעָה הַקְּטַנָּה:
לֹא אֶשְׂבַּע מִפִּרְיָהּ בְּגַנָּהּ,
לֹא אֶשְׁכַּר מִיֵּינָהּ בְּגִתָּהּ,
רַק בִּקַּשְׁתִּי לִשְׁכֹּחַ בִּתָּהּ

שירה, הנוער

מלים: שמואל בס

לחן: דוד מערבי

שִׁירָה הַנֹּעַר, שִׁיר עֲתִידֵנוּ:
שִׁיר הִתְחַדְּשׁוּת, בִּנְיָן וַעֲלִיָּה.
מִן הַגּוֹלָה יִנְהֲרוּ אַחֵינוּ,
אֶרֶץ מוֹלֶדֶת קָמָה לִתְחִיָּה!

מִי זֶה חוֹלֵל הַפֶּלֶא, אֶרֶץ מוֹלֶדֶת?
מִי זֶה הֵקִים כָּל אֵלֶּה, אֶרֶץ מוֹלֶדֶת?

זוֹ יָדְךָ, יָדְךָ, הִיא הַזּוֹרַעַת,
זוֹ יָדְךָ, יָדְךָ, הִיא הַנּוֹטַעַת,
כָּל עוֹד הַנּוֹעַר לָנוּ בַּמּוֹלֶדֶת,
קוֹם יָקוּם חֲזוֹן עַם יִשְׂרָאֵל!

שיר בוקר

מלים: נתן אלתרמן

לחן: דניאל סמבורסקי

בֶּהָרִים כְּבָר הַשֶּׁמֶשׁ מְלַהֶטֶת
וּבָעֵמֶק עוֹד נוֹצֵץ הַטַּל,
אָנוּ אוֹהֲבִים אוֹתָךְ, מוֹלֶדֶת
בְּשִׂמְחָה, בְּשִׁיר וּבְעָמָל.

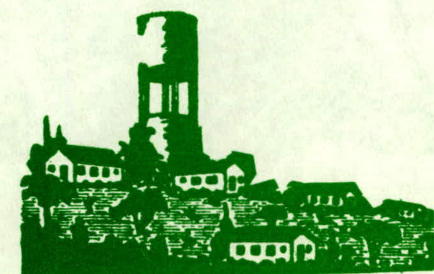
מִמּוֹרְדוֹת הַלְּבָנוֹן עַד יַם־הַמֶּלַח
נַעֲבֹר אוֹתָךְ בְּמַחֲרֵשׁוֹת,
אָנוּ עוֹד נִטַּע לָךְ וְנִבְנֶה לָךְ,
אָנוּ נְיַפֶּה אוֹתָךְ מְאֹד.

נַלְבִּישֵׁךְ שַׂלְמַת בֶּטוֹן וָמֶלֶט
וְנִפְרֹשׂ לָךְ מַרְבַדֵּי גַּנִּים,
עַל אַדְמַת שְׂדוֹתַיִךְ הַנִּגְאֶלֶת
הַדָּגָן יַרְנִין פַּעֲמוֹנִים.

הַמִּדְבָּר - אָנוּ דֶּרֶךְ בּוֹ נַחְצֹבָה,
הַבִּיצוֹת - אֲנַחְנוּ נְיַבְּשֵׁן.
מַה־נִּתֵּן לָךְ עוֹד לְהוֹד וָשֹׂבַע,
מַה־עוֹד לֹא נָתַנּוּ וְנִתֵּן.

בֶּהָרִים, בֶּהָרִים זָרַח אוֹרֵנוּ.
אָנוּ נַעְפִּילָה אֶל הָהָר,
הָאֶתְמוֹל נִשְׁאַר מֵאֲחוֹרֵינוּ,
אַךְ רַבָּה הַדֶּרֶךְ לְמָחָר.

אִם קָשָׁה הִיא הַדֶּרֶךְ וּבוֹגֶדֶת,
אִם גַּם לֹא אֶחָד יִפֹּל חָלָל,
עַד עוֹלָם נֹאהַב אוֹתָךְ, מוֹלֶדֶת,
אָנוּ לָךְ בַּקְּרָב וּבְעָמָל!

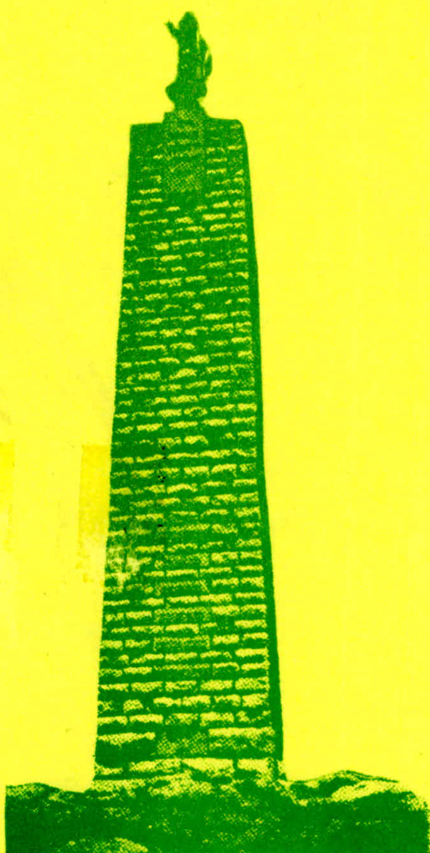
התקווה

מלים: נפתלי הרץ אימבר

לחן: עממי

כָּל עוֹד בַּלֵּבָב פְּנִימָה
נֶפֶשׁ יְהוּדִי הוֹמִיָּה
וּלְפַאֲתֵי מִזְרָח קָדִימָה
עַיִן לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה -

עוֹד לֹא אָבְדָה תִקְוָתֵנוּ
הַתִּקְוָה בַּת שְׁנוֹת אַלְפַּיִם,
לִהְיוֹת עַם חָפְשִׁי בְּאַרְצֵנוּ,
אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.

מרכז ההסברה

הסוכנות היהודית

50 שנה להקמת חיל הנוטרים 1986 – 1936

עצרת נוטרים ששרתו בשרות מלא :

משטרת הישובים J.S.P.
פלוגות הלילה של וינגייט S.N.S.
משמר החופים
משמר הרכבות
הנוטרים במחנות הצבא
וחיל האויר הבריטי

העצרת תתקיים בהיכל התרבות, תל-אביב
ביום ד׳ כ״ז באלול, 1 באוקטובר 1986
בשעה 20.00

במעמד ראש הממשלה
מר שמעון פרס

הדלתות תנעלנה בשעה 19.45

תרומתך בכניסה בסך 5 ש״ח תענה בעין יפה

בתוכנית :

מפגש רעים, החל משעה 19.00
מצעד הפתיחה
מצעד הדגל
דבר ראש הממשלה
ב ר כ ו ת

מופע אור קולי
„פלוגת שדה לאש ולמגן"

ת ז מ ו ר ת
מ ק ה ל ה
פרקי קריאה וזמר
הופעת אמנים

הזמנה לזוג

ה"הגנה"

ארגון ההגנה בארץ ישראל

מאת
גד מזור

ההיבט הצבאי-בטחוני של התפתחות היישוב העברי בארץ בשנות המנדט הבריטי ושל מערכות המאבק והמרד שקדמו להקמת מדינת ישראל, נדון בשלוש חוברות המופיעות בסדרה "תולדות היישוב": האחת מתארת את ארגון ה"הגנה", השנייה את "הארגון הצבאי הלאומי" (אצ"ל), והשלישית את מחתרת "לוחמי חרות ישראל" (לח"י). כל אחת מן החוברות האלה מסכמת בתמציתיות ובמירב הצמצום את מהותו ותולדותיו של הארגון בו היא עוסקת, והיא מהווה יחידה שלמה בפני עצמה. יחד עם זאת מהווה כל חוברת גם רקע והשלמה לשתי החוברות האחרות, וכדי לקבל מבט כולל על הנושא ועל התקופה - מן הראוי לקרוא את כל שלוש החוברות.

דע

תולדות היישוב

מרכז ההסברה
שירות הפרסומים

ה"הגנה"

(ארגון ההגנה בארץ-ישראל)

מאת

גד מזור

תשנ"ז – 1996

ראשי הפרקים

הגנה עצמית ושמירה בטרם "הגנה"

ה"הגנה" היתה המסגרת להיערכותו של היישוב היהודי בארץ למטרות התגוננות וביטחון בתקופת שלטון המנדט הבריטי (1948-1920). הדור שקדם ל"הגנה" הכיר את הצורך בהגנה עצמית יהודית הן מן הניסיון בגולה, שם היו קהילות רבות חשופות להתקפות של פורעים אנטישמים מבלי שיוכלו לצפות להגנת הכוחות המופקדים על החוק והסדר, והן מניסיון 40 השנים של ההתיישבות החדשה בארץ, שבהן נאלצו לא פעם להתמודד עם הסגות גבול, שוד ורצח מצד השכנים הערבים, מבלי שיוכלו לסמוך על הגנת השלטון העות'מני, שהיה עוין, חלש ומושחת. למטרה זו קמה בארץ בראשית המאה העשרים הסתדרות "השומר", שנישאה על כתפיהם של חלוצים בני העלייה השנייה, אשר ראו בשמירה עברית השלמה הכרחית לעבודה העברית. לפני "השומר" ובמקביל לו פעלו פה ושם לפרקי-זמן שונים אגודות שמירה מקומיות, חלקן של בני האיכרים אנשי העלייה הראשונה, כגון: הגברדיה הלאומית, גארדיסטאן, אגודת העשרות, הנוטר, הגדעונים והמגן. התפיסה של הגנה עצמית הלמה גם את השאיפה הציונית לכונן בארץ חברה של יהודים מטיפוס חדשה, האדונים לגורלם ומסוגלים לקיים את עצמם ללא תלות וחסות.

אף-על-פי-כן לא היה זה מובן מאליו שהיישוב העברי בארץ יזדקק לארגון צבאי עצמאי וחשאי בתנאים החדשים שנוצרו אחרי מלחמת העולם הראשונה. עם הכללת הצהרת בלפור בדבר הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ-ישראל בכתב המנדט מטעם חבר הלאומים (הארגון הבינלאומי שקדם לאו"ם), שהפקיד את השלטון בארץ בידי בריטניה, נתמלאה המשאלה של הקונגרס הציוני הראשון מ-1897 (תכנית בזל), כי תושג "הסכמת הממשלות" למטרת הציונות וכי בית המולדת לעם ישראל בארץ-ישראל יקום ויהיה מובטח "לפי משפט הכללי". בתנאים אלה מותר היה לצפות להגשמת המפעל הציוני ללא הפרעות אלימות, וחזקה על ממשלת בריטניה שתיצור בארץ, לפי המוטל עליה בכתב-המנדט, תנאים מדיניים, מינהליים וכלכליים שיבטיחו את כינון הבית הלאומי היהודי. גם מאמצי ההנהגה הציונית להגיע לידי הבנה ושיתוף-פעולה עם מנהיגי הלאומיות הערבית דאז זכו ב-1918-19 לשעה חולפת של חסד, והבשילו את הסכם פייצל-וייצמן.

הרקע לייסוד ארגון ה"הגנה" (תל-חי וירושלים)

עד מהרה התברר שהן התקווה לשיתוף-פעולה או לפחות להשלמה מצד הערבים, והן הציפייה להתייצבות חד-משמעית ונחושה של הקצונה והפקידות הבריטית בארץ מאחורי המחויבות של ממשלתם להגשמת הציונות — היו מוגזמות. האכזבה על אשר במקום עצמאות ערבית החליף שלטון זר חדש את האימפריה העות'מנית, וההתמרמרות על ההכרה הבינלאומית בזכות היהודים לשוב לארץ-ישראל חברו יחד לזרז את גיבוש אופיה המדיני-הלאומי של ההתנגדות הערבית לציונות וליישוב היהודי בארץ. התנגדות זו מצאה בראשית 1920 פורקן במעשי אלימות בצפון הארץ ובירושלים.

בגליל העליון המזרחי היה הכרח לפנות את ארבעת היישובים העבריים מטולה, כפר-גלעדי, תל-חי וחמארה, שלא יכלו לעמוד בהתקפות ערביות חוזרות ונשנות, ואשר בהגנתם נפלו שמונה מגינים וביניהם יוסף טרומפלדור מפקדם (י"א באדר התר"ף). הרקע לפרשה זו היה מעמדו החריג של האזור, שהיה מעין שטח הפקר, אשר טרם נקבע אז אם ישתייך לתחום השליטה של בריטניה (ארץ-ישראל) או של צרפת (סוריה ולבנון). לעומת זאת היו אירועי פסח התר"ף בירושלים סימפטומטיים ומשמעותיים יותר כאותות אזהרה.

כשהסמיך "ועד הצירים" (שייצג בארץ את ההנהלה הציונית העולמית) את זאב ז'בוטינסקי בפברואר 1920 להקים כוח הגנה עצמאי, היה ראשית מעשהו ארגונם ואימונם של כמה מאות מתנדבים לתפקידי הגנה בירושלים. ז'בוטינסקי היה יוזם הגדודים העבריים במלחמת העולם הראשונה, והוא האמין שהגדודים צריכים לשמש גרעין לכוח צבאי יהודי סדיר, שיהווה חלק מחיל-המצב של ארץ-ישראל המנדטורית. למאבק על הגשמת רעיון זה ייחס ז'בוטינסקי חשיבות ראשונה במעלה, ואילו בהקמת ארגון ההגנה בירושלים ראה רק תחליף ארעי מחויב המציאות. הוא לא עשה זאת בחשאי אלא בגלוי, ותבע מן השלטונות הבריטיים להכיר בזכות קיומה של הגנה יהודית מזוינת, ולתת לה נשק ומעמד חוקי.

בעקבות חגיגות נבי מוסא (שחלו בימי חול המועד פסח) התפרעו בעיר העתיקה בירושלים מאות ערבים במשך יומיים — תקפו יהודים עוברי אורח, פרצו לחנויות, דירות ובתי-כנסת, רצחו, פצעו, היכו, בזזו, הרסו והציתו. המגינים היהודים היו ערוכים להדוף התקפות על השכונות העבריות החדשות, אך רוב ניסיונותיהם לבוא לעזרת המותקפים בעיר העתיקה סוכלו על-ידי המשטרה והצבא הבריטיים, שלא הבחינו בין תוקפים לבין מתגוננים, ואסרו

אנשי הגנה ופירקו את נשקם. עשרים ממגיני ירושלים ובראשם זאב ז׳בוטינסקי הועמדו לדין; הם נידונו לשלוש שנות מאסר והוא ל-15 שנות עבודת פרך ולגירוש מן הארץ (כעבור ארבעה חודשים נהנו מחנינה לרגל כינון המינהל האזרחי בראשות הנציב העליון הרברט סמואל, אך אותה חנינה חלה גם על אחדים מראשי המסיתים והפורעים).

בעת מאורעות 1920 (בשם "מאורעות" או "מהומות" כונו ההתפרצויות הערביות האלימות נגד היהודים בשנות המנדט הבריטי) עדיין מנה אחרון הגדודים העבריים כ-400 איש, אך חייליו היו סגורים בפקודה במחנה צריפין (סרפנד), ואחדים מהם שהזדמנו לירושלים נעצרו על-ידי המשטרה וסולקו משם. עובדה זו חיזקה את ידיהם של אלה שדגלו בהקמת כוח הגנה עצמאי ושללו את ההסתמכות על כוח צבאי יהודי הנתון לָמרוּת השלטון הבריטי.

כעבור שנה, במאי 1921, שוב נתנו הערבים ביטוי להתנגדותם לציונות בהתפרצות שמרכזה היה ביפו ושלוחותיה במושבות השרון (כפר-סבא, פתח-תקווה, חדרה). הפעם נרצחו יותר מ-40 יהודים וביניהם הסופר יוסף חיים ברנר. בשלב זה נותרו בגדוד העברי 34 איש, וכשאלה חשו ללא פקודה לעזרת השכונות היהודיות בגבול יפו-תל-אביב, היתה זו עילה לפיזורו הסופי של הגדוד על-ידי הבריטים.

המאמצים של ההנהלה הציונית, ובעיקר של ז׳בוטינסקי, להשיג את הסכמת השלטונות לקיום כוח צבאי יהודי מוכר כחוק נמשכו עוד זמן-מה (ללא תוצאות), אך בינתיים נטלו מוסדות תנועת הפועלים בארץ את היוזמה והניחו את היסוד לארגון ה"הגנה".

ביוני 1920 החליטה ועידת "אחדות העבודה" (אחת משתי מפלגות הפועלים דאז; השנייה היתה "הפועל הצעיר") לקבל על עצמה את האחריות לסידור ענייני ההגנה, ובדצמבר אותה שנה החליטה ועידת הייסוד של הסתדרות העובדים העברים הכללית להעביר אחריות זו לידי ההסתדרות. בניגוד לתפיסה של חלק מוותיקי "השומר", שהעדיפו מסגרת מצומצמת, סגורה ועומדת ברשות עצמה של אנשי ביטחון מובחרים ומקצועיים, נתקבלה הגישה הדוגלת בארגון עממי רחב הכפוף לָמרוּת ופיקוח ציבוריים והפתוח בפני כל מי שנכון ומוכשר לשאת בעול הגנת היישוב.

העשור הראשון ומאורעות התרפ"ט-1929

ועד ה"הגנה" הראשון שמונה על-ידי מועצת ההסתדרות הורכב מנציגי שתי האסכולות: הבולט בין נציגי עמדת הרוב היה אליהו גולומב, וראש נציגי עמדת "השומר" היה ישראל שוחט. עד מהרה התברר ששיתוף-הפעולה אינו עולה יפה, ובשלהי 1922 חדלו רוב יוצאי "השומר" מן הפעולה במסגרת ה"הגנה". כתוצאה מכך נפרד מן ה"הגנה" גם "גדוד העבודה על שם יוסף טרומפלדור", אשר עם הקמתו ב-1920 היו שרצו לראות בו את הכוח הארצי של הארגון. בתוך הגדוד התקיימה שנים מספר מסגרת חשאית בשם "הקיבוץ" שעסקה בנושאי ביטחון בנפרד מן ה"הגנה".

בשנים 1922-1921 התנהלה פעילות רכש של נשק בהיקף שהיה משמעותי במושגי אותם ימים, ומן המרכז שהתמקם בווינה הגיעו ארצה (ישירות או דרך ביירות) כמויות של אקדחים, מקלעים ותחמושת. מלבד תקלות כגון גילוי משלוח נשק בנמל חיפה או מאסר פעילי הרכש בידי השלטונות באוסטריה, סבלה הפעילות הזאת הן מן החיכוכים בין האסכולות היריבות ב"הגנה" והן מחוסר אמצעים כספיים. הקצבות ההנהלה הציונית ל"הגנה" הופסקו כליל אחרי 1922, כאשר רק סירובם העקשני של פעילי ה"הגנה" מנע מן ההנהגה המדינית להסכים לתביעת הממשלה הבריטית, להעמיד את כל הפעילות הביטחונית היהודית בארץ ואת כל הנשק שבידי היישוב תחת פיקוח שלטונות המנדט.

המשטר האזרחי הבריטי בארץ התייצב בהדרגה. ב-1922 נקטה הממשלה מספר צעדים לפיוס הערבים, ובכלל זה: הוצאת עבר-הירדן המזרחי מן השטח עליו חלות הוראות המנדט ביחס לבית הלאומי היהודי; הקמת המועצה המוסלמית העליונה בנשיאות המופתי, חאג'י אמין אל-חוסייני; הנהגת "כושר הקליטה הכלכלי" כקריטריון לקביעת מִכסות העלייה. עם זאת נשארה המדיניות הפרו-ציונית הבסיסית בתוקפה, ואכן היתה זו תקופה של גידול היישוב (מ-84,000 ב-1922 ל-160,000 ב-1929), התרחבות ההתיישבות בעיר ובכפר, תנופה ברכישת קרקעות, ופיתוח הפוטנציאל הכלכלי והטכנולוגי היהודי בארץ.

בנסיבות אלה זכתה הארץ ל-6-7 שנים של שקט ורגיעה יחסיים, ומטבע הדברים היו אלה

שנים רזות ל"הגנה", באשר ירדה המודעות לחיוניותה ופחתה הנכונות להשקיע מאמצים ואמצעים בביצור כוחה וכושרה. בכיוון זה פעלו גם שיפור יעילותה של משטרת המנדט וצעדים נוספים, כגון ציוד היישובים הכפריים בארגזים חתומים עם רובים ממשלתיים לשימוש בשעת חירום.

בראש מרכז ה"הגנה" עמד בשנים אלה יוסף הכט, ולידו שאול מאירוב (אביגור). עיקר הפעולה התנהלה בסניפים הגדולים — בתל-אביב, בחיפה ובירושלים, אשר מספר החברים בשלושתם יחד הגיע לכ-1,000. כל אלה היו מתנדבים, שהקדישו חלק משעות הפנאי שלהם (בשבתות ובערבים) לאימונים (תרגילי-סדר; הכרת האקדח, הרימון והרובה והפעלתם; סיורים להכרת הסביבה וכו׳) וקיבלו על עצמם להתייצב בשעת הצורך לתפקידי שמירה ואבטחה כנדרש. על ה"הגנה" נמנו גם חברות, שהוכשרו לתפקידי עזרה ראשונה וכיו"ב, ובני נוער, ששימשו כקשרים. בראש הסניף עמד מפקד העיר ולידו ועד הגנה המורכב מאנשי ציבור. ועדי ההגנה המקומיים דאגו למקורות המימון לתשלום משכורתו של מפקד העיר, לרכישת חלק מכלי הנשק וכו׳.

מלבד הערים הגדולות היו לארגון עשרות תאים קטנים ביישובים כפריים. לא בכל מקום היתה הגנה מאורגנת ולא כל ארגוני המגן המקומיים קיימו זיקה קבועה אל מרכז ה"הגנה" הארצי. מידת התלות של הסניפים והתאים במרכז היתה פונקציה של יכולתו של המרכז לסייע למקומות באספקת נשק, בהכשרת מפקדים ומדריכים וכיו"ב (הקורסים הארציים הראשונים של ה"הגנה" התקיימו האחד ב-1921 בכפר-גלעדי והשני ב-1925 על הר הכרמל).

אחרי שנים של פעולה ב"פרופיל נמוך" ללא עידוד וסיוע ציבוריים באו מאורעות התרפ"ט (1929) והוכיחו את חשיבות קיומה של ה"הגנה", וזאת על אף מגבלותיה הרבות: ממדיה הקטנים, מיעוט נשקה, רמתה המקצועית הירודה, והעדר שליטה יעילה של המרכז על רשת הסניפים והתאים המקומיים.

מאורעות 1929 היו פרי של מסע תעמולה שיטתי של מנהיגים ערבים בדבר הסכנה הנשקפת כביכול מן הציונות לקודשי האסלאם בארץ, ובמיוחד למסגדים על הר הבית בירושלים. במשך שבוע ימים של התקפות ערבים על יהודים, שהחלו ב-23.8.1929 בירושלים והתפשטו

על פני כל הארץ, נרצחו 133 יהודים, 339 נפצעו, ורכוש רב נשדד, נשרף ונהרס. לשיא האכזריות הגיעו הפורעים בטבח ביישוב היהודי הישן בחברון (66 הרוגים) ובקהילת צפת (18 הרוגים). בצד ההתקפות על שכונות ירושלים, תל-אביב וחיפה התמקדו הערבים ביישובים קטנים ומבודדים, שהיו הפגיעים ביותר. מספר יישובים ננטשו ואחרים התגוננו, אך גם בין אלה האחרונים היו כאלה שנבזזו ונחרבו בידי הערבים, בין בשעה שכל התושבים התבצרו במִבנה אחד שהיה בר-הגנה והפקירו באין בְרֵרה את כל השאר, ובין לאחר שהמשטרה או הצבא שבאו לעזרת יישוב מותקף פינו את תושביו בטענה שלא יוכלו לאבטח אותם במקום (למשל: קבוצת חולדה, שתוגברה על-ידי ה"הגנה" וניהלה את קרב ההגנה הבולט ביותר באותם מאורעות).

כוחות הביטחון הממשלתיים לא היו מספיקים ולא היו ערוכים לפורענות בהיקף כזה. התערבותם היתה בחלק מן המקרים בלתי יעילה או שבאה באיחור. העובדה שחלק מן השוטרים היו ערבים הכבידה גם היא, באשר אלה נטו לחפות על הפורעים ובמקומות מסוימים אף שיתפו עמם פעולה. אם בכל זאת נמנעה חדירה לרבות משכונות ירושלים, תל-אביב וחיפה, ונהדפו התקפות על שכונות אלה ואחרות ועל יישובים חקלאיים עבריים, היה זה במידה רבה הודות ל"הגנה".

לקחי 1929 ומיסוד המָרוּת הלאומית על ה"הגנה"

הישגיה של ה"הגנה" במקומות בהם הצליחה לשמור על חיי אדם ועל רכוש, וקוצר-ידה במקומות בהם לא היתה בנמצא כלל (חברון, צפת) או שלא היתה ערוכה ומצוידת כראוי, הגבירו ביישוב את תודעת חשיבות קיומו של כוח צבאי יהודי מחתרתי. על הצורך הקיומי בהתגוננות נוסף השיקול המדיני: אחרי שנה של חקירות ודיונים הצהירה ממשלת בריטניה בסתיו 1930 על מדיניות שהיתה בבחינת נסיגה מן התפיסה, לפיה היעד הראשי של המנדט הוא קידום הבית הלאומי היהודי, והיא בישרה הגבלות על העלייה ועל מכירת קרקעות ליהודים והקמת מועצה מחוקקת בה יהיו היהודים מיעוט. ההנהגה הציונית בראשותו של חיים וייצמן השיגה אמנם אחרי מערכה מדינית נמרצת תיקון חלקי של המעוות, אך העובדה נשארה בעינה: האלימות הערבית הוכיחה את עצמה כמכשיר יעיל של השפעה על המדיניות הבריטית, וממילא הפכה היכולת להתייצב מול האלימות ולבלום אותה גורם חשוב בהתמודדות על העתיד המדיני של ארץ-ישראל.

ההכרה בחשיבותה של ה"הגנה" והרצון להגביר את כושרה ולעשותה לכוח מגן צבאי ארצי וכלל-יישובי, חייבו את רתימת כל חוגי היישוב לשאת בעולה וממילא גם להיות שותפים בקביעת דרכה. כזכור היתה ה"הגנה" בעשור הראשון לקיומה נתונה למָרות הסתדרות העובדים הכללית, ורק בדרג של ועדי הגנה מקומיים בערים הגדולות ובחלק מן המושבות היו מיוצגים גם ארגונים וחוגים לא-הסתדרותיים. אחרי מאורעות 1929 מינה הוועד הלאומי (הגוף המבצע והמייצג של אסֵפת הנבחרים, שהיתה המוסד הנבחר העליון של היישוב העברי) ועדת ביטחון בראשות פנחס רוטנברג, וזו החליטה, בקיץ 1930, להציב בראש ה"הגנה" מפקדה ארצית (מ"א או מפא"ר) שקולה (פריטטית), מחציתה נציגי הסתדרות העובדים ומחציתה נציגי החוגים האזרחיים ("חוגים אזרחיים" היה כינוי ששימש מכנה משותף לכוחות הציבוריים שמחוץ למחנה הפועלי וההתיישבותי הסוציאליסטי).

עם השינויים האלה הסתיימה (אחרי מאבק וחיכוכים) כהונתו של יוסף הכט כמרכז ה"הגנה". מעתה (ועד מותו ב-1945) היה שוב אליהו גולומב האישיות המרכזית בארגון, אף שלהלכה הוא היה רק אחד משְשת חברי המִפקדה הארצית. תפקיד עיקרי בריכוז עבודת ה"הגנה" בשנות השלושים מילאו שאול מאירוב (אביגור) ובהמשך הזמן גם ישראל גלילי.

הִמפקדה הארצית היתה כפופה בשנותיה הראשונות למָרוּת משותפת של הוועד הלאומי (הנהגת היישוב בארץ) והנהלת הסוכנות היהודית (הנהגת התנועה הציונית העולמית). בהמשך הזמן התברר יותר ויותר שלא די שה״הגנה״ תהיה ארגון-מגן המופקד על משמר הנפש והרכוש, אלא שהיא צריכה להיות גם מכשיר הכוח המלווה ומאשש את הגשמת המפעל הציוני בארץ, לרבות העלייה וההתיישבות, וזאת לא רק מול ההתנגדות הערבית אלא גם בעימותים עם מדיניות שלטון המנדט הבריטי. מכאן התחייב שילוב הדוק של פעילות ה״הגנה״ בשיקולים, באפשרויות ובאילוצים של המערכה המדינית הכוללת, וזו היתה בסמכותה של הנהלת הסוכנות היהודית ונוהלה על-ידה. הריכוז ההדרגתי של המָרוּת על ה״הגנה״ בידי הנהלת הסוכנות החל ב-1938, כשהונהג מינוי ראש המִפקדה הארצית (רמ״א) מטעם הסוכנות. הרמ״א הראשון היה יוחנן רטנר. ב-1941 הוקמה ״ועדת ביטחון״ כדרג ביניים פוליטי נוסף, מעל למִפקדה הארצית, אך למעשה הפכה ה״הגנה״ לזרוע הצבאית של ההסתדרות הציונית העולמית, וגושפנקא לכך ניתנה עם בחירתו של משה סנה (שהיה רמ״א מאז 1941) כחבר הנהלת הסוכנות ב-1945. זיקה זו אל הנציגות החוקית והמוכרת של עם ישראל הוסתרה והוכחשה כמובן בשעתה, שהרי ה״הגנה״ המשיכה להיות ארגון חשאי ובלתי-חוקי.

בעת ובעונה אחת עם הצעדים שננקטו בשנים 1931-1930 כדי למסד את אופיה הכלל-יישובי והעל-מפלגתי של ה״הגנה״, התרחשה התפתחות חמורה בכיוון המנוגד: בסניף ה״הגנה״ בירושלים התגלע סכסוך שהיו בו הבדלי השקפה על אופיו של הארגון (מיליציוני או צבאי), חילוקי דעות על הזיקה להסתדרות העובדים וכן גם אלמנטים של מאבק אישי.

באפריל 1931 הקים מפקד הסניף, אברהם תהומי, מסגרת נפרדת, שהתפתחה בהדרגה לארגון מחתרת ארצי מקביל, שנודע בעיקר כ״הגנה לאומית״ או ״ארגון ב׳״, אך נקרא בעצם ״הארגון הצבאי הלאומי״ (אצ״ל). חברי הארגון היו בעיקר מקרב הזרמים הלא-סוציאליסטיים ביישוב, ובכלל זה הרביזיוניסטים, הציונים הכלליים, בני האיכרים והמושבות, ״המזרחי״ וכו׳, וחוגים אלה גם סיפקו לארגון הפורש את העורף הציבורי והיו מיוצגים בגוף הפוליטי המפקח עליו.

התנופה שקיבלה התפתחות ה״הגנה״ בשנות השלושים, הקמת המִפקדה הארצית, הכפפתה

למוסדות הלאומיים (אשר המפלגות "האזרחיות", פרט לתנועה הרביזיוניסטית, היו שותפים בהנהלותיהם), וכן הרצון לאחד את כל הכוחות מול ההתקפה הערבית המחודשת שבאה ב-1936 — כל אלה גרמו לכך שלמרות חילוקי הדעות בנושא ה"הבלגה" (שיידונו להלן), נוצר במפקדת "ארגון ב'" ובגופים הפוליטיים התומכים בו, רוב בעד איחוד מחדש עם ה"הגנה". באפריל 1937 חזרו ל"הגנה" אברהם תהומי ורוב הפיקוד הבכיר של "ארגון ב'" ועמם פחות ממחצית אנשי השורה. אנשי המחנה הרביזיוניסטי ובכללם חלק ניכר מן המפקדים היותר צעירים (ביניהם: דוד רזיאל ואברהם שטרן) שללו את האיחוד-מחדש, והיוו את הגרעין להמשך קיומו העצמאי של "הארגון הצבאי הלאומי".

ה"הגנה" מ-1929 עד 1936 והרקע העולמי והאזורי

ההתעוררות סביב נושא ה"הגנה" אחרי מאורעות 1929 הביאה לגידול ניכר במספר החברים, ובאמצע שנות השלושים כבר היו בשורותיה הרבה אלפי חברים, חברות ובני נוער. עיקר הכוח היה מרוכז בשלוש הערים הגדולות, שכל אחת מהן היוותה "מחוז" של ה"הגנה", אך גם במִגזר הכפרי חלה התפתחות חשובה עם ההתארגנות של 14 גושים מרחביים. גם מנגנון הקבע, דהיינו סגל ממלאי התפקידים מקבלי השכר, שיכלו להקדיש את כל זמנם ל"הגנה", התרחב במקצת ועל מרכז ארצי אחד ו-3 מפקדי ערים נוספו עתה מפקדי גושים ומספר עוזרים הן בדרג הארצי והן במחוזות.

הריכוזיות והשליטה המרכזית היו עדיין רופפות, ולמחוזות ולגושים היתה מידה גדולה של אוטונומיה, מה גם שעיקר המימון לפעולותיהם בא לא מן המרכז אלא ממקורות מקומיים שכל סניף גייס כמיטב יכולתו. עם זאת גדלה בהדרגה השפעת המרכז על הנעשה בשטח, ככל שהמרכז הצליח לרכז בידיו אמצעים, שירותים ומומחיות מקצועית שלא היו בהישג ידו של הסניף המקומי. על אלה נמנו: שירות הידיעות (על הנעשה במחנה הערבי ואצל גורמי הביטחון הבריטיים וכו'), שירות הקשר (מערכת קשר ארצית, מבוססת על איתות-ראייה ועל רצים), והמחלקה הטכנית (לגיבוש תכניות של הגנה ושל ביצורים ליישובים השונים) שקמה בסוף 1934 והיתה הגרעין ממנו התפתח המטה הכללי של ה"הגנה" ב-1939.

משמעותיות ביותר היו הפעולות בנושאי הנשק וההדרכה. רכש של נשק קל בוצע הן בארץ (מבדווים בגליל) ובסביבה הקרובה (מסוחרים בדמשק ובביירות), והן באירופה. משלוח של רובים וכדורים שנרכש בהולנד נתפס על-ידי המשטרה הבריטית בהגיעו לנמל חיפה ב-1930. בשנים 1935-1933 נרכשו באיטליה אקדחים ותחמושת והובאו ארצה במטענם של עולים. משלוחים גדולים הגיעו מבלגיה בחביות של מלט לבן, עד אשר נפלה ונתבקעה חבית כזאת בנמל יפו באוקטובר 1935, תוכנה האמיתי נתגלה והמשלוח כולו הוחרם. במקביל לרכש התפתחה גם התעשייה הצבאית. התחלות פרימיטיביות של ייצור נשק (פצצות, רימונים וכו') ושל תיקון כלי נשק נעשו עוד בשנות העשרים. ב-1933 הוקם במכון המים של שכונת בורוכוב (כיום בגבעתיים) בית-המלאכה הקבוע הראשון של ה"הגנה" שהתמחה בייצור רימוני-יד ורימוני-רובה. בתי-מלאכה מקומיים קטנים פעלו גם במקומות אחרים. באשר להדרכה, יש לציין את גידול ההיקף ואת יתר השיטתיות והאחידות של הקניית אימון הפרט לחברים מן השורה, ואת פיתוח הקורסים הארציים למפקדים, שהפכו מ-1934 למוסד שנתי קבוע בו השתתפו עשרות מפקדים ומדריכים מן המִגזרים הכפריים והעירוניים גם יחד.

ואולם אירועים ותהליכים החורגים הרחק מעבר לתחומי המתרחש ב"הגנה", הם בעיקר שעיצבו את פני המאורעות הבאים בארץ-ישראל, אשר הארגון מילא בהם תפקיד מרכזי, ואשר היו שלב מכריע בהתפתחותה של ה"הגנה" עצמה. הצלחתם של הציונים לסכל את המִפנה הפרו-ערבי משנת 1930 במדיניות הבריטית גרמה לערביי ארץ-ישראֵל מפח-נפש, והם הסיקו שבמערכה המדינית ידם היא על התחתונה, וכי רק בכוח הנשק והאלימות יש להם סיכוי לעצור את הגשמת הציונות. לאור הגאות שהיתה בשנים 1935-1932 בעלייה, בהתיישבות וברכישת הקרקעות, נראה היה לערבים שעליהם לפעול בדחיפות שמא יאחרו את המועד ולא יוכלו עוד לבלום את המהפך בצביונה הלאומי של הארץ ואת היווצרותו של רוב יהודי. בסוף 1932 היו בארץ קרוב ל-190,000 יהודים, ולקראת סוף 1935 הוכפל מספרם והגיע ל-375,000 (כמעט 30% מכלל אוכלוסיית ארץ-ישראל), אחרי שבשלוש השנים האלה עלו ארצה 150,000 יהודים. באותן שלוש שנים נוספו על מפת הארץ יותר מ-50 יישובים עבריים.

באותו זמן (1936-1932) השיגו העמים הערביים השכנים — עיראק, מצרים וסוריה — מידי בריטניה וצרפת מידה גדולה של עצמאות, כשהן מונהגות על-ידי מלכים, נשיאים וראשי

ממשלה ערבים, ודבר זה הגביר את תחושת התסכול של ערביי ארץ-ישראל. ברקע היתה ההתמודדות בין הדיקטטורות הלאומניות בגרמניה ובאיטליה לבין מעצמות המערב הדמוקרטיות. הכיבוש והסיפוח של אתיופיה (חבש) בידי איטליה הפאשיסטית (1935/36), והפרת הפירוז של חבל הריין בידי גרמניה הנאצית (1936), חשפו את רפיון הביטחון העצמי וכוח הרצון של בריטניה וצרפת, והיו על כן אבני-דרך גם בהתגברות התוקפנות הערבית והפייסנות הבריטית בארץ-ישראל. גרמניה ובעיקר איטליה חיזרו אחרי ערביי הארץ והאזור, תמכו בלאומנים מסוגו של מופתי ירושלים, והציפו את האזור בשידורי תעמולה אנטי-בריטיים ואנטישמיים.

מאורעות 1939-1936 ותכנית חלוקת ארץ-ישראל

מה שידוע בתולדות היישוב כ״מאורעות תרצ״ו-תרצ״ט (1939-1936)״ היה בעצם מרד ערבי בשלטון הבריטי, אשר בחסותו הלכה והתגשמה הציונות בארץ-ישראל. קדמו למאורעות שנים של טיפוח תודעה אנטי-ציונית עממית בקרב האוכלוסייה הערבית, של התארגנויות מחתרתיות, של הקמת יחידות צבאיות למחצה מוסוות כמועדוני ספורט ותנועות נוער, ושל אגירת נשק ואימון האנשים להשתמש בו. המאורעות החלו באמצע אפריל 1936 בהתנפלות על מכונית יהודית בכביש טול-כרם-שכם ובשני ימים של התקפות רצח על יהודים בחוצות יפו ובגבול תל-אביב-יפו. השלב הראשון של המאורעות נמשך חצי שנה, והיה בו שילוב של שביתה כללית (שנועדה לשתק את כלכלת הארץ), של פגיעות אלימות ביהודים, ברכושם, ביישוביהם ובתחבורה שלהם (שעלו בחיי 80 יהודים ומאות פצועים), ושל פעולות חבלה וטרור נגד מוסדות הממשלה וכוחות הביטחון. השלטון לא נכנע לתביעות הוועד הערבי העליון (שהוקם להנהגת ״המאבק הלאומי״), שהִתנה את הפסקת השביתה והמהומות באיסור העלייה היהודית ומכירת הקרקעות ליהודים ובכינון ממשלה לאומית. הבריטים, לעומת זאת, קבעו את החזרת החוק והסדר כתנאי לתחילת פעולתה של ועדה מלכותית, בראשות הלורד פיל, שהתמנתה כדי לברר את גורמי המהומות ואת תלונות הצדדים על דרכי ביצוע המנדט. תחילה היו תגובות הבריטים לטרור הססניות ומאוחרות, אך בהמשך נקטו השלטונות יד קשה כלפי הפורעים, והביאו ארצה תגבורות של צבא בריטי כדי למגר את

הכנופיות הערביות המזוינות, שמוקדי פעולתן היו באזורי ההרים ואשר גם הן תוגברו מן החוץ, על-ידי מתנדבים מעיראק, מסוריה ומעבר-הירדן בפיקודו של הקצין הסורי פאוזי אל-קאוקג׳י. בין השאר הגיבו השלטונות על המרד הערבי גם בהיענות ליוזמות יהודיות, כגון הקמת נמל בתל-אביב (כשנמל יפו הושבת) או פיתוחו של חיל נוטרים, אשר במסגרתו אומנו וחומשו אלפי יהודים ושותפו במשימות של הגנת היישוב ושל ההתמודדות עם הטרור הערבי.

משהגיעו הערבים אל סף אפיסת-כוחות מבחינה כלכלית וצבאית כאחת, הם "נענו" באוקטובר 1936 לקריאת ראשי מדינות ערב להפסיק את השביתה ולהחזיר את השקט על כנו. כעבור חודש הגיעה ארצה הוועדה המלכותית הבריטית, וכל הצדדים מיקדו עתה את מאמציהם בניסיונות להשפיע עליה ובאמצעותה על עתידה המדיני של ארץ-ישראל. בסיום שמונה חודשי עבודה פרסמה ועדת פיל את הדו"ח שלה ביולי 1937. הוועדה קבעה שהמנדט אינו בר-ביצוע והפתרון היחיד שיביא שלום לארץ הוא חלוקתה והקמת מדינה יהודית ומדינה ערבית בתוכה. הוועדה הציעה מדינה יהודית שתכלול את הגליל, את עמק-יזרעאל ואת אזור החוף עד באר-טוביה; ירושלים ומסדרון שיחבר אותה ליפו יישארו בחסות בריטניה; כל השאר (שומרון, יהודה והנגב) יהיה מדינה ערבית שתאוחד עם עבר-הירדן המזרחי. הממשלה הבריטית אימצה עקרונית את ההמלצות האלה והודיעה על כוונתה להטיל על ועדה נוספת את עיבוד הגבולות המדויקים של החלוקה. אחרי ויכוח נוקב, שחצה רבות מן המפלגות הציוניות בארץ ובגולה, פסל הקונגרס הציוני את הגבולות שהוצעו, אך ייפה את כוחה של ההנהלה לפתוח במשא-ומתן על ייסוד מדינה יהודית בחלק גדול ככל האפשר משטחה של ארץ-ישראל (בראש התומכים בקבלת רעיון החלוקה עמדו חיים וייצמן ודוד בן-גוריון; במחנה שוללי החלוקה התבלטו מנחם אוסישקין, הרב מאיר ברלין, ברל כצנלסון, יעקב ריפתין, וכמובן זאב ז׳בוטינסקי, שתנועתו הרביזיוניסטית פרשה ב-1935 מן ההסתדרות הציונית העולמית והקימה את "ההסתדרות הציונית החדשה". הוועד הערבי העליון דחה את המלצות ועדת פיל מכול וכול ותבע עצמאות מלאה לארץ-ישראל, אשר הערבים היוו עדיין רוב באוכלוסייתה. ה"סכנה" של מסירת חלק גדול משטח הארץ לשלטון יהודי עוררה התנגדות עזה בקרב הערבים, והתפרצות מחודשת של המרד הערבי לא איחרה לבוא.

השלב השני של ההתקוממות נמשך כשנה וחצי, והוא נפתח בסוף ספטמבר 1937, כשנרצח

בנצרת מושל מחוז הגליל, לואי אנדרוס, אחד האוהדים המובהקים של המפעל הציוני בקרב הפקידות הבריטית הבכירה בארץ. הפעם היתה תגובת השלטונות מִיָּדית וחריפה. המופתי חאג׳ אמין אל-חוסייני הודח מכל תפקידיו הרשמיים, ומשנמלט לחו״ל נאסר עליו לשוב ארצה; הוועד הערבי העליון והוועדות הלאומיות המקומיות הוצאו אל מחוץ לחוק, רבים מחבריהם נעצרו ואחדים מהם הוגלו לאיי סיישל (באוקיינוס ההודי). ערביי ארץ-ישראל נותרו ללא מנהיגות פוליטית, ועל רקע זה הפכו בשנה הבאה הכנופיות המזוינות לגורם הדומיננטי במחנה הערבי, והן השיגו — בעזרת טרור פנימי, סחטנות ורצח — מידה רבה של שליטה על האוכלוסייה הערבית בכפר ובעיר. הצבא הבריטי לחם בכנופיות בעזרת מרגמות, טנקים קלים ומטוסים. מאות ערבים הועמדו בפני בתי-דין צבאיים ועשרות נידונו למוות והועלו לגרדום. על ערים וכפרים ששיתפו פעולה עם הטרוריסטים הוטלו קנסות קיבוציים כבדים. כדי למנוע זרימת תגבורות ונשק לכנופיות דרך לבנון נמתחה לאורך גבול הצפון גדר-תיל, שנקראה ״חומת-טגארט״ — על שם מומחה בריטי שיזם אותה ואת הקמתן של מצודות-משטרה ברחבי הארץ.

במהלך שנת 1938 רפתה הפעילות הצבאית הבריטית בארץ-ישראל, וזאת על רקע שיקולים ואילוצים שמקורם מעבר לים: בחודש מרס 1938 החל הרודן הגרמני היטלר להגשים את תכניות ההתפשטות שלו על-ידי סיפוח אוסטריה, והוא דרדר את אירופה אל סף מלחמה כוללת, שסכנתה חלפה (למשך שנה בלבד!) רק בסוף ספטמבר כשבריטניה וצרפת נכנעו בוועידת מינכן, הפקירו את צ׳כוסלובקיה הדמוקרטית והשלימו עם סיפוח חלקים חיוניים שלה לגרמניה. בפרק-זמן זה פחתו תשומת הלב, הכוחות והאמצעים שיכלה ממשלת בריטניה להקדיש לזירה הארץ-ישראלית.

בחודשי יוני-אוקטובר 1938 הגיע הטרור הערבי לשיאו, ואף שמֵרב קרבנותיו נפלו בעימות הערבי-הבריטי ובהתמודדויות פנים-ערביות, הוא תבע מחיר-דמים כבד גם מן היישוב היהודי, שמספר ההרוגים מקרבו באותה תקופה היה לא פחות מ-50 בחודש. האירוע החמור ביותר היה כאשר כ-300 אנשי כנופיות פרצו לשכונת קריית-שמואל בטבריה ורצחו 19 יהודים, ובכלל זה 11 ילדים. בסך-הכול נפלו בשלב ב׳ של המאורעות (אוקטובר 1937 עד אוגוסט 1939) 415 קרבנות יהודיים. בחודשי הקיץ והסתיו של 1938 הגיע המצב באזורי הארץ הערביים לדרגה של תוהו ובוהו מוחלט, והמינהל האזרחי חדל למעשה לתפקד שם.

רק בשוך המשבר באירופה חזרו הבריטים ותגברו את כוחותיהם בארץ, ובמהלך החורף של 1938/39 דוכא המרד, הכנופיות נשברו וחדלו להוות גורם צבאי, אף שמעשי טרור ובכללם פגיעות ביהודים בודדים נמשכו לסירוגין עד סמוך לפרוץ מלחמת העולם השנייה.

משמעות ה"הבלגה" ומניעיה

בשביל ה"הגנה" היו שנות המאורעות 1939-1936 תקופת מעבר מהפכנית מהוויה של ארגון-גג של תאי שמירה והגנה מקומיים, למציאות חדשה של ארגון צבאי ארצי אפקטיבי, המטביע את חותמו על מצב הביטחון בארץ ועל גורלה המדיני לעתיד. בהתפתחות זו היה מקום מרכזי לשלושת המושגים "הבלגה", "יציאה מן הגדר" ו"נוטרות", אך לפני הדיון בכל אחד מהם בפני עצמו, מן הראוי להצביע על זיקת הגומלין בין שלושתם. אימוץ הטקטיקה של לחימה ניידת במרחב ("מעבר לגדר", דהיינו מחוץ ליישובים) היה האלמנט הבולט בשינוי-הערכין שהתחולל ב"הגנה". יישומה הממשי של דוקטרינה זו ופיתוח כוחות-שדה להגשמתה בשטח, התאפשרו במידה רבה הודות לשיתוף-הפעולה עם כוחות הביטחון הבריטיים, שמצא את ביטויו המובהק בחיל הנוטרים, שהיה כוח מגויס יהודי תחת פיקוד בריטי להלכה ומופעל, למעשה, בעיקר על-ידי ה"הגנה". החתירה להשגת שיתוף-פעולה כזה מצד השלטונות היתה אחד השיקולים שהנחו את ההנהגה המדינית של היישוב ושל התנועה הציונית כאשר הכתיבו ל"הגנה" את מדיניות ה"הבלגה", שעיקרה היה הימנעות מפעולות התקפיות יזומות ובמיוחד הימנעות מלהשיב על הטרור הערבי במעשי נקם וענישה כלפי האוכלוסייה הערבית.

ביסוד ה"הבלגה" היו טעמי מוסר, אשר בהמשך הזמן ניתן להם ביטוי גם בציווי "טוהר הנשק". הרצון לא להכתים את הנשק בדם אנשים חפים מפשע חייב את ה"הגנה" למקד את פעולותיה נגד מבצעי הטרור הערבי והמסייעים בידם, ולא להגיב על מסע הרצח ללא הבחנה בהתקפות על ערבים באשר הם ערבים. ההנחה היתה שהמוסריות של העמדה ושל ההתנהגות היהודית היא חלק ממרכיבי הכוח, ומכאן הקשר אל השיקולים המדיניים

והתועלתיים שהולידו את ה"הבלגה". ביחס לערבים גרסה ההנהגה כי לא כולם עוינים את היהודים, וכי על כן יש להימנע ממעשים שיש בהם כדי לדחוף את המתונים או הפסיביים לזרועות הקיצוניים והתוקפניים. לבריטים היה נוח להופיע כמי שצריכים לשפוט ולהכריע בין שני כוחות אלימים נִצים, ואילו האינטרס הציוני היה להבליט את ההבדל בין הצד הערבי התוקף לבין הצד היהודי הנתקף ושומר-החוק, ועל סמך זה לתבוע מן השלטון (ומהפרלמנט ודעת-הקהל בבריטניה) להתיר ליישוב העברי להגן על עצמו, ולעזור לו בכך.

היו שורת חריגות ומקרים יוצאי דופן, אך בדרך כלל עמדה ה"הגנה" בהגבלות המוסריות-המדיניות שהוטלו עליה, אף שהדבר היה קשה, שנוי במחלוקת ובלתי פופולרי. הן בדיון הציבורי (הגלוי והסמוי), הן בתוך שורות ה"הגנה", ועל אחת כמה וכמה מצד "הארגון הצבאי הלאומי" זכתה ה"הבלגה" לביקורת קשה. ההנהגה המדינית וה"הגנה" הואשמו בהססנות ופחדנות. היו שסברו, כי הערבים רואים ב"הבלגה" גילוי של חולשה ואזלת-יד, וכי על כן היא מעודדת את הטרור הערבי, וממילא היא פסולה מטעמי מוסר ומזיקה מבחינה מדינית. למרות כל אלה תמך גם זאב ז'בוטינסקי (מנהיג התנועה הרביזיוניסטית ומצביא האצ"ל) ב"הבלגה" בשלב הראשון של המאורעות, כל עוד היה לדעתו סיכוי להשיג הסכמה בריטית להקמת כוח צבאי עברי. יהיו אשר יהיו מעלותיה של ה"הבלגה" ומגרעותיה, היא הוכיחה כי ה"הגנה" אכן פועלת כזרוע צבאית ממושמעת הכפופה לסמכות המדינית הנבחרת והמקבלת את מרותה.

"היציאה מן הגדר", הפו"ש ו"פלוגות הלילה המיוחדות"

נושא אחר עליו נמתחה בראשית מאורעות 1936 ביקורת, ובעיקר ביקורת-עצמית, היתה שיטת ההתגוננות הסבילה (=פסיבית) והנייחת (=סטטית). בשכונות-הסְפר העירוניות וביישובים הכפריים הציבה ה"הגנה" את אנשיה (ויש לזכור: היו אלה חקלאים ופועלים, בעלי-מלאכה וסוחרים, פקידים ובעלי מקצועות חופשיים וכו') בבתים קיצוניים, בעמדות ובחפירות, ותפקידם היה להמתין לבוא התוקפים הערבים ולמנוע את חדירתם לשכונה וליישוב. משימה זו מולאה בדרך כלל, אך לא היה בכך כדי לשתק יריות הטרדה ממרחק, כדי

למנוע חבלות והצתות בשדות, במטעים, בגרנות ובבתי-שאיבה, כדי לאבטח את העובדים בשדות ואת התנועה בדרכים, וכדי לפגוע בפורעים ולגדוע את זרוע התוקפנות.

בכמה מקומות נעשו ניסיונות לחרוג מן ההיערכות הדפנסיבית, אך פריצת הדרך לקראת תמורה עקרונית בתפיסה הטקטית של ה"הגנה" היתה מפעלו של יצחק שדה (לנדוברג), שהקים בקיץ 1936 את "הנודדת" שפעלה בשכונות ירושלים וביישובי הסביבה. ניידות ויוזמה היו נר לרגלי "הנודדת": במקום הסתגרות והמתנה בתחומי היישובים באה "היציאה מן הגדר", סיורים במרחב תוך מגמה לקדם את פני האויב, הצבת מארבים כדי להפתיע כנופיות בדרכן אל יעדיהן, מְרדפים אחרי תוקפי מכוניות בכבישים, ושאר צורות של לחימה ניידת, ביום ובלילה.

במסגרת שיתוף-הפעולה עם הבריטים בנושא הנוטרות (שיידון בהמשך) ניתן לאנשי "הנודדת" מעמד חוקי של נוטרים. לדבר זה נודעה חשיבות מרובה, שהרי שוטטות במרחב עם נשק בלתי-חוקי טמנה בחובה סכנת עימותים עם השלטון (מאסרים, החרמות, משפטים) הרבה יותר מאשר החזקת האנשים והנשק בעמדות הגנה בתחומי היישוב העברי.

שיטת הפעולה של "הנודדת" הוכיחה את יעילותה בהדיפת התקפות ובהרתעת תוקפים. כמו-כן היה לה הד חיובי מאוד בשורות ה"הגנה", והיא הפיגה את מועקת הפסיביות שהציקה במיוחד לדור הצעיר ונראתה בעיניו "גלותית". על סמך הניסיון הירושלמי הוטל בקיץ 1937 על יצחק שדה להקים במסגרת כל אחד מהמחוזות והגושים של ה"הגנה" "פלוגת שדה" (פו"ש) ללחימה ניידת במרחב. חלק חשוב מיחידות הפו"ש (לעתים מחלקה מתוך פלוגה או כיו"ב) הפכו לכוח מגויס לובש מדים ונושא נשק חוקי במסגרת "המשמרות הנעים" (מ"נים) של הנוטרות, אשר הסוכנות היהודית מימנה את ציודם בטנדרים (רגילים או משוריינים), וחלקם היו רכובים על סוסים או רגלים. חלק אחר מאנשי הפו"ש שירתו במעורב עם קצינים וחיילים בריטים ב"פלוגות הלילה המיוחדות", שהיו פרי יוזמתו ויצירי רוחו ומנהיגותו של איש צבא בריטי, קפטן צ'רלס אורד וינגייט, שהופקד על אבטחת הצינור שהוביל נפט מעיראק דרך עמק-הירדן ועמק-יזרעאל לבתי הזיקוק בחיפה. הזדהותו של וינגייט עם העניין הציוני ועזרתו לפיתוח הכוח הצבאי היהודי הקנו לו את הכינוי "הידיד", והוא השלים את מלאכתו של יצחק שדה בכך שהטביע גושפנקא צבאית-מקצועית על דוקטרינת הלחימה הניידת ותרם רבות להחדרתה ל"הגנה".

תוך כדי ביצוע משימות כגון אבטחת צינור הנפט או קו החשמל התפתחו "פלוגות הלילה המיוחדות" להיות אחד הכוחות היעילים ביותר שלחמו בכנופיות הערביות בצפון הארץ. הן אומנו והתמחו בלוחמת לילה, קיימו סיורים ומארבים וערכו מבצעי כיתור וביעור, חלקם הגדול בלב השטח הערבי, וכתוצאה מכך שובשו פעולותיהם של כנופיות ושל מבריחי נשק ונגרמו להם אבֵדות רבות. באותו זמן הופעלו שתי פלוגות מגויסות של פו"ש לסיורים, מארבים ופעולות מניעה ב"קו המזרחי" (מעין-השופט בצפון עד מגדל-צדק בדרום), במגמה להבטיח את היישובים היהודיים בשפלת החוף ואת התחבורה ביניהם מפני חדירות והתנכלויות של הכנופיות שפעלו מבסיסים בשומרון ובמשולש. כעבור זמן נוספה עוד פלוגת פו"ש שפעלה במשימות דומות ב"קו הדרומי" (נחלת-יהודה — גדרה).

עם שוך המאורעות ובמיוחד מלחמת הכנופיות בוטל הפו"ש באביב 1939 (פרט למ"נים של הנוטרות). היה זה פרק חשוב בדרכה של ה"הגנה" לקראת כינון כוח מגויס ארצי ונייד, תהליך שהגיע לידי הבשלה כעבור כשנתיים עם הקמת הפלמ"ח.

מן ה"גאפירים" עד משטרת היישובים העבריים

התפתחות חיונית מקבילה, ובחלקה חופפת, היתה צמיחת חיל הנוטרים העברי. המְתקפה הערבית שהיתה מופנית כלפי היהודים והשלטון הבריטי גם יחד, יצרה את הרקע לשיתוף פעולה יהודי-בריטי בדיכוי ההתפרעויות ובקיום הסֵדר והביטחון. לבריטים היה אינטרס לשתף כוח אדם יהודי במשימות הביטחון ולחסוך על-ידי-כך כוחות בריטיים שצריך להביאם מעבר לים. ל"הגנה" היה עניין לנצל את האמצעים, את הידע המקצועי ואת המעמד החוקי שניתן היה להשיג מידי השלטונות — הן לצורך הגנת היישוב העברי ואבטחת המשך הגידול וההתבססות, והן כדי להסתייע בהם לצורכי בניית הכוח העברי לקראת המִבחנים וההתמודדויות שלאחר שלב "המאורעות". אף שהן היישוב והן השלטונות היו מודעים — כל צד מנקודת ראותו — למגבלות ולחסרונות שבשיתוף הפעולה, היה ליתרונות משקל עדיף והם הכריעו את הכף. הבריטים ניסו להתנות את הקמתו של כוח מזוין חוקי בחיסול ה"הגנה" הבלתי חוקית, אך הם השלימו לבסוף עם אי-ההיענות לתביעה זו.

המתנדבים היהודים (ברוב המקרים מומלצי ה"הגנה" באמצעות הסוכנות היהודית) שירתו במעמד חוקי של "שוטר מוסף", "שוטר מיוחד" או "גאפיר", ובהדרגה נשתגר השם "נוטר" בשביל כולם. במשך 12 השנים מ-1936 עד הקמת מדינת ישראל, שירתו בנוטרות לכל שלוחותיה כ-22,000 איש, מהם היו בכל זמן 4,000-3,000 בגיוס מלא והקדישו את כל זמנם לשירות, ואילו מספר גדול פי ארבעה עד שישה היו "מושבעים" ברזרבה, אשר אומנו והיו בכוננות אך המשיכו בחייהם האזרחיים, וכאשר נקראו לשירות בשעת הצורך היו רשאים לשאת נשק וללבוש מדים. מיעוט מבין הנוטרים היו בתפקידים תחת פיקוח בריטי צמוד, ורובם הגדול הופעלו למעשה על-ידי ה"הגנה". הפיקוד בדרגים הבכירים היה בידי קצינים בריטים, אך אלה שיתפו פעולה עם המקשרים מטעם הסוכנות היהודית ועם הסרג'נטים והקורפורלים מקרב הנוטרים היהודים, שהיו בדרך כלל ממלאי תפקידים ב"הגנה". הנשק היה ממשלתי והמשכורת של הנוטרים בגיוס מלא באה בחלקה מקופת הממשלה ובחלקה מומנה על-ידי היישובים ואף על-ידי גופים כלכליים — כגון חברת החשמל, מפעלי ים-המלח וחברת הנפט העיראקית (שעל מְתקניהם הופקדה שמירה).

המשימה הראשונה במעלה היתה הגנה מפני התקפות ערביות על שכונות-הסְפר היהודיות בערים ועל הכפרים העבריים הפזורים ברחבי הארץ. נוטרים (בדרך כלל אנשי המקום) שירתו בכל יישוב, ורוב הגברים הכשירים קיבלו מעמד של "מושבעים" וככאלה שותפו בתפקידי השמירה וכיו"ב. בראשית 1939 אורגנו כל היחידות האלה שבמִגזר הכפרי ב"משטרת היישובים העבריים", שהיתה לחטיבה המרכזית בחיל הנוטרים.

"המשמרות הנעים" ו"פלוגות הלילה המיוחדות" הוזכרו כבר בין היחידות החשובות שאִפשרו ל"הגנה" את המעבר ללחימה ניידת במרחב. נוסף על אלה קמו במסגרת הנוטרות יחידות ארציות או אזוריות לתפקידי שמירה וביטחון מיוחדים. בין אלה היו חיל הרכבת, שפעל למניעת חבלות במסילות הברזל, בתחנות הרכבת ובגשרים, ומשמר הגדר הצפונית, שאבטח בקיץ 1938 את אנשי "סולל בונה" אשר הקימו בגבול הצפוני גדר תיל ("חומת טגארט"), שנועדה למנוע חדירת כנופיות ערביות מלבנון ומסוריה ארצה. מאוחר יותר, בשנות מלחמת העולם השנייה, שירתו נוטרים יהודים גם במשמר החופים ובשמירת שדות-התעופה ונמל חיפה.

לעתים קרובות שימשה הנוטרות הסוואה לפעולות שחרגו מן התחומים המשותפים והמוסכמים עם השלטונות הבריטיים. עצם האפשרות שניתנה ל"הגנה" להחזיק למשך תקופות ארוכות יחידות עבריות מגויסות, והאפשרות לערוך בגלוי אימונים ותרגילים בקנה מידה נרחב, הכניסו מהפכה בעולם המושגים של ה"הגנה" והיו תרומה רבת משמעות להתפתחותה.

ה"הגנה" והתיישבות "חומה ומגדל"

בניגוד למה שקרה במאורעות 1929, לא פונתה בשנים 1939-1936 שום נקודת יישוב. אבטחתם של קרוב למאתיים היישובים הכפריים העבריים שהיו קיימים ב-1936, היתה אחת המשימות העיקריות של ה"הגנה" בשנים אלה, ומעמסה זו נישאה בראש ובראשונה על-ידי המתיישבים עצמם, לרבות אלה מהם שהתנדבו לשרת כנוטרים, וכן על-ידי כוחות נוספים שגויסו על-ידי ה"הגנה" מבין חבריה בערים. ואולם ה"הגנה" עסקה לא רק בשמירה על הקיים, אלא היה לה חלק נכבד במבצע הנרחב של התיישבות כיבושית הידוע בשם "חומה ומגדל".

כאשר החלה להסתמן האפשרות של פתרון בעיית ארץ-ישראל על-ידי חלוקתה בין היהודים לערבים, ראתה ההנהגה הציונית צורך דחוף לפרוס את הנוכחות היהודית על פני אזורים שמהם נעדרה עד אז או שבהם היתה דלילה, וזאת כדי להגביר את הסיכוי לכלול חלקים רחבים ככל האפשר של ארץ-ישראל בתחומי המדינה היהודית. מפת ההתיישבות החדשה נקבעה על-ידי המוסדות המיישבים וה"הגנה" על-פי שיקולים מדיניים וביטחוניים, ולאור ההימצאות של קרקע בבעלות יהודית או הזמינות של קרקע לרכישה. רוב הנקודות קמו בעמק בית שאן, בגליל העליון המזרחי ובגליל המערבי, ברמת-מנשה ובעמק-זבולון.

הטכניקה של הקמת היישוב ומבנהו הותאמו לצורך של כוננות מִיָּדית לעמוד בפני התקפה: חומת-עץ (או פח גלי) כפולת לוחות וממולאה חצץ הקיפה את החצר, מסביבה הותקנה גדר תיל דו-שיפועית, ובמרכז מגדל-תצפית שבראשו עמדה מבוצרת עם זרקור ופנס-איתות

להזעקת תגבורת. נקודה כזאת הוקמה במבצע-בזק בן יום, והיתה מצוידת בנשק (חלקו לעתים ממשלתי) וערוכה להגנה עצמית, ובדרך כלל הועמדו לרשותה גם נוטרים ממשטרת היישובים העבריים, או שכמה מן המתיישבים גויסו והושבעו מראש כנוטרים.

שיטת "חומה ומגדל" נוסתה לראשונה בסוף 1936 עם הקמת תל-עמל (כיום: ניר-דוד) בעמק בית-שאן. במחצית הראשונה של 1937 עלו בעמק בית-שאן גם שדה-נחום, בית-יוסף, טירת-צבי ומעוז (כיום: מעוז-חיים). טירת-צבי היתה המרוחקת והמבודדת ביניהן, והיא שימשה בפברואר 1938 יעד להתקפה מתוכננת היטב של כוח ערבי גדול. למרות שהופתעו, הצליחו מגיני היישוב להדוף את התוקפים ולגרום להם אבֵדות, ולעמידת טירת-צבי היתה השפעה מרתיעה על זוממי תוקפנות כלפי יישובי האזור כולו מאז ועד סוף המאורעות.

שיאו של מפעל "חומה ומגדל" היתה העלייה לחניתה בחודש מרס 1938. גם מעורבותה של ה"הגנה" הגיעה כאן לשיא, באשר היא היתה במקרה זה לא רק גורם מתכנן, מלווה ומאבטח, אלא נשאה באחריות מלאה להיאחזות במקום ולאיוש "קבוצת הכיבוש" שהחזיקה בנקודה עד למסירתה כעבור כשמונה חודשים למתיישבי הקבע. בגלל מיקומה של חניתה על גבול הלבנון, באזור הררי מרוחק מכל יישוב יהודי, היתה זו הנועזת בהתנחלויות, מבצע צבאי ולוגיסטי קשה ומסובך שחייב את אימוץ מיטב הכוחות, הניסיון והתושייה שצברה ה"הגנה" עד אז. החל מן הלילה הראשון עמדה חניתה בפני התקפות ערביות חוזרות ונשנות, והיא שילמה בחודש הראשון לקיומה בחיי עשרה ממגיניה. עד מהרה נעשתה חניתה גם לבסיס הדרכה למפקדי הפו"ש ולבסיס יציאה לפעולות "פלוגות הלילה המיוחדות" של וינגייט בגליל העליון המערבי.

בסך-הכול קמו מסוף 1936 עד סוף 1939 52 יישובי "חומה ומגדל" (דהיינו רבע ויותר ממספר היישובים שהוקמו במשך כל 60 השנים הקודמות), ועליית 10 האחרונים שביניהם על הקרקע חלה כבר אחרי פרסום "הספר הלבן" והיתה בניגוד לגזֵרותיו.

ההתרחבות הכמותית וההתקדמות המקצועית של ה"הגנה"

לפני המעבר אל הדיון בימי "הספר הלבן" ומלחמת העולם השנייה, מן הראוי לסכם עוד כמה התפתחויות שחלו ב"הגנה" ובקשר אליה בשנות המאורעות. קודם כול יצוין, שבתקופה זו הפכה ה"הגנה" לארגון המוני, ומספר חבריה וחברותיה עבר בשנים ההן את ה-25,000. גם בתחום החימוש חלה התקדמות ניכרת. ראשי ה"הגנה" לא הסיחו דעתם מכך, שהנשק המשטרתי שעמד לרשותם באמצעות הנוטרות לשימוש מבצעי ולאימונים היה פרי של נסיבות חולפות התלויות בשיקולי השלטון וברצונו הטוב. לפיכך התנהלה פעולה מתמדת שמטרתה לצבור נשק שיעמוד לרשות ה"הגנה" גם בשעות ובמצבים בהם יהיו האינטרסים של הממשלה ושל היישוב מנוגדים. שני אפיקי הפעולה היו הרכש, דהיינו רכישת נשק ממקורות זרים, הברחתו ארצה ואחסנתו, והתעש, דהיינו ייצור עצמי של נשק ותחמושת בבתי-מלאכה, במעבדות ובבתי-חרושת חשאיים.

הפעילות הענפה והאינטנסיבית של ה"הגנה" עלתה בממון רב, ועל כך נוספו הוצאות ביטחוניות כגון ביצור יישובים, סלילת כבישי-גישה וכו'. אף שהסוכנות היהודית הגדילה את הקצבתה למטרות אלה משנה לשנה פי שניים או שלושה, היתה זו רחוקה מלספק את הצרכים. לפיכך הקים הוועד הלאומי בקיץ 1938 את "כופר היישוב", כמכשיר לגיוס כספים בצורת תרומות ומסי-עקיפין, ולהקצבת הכספים לצורכי הגנת היישוב. הזדהות האוכלוסייה היהודית עם ה"הגנה" וההערכה למעשיה מצאו ביטוי בהיקף ההכנסות של "כופר היישוב", והוא הוכיח את עצמו כמכשיר יעיל לפתרון עיקר בעיות המימון של ה"הגנה".

ככל שהתרחבו, הסתעפו והתמקצעו פעולותיה של ה"הגנה" בתחומי המִבצעים, התכנון, ההדרכה, החימוש, הקשר וכיו"ב, התברר יותר ויותר הצורך בריכוז השליטה וסמכויות הביצוע בידי מטה צבאי מקצועי, שיופרד מן המִפקדה הארצית (בעלת האופי הציבורי-הפוליטי) אך יפעל בכפוף לה ועל-פי הוראותיה. ההתפתחות לקראת הפרדה כזאת בין הדרג המדיני לדרג הצבאי נמשכה בהדרגה, עד אשר קיבלה גושפנקא פורמלית עם כינון המטה הכללי בסתיו 1939, ויעקב דורי נתמנה רמטכ"ל ראשון של ה"הגנה".

מדיניות "הספר הלבן" והמאבק בה עד פרוץ מלחמת העולם

בינתיים התחולל שידוד מערכות מדיני. המִתקפה האלימה הערבית לא יכלה ליישוב העברי והיא ניגפה לפני הצבא הבריטי, ואף-על-פי-כן היא קצרה הישג מדיני מרחיק לכת. למרות הצלחתם לדכא את המרד הערבי מבחינה צבאית, נקטו הבריטים בקו פייסני כלפי הלאומיות הערבית, על יסוד ההערכה שרגיעה במזרח התיכון ורצון טוב של מדינות ערב חיוניים לאינטרס הבריטי, נוכח האיום הגרמני-האיטלקי והחרפת סכנת המלחמה. בנובמבר 1938 הסתלקה הממשלה מרעיון חלוקת ארץ-ישראל, בפברואר-מרס 1939 נכשלו הבריטים בוועידת לונדון במאמציהם להגיע להסכם עם היהודים או עם הערבים על עתיד ארץ-ישראל והעלייה, ובמאי 1939 פורסם "הספר הלבן", שסתם את הגולל על התחייבויותיה של בריטניה כלפי הציונות על-פי הצהרת בלפור והמנדט. הממשלה הכריזה על כוונתה להקים בתום עשר שנים מדינה פלשתינאית עצמאית עם רוב ערבי בכל שטח ארץ-ישראל שממערב לירדן. בינתיים הוטלו הגבלות חמורות על העלייה ועל מכירת קרקעות ליהודים: תוך חמש שנים יורשו עוד 75,000 לעלות, ובכך יגיע מספר היהודים לשליש האוכלוסייה; לאחר מכן תהיה העלייה תלויה בהסכמת הערבים.

אף שכל הזרמים והחוגים ביישוב העברי בארץ ובתנועה הציונית העולמית היו מאוחדים בהתנגדותם הנחרצת למדיניות הבריטית החדשה, לא היתה בציבוריות ובהנהגה אחדות דעות בשאלה אופי המאבק ב"ספר הלבן". באגפים שמימין ומשמאל, דהיינו בתנועה הרביזיוניסטית מזה וב"השומר הצעיר" מזה היתה עמדה אחידה לכאן או לכאן, אך בקרב כל הכוחות שבתווך, דהיינו במחנה ההסתדרותי, בגוש האזרחי ובחוגי הציונות הדתית, היו מחלוקות בין הדוגלים במאבק פעיל (אקטיביסטים) לבין השוללים מרי נגד השלטון והתנגשות אלימה עמו.

חילוקי הדעות חלו גם על השאלה, אם צריכה הגנת היישוב בפני התקפות ערביות להישאר ייעודה הבלעדי של ה"הגנה", או שיש להטיל עליה גם תפקידים בתחום המאבק במדיניות "הספר הלבן". שאלה זו הוכרעה עקרונית לזכות האפשרות הרחבה יותר, שבוטאה בהגדרה ש"הארגון ישמש לא רק לצורכי ביטחון אלא כגרעין של הצבא היהודי".

בתוך ה״הגנה״ הוקמו מעין יחידות קומנדו סודיות לפעולות מיוחדות (פו״מ), שהופעלו לפי הוראותיו של יושב ראש הנהלת הסוכנות היהודית, דוד בן-גוריון, ועמדו תחת פיקודו של יצחק שדה (תוך עקיפת המִפקדה הארצית ומחוץ לסמכות הפיקוח של נשיאות ״כופר היישוב״). בין המשימות שהוטלו על יחידות הפו״מ היו שורת פעולות-תגמול נגד טרוריסטים ערבים, ופעולות ספורות שכוונו ישירות נגד השלטון הבריטי, ובכלל זה חבלה בצינור הנפט מעיראק והטבעת סירת-המשמר ״סינדבאד 2״, שעסקה בחיפוש ספינות מעפילים לאורך חופי הארץ. יחידות הפו״מ פורקו בסתיו 1939, סמוך אחרי פרוץ מלחמת העולם השנייה.

שלושה חודשים וחצי אחרי פרסום ״הספר הלבן״, ועוד בטרם גיבשה ההנהגה המדינית דפוסי תגובה ומאבק לטווח ארוך, יצר פרוץ המלחמה מצב עניינים חדש לחלוטין וחייב שינוי בסולם העדיפויות והיערכות מחודשת. כאשר פלשה גרמניה לפולין ב-1.9.1939 ופתחה בכך במלחמת העולם השנייה, היו מאחוריה כבר שש שנות מלחמת-חורמה ביהודים, שהחלה מיד עם עלות היטלר ומפלגתו הנאצית לשלטון ב-1933. משהתייצבה בריטניה (לאחר שנים של פייסנות והיסוסים) בראש המחנה הלוחם בהיטלר, היתה מובטחת לה תמיכת היהדות העולמית והיישוב בארץ, למרות חילוקי הדעות הקוטביים בשאלת ארץ-ישראל. אדרבה, היו בהנהגה הציונית שקיוו כי במציאות העולמית החדשה יתבטל האינטרס הבריטי בפיוס הערבים, וייווצר בסיס לחידוש שיתוף הפעולה ולשיקום המחויבות הבריטית למפעל הציוני. בנסיבות אלה נפסק ״המאבק״ בפרוץ המלחמה, פרט להעפלה — שהחלה עוד לפני ״הספר הלבן״, ואשר אחרי פרסומו התבלטה כאפיק המרכזי של המאבק בבריטים, שלגביו היתה הסכמה כללית.

מעורבות ה"הגנה" בהעפלה עד 1941

העפלה, דהיינו עלייה מאורגנת של יהודים לארץ-ישראל בניגוד לחוקי השלטון הבריטי (ולכן נקראה "עלייה בלתי-חוקית"), התחילה ב-1934, וביתר-שאת ב-1937, והיו מעורבים בה ארגונים ציוניים בארץ ובחוץ-לארץ, אישי ציבור וגורמים פרטיים. בשנים 1940-1937 היוותה עליית "אף-על-פי", שאורגנה על-ידי התנועה הרביזיוניסטית, בית"ר והארגון הצבאי הלאומי, חלק ניכר מכלל ההעפלה. הנהגת התנועה הציונית העולמית שללה באופן עקרוני בתחילת אותה תקופה עלייה בלתי-חוקית, מתוך חשש שזו תסכן את העלייה החוקית ותשבש את היחסים עם שלטון המנדט הבריטי. לכן גם היתה ראשית מעורבותה של ה"הגנה" בהעפלה על דעתם של אישים כאליהו גולומב וברל כצנלסון, ובלי גושפנקא רשמית של המוסדות המדיניים. אנשי ה"הגנה" הורידו ביולי 1934 בחוף כפר-ויתקין את נוסעי "ולוס", האנייה הראשונה של ההעפלה המאורגנת. החל מראשית 1938 אבטחו אנשי "הגנה" את הנחיתה בחוף של ספינות מעפילים שהובאו על-ידי "המוסד לעלייה ב'" שקם תחילה בחסות הסתדרות העובדים הכללית.

רק בשלהי 1938, עם נסיגת בריטניה מתכנית המדינה היהודית ועם החמרת מצבם של היהודים באירופה, שינתה ההנהגה הציונית את עמדתה כלפי העלייה הבלתי-חוקית, ואחרי פרסום "הספר הלבן", במאי 1939, זכתה ההעפלה למעמד בכורה בין צורות המאבק נגד המדיניות הבריטית ולמען הגשמת הציונות. "המוסד לעלייה ב'" נעשה זרוע של ההסתדרות הציונית העולמית, בראשו הוצב שאול אביגור, מאישיה המרכזיים של ה"הגנה", ובראשית יולי 1939 הודיעה המִפקדה הארצית על העמדת ה"הגנה" לשירות עלייה ב'. עד שנפסקה ההעפלה כתוצאה מניתוק הקשר עם אירופה הכבושה, כתוצאה מהפיכת הים התיכון לזירת מלחמה וכתוצאה מהעדר אפשרות להשיג כלי-שיט (האנייה האחרונה של המוסד הגיעה ארצה במרס 1941), היתה ה"הגנה" מעורבת בהורדת כ-11,000 מעפילים שהגיעו בכעשרים הפלגות (מספר הספינות היה קטן יותר, שהרי היו כאלה שהצליחו לבצע יותר מהפלגה אחת; השיא היה של האנייה "אטראטו", שהביאה תוך חצי שנה 2,400 מעפילים ונפלה לידי הצי הבריטי בהפלגתה השביעית).

נוסף על חלקה של ה״הגנה״ באיוש מנגנון ״המוסד לעלייה ב׳״ ובביצוע ההורדות לחוף ואבטחתן, מילאו גם שירות הידיעות ושירות הקשר של ה״הגנה״ תפקידים חשובים בשירות ההעפלה. אחת הפעולות החשובות של הפו״מ בקיץ 1939, היה קורס ימי שהכין אנשים לתפקידי העפלה והניח יסוד להקמת יחידות ימיות ב״הגנה״.

הבריטים נהגו בנוקשות בלתי אנושית. כאשר 3,600 יהודים מגרמניה, אוסטריה וצ׳כוסלובקיה, שהצליחו להימלט מגיא-הצלמוות בתוך המלחמה והגיעו לחופי הארץ בנובמבר 1940, החליטו השלטונות לגרש אותם אל האי מאוריציוס שבאוקיינוס ההודי. כ-1,900 איש, מעפילי האניות ״פאסיפיק״ ו״מילוס״ ומקצת ממעפילי ״אטלנטיק״, היו כבר על אניית הגירוש ״פאטריה״ בנמל חיפה, כאשר התפוצץ מטען חומר נפץ שהוגנב על-ידי אנשי ה״הגנה״ אל בטן האנייה במגמה להוציאה מכלל פעולה ולעכב את הגירוש. התוצאה היתה אסון בו טבעו 216 מעפילים. ניצולי ״פאטריה״ הורשו אמנם להישאר בארץ, אך 1,645 המעפילים הנותרים של ״אטלנטיק״ גורשו בכל זאת למאוריציוס והוחזקו שם במשך חמש שנים. השלב הבא, והחשוב ביותר, של מעורבות ה״הגנה״ בהעפלה הימית החל אחרי המלחמה, בקיץ 1945.

ה״הגנה״ בשנות מלחמת העולם השנייה

בשנה הראשונה למלחמה התנכלו השלטונות ל״הגנה״ בצורות שונות. באוקטובר 1939 נתפסו בסביבות יבנאל 43 משתתפי קורס מפקדי מחלקות (ביניהם משה דיין ומשה כרמל) כשהם נושאים נשק, והם נידונו לשנות מאסר ארוכות. בחודשים הבאים נערכו חיפושי נשק ביישובים עבריים, ובינואר 1940 נתגלה נשק בכפר הנוער בן-שמן, ששכן מבודד בסביבה ערבית והותקף בעבר פעמים רבות. השלטונות ערכו משפט-ראווה למנהל הכפר ולכמה מאנשי הסגל, והם נשלחו למאסר. בתגובה על פרסום ״חוק הקרקעות״ (תקנות האוסרות או מגבילות מכירת קרקעות מערבים ליהודים ב-95% משטח ארץ-ישראל), הופעלה ה״הגנה״ בראשית מרס 1940 לפעולות המוניות של מחאה ומאבק אקטיבי (החל מהפגנות אלימות וכלה בשידורי רדיו מן התחנה החשאית ״קול ישראל״), אך כעבור ימים ספורים

הופסק מהלך זה על-פי החלטת הוועד הפועל הציוני. לאחר מכן הפעיל מפקד הצבא הבריטי בארץ על ראשי הסוכנות היהודית והיישוב לחץ למסור, או לפחות לרשום אצל השלטונות, את נשקה של ה״הגנה״, ואל הדרישות האלה נתלווה איום לחפש, לגלות ולהחרים את הנשק הבלתי-חוקי. אחרי שקמה באביב 1940 ממשלה חדשה בבריטניה בראשות וינסטון צ׳רצ׳יל, ואחרי כניסת איטליה למלחמה לצד גרמניה בחודש יוני, זנחו השלטונות את רדיפת ה״הגנה״ (אך זו התחדשה בקיץ 1943, כאשר שיאיה היו משפטי הנשק של סירקין-רייכלין וחיפושי הנשק בקיבוצים חולדה ורמת-הכובש).

עם כל חומרתם היו אירועים אלה פחות משמעותיים להתפתחותה של ה״הגנה״ מאשר תחומי שיתוף-הפעולה עם השלטון, דהיינו שיתוף היישוב העברי במאמץ המלחמה הבריטי. ואולם גם על דרכו של שיתוף-הפעולה הזה נערמו מוקשים ומכשולים שמקורם באי-הרצון הבריטי לחזק במישרין ובעקיפין את כוחה של ה״הגנה״, שנראתה בעיניהם כיריב לעתיד לבוא, לכשתתחדש אחרי המלחמה ההתמודדות על גורל ארץ-ישראל. כמו-כן ידעו הבריטים שההנהגה הציונית עתידה להציג את השתתפות היישוב והיהדות במלחמה כשטר לפירעון אחרי השגת הניצחון, וגם משום כך הסתייגו וקיבלו רק מקצת מן העזרה שהוצעה להם, וזאת כמי שכפאם שד. מעצבי המדיניות הבריטית במשרדי החוץ, המושבות והמלחמה בלונדון ובמינהל המקומי בארץ-ישראל המשיכו לראות בכל היענות ליוזמה יהודית צעד המסכן את השקט והיציבות בעולם הערבי, והם שִׁעבדו לשיקול זה כמעט כל אינטרס אזורי אחר.

השפעה לא-מבוטלת על ההיקף והעיתוי של שיתוף-הפעולה בין היישוב ובין הפיקוד הצבאי הבריטי, ועל היערכותה של ה״הגנה״ באותה תקופה, היתה למהלכי המלחמה בזירת המזרח התיכון. לראשונה התקרבה הסכנה הגרמנית לאזור (ולארץ-ישראל) באביב 1941: יוון נכבשה בידי הגרמנים; בלוב הצטרף לכוחות האיטלקיים הקורפוס האפריקאי-הגרמני בפיקודו של רומל ונערך לקראת מִתקפה לעבר מצרים; סוריה ולבנון נשלטו בידי ממשלת וישי הצרפתית, שקמה אחרי כניעת צרפת לגרמניה; ובעיראק הוקם באפריל 1941 משטר פרו-גרמני. בחודשי מאי ויוני השתלטו הבריטים מחדש על עיראק וכבשו את סוריה ולבנון, אך כעבור שנה, בקיץ 1942, איימה על המזרח התיכון סכנה של תנועת מלקחיים ענקית, שזרועה האחת היה צבא רומל שהביס את הבריטים במדבר המערבי והתקדם לתוך מצרים

עד אל-עלמיין, כ-100 ק"מ ממערב לאלכסנדריה, וזרועה השנייה היתה עלולה להיות חדירת הכוחות הגרמניים שהתקדמו בברית-המועצות לקאווקאז ומשם לעבר המזרח התיכון. כל אלה עיצבו לא במעט, הן את פרשת "השיתוף החשאי" והן את שני התהליכים הגדולים של ההתנדבות לצבא הבריטי ושל הקמת הכוח המגויס העצמאי — הפלמ"ח.

ה"שיתוף החשאי" ושליחות הצנחנים

"השיתוף החשאי" יסודו בקשרים שנרקמו בין המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית לבין שלוחות של השירותים הבריטיים שעסקו בביון ובתחומים כגון פעולות חתרנות בארצות כבושות על-ידי האויב, הברחת שבויי מלחמה (ובמיוחד טייסים) שנפלו בידי האויב וכיו"ב. היוזמות והתכניות (שמאחוריהן עמדו ראובן שילוח, אליהו גולומב, דוד הכהן, יצחק שדה ואחרים) היו רבות, נועזות ובעלות מעוף, אך בשל שיקוליהם של הבריטים ובשל נסיבות אובייקטיביות הגיעו רק מעטות מהן לכלל ביצוע. בתחילה היו שליחויות לרומניה וליוון, אך עיקר הפעולות או ההכנות לפעולה במחצית הראשונה של המלחמה התרכזו בארץ ובסביבתה הקרובה. סוריה ולבנון שבשלטון צרפת הפכו מקור-סכנה פוטנציאלי בקיץ 1940, משעה שצרפת היתה נתונה לאפוטרופסות גרמנית. בתקופה זו הוחדרה לסוריה קבוצה של חברי "הגנה" למשימות של איסוף מידע ולוחמה פסיכולוגית (תעמולה). במאי 1941 יצאו 23 אנשי "הגנה" בליווי קצין בריטי בסירת מנוע לעבר טריפולי שבלבנון, כשמשימתם פיצוץ מִתקני נפט שהיו עלולים לספק דלק למטוסי חיל-האוויר הגרמני בדרכם לעיראק. כ"ג יורדי הסירה לא הגיעו ליעדם ועקבותיהם אבדו. ביוני שותפו כמה עשרות חברי "הגנה" במשימות של סיוע לפלישת הכוחות הבריטיים-האוסטרליים לסוריה: הם ניתקו קווי טלפון סמוך לגבול, שימשו קבוצות חלוץ מובילות בכמה מצירי הפלישה וכו' (בפעולה זו איבד משה דיין את עינו).

בראשית 1942 עסקו מוסדות היישוב וה"הגנה" בתכניות לקראת אפשרות של פלישה גרמנית לארץ-ישראל (בין השאר, "תכנית חיפה" או "תכנית הצפון" של יוחנן רטנר ויצחק שדה). סכנה כזאת היוותה כבר בשנה הקודמת את הרקע להקמת הפלמ"ח, שיידון בהמשך.

בתכניות של המִפקדה הצבאית הבריטית להגנת הארץ לא תפס הפוטנציאל הצבאי של היישוב מקום מיוחד, אך לעומת זאת היו גורמי הביון הבריטיים, ולאחר מכן גם הפיקוד הצבאי, מעוניינים במחתרת מקומית שתבצע במקרה של כיבוש הארץ בידי הגרמנים פעולות של הטרדה, חבלה וריגול בתוך השטח הכבוש. במגמה זו אורגנה ואומנה רשת של אלחוטנים בראשות משה דיין, וניתן אישור להקמת כוח של כמה מאות לוחמים יהודים מובחרים שיוכשרו למשימות של לוחמה זעירה. בעזרת הסיוע שנתנו הבריטים למטרה זו בכסף, בתחמושת, בהדרכה מקצועית וכיו״ב, התגבר הפלמ״ח על חבלי-קיומו הראשונים וניתנה להתפתחותו תנופה חשובה. גם הקמת ״המחלקה הגרמנית״ ו״המחלקה הערבית״ בפלמ״ח היו חלק מן ההכנות לפעולה בתנאים של כיבוש גרמני. הבריטים רצו להכין גם בסוריה תשתית לפעילות פרטיזנית נגד שלטון כיבוש גרמני, ומשלא נמצאו להם כוחות מקומיים שאפשר לסמוך עליהם, אורגנה ״היחידה הסורית״ (כשלוחה של הפלמ״ח) אשר כמה עשרות אנשיה הוחדרו לסוריה כשהם מתחזים כערבים מקומיים, ״הושתלו״ בנקודות מפתח ברחבי המדינה, וחיו שם חודשים רצופים בכוננות למילוי תפקידיהם — אך הצורך בהפעלתם לא בא, באשר בשלהי 1942 ובתחילת 1943 חל ראשית המִפנה במלחמת העולם, והגרמנים נהדפו הן בחזית צפון-אפריקה והן בחזית הרוסית.

יחידה אחרת שקמה בפלמ״ח במגמה להיות מופעלת בשיתוף עם הבריטים בשירות המלחמה בהיטלר ובשירות העם היהודי היתה ״המחלקה הבלקנית״ (שאנשיה היו יוצאי ארצות הבלקן). בשלבים שונים של המלחמה, וביתר-שאת אחרי שהתחילו להגיע ארצה הידיעות על השמדת היהודים באירופה, הוגשו לבריטים הצעות להצניח בארצות הכבושות באירופה אנשי קומנדו ארץ-ישראלים, שיבצעו בעורף האויב תפקידי חבלה, קשר, מודיעין וכו׳ ויחד עם זאת יפעלו לעידוד התארגנות והתנגדות יהודים פעילה ולהצלת יהודים. אנשי ״המחלקה הבלקנית״ נבחרו והוכשרו במיוחד למילוי שליחות כזאת ברומניה, בולגריה, הונגריה ועוד. רק באיחור רב הסכימו הבריטים עקרונית להגשמת הרעיון במתכונת מצומצמת, ונטלו חלק באימונם של כ-250 מתנדבים, שקיבלו את עיקר הכשרתם בקורס שנערך על-ידי הפלמ״ח. רובם המכריע של המשתתפים היו חברי ה״הגנה״, שנבחרו מתוך היחידות העבריות בצבא הבריטי, מן הפלמ״ח ומן ההתיישבות. מפעם לפעם דחו הבריטים את השיגור, ובסופו של דבר הוצנחו במהלך השנים 1943 ו-1944 לא יותר מ-32 שליחים (בהם 3 בחורות). באותו זמן כבר הוכרת רובה הגדול של יהדות אירופה, וממילא היו

התוצאות המעשיות של שליחות הצנחנים מוגבלות מאוד. ואולם המופת האישי שבחתירתם לבוא לעזרת אחים שבמצוקה ונכונות ההקרבה שלהם (7 מן השליחים שילמו בחייהם) נעשו לסמל שקבע נורמות, ושלאורו התחנכו הלוחמים על חירות ישראל בשנים הבאות.

ה"הגנה" וההתנדבות לשירות בצבא הבריטי

האפיק העיקרי של השתתפות היישוב במלחמת העולם השנייה היתה ההתנדבות של 27,000 מבני היישוב (ובכלל זה כ-4,000 נשים) לצבא הבריטי. ההנהגה הציונית חתרה להקמת צבא עברי, שיהיה כוח לוחם על כל מרכיביו, שיהיה בעל צביון לאומי יהודי, וחייליו ומפקדיו יהיו יהודים, ושייעודו העיקרי יהיה הגנת ארץ-ישראל. בהעדר הסכמה ושיתוף-פעולה מצד הבריטים אי-אפשר היה לממש שאיפה זו. תחילה רצו הבריטים רק בהתגייסות יהודים (וערבים) ארץ-ישראלים ליחידות שירות ועזר בריטיות קיימות. בהדרגה ותוך מאבק ומיקוח שנמשכו כל שנות המלחמה, ואשר בהם נעזרה הסוכנות היהודית בכמה הזדמנויות בהתערבותו של ראש הממשלה וינסטון צ'רצ'יל, הורחב מִגוון היחידות והתפקידים שנפתחו בפני מתנדבי היישוב, הוקמו יחידות עבריות בסדר-גודל של פלוגות ואחר-כך גם גדודים, וגדל אחוז הקצינים מקרב בני היישוב ביחידות אלה. מתנדבי ארץ-ישראל שירתו בחֵילות הרגלים והחפרים, ההובלה וההנדסה, התותחנים והקשר, החימוש והרפואה, בחיל התעופה ובצי המלכותי, והבנות בחֵילות-העזר לנשים. לקראת סוף המלחמה, בסתיו 1944, הוקמה החטיבה היהודית הלוחמת (החי"ל — הבריגדה, בה רוכזו כ-5,000 ממתנדבי היישוב) והיא הספיקה להשתתֵף בחודשי מרס-אפריל 1945 בשלב האחרון של המערכה נגד הגרמנים בצפון-איטליה. בכך באה על סיפוקה הסמלי השאיפה להילחם בנאצים כעוצבה בעלת ייחוד לאומי יהודי, אשר מגן דוד על דגלה ועל תגי השרוול של חייליה.

מיד בראשית המלחמה, בסתיו 1939, ביצעה ה"הגנה" את "מִפקד המתנדבים לשירות המולדת" עליו הכריזו הסוכנות היהודית והוועד הלאומי. גם בשנים הבאות מילאה ה"הגנה", בהנחיית המוסדות הלאומיים, תפקיד מרכזי בארגון ועידוד ההתגייסות בארץ. במאי 1942 הוקמו בתמיכת כל הזרמים הפוליטיים הציוניים "המרכז להתגייסות היישוב" (שעסק

בגיוס לצבא הבריטי, לנוטרות ולפלמ״ח) והמכשיר הכספי ״מגבית ההתגייסות״. אלפים מחברי ה״הגנה״ בעיר ובהתיישבות התגייסו לצבא, רבים מהם בפקודתו ובשליחותו של הארגון.

ואולם ככל שהתברר שהבריטים אינם רוצים להקים כוח יהודי מגובש, שהם מפנים כמעט את כל המתגייסים ליחידות בלתי-קרביות, ושאין הם מוכנים להבטיח שהיחידות העבריות תהיינה צמודות לארץ ולסביבתה הקרובה, באו לביטוי ב״הגנה״ כמו ביישוב בכלל ובהנהגתו גישות שונות כלפי הגיוס. היו שהתריעו נגד פיזור כוחו הלוחם של היישוב, החלשת ה״הגנה״ והוצאת הנוער היהודי הארץ-ישראלי אל מחוץ לגבולות הארץ ואל מחוץ לשליטת ההנהגה היהודית. היו שתבעו להעדיף על פני הגיוס לצבא הבריטי את טיפוח הכוח העצמאי (בעיקר הפלמ״ח), או לפחות לקיים איזון בוויסות המתנדבים לשני הכיוונים האלה.

על-אף הלבטים האלה היוו חברי ה״הגנה״ את עמוד התווך של מפעל ההתנדבות. הם לא היו רוב מספרי בתוך כלל המתנדבים לצבא, אך בדרגי הפיקוד ובעמדות המפתח ביחידות העבריות היו הם האלמנט הדומיננטי, והיתה להם השפעה רבה על האווירה ביחידות וחלק חשוב בטיפוח זיקת החיילים הארץ-ישראלים אל המוסדות הלאומיים. במטה הכללי של ה״הגנה״ נקבעה לשכה לקיום הקשר עם החברים המשרתים בצבא, וזו פעלה בין השאר באמצעות ״הוועד למען החייל״ ורשת של ועדות תרבות, שבחלקן הגדול היו למעשה נציגויות של ה״הגנה״ ביחידות העבריות. בריכוזים העיקריים של היחידות (מצרים, איטליה ואחר-כך ה״בריגדה״) מונו מפקדים, שנועדו להוות סמכות עליונה מטעם ה״הגנה״ לחבריה החיילים.

בצד המשמעות המוסרית והמדינית של השתתפות מתנדבי ארץ-ישראל במלחמה, ובצד השליחות שלאחר המלחמה אל שרידי יהדות אירופה (לרבות ״הבריחה״ וההעפלה) — שהערכתן חורגת מתחומי סקירה זו — היה השירות בצבא הבריטי תרומה רבת-ערך להתפתחותו העתידה של ארגון ה״הגנה״. זה כלל גם השגת נשק והברחתו ארצה למחסני ה״הגנה״, אך העיקר היה שאלפי אנשי השורה ומפקדים שירתו תקופות ממושכות (רבים מהם עד 4 ואפילו 6 שנים) במסגרות צבאיות סדירות, ורכשו בהן ידע וניסיון מגוונים בנושאי ארגון, מִנהלה ומשמעת ובהכרת כלי מלחמה ותפעולם. החוזרים מן הצבא הבריטי היוו

אסכולה שונה מאלה שרקעם היחיד היו המסגרות המחתרתיות והוולונטריות, ולעתים היה מאבק נטוש בין שתי האסכולות. עצם העימותים והתחרות היו גורם מפרה ומעשיר את המחשבה הצבאית ב״הגנה״, וגדולה במיוחד היתה חשיבות בעלי הניסיון הצבאי הסדיר כאשר הגיעה שעת המעבר מן ה״הגנה״ אל צבא הגנה לישראל.

ראשית הפלמ״ח – הכוח הארצי המגויס

החידוש החשוב ביותר ב״הגנה״ בשנות מלחמת העולם היה הקמת הפלמ״ח (=פלוגות מחץ). הצורך בכוח ארצי מגויס ומאומן היטב שיעמוד בקביעות לרשות הפיקוד העליון, היה מסקנה מהתפתחות ה״הגנה״ בשלבים הקודמים, ומן הניסיון של שנות העמידה מול התוקפנות הערבית ושל חודשי העימות עם משטר ״הספר הלבן״. הדחיפה המִּיָדית למימוש הרעיון (בהמשך ל״פלוגות השדה״ מ-1937-38) ניתנה באביב 1941, עם הופעת הסכנה של נטישת הבריטים את הארץ וכיבושה בידי כוחות גרמניים ואיטלקיים, ואולי ניצול הנסיגה הבריטית על-ידי הערבים לשם ניסיון אלים לחסל את היישוב.

החלטת המפקדה הארצית על הקמת הפלמ״ח נתקבלה באמצע מאי 1941, והאחריות לביצועה הוטלה על יצחק שדה, שהיה מפקד הפלמ״ח עד סוף 1945, כאשר נתמנה רמטכ״ל בפועל של ה״הגנה״.

סמוך להחלטה על הקמת הפלמ״ח אבדו אחדים מבין המיועדים למלא בו תפקידי פיקוד והדרכה, כשפקד אסון את כ״ג משתתפי שליחות החבלה לטריפולי. כעבור כשבועיים נקראו שני מפקדי הפלוגות הראשונים של הפלמ״ח (יגאל אלון ומשה דיין) עם כמה חוליות מאנשיהם שאך זה התגייסו, לבצע משימות של סיור וחבלה בסיוע לפלישה הבריטית לסוריה. פעולות אלה היו למיתוס אשר תרם רבות למורל של הפלמ״ח בשנותיו הראשונות.

בתוך שישה חודשים התנדבו לפלמ״ח כ-500 צעירים והם איישו 6 פלוגות (לא מלאות). כל פלוגה עברה תקופת אימונים מרוכזת שנמשכה בין 10 ל-30 יום, אך לאחר מכן לא היתה

אפשרות תקציבית להמשיך ולהחזיק את הפלוגות בגיוס רצוף במחנות קבע. האנשים נשלחו לבתיהם ולפרנסותיהם, התכנסו מדי פעם למספר ימי אימון, וההבדל העיקרי בינם לבין אנשי שאר יחידות ה"הגנה" היה בכך, שהם קיבלו על עצמם להיות תמיד בכוננות להתגייס לשירות תוך 24 שעות ממתן הפקודה. היתה זו אם כן ראשיתו של כוח ארצי, אך הוא היה עדיין מיליציוני במהותו. מצב זה לא הניח את דעתם של יוזמי הפלמ"ח ושל הצעירים שנענו לקריאה להעדיף שירות זה על פני ההתגייסות לצבא.

מצוקת קיומו של הפלמ"ח בשלב מכריע זה של התגבשותו באה על פתרונה הזמני בזכות העזרה בכסף, באמצעי-לחימה ובהדרכה מקצועית שהגישו הצבא וגורמי הביון הבריטיים במסגרת "השיתוף החשאי", מתוך שיקוליהם הם. באביב 1942 עברו חברי הפלמ"ח במחנה המרכזי במשמר-העמק אימון יסודי וקורסים לחבלה, סיירות, צלפות, קרב-מגע וכיו"ב. תוך מעורבותו ב"תכנית ארץ-ישראל שלאחר הכיבוש", "התכנית הסורית" ו"תכנית הצפון" (שנסקרו בפרק קודם), גדל הפלמ"ח עד לכ-1,000 איש, והודות לניצול מתוחכם של ההקצבות הבריטיות, נתאפשרה למשך תקופה מסוימת החזקת הפלוגות בגיוס מלא ורצוף.

אחרי שהתרחקה הסכנה הגרמנית מן המזרח התיכון, הופסקה התמיכה הבריטית והמשך קיומו של הפלמ"ח (כמו של ה"הגנה" בכלל) היה למורת רוחו של השלטון ובתנאי מחתרת. גם בתוך מוסדות ה"הגנה" וההסתדרות הציונית העולמית צריך היה הפלמ"ח להיאבק על קיומו, הן נוכח העדר האמצעים הכספיים להחזקת מאות פלמ"חאים מגויסים, והן מול המגמה להפנות את כל המתנדבים ברי-הגיוס לשירות ביחידות העבריות בצבא הבריטי. ביוזמת יצחק טבנקין, מראשי הקיבוץ המאוחד, אימצה התנועה הקיבוצית את הנוסחה של שילוב עבודה ואימונים, שהיתה מאמצע 1942 הבסיס לקיומו ולאורח חייו של הפלמ"ח. מחלקות הפלמ"ח היו צמודות לקיבוצים, והפלמ"חאים עבדו בענפי המשק כ-15 יום בחודש, ובתמורה כיסה המשק את כל הוצאות קיומם, לרבות הימים שהוקדשו לאימונים וכו'. הסדר זה פתר את בעיית החזקת הפלמ"ח ככוח מגויס, ואף אִפשר את גידולו תוך 4 השנים הבאות (1947-1943) מכ-1,000 מגויסים עד לכ-2,200. קופת ה"הגנה" היתה צריכה לכסות רק כ-40% מהוצאות קיומו של הפלמ"ח, ולמטרה זו הוקדשה כ-1/6 מכלל תקציב ה"הגנה" באותן שנים.

בתקופת המעבר לא היתה הסתגלות הפלמ"חאים לחובת העבודה במשק נטולת קשיים ומשברים. אך במשך הזמן השתלבה העבודה יפה במסכת ערכיו המיוחדת של הפלמ"ח, שלא הסתפק בהכשרתם המקצועית והגופנית של לוחמים ומפקדים מעולים, בחשיבה צבאית מקורית וביצירת דוקטרינות לחימה, אלא הקדיש תשומת לב רבה לפעולות חינוך והסברה, לפיתוח סגנון ייחודי של מנהיגות ויחסי אנוש, ולטיפוח הווי וחיי חברה. בהקשר זה מן הראוי לציין את שיתופן של הבנות בפלמ"ח, שגם הוא תרם לאופיו המיוחד ולרוחו.

בהדרגה גדל הפלמ"ח, צבר ותק וביצר את מעמדו כאגרוף המגויס של ה"הגנה". הונהג משך שירות של שנתיים לטוראים, שלוש שנים למפקדי כיתות וארבע שנים למפקדי מחלקות, ובתום תקופות אלה הועברו האנשים לרזרבה, דהיינו למה שמכונה היום מילואים. נוספו פלוגות על שש הראשונות, וכעבור זמן הוקמו ארבעה גדודים, שהיו דרג-ביניים בין מטה הפלמ"ח לבין הפלוגות. קמו גם פלוגות ימיות (פל-ים) ומחלקת טייסים.

משימות של מודיעין, היאחזות, העפלה ו"סיזון"

מקום נכבד בחיי הפלמ"ח ובאימוניו תפסו הסיורים והמסעות, אשר בזכותם הגיעו האנשים להיכרות יסודית עם כל חלקי ארץ-ישראל, לרבות אלה שמחוץ לאזורי ההתיישבות היהודית. בהקשר זה ראוי לאזכר את פעילות המודיעין של הפלמ"ח במִגזר הערבי, שכללה הכנת "תיקי כפרים" וכו', שהיו לעזר רב מאוחר יותר, במיוחד בתקופת מלחמת העצמאות.

החל מסתיו 1944 עסק הפלמ"ח גם בהקמת היאחזויות, כדי ליצור עובדות בנקודות אסטרטגיות, להחזיק בהן ולהכשירן לקראת מסירתן לגרעיני ההתיישבות הקבועים כעבור שנה-שנתיים. על ההיאחזויות נמנו: בית-קשת, רמות-נפתלי, ביריה, חוקוק, ג'יב יוסף (עמיעד) ועין-זיתים.

הפלמ"ח מילא תפקיד מרכזי במפעל ההעפלה. על האפיק העיקרי, ההעפלה הימית שלאחר מלחמת העולם, ידובר להלן. ואולם כבר מסוף 1943 היה הפלמ"ח שותף ל"מוסד לעלייה ב'" בהעפלה היבשתית שהגיעה ארצה בעיקר דרך הגבול הצפוני. בין אלפי הבאים בדרך היבשה היו יהודים מאירופה שהגיעו לנמל ביירות או לפרס, וכן גם יהודים שערקו מיחידות צבא פולין החופשית שחנו בעיראק. ואולם עיקרה של ההעפלה היבשתית בא מן הקהילות היהודיות בארצות ערב, ובעיקר מעיראק, מסוריה ומלבנון. יחידות הפלמ"ח קיבלו את שיירות המעפילים בתחומי סוריה ולבנון, והיו אחראיות להובלתן בחשאי ולאבטחתן בעת חציית הגבול, להבאתן תחילה לאחד מיישובי-הספר ואחר-כך לפיזור המעפילים בפנים הארץ. אחד המִבצעים האלה הסתיים בהתנגשות, כאשר ב-6.10.45 הטיל חיל-הספר (כוח בריטי שרוב חייליו היו ערבים) מצור על קיבוץ כפר-גלעדי, אליו הובאו 70 מעפילים, ופתח באש על אנשי פלמ"ח וחברים מיישובי הגליל שנזעקו למנוע את מעצר המעפילים.

מספר פעמים בשנים שבין 1941 ל-1948 הופעלו פלמ"חאים כזרוע מבצעת של המוסדות הלאומיים בחזית הפנימית, כשהיעד הוא לחסל את קיומם או לשתק את פעולותיהם של ארגוני המחתרת העבריים אצ"ל (הארגון הצבאי הלאומי) ולח"י (לוחמי חירות ישראל). לח"י (ליתר דיוק: הקבוצה בראשות אברהם שטרן-יאיר, שפרשה מן האצ"ל ב-1940, ונתקראה מאוחר יותר לח"י) לא הסכים לשביתת-הנשק כלפי השלטון הבריטי, שקיבלו על עצמם עם פרוץ מלחמת העולם ה"הגנה" והאצ"ל. בצד פיתוחם של כלי תעמולה והסברה ועריכת מבצעים של "החרמת" כספים מבנקים ומוסדות, ביצעו אנשי לח"י ב-1941/42 מספר פעולות של טרור אישי, שכוונו בעיקר נגד המשטרה. באותה עת הוטל על כמה חוליות של פלמ"חאים לפעול נגד לח"י (אגב: בשלב זה נקט גם האצ"ל בפעולות נגד לח"י).

פעולה הרבה יותר נרחבת, שכונתה "הסיזון", התנהלה בסתיו ובחורף 1944/45 בעיקר נגד האצ"ל. בראשית 1944, בעוד מלחמת העולם נמשכת, הכריז האצ"ל על מרד בשלטון הבריטי, ובחודשים פברואר-אוקטובר 1944 נערכו כ-20 פעולות בהן הותקפו ופוצצו מִתקני משטרה ומוסדות של המינהל האזרחי. מוסדות התנועה הציונית והיישוב, שטרם אבדה תקוותם להשיג את שינוי המדיניות הארץ-ישראלית של בריטניה בתום המלחמה, ראו אז במאבק המזוין נגד הבריטים סכנה לעניין הציוני והיהודי. הם גם שללו עקרונית את קיומם של ארגונים צבאיים שמחוץ ל"הגנה" (ארגונים "פורשים"), שאינם מקבלים את מרות

המוסדות הנבחרים העליונים ואת הכרעותיהם, והפועלים על דעת עצמם במנותק משיקולי המדיניות הציונית הרשמית. לפיכך הופעלו ב-1944/45 200-250 מאנשי הפלמ״ח (בשיתוף עם הש״י — שירות הידיעות של ה״הגנה״) בעריכת פשיטות על מחסני נשק, מִפקדות ומקומות מפגש של האצ״ל, בחטיפת אנשי אצ״ל מרכזיים, החזקתם במעצר חשאי וחקירתם וכו׳. חלק מן האנשים ושמות של אחרים הוסגרו לשלטונות הבריטיים. ״הסיזון״, ובמיוחד שיתוף-הפעולה עם המשטרה הבריטית, היה שנוי במחלוקת בקרב ההנהגה המדינית ובקרב ה״הגנה״. במחצית השנייה של 1947 שוב פעל הפלמ״ח נגד האצ״ל ולח״י וסיכל כמה מפעולותיהם, אך שיתוף-פעולה עם הבריטים בנוסח ״הסיזון״ לא נשנה.

בתום מלחמת העולם השנייה: תנועת המרי העברי

במאי 1945 נכנעה גרמניה והמלחמה בזירה האירופית נסתיימה בניצחון בנות-הברית. רק עתה החלו להיוודע במלואם ממדי השואה — הגדול באסונות שפקדו את העם היהודי בכל תולדותיו. על רקע זה ראתה ההנהגה הציונית הן כורח והן סיכוי לפעול בצורה נמרצת ונחושה למען מימוש הרעיון הציוני היסודי — הקמת מדינה יהודית, ובראש ובראשונה למען פתיחת שערי ארץ-ישראל בפני ניצולי השואה. התביעה לכינון ארץ-ישראל כקהילייה יהודית ("תכנית בילטמור") הועלתה עוד ב-1942 בעיצומה של המלחמה בוועידת ציוני אמריקה, והפכה למדיניות הרשמית של התנועה הציונית. בדיונים סודיים (שלא היו ידועים בשעתם לראשי הציונות) שהתנהלו בשנים 1944-1943, גיבשה ממשלת בריטניה בהנהגת צ'רצ'יל תכנית חדשה של הקמת מדינה יהודית בחלק מארץ-ישראל, במסגרת שידוד מערכות מדיני במזרח התיכון שלאחר המלחמה. תכנית זו ירדה מן הפרק עם פירוק ממשלתו של צ'רצ'יל ומפלת מפלגתו השמרנית בבחירות הכלליות ביולי 1945. לא היה בכך כדי לרפות את ידי הציונים, באשר מפלגת ה"לייבור" (העבודה) שעלתה לשלטון, החליטה עוד בדצמבר 1944 על תמיכה ביצירת רוב יהודי בארץ-ישראל, ואפילו בהעברה מרצון של אוכלוסייה ערבית מן הארץ (רעיון שהציונות כלל לא דגלה בו).

ואולם ממשלת הלייבור בראשות קלמנט אטלי הכזיבה מרה את התקוות שתלו בה הציונים, ושר החוץ שלה, ארנסט בווין, נעשה דובר וסמל למדיניות נוקשה השוללת פתרון ציוני של שאלת ארץ-ישראל, המסרבת להכיר בקשר בין לקחי השואה שעברה על העם היהודי לבין עתיד ארץ-ישראל, והמונעת משארית הפליטה היהודית באירופה לעלות ארצה. משהצטרף נשיא ארה"ב, הארי טרומן, לתביעה הציונית, להעלות ארצה לאלתר 100,000 יהודים ממחנות העקורים באירופה, הגיבו הבריטים ביוזמה להקמת ועדה אנגלו-אמריקנית משותפת לבדיקת בעיות יהדות אירופה וארץ-ישראל. ועדה זו מונתה בדצמבר 1945, וכאשר המליצה כעבור חמישה חודשי חקירה ודרישה פה אחד לאשר מיד 100,000 רישיונות עלייה לקרבנות של רדיפות הנאצים, הכשילו הבריטים הגשמת המלצה זו על-ידי התנייתה בפירוק כל הארגונים הצבאיים הבלתי-חוקיים בארץ-ישראל.

על רקע התפתחויות אלה ובמקביל להן הטילה ההנהגה המדינית, בראשות דוד בן-גוריון, על ה"הגנה" להיכנס למאבק מזוין פעיל נגד השלטון הבריטי בארץ. בסתיו 1945 הסכימו ה"הגנה", האצ"ל ולח"י לכונן במשותף את "תנועת המרי העברי". הפעילות ההתקפית המזוינת של ה"הגנה" כונתה "מאבק רצוף", להבדיל מן "המאבק הצמוד" שנועד לשרת במישרין בעיקר את ההעפלה. ואולם גם "המאבק הרצוף" היה מוגבל ומבוקר, ואף שבא להפגין את כוחו, כושרו ונחישות רצונו של היישוב, התאפיין בשיקול מדיני מפוכח ובשמירה על סייגים מוסריים, וכתוצאה מאלה בהימנעות מְרַבית מגרימת אבֵדות בנפש בקרב אנשי השלטון וכוחות הביטחון שלו. הסוכנות היהודית מינתה ועדה ציבורית ("ועדת איקס") המורכבת מנציגי הזרמים הפוליטיים העיקריים, והסמיכה אותה לפקח על פעילות "תנועת המרי" ולאשר עקרונית את מבצעיה.

האצ"ל ולח"י לא התמזגו עם ה"הגנה" ב"תנועת המרי העברי", ולתנועת המרי לא היתה מפקדה מאוחדת. הארגונים קיבלו על עצמם את המרות המבצעית של תנועת המרי והתחייבו לא לבצע פעולות נגד הבריטים שלא באישור, וזאת תוך שמירה על עצמאותם ועל חופש הפעולה שלהם בתחומים אחרים (רכש, כספים, כוח אדם). לצורך חלוקת המשימות ותיאום מבצעי נקבעה ועדת ארבעה, בה ייצגו בדרך כלל משה סנה וישראל גלילי את ה"הגנה", מנחם בגין את האצ"ל, ונתן פרידמן ילין (מור) את לח"י. תיאום פרטי התכנון נעשה בפגישות נפרדות של רמטכ"ל ה"הגנה" (יצחק שדה) וקצין המבצעים של הפלמ"ח עם קציני המבצעים של האצ"ל או לח"י.

צעד ראשון לחידוש מאבק ה"הגנה" בשלטון הבריטי היה הפעלה מחדש של שידורי התחנה המחתרתית "קול ישראל" בראשית אוקטובר 1945, במגמה ללוות את הפעולות הצבאיות בהסברה שהופנתה אל דעת-הקהל בארץ ובעולם.

מבצעי "המאבק הצמוד" (אוקטובר 1945–מרס 1946)

גם בתקופת "תנועת המרי העברי" (עד יולי 1946) נמנו רבים ממִבצעי ה"הגנה" על הקטגוריה של "המאבק הצמוד", שנמשך למעשה עד להחלטת האו"ם על הקמת מדינה יהודית בסוף 1947. מה שייחד מִבצעים אלה היו הן צמידותם לשני התחומים המרכזיים של העשייה הציונית — העלייה וההתיישבות — והן השתלבותם בפעולות המוניות אזרחיות, שהפגינו כי זהו מאבק עממי הנישא על כתפי היישוב כולו.

עיקרי המִבצעים הקשורים בהעפלה, או בפגיעה במתקני השלטון שעמדו על דרכה של ההעפלה, היו:

ב-10.10.45 פרצו לוחמי הפלמ"ח את מחנה עתלית ושחררו את 208 המעפילים שהוחזקו שם במעצר. המוני אזרחים שהוזעקו מחיפה והסביבה מנעו מן הצבא והמשטרה לאתר את המעפילים המשוחררים שהובאו לבית-אורן וליגור.

ב-1.11.45, בעת ובעונה אחת עם ההתקפות על מסילות הברזל (שיתוארו בהמשך), טובעו שלוש ספינות משמר שהיו פעילות בבילוש אחרי אניות מעפילים המתקרבות לחופי הארץ, שתיים בנמל חיפה ואחת בנמל יפו.

אניית המעפילים הראשונה שנפלה לידי הבריטים אחרי מלחמת העולם היתה "ברל כצנלסון", שנלכדה בחוף שפיים לאחר שרוב נוסעיה כבר הובאו למקום מבטחים. כעבור יומיים, ב-25.11.45, פוצץ הפלמ"ח את תחנות משמר החופים בסידנא עלי ובגבעת-אולגה. בתגובה על כך הטילו הצבא והמשטרה מצור על היישובים שפיים, רשפון וגבעת-חיים, חיפשו בהם נשק וניסו לזהות אנשי פלמ"ח. אנשי היישובים גילו התנגדות פסיבית ומכל הסביבה נזעקו אלפי אזרחים לא חמושים כדי לסכל את פעולת השלטון. הבריטים פתחו באש לעבר קבוצות שסירבו להיעצר בדרך אל היישובים הנצורים, ו-8 אנשים נהרגו. קרוב להשלמת בנייתה מחדש של התחנה בגבעת אולגה, היא פוצצה שנית ב-20.1.46.

בליל הפעולה הראשונה בסידנא עלי ובגבעת-אולגה נעשה גם ניסיון לחבל בתחנת המכ״ם (הרדאר) על הכרמל בחיפה, שמילאה תפקיד נכבד בגילוי ספינות מעפילים. ואולם הבריטים הצליחו לפרק בעוד מועד את מנגנון ההפעלה של המטען. הפלמ״ח חזר על מבצע זה ב-21.2.46, והפעם בהצלחה מלאה.

ב-27.3.46 נעשו הכנות להנחית את ספינת המעפילים ״אורד וינגייט״ בחוף תל-אביב. המונים מתושבי העיר יצאו כדי לקלוט ולהטמיע ביניהם את המעפילים, ויחידות של פלמ״ח וחי״ש (חיל שדה) תל-אביב התכוננו לחסום את העיר בפני כניסת הכוחות הבריטיים. בסופו של דבר נלכדה הספינה על-ידי הבריטים בטרם הגיעה לחוף, אך בעת פיזור הכוחות שרוכזו למבצע נהרגה מפקדת כיתה של הפלמ״ח באש של סיור משטרה משוריין.

מבצע אחר באותו חודש היה קשור במאבק על זכות ההתיישבות. בעקבות מִרדף אחרי לוחמי פלמ״ח שפשטו (ללא הצלחה) על משטרת כנען (ליד צפת) כדי לשחרר פלמ״חאים שהיו עצורים שם, ערכו הבריטים חיפוש בהיאחזות ביריה שבהר כנען, גילו נשק ואסרו את כל חבריה, אנשי המחלקה הדתית של הפלמ״ח. בתגובה על הניסיון הבריטי, הראשון מסוגו, לעקור נקודת יישוב עברית, ארגנה ה״הגנה״ ב-14.3.46 (במסווה של עלייה מסורתית לתל-חי לרגל י״א באדר), מבצע-המונים של הקמת ביריה מחדש. הבריטים חזרו והרסו את הנקודה, אך משׁשוקמה בשלישית נרתע השלטון מהמשך העימות בנושא זה וגם לא חזר על הניסיון לחסל בכוח יישוב עברי.

מבצעי "המאבק הרצוף" וסופם אחרי "השבת השחורה"

בין מבצעי הלחימה של "תנועת המרי העברי" (שהתחלקו, כאמור, בין ה"הגנה", האצ"ל ולח"י), היו בעיקר שלושה שהפגינו את יכולתה של ה"הגנה" לערוך פעולות בו-זמניות נרחבות המתפרסות על פני כל הארץ, לבצע חדירות עמוקות למקומות מרוחקים — לרבות אזורים ערביים טהורים — ולסגת משם אחרי הביצוע, לחדור למעוזים ולפגוע במִתקנים מוגנים (וזאת בתקופה שלא היו ל"הגנה" תותחים ושאר כלי-נשק ארוכי טווח, ומטעני החבלה היו נישאים על גב הלוחמים ממש עד לרגלי האובייקט המיועד לפיצוץ). ביצוע הפעולות המזוינות של ה"הגנה" נעשה ברובו על-ידי הפלמ"ח, שהפיקוד עליו עבר באותה תקופה לידי יגאל אלון.

ב"ליל הרכבות", אור ל-1.11.45, פשטו כיתות וחוליות מכל יחידות הפלמ"ח על רשת מסילות הברזל של ארץ-ישראל, וחיבלו בה ב-153 מקומות, מראש-הנקרה בצפון ועד דרומה לעזה, ממישור החוף במערב ועד צמח במזרח (באותה שעה תקפו אצ"ל ולח"י את תחנת הרכבת המרכזית בלוד).

בליל 22-23.2.46 שימשו ארבעה בסיסים של המשטרה הניידת הבריטית יעדים להתקפות מקבילות: יחידות פלמ"ח פשטו על הבסיס ליד כפר-ויתקין (בעמק-חפר) ועל משטרת שפרעם (בעמק זבולון), פגעו במִבנים והרסו כלי-רכב משוריינים. התקפה משותפת של יחידות פלמ"ח וחי"ש על בסיס שרונה שליד תל-אביב התאחרה, השיגה רק תוצאה חלקית ונסתיימה בנפילתם של ארבעה לוחמים. ההתקפה הרביעית, על משטרת ג'נין, בוטלה מחמת איחור (כעבור יומיים השמידו אצ"ל ולח"י מטוסים בריטיים בשלושה שדות-תעופה).

לשיא הפגנת כוחה במאבק המזוין הגיעה ה"הגנה" ב"ליל הגשרים", אור ל-17.6.46. יחידות הפלמ"ח פשטו על 10 גשרים המחברים את ארץ-ישראל עם הארצות השכנות. נהרסו או נפגעו קשה גשר בנות-יעקב, גשר הירמוך, גשר שייח'-חוסיין, גשר דאמיה וגשר אלנבי שלאורך עמק-הירדן, שני גשרים על נחל עזה בדרום ושני גשרונים באזור מטולה בצפון. התלוו למבצע פעולות הסחה והטעיה כלפי ריכוזים של כוחות הביטחון הבריטיים. בעת

פיצוץ הגשר העשירי, גשר הרכבת של א-זיב בגליל המערבי, התפתחו חילופי יריות עם שומרי הגשר, וכדור זוהר פגע באחד המטענים, שהתפוצץ וקטל את 14 הלוחמים (למחרת ביצע לח"י התקפה וחבלה בבתי-המלאכה של הרכבת במפרץ חיפה).

ב-29.6.46 ("השבת השחורה") הגיבו השלטונות במבצע נרחב שנועד לשבור את ה"הגנה" — ובמיוחד את הפלמ"ח — ולחשוף את אחריות ההנהגה המדינית היהודית לארגונים הצבאיים החשאיים ולפעולותיהם האלימות. על הערים הגדולות הוטל עוצר ועל עשרות נקודות של ההתיישבות העובדת — מצור. רבים ממנהיגי היישוב הובאו למעצר במחנה לטרון, וחלקם שוחררו רק כעבור ארבעה חודשים. אלפי יהודים שנחשדו בהשתייכות ל"הגנה" (ובהם כ-200 אנשי פלמ"ח) נעצרו במחנות בעתלית וברפיח, והוחזקו שם בין חודש לחודשיים. בקיבוץ יגור נתגלה מחסן נשק מרכזי של ה"הגנה" ובמזרע נחשף מטה הפלמ"ח. בחיפוש יסודי בבנייני המוסדות הלאומיים בירושלים נמצאו מסמכים חשאיים המבססים את טענת השלטונות בדבר זיקת ה"הגנה" ו"תנועת המרי" לסוכנות היהודית.

לא החרמת הנשק ולא המעצרים הם שגרמו ל"הגנה" לנטוש את דרך "המאבק הרצוף", אלא שיקוליהם המדיניים של מוסדות התנועה הציונית. בעצם לא היתה אף פעם תמימות-דעים בנושא זה, ואישים מרכזיים ביישוב ובתנועה — ובראשם ד"ר חיים וייצמן, נשיא ההסתדרות הציונית העולמית — הסתייגו מן השימוש בכוח מזוין שלא לצורכי הגנה עצמית. וייצמן (שהיה בעניין זה ובעניינים עקרוניים אחרים בעימות עם יושב-ראש הנהלת הסוכנות, דוד בן-גוריון) תבע אחרי "השבת השחורה" אולטימטיבית מן הרמ"א, משה סנה, להשעות פעולות מזוינות נוספות של "תנועת המרי", או לפחות של ה"הגנה", עד אחרי שהדבר יידון מחדש בהנהלת הסוכנות.

לאור דרישה זו בוטלה פשיטה מתוכננת של הפלמ"ח על מחסני הצבא הבריטי ליד בת-גלים (שם אוחסן נשק ה"הגנה" שהוחרם ביגור). ואולם האצ"ל — עליו הטילה "תנועת המרי" בתגובה על "השבת השחורה" לפוצץ את מלון "המלך דוד" בירושלים — ביצע משימה זו ב-22.7.46. האגף בו שכנו מזכירות ממשלת המנדט ומפקדת הצבא הבריטי בארץ נהרס כולו, ובין 91 ההרוגים היו מראשי הפקידות הבריטית, פקידים יהודים וערבים ומבקרים מקריים ששהו במשרדים. מספר הקרבנות הגדול הגביר את ההתנגדות הציבורית לפעולות

אלימות, וזירז את התגבשותה של חזית מתנגדי המשך "המאבק הרצוף". במושב הנהלת הסוכנות באוגוסט 1946 בפאריס הוחלט להקפיא את המאבק המזוין עד לקונגרס הציוני בדצמבר, וזאת בניגוד לדעתו של דוד בן-גוריון ובהתנגדותו הנמרצת של משה סנה, שהתפטר בעקבות ההחלטה מתפקידו כרמ"א (אחרי סנה כיהן כרמ"א זאב פיינשטיין-שפר, והחל מיוני 1947 — ישראל גלילי).

בניגוד ל"הגנה", לא קיבלו על עצמם האצ"ל ולח"י את הכרעת ההנהגה המדינית (למרות שהתנועה הרביזיוניסטית חזרה בינתיים לשורות ההסתדרות הציונית העולמית והשתתפה בקונגרס). הם המשיכו בפעולותיהם הצבאיות נגד הבריטים והפילו בהם קרבנות רבים, ו"תנועת המרי העברי" התפרקה בתום תשעה חודשי שיתוף-פעולה. אחרי הקונגרס הציוני הכ"ב לא היה עוד וייצמן נשיא התנועה, ואילו בן-גוריון נבחר מחדש כיושב-ראש ההנהלה והוא קיבל לידיו גם את תיק הביטחון; ואולם באשר למאבק ה"הגנה" נתאשרה המדיניות של הצמדתו לענייני עלייה והתיישבות, כפי שהונהגה מקיץ 1946.

ה"הגנה" וההתיישבות בשנות המאבק

בסוף יולי 1946 פרסמה הממשלה הבריטית תכנית חדשה לעתיד ארץ-ישראל (תכנית מוריסון-גריידי). ליהודים הוצעה אוטונומיה מסויגת בכ-17% משטחה של הארץ, והשאר נועד להתחלק בין חבל אוטונומי ערבי לבין חבל (ובכללו כל הנגב) שיישאר בשלטון בריטי ישיר. תכנית זו נדחתה על-ידי היהודים והערבים כאחד. יחד עם זאת החליטה הנהלת הסוכנות היהודית, כי תסכים להיכנס למשא ומתן על הקמת מדינה יהודית עצמאית בת-קיימא בחלק גדול-דיו של ארץ-ישראל. אף שבאותו שלב לא נמצא לסוכנות בן-שיח שיהיה מוכן לדון עִמה על בסיס זה, שוב ריחף עתה רעיון חלוקת הארץ בחלל המדיני.

על רקע זה פיתחה הסוכנות היהודית, במקביל למאבק ההעפלה, מִתקפה התיישבותית שנועדה להבטיח הכללת חלקים נרחבים ככל האפשר של הארץ במדינה היהודית העתידה לקום. בעוד הארץ סוערת ומיטלטלת בין פגיעות האצ"ל ולח"י בבריטים לבין צעדי התגובה והדיכוי של השלטון, שנשען על כידוניהם של כמאה אלף חיילים בריטים, עסקו הסוכנות, המרכז החקלאי ותנועות ההתיישבות במאמץ מרוכז ושיטתי של הקמת יישובים שמיקומם נקבע לפי שיקול מדיני ואסטרטגי. בשתי השנים 1946 ו-1947 קמו כ-40 יישובים, שהיתוספו על כ-260 היישובים החקלאיים שהוקמו מאז 1882 בידי שני דורות של מתיישבים וחלוצים.

ה"הגנה" ליוותה את הפעילות ההתיישבותית על-ידי דאגה לסידורי הגנה ואבטחה לפי הצורך. זאת בנוסף לתרומה הישירה של ה"הגנה" להתיישבות על-ידי היאחזויות הפלמ"ח, ובנוסף לארגון מבצע ההמונים להקמת היאחזות ביריה מחדש (נושאים אלה כבר נזכרו לעיל).

המבצע ההתיישבותי הגדול והחשוב ביותר בשנות המאבק היתה עלייה בו-זמנית של 11 נקודות בדרום ובנגב בלילה של מוצאי יום הכיפורים התשי"ז (אוקטובר 1946). בהיותו התגרות ישירה בתכנית מוריסון-גריידי, היה חשש שהמבצע ייתקל בניסיון של השלטון להכשילו או שייעשה ניסיון לסלק את היישובים מן הקרקע בכוח מיד לאחר הקמתם. בגלל

אופיו המורכב של המבצע, ריבוי הגורמים המעורבים בו, הצורך להבטיח את חשאיות ההכנות, ומקומם הנכבד של שיקולי הביטחון — הוטלה האחריות לתכנון, לתיאום ולביצוע על ה״הגנה״, ובראש המבצע עמד סגן הרמטכ״ל יוסף רוכל (אבידר). הזינוק לנגב היה הפגנה מדינית מרשימה, הוא השפיע לא במעט על ההחלטה שנתקבלה כעבור כשנה בדבר הכללת הנגב בתחומי המדינה היהודית, והוא יצר את התשתית לעמידת הנגב מול המִתקפה הערבית ולשחרורו במלחמת העצמאות.

ה"בריחה" וההעפלה ממלחמת העולם עד הקמת המדינה

זירה עיקרית של פעילות ה"הגנה" בשנים 1947-1945 היו "הבריחה" וההעפלה. עם תום מלחמת העולם השנייה באירופה נמצאו רבבות יהודים ניצולים במחנות הריכוז ומחוצה להם באזורי הכיבוש המערביים בגרמניה ובאוסטריה. במהלך השנים 1947-1945 גדל מספרם של היהודים "העקורים" (או "הפליטים") והגיע לכ-300,000, כתוצאה מנדידה המונית של יהודים מארצות מזרח-אירופה ומרכזה לכיוון מערב ודרום-מערב. בראשיתה היתה זו תנועה ספונטנית, אך ביוזמתם ובהדרכתם של שרידי הארגונים הציוניים המקומיים והמחתרות היהודיות ושל חיילי היחידות העבריות בצבא הבריטי ושליחים מארץ-ישראל, קם לתנועה בהדרגה שלד ארגוני מעודד ומכוון, והיא זכתה לתמיכה ולמימון מצד הסוכנות היהודית וארגוני סעד של יהדות ארה"ב. השלב הראשון היתה הנהירה אל מחנות העקורים במערב מארצות מזרח-אירופה, עליהן עמד המשטר הקומוניסטי להוריד את "מסך הברזל". בשלב השני באה התנועה מן המחנות לעבר החופים בדרום-אירופה, מהם הפליגו ספינות ההעפלה לארץ-ישראל.

ההעפלה היתה מערכת הרבה יותר מאורגנת וריכוזית מן "הבריחה", והיא התבססה על מסגרות שהוקמו ועל ניסיון שנרכש בשנים שקדמו למלחמת העולם. בעוד אשר בתקופה הקודמת ההעפלה היתה מפוצלת בין גורמים ציבוריים ופרטיים רבים, שפעלו כל אחד בנפרד, היתה בשנים 1948-1945 ההעפלה כולה באחריותו של "המוסד לעלייה ב'" (להוציא ספינה אחת — "בן הכט" — שהובאה ב-1947 ביוזמת "ליגה" של אוהדי האצ"ל בארה"ב).

המשימות שעמדו בפני "המוסד לעלייה ב'" היו רבות ומסובכות, והן כללו את הבאת היהודים לחופי ההפלגה, את ארגון חייהם במקומות הריכוז עד להפלגה, את רכישתן או חכירתן של הספינות ואת איוש צוותיהן, את העלאת הנוסעים על האניות והדאגה להם בעת המסע, ואת ההנחתה בחופי ארץ-ישראל. הבעיות הכספיות, הלוגיסטיות, המקצועיות והאנושיות התעצמו פי-כמה נוכח ההסלמה באמצעים ובמאמצים שהשקיעה בריטניה במלחמתה בהעפלה ובניסיונות למנוע אותה ולסכלה. שירותי הביון הבריטיים עקבו אחרי ההכנות בארצות המוצא והמעבר של ההעפלה, והופעלו לחצים דיפלומטיים על הממשלות

למנוע מן המעפילים לחצות את גבולותיהן ולהפליג מחופיהן, ולאסור על פעילותם של מארגני ההעפלה ו"הבריחה". משחתות של הצי המלכותי ומטוסי חיל-התעופה סיירו בים התיכון כדי לגלות את ספינות המעפילים ולעקוב אחריהן. בארץ הופעלו סירות משמר החופים ומִתקני מכ"ם משוכללים כדי לגלות ספינות המתקרבות לחוף. האניות שנלכדו הוחרמו על-ידי השלטונות, ונוסעיהן הוחזקו במעצר במחנה עתלית. מאוגוסט 1946 החמירו הבריטים עם מעפילי הספינות שנתפסו, והם שולחו באניות-גירוש למחנות מעצר בקפריסין. לשיא הרשעות הגיעו הבריטים כאשר גירשו את 4,500 מעפילי הספינה "יציאת אירופה תש"ז" ("אקסודוס") בקיץ 1947 חזרה לאירופה, והביאום בכוח למחנה מעצר בשטח הכיבוש הבריטי על אדמת גרמניה.

בשנה הראשונה של ההעפלה שלאחר המלחמה (אוגוסט 1945 עד יולי 1946) הגיעו ארצה למעלה מ-11,000 מעפילים ב-19 ספינות, שמחציתן נתפסו. אחרי "השבת השחורה" והפסקת "המאבק הרצוף" הושקעו מאמצים נמרצים בהגברת ההעפלה, וכתוצאה מכך הגיעו תוך 16 החודשים עד להחלטת האו"ם בסוף נובמבר 1947 כ-35,000 מעפילים ב-30 ספינות, אשר רק שתיים מהן פרצו את המצור ולא נלכדו. מכיוון שגם אחרי החלטת האו"ם והחלטת בריטניה לפנות את ארץ-ישראל עדיין לא אִפשרו הבריטים את פתיחת שערי הארץ, נמשכה ההעפלה ממש עד להכרזת עצמאות מדינת ישראל במאי 1948, ובחמשת החודשים האחרונים הגיעו ארצה 8,000 מעפילים ב-12 ספינות (אשר שתיים מהן לא נתפסו), ועוד שתי ספינות — הגדולות בכולן — הביאו 15,000 מעפילים ישר לקפריסין, מבלי להגיע לחופי הארץ.

חלקה של ה"הגנה" בהעפלה הימית

אנשי "הגנה" איישו רבים מתפקידי המפתח ב"מוסד לעלייה ב'" ובארגון "הבריחה", החל בשאול אביגור שעמד בראש "המוסד", ובאפרים קרסנר (דקל) שהיה מרכז "הבריחה" בשלבה האחרון, וכלה באנשי השורה שמילאו מִגוון רחב של שליחויות, כגון הברחת שיירות של יהודים בחשאי דרך הגבולות באירופה, איתור מִפרצים נידחים למטרות עגינה והפלגה, ארגון ההתנגדות הסבילה והפעילה של המעפילים בעת עליית חיילים בריטים על הספינות בלב-ים או בעת ההעברה לאניות-הגירוש בנמל חיפה, ועוד כהנה וכהנה. רשת האלחוט ששימשה את מרכזי "המוסד" באירופה ובארץ ואת הספינות בים הופעלה כולה על-ידי אנשי שירות הקשר של ה"הגנה" ("הגדעונים"). מפקדי הספינות ומלוויהן היו רובם ככולם מאנשי הפלמ"ח (בעוד אשר רבים מרבי-החובלים ומהימאים היו זרים שכירים).

נושא שהיה כולו באחריות ה"הגנה" הוא הורדת המעפילים בחופי הארץ והבאתם אל מקומות קליטתם הראשוניים בעיר או בכפר. הסידורים וריכוז הכוחות לאבטחת הנחיתה ולביצוע ההורדה והפיזור נעשו, כמובן, לא רק בשביל 14 הספינות שאכן הצליחו לפרוץ את ההסגר הבריטי, אלא בשביל כל ספינה שהתקרבה לחופי הארץ, כל עוד לא התברר סופית שהבריטים השתלטו עליה. מקרה מיוחד היתה הספינה "שבתאי לוז'ינסקי" שהורידה את נוסעיה בחוף ניצנים בדרום אחרי שנתגלתה על-ידי הבריטים. אנשי הפלמ"ח ומאות תושבים מיישובי האזור שהוזעקו לחוף הצליחו להתערב עם המעפילים בטרם הגיעו הכוחות הבריטיים, ומכיוון שסירבו להזדהות ושרפו את תעודות הזהות שלהם, לא הצליחו השלטונות להבחין ביניהם, השאירו בארץ כמחצית מן המעפילים וגירשו לקפריסין במקומם מספר ניכר של ארץ-ישראלים. מבצע-המונים אחר שאורגן בידי ה"הגנה" היתה הפגנת מחאה והפרת עוצר בחיפה בעת הגירוש הראשון של מעפילים לקפריסין.

הפלמ"ח המשיך לבצע פעולות חבלה הקשורות במאבק ההעפלה. אניות-הגירוש "אמפייר היווד" ו"אמפייר רייוול" חובלו בנמל חיפה. כן טובעו שם ספינת משמר ושלוש אסדות פלישה ששימשו להעברת מעפילים מספינותיהם לאניות-הגירוש. בנמל פמגוסטה שבקפריסין חובלה אניית-הגירוש "אושן ויגור", ושם הוחדר גם מטען החבלה שגרם

לטביעת אניית-הגירוש "אמפייר לייף גארד" בנמל חיפה. באותו זמן בערך (יולי 1947) חובלו שוב מְתקני מכ"ם בריטיים על הכרמל.

תחום פעולה נוסף היה ארגון ואימון המעפילים הכשירים לכך לקראת השתלבותם ב"הגנה" בארץ. מלאכה זו נעשתה במחנות העקורים באירופה על-ידי רשת של שליחים ומדריכים בפיקודו של נחום קרמר (שדמי), ואילו במחנות המעצר בקפריסין הפעיל הפלמ"ח למטרה זו את "שורות המגינים". פעולות ארגון והדרכה אלה הניחו את היסוד ל-גח"ל (גיוס חוץ לארץ), דהיינו להצטרפותם של אלפי מעפילים שהגיעו ארצה ערב קום המדינה או במהלך מלחמת העצמאות לשורות ה"הגנה" וצה"ל.

ההתרכזות הבלבדית כמעט בהעפלה וההינזרות ממאבק מזוין (בו המשיכו רק האצ"ל ולח"י) עוררו ב"הגנה" ובמיוחד בחטיבה המגויסת, בפלמ"ח, לא מעט ספקות, תסכולים והתמרמרות כלפי ההנהגה המדינית. ואולם בדיעבד הוכיח את עצמו מאבק ההעפלה כנשק יעיל מאין כמוהו. כעימות בין הפליטים היהודים חסרי המולדת והיישוב בארץ-ישראל היוצא לעזרת אחיו לבין ממשלת בריטניה, היו הצדק והמוסר באופן בולט עם הצד היהודי, ועל כן היה להעפלה תפקיד מכריע ברכישת דעת-הקהל בעולם, ובמיוחד בארה"ב, לטובת פתיחת שערי הארץ והגשמת הרעיון הציוני לאלתר.

ממאבק בבריטים למלחמה כוללת בצבאות ערב

בינתיים התברר שמבחן הכוח העיקרי הצפוי ל״הגנה״ יהיה לא עם הבריטים אלא עם הערבים. כמאה אלף חיילים שהבריטים החזיקו בארץ ותקציבי הענק שהיו כרוכים בכך, ההסגר, העוצר, המאסרים, הגירושים, החיפושים והתליות — כל אלה לא הצליחו להפסיק לא את זרם המעפילים שחתרו אל חופי הארץ ולא את הפגיעות והפיגועים של האצ״ל ולח״י (זאת, בין השאר, גם מפני שהשלטונות הבריטיים היו מנועים מלהפעיל את מלוא כוחם הצבאי נגד היהודים, בשל סייגים שהטילה עליהם דעת-הקהל מבית ומחוץ). הקרבנות הבריטיים שנפלו מקרב הצבא, המשטרה והפקידות, והפגיעה הקשה בכבודה וביוקרתה של בריטניה, תרמו להחלשת רצונה להתמיד ולשלוט בארץ-ישראל. זאת גם על רקע הכרסום שחוללה מלחמת העולם השנייה במעמדה של בריטניה כמעצמה עולמית, ועל רקע השלמתה ההדרגתית עם פירוק האימפריה הבריטית (דבר שגרע מחשיבותה האסטרטגית של ארץ-ישראל לבריטניה).

אחרי שנכשל עוד ניסיון להגיע להסכם עם היהודים ועם הערבים, או לפחות עם הערבים לבדם, ואחרי שגם המאמצים להגיע למדיניות מוסכמת עם ארה״ב לא נשאו פרי, הודיעה בריטניה בפברואר 1947 על הבאת עתיד ארץ-ישראל להכרעה בארגון האומות המאוחדות (או״ם). בחודש מאי הוקמה ועדה בינלאומית (אונסקו״פ) להכנת הצעת פתרון, ובעצרת או״ם המיוחדת שהחליטה על כך הסתמנה להפתעת הכול הסכמה בין ארה״ב לברה״מ בדבר פתרון של חלוקה, בניגוד לעמדתה של בריטניה. ואכן המליצה ועדת האו״ם בראשית ספטמבר על הקמת מדינה יהודית ומדינה ערבית בארץ-ישראל, והשארת ירושלים כאזור נפרד בשליטה בינלאומית. אחרי דיונים ממושכים נתקבלה הצעה זו (בשינויים מסוימים) בעצרת האו״ם ברוב הדרוש של שני שלישים ביום 29.11.47, כשנציגי העם היהודי מקבלים אותה חרף חסרונותיה (מדינה יהודית בלי ירושלים ובלי הגליל המרכזי והמערבי), והערבים דוחים אותה ומכריזים עליה מלחמת-חורמה.

כשם שרק המציאות שיצרה העשייה הציונית בארץ במשך 60-70 השנים הקודמות אִפשרה קבלת החלטה בינלאומית על הקמת מדינה יהודית, כן היה ברור עתה שהוצאת החלטה זו

מן הכוח אל הפועל, תלויה יותר מכול ביכולתם של היהודים להתמודד עם האתגר ובכושר העמידה שלהם. האו"ם לא היה מסוגל לאכוף את הפתרון שהוא החליט עליו, והניגודים בין מעצמות-העל (שתמכו באותה החלטה) מנעו הקמת כוח שיטור בינלאומי, שיתייצב מול המנסים בכוח להפר את ההחלטה ולהכשיל את ביצועה.

ההתקפה על היישוב היהודי למחרת ההחלטה באו"ם החלה ביוזמה ערבית והתנהלה בשלבה הראשון על-ידי כוחות ערביים מקומיים שלחמו בנוסח מאורעות 1936-39. מנהיגי מדינות ערב הכירו בחולשתה הפנימית ובנחיתותה הצבאית של החברה הערבית-הפלסטינית, אך הם רצו להאמין שדי יהיה בהגשת סיוע בנשק, בכסף ובכוח אדם מאומן ("צבא ההצלה"). ראשי מדינות ערב קיוו, לפחות עד אפריל 1948, שאפשר יהיה למנוע את הקמתה של מדינה יהודית מבלי שיהיה צורך לממש את האיום בהתערבות צבאות ערב הסדירים במלחמה בארץ-ישראל. ההנהגה הציונית היטיבה לחזות את העתיד, היא צפתה שנתיים-שלוש מראש עימות ערבי-יהודי כולל, ייחסה סבירות גבוהה מאוד לאפשרות של פלישת צבאות ערביים סדירים לארץ, והשקיעה את מֵרב המאמצים והמשאבים בבניית כוחה של ה"הגנה" לקראת ההתמודדות המכרעת.

התפתחות ה"הגנה" לקראת מלחמת העצמאות ובתוכה

במשך שנת 1947 עסקה ה"הגנה" בהכנות למעבר ממתכונת של ארגון מתנדבים מחתרתי, הפועל ביחידות קטנות ובנשק קל בשיטות של לוחמה זעירה, לצבא סדיר המושתת על שירות חובה, והמסוגל לקיים ולהפעיל גדודים וחטיבות עם אמצעי לחימה מודרניים במלחמה כוללת להגנתה של מדינה ריבונית.

שינויים מהפכניים נדרשו בתחומי הנשק והציוד. כבר ב-1945 נרכשו בארה"ב והועברו ארצה בחשאי מכונות לייצור נשק שנמכרו כגרוטאות מבתי-חרושת שחוסלו בתום מלחמת העולם. כושר הייצור של ה"תעש" פותח בהתמדה (למרות תנאי המחתרת ותקלות כגון גילוי וחיסול שני מפעלים על-ידי הבריטים), והוא כלל רימוני-יד, מרגמות (לרבות ה"דוידקה") ופגזים, תת-מקלע "סטן" ותחמושת, חומרי נפץ, פצצות-אוויר ומטול נגד-טנקים "פיאט". כן קמו בתי-מלאכה לייצור כלי-רכב משוריינים ("סנדוויצ'ים").

גם ממדי ה"רכש" גדלו במאוד, זאת למרות תנאי המחתרת שהכבידו על הבאת נשק ארצה עד תום השלטון הבריטי (נשק כבד כגון תותחים, טנקים ומטוסים, אי-אפשר היה להכניס בכלל), ולמרות האמברגו שקיימו ארה"ב ובריטניה על יצוא נשק וחומרי מלחמה למזרח-התיכון במשך כל תקופת מלחמת העצמאות. סוגים מסוימים של נשק נרכשו במערב-אירופה, אך בדרך כלל לא ממקורות ממשלתיים אלא מסוחרי נשק ומתווכים. מקור עיקרי לרכש של ה"הגנה" בתקופת המלחמה היתה צ'כוסלובקיה. ראשוני המשלוחים של רובים, מקלעים ותחמושת שנרכשו שם הגיעו בחשאי בראשית אפריל 1948, וסמוך אחרי סיום שלטון המנדט הגיעו גם מטוסים צ'כיים ראשונים מדגם "מסרשמידט". צ'כוסלובקיה שימשה גם בסיס לנחיתת-ביניים של מטוסים שנרכשו בארה"ב והוברחו משם לישראל.

כדי לאפשר את פיתוח ה"תעש" וה"רכש" בהיקף הנדרש הוגדלו לאין שיעור הקצבות הסוכנות היהודית ל"הגנה", אך בנוסף על כך גייסה הסוכנות סכומי ענק מיהודי התפוצות, ובעיקר מיהודי ארה"ב, שהופנו ישירות למימון קניית הציוד והנשק בחו"ל. פעילות נמרצת זו,

שהחלה כאמור כבר שנתיים וחצי לפני המלחמה, היתה תנאי בל-יעבור לעמידת היישוב בהתמודדות הגורלית, אך יש לזכור שגם אחרי כל מה שהושג, נשארה בעינה העדיפות הערבית במספר המטוסים, בארטילריה, בשריון וכו׳.

התחום השני שחייב היערכות כמותית חדשה לגמרי היה כוח האדם. ערב מלחמת העצמאות היו לרשות פיקוד ה״הגנה״ פחות מ-5,000 אנשים בגיוס מלא, ובכלל זה כ-2,100 פלמ״חאים, כ-1,800 נוטרים וכ-500 אנשי מנגנון הקבע של ה״הגנה״. שאר חברי ה״הגנה״ (כ-35,000 גברים, 10,000 נשים וקרוב ל-10,000 גדנ״עים) המשיכו בשלב הראשון של המלחמה להיות אזרחים, והם נקראו למילוי תפקידי שמירה ועזר או להשתתפות במִבצעי לחימה בכל פעם למשך שעות או ימים ספורים ואחרי כן חזרו לבתיהם. מחוץ ל״הגנה״ (ולאצ״ל ולח״י שמנו יחד כ-3,000-4,000 איש) היו ביישוב עוד כ-40-50,000 גברים המסוגלים לשירות צבאי (בסך הכול מנתה האוכלוסייה היהודית אז כ-630,000 נפש).

כדי להבטיח ניצול של מֵרב הפוטנציאל האנושי ושיתוף של כלל בני-היישוב הכשירים לשירות בנשיאה בעול המלחמה, הקימו המוסדות הלאומיים בנובמבר 1947 את ״מרכז המִפקד לשירות העם״ (לימים: מרכז הגיוס), ולמרות שעוד לא היו למוסדות סמכות ממלכתית וכוח-כפייה, הם הנהיגו בפברואר 1948 שירות חובה צבאי, תחילה לגברים גילאי 18-25 ואחר-כך לגברים עד 35 ולנשים (ללא ילדים) עד 25. כתוצאה מן ההתגייסות הוולונטרית של חברי ״הגנה״ ותיקים ומגיוס החובה של שאר בני-היישוב וגם של עולים חדשים (גח״ל), הגיע בסוף מאי מספר המשרתים ב״הגנה״ בגיוס מלא לכ-40,000. כל אלה אומנו וצוידו ככל שהתנאים אִפשרו, ורובם המכריע (למעלה משני שלישים) הוצבו אל הכוחות הלוחמים שנבנו והתארגנו תוך כדי הלחימה.

גיוסם של אלפים ורבבות לשירות סדיר הטיל על ה״הגנה״ את הדאגה לסיפוק צורכיהם החומריים והרוחניים הבסיסיים. לשם כך הוקמו או הורחבו בחופזה שורה של שירותים: שירות אכסון, שירות ציוד והספקה, שירות תחבורה, שירות רפואי, שירות סעד, שירות תרבות, שירות דתי, שירות משפטי, שירות משטרה צבאית, שירות תשלומים ושירות דואר צבאי (השמות השתנו לעתים: כך, למשל, הפכה מחלקת ההסברה של ימי המחתרת תחילה ל״מחלקת תרבות״ [מחת״ר] ורק אחר-כך ל״שירות תרבות״). השירותים במִגזר המִבצעי,

שעברו תהליך מזורז של גידול ומודרניזציה, כללו את שירות הקשר, שירות החימוש, שירות המודיעין ועוד.

עיקר הכוח הלוחם אורגן בחטיבות. בפרוץ המלחמה היו חמש חטיבות, מהן רק אחת – הפלמ"ח – מגויסת. עם גבור המלחמה וגידול מספר המגויסים הוקמו עוד ארבע חטיבות, וערב פלישת צבאות ערב ב-15.5.48 היו תשע חטיבות מגויסות: שלוש חטיבות פלמ"ח (הנגב, הראל ויפתח) ושש חטיבות חיל-רגלים נוספות (גולני, כרמלי, אלכסנדרוני, קרייתי, גבעתי ועציוני). אחרי הפלישה הוקמו עוד שלוש חטיבות: חטיבה 7 (הממוכנת), חטיבה 8 (המשוריינת הראשונה) וחטיבה 9 (עודד). לקראת היציאה מן המחתרת וקליטת הנשק החדש שהובא מחו"ל הוקמו גם חֵילות האוויר והים, השריון, התותחנים וההנדסה (תחילה נקראו גם כל אלה "שירותים"). ביולי 1947 חזר יעקב דורי לתפקידו כרמטכ"ל, ואותה שעה אורגן המטה הכללי מחדש ונוספו בו אגף מבצעים (בראשות יגאל ידין) ואגף כוח אדם. בראשית המלחמה נוספו עוד אגף הדרכה ואגף אפסנאות.

על כל התכונה ותנופת העשייה הזאת ניצח דוד בן-גוריון, תוך כדי שהוא מנווט את המדיניות הציונית אל המבחן העליון של הגשמת חזון המדינה היהודית. לקראת הפיכת ה"הגנה" לצבא סדיר חתר בן-גוריון להפקיד עמדות-מפתח בידי טובי הקצינים ששירתו ביחידות העבריות בצבא הבריטי, והיתה בכך משום הבעת ספק במיומנותם של המפקדים נטולי הניסיון הצבאי הסדיר ובכושרם להתמודד עם אתגרי המלחמה המודרנית; על רקע זה התפתחו סביב חלק מן המינויים לתפקידים בכירים מתחים וחיכוכים אישיים. בהתאם לתפיסתו את המקום של צבא במשטר דמוקרטי, פעל בן-גוריון גם להכפפתה הישירה והבלבדית של ה"הגנה" לממונה עליה מטעם המוסדות המדיניים הנבחרים (דהיינו לו, לבן-גוריון עצמו), לנַטרול זיקות והשפעות פוליטיות מפלגתיות ולסילוק גופים בעלי אופי ציבורי-פוליטי (דוגמת המִפקדה הארצית) מצינור הכפיפות שבין הדרג המיניסטריאלי לבין הפיקוד הצבאי. ואולם, כאשר רצה בן-גוריון לבטל את תפקידו של ישראל גלילי כרמ"א, היה עליו לחזור בו נוכח ההתנגדות שצעד זה עורר הן במערכת המפלגתית והן בצמרת ה"הגנה".

ה"הגנה" במלחמת העצמאות: שלב העמידה

מלחמת העצמאות של מדינת ישראל (שהיתה בעצם מלחמת הערבים נגד עצמאות ישראל) נמשכה כ-16 חודש (ועד שנסתיימה פורמלית ביולי 1949: 20 חודש). מתוך זה היו ששת החודשים הראשונים והגורליים גולת-הכותרת ופרק הסיום בתולדות ה"הגנה".

השלב הראשון של המלחמה, שנפתח מיד אחרי החלטת האו"ם מ-29.11.47 ברצח נוסעי אוטובוס ליד לוד ובהתקפה המונית על המרכז המסחרי היהודי בירושלים, נמשך כארבעה חודשים. היוזמה ההתקפית בשלב זה היתה בידי הערבים, והיו מעורבים בה ערבים פלסטינים (חלקם מאורגנים בכנופיות לא-סדירות), מתנדבים של "האחים המוסלמים" שהסתננו ממצרים לדרום הארץ, וגדודי "צבא ההצלה" הסדיר-למחצה (שאורגן, גויס ומומן על-ידי הליגה הערבית), שהיה מורכב בעיקר ממתנדבים עיראקים וסורים ופעל בגליל ובשומרון ובמקצת גם באזורי ירושלים והשפלה. בכמה מקרים נעזרו הערבים בפיגועיהם במרכזי האוכלוסייה היהודית גם בעריקים בריטים ובמשתפי-פעולה אירופים אחרים. הערבים ביצעו פעולות רצח וחבלה בערים המעורבות (בעיקר בירושלים ובחיפה) והתקפות על שכונות (התקווה בתל-אביב; רמת-רחל בירושלים וכו') ועל יישובים (מכפר-סאלד בצפון עד נבטים בנגב). ה"הגנה" הציבה אנשים בקווי הגנה עירוניים בין רבעים ושכונות של יהודים וערבים, וארגנה את היישובים בכל הארץ להגנה עצמית מקומית ואזורית. יישובים מסוימים תוגברו על-ידי ה"הגנה" בכוח אדם מן החוץ (כך למשל היו ל"ה הלוחמים שנפלו באמצע ינואר בהרי ירושלים בדרכם לתגבר את גוש עציון הנצור). על הגנת יישובי הנגב — שהיתה מעל לכוחם של יושביהם לבדם — הופקדו יחידות מגויסות של הפלמ"ח. באותה תקופה נערכה גם שורה של פעולות תגמול ועונשין נגד מִפקדות ערביות ונגד יישובים ששימשו בסיס ליחידות ערביות, שתקפו את היישוב היהודי. כל אלה לא היה בהם כמובן כדי למנוע פיגועים וקרבנות רבים מקרב הלוחמים והאוכלוסייה האזרחית היהודית, אך במשך כל התקופה הזאת (עד אמצע מאי) לא נפל ולא ניטש אף יישוב עברי.

המלחמה הקשה והמסוכנת ביותר התנהלה באותה תקופה בדרכים. מערכות התחבורה וקווי החשמל והמים שהיו חיוניים לקיומם של היישובים היהודיים, עברו בחלקם הגדול דרך

חבלי ארץ מאוכלסים ערבים, ושימשו יעד מרכזי לפגיעות והתקפות. לפיכך היתה ה"הגנה" חייבת להקדיש מאמץ עיקרי לאבטחת הקשר בין היישובים והמרחבים היהודיים. דבר זה נעשה בחלקו על-ידי עקיפת קטעי-דרכים המוּעדים לפורענות, בחלקו על-ידי הצבת כוחות אבטחה וסיורים לאורך צירי הכבישים וקווי המים והחשמל, ובראש ובראשונה על-ידי הנהגת תנועה בשיירות, שריון כלי-רכב והכללת כוחות אבטחה בשיירות עצמן. כמו-כן נערכו פעולות תגמול נגד התחבורה הערבית ונגד תוקפי התחבורה היהודית. למרות כל אלה הלכו וכבדו האבֵדות מקרב הנעים בדרכים, כלי-הרכב והמגינים; כבישים רבים נחסמו והקשר אל ירושלים היהודית ואל היישובים העבריים בנגב ובגליל העליון המזרחי והמערבי נותק. בסוף חודש מרס הגיע משבר התחבורה לשיאו. תוך שבוע אחד נפלו 100 לוחמים ואבדו כמויות גדולות של כלי-רכב ושל נשק בהתקפות על שיירות לירושלים, לגוש עציון, לנווה-יעקב, ליחיעם ולנגב, ונמנע מהן להגיע אל יעדיהן או לחזור מהם.

המִפנה: השתלטות על מרחב ההתיישבות היהודית

היה הכרח לאזור את כל הכוחות למאמץ עליון כדי להביא למִפנה במצב. מפנה כזה במישור הצבאי היה דרוש בדחיפות גם כדי לעצור את ההידרדרות שחלה בינתיים בזירה המדינית. בריטניה קבעה את מועד סיום המנדט בארץ-ישראל ל-15.5.48, אך בהעדר שיתוף פעולה מצד הבריטים ומצד הערבים לא יכלה ועדת הביצוע של האו"ם לעשות הכנות להעברת השלטון ולהקמת המדינות היהודית והערבית לפי החלטת החלוקה. גם מועצת הביטחון לא הצליחה לנקוט שום צעד משמעותי למימוש תכנית החלוקה, וזאת בין השאר על רקע העימות המחריף בין ארה"ב לברה"מ, שתי מעצמות-העל שרק הודות לתמיכתן המשותפת קיבלה עצרת האו"ם את החלטת 29.11.47 (בסוף פברואר 1948 תפסו הקומוניסטים את השלטון בצ'כוסלובקיה, ובכך הושלמה השתלטות ברה"מ על מזרח אירופה; אותה שעה העמיקו הסכסוכים בשאלות גרמניה וכעבור חודשים מספר הטילה ברה"מ מצור יבשתי על ברלין המערבית, ובזה פתחה בקרב הגדול של "המלחמה הקרה"). בנסיבות אלה גבר בארה"ב החשש מפני הצורך לשלוח כוח צבאי לארץ-ישראל כדי לכפות פתרון או כדי לחלץ את היהודים מסכנת השמדה. לפיכך יזמה ארה"ב באמצע חודש מרס כינוס נוסף של עצרת

האו״ם כדי להשעות את ביצוע החלטת החלוקה ולהטיל על ארץ-ישראל משטר נאמנות זמני. הוכחה מיָדית של היישוב, כי הוא מסוגל להתגונן בהצלחה ולהשיב מלחמה בכוחות עצמו, היתה נחוצה כדי למנוע את ביטול הגושפנקא הבינלאומית להקמת המדינה היהודית, וכדי לא להחמיץ את ההזדמנות ההיסטורית – החד-פעמית – לכינון העצמאות היהודית בארץ-ישראל.

נסיבה מסייעת היתה החשת קצב הפינוי הבריטי. הנוכחות וההתערבות של הצבא והמשטרה הבריטיים הערימו קשיים רבים על פעולת ה״הגנה״ בחודשים הראשונים של המלחמה. שרר אי-אמון בכנות כוונת הבריטים לעזוב את הארץ, ועל כן עשתה ה״הגנה״ כל האפשר כדי להימנע מהיתקלויות עם הכוחות הבריטיים העלולות לספק להם תואנה לפעול נגד היישוב או להשהות את יציאתם מן הארץ. ככל שהתקרב ה-15.5.48, הצטמצמה הנוכחות הבריטית בעיקר לאזורי ירושלים, חיפה ורפיח ולצירי התנועה החיוניים לפינוי. נסיבה מסייעת חיונית אחרת היתה הגעתם ארצה, בראשית אפריל, של המטוס הראשון והאנייה הראשונה נושאי נשק שנרכש בשביל ה״הגנה״ בצ׳כוסלובקיה.

השלב השני של מלחמת העצמאות, בו נטלה ה״הגנה״ את היוזמה והיכתה את הכוחות הערביים הבלתי סדירים, נפתח במבצע ״נחשון״ (5-16.4.48). לראשונה רוכזו (בקושי רב ותוך חשיפת חזיתות אחרות ויישובים) לוחמים ונשק בהיקף של שלושה גדודים למבצע אחד, ולראשונה תפסו כוחות ה״הגנה״ שטחים ומשלטים במגמה להחזיק בהם. מבצע ״נחשון״ ומבצע ״הראל״ שבא מיד אחריו השיגו פריצה זמנית של המצור הערבי על ירושלים העברית, ואִפשרו החשת אספקה חיונית לקיומם ולהגנתם של 100,000 תושביה. ואולם כעבור שבועיים נחסמה הדרך לירושלים מחדש. במקביל ל״נחשון״ התנהלו בצפון (4-17.4.48) המערכות על משמר-העמק ורמת-יוחנן. הדיפת התקפות ״צבא ההצלה״ על שני הקיבוצים כללה התקפת-נגד גדודית ראשונה של ה״הגנה״, והצטיינה בניצול ההצלחה לשם היאחזות צבאית במרחב הערבי הסמוך.

במחצית השנייה של אפריל פתחה ה״הגנה״ בביצוע שיטתי ויזום של ״תכנית ד׳״, שמטרתה היתה השתלטות על השטחים המיועדים למדינה העברית וגם על גושי ההתיישבות והאוכלוסייה היהודית שמחוץ לגבולות החלוקה. במסגרת זו נכבשו החלקים הערביים של

הערים המעורבות טבריה, חיפה וצפת, והערים הערביות בית-שאן ועכו. נכבשו כמה שכונות ערביות בירושלים, ומיד עם פינוי הבריטים — גם האזורים במרכז העיר שהיו בשליטתם. יפו כותרה והוכנעה, אחרי שחלק ממנה נכבש תחילה בידי האצ"ל. לא כל היעדים הושגו: הדרך לירושלים נשארה מנותקת בקטע שבין לטרון לשער הגיא; מירושלים העברית עצמה לא היתה גישה אל הרובע היהודי בעיר העתיקה ואל הר הצופים; וממש ביום הקמת מדינת ישראל הוכרעו ארבעת יישובי גוש עציון. ואולם ששת השבועות שמראשית אפריל עד אמצע מאי היו אופנסיבה כוללת, אשר בסיכומה הצליחה ה"הגנה" (תוך אימוץ עליון של מלוא כוחה, ותוך קרבנות כבדים) ליצור רציפות טריטוריאלית בשליטה עברית שהכילה כמעט את כל תחומי ההתיישבות היהודית, ממטולה וחניתה בצפון, ומטירת צבי במזרח ועד נירים ורביבים בדרום. משקלם של ערביי הארץ ושל "צבא ההצלה" כגורמים צבאיים פחת מאוד, המסגרות הפוליטיות והחברתיות של הפלסטינים התפוררו, והם היו נתונים בתנועה המונית של בריחה ונטישה. עתה ניצבה ה"הגנה" בפני המבחן העליון של מלחמה כוללת מול צבאות סדירים, מאומנים וחמושים בנשק כבד ומודרני, ובכלל זה כוחות שריון ואוויר.

הקמת המדינה, בלימת הפלישה והמעבר לצה"ל

ביום ה' באייר התש"ח, 14.5.48 ערב סיום המנדט הבריטי, הכריזו נציגי היישוב העברי והתנועה הציונית על הקמת מדינת ישראל. למחרת פלשו לארץ צבאות מצרים, עבר-הירדן, עיראק, סוריה ולבנון, כשמגמת פניהם לחסל את ישראל במסעות מלחמה מהירים. הקרבות לבלימת הפלישה נמשכו ארבעה שבועות, והיו התקופה הקשה והקריטית בתולדות מלחמת העצמאות. ירושלים הנצורה היתה נתונה להתקפה ולהפגזה, והרובע היהודי בעיר העתיקה נאלץ להיכנע. בעקבות גוש עציון נכבשו או פונו ונחרבו עוד כעשרה יישובים (חלקם שוחררו בהמשך המלחמה). מפעל החשמל בנהריים ומפעל האשלג בצפון ים המלח ננטשו. תל-אביב ומקומות אחרים בחזית ובעורף הופצצו על-ידי חילות-האוויר של מצרים ושל עיראק.

המאמץ העיקרי של הפלישה המצרית התקדם בציר החוף מרפיח צפונה דרך עזה עד איסדוד. המאמץ המשני של המצרים נע מעוג'ה אל-חפיר דרך באר-שבע, חברון ובית-לחם

והגיע עד רמת-רחל. הלגיון הערבי של עבר-הירדן ריכז את מֵרב מאמציו בחזית ירושלים והצליח להחזיק בלטרון ולהכשיל ניסיונות עקובים מדם של ה"הגנה" לכבוש את המקום ולפתוח את הכביש לירושלים (בראשית יוני הוקל מצבה של ירושלים עקב סלילת "דרך בורמה", שעקפה את שער הגיא). צבא עיראק פעל תחילה בגזרת עמק-הירדן, אך התרכז בהמשך בשומרון וניסה לחדור לעמק-חפר ולשרון. הסורים פלשו לעמק-הירדן בדרום ולאזור משמר-הירדן בצפון. צבא לבנון נלחם בעיקר סביב נקודת הגבול מלכיה.

בצד הכוחות הלוחמים (שכללו בירושלים ובמקומות אחרים נוסף על ה"הגנה" גם יחידות של האצ"ל ולח"י), מילאו היישובים החקלאיים אשר על צירי הפלישה תפקיד חיוני. מגיני יד-מרדכי, כפר-דרום, נגבה, ניצנים, רמת-רחל, הדגניות, משמר-הירדן, עין-גב ואחרים לחמו מול תותחים, טנקים ומטוסים, והם תרמו רבות לבלימת התקדמות האויב, בין שעלה בידיהם להחזיק מעמד ובין שנפלו אחרי עמידה עד כלות הכוחות. לקראת סוף מאי נכנסה לפעולה גם טייסת הקרב הראשונה של חיל-האוויר, מיד אחרי שהגיעו והורכבו מטוסי "מסרשמידט" הראשונים. הם הופעלו נגד טורי רכב ושריון מצריים בקרבת איסדוד ונגד הלגיון הערבי באזור טול-כרם, ובקרב האוויר הראשון הפילו שני מטוסי "דקוטה" מצריים שהופיעו בשמי תל-אביב. הגרעין של טייסי חיל-האוויר הראשונים קיבל באותה עת תגבורת חשובה עם השתלבותם של אנשי מח"ל (מתנדבי חוץ-לארץ). מטוסים קלים סייעו לאניית חיל-הים "אילת" בראשית יוני גם בקרב הימי הראשון, בו הונסה שייטת מצרית שספינותיה ניסו להגיע לחוף תל-אביב.

במקביל למערכה הצבאית נמשכה בינתיים הפעילות בזירה המדינית. עצרת האו"ם — אשר הקמת מדינת ישראל וההכרה בה מצד ארה"ב וברה"מ הוציאו את הרוח ממפרשי דיוניה על משטר נאמנות — מינתה את הרוזן השוודי פולקה ברנדוט לתפקיד מתווך מטעם האו"ם, והסמיכה אותו להביא בדרכי שלום להסדרת המצב בארץ-ישראל. ברנדוט ומועצת הביטחון החלו להפעיל על מדינות ערב ועל ישראל לחצים כדי להביא לידי הפסקת הלחימה. מהלכי המלחמה הושפעו מעתה גם על-ידי השאיפה להגיע במהירות המְרַבית להישגים ולקביעת עובדות בשטח, על מנת להימצא במצב נוח ככל האפשר ברגע שתיכנס לתוקפה הפסקת אש והפוגה בלחימה. על רקע זה היה המטה הכללי נתון ללחץ כבד של הדרג המדיני, והדבר מסביר את החיפזון והאלתור בכמה מן המבצעים האחרונים שלפני ההפוגה.

היו אלה לראשונה התקפות-נגד חטיבתיות, והן הופנו כלפי הלגיון הערבי בגזרת לטרון, נגד צבא מצרים בגזרת איסדוד ונגד הצבא העיראקי בגזרת ג'נין. יעדיהן המקומיים הקונקרטיים של התקפות אלה לא הושגו והן עלו בקרבנות רבים, אך היתה להן חשיבות מכרעת בעצירתה של תנופת ההתקדמות של צבאות האויב, ובסיכולה הסופי של כוונת הערבים להשמיד את המדינה במסעי בזק. התקפות אלה השלימו גם את התהליך של מעבר מלוחמה זעירה או סדירה-למחצה ללוחמה סדירה, מעבר שהיה תנאי הכרחי למערכות צה"ל ולמבצעים ההתקפיים הגדולים שבאו — אחרי ההפוגה — בהמשך מלחמת העצמאות. ההפוגה נכנסה לתוקפה ב-11.6.48 ועמה נסתיים שלב ג' של מלחמת-העצמאות. ימים מספר קודם לכן, ב-31.5.48, חדל ארגון ה"הגנה" להתקיים והוא הפך, תוך שינוי שמו ומעמדו החוקי, לצבא הגנה לישראל — צבאה של מדינת ישראל הריבונית. בפקודת היום שפרסם באותו יום ראש הממשלה ושר הביטחון, דוד בן-גוריון, נאמר בין השאר:

"עם הקמת מדינת ישראל יצאה ה'הגנה' ממחתרת ונהפכה לצבא סדיר.

"עצום ורב החוב שחייב הישוב והעם היהודי ל'הגנה' בכל שלבי קיומה והתפתחותה, מהניצנים הבודדים בימי הייסוד הראשונים בפתח תקוה, ראשון-לציון, גדרה, ראש-פינה, זכרון-יעקב, מטולה, דרך "השומר" של חלוצי העליה השניה, הלגיון העברי במלחמת העולם הראשונה, מגיני תל-חי, והגידול המתמיד של ארגון הגנה ארצי בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, הקמת חיל הנוטרים במאורעות 1936-1939, ייסוד הפלמ"ח וגדודי החי"ש, ההתנדבות ההמונית במלחמת העולם השניה והקמת הבריגדה העברית הראשונה, ועד מאבקה האדיר של ה'הגנה' במחצית השנה הראשונה של המלחמה נגדנו מ-30 בנובמבר 1947 עד 31 במאי 1948.

"בלי הנסיון, התכנון, כושר הפעולה והפיקוד, הנאמנות ורוח-הגבורה של ה'הגנה' לא היה הישוב עומד במבחן הדמים האיום שבא עליו בששת החדשים האלה, ולא היינו מגיעים למדינת ישראל. ובספר דברי הימים של עם ישראל יזרח פרק ה'הגנה' בהוד ובגאון שלא יישכחו לנצח".

ביבליוגרפיה נבחרת

ספר תולדות ההגנה
הוצ' מערכות ועם עובד, 1972-1954

קיצור תולדות ההגנה
יהודה סלוצקי
משרד הבטחון — ההוצאה לאור, 1978

ההגנה – הדרך הציונית אל הכוח
יגאל עילם
זמורה, ביתן, מודן, 1979

מן ה"הגנה" לצבא הגנה
מאיר פעיל
זמורה, ביתן, מודן, 1979

מערכות פלמ"ח
יגאל, אלון
הוצ' הקיבוץ המאוחד, 1965

דיפלומטיה ומחתרת
יהודה באואר
ספרית פועלים, 1966

בדרך לצה"ל
יוסף אבידר
משרד הבטחון — ההוצאה לאור, 1973

במאבק ובמרד
שלמה לב-עמי (לוי)
משרד הבטחון — ההוצאה לאור

המאבק על ארץ-ישראל
שמואל דותן
משרד הבטחון — ההוצאה לאור, 1981

ההיסטוריה של ארץ-ישראל, כרכים 10-9
בעיקר הפרקים שנכתבו על-ידי
עמיצור אילן, יגאל עילם, מאיר פעיל
כתר ויד בן-צבי, 1982-83

התקופות הגדולות בהיסטוריה של ארץ-ישראל
פרקים נבחרים מן הכרכים 5 עד 8
רביבים, 1980-81

משרד החינוך התרבות והספורט
מרכז ההסברה / שירות הפרסומים
הדפסה חוזרת, תשנ"ז—1996
הודפס: דפוס העיר העתיקה בע"מ, ירושלים

"וסט־פוינט" ברמת מנשה

קורס המ"מים הגדול ביותר נערך בשנת 1944. השתתפו בו כ־200 חניכים, ביניהם רמטכ"ל לימים, חיים ברלב; האלופים עוזי נרקיס ומאיר עמית; חיים גורי, דני מס, שנפל בראש הל"ה, ושלוש בנות ראשונות. מפקד הקורס היה אחד מוותיקי המפקדים ב"הגנה" – יוסף אבידר. בקורס זה נעשתה היסטוריה: לחניכים הוענק בפעם הראשונה אות מיוחד – סיכת מ"מ, חרב שזורה בענף זית, המלווה מאז ועד היום את מסיימי קורסי הקצינים בצה"ל. יוצר הסמל היה מדריך בקורס, משה (מונדק) בר־תקוה.

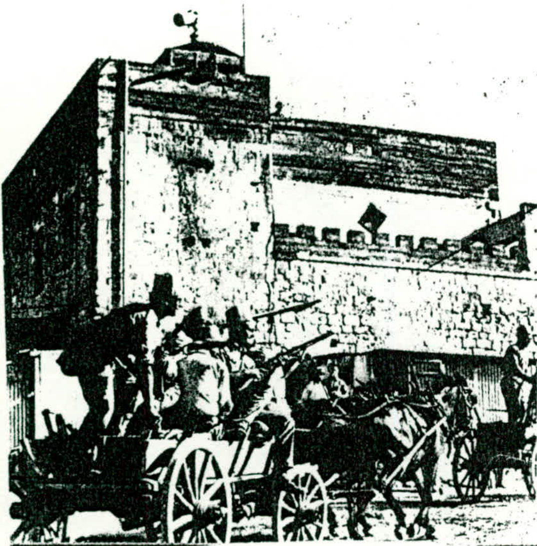
רגמים, נח"ל, גולני, גדנ"ע

מי לא התאמן בג'וערה? נוסף לחניכי קורסי הקצינים־מ"מים, התאמנו במקום גם מא"זים (מפקדי אזורים), מפקדי כיתות, גדנעים, ואפילו מפקדים בכירים שהגיעו כדי לרענן את הידע הצבאי שלהם. בג'וערה גם נוסה לראשונה "הסטן העברי", שיוצר במכון של התעש המחתרתי בתל־אביב, אבל טרם הוכח שהוא גם יורה. והוא ירה.

במלחמת העצמאות שימשה ג'וערה כמאחז חשוב, וממנה יצאו הפלמ"חאים מהגדוד הראשון, בפיקודו של דן לנר, להדוף את "צבא ההצלה" של קאוקג'י ממשמר העמק. אחר־כך עבר המקום לידי הרגמים של צה"ל, שערכו בו קורסים רבים. הבעלים הבא היה הנח"ל, שנולד במלחמת העצמאות, וקיים במקום את קורס המ"כים שלו, והוא מסר את המתחם, שבינתיים נוספו לו מבנים לאימונים, למגורים ולאפסניה לחטיבת גולני. מ־1953 ואילך שכן במקום זה קורס המ"כים של גולני, עד שהחליט מי שהחליט להעבירו למקום אחר, וג'וערה נמסרה בשלהי שנות השישים לידי הגדנ"ע.

מאז משמש המקום להכשרה צבאית של הנוער הישראלי, בסימן "ללמד בני יהודה קשת". היום שוב אין מדובר בווסט־פוינט, אך מי יודע, ייתכן שמבין הגדנעים המתאמנים עוד ייצאו הרב־אלופים והאלופים של מחר.

ואם מדברים על האלופים או קצינים בכירים אחרים, לא אחת מטפסת להר של ג'וערה מכונית, וממנה יוצא אדם מבוגר שמביט בעינים מצועפות על הבית הישן, שבינתיים חוזקו קירותיו בבטון משוריין, וכשהוא רואה את הסמל הגדול של החרב וענף הזית המוצמד לקיר הבית, הוא אומר, כאילו לעצמו: כן, כן...כאן קיבלתי את הסמל הזה, כשסיימתי את הקורס, אבל אז הוא היה כל־כך קטן...

הבניין הגדול, דמוי טירה, בלט בשנים הרחוקות ההן למרחקים. כאן הוכשרו אלפי מפקדים. כיום נחבא הבית בחורשה עבותה ולא ניתן לראות אותו מרחוק

"וסט־פוינט" ברמת מנשה

לכל מדינה מתוקנת יש אקדמיה צבאית מהוללת, המוציאה את מיטב הקצינים והלוחמים שלה. לאמריקנים יש את וסט־פוינט, לאנגלים את סנדהרסט ולצרפתים את סן־סיר. לנו יש – ובעצם היה – את ג'וערה.

ג'וערה – ובעברית צחה גבעת־נוח, אלא שמעטים מכירים את השם הזה – נמצאת ברמת מנשה, מהלך קילומטר אחד בערך מקיבוץ עין השופט. ראשיתה בעידן ההתיישבות היהודית קשורה לקיבוץ זה, שכאן עשה את צעדיו הראשונים. הקיבוץ עלה על הקרקע בג'וערה ביולי 1937, במסגרת עליות "חומה ומגדל". הוא מצא במקום בית נישא בן שתי קומות, שבעבר הרחוק שימש כח'אן תורכי. הבית התנשא בראש גבעה שולטת למרחוק. כביש לא היה אליו והדרך היחידה הוליכה מקיבוץ משמר העמק.

הימים ימי מאורעות הדמים, תקופת "המרד הערבי". על ג'וערה, לפי שעה במתכונתה הקיבוצית, נורו מדי פעם יריות. גם הדרכים אליה היו בחזקת סכנה. לאחר כשנה הוחל בבנית נקודת הקבע, לא הרחק מג'וערה. כשזו פונתה היא לא נשארה ריקה. אנשי ה"הגנה" נטלוה לידם והפכוה לבסיס האימונים המרכזי של הארגון. כעשר שנים מילאה תפקיד זה בנאמנות.

קורסי המ"מיים

כמה קורסים של ה"הגנה" נערכו בג'וערה? קשה לדעת. בוודאי עשרות רבות, אך הבולטים שבהם היו קורסי המ"מים, בעצם קורסי הקצינים, שנערכו בדרך־כלל אחת לשנה. עד שהיתה ג'וערה לבסיס מרכזי, נערכו קורסים אלה במקומות שונים בארץ. עתה היה להם בסיס כמעט קבוע, אם כי מטעמי עינא־בישא הם התנהלו, בחלקם לפחות, גם במקומות אחרים.

כלפי חוץ היה זה בית־החלמה, שנשא את השם התמים גבעת־נוח. ריחוקו של המקום בימים ההם והֶעְדֵר דרך של ממש, פטרו אותו מביקור טרדנים. אם הגיעו כאלה, הם נתקלו בשלט מאיר־עיניים המורה כי אפשר לבקר בבית־ההחלמה רק פעמיים בשבוע. מדי יום היה מי שדאג להחליף את השלט, כך שימי הביקור היו תמיד "לא מתאימים".

ערביי הסביבה התרחקו מהמקום, ביודעם שלא כדאי להסתבך. מסקרנת יותר היא אי־התקרבותם של הבריטים. במשך כל שנות פעילות ה"הגנה" בג'וערה, לא הטרידוה הבריטים בצורה רצינית, אם כי ידעו אל נכון מה קורה בין כתליה וסביבותיה, שהרי בחורי ה"הגנה" הרבו להתאמן בחורשות ובשטחים הריקים שהקיפו את המקום.

הבית הגדול הניצב בראש גבעה היווה מחוז־חפץ של הרבה בחורים (וכן כמה בחורות) בארץ־ישראל של שנות ה־30 וה־40. ראשית, משום שרצו להגיע אליו ולהשתתף בקורסים שנערכו בו. בנוסף לכך, בעת האימונים לא פעם היתה מוטלת משימה על החניכים – להגיע לבית, בזחילה כמובן, במסגרת התרגול של התגנבות יחידים.

מספרים שפעם, בעוד כמה חבר'ה זוחלים ומזיעים, עבר לידם ערבי רכוב על חמור. הוא הסתכל עליהם במבט משועשע ואמר רק זאת: "תעלו מין אל־ר'רב" (עלו מצד מערב). כששאלוהו הבחורים מהו מקור הידע שלו, השיב: "כך עשו כל הקורסים הקודמים..."

(1)

הקרב על משמר-העמק

יצחק שדה בתדריך מפקדים בג'וערה

ג'וערה - בסיס היציאה לקרב משמר-העמק שנערך בראשית חודש אפריל 1948, בין כוחות 'צבא ההצלה' הערבי (בפיקוד קאוקג'י) והיישובים הערביים במזרח רמות מנשה לבין יחידות ה'הגנה' וחברי קיבוץ משמר-העמק. במהלך הקרב הצליחו חברי הקיבוץ להדוף את ההתקפות הישירות עליהם. כוחות ה'הגנה' בפיקודו של יצחק שדה יזמו, במקביל, התקפות נגד מכיוון ג'וערה על אגפו של צבא ההצלה ומנעו ממנו להתקדם לאורך הכביש ממגידו לחיפה.

ב-13.4.1948 נסוג 'צבא ההצלה' ויחד איתו נטשו התושבים הערבים את בתיהם בכפרים שבין מגידו ליקנעם.

קרב משמר-העמק מהווה (יחד עם מבצע נחשון) נקודת מפנה בשיטות הלוחמה ויעדיה במלחמת העצמאות, תחילת הגישה ההתקפית, במגמה להשתלט על השטח הפתוח שבין היישובים.

שעות פתיחה

~~[illegible]~~

ימים א'-ה' - 08.30 - 16.00

(בתאום עם המוסיאון)

ישראל ליברטובסקי

שיקומו של בנין המפקדה בג'וערה והתאמתו לייעודו החדש, כמוסיאון, התאפשר על ידי תרומותיהם של מוסדות, מפעלים ואישים, במיוחד הודות לתרומה מעזבונו של ישראל ליברטובסקי, מפקד בהגנה, מראשוני הפלמ"ח, מתנדב בצבא הבריטי, פעיל בעלייה ב', מקים מספנות ישראל.

תכנון כתיבה וצילום: הצוות הדידקטי בע"מ
בהשתתפות העמותה לחקר כוח המגן ע"ש ישראל גלילי
תמונות באדיבות ארכיון תולדות ה'הגנה' וארכיון עין-השופט
עיצוב גראפי: ציפי בירק-ביזנסקי

תמונת רקע בשער: מפקד סיום בג'וערה, של חברי ה'הגנה' מעמק יזרעאל
מתוך: מגן ושלח, אפרים תלמי, דבר - 1968

(1)

הארגון הארצי של חברי ההגנה
ה'הגנה'
צה"ל
מועצה אזורית מגידו

ג'וערה

בית היוצר למפקדי ה'הגנה' וצה"ל

מדברי דוד בן-גוריון, ראש הממשלה הראשון ושר הביטחון, בפקודת היום להקמת צה"ל (כ"ב באייר תש"ח, 31.5.1948):

"עם הקמת מדינת ישראל יצאה ה'הגנה' ממחתרת ונהפכה לצבא סדיר. עצום ורב החוב שחייבים היישוב והעם היהודי להגנה בכל שלבי קיומה והתפתחותה... בלי הנסיון, התכנון, כושר הפעולה והפיקוד, הנאמנות ורוח הגבורה של ה'הגנה' לא היה היישוב עומד במבחן-הדמים האיום שבא עליו בששת החודשים האלה, ולא היינו מגיעים למדינת ישראל. ובספר דברי הימים של עם ישראל יזרח פרק ה'הגנה' בהוד ובגאון שלא יכהו לנצח".

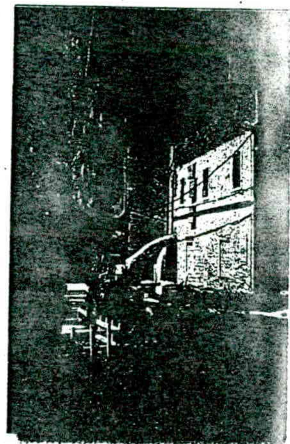
ג ' ו ע ר ה

מבנה ששימש את משפחת צלאח מחיפה, בעלי האדמות החקלאיות שבסביבה. המבנה והאדמות נרכשו בשנת 1936, והועברו לבעלות הקרן הקיימת לישראל.

ה ע ל י י ה ל ג ' ו ע ר ה (ע י ן ה ש ו פ ט)

בחמישי ביולי 1937, בעלות השחר, נשמעה קריאה ברחבי קיבוץ משמר-העמק:
"העולים לג'וערה - לקום!"
חברי תנועת השומר הצעיר יצאו בשיירה אל ביתם החדש.
למרגלות הגבעה התלולה נשאו כולם עיניהם, אל עבר הבית המתנוסס על הפסגה.
בתוך יום אחד הוקמה גדר, הבית הותקן למגורים, הותקן זרקור על הגג והחברים סידרו חדר אוכל ומטבח.

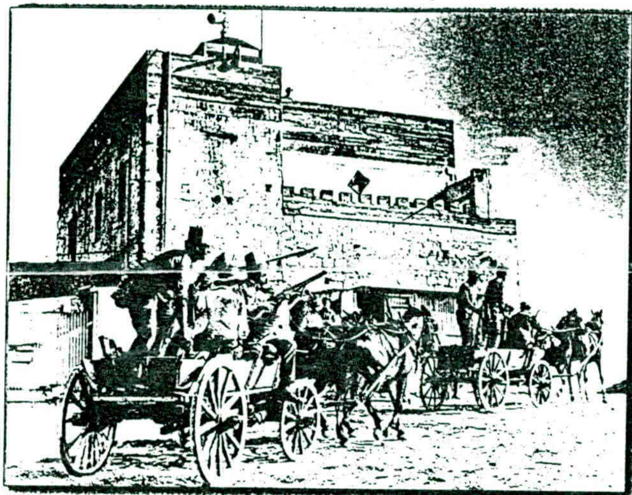
ג'ועדה - בסיס אימונים של ה'הגנה' ושל צה"ל

עם מעבר המתיישבים למקום הקבע של קיבוץ עין-השופט, הפכה ג'וערה לבסיס ההדרכה המרכזי למפקדים של ה'הגנה'.

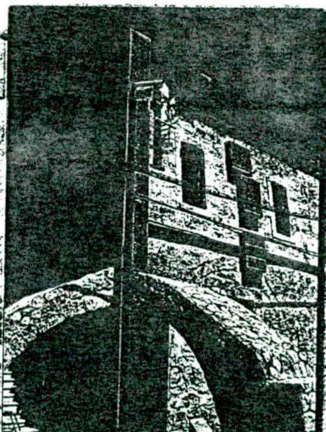
1948-1938 התקיימו בג'וערה קורסים למ"כים, למפקדי אזורים, קורס מיוחד למפקדות ולמפקדים של "הנשק הכבד" - מרגמות 81 מ"מ (מתוצרת התעשיה הצבאית של ה'הגנה', התעש) ומקלעים בינוניים. גולת הכותרת היו הקורסים למפקדי מחלקות (מ"מים), הבין הם קורסי הקצינים של צבא המדינה שבדרך.
מאימונם של של הלוחם הבודד, החוליה והכיתה, עברו בשנות ה-40' לאימונים במסגרת מחלקות ופלוגות. למעלה מ-1.000 בוגרים סיימו את קורסי הקצינים של ה'הגנה' וכמפקדי חטיבות, גדודים ופלוגות נשאו על שכמם את מלחמת העצמאות.

ה'הגנה' בג'וערה.
בצה"ל שימשה ג'וערה בסיס אימונים של הנח"ל ובית ספר למ"כים של חטיבת גולני.
בשנת 1970 נחנך בג'וערה בסיס גדנ"ע, העוסק בהדרכת נוער מחו"ל באימון צבאי בסיסי ובהכנה לצה"ל של נוער ישראלי.

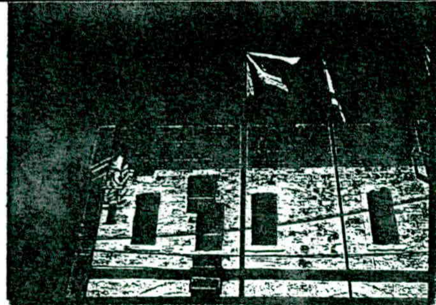

מ ו ס י א ו ן ה ' ה ג נ ה ' ב ג ' ו ע ר ה

לקראת שנת 2000, יובל ה-80 ליסודה של ה'הגנה' נחנך במבנה ההיסטורי של ג'וערה, מוסיאון המתאר את סיפורו של בית היוצר לפיקוד ה'הגנה' וצה"ל:
הבניין העתיק והתצוגה החדשה מעניקים למבקרים חוויה היסטורית. הנכנסים אל הבית, מצטרפים אל חניכי הקורסים, מפקדי ה'הגנה', בג'וערה. באולם הכניסה משתלבים המבקרים במסדר החניכים בקורס. מפקד הקורס, המקבל את המסדר, יתאר בפניכם באמצעים אור-קוליים את תולדות המקום.
בהמשך, תמונותיהם וקורות חייהם של מפקדי הקורסים וציון שמות בוגרי הקורסים, מי שהיו למפקדי ה'הגנה' וצה"ל במהלך השנים.

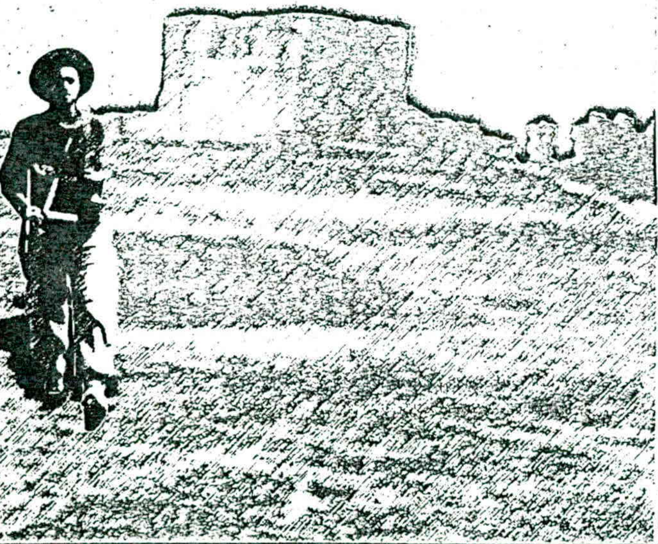

התצוגה בקומה השניה ממחישה יום בחיי ג'וערה, בעיצומו של קורס המפקדים: המאהל על מתקניו השונים, פרקי האימון לסוגיהם ותיאורים מהווי החניכים.

ג'וערה - בית היוצר למפקדי ה'הגנה' וצה"ל

החרב וענף הזית השלובים זה בזה צוירו לראשונה על ידי משה בר תקוה (מונדק פסטרנק) בעת שהיה מפקד קורס המ"מים של ה'הגנה' בג'וערה, על קיר בחדר מפקדת הקורס. בסיום הקורס הוחלט להפכו לסמל של בוגרי הקורס וברבות השנים היה לסמלה של ה'הגנה' וצה"ל.
לראשונה הוענקה סיכת המ"מ לבוגרי שני קורסי המ"מים של ה'הגנה' (1941, 1942), במסדר שנערך בגימנסיה הרצליה, בנוכחות רמטכ"ל ה'הגנה', יעקב דורי.
שימוש נוסף בסמל החרב וענף הזית נעשה כמה שנים אחר-כך, כשעבר המטכ"ל ל"בית האדום" בתל-אביב. על תעודת הזהות של מי שהורשו להיכנס לתחום "הבית האדום" הוטבעה חותמת באמצעות סיכת מ"מ וכרית דיו.
אותה סיכת מ"מ מוענקת עד היום למסיימי קורס הקצינים של צה"ל.
החרב בענף הזית מופיעים ברבים מסמלי צה"ל: בסמלי החילות והפקודים, בסמלי הדרגות ובעיטורי ההצטיינות.

"ג'וערה, תל עמל, כנרת וחניתה
אתן לנו דגלים ואנו חומה"

נתן אלתרמן

גיוערה הייתה בית האולפנא, האקדמיה הגבוהה של ארגון ה"הגנה".
בה עוצבה וגובשה תורתה ומורשתה של ה"הגנה" אשר הונחלה לצבא ההגנה לישראל.
משלהי שנות השלושים ועד הקמת צה"ל באביב 1948, הוכשרו בגיוערה למעלה מאלף מפקדים.
מרבית מפקדי מלחמת העצמאות מ"כים ומ"מים, מ"פים, מג"דים, מח"טים ואף אלופים – מפקדי החזיתות עברו דרך כור ההיתוך של גיוערה.

לאחרונה העביר משרד הביטחון את הבניין המרכזי בגיוערה לידי ארגון ה"הגנה" על מנת שנקים בו תצוגה, סדנא ובית אולפנא שינחילו את מורשת ה"הגנה", לציבור בכלל, לנוער ולתלמידים בפרט.

<u>ג'וערה</u>

מאת: חיים חפר

כאן ורק כאן. על הגבהות הצחיחות והמסולעות/ באימונים מפרכים, בתרגילים, בהרצאות/ בריצות הבוקר, בכושר התושיה וההמצאות/ במשמעת מתוך הכרה, בצפייה לקראת הבאות/ בידיעה מה רב השוני בין הצבא הזה לשאר הצבאות/ בדגלים ובמשרוקיות המסמנות כלי ירייה/ בהסתפקות במועט בחומר ובעושר האידיאלי של מחתרת ענייה/ בסוד וב'זקס' אשר ליוו אותנו על כל שעל ופסיעה/ - כך נולדה האקדמיה הזאת, שאין אחות לה ואין שנייה/ כך נוסד בית המדרש הזה, בברית האהלים והבית/ כאן ורק כאן - בית הספר הגבוה לחרב ולענף זית/.

לולא גיוערה. לולא. הלא העיניים תחשכנה והלב יחדל/ לולא גיוערה. מול הצבאות החזקים העולים אל צבאנו הדל/ וקאוקג'י מול משמר העמק ומשמר הירדן נפל/ ובנגב נצור ומסוגר וניצנים הייתה לשלל ואל רחוב הירקון, יורה מחסן בק, הצלף אשר במגדל/ ודגניה מתגוננת נואשות ובצפת הנשק אזל/ וירושלים מותשת ורעבה וגוש עציון בשבי הובל/ וקרב לחיים ולמוות מרביבים ועד מנרה/ וראשונים במערכה, חשופים ללא צריח, עומדים חניכי גיוערה.

גיוערה – אמם של שתים עשרה חטיבות ה"הגנה"/ גיוערה – הניצבת בחרבה השלופה על ערש המדינה/ עם המ"מים רצים אל מול האש ראשונה/ ומצמידים שפתיהם על עפר הארץ בנשיקה אחרונה/ וגיוערה יודעת את כולם – את מפקדי המחלקות, את מפקדי כל שישים הגדודים/ אשר לולא הם, לא הייתה לנו מדינת היהודים.

יום ה"הגנה", י"א באדר, יום תל חי/ ואנחנו יודעים כי לא למוות התפללנו, כי אם לאיש החי/ ואנחנו יודעים, ולו נרביץ תורה זו במפקדי צה"ל בוקר וערב/ כי ענף הזית, בסמלו של המ"מ, אינו פחות חשוב מהחרב/ וכי בשל כל עלה בענף הזה לטשנו את חרבינו בלילות אפלב כבימי אור/ ובשלו קם צבא ההגנה מתוך ה"הגנה", עת נשקנו יצא מן המסתור/ וזאת גיוערה, בית היוצר למפקד העברי. לו יסופר נא סיפורה מדור לדור.

(1)

נַהֲלָל

מושב בצפון עמק-יזרעאל, בצד הכביש חיפה — נצרת, כ־7 ק"מ דרומית-מזרחית לקרית-טבעון. משתייך לתנועת המושבים. כשם עיר מקראית בנחלת זבולון (יהושע, י"ט, ט"ו), שנקראה מהלול בימי התלמוד, ושמה נשתמר בשם הכפר הערבי הסמוך מעלול. נוסד ב־1921 – מושב העובדים הראשון בארץ – בידי בני העליות השנייה והשלישית. מונה כ־1,200 נפש. שטחו כ־8,700 דונם. ענפי-המשק העיקריים: גידולי שדה, (כותנה), מטעים, לול, רפת, מכון תערובת, שירותי הובלה. במקום: מדרשה למורים ולגננות, בית-ספר חקלאי על־שם חנה מייזל שוחט.

תֵּל שִׁמְרוֹן (ח'ִרבת סַמּוּנִיֶּה)

תל יישוב עתיק בגבול הגליל התחתון ועמק-יזרעאל, בצד הכביש קרית טבעון–נצרת, כ־3 ק"מ צפונית-מזרחית לבית-שערים. לפי סברה; מקומה של העיר המקראית שמרון הנזכרת בשמות שמעון, שמענו, שמח'ונ בכתבי המארות ובמכתבי תל אל-עמרנה. מלכה נמנה עם 31 המלכים שהביס יהושע (יהושע, י"ב, כ') ואחרי הכיבוש נכללה בנחלת שבט זבולון (יהושע, י"ט, ט"ו). בימי בית שני — עיירה שנקראה שמעוניא, ובימי המשנה והתלמוד — סימוניא, היא סימוניאס שלידה נלחם יוסף בן מתתיהו עם יחידת צבא רומית. החרסים שנמצאו על התל מעידים על יישובו בתקופות הכנעניות. סמוך לתל (ח'ִרבת סימוניה) נמצאו שרידים מן התקופות ההלניסטית, הרומית והביזנטית. בין השאר נתגלו שרידי בית-כנסת. בשנת 1951 הוקמה במקום מעברת-עולים שבוטלה אחרי־כן.

160 223

גִּבְעַת נוֹחַ (ג'ֶעַארַה)

גבעה ברמת מנשה, ליד הקיבוץ עין-השופט. על-שם אחד מחברי הקיבוץ, שנספה בתאונת מטוס. שמו הערבי של המקום – ג'עארה. בראש הגבעה מיבנה ישן, שבו השתכנו מייסדי הקיבוץ עין-השופט בשנותיו הראשונות. אחרי-כן שימש המקום בסיס לקורסים של ה"הגנה" והפלמ"ח. אחרי מלחמת-העצמאות – בסיס אימונים של גולני ושל הגדנ"ע.

נהלל המחודשת נוסדה ב־1921. היה זה מושב העובדים הראשון בארץ. ראשיתו מחנה אוהלים בסביבה שוממה, בקרבת מקומה של נהלל כיום. קדמו לאנשי נהלל בסביבה זו נסיונות התישבות של ערבים וגרמנים. נסיונות אלה לא הצליחו עקב מחלת הקדחת שהלמה בהם וגרשה אותם ממקומם. הקדחת פקדה גם את אנשי נהלל, אך הם לא נרתעו מהקרבנות ומהסבל ואחרי עמל של שנים הצליחו ליבש את הבצות ולהתגבר על הקדחת.

נהלל בנויה בצורת מעגל גדול, שבמרכזו הוקמו בניני הצבור. כביש המקיף את המושב מחבר את כל בתי האכרים. צורת הבניה והיסודות על פיהם הוקם הכפר שימשו דוגמה ומופת למושבים אחרים שנבנו אחר כך. לכל אכר יש חלקת אדמה שוה בערך לחלקת חברו, בית למשפחתו, רפת, אורוה, לול וכל האינונטר הדרוש. כל אחד מעבד את אדמתו בכוחותיו הוא ואחראי למשקו. אולם עם זאת קיימת עזרה הדדית מפותחת וגם מכירת התוצרת וקנית המצרכים נעשות במשותף על-ידי מוסד מרכזי.

זאת הארץ/ משה ברסלבסקי

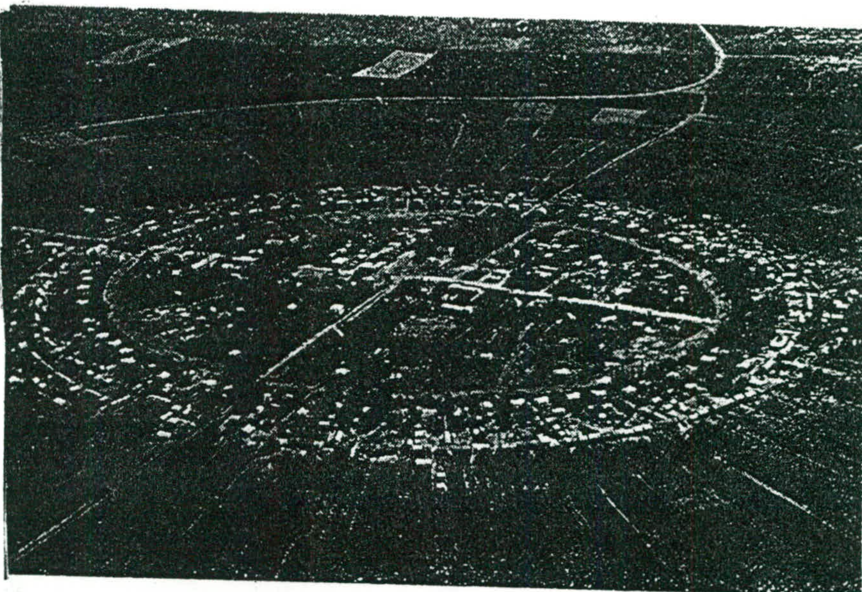
עם הכניסה לעמק-יזרעאל אנו באים קודם כל לגוש נהלל. על נהלל שם נקודת הישוב העברית שנבנתה פה לראשונה. נתן לה לנהלל את הבכורה ונבקרנה תחילה — אף-על-פי שאנו צריכים לפסח לשם כך על כמה נקודות-ישוב בגוש, שאנו מגיעים אליהן תחילה. אבל עוד נחזור גם אליהן.

רחב-ידים וטובע בירק-עצים נשקף הכפר מרחוק. מבעד לשדרת עצים נאה אתה נכנס פנימה בכביש המסתעף מן הכביש הראשי, שנמשך הלאה מזרחה, אל תוך העמק. במבוא הכפר וקודמך בית-הספר החקלאי לצעירות (מיסודה של ויצ"ו) המתנהל על-ידי חנה מייזל, מחברות העליה השניה. בניני המגורים והמשק הנאים משתרעים משני עברי הכביש.

נהלל היא אם הישובים בגוש המערבי של העמק. מיד לאחר גאלת הקרקע, בשנת תרפ"א (1921), עלו לכאן המתישבים הראשונים, עלו לשטחים העזובים והשוממים, מוצפי בצות ואכולי קדחת. כיום בנוי כאן כפר רב-אוכלוסין, טובל בעתרת ירק וצל, אחד הכפרים הגדולים בארץ.

נהלל, בכורת תנועת המושבים, הבנויה על יסוד ההתישבות האינדיבידואלית של המשפחה העובדת, מסמלת בסגנון בניניה צורה מקורית ורבת ענין. כל בתי המושב מהוים יחדו מעגל אחד גדול וסגור, בהקף של כמה ק"מ. בין בית לבית רוח ומרחב. ליד כל בית — חצר וכברת-אדמה לעצי-פרי וגן-ירק. מאחורי הבתים בנויות הרפתות, יצוקות בטון, גם הן במעגל גדול סביב. מאחורי הרפתות — גנות-הירק וכרמי-הגפן המקיפים כחגורת ענק את כל הכפר. לפני שנטעו הכרמים נחרש השטח חרישה עמקה בטרקטור במשתף על-ידי הכפר. הטרקטור הקיף, סבוב והקף, את המושב כלו, תלמים עגלים, עגול אחר עגול. בפנים הכפר סלול כביש העובר לפני חצרות הבתים וגם הוא נסגר כמעגל. בתוך בנויים המוסדות המשתפים: בית-הספר, בית-העם, בית-הועד המחלבה וכו'. גם גן הכפר נטוע במרכז. כן תראה כאן את מצבת הזכרון לבני נהלל שנפלו במערכות ישראל, והמצבה מקפת ערוגות פרחים ודשא.

יוצרי נהלל חברים ותיקים הם בתנועת הפועלים בארץ. אנשי העליה השניה, מטיב חברי „הפועל הצעיר". מהם ראשונים לכבוש העבודה במושבות העבריות. עברו גלגולים רבים בארץ, חיו בה את שנות המלחמה והסבל, נתקשו והתערו בעבודה ובחקלאות. רבים מהם ארבעים שנה בארץ ולמעלה מזה. ראשונים היו שנצטרפו זה לזה במטרה לכונן את מושב העובדים. מהם היו בקבוצות חקלאיות, אבל הגיעו אחר כך לרעיון של עצמאות המשפחה העובדת ביצירה החקלאית ובאחריותה הישירה למשק. בתוכם ראוי לציין גרעין ותיק מדגניה אשר פרש מן הקבוצה וקשר את גורלו בבנין המושב. הנסיון בעבודה החקלאית היה רב, כי נקנה במושבות ובקבוצות.

נהלל — מבט מהאויר

1

הרצאה על ההגנה

בפני קורס חיילות טירונות 5/1/1992

(ראשי פרקים)

א. רקע ומצב הסטורי (מאה שנים האחרונות)

1. עליה ראשונה בטחון עליה, המושבות בקיפסה
צרות. גרעין התגוננות ופוגרומים
קישינב, אודסה ב 1905

2. עליה שניה הקמת מושבות, ועדות עם
השכנים, השומר, נולי והקבוצים
פגרום ב 1914

3. עליה שלישית המושבות תל חי - טרומפלדור
תקפה יא באדר 1.3.1920
(יא באדר הפך ליום ההגנה)

2

ב. הקמת ההגנה הוקמה 912/1922 (מסלולי -
הסתדרות העובדים) התחזקות היישוב
והתעוררות התנועה הלאומית הערבית.

1. מאורעות 1921 - תרפ"א החלו בבית עולים ביפו
התגבשות ההגנה ומאבק על דמותה.

2. מאורעות 1929 - תרפ"ט חברון, צפת וירושלים. הויכוח
מסביב ההתגוננות הפרועה, הופעל
שרות ידיעות. נחלקים חברים ההגנה.

3. מאורעות 1936-39 רכש, תעשיה ופיתוח ה
מערך הנוטרים. מזה על וינגייט

4. תמורות פעילות והתרחבות

- היציאה מן הגדר, יצחק שדה ממונה על [illegible]
באיזור ירושלים

- הנודדת

- חומה ומגדל

- הנוטרים

- פלוגות לילה מיוחדות (וינגייט)

יחידות הנוטרים

- משטרת הישוב העברית (ס פלוגות)
- משטרת הרכבות
- נוטרי גדר הצפון
- נוטרי שדות התעופה
- משמר החופים
- נוטרי מחנות העצורים

ג' מלחמת עולם שניה

חיל הנדסה, בריגדה, פלוגות התובלה:
בצבא ; זכרמן אורד, ג'ינגס מטה ושמונים
מחוזות, פרשים, חילי השבה - חיש.
יחידות משמר חופי חיל הים.
גיוס והקמת הפלמח 1941

ד אחרי מלחמת העולם השניה

- אחר שלב של פעולות ההתגונן המאורגן נגדם.
פעולות ; פיזור משטרה, פיזור השרת

4

- הברחות ממחנ׳ פליטים להעפלה
- התארגנות תנוע׳ ונוער [illegible]
- העלאה בקבוצות יחידות ובמשלוחים (עירק וכו)

ה. פעולות חבלה נגד הישוב משנת 1947
- מעבר מפעולות נגד ערבים מקומיים
לעמידה בפני צבאות ערב.
- מעבר ממחתרת לצבא. הקמת צ.ה.ל
ב 1/6/48

ר: פירוט על הרקע הכללי במאמרו של [illegible] (מתוך
תורת מלחמת העצמאות. מערכות הוצאה 1983

[illegible]

הרצאה על ה"הגנה"

מורשת ה"הגנה" - נקודות לציון

עובד על ידי מר אברהם כהן

א. רקע הסטורי (מאה השנים האחרונות)

1. עלייה ראשונה : בטחון, עלייה, התיישבות בכפיפה אחת. גרעיני התגוננות ופוגרומים – קישינייב, אודסה ב- 1905.

2. עלייה שנייה: הקמת מושבות, בעיות עם השכנים, השומר, ניל"י והגדודים העבריים ב - 1917.

3. עלייה שלישית: התיישבות תל - חי - טרומפלדור, תרפ"ה יא' באדר 1.3.1928.

(יא' באדר הפך ליום ההגנה).

ב. **הקמת ההגנה** - הוקמה 9/2/1922 (במסגרת הסתדרות העובדים). התחזקות הישוב והתגברות התנועה הלאומית הערבית.

1. מאורעות 1921 - תרפ"א: החלו בבית עולים ביפו. התגבשות ההגנה ומאבק על דמותה.

2. מאורעות 1929 - תרפ"ט: חברון, צפת, ירושלים, מסגרת ההתיישבות הורחבה, הופעל שירות ידיעות. כאלפיים חברים בהגנה.

3. מאורעות 1936 - 1939: רכש, הקומה והורחבה מערכת הנוטרים, מו"מ על לגליזציה.

4. תמורות, פעילות והתרחבות:

- היציאה מן הגדר, יצחק שדה ממונה על בטחון באזור ירושלים
- הנודדת
- חומה ומגדל

- הנוטרים

- פלוגות לילה מיוחדות (וינגייט)

יחידות הנוטרים

- משטרת הישובים העבריים (10 פלוגות)

- משטרת הרכבות

- נוטרי שדות התעופה

- נוטרי מחנות העצורים

-נוטרי גדר הצפון

-משמר החופים

ג. מלחמת עולם שנייה

חיל חפרים, בריגדה בצבא הבריטי בארץ, ארגון ארצי, גיבוש מטה ושמונה מחוזות, *** חיילי השדה – חי"ש. יחידות משמר – חי"מ, חיל העם. גדנ"ע והקמת הפלמ"ח – 1941.

ד. אחרי מלחמת העולם השנייה

- אחרי שיתוף פעולה עם הבריטים התגבר המאבק נגדם. פעולות: פיצוץ משטרות, פיצוץ גשרים.

- הרחבת מימדי ההעפלה

- התארגנות תע"ש ומבצעי חימוש

- הגנה בקהילות יהודיות בתפוצות (עיראק וכו').

ה. פעולות האיבה נגד הישוב – נובמבר 1947

- מעבר מפעילות נגד ערבים מקומיים ועמידה בפני צבאות ערב.

- מעבר ממליציה לצבא. הקמת צה"ל ב – 1/6/1948.

ד. הכוח העברי המאורגן

ארגון ההגנה היה הזרוע הצבאית המחתרתית הגדולה ביותר של היישוב היהודי. היא כללה פלוגות מחץ מגויסות גיוס מלא — הפלמ״ח — אשר מנו בראשית המלחמה כ־2,100 איש. עוד כ־1,000 עתודאים עמדו לפקודתו הישירה של הפיקוד הארצי. זרועותיה האחרות של ההגנה היו מסוגים שונים:

משטרת היישובים העבריים, שריד מתקופת שיתוף־הפעולה עם השלטונות הבריטיים, אשר אנשיה השתייכו למשטרת ארץ־ישראל אך בפועל היו נתונים למרות ההגנה. משטרת היישובים העבריים מנתה בראשית המלחמה כ־1,800 איש.

החי״ש — חיל השדה, שהיה אמור לכלול את הנוער בגילים 18—25 — התאמן בשבתות ובימי חופשות, והיה נתון למרות מפקדי הגלילות. מספר הרשומים בו בתחילה היה כ־10,000 ועם פרוץ המלחמה הוא הלך והתרחב במהירות.

החי״מ — חיל המשמר — אף הוא, כחי״ש, היה כוח מליציוני מתנדב, בו היו מאורגנים גברים מגיל 25 שנה ומעלה ונשים בתפקידים מיוחדים, ומספר חבריו כ־32,000.

הגדנ״ע — גדודי הנוער — נערים ונערות בגילים 14—17, אשר התארגנו תוך כדי לימודיהם ושימשו בתפקידי עזר תוך ציפייה לתורם להצטרף לחי״ש ולפלמ״ח.

מצבת כוח האדם של ההגנה — 29.11.47

העוצבה	מס׳ האנשים	רמת האימון
מנגנון הקבע	450	
פלמ״ח	3,100	מתקדמת
חי״ש	10,000	בינונית
חי״מ	32,000	בסיסית
משטרת ישובים עבריים	1,800	בינונית
גדנ״ע	9,500	בסיסית
סך־הכל	56,850	

על אלה הושתת ארגון ההגנה: על החי״מ — ללחימה ״בתוך הגדר״, להגנה הסטטית; על החי״ש — ללחימה מחוצה לה; על הפלמ״ח — למלחמה במרחב האסטרטגי, לרבות פגיעות בבסיסי אויב; על משטרת היישובים — לקיום הקשר עם יישובים מבודדים; ועל הגדנ״ע — לתפקידי עזר ולחינוך מפקדים לעתיד.

עם פרוץ הקרבות הפכו המיפקדות הגליליות של ההגנה למטות חטיבות: ״גולני״ — בצפון; ״כרמלי״ — באזור חיפה והגליל המערבי; ״אלכסנדרוני״ — בשפלת החוף; ״קרייתי״ — במרחב תל־אביב; ״גבעתי״ — בדרום יהודה; ו״עציוני״ — החולשת על ירושלים ובנותיה, לרבות צפון ים המלח ודרומו, וגוש עציון. בהמשך הזמן גובשו גדודי הפלמ״ח לחטיבות — ״הראל״, ״יפתח״ ו״נגב״, ונתוספו עוד שלוש חטיבות: שתיים ״משוריינות״ (לפי מושגי הימים ההם) — הלא הן השביעית והשמינית, וחטיבה 9 — היא ״עודד״.

גרעין הכוח האווירי של ההגנה פעל במסגרת הפלמ״ח במסווה של קלוב התעופה; גרעין הכוח הימי היה בפלי״ם, הפלוגה הימית, שעיקר עיסוקה עד אותה עת היה בהובלת אניות מעפילים ובפעולות ימיות של המאבק למען ההעפלה.

המערך הלוגיסטי והמינהלי של ההגנה התבסס בעיקר על ארגונים קיימים ביישוב, כגון הקואופרטיבים לתחבורה — בתחום התובלה; קופת חולים, הדסה ומגן דויד אדום — בתחום הרפואה. במחסניה של ההגנה נצטברו בערב מלחמת העצמאות יותר מ־15 אלף רובים מסוגים שונים, מקלעים קלים וכמה עשרות מקלעים בינוניים ומרגמות של 3״; רימוני־יד, חמרי־נפץ ותת־מקלעים מדגם ״סטן״ יוצרו בסדנאות הסודיות שלה.

נוסף לארגון ההגנה היו קיימים ביישוב היהודי שני ארגוני־מחתרת מזויינים אחרים: אצ״ל — הארגון הצבאי הלאומי — אשר מנה בראשית המלחמה — כ־5,000 איש, פעל בהתחלה באופן עצמאי, ללא תיאום עם ההגנה, ולעתים תוך התנגשות ברורה עם ההגנה ומדיניותה. עבר זמן עד אשר הושג תיאום, וזמן נוסף עד אשר התפרק הארגון וחבריו הצטרפו, אחרי קום המדינה לצה״ל. באצ״ל היה גרעין של פעילים מנוסים בפעולות חבלה ומיקוש, ופריפריה של מסייעים, מבטיחים ותעמלנים.

לח״י — לוחמי חרות ישראל — אשר מנה פחות מאלף איש בראשית המלחמה.

מיבנה הפיקוד, החילות, היחידות והשירותים של הכוח הצבאי העברי עוצבו במרוצת המלחמה והגיעו לכלל גיבוש סופי רק סמוך לסופה.

ארגון ותיקי ה"הגנה" בירושלים

תצוגת צילומים מהעבר

אוגוסט 1999

<u>11. פלוגת האיתות – אימון באיתות בדגלים יוני 1940.</u>

<u>13. פלוגת האיתות – אימון באיתות בדגלים – מעלה החמישה קיץ 1940</u>

פלוגת האיתות הייתה היחידה שיצרה קשר עם הישובים עטרות, נווה יעקב, מעלה החמישה, וקריית ענבים, וכן עם ישובי השפלה. הבסיס היה מגדל המים בשכונת בית וגן. צעירים וצעירות יצאו מדי ערב לתורנויות, משעות הערב ועד לזריחת השמש, לאיתות בפנסים ובמשך היום לאיתות ב"הליו" ודגלים.
בראש הקבוצה (תמונה 11) עמד חברנו רפי בלומנפלד ובראש הקבוצה במעלה החמישה עמד חברנו שלמה חרל"פ.
התמונות באדיבות חברינו שלמה חביליו ואריה לומר.

<u>12. חי"ש ירושלים – יום אימונים בחורשה ליד הר – הרוח</u>

פלוגות חיל השדה (החי"ש) הוקמו בשנת 1939, עם פירוק פלוגות השדה (פו"ש) שהנחילו את מסורת הלחימה הניידת ופעולות הלילה מיוחדות.
ארגון מחדש של פריסת הכוחות ואימון יחידות פעולה ממבנה של כיתה, ובמהלך האימונים התקדמות למבנים של מחלקה ופלוגה.
כוח זה פעל עד להקמת צה"ל.
התמונה באדיבותו של אריה לומר.

<u>14. ג'וערה – בסיס אימונים ארצי, קיץ 1940</u>

<u>15. בקריית ענבים 1941 – 1942</u>

בסיסי הדרכה למפקדי כיתות ומחלקות התקיימו ב – 3 מקומות בארץ – בג'וערה, קריית ענבים וביתן אהרון.
התמונות באדיבות ארכיון "יד בן צבי" וחברנו אריה לומר.

<u>16. אנשי חי"ש ירושלים בעטרות 1948</u>

תגבורות של אנשי חי"ש נשלחו לישובים בצפון העיר נווה יעקב ועטרות.
חלקם נפלו במערכה ונלקחו בשבי.
התמונה באדיבותה של חברתנו רבקה קופר (קליינמן).

<u>17. שיעור במכונת ירייה "שוורצלוזה" 1948</u>

מכונת הירייה "שוורצלוזה" הועברה מתל אביב לירושלים בשנת תרפ"ט – 1929.
היא שימשה כמכונת ירייה יחידה בעיר והועברה ממקום למקום במכונית בעת הצורך.
בשנים לפני קום המדינה תודרכו אנשי ההגנה בשימוש ב"מכונת ירייה" על ידי משוחררי הצבא הבריטי.
מדריך הקבוצה – חברנו יעקב ורדי.

<u>חדר הנצחה לחברי ההגנה נמצא בקומה התחתונה של האולם.</u>

חדר ההנצחה נפתח ביום ו' בתשרי תשנ"א, 25 בספטמבר 1990, לזכר 655 החברים אשר הקריבו את חייהם על הגנת העיר. שמותיהם מונצחים על הלוח במרכז החדר. מומלץ בפני החברים לבקר בו.

תצוגה של צילומים מהעבר

תצוגה זו היא נסיון ראשון שלנו להנציח את פעילות החברים בארגון ההגנה, אשר הוקם בשנת 1920 בראשותם של פנחס רוטנברג וזאב ז'בוטינסקי.
הצילומים המצולמים כאן ניתנו באדיבותם של חברינו בירושלים ומאוספים אחרים כפי שמצוין לאלתר. הפיתוח וההגדלות בוצעו באדיבותו של הצלם דוד חריס.

1. אסירי ההגנה בירושלים, בראשותו של זאב ז'בוטינסקי – 1920

אדר תר"פ – מרץ, 1920. יסוד ארגון ההגנה הגלוי בירושלים בהנהגת זאב ז'בוטינסקי. היוזם להקמת הארגון היה פנחס רוטנברג. עם הקמתו הוא מנה כ 300 – 400 חברים. מקום האימונים היה סמוך לבית ספר 'למל' בשכונת זכרון-משה. בחודש אפריל החל פוגרום "נבי מוסה", בו נפגעו יהודים רבים. הממשל הצבאי היה עוין את פעולות ההתגוננות של ארגון ההגנה, ובחודש אייר תר"פ, אפריל 1920, נאסרו, נשפטו ונידונו למאסר 21 מחברי ההגנה.
בתמונה זו מצולמים 17 מתוך 21 החברים שנאסרו לאחר שחרורם מכלא עכו. אלה שמותיהם משמאל לימין:
שורה ראשונה – יושבים על השטיח:
בן-ציון חומסקי, מתתיהו חיות, דוד מרכוס.
שורה שניה – יושבים על כסאות:
אליהו גינצבורג, גרשון לומר, שבתאי שכנאי, זאב ז'בוטינסקי, מרדכי מלכה (אסיר יהודי שאינו חבר בהגנה), אפרים רבינוביץ-הראובני, אברהם גרושין.
שורה שלישית – עומדים:
אליהו אפשטיין, (?), זליג וייצמן, נתן קרייזמן, (?), (?), (?).

האסירים שבתמונה זוהו על ידי דוד תדהר. התמונה פורסמה בעיתון 'Jewish Standard' ביום 10.4.41. התמונה ניתנה באדיבותו של אריה לומר.

2. חברי ההגנה מהשנים 1920 – 1923:

התמונה באדיבותו של ארכיון "יד בן צבי".

3. סגנים מפקדים בירושלים, מאורעות תרפ"ט 1929:

התמונה מאוסף "בית ההגנה" בירושלים.

4. המכונית המעופפת, תרפ"ט 1929:

קבוצה ב"מכונית המעופפת". אחת משש שגויסו לפעולות ההגנה בשנת תרפ"ט. נהגיהן גילו עוז ותושיה, כאשר החישו עזרה לנקודות מרוחקות ובעיר עצמה.
התמונה באדיבות "ארכיון ההגנה" בתל-אביב.

5. "פיל - בוקס" 1936 (תחנת משמר):

"פיל – בוקס"ים רבים הוקמו ביזמת ממשלת המנדט ברוב נקודות הכניסה בירושלים וברחבי הארץ, בתקופת המאורעות משנת 1936. בתמונה, נוטרים בירושלים בעמדת השמירה ב"פיל – בוקס".
התמונה באדיבותו של חברנו ציון אלבז.

6. תגבורת של חברי ההגנה מירושלים לנווה יעקב (כפר עברי) ספטמבר, 1936.

9. אנשי החי"ש מירושלים בנווה – יעקב 1939

תגבורות של חברי ההגנה למושב נווה יעקב (כפר עברי) נשלחו ככוח עזר להגנת הישובים בסביבה, בהם גם נווה יעקב ועטרות.
התמונות באדיבותם של חברינו עמנואל מן ויחזקאל נפחא.

7. אימונים בחורשת האוניברסיטה 1936.

10. משטרת הישובים העבריים, מ.י.ע, בחצר בי"ס "אליאנס"

מוסדות בירושלים וסביבתה שימשו כבסיסים לאימונים בנשק, ביניהם האוניברסיטה העברית בהר הצופים, בי"ס אליאנס במחנה יהודה, הסמינר למורים בבית הכרם, קיבוץ רמת רחל ועוד.
התמונות באדיבותם של ארכיון "יד בן צבי", וחברנו שלמה חביליו.

8. נוטרים בירושלים 1936-1939

פלוגות הנוטרים סיירו בניידת בחוצות העיר ובסביבה.
התמונות מאוסף של בית ההגנה בירושלים.

הרצאה על ה"הגנה"

מורשת ה"הגנה" - נקודות לציון

עובד על ידי מר אברהם כהן

א. רקע הסטורי (מאה השנים האחרונות)

1. עלייה ראשונה : בטחון, עלייה, התיישבות בכפיפה אחת. גרעיני התגוננות ופוגרומים – קישינייב, אודסה ב- 1905.

2. עלייה שנייה: הקמת מושבות, בעיות עם השכנים, השומר, ניל"י והגדודים העבריים ב – 1917.

3. עלייה שלישית: התיישבות תל – חי – טרומפלדור, תרפ"ה יא' באדר 1.3.1928.

(יא' באדר הפך ליום ההגנה).

ב. **הקמת ההגנה** - הוקמה 9/2/1922 (במסגרת הסתדרות העובדים). התחזקות הישוב והתגברות התנועה הלאומית הערבית.

1. מאורעות 1921 – תרפ"א: החלו בבית עולים ביפו. התגבשות ההגנה ומאבק על דמותה.

2. מאורעות 1929 – תרפ"ט: חברון, צפת, ירושלים, מסגרת ההתיישבות הורחבה, הופעל שירות לידיעות. כאלפיים חברים בהגנה.

3. מאורעות 1936 – 1939: רכש, הקומה והורחבה מערכת הנוטרים, מו"מ על לגליזציה.

4. תמורות, פעילות והתרחבות:

- היציאה מן הגדר, יצחק שדה ממונה על בטחון באזור ירושלים
- הנודדת
- חומה ומגדל

- הנוטרים

- פלוגות לילה מיוחדות (וינגייט)

<u>יחידות הנוטרים</u>

- משטרת הישובים העבריים (10 פלוגות)

- משטרת הרכבות
- נוטרי שדות התעופה
- נוטרי מחנות העצורים
- נוטרי גדר הצפון
- משמר החופים

ג. מלחמת עולם שנייה

חיל חפרים, בריגדה בצבא הבריטי בארץ, ארגון ארצי, גיבוש מטה ושמונה מחוזות, ***בנאים חיילי השדה – חי"ש. יחידות משמר – חי"מ, חיל העם. גדנ"ע והקמת הפלמ"ח – 1941.

ד. אחרי מלחמת העולם השנייה

- אחרי שיתוף פעולה עם הבריטים התגבר המאבק נגדם. פעולות: פיצוץ משטרות, פיצוץ גשרים.

- הרחבת מימדי ההעפלה

- התארגנות תע"ש ומבצעי חימוש

- הגנה בקהילות יהודיות בתפוצות (עיראק וכו').

ה. פעולות האיבה נגד הישוב – נובמבר 1947

- מעבר מפעילות נגד ערבים מקומיים ועמידה בפני צבאות ערב.

- מעבר ממליציה לצבא. הקמת צה"ל ב – 1/6/1948.

ד. הכוח העברי המאורגן

ארגון ההגנה היה הזרוע הצבאית המחתרתית הגדולה ביותר של הישוב היהודי. היא כללה פלוגות מחץ מגויסות גיוס מלא — הפלמ"ח — אשר מנו בראשית המלחמה כ־2,100 איש. עוד כ־1,000 עתודאים עמדו לפקודתו הישירה של הפיקוד הארצי. זרועותיה האחרות של ההגנה היו מסוגים שונים:

משטרת היישובים העבריים, שריד מתקופת שיתוף־הפעולה עם השלטונות הבריטיים, אשר אנשיה השתייכו למשטרת ארץ־ישראל אך בפועל היו נתונים למרות ההגנה. משטרת היישובים העבריים מנתה בראשית המלחמה כ־1,800 איש.

החי"ש — חיל השדה, שהיה אמור לכלול את הנוער בגילים 18—25 — התאמן בשבתות ובימי חופשות, והיה נתון למרות מפקדי הגלילות. מספר הרשומים בו בתחילה היה כ־10,000 ועם פרוץ המלחמה הוא הלך והתרחב במהירות.

החי"מ — חיל המשמר — אף הוא, כחי"ש, היה כוח מליציוני מתנדב, בו היו מאורגנים גברים מגיל 25 שנה ומעלה ונשים בתפקידים מיוחדים, ומספר חבריו כ־32,000.

הגדנ"ע — גדודי הנוער — נערים ונערות בגילים 14—17, אשר התארגנו תוך כדי לימודיהם ושימשו בתפקידי עזר תוך ציפייה לתורם להצטרף לחי"ש ולפלמ"ח.

מצבה כוח האדם של ההגנה — 29.11.47

העוצבה	מס' האנשים	רמת האימון
מנגנון הקבע	450	
פלמ"ח	3,100	מתקדמת
חי"ש	10,000	בינונית
חי"מ	32,000	בסיסית
משטרת ישובים עבריים	1,800	בינונית
גדנ"ע	9,500	בסיסית
סך־הכל	56,850	

על אלה הושתת ארגון ההגנה: על החי"מ — ללחימה "בתוך הגדר", להגנה הסטטית; על החי"ש — ללחימה מחוצה לה; על הפלמ"ח — למלחמה במרחב האסטרטגי, לרבות פגיעות בבסיסי אויב; על משטרת היישובים — לקיום הקשר עם יישובים מבודדים; ועל הגדנ"ע — לתפקידי עזר ולחינוך מפקדים לעתיד.

עם פרוץ הקרבות הפכו המיפקדות הגליליות של ההגנה למטות חטיבות: "גולני" — בצפון; "כרמלי" — באזור חיפה והגליל המערבי; "אלכסנדרוני" — בשפלת החוף; "קרייתי" — במרחב תל־אביב; "גבעתי" — בדרום יהודה; ו"עציוני" — החולשת על ירושלים ובנותיה, לרבות צפון ים המלח ודרומו, וגוש עציון. בהמשך הזמן גובשו גדודי הפלמ"ח לחטיבות — "הראל", "יפתח" ו"נגב", ונתוספו עוד שלוש חטיבות: שתיים "משוריינות" (לפי מושגי הימים ההם) — הלא הן השביעית והשמינית, וחטיבה 9 — היא "עודד".

גרעין הכוח האווירי של ההגנה פעל במסגרת הפלמ"ח במסווה של קלוב התעופה; גרעין הכוח הימי היה בפלי"ם, הפלוגה הימית, שעיקר עיסוקה עד אותה עת היה בהובלת אניות מעפילים ובפעולות ימיות של המאבק למען ההעפלה.
המערך הלוגיסטי והמינהלי של ההגנה התבסס בעיקר על ארגונים קיימים ביישוב, כגון הקואופרטיבים לתחבורה — בתחום התובלה; קופת חולים, הדסה ומגן דויד אדום — בתחום הרפואה. במחסניה של ההגנה נצטברו בערב מלחמת העצמאות יותר מ־15 אלף רובים מסוגים שונים, מקלעים קלים וכמה עשרות מקלעים בינוניים ומרגמות של "3; רימוני־יד, חמרי־נפץ ותת־מקלעים מדגם "סטן" יוצרו בסדנאות הסודיות שלה.

נוסף לארגון ההגנה היו קיימים ביישוב היהודי שני ארגוני־מחתרת מזויינים אחרים: אצ"ל — הארגון הצבאי הלאומי — אשר מנה בראשית המלחמה — כ־5,000 איש, פעל בהתחלה באופן עצמאי, ללא תיאום עם ההגנה, ולעתים תוך התנגשות ברורה עם ההגנה ומדיניותה. עבר זמן עד אשר הושג תיאום, וזמן נוסף עד אשר התפרק הארגון וחבריו הצטרפו, אחרי קום המדינה לצה"ל. באצ"ל היה גרעין של פעילים מנוסים בפעולות חבלה ומיקוש, ופריפריה של מסייעים, מבטיחים והעמלנים.

לח"י — לוחמי חרות ישראל — אשר מנה פחות מאלף איש בראשית המלחמה.

מיבנה הפיקוד, החילות, היחידות והשירותים של הכוח הצבאי העברי עוצבו במרוצת המלחמה והגיעו לכלל גיבוש סופי רק סמוך לסופה.

1999 אוקטובר

נתונים להרצאה על ארגון ההגנה
עובד על ידי מר שלום דרור

1. מה קדם להקמת ארגון ההגנה בתחום הצבאי?

א. עלייה שניה – התיישבות – נוצרו בעיות בטחון.

1908-9 – ארגון בר גיורא – שמירה סג'רה

1909 – השומר

1913 – גדעונים

ב. מלחמת עולם ראשונה – 1914-18

1917 – כיבוש ירושלים על ידי הבריטים

יולי 1918 הקמת הגדודים העבריים

נובמבר 1918 גמר המלחמה

הגדודים העבריים חדורי רצון להקמת צבא עברי

ג. גמר מלחמת עולם ראשונה – החלוקה של המזרח התיכון

המצב בגליל – (מטולה, תל חי, כפר גלעדי, יסוד המעלה, איילת השחר)

ויכוח באם לנטוש – קריאת טרומפלדור למתנדבים.

יא' באדר (20 מרץ 1920) קרב תל חי.

ד. מאורעות 1920 ירושלים

6 הרוגים, 200 פצועים.

מפקד כוח המגן, זאב ז'בוטינסקי, נעצר.

פנחס רוטנברג נאסר.

2. הקמת ההגנה – 1920

ארגון ארצי המוני שיכלול כל הישוב. וקם על ידי נציגי השומר – הגדודים העבריים – נציגי הפועלים. הקמת ועדים למפקדה נרחבת.

3. מאורעות 1921

יפו, פתח תקווה, כפר סבא, רובע יהודי בירושלים.

(בתל אביב חיו 3,600 איש).

ביפו נהרגו 47 יהודים ונפצעו 146

נהרגו 48 ערבים ונפצעו 73

ביתר המקומות ההגנה הדפה את התוקפנות.

4. 1922 – השלטו בארץ ישראל עובר משלטון צבאי בריטי למנדט בריטי

ההגנה התארגנה. 1921 – קורס מפקדים ראשון. הקמת מחסן נשק מרכזי.

5. מאורעות תרפ"ט – 1929

- ראש המרד – המופתי – חאג' אמין אל חוסייני.
- חברון – ישוב ישן לא נתן להגנה להכנס. האמין בקשר עם השכנים. 59 יהודים נרצחו.
- צפת – נהרגו 8.
- בארץ היו רק 77 אנשי צבא בריטיים. הביאו תגבורת.

6. 1930 – התרחבות ההגנה

כניסת החוגים האזרחיים. המפקדה – 3 אזרחים; 3 פועלים.

7. 1931 – פילוג בירושלים

פרישת קבוצה עם אברהם תהומי. רצו יותר סמכות, דרגות, גינונים צבאיים, עמדה פוליטית ימנית. מהם צמח האצ"ל.

8. מרד הערבי – 1936 – 1939

19.4.36 המרד פרץ ביפו – 9 הרוגים; 54 פצועים.

א. דרישת הערבים: הפסקת עלייה, הפסקת מכירת קרקעות, הקמת ממשלה ערבית לאומית בארץ.

ב. הישוב היהודי 400.000 אלף (1929 – 160.000)

בתחילה מדיניות הבלגה – בהמשך פעולות יזומות.

ג. קיץ 1936 – הקמת הנודדת – הפו"ש – לצאת מהגדר

ד. ראשית חומה ומגדל – התיישבות בטחונית תכנית לקביעת גבולות הארץ על ידי התיישבות. חנוכה 1937 – תל עמל – ניר דוד ועוד 16 ישובים. מ - 1936 עד 1939 הוקמו 50 ישובים.

ה. וינגרט הקמת ה SNS – פלוגות הלילה המיוחדות.

ו. הקמת גדר הצפון Tagert wall ותחנות המשטרה.

ז. הקמת מפקדה ארצית ר.מ.א. – והקמת מטכ"ל.

ח. ארגון ב' חוזר להגנה ב – 1937. חלק (1500 איש) נשארים כפורשים. אצ"ל – דוד רזיאל ואברהם שטרן.

ט. <u>התרחבות ההגנה בשנים 1936 – 1939</u>

ההגנה זרוע המגן של הישוב – צבא בדרך.

- נוטרים ב 1939 – 14,000 איש. מהם 1200 משמר נע.
- החי"ש
- חי"מ – חיל המשמר
- הגנה מרחבית

הוקמו : המודיעין, תע"ש, זרוע אווירית וימית, שרות רפואי, כפר הישוב.

- רמת אימונים עלתה – טקטיקה יזומה.

<u>9. הספר הלבן – מחצית 1939</u>

הבריטים נטשו התחייבותם מהצהרת בלפור.

גברה נטייתם לצד הערבי – הנפט חשוב.

ועדת פיל – לחלק את הארץ

א. גבול עלייה – 75,000 ב – 5 שנים.

ב. סוף מכירת אדמות יהודים.

ג. חוקה ממשלת פלסטין.

<u>הספר הלבן גורם למשבר יהודי בריטי.</u>

<u>10. ההגנה במלחמת העולם השניה – 1939 – 1945</u>

<u>א. שלב א' – 1939</u> – למרות הספר הלבן מלחמה נגד היטלר.

1. ההגנה דרשה לגייס. 136,000 התפקדו. הבריטים דחו.
2. הבריטים רצו לפרק את הנשק מההגנה. ב – 5/10/39 נעצרו 43 בקורס ממ"ים (ביניהם משה דיין ומשה כרמל).
3. נעצרו 10 נוטרים בגינוסר שהיו מעורבים בקטטה
4. חיפוש בבן שמן

ב. 1940 – מצב המלחמה הורע. גרמנים כבשו חלק גדול באירופה. העוינות הבריטית נפסקה – מתנדבים כוונו על ידי ההגנה לתותחנים, שרות אויר, ים, הנדסה. אחרי זה לבריגדה. 33,000 התנדבו לצבא הבריטי.

ג. שיתוף עם הבריטים

1. בפלישה ללבנון 1941 – סיירים.
2. יורדי הסירה הפשיטה לסוריה – כ"ג יורדי הסירה.
3. הפלמ"ח – הפלוגה הגרמנית.
4. 1942 – סכנת הפלישה לארץ תכנית הצפון – הכרמל.
5. צנחני התקווה – 37 הוצנחו לאירופה.

ד. למרות השיתוף חזרו הבריטים ב – 1943 לזמן קצר לחפש נשק: חולדה, רמת הכובש. זה נפסק.

11. המשבר עם הפורשים 1944 - 1945

בתחילה שיתוף האצל עם הבריטים.

1. קבוצה קטנה פרשו מהאצ"ל בכדי להמשיך במאבק נגד הבריטים. נקראו לח"י.
2. 1943 – הוחלף הפיקוד באצ"ל – מנחם בגין מפקד. מבטל שביתת הנשק עם הבריטים – מלחמה עד הסוף.
3. 1944 – האצ"ל עורך פשיטות על מחנות בריטיים.
4. רצח לורד מלין על ידי הלח"י.
5. הסזאן (הפעלת כוח מההגנה לעצירת הפורשים) – הטרור היהודי נפסק.

12. גמר המלחמה – 1945

א. לקראת סיום המלחמה – התבהרה התמונה המדינית: פרטים על השואה, בעיית העקורים היהודים, הצורך בהקמת מדינה יהודית – היה ברור שיהיה מאבק עם הערבים.

ב. ההעפלה – שהתחילה אחרי פרסום הספר הלבן התחזקה. למרות הגליה למוריציוס – 1942 – אחרי אסון סטרומה – הוקם המוסד לעליה ב. 116 ספינות מעל ל – 120.000 איש. הייתה השפעה פוליטית של ההעפלה.

ג. המאבק – להוכיח לבריטים שלא יכולים לבצע את הספר הלבן.

1. מאבק ב – 4 מאמצים – העפלה, התיישבות, פעולה מדינית, פעולה צבאית.

2. <u>שיתוף ההגנה - אצ"ל - לח"י</u>

3. <u>הפעולות</u> - סתיו 1945 - שחרור מעפילי עתלית, ליל רכבות ב - 153 מקומות, 2 ספינות משמר הוטבעו, 25 בנובמבר 1945 פיצוץ תחנת [illegible] חוף סידי עלי וגבעת אולגה. ינואר 1946 תחנות מכ"מ, משטרה ניידת שרונה. יוני 1946 - ליל הגשרים (11 גשרים). יא' אדר 1946 פרשת ביריה.

4. <u>הפעולה הגדולה</u>

פלמ"ח - מחנה בת גלים

לח"י - בית דוד

אצ"ל - מלך דוד בניגוד לדעת המטה הכללי. אי קיום הפקודה על ידי האצ"ל הביא לגמר תנועת המרי.

5. <u>כוחות ההגנה שגובשו</u>

א. פלוגות המחץ - הפלמ"ח

ב. החי"ש

ג. הגדנ"ע

ד. החי"מ

ה. הרכש

ו. התע"ש

ז. מודיעין

ח. הדרכה

6. <u>ההגנה באירופה וארצות ערב</u>

א. משלחת הגנה באירופה - מחנות אימונים - עליה ב'

ב. משלחות בעיראק, מצרים וצפון אפריקה. אימון אנשים

ג. עלייה ב' באווירונים מעיראק.

13. <u>הערכות לקראת מאבק עם הערבים והקמת מדינה</u>

- בסוף 1946 היה ברור, שהמאבק העיקרי יהי עם הערבים ולא עם הבריטים. הנושא המדיני עבר לאו"ם.
- מאמץ ההגנה לבנות את כוחה הצבאי
- הגברת הרכש לרכישת מכונות לתע"ש

- BG נכנס לנושא ההגנה. סמינר שלו.
- הגברת האימונים.

14. סדר הכוחות

א. גיוס פלוגות מח"ץ מגיסות הפלמ"ח -	3,000 + רזרבה
- חי"ש -	10,000
- חי"מ -	40,000
- משטרת ישובים עבריים -	2,000
- מנגנון קבע של ההגנה -	560

ב. <u>הקמת חטיבות</u>

3 חטיבות פלמ"ח: הראל - הנגב - יפתח

7 חטיבות חי"ש: עציוני - כרמלי - קרייתי - גולני - גבעתי - אלכסנדרוני - עודד

2 חטיבות שריון: חטיבה 7 וחטיבה 8

15. מלחמת העצמאות

א. עם פרוץ המלחמה ב - 30 בנובמבר 1947 פעלה ה"הגנה" בכל הארץ להגנת הישוב ובהמשך לכיבוש השטחים של המדינה היהודית. (כיבוש טבריה, כיבוש חיפה וכו').

ב. ב - 15 למאי 1948 הוכרזה מדינת ישראל וב - 1 ליוני עברה ההגנה לצבא ההגנה לישראל.

6

נספחים

נספח I

א. מצבת החימוש בתחילת מלחמת העצמאות

סוג הנשק	ההגנה	האצ"ל	הלח"י
רובים	17,710	180	30
תת מקלעים	3700	110	20
מקלעים	825	30	8
מקלעים בינוניים	160	-	-
מרגמות "2	670	2	-
מרגמות "3	85	-	-
מטוסים	9	-	

נספח II

המניעים לפעולה נגד הפורשים (מתוך ספר השי):

בשני הצדדים פעלו אנשים מתוך מניעים אידיאולוגיים, אך היינו חדורי הכרה, שהפרישה היא סרטן ממאיר. מסוכן לקיום ולהתפתחויות, להשגת המטרות המדיניות והבטחוניות שלנו בארץ. אנחנו סלדנו מהאנשים האלה. ראינו בדרכם ובמעשיהם סכנות לעלייה להתיישבות להמשך בניית הכוח לעצמאות ישראל. הקיצוניות הבלתי מבוקרת הייתה יכולה לגרום סכנה לשלוש הפעולות העיקריות שבמאבקנו להשגת המדינה.

האחדות

שבועון לענייני הפועלים והמוני העם בארץ ישראל

יוצא לאור על ידי מפלגת הפועלים העברים הסוציאל-דמוקרטים בארץ ישראל (פועלי ציון)

שנה שישית ירושלים, י"ג טבת, תרע"ה גליון י"א - י"ב

הגנה עממית

לפני ימים אחדים הכריזה הממשלה על הצורך לייסד הגנה עממית מקומית והזמינה את תושבי ירושלים, מבלי הבדל דת ולאום, להירשם בתור מתנדבים אל ההגנה העממית.
ואמנם השעה להזדיינות עממית הגיעה. המלחמה הכללית משכה אליה את טובי הכוחות הצעירים שנכנסו לתוך גדודי הצבא הלוחם בעד מולדתו ועמו. אולם אין אנחנו, התושבים, יכולים להסתפק בזה שחלק מאתנו, הצבא הלוחם על הממלכה. עכשיו, כשחוג פעולות המלחמה הולך ומתרחב, הולך ומתקרב אלינו, עלינו התושבים מוטלת החובה לבוא לעזרת המולדת והממלכה.
אין הממשלה דורשת מאתנו להתנדב לצבא, אלא לצאת לישע המולדת פה, על מקום הזה. עלינו להסתדר גדודים גדודים, צעירים וזקנים, וללמד ידינו לקרב ולתרגילי הצבא, בכדי שנוכל להתייצב נד השונא אשר יעיז להתנפל עלינו ועל מולדתנו. על ידי סידור גדוד ההגנה העממית על המקום ניתן יכולת עוד למספר גדול של אנשי צבא, המסודר מתוך כאלה העסוקים כעת בתוך העיר, לצאת בפועל לשדה קרב. ונחזק את כוחות ההגנה של הממלכה במקום הזה. אולם ערכה של ההגנה המסתדרת על ידי כוחות מתנדבים הוא לא רק חומרי אלא גם מוסרי: דוגמא של התנדבות ואומץ לב מצד מאות של צעירים תהיה למופת לרבים ותעודד את רוח כל העם.
קריאת המולדת מכוונת אל כל התושבים, מבלי פדות בין עם ועם, אך חשיבות יתרה נודעה לה בשבילנו היהודים. בזה ניתנה לנו היכולת להראות בפעם הראשונה למעשה, עד כמה אנחנו מסוגלים להגן על ארצנו ועל כבוד מולדתנו. כבוד עמנו דורש מאתנו שלא נתבייש בפני שאר התושבים, שבלי ספק ימלאו את חובתם באמונה וימהרו לקריאת הממשלה.
זכרו, אחים, שהשעה הזאת שעה הרת עולם, שעה הסטורית שבה תלויות לא רק עתידות ממלכתנו, כי אם גורלו ועתידותיו של יישובנו בארץ הזאת, ותתאמצו לעמוד על גובה המצב.
הזדרזו להסתפח אל גדודי ההגנה כולכם, כל מי שמסוגל לשלח ידו להחזיק בנשק, והתנדבו להגנה הלאומית.
איש על מחנהו ואיש על דגלו!

ועדת ההגנה

ד. הכוח העברי המאורגן

ארגון ההגנה היה הזרוע הצבאית המחתרתית הגדולה ביותר של היישוב היהודי. היא כללה פלוגות מחץ מגויסות גיוס מלא — הפלמ"ח — אשר מנו בראשית המלחמה כ־2,100 איש. עוד כ־1,000 עתודאים עמדו לפקודתו הישירה של הפיקוד הארצי. זרועותיה האחרות של ההגנה היו מסוגים שונים:

משטרת היישובים העבריים, שריד מתקופת שיתוף־הפעולה עם השלטונות הבריטיים, אשר אנשיה השתייכו למשטרת ארץ־ישראל אך בפועל היו נתונים למרות ההגנה. משטרת היישובים העבריים מנתה בראשית המלחמה כ־1,800 איש.

החי"ש — חיל השדה, שהיה אמור לכלול את הנוער בגילים 18—25 — התאמן בשבתות ובימי חופשות, והיה נתון למרות מפקדי הגלילות. מספר הרשומים בו בתחילה היה כ־10,000 ועם פרוץ המלחמה הוא הלך והתרחב במהירות.

החי"מ — חיל המשמר — אף הוא, כחי"ש, היה כוח מליציוני מתנדב, בו היו מאורגנים גברים מגיל 25 שנה ומעלה ונשים בתפקידים מיוחדים, ומספר חבריו כ־32,000.

הגדנ"ע — גדודי הנוער — נערים ונערות בגילים 14—17, אשר התארגנו תוך כדי לימודיהם ושימשו בתפקידי עזר תוך ציפייה לתורם להצטרף לחי"ש ולפלמ"ח.

מצבת כוח האדם של ההגנה — 29.11.47

העוצבה	מס' האנשים	רמת האימון
מנגנון הקבע	450	
פלמ"ח	3,100	מתקדמת
חי"ש	10,000	בינונית
חי"מ	32,000	בסיסית
משטרת ישובים עבריים	1,800	בינונית
גדנ"ע	9,500	בסיסית
סך־הכל	56,850	

על אלה הושתת ארגון ההגנה: על החי"מ — ללחימה "בתוך הגדר", להגנה הסטטית; על החי"ש — ללחימה מחוצה לה; על הפלמ"ח — למלחמה במרחב האסטרטגי, לרבות פגיעות בבסיסי אויב; על משטרת היישובים — לקיום הקשר עם יישובים מבודדים; ועל הגדנ"ע — לתפקידי עזר ולחינוך מפקדים לעתיד.

עם פרוץ הקרבות הפכו המיפקדות הגליליות של ההגנה למטות חטיבות: "גולני" — בצפון; "כרמלי" — באזור חיפה והגליל המערבי; "אלכסנדרוני" — בשפלת החוף; "קרייתי" — במרחב תל־אביב; "גבעתי" — בדרום יהודה; ו"עציוני" — החולשת על ירושלים ובנותיה, לרבות צפון ים המלח ודרומו, וגוש עציון. בהמשך הזמן גובשו גדודי הפלמ"ח לחטיבות — "הראל", "יפתח" ו"נגב", ונתוספו עוד שלוש חטיבות: שתיים "משוריינות" (לפי מושגי הימים ההם) — הלא הן השביעית והשמינית, וחטיבה 9 — היא "עודד".

גרעין הכוח האווירי של ההגנה פעל במסגרת הפלמ"ח במסווה של קלוב התעופה; גרעין הכוח הימי היה בפלי"ם, הפלוגה הימית, שעיקר עיסוקה עד אותה עת היה בהובלת אניות מעפילים ובפעולות ימיות של המאבק למען ההעפלה.

המערך הלוגיסטי והמינהלי של ההגנה התבסס בעיקר על ארגונים קיימים ביישוב, כגון הקואופרטיבים לתחבורה — בתחום התובלה; קופת חולים, הדסה ומגן דויד אדום — בתחום הרפואה. במחסניה של ההגנה נצטברו בערב מלחמת העצמאות יותר מ־15 אלף רובים מסוגים שונים, מקלעים קלים וכמה עשרות מקלעים בינוניים ומרגמות של "3; רימוני־יד, חמרי־נפץ ותת־מקלעים מדגם "סטן" יוצרו בסדנאות הסודיות שלה.

נוסף לארגון ההגנה היו קיימים ביישוב היהודי שני ארגוני־מחתרת מזויינים אחרים: אצ"ל — הארגון הצבאי הלאומי — אשר מנה בראשית המלחמה — כ־5,000 איש, פעל בהתחלה באופן עצמאי, ללא תיאום עם ההגנה, ולעתים תוך התנגשות ברורה עם ההגנה ומדיניותה. עבר זמן עד אשר הושג תיאום, וזמן נוסף עד אשר התפרק הארגון וחבריו הצטרפו, אחרי קום המדינה לצה"ל. באצ"ל היה גרעין של פעילים מנוסים בפעולות חבלה ומיקוש, ופריפריה של מסייעים, מבטיחים ותעמלנים.

לח"י — לוחמי חרות ישראל — אשר מנה פחות מאלף איש בראשית המלחמה.

מיבנה הפיקוד, החילות, היחידות והשירותים של הכוח הצבאי העברי עוצבו במרוצת המלחמה והגיעו לכלל גיבוש סופי רק סמוך לסופה.

המרכז לתולדות כוח המגן ה'הגנה' על-שם ישראל גלילי

יד טבנקין, רמת אפעל, מיקוד 52960
טל' 03-5344284, פקס' 03-5350252

דין וחשבון לשנת 1998
על פעילויות
המרכז לתולדות כוח המגן-ה'הגנה'
ע"ש ישראל גלילי

מיסודן של העמותות: ארגון חברי ה'הגנה', אגודת דור הפלמ"ח, יד טבנקין

המרכז לתולדות כוח המגן ה'הגנה' על-שם ישראל גלילי

יד טבנקין, רמת אפעל, מיקוד 52960
טל' 03-5344284, פקס' 03-5350252

דין וחשבון לשנת 1998
על פעילויות
המרכז לתולדות כוח המגן-ה'הגנה'
ע"ש ישראל גלילי

מיסודן של העמותות: ארגון חברי ה'הגנה', אגודת דור הפלמ"ח, יד טבנקין

תוכן העניינים

תוכן העניינים

כתבי יד:

מחקרים

על 'המרכז'

היישוב העברי בארץ-ישראל, שהבין שביטחונו לא יבוא לו מן האנגלים שליטי הארץ, אלא מעצמו, הקים את ארגון ה'הגנה'. מן הרגע הראשון להקמתו מילאה ה'הגנה' את תפקיד 'צבא ההגנה' שבדרך, צבא כפוף להנהגה הפוליטית הדמוקרטית. צה"ל תפס את מקומו בסערת קרבות תש"ח, וארגון ה'הגנה' הפך לארגון חברי ה'הגנה', אותם ותיקים שאכפת להם ודואגים לשמר את מסורת העבר הקרוב ולהנחילה לדורות הבאים.

ביד טבנקין התקיים מסוף שנת 1982 מכון לחקר כוח המגן, שהוקם ביוזמתו ובראשותו של **ישראל גלילי**. לימים שונה שמו ל'מכון ישראל גלילי לחקר מדיניות ההתיישבות, הביטחון והחוץ', אשר עוסק בנושאי כוח המגן בתקופת המדינה, בבעיות מדיניות וביטחוניות אקטואליות וגם ממשיך במחקרים שבהם התחיל טרם הקמת 'המרכז'.

בשנת 1985 חברו יחדיו שלושה גופים - **ארגון חברי ה'הגנה', אגודת דור הפלמ"ח ויד טבנקין** - והקימו את **המרכז לתולדות כוח המגן ה'הגנה'** במטרה שלא להניח לשיני הזמן לשחוק את מורשת הצבא העברי שבדרך.

בפברואר 1986 נפטר ישראל גלילי, מן האבות המייסדים של ה'הגנה'. לאחר פטירתו נקראו 'המכון' ו'המרכז' על שמו,.וכן הוקמה עמותה להנצחת זכרו בראשותו של יו"ר הכנסת באותו זמן, שלמה הלל.

מטרות 'המרכז' הן לעסוק בתולדות כוח המגן בתקופת היישוב עד מלחמת העצמאות ועד בכלל. תוך זמן קצר יחסית נהרו אל ה'מרכז' רבים שבאמתחתם זיכרונות התקופה ורעיונות לכתיבה. עם הזמן נופה הבר מן המוץ וה'מרכז' פנה לכיוון מדעי יותר והחליט על 'אקדמיזציה' בפרסומיו ועל העברת הדגש מאיסוף חומר גולמי גרידא אל המחקר המדעי. בהמשך ניתן הדו"ח על פעולותיו השונות של ה'מרכז'.

מידע

בחודש יוני 1998 שינה 'המרכז' את מעמדו והפך לעמותה הנקראת: **'העמותה לחקר כוח המגן ע"ש ישראל גלילי'**. העמותה החלה לפעול כעמותה ב- 1/1/1999. בחודשים הראשונים הוקמו המוסדות המתחייבים בחוק.

הנהלת 'המרכז' מורכבת מהחברים:
שלמה גזית - יו"ר
שלמה סלע - מנהל
רפאל ורדי; מיכה פרי (נפטר ב- 11/6/98), ישעיהו גביש; גידי אילת; יצחק גרשון; יצחק ארד, אליעזר אמיתי, אלי אברהמי, דר' מרדכי בר-און.

ד"ר מאיר פעיל - מרכז מדעי
מרים גלבוע - מזכירה

בשלהי קיץ 1994 הוקם צוות היגוי בראשותו של עוזי נרקיס ז"ל וחברים בו: שלמה סלע; ד"ר מאיר פעיל; פרופ' אלון קדיש; ד"ר מוטי גולני; גידי אילת.

להלן אנו מביאים את הדין וחשבון על פעולות 'המרכז' בשנת 1998.

פרוייקטים

השנה המשכנו בשני הפרוייקטים שהתחלנו בהם ב- 1993 : **ספר מלחמת העצמאות וספר הפלמ"ח.** שני הספרים מתוכננים להיקף של שני כרכים כל אחד.

הקורס על **כוח המגן** באוניברסיטה הפתוחה - אנו נמצאים בדיון מתקדם עם האוניברסיטה הפתוחה על כתיבת הקורס. מטעם המרכז מלווה את הפרוייקט דר' מרדכי בר-און.

קובץ **עלי זית וחרב** - הקובץ נמצא בשלבים מתקדמים של הוצאה לאור.

(א) ספר מלחמת העצמאות

בסוף 1993 הגישו **פרופ' אלון קדיש וד"ר מוטי גולני** מצע עריכה לשני כרכים של מחקרים חדשים על מלחמת העצמאות. המצע שופר ואושר במספר דיונים בהנהלת ה'מרכז', בסוף 1993 ותחילת 1994.

במהלך 1994 התקשרו העורכים עם מספר חוקרים לכתיבת המאמרים, ועם כולם נחתמו הסכמים. נוסף על כך נכתבים חלק מהמחקרים כעבודות על ידי תלמידים לתארים מתקדמים (מ.א. ודוקטורט) באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת חיפה, בהדרכתם של העורכים. כמו כן נעשה נסיון להתקשר עם חוקרים בחו"ל לכתיבת מאמרים על החברה הפלשתינאית ועל המח"ל. מוסד שיתוף הפעולה עם ארכיון צה"ל במגמה להחיש את שחרור החומר הארכיוני שברשותם לשימוש החוקרים.

חלק ניכר מהמאמרים נבדקו על ידי העורכים והוחזרו לכותבים. בכוונת המערכת להתחיל בעריכה בחודש מאי 1999, כשההחלטה היא להוציא את הספר לאור בשנת 2000.

פרוייקטים

הנושאים:

כרך ראשון

- **מהלכי המלחמה** / ד״ר אלחנן אורן.
- **הדרג המדיני והצבא** / עמיר בר-אור.
- **החברה הפלסטינית** /ד״ר איסה תאלף.
- **הליגה הערבית וצבא ההצלה** / ד״ר אברהם סלע.
- **הפינוי הבריטי** / יונה בנדמן.
- **ישובים מתכוננים למלחמה** / פרופ׳ אלון קדיש.
- **כיבוש הערים הערביות והמעורבות - חזית הצפון** / תמיר גורן.
- **כיבוש יפו** /יעקב פלג .
- **כיבוש לוד ורמלה** / פרופ׳ אלון קדיש.
- **מאזן הכוחות** / ד״ר עמיצור אילן.
- **האצ״ל והלח״י עד לפירוקם** /ד״ר מאיר פעיל.
- **ארגון העורף היהודי** / יונתן פיין.
- **כלכלת ישראל במלחמה** / פרופ׳ חיים ברקאי.

כרך שני

- **הצבאות הפולשים** / ד״ר אברהם סלע.
- **הגח״ל** / ד״ר יעקב מרקוביצקי.
- **המח״ל** / ד״ר יעקב מרקוביצקי.
- **חזית הצפון** / דני הדרי.
- **סוריה ולבנון בחזית הצפון** / גיא מעין.
- **חזית התיכון** / דניאל פואה.
- **הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים** / משה ארנוולד.
- **חזית המרכז** / ד״ר מוטי גולני.
- **חזית הדרום** / ד״ר דוד טל.
- **הפליטים היהודים והערבים** / ד״ר ארנון גולני.
- **צה״ל בסיום המלחמה** / עמיר בר-אור.
- **השבויים היהודים** / ד״ר דני נדב.
- **העיתונות במלחמה** / ד״ר יחיאל לימור.
- **ההיסטוריוגרפיה של מלחמת העצמאות** / ד״ר מרדכי בר-און.

העורכים: פרופ׳ אלון קדיש, ד״ר מוטי גולני.

פרסומי 'המרכז' בנושא מלחמת העצמאות

- הגליל המערבי במלחמת העצמאות/ דוד קורן.
- ה'הגנה' בסדום / דוד קורן.
- הטבח בבתי הזיקוק / דוד קורן.
- קשר נאמן (הדרוזים וה'הגנה') / דוד קורן.
- מול הים הכבד / דוד קורן.
- תרומת העלייה במלחמת העצמאות - חוברת א' מיום עיון.
- בלימת הפלישה מאי-יוני 1948 - חוברת ב' מיום עיון.
- התיישבות חדשה במלחמת העצמאות - חוברת ג' מיום עיון.
- האצ"ל והלח"י במלחמת העצמאות - חוברת ד' מיום עיון.
- ההתיישבות במלחמת העצמאות -חוברת ו' מיום עיון.
- כיבוש ערים ערביות ומעורבות במלחמת העצמאות - חוברת ח'. מיום עיון.
- לחימת הערבים במלחמת העצמאות - חוברת ט' מיום עיון.
- הנגב בהתיישבות ובמלחמה / עמיעד ברזנר.
- הגח"ל / יעקב מרקוביצקי.
- ניצני שריון / עמיעד ברזנר.
- תוכניות אופרטיביות של ה'הגנה' / עודד מסר.
- גשר מול ירדן (ספר לנוער) / ישראל לרמן.
- נקודות עוז / אסנת שירן

פרסומי 'מכון גלילי' ו'יד טבנקין' בנושא מלחמת העצמאות

- ההתפוטרות / אורי ברנר.
- אלטלנה / אורי ברנר.
- הקרבות על הדרך לירושלים במלחמת העצמאות - יום עיון 1988.
- היערכות ה'הגנה' למלחמת העצמאות - יום עיון 1982 - 1983.
- המפנה במלחמת העצמאות / יוסף טבנקין.
- מנרה - גבול הצפון 1943 - 1949 / גבי שריג.

פרוייקטים

פרסומי מרכז ישראל גלילי (עמותה) בנושא מלחמת העצמאות:

- קרע בתש"ח / מאיר פעיל ועזריאל רונן.
- ערכה לימודית + סרט וידאו בנושא /'המאבק על הדרך לירושלים במלחמת העצמאות' / מאמר מוטי גולני, הצוות הדידקטי של העמותה (אסנת שירן, גיל גרטל, מיכאל פאר, נעם אבן).
- ערכה לימודית + סרט וידאו בנושא 'מגיא ההריגה לשדות הקרב' - תרומת 'שארית הפליטה' ללחימה ולהתיישבות במלחמת העצמאות ולאחריה / מאמר רקע ד"ר חנה טורק-יבלונקה, הצוות הדידקטי של העמותה (אסנת שירן, נעם אבן, גיל גרטל).
- ערכה לימודית - מ'השומר לצה"ל' / מאמר רקע ד"ר מאיר פעיל, הצוות הדידקטי של העמותה (אסנת שירן, נעם אבן, גיל גרטל).
- ערכה לימודית - 'מעולה לעולה כוחנו עולה?!' / מאמר רקע ד"ר מרדכי נאור, הצוות הדידקטי של העמותה (אסנת שירן, נעם אבן, גיל גרטל).

(ב) ספר הפלמ"ח

בשנת 1993 החליט המרכז לתולדות כוח המגן-ה'הגנה' ליישם את היוזמה לכתיבת ספר הפלמ"ח. היוזמים, המרכז לתולדות כוח המגן, אגודת דור הפלמ"ח ויד טבנקין, ביקשו שהספר יציג לקוראים הצעירים והמתעניינים (תלמידי חטיבה עליונה, חיילים, סטודנטים ומורים) וכן לחברי הפלמ"ח הוותיקים, לבני משפחותיהם ולמוקירי הפלמ"ח, את נושא הפלמ"ח על היבטיו השונים - בצורה נאה, בשפה עדכנית ובהסתמך על ממצאי המחקר ההיסטורי.
לאחר דיונים אחדים ב'מרכז לתולדות כוח המגן', נקבע כי הספר יכלול שני חלקים:

- *חלק ראשון*: **תולדות הפלמ"ח מייסודו ועד פירוקו**

א. המחקר והכתיבה עד ערב מלחמת העצמאות הושלמו (חסר עדיין הפרק הראשון העוסק בהקמת הפלמ"ח ב-1941, תוך שיתוף עם הצבא הבריטי).
ב. במשך שנת 1999 ייעשה המאמץ להשלים את פעילות הפלמ"ח במהלך מלחמת העצמאות תוך דגש על מטה הפלמ"ח וחטיבותיו, עד הפירוק הסופי בקיץ 1949.
ג. המחקר והכתיבה אמורים להסתיים במהלך 1999 וההוצאה לאור תהיה ב- 2000.

העורך" ד"ר מאיר פעיל.

- *חלק שני*: **קובץ המאמרים: "סוגיות הפלמ"ח".**

קובץ מאמרי המחקר בסוגיות שונות מתולדות הפלמ"ח ומהותו הושלם. רוב המאמרים בקובץ זה דנים בתופעת הפלמ"ח מהיבטים שאינם צבאיים במובהק. התופעה נבחנת בהיבט חינוכי-תרבותי, סוציולוגי, פוליטי, התיישבותי וארגוני. שאפנו להרחיב ככל האפשר את מגוון הנושאים, אך איננו מתיימרים "לכסות" את כולם. המאמרים שנכללים בקובץ נכתבו בידי חוקרים מרמת מוסמך ועד פרופסור. להלן, פרטי הכותבים ומאמריהם.

1) פרופ׳ משה ליסק - מרצה וחוקר בחוג לסוציולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים.
מאמרו: **הפלמ״ח והפלמחיות, בדורם ובפרספקטיבה היסטורית**, דן ב״סיבות לעלייתה ונפילתה של ה׳פלמחיות׳ כמסר חברתי, כתופעה סוציולוגית, וכדפוס ארגוני-תרבותי ואידיאולוגי שהשפעתו, ולו לזמן קצוב, היתה רחבה ומקיפה הרבה מעבר לגרעין הקשה שעיצב את דמותו״
[מתוך המאמר, עמ׳ 2] .

2) פרופ׳ אלון קדיש - מרצה וחוקר בחוג להיסטוריה באוניברסיטה העברית בירושלים. ספרו **למשק ולנשק** דן בפן ייחודי מאוד של הפלמ״ח - ההכשרות המגויסות. כן שותף קדיש לעריכת קובץ מחקרים על מלחמת העצמאות וחוקר ומלמד סוגיות במלחמת העצמאות.
מאמרו: **ההכשרות המגויסות**, בוחן את מסגרת הגיוס המיוחדת, שהביאה אל שורות הפלמ״ח נוער תנועתי חלוצי מהשמאל והמרכז; נוער עולה ממזרח וממערב ונוער ארץ-ישראלי ללא רקע תנועתי; בוגרי בתי ספר חקלאיים ומקצועיים ובוגרות חוות לימוד. כולם יחד היו ל״אחד משני המקורות המאורגנים העיקריים של כח אדם לפלמ״ח״, שמשמעות הנוכחות שלו הייתה רבה: ״השפעתן של ההכשרות על הפלמ״ח הייתה מספרית ואיכותית. אופין החברתי של ההכשרות, עולמן האידאולוגי והתרבותי הקרינו על הפלמ״ח והפכו לחלק מרכזי ממהותו ומדימויו העצמי והחיצוני״ [מתוך המאמר, עמ׳ 1].

3) ד״ר שלומית קרן - ראש היחידה לתיעוד ומחקר היסטורי במשרד הביטחון.
מאמרה: **הפלמ״ח ״העממי״ - גיוס נוער השכונות** (בשנים 1942-1944), דן בשאלה אם התגבש בפלמ״ח ״צבא עממי של בני הארץ כולה, או שמא המשיך הפלמ״ח להוות פלוגות מחץ של בני ההתיישבות העובדת כאשר העילית המגייסת את בני השכונות העירוניות משמרת בתוך כך את עצמה ואת ייחודה״ [מתוך המאמר, עמ׳ 2].

4) ד"ר עמוס כרמל - עתונאי וסופר.
מאמרו: **הפלמ"ח וה"הגנה"**, סוקר ובוחן את מערכת היחסים שהתקיימה בין יחידת האם ה"הגנה" לבין הפלמ"ח מאז הקמתו ועד פירוקו. הכותב מתמקד בהסברתו ופיענוחו של הקשר האמביוולנטי שבין "לפקודה תמיד אנחנו" לבין "אנו, אנו הפלמ"ח".

5) ד"ר מוטי שלם - בעבר מפקד בית-הספר לחינוך של צה"ל "שערי אברהם" וכיום מנהל מחלקת החינוך ב"יד ושם".
מאמרו: **החינוך בפלמ"ח**, בוחן את "אופן התגבשותה של המערכת החינוכית בפלמ"ח, על אילו צרכים נועדה להגיב, כיצד פעלה ומה היו תוצאות פעולתה [...תוך התייחסות ל] קודקס הערכי של הפלמ"ח, הן לזה שאומץ בירושה, או ניזון מן המערכות החברתיות והאידיאולוגיות שמהן באו החברים בפלמ"ח, והן ממה שנוצר בארגון עצמו" [מתוך המאמר עמ' 1]. המאמר בוחן גם את תחומי הפעילות החינוכית, זו של הפיקוד וזו של בעלי התפקיד החינוכי.

6) גב' עפרה אלעד - מוסמכת החוג להיסטוריה באוניברסיטת תל-אביב. מחקרה לתואר עוסק בשנים הראשונות של הנח"ל.
המאמר: **החברה בפלמ"ח**, בוחן את אופן שיתופן של הבנות בפלמ"ח, במהלך שנותיו ובשלבי התפתחותו, מנקודת המבט של הארגון ומנקודת המבט של הבנות, תוך התייחסות למיתוסים שנקשרו לנושא הזה.
המאמר ילווה בנתונים סטטיסטיים על מספרי הנשים ותפקידיהן בפלמ"ח.

7) מר גיל גרטל, תלמיד לתואר שלישי, החוקר את נושא הטיול במערכת החינוך העברי בארץ, הוא חבר בצוות הדידקטי של מרכז גלילי וחבר בצוות לטיפוח ההוראה החוץ-כיתתית במשרד החינוך.
מאמרו בנושא **מסעות הפלמ"ח**, דן באחד הנושאים המזוהים ביותר עם הפלמ"ח. הדיון מתמקד בחקר מקומו ותפקידו של המסע בפלמ"ח ובהתהוותה של המשמעות המיוחסת לו, ממשמעות פונקציונלית-צבאית, כאמצעי לפיתוח הכושר הגופני והסיבולת, ועד למשמעות הערכית, כאמצעי להעמקת הקשר בין איש הפלמ"ח לארצו.

8) גב' אסנת שירן - מוסמכת החוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל-אביב. מחקרה לתואר, שיצא לאור בספר **נקודות עוז**, עוסק בהתפתחותה והשלכותיה של תפיסת ההתיישבות הביטחונית בטרם מדינה ובראשיתה. אסנת חברה בצוות הדידקטי של מרכז גלילי, ומרכזת את הכנת הקובץ הזה.
מאמרה: **הפלמ"ח וההתיישבות העובדת**, דן ב"קשר הגומלין שהתקיים בין תנועות ההתיישבות העובדת כמסגרת אזרחית-חלוצית, לבין הפלמ"ח כמסגרת צבאית - מחתרתית (בין בממש ובין בלמחצה)". המאמר בוחן את "הנסיבות והגורמים שהובילו ליצירת השילוב; [...] המטרות של כל צד בקיומו, כפי שהגדירו אותן בני התקופה וכפי שהן מוסברות במחקר ההיסטורי [ואת] תוצאותיו." [מתוך המאמר, עמ' 1]

ההקדמה לקובץ נכתבה בידי ד"ר מאיר פעיל.

המבוא נכתב בידי העורך האקדמי - ד"ר יחיעם ויץ.

על פי החלטת ועדת ההיגוי של המרכז מונה ד"ר יחיעם ויץ, עורך השנתון "יהדות זמננו" וקבצי מחקר אחרים, לעורך הקובץ. המאמרים שצויינו לעיל הם המאמרים שאושרו על ידו ועברו עריכה לשונית על ידי מר ישראל רונן (מורה באוניברסיטה הפתוחה ועורך לשוני מקצועי).
מטעם המרכז ימשיכו ללוות את העבודה על הקובץ, עד לפירסומו המקווה בקיץ 1999, מנהל המרכז מר שלמה סלע והגב' אסנת שירן.

הדו"ח על קובץ המאמרים: "סוגיות הפלמ"ח"
נכתב ע"י אסנת שירן.

פרסומים ב'מרכז'.' וב'יד טבנקין' בנושא הפלמ"ח

- היחידות היבשתיות המיוחדות של הפלמ"ח / ד"ר יעקב מרקוביצקי.
- פקודות בשפה זרה (המחלקה הגרמנית של הפלמ"ח) ספר לנוער / ד"ר דורית אורגד.
- פעילות החברה בפלמ"ח / חוברת ה' /יום עיון.
- ספרי לי, ספרי לי / איה גוזס.
- החוליה מכה שנית - ספר לנוער / ישראל לרמן.
- המצודה - ספר לנוער / ישראל לרמן.
- ההכשרות המגויסות בפלמ"ח / אורי ברנר.
- רשימת מפקדי הפלמ"ח 1948 - 1949 / אורי ברנר.
- רב-שיח לנשק או למשק - תנועות הנוער בפלמ"ח /יום עיון.
- בלילות חשוכי כוכבים / חיים גופר.
- דור הפלמ"ח בספרות ובשירה, שיח סופרים / יום עיון.
- הקומנדו הימי בפלמ"ח / אברהם זהר.
- למשק ולנשק - ההכשרות המגויסות בפלמ"ח / פרופ' אלון קדיש.

כתבי יד בדפוס ובעריכה בנושאי פלמ"ח

- הפל"ים / ד"ר מאיר פעיל, אברהם זהר.
- האחזויות הפלמ"ח / חיים גופר.

(ג) עלי זית וחרב

הוחלט להוציא את 'עלי זית וחרב' כקובץ באחריות משותפת של ארכיון ה'הגנה' וה'מרכז'. הכוונה ש'עלי זית וחרב' יהפוך לכתב-עת שיעסוק בהיסטוריה של כוח המגן ויתבסס על גישות מחקריות מגוונות.

המאמרים שיתפרסמו נדרשו לעמוד בקריטריונים מדעיים ונימסרו לשיפוט חיצוני. ניתן מקום לפרסומן של תעודות מקוריות אשר לוו באפרט מדעי כנדרש.

כעורך נקבע **שמואל סטמפלר.**

ד"ר מוטי גולני נקבע כעורך מדעי.

המערכת כוללת את:
ד"ר מאיר פעיל
ד"ר מוטי גולני
ד"ר עירית קינן
נרי אראלי
שלמה סלע

הפרסום הראשון במתכונתו החדשה יופיע במהלך 1999.

(ד) קורס באוניברסיטה הפתוחה

הכנת הקורס, הנמשכת כבר שנים אחדות, נכנסה השנה למהלך מתקדם.

(ה) אינטרנט

הארגון הארצי של חברי ה'הגנה' הקים, באמצעות הצוות הדידקטי, אתר אינטרנט. באתר מידע רב אודות פעולות ה'הגנה', פרקים בתולדות הארגון. כמו כן משולב באתר פרק העוסק במרכז לתולדות כוח המגן.
כתובת האתר: WWW. hagana.co.il

כנס חוקרים שמיני לתולדות כוח המגן

50 שנה למלחמת העצמאות

יום העיון הראשון - 5 במרס 1998 התקיים באוניברסיטת תל-אביב

מושב בוקר: **יו"ר: ד"ר מתי מייזל**

פתיחה: פרופ' יורם דינשטיין, נשיא אוניברסיטת תל-אביב.

- ד"ר מירון מדזיני / הדיפלומטיה של מלחמת העצמאות.
- ד"ר צילה הרשקו / סוגיות ביחסי ישראל - צרפת במלחמת העצמאות 1947 - 1949.
- ד"ר שמואל כהן-שני / משדה הקרב לשולחן המשא ומתן.
- ד"ר פנחס עופר / בין יריב בריטי לאויב ערבי.

מושב שני: **יו"ר: פרופ' מרדכי גיחון**

- ד"ר מרדכי בר-און / ההיסטוריוגרפיה של מלחמת העצמאות - ביקורת ישנה וחדשה.
- ד"ר מאיר פעיל / השילוב של אסטרטגיית "קווים פנימיים" עם היישום האופרטיבי של "הקווים החיצוניים".
- פרופ' מרדכי גיחון / מלחמות העצמאות של היהודים בעבר ובימינו.
- הסופר משה שמיר / 50 שנה, זיכרונות לעתיד.

כנסים
וימי עיון

יום העיון השני - כנס החוקרים השמיני לתולדות כוח המגן לרגל י"א באדר יום ה'הגנה' - התקיים ב- 19 במרס 1998, בסמינר אפעל

מושב בוקר: יו"ר: אלוף (מיל.) רפאל ורדי

פתיחה: אלוף (מיל.) אהרון דורון
דיווח על מחקרי תשנ"ח: שלמה סלע

- פרופ' יוסי בן-ארצי / רישום - סיווג ומיפוי קרבות היבשה במלחמת העצמאות.
- ד"ר ברוך הורוויץ / השירות הרפואי הצבאי בראשית מלחמת העצמאות.
- עמיעד ברזנר / הקמת השריון במלחמת העצמאות.
- ד"ר יעקב מרקוביצקי / הגח"ל במלחמה.

מושב שני: יו"ר שלמה סלע

- ד"ר חיים סעדון / מצב היהודים בארצות האיסלאם בתקופת מלחמת העצמאות.
- ד"ר אלחנן אורן / צה"ל הוקם פעמיים: בתש"ח ובתש"ט.
- גבי שריג / המעבר משרות הקשר בהגנה לחיל הקשר בצה"ל.
- ד"ר יצחק גרינברג / גיוס כוח אדם במלחמת העצמאות - בין צרכים צבאיים לאילוצים משקיים.

מושב נעילה: יו"ר אברהם זהר

- פרופ' אלון קדיש / החיי"מ הכפרי.
- ד"ר עמיצור אילן - אלה מול אלה - צה"ל והצבאות הערביים בתש"ח - יחסי כוחות ומוכנות למלחמה.

יום העיון השלישי התקיים ב- 26 במרס 1998 באוניברסיטה העברית בירושלים.

מושב בוקר: יו"ר ד"ר ראובן עמיתי-פרייס

- ד"ר אברהם סלע / האוכלוסייה הערבית האזרחית במלחמה: בחינה מלמטה.
- ד"ר מוסטפא כבהא / השפעת מבנה החברה הפלסטינית על תוצאות מלחמת 1948.
- גלית פלג / בריתות שלום מקומיות בין ישובים יהודים וערבים בתקופה שבין נובמבר 1947 - מאי 1948.
- תמיר גורן / ייהוד חיפה במלחמת העצמאות והשלכותיו על הראורגניזציה של המרחב הערבי.

מושב שני: יו"ר פרופ' אלון קדיש

- ד"ר ארנון גולן / הישראליזציה של הפריפריה הערבית של מטרופולין יפו-תל אביב 1948 - 1950.
- ד"ר שרה אוסצקי-לזר / הממשל הצבאי בתקופת המלחמה.
- אהרון קליין / מחנות השבויים בצה"ל.
- לאה טייכר / השבויים היהודים במדינות ערב במלחמת העצמאות.

מושב נעילה: יו"ר: פרופ' ישראל ברטל

- משה ארנוולד / הרובע היהודי בעיר העתיקה של ירושלים במלחמת העצמאות.
- הסופר חיים גורי / הימים ההם והזמן הזה.

ימי עיון, תשנ"ח - תשנ"ט

ימי עיון במסגרת סמינר "50 שנות מלחמה וביטחון"

1947 - 1997 -משותפים למרכז לתולדות כוח המגן ה'הגנה' ע"ש ישראל גלילי, העמותה להיסטוריה צבאית ליד אוני ת"א, יד טבנקין - מכון ישראל גלילי לחקר מדיניות ההתיישבות הביטחון והחוץ, משרד החינוך התרבות והספורט - מרכז ההסברה מחוז ת"א והמרכז; אגף המכללות.

15.1.98 - תקשורת ומלחמות

יו"ר: אל"מ (מיל.) בני מיכלסון
דברים לזכרו של עוזי נרקיס ז"ל.
ד"ר יורם פרי / מתקשורת מתבטלת לתקשורת מתעמתת; סא"ל (מיל.) יגאל לב / הצד השני של התקשורת - נקודת ראות של מפקד ועיתונאי; אלוף (מיל.) יוסי פלד / יחסי גומלין צבא ותקשורת.

12.2.98 - חברה במלחמה ארוכה

יו"ר: פרופ' אלון קדיש; **הרצאות פתיחה**: ד"ר ראובן גל; ד"ר יובל נריה.
<u>מגיבים:</u>
אלוף (מיל.) יוסי פלד; אל"מ (מיל.) עומר בר-לב.

5.3.98 - 19.3.98 - 26.3.98 - כנס החוקרים השמיני לתולדות כוח המגן לציון יום ה'הגנה' - 50 שנה למלחמת העצמאות.

22.4.98 - מעורבות המעצמות במלחמות ובהסדרים 1947-1998

יו"ר: אברהם זהר
פרופ' ארנון גוטפלד / ארצות הברית והסכסוך הישראלי-ערבי
ד"ר מתי מייזל / ברית המועצות (רוסיה) והסכסוך הישראלי-ערבי.

כנסים
וימי עיון

14.5.98 - תורת המלחמה של צה"ל במבחן המלחמות
יו"ר: ד"ר מאיר פעיל; אלוף (מיל.) ישראל טל / תורת המלחמה של צה"ל ברמה האסטרטגית והמערכתית; אלוף (מיל.) מוטי הוד / תורת המלחמה של חיל האוויר הישראלי במבחן המלחמות; אלוף (מיל.) זאב אלמוג / תורת המלחמה של חיל הים הישראלי במבחן המלחמות.

2.7.98 - תורת המלחמה של צה"ל במבחן המלחמות
יו"ר: ד"ר מאיר פעיל; תא"ל דורון אלמוג / לקחי מלחמת ששת הימים כמשבר בהתפתחות תורת המלחמה; אלוף (מיל.) ישראל טל / תורת המלחמה של צה"ל במבחן המלחמות.

17.9.98 - מדינות ערב בין הסדרים, מלחמה ושלום
יו"ר: פרופ' אריה שמואלביץ; ד"ר אפרים קם / המלך חוסיין - מנהיגות צבאית ומדינית; אלוף (מיל.) שלמה גזית / ישראל והעולם הערבי.

22.10.98 - התיישבות, גבולות וביטחון (יום העיון השנתי לזכרו של זאב צור ז"ל)
יו"ר: ד"ר מאיר פעיל; אסנת שירן (זוכת פרס יצחק שדה על ספרה "נקודות עוז") / מוסכמות מול עובדות - בחינת המשמעויות שיוחסו להשפעת ההתיישבות על "גבולות החלוקה" ותוצאות מלחמת העצמאות; פרופ' יוסי בן-ארצי / תכניות ההתיישבות וההשקאה של מפא"י בראשית מלחמת העצמאות; ד"ר דוד טל./ תפקיד ההתיישבות בספר בראשית המדינה; ד"ר ראובן פדהצור./ מתקפת ההתיישבות לאחר מלחמת ששת הימים.

כנסים
וימי עיון

סמינר "סוגיות בביטחון ישראל 1948-1998" בעקבות הסדרה "תקומה" של הערוץ הראשון בטלוויזיה

12.11.98 - מלחמת העצמאות - הויכוח על יחסי הכוחות במלחמה
יו"ר: אברהם זהר;
הקרנת הסרט "מגש הכסף"
דיון בהשתתפות: פרופ' אלון קדיש; ד"ר מאיר פעיל; ד"ר אלחנן אורן; ד"ר עמיצור אילן; ד"ר ראובן ארליך; ד"ר יגאל עילם.

3.12.98 - מלחמת ששת הימים הלחימה בסיני
יו"ר: ד"ר מאיר פעיל;
הקרנת הסרט "קו פרשת המים"
הרצאות: אל"מ (מיל.) דני אשר / כיצד ניתחו המצרים את פעולות פיקוד הדרום בסיני?; ד"ר מאיר פעיל / המערכה הפיקודית בקרב ההבקעה.

22.12.98 - ערב עיון לציון שנה לפטירתו של עוזי נרקיס "חייל של ירושלים" (בשיתוף עם אתר ההנצחה גבעת התחמושת ומשפחת נרקיס)
דברי פתיחה: גדליה גל יו"ר אתר הנצחת גבעת התחמושת; אהוד אולמרט ראש העיר ירושלים; אלוף (מיל.) צבי זמיר / לקחים ממלחמת יום הכיפורים; אלוף (מיל.) שלמה גזית / תרומתו של עוזי נרקיס לחקר תולדות מלחמת העצמאות; פרופ' אלון קדיש / המלחמה על הדרך לירושלים בתש"ח - מקרה שיירת חולדה;
קצ'ה - שמעון כהנר מנכ"ל אתר הנצחה גבעת התחמושת.
מנחה: חיים ניראל

פרסומים

פרסומים שהופיעו בשנת 1998

- מְטוֹת תֹּרֶן - ספינות ההעפלה והרכש לאחר מלחמת העולם השנייה / ראובן אהרֹני.
- נקודות עוז - מדיניות ההתיישבות בזיקה ליעדים פוליטיים וביטחוניים בטרם מדינה ובראשיתה / אסנת שירן.(זכה בפרס יצחק שדה)
- מחשבה צבאית בהגנה / ד"ר נחום בוגנר.

פרסומי 'המרכז' ו'יד טבנקין' בנושאי כוח מגן וביטחון ישראל - משנים קודמות

- זר לא יבין / גרשון ועליזה ריבלין.
- הגליל המערבי במלחמת העצמאות / דוד קורן.
- ה'הגנה' בסדום / דוד קורן.
- היחידות היבשתיות המיוחדות של הפלמ"ח / ד"ר יעקב מרקוביצקי.
- צבא המדינה בדרך - פרקים בתולדות כוח המגן.
- במוקדי עשייה והכרעה / ישראל גלילי.
- הטבח בבתי הזיקוק / דוד קורן.
- הגדעונים / גבי שריג.
- מנרה, גבול הצפון 1943-1949 / גבי שריג.
- חברות ב'הגנה' בחיפה - ארגון חברי ה'הגנה' בחיפה.
- קשר נאמן (הדרוזים וה'הגנה') / דוד קורן.
- פקודות בשפה זרה (המחלקה הגרמנית של הפלמ"ח - ספר לנוער / דורית אורגד.
- מן הנאגן עד לפינג'אן - ספר לנוער / תקוה שריג.
- אטלס ה'הגנה' / בהוצאת כרטא.
- מול הים הכבד / דוד קורן.
- עלי זית וחרב א' / בעריכת גרשון ריבלין.
- סיכת מס-מם / ד"ר יגאל שפי. (קיבל פרס יצחק שדה).
- התנועה המאוחדת ותרומתה הביטחונית עד סיום מלחמת העצמאות והקמת הנח"ל / מרדכי מוקסי
- עלי זית וחרב ב' / בעריכת גרשון ריבלין.
- בלילות חשוכי כוכבים / חיים גופר.
- ספרי לי ספרי לי (עדויות חברות פלמ"ח) / איה גוזס.

פרסומים

- גדעוניות מעבר להרים (ההעפלה מסוריה ולבנון) / רבקה כשדן.
- ההכשרות המגויסות בפלמ"ח (מהדורה מתוקנת) / אורי ברנר.
- החוליה מכה שנית - ספר לנוער / ישראל לרמן.
- הלילה והיום (על ה'הגנה' ומעשיה) / גרשון ריבלין.
- ספינות המרי / ד"ר נחום בוגנר. (קיבל פרס יצחק שדה).
- ה'הגנה' (מתורגם לרוסית) / ד"ר מאיר פעיל.
- הנגב בהתיישבות ובמלחמה / עמיעד ברזנר - (קיבל פרס קרן בן-שמש של הקק"ל)
- הקומנדו הימי בפלמ"ח / אברהם זהר.
- הסיירות / יצחק ערן.
- חשמל מתוך האש - חברת החשמל וה'הגנה' / אברהם זהר.
- שיח סופרים על דור הפלמ"ח ב'הגנה' / יום עיון.
- תוכנית הצפון / שאול דגן.
- הגדנ"ע / דוד קורן.
- גחלת לוחמת / ד"ר יעקב מרקוביצקי.
- הפו"ש / שאול דגן
- פלוגות הפלמ"ח באיטליה / משה יפהר.
- 'פל"הייב' - בדווים בפלמ"ח בימי תש"ח / שאול דגן
- לנשק ולמשק - ההכשרות המגויסות בפלמ"ח / פרופ' אלון קדיש
- שליחות ה'הגנה' באירופה / יהודה בן-דוד
- צנחני התקווה / בעריכת רחבעם עמיר ושמואל סטמפלר.
- בכף הקלע של הנאמנויות 1918-1908 בני היישוב בצבא התורכי / ד"ר יעקב מרקוביצקי.
- ניצני שריון / עמיעד ברזנר. (קיבל פרס יצחק שדה)
- תוכניות אופרטיביות של ה'הגנה' / עודד מסר.
- משמר החופים / חיים גופר.
- גשר מול ירדן (ספר לנוער) / ישראל לרמן.
- הבריחה - יום עיון 1975
- שורשי הגנה העצמית (80 שנה לפרעות קישינוב) - יום עיון 1983.
- סימפוזיון בשאלת תורת הביטחון הישראלית - יום עיון 1983.
- נוכח איום הפלישה הגרמנית לא"י 1940 - 1942 / אורי ברנר.
- ההכשרות המגויסות בפלמ"ח 1942 - 1948 / אורי ברנר.
- הקיבוץ המאוחד בהגנה 1923 - 1939 / אורי ברנר.
- לצבא יהודי עצמאי 1939 - 1945 / אורי ברנר.

נחום בוגנר
מחשבה צבאית ב"הגנה"
יוחנן רטנר, יהושע גלוברמן, יצחק דובנו

פרסומים

פרסומים

משרד החינוך התרבות והספורט
מינהל חברה ונוער
תחום של״ח וידיעת הארץ

סיור וכתבי חידה
לשלב הארצי של ״משחק המטמון״
במסגרת אירועי שנת היובל למדינת ישראל

בדרך למדינה והמדינה בראשית דרכה
במרחב הרי יהודה ירושלים

פרסומים

פרסומים

- ההתיישבות וגבולות המדינה / זאב צור.
- מוולוס עד טאורוס, עשור ראשון להעפלה / אריה ל. אבנרי.
- בצל המלחמה תשמ״ג - שיחות ביד טבנקין / ערך מנחם דורמן.
- בתל-חי בגליל תר״פ / ערכו: אסנת שירן ואברהם קלוסקי.
- להתחיל אחרת, לחיות אחרת (בקפריסין) / מנחם אורן.
- המאבק החמוש 1936 - 1948.
- המאבק ההתיישבותי 1936 - 1948.
- מאבק ההעפלה 1934 - 1948.
- מרות ומאבק בימי מרי / שמעון גולן.
- הגנה מרחבית 1948 - 1985 / יוסף כהן.
- הדילמה הגרעינית של ישראל / פרופ׳ יאיר עברון.
- הצהרות והחלטות בנושא הפלשתינאי 1950 - 1989 / משה גבאי.
- מצדה כערך חינוכי - יום עיון 1986.
- מעלילות הבריחה - יום עיון 1986.
- תנועות הנוער במאבק בגולה ובארץ - יום עיון 1986.
- חמישים שנה להעפלת וולוס - יום עיון 1986.
- ספר איגרות גלילי / בעריכת דוד אשכול.
- צילו של אלוף שנוי במחלוקת (אליהו בן-חור) / מאיר דוידזון / בעריכת יוסי בן-ברוך.
- ישראל והפלשתינאים והדרך לשלום / יום עיון 1988.
- יחסי ישראל-ארה״ב / יום עיון 1988.
- הנני שלחני, מתנדבים בצבא הבריטי כותבים / ערך יעקב מרגלית.
- ביטחון ישראל בעשור הבא / יום עיון 1988.
- הנח״ל - דפי רקע / יאיר דואר.
- ספר גרעיני הנח״ל / יאיר דואר
- סוריה ויחסי ישראל-ערב / יום עיון 1987.
- רב-שיח על ההגנה היהודית בארצות צפון אפריקה.
- רב-שיח על ההגנה היהודית בסוריה ולבנון.
- רב-שיח על ההעפלה וההגנה במצרים.
- עדויות קישינוב / בעריכת יעקב גורן.
- קרע בתש״ח, מאבקי כוח בצמרת / ד״ר מאיר פעיל ועזריאל רונן.
- מגנזי הארכיון, חוברת ט, מדריך לארכיון ישראל גלילי / בעריכת עדינה כוכבא וזאב צור.

פרסומים

- רב-שיח : למשק או לנשק - תנועות הנוער בפלמ"ח.
- טוהר הנשק / מיום עיון שהתקיים 28.6.90 במסגרת סמינר יסוגיות בביטחון ישראלי (שיח מפקדים, משפטנים ומחנכים).
- לנו המגל הוא חרב א' / יאיר דואר.
- לנו המגל הוא חרב ב' (1967 - 1993) / יאיר דואר.
- הנח"ל - צבא עם ערך מוסף / דוד קורן.
- עשור של שיקול דעת (ההתיישבות מעבר לקו הירוק 1967 - 1977) / יחיאל אדמוני.
- חרב אל-אסתנזאף - מלחמת ההתשה בראי המקורות המצריים, בשיתוף עם אוניברסיטת ת"א / ד"ר מוצטפא כבהא.
- הסוגיה הגרעינית ותהליך השלום, בסידרת דפי רקע ובירור מס' 39 / ד"ר אבנר כהן.
- ערביי ישראל לאן? בסידרת דפי רקע ובירור מס' 42. דברים בחוג מדיני-ביטחוני : ד"ר יצחק ביילי, ד"ר אלי רכס, פרופ' ארנון סופר.
- ניצחון המבוכה - מדיניות ישראל בשטחים לאחר מלחמת ששת הימים / ד"ר ראובן פדהצור.
- סוגיית המים והשפעתה על ישראל בסידרת דפי רקע ובירור מס' 46 / מיום עיון.
- הש"י / אסא לפן.
- הלוך בשבי / ד"ר דני נדב.
-

הופיעו בסידרת חוברות מימי עיון

- חוברת א' / ה'הגנה' וההתנדבות לצבא הבריטי.
- חוברת ב' / מאבק וטרור.
- חוברת ג' / מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט.
- חוברת ד' / הדרום במלחמת העצמאות.
- חוברת ה' / פעילות החברה בפלמ"ח.
- חוברת ו' / ההתיישבות במלחמת העצמאות.
- חוברת ז' / מהמאבק נגד הבריטים למלחמת העצמאות.
- חוברת ח' / כיבוש ערים ערביות ומעורבות במלחמת העצמאות.
- חוברת ט' / לחימת הערבים במלחמת העצמאות.
- חוברת י' / 1939 - שנת מפנה.
- חוברת י"א / תרומת ההעפלה במאבק נגד הבריטים.
- חוברת י"ב / מאה שנה להולדת יצחק שדה.
- חוברת י"ג / צנחני היישוב באירופה הכבושה.

פרסומים

בסידרת סוגיות בביטחון ישראל - מלחמת העצמאות

בשיתוף עם העמותה הישראלית להיסטוריה צבאית

- תרומת העלייה במלחמת העצמאות.
- בלימת הפלישה מאי-יוני 1948.
- התיישבות חדשה במלחמת העצמאות.
- האצ"ל והלח"י במלחמת העצמאות.

בסידרת 'מן הגנזים' בעריכת זאב צור ואמנון מגן:

(מדריכים ביבליוגרפיים לחומר אשר בתחום פעולת מכון ישראל גלילי לחקר מדיניות ההתיישבות הביטחון והחוץ, המצוי בארכיון יד טבנקין)

- חוברת א' - מדריך לחומר ארכיוני בנושאי ההגנה, מתיקי ועדת הביטחון של הקיבוץ המאוחד.
- חוברת ב' - מדריך לפרוטוקולים בנושאי ההגנה, מישיבות מזכירות הקיבוץ המאוחד 1929 - 1949.
- חוברת ג' - מדריך ביבליוגרפי בנושאי ההגנה ב'צרור מכתבים' וב'יומן הפעילים' של הקיבוץ המאוחד. מזכירות הקיבוץ המאוחד 1929 - 1949.
- חוברת ד' - מדריך ביבליוגרפי בנושאי ההגנה ב'לאחדות העבודה', ביטאון 'התנועה לאחדות העבודה', יוני 1944 - ינואר 1948.
- חוברת ה' - התכתבות מזכירות עין חרוד ומזכירות הקיבוץ המאוחד בנושאי הגנה וביטחון 1923 - 1959.
- חוברת ו' - מדריך ביבליוגרפי בנושאי כוח המגן בחוברות 'מבפנים' 1923 - 1981.
- חוברת ז' - מדריך לפרוטוקולים בנושאי הגנה וביטחון מישיבות מזכירות הקיבוץ המאוחד, 1950 - 1979.
- חוברת ח' - מדריך לפרוטוקולים בנושאי הגנה וביטחון מישיבות המזכירות, המועצות והוועידות של הקיבוץ המאוחד, עד 1980.
- חוברת ט' - מדריך לדברי יגאל אלון בענייני כוח המגן, ביטחון ישראל, עניינים מדיניים ויחסי ישראל-ערב. ערכה תמר כנעני.
- חוברת י' - מדריך ביבליוגרפי בענייני כוח המגן בחוברות 'בקיבוץ' 1950 - 1979.
- חוברת י"א - מדריך לדברי יצחק טבנקין בענייני כוח המגן, ביטחון ישראל, עניינים מדיניים ויחסי ישראל-ערב 1919 - 1981.
- חוברת ט' - מגנזי הארכיון - מדריך לפרסומים של ישראל גלילי.

כתבי-יד

בדפוס, עומדים להופיע ב- 1999

- גיבורי הדרכים / דוד קורן.
- הפרישה / ד"ר מאיר פעיל ופנחס יורמן.
- קובץ עלי זית וחרב.
- ספר הפלמ"ח - קובץ המאמרים.

כתבי יד בעריכה ולקראת עריכה:

- היאחזויות הפלמ"ח / חיים גופר
- משדה הקרב לשולחן המו"מ, חיילים, דיפלומטים וסיומה של מלחמת העצמאות / ד"ר שמואל כהן-שני.
- הפל"ים / ד"ר מאיר פעיל ואברהם זהר.
- החזית הקובעת - התנועה הציונית והיישוב בין בריטים לערבים: השקפות ופעולות 1929-1948 / ד"ר פנחס עופר.
- לזכור ולא לשכוח - ראשיתה של ההיסטוריוגרפיה של מלחמת העצמאות /ד"ר מרדכי בר-און.

מחקרים

מחקרים שהסתיימו

- ועדי הגושים וה'הגנה' בעמקים / אורי שפר.
- הנוער העובד וה'הגנה' / יחזקאל אבנרי.
- הבדואים - בעיות הביטחון ומלחמת העצמאות / מוחמד סואעד.
- קבוצות שיתופיות קדם יישוביות ב'הגנה' 1921 - 1948 / דן יהב.
- הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים במלחמת העצמאות / משה ארנוולד.
- משטר ונוהג ב'הגנה' / חיים שטראוס.
- היאחזויות הפלמ"ח / חיים גופר.
- ראשית הטיס / אלי אייל.
- ההסברה ב'הגנה' 1939-1948 / ד"ר צפרירה דין.
- מאמצי ישראל להגיע להסדרים מדיניים עם שכנותיה לאחר הניצחון הצבאי במלחמת העצמאות 1949-1952 / ד"ר שאול זיתוני.
- מערכת הדרום, המלחמה הישראלית-מצרית 1948 / ד"ר דוד טל

מחקרים בעבודה

- צבא ההצלה / ד"ר אברהם סלע.
- הכרטוגרפיה וה'הגנה' / ד"ר דב גביש.
- ה'הגנה' ומשטרת המנדט / נרי אראלי.
- המוסדות הפוליטיים ביישוב וה'הגנה'/ עמיר בר-אור.
- חטיבת גולני במלחמת העצמאות / מוטה הר-לב.
- הנוטרות כפן של ה'הגנה' / חיים גופר.
- סולל בונה וה'הגנה' / ד"ר יהודית רונן.
- הלוגיסטיקה במעבר מה'הגנה' לצה"ל / רולנד אלוני.
- חברי 'הגנה' בכלא ובמעצרים / לאה טייכר.
- ה'הגנה' בעיני הערבים / ד"ר שרה אוסצקי-לזר וד"ר מוצטפא כבהא.
- הדיפלומטיה במלחמת העצמאות / ד"ר מירון מדזיני.
- ה'הגנה' בצפון / דני הדרי.
- זיקת ההתיישבות לכוח המגן - הצעת מתווה / גידי אילת.
- פינוי הצבא הבריטי / יונה בנדמן (חלק א' הסתיים חלק ב' בעבודה).

מחקרים

- החי"ש / אפי מלצר.
- השירות לנגב במחצית הראשונה של מלחמת העצמאות / שפרה דון-יחיא.
- שיקולים פוליטיים בעיצוב האסטרטגיה הישראלית במלחמת העצמאות / חגי סבוראי.
- ה'הגנה' בצפון אפריקה / אפרים בן-חיים.
- 'ארמי ז'ויף' וקשריו עם ה'הגנה' / ד"ר צילה הרשקו.
- פעילות ה'הגנה' בארה"ב 1945 - 1948 / ד"ר שמואל דותן ז"ל.
- השבויים הערביים במלחמת העצמאות / אהרון קליין.
- הסכמים מקומיים בין יהודים וערבים במלחמת 1948 / גלית פלג.
- המסתערבים / גמליאל כהן ואביבה שאבי.
- משרות הקשר לחיל הקשר / גבי שריג.
- הגליל העליון המזרחי במלחמת העצמאות / גבי שריג.
- לחימת הערבים במלחמת העצמאות / ד"ר אברהם סלע.
- עמק הירדן במערכה 1948 / אסף אגין.

מחקרים בבירור ונושאים למחקר

- עמידת יישובים ופינוי יישובים במלחמת העצמאות.
- ההתיישבות העובדת וה'הגנה' - כולל מלחמת העצמאות.
- יהודים בחיל הספר הבריטי.
- ה'הגנה' והמתנדבים לצבא הבריטי.
- חיל המשמר (חי"מ) של ה'הגנה'.
- ההדרכה והמקצועיות הצבאית ב'הגנה'.
- העורף במלחמה.
- הש"י הערבי.
- החטיבות עם ייסוד צה"ל.
- התוכנית האסטרטגית של צבאות ערב לניהול המלחמה ב- 1948.
- הרכש ב'הגנה' עד 1948.
- הגוש האזרחי וה'הגנה'.

הדרכה לתלמידים, לסטודנטים ולחוקרים

'המרכז' מסייע בייעוץ לתלמידי בתי-ספר תיכוניים בהכנת עבודות גמר בנושאי כוח המגן.

'המרכז' מייעץ ומנחה סטודנטים בעבודות סמינריוניות, בעבודות לשם קבלת תואר ובעבודות מחקר בנושאי כוח המגן, הנערכים במוסדות אחרים.

מלגת מחקר ע"ש ישראל גלילי

'המרכז' הקדיש מלגה בקרן המלגות הקיימת ב'יד טבנקין', לעבודות ומחקרים של סטודנטים בנושאי כוח המגן בשיתוף עם אוניברסיטת תל-אביב.

ההסתדרות והיהגנהי

◆ נעשתה פעולה מקיפה לריכוז תעודות בכתב וראיונות בע״פ בדבר פעולת ההסתדרות ומשק העובדים בנושאי כוח המגן וה׳הגנה׳. הוכנה עבודה על סולל-בונה וה׳הגנה׳ ע״י **מנחם ניב.**

◆ נמצא בדפוס מחקר של **דוד קורן** על התחבורה הקואופרטיבית וה׳הגנה׳ אשר יופיע בשם ׳גיבורי הדרכים׳. כן נערך סמינר על תנועות הנוער וה׳הגנה׳. בינתיים נכתבו העבודות הבאות במסגרת סמינר זה: השומר הצעיר והפלמ״ח, המחנות העולים והפלמ״ח, תנועת הצופים והפלמ״ח, מכבי הצעיר והפלמ״ח. **יחזקאל אבנרי** ערך מחקר על הנוער העובד וההכשרות המגויסות בפלמ״ח.

◆ **אורי שפר** ערך מחקר על ה׳הגנה׳ וועדי הגושים בעמקים ובטבריה.

◆ **ד״ר יהודית רונן** משלימה מחקר על ׳סולל בונה׳ וה׳הגנה׳ שהחל בו **מנחם ניב.**

הארכיון וספריית המחקר ב׳יד טבנקין׳

במסגרת ארכיון ׳יד טבנקין׳ נקלט ונרשם חומר ארכיוני רב בנושאי כוח המגן. בנוסף לחומר המתקבל בנושא כוח המגן ביחידות האדמיניסטרטיביות והארכיונים האישיים, הוקמה חטיבה נפרדת לכוח המגן, המאורגנת לפי נושאים.

הוקמה חטיבה מיוחדת לארכיון הפלמ״ח, שנוספו לו תעודות רבות וכן תיעוד בע״פ ומחקרים. כן מצוי ב׳יד טבנקין׳ ארכיון הסרטים של אוהלי פלמ״ח, הכולל, פרט לסרטי ווידאו, את החומר שנאסף למטרת הכנתם.

בארכיון ׳הבריחה׳ ע״ש אפרים דקל, וכן בארכיון האישי של צבי נצר, נוסף חומר בנושא ׳הבריחה׳ ובשליחויותיהם ב׳הגנה׳.

בחטיבת כוח המגן 25 מ׳ - מצויים מיכלים עם חומר בנושאים דלקמן: ׳השומר׳; פרשת רצח דה-האן; מאורעות 1929 ומאורעות 1936-1939; ארגון ה׳הגנה׳; ׳חומה ומגדל׳; אצ״ל; לח״י; ההתנדבות לצבא הבריטי; מן השבי (בגרמניה); תכנית הצפון; ההעפלה והבריחה; תנועת המרי; השבת השחורה; ליל הגשרים; ליל הרכבות; המבצעים של מלחמת העצמאות; דיר יאסין; אלטלנה; קרבות ירושלים; הל״ה; גוש עציון; המערכה על ניצנים; מבצע נחשון; הגח״ל; קרב לטרון; קרב גזר; מבצע דני; מבצע דקל; הגליל המערבי המנותק; פינוי הבריטים; שירות האוויר; חיל הרפואה; חיל החינוך; חיל הים; חיל הקשר; חיל החימוש; טוהר הנשק; מבצע קדש; מלחמת ששת הימים; מלחמת יום הכיפורים; של״ג.

כמו כן נמצא חומר רב בנושאי כוח המגן:

- בארכיון הקיבוץ המאוחד, ועדת הביטחון והמזכירות

- בארכיונים האישיים של: אלון יגאל, גלילי ישראל, ברנר אורי, בן-חור אליהו, שדמי נחום, קורן דוד, טבנקין יוסף, לבנה אליעזר, דוידזון מאיר, ראיונות מילשטיין אורי.

◆ בחטיבה 45 - הפלמ״ח: ראשית הפלמ״ח; הפלוגה הדתית; המחלקה הגרמנית; ׳זהבי׳ - מלווי השיירות; כנסים; חטיבת הראל; חטיבת הנגב; מחלקת הטיס של הפלמ״ח; חטיבת יפתח; המסתערבים; חברות פלמ״ח (ראיונות); ראיונות (׳דור הפלמ״ח׳).

כמו כן יש חומר רב על ההגנה המרחבית ובעיות הביטחון בהתיישבות העובדת בתקופת המדינה.

עם הכנסת מחשב לארכיון ׳יד טבנקין׳, מועלה גם החומר הארכיוני של כוח המגן על המחשב.

הופיע מדריך לפרסומים, לרשימות ולמאמרים של ישראל גלילי, בסדרה מגנזי הארכיון, חוברת ט׳.

עם עבודת הרישום במחשב של ארכיון ה׳הגנה׳ ב׳בית אליהו׳, מתוכנן לתאם את רישום החומר המצוי בארכיונים, ובכלל זה בארכיון ׳יד טבנקין׳, ובראש וראשונה הראיונות, כדי לסייע לחוקרים בידיעה על המצאי בנושאים השונים, למקומותיהם.

ספריית המחקר

בספריית המחקר ב׳יד טבנקין׳ אורגנה חטיבה נפרדת וממודרת לפי נושאים:
- כוח המגן;
- ההגנה בתקופת היישוב;
- מלחמות ישראל;
- סכסוך ישראל-ערב.

המדור כולל ספרים, עבודות מחקר וניירות עמדה, בנושאים אלה, וכן בשאלות ביטחון וצבא בעולם.

הדו״ח השנתי ל- 1998
נכתב על-ידי מרים גלבוע

פרס שנתי לתלמידים

דו"ח שנתי -1998.

סיכום עבודת השיפוט לפרס לשנת תשנ"ח של מכון ישראל גלילי לחקר מדיניות ההתיישבות החוץ והביטחון, ב"יד טבנקין'

במסגרת פעולתו לעידוד המחקר והלימוד בתחומים של מדיניות ההתיישבות, הביטחון והחוץ של מדינת ישראל, מעניק מכון ישראל גלילי מאז שנת תשנ"ה, פרסים לתלמידים שהגישו עבודות גמר מצטיינות, באחד הנושאים בתחומים הנ"ל. בשנה הראשונה הוענק פרס אחד. לנוכח המגוון הרחב של הנושאים, הוחלט בשנה השנייה על הכפלת הפרס והענקת שני פרסים בערך של 1,000 ש"ח כל אחד. בשנת תשנ"ח, שנת היובל למדינה, התברכנו בעבודות רבות כמות (20 עבודות!) ואיכות אך לצערנו חלקם של תלמידים מבתי ספר מחוץ למגזר ההתיישבותי הוא עדיין קטן ביותר.

לפני ועדת הפרס עמדה בעיה של ממש בבואה לקבוע את הזוכים בפרס. הושקעה הפעם עבודה רבה במיוחד בקריאת העבודות. כל עבודה נשלחה לקריאה של מעריך מומחה להערכת זכאותה לפרס ולאחר מכן נקראו כל העבודות בידי חברי ועדת הפרס כדי לעמוד על יחסי הרמות בין העבודות. כאמור, רוב העבודות נמצאו טובות מאוד והיינו שמחים להרחיב את מעגל הזוכים לו עמדו לרשותנו מקורות כספיים נוספים. בהעדר מקורות כאלה מצאנו לנכון לקבוע השנה שלושה זוכים בפרס ולחלק ביניהם את סכום הפרסים הקיים.

פרס שנתי לתלמידים

בשנים הקודמות זכו בפרס:

בתשנ״ה - מירון מנדל, מבית הספר ״אשל הנשיא״, על עבודתו בנושא: **קבלת החלטות ב״מלחמת לבנון״: הדרג הממשלתי.**

בתשנ״ו - ליהי ברזק, מבית הספר המקיף בעמק חרוד אורט ישראל, על עבודתה בנושא:

ישראל והאופציה הגרעינית - מדיניות וסוגיות במחלוקת.

טליה קזינס, מבית-ספר אזורי מקיף ע״ש י.ח. ברנר, בנושא: **״מושבניק קיבוצניק הם אחים...(?)״, שילוב בין ילדי מושב וילדי קיבוץ בביה״ס יסודי-אזורי: חקר מקרה.**

בתשנ״ז - בועז רפופורט, מתיכון אזורי התיישבותי ״צפית״, על עבודתו בנושא: **מלחמת יום הכיפורים כסיפור ״רשומון״.**

לזיו ולדמן, מתיכון שש שנתי למדעים ואומנויות ע״ש דוד בן גוריון - עפולה, על עבודתו בנושא: **יחידה 101 במסגרת מדיניות הביטחון של ישראל.**

בפרס מכון גלילי לשנת תשנ״ח זכו:

לילך בלאושטיין מ׳שיתוף חינוכי מנור-כברי׳, על עבודתה בנושא:
כרוניקה של פינוי - ההתיישבות בבית-הערבה ובחינת המאורעות שהובילו לפינויה

אדם ורטה מ׳שיתוף חינוכי מנור-כברי׳, על עבודתו בנושא:
היישוב הערבי בגליל-המערבי בין השנים 1947 - 1952

פרס שנתי לתלמידים

עמוס יפה מבית הספר 'כרמל זבולון', על עבודתו בנושא:
מלחמת סיני, מלחמת הברירה הראשונה

להלן רשימת שאר העבודות שהוגשו לתחרות בציון הכותבים ובתי הספר:

מבית ספר 'ברנר', גבעת ברנר:
איילת פוטוק - **תדמית מפלגת העבודה בקרב תושבי עיירות הפיתוח.**
אסף רודנר - **אירוע מעלות, הרקע ההיסטורי, ניתוח האירוע והשפעתו על המעורבים, הלקחים.**
יובל בהט - **קו בר-לב ותפיסת הביטחון של ישראל בחזית הדרום בין מלחמת ששת הימים לבין מלחמת יום הכיפורים.**
הראל בן-נון - **טייסת הפטישים במלחמת ההתשה 69 - 70.**
רון פרויד - **ישראל והבעיה הגרעינית במזרח התיכון.**
אריאל ויזל - **מלחמת יום הכיפורים - סיפורם של שני מעוזים, "המזח" ו"פורקן"**

מבית ספר 'שיקמה', יד מרדכי:
ישי ברנדס - **פעולת קלקיליה - "מבצע שומרון"**

מבית ספר 'עמק חרוד', עין חרוד:
ענבל שלם - **דעות והערכות על הסיבות להפתעה במלחמת יום הכיפורים**

מבית ספר 'שק"ד', שדה אליהו:
אביתר דור - **פינוי סיני (1982) - השפעתו על המפונים במבט לאחור**
צדוק דורלכר **השפעת נספחי המים בהסכמי השלום (ירדן והפלשתינאים) על עמק בית שאן**

מבית ספר 'כרמל זבולון', יגור:
יערה מרגולין - **יקנעם, סיפור של קליטת עליה**
עירא יפה - **שתי התקוממויות פלסטיניות - הצלחה וכישלון: השוואה בין המרד הערבי הגדול והאינתיפאדה**

פרס שנתי לתלמידים

משיתוף חינוכי מנור-כברי, כברי:
רן גינת - **מלחמת יום כיפור - ה"קונספציה" וההפתעה**
ענת דרור - **השפעת השינויים בקיבוץ על יחסי הגומלין בין האמן לקיבוץ**
שקד קיזמן - **התפתחות שירותי הבריאות בישראל כמשקפת מדיניות רווחה**

מבית ספר 'הר וגיא', דפנה:
נעמה ליבנה - **הר הבית בידינו?**

מבית הספר התיכון למדעים ולאומנויות, ירושלים:
לירן מיוסט - **שורשי חיל האוויר, התפתחות מעמד חיל האוויר בין השנים 1948-1956**

כל העבודות שהוגשו לתחרות הועמדו לרשות באי הספרייה הציבורית של סמינר אפעל, בציון העובדה שהוגשו לתחרות.

לכל הכותבים נשלח מכתב תודה ושי מפרסומי יד טבנקין ומרכז גלילי.

הדו"ח על הפרס השנתי של מכון ישראל גלילי נכתב על-ידי אסנת שירן

מרכז ישראל גלילי - עמותה

פעילויות הצוות הדידקטי בשנת 1998

הפקת תכניות לימודיות/חינוכיות

- חוברת סיפורי לוחמים באתרי קרבות מלחמת העצמאות – עבור מפקדת קצין חינוך ונוער ראשי, צה״ל.
- עלוני בעקבות לוחמים – העלונים מתארים סיפורים אישיים באתרי קרבות מלחמת העצמאות. העלונים הופקו עבור המגבית היהודית המאוחדת, באנגלית.
- חוברת פעילויות וסיור באיזור רמות מנשה – הופק עבור תחום של״ח וידיעת הארץ, משרד החינוך, התרבות והספורט.
- הוכנה (עד דפוס) חוברת לסיורי מורשת קרב – עבור תחום של״ח וידיעת הארץ, במסגרת פרוייקט הגברת המוכנות והנכונות לשירות בצה״ל.

מאגר מידע – מוסיאון הפלמ״ח.

מאגר המידע הוגש לאגודת דור הפלמ״ח. בשלב הנוכחי עדיין לא התחילו במיחשוב החומר לקראת הכנסתו למוסיאון.

תכניות במוזיאונים ובאתרים היסטוריים.

- נכתבה פרוגרמה רעיונית למוסיאון אסירי המחתרות, ההגנה, אצ״ל ולח״י בעכו.

- נחנך פארק עד הלום, באשדוד. התכנית הוכנה על ידי הצוות הדידקטי.
- תוכננה ובוצעה השתלמות של ששה ימים למנהלי מוסיאונים.
- הופקו תיקי מיצגים עבור תכנית עיצוב למוסיאון מתנדבי 'הישוב' בצבא הבריטי, במלחמת העולם השנייה.
- נכתבה פרוגרמה לבית מורשת שירות בתי הסוהר.
- הוכנו תיקי מיצגים לבית מורשת שירות בתי הסוהר, לתכנית העיצוב של הבית.
- תכנית חינוכית **אלבום חיי** – במוסיאון בתי האוסף של צה"ל.
- הוכנה פרוגרמה למאגר מידע ממוחשב באתר ההנצחה הממלכתי גבעת התחמושת.

החלה הקמת אתר אינטרנט של ארגון חברי ההגנה.

חוברת מיפוי תכניות לימודים במוזיאון ארץ ישראל. התכנית הופקה עבור האגף לתכניות לימודים במשרד החינוך, התרבות והספורט.

תכניות לשנת 1999.

- בראשית השנה תוכן ערכת כרזות וחוברת חינוכית ליום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, בהזמנת היחידה להנצחת החייל במשרד הביטחון.

הצוות הדידקטי

- במהלך 1999 תופק תכנית לימודית בנושא סיורי מורשת קרב עבור תחום של"ח וידיעת הארץ.
- החלה הכנת תכנית לשילוב המוסיאונים של משרד הביטחון בימי סיור של של"ח ומסגרות אחרות במערכת החינוך.

הדוח על הצוות הדידקטי נכתב על ידי נעם אבן

הקלדה, עיצוב והבאה לדפוס: מרים גלבוע

ביצוע: אורי תמיר - דפוס סמינר אפעל
רמת אפעל 52960 טל' 03-5301269

11. פלוגת האיתות – אימון באיתות בדגלים יוני 1940.

13. פלוגת האיתות – אימון באיתות בדגלים – מעלה החמישה קיץ 1940

פלוגת האיתות הייתה היחידה שיצרה קשר עם הישובים עטרות, נווה יעקב, מעלה החמישה, וקריית ענבים, וכן עם ישובי השפלה. הבסיס היה מגדל המים בשכונת בית וגן. צעירים וצעירות יצאו מדי ערב לתורנויות, משעות הערב ועד לזריחת השמש, לאיתות בפנסים ובמשך היום לאיתות ב"הליו" ודגלים.

בראש הקבוצה (תמונה 11) עמד חברנו רפי בלומנפלד ובראש הקבוצה במעלה החמישה עמד חברנו שלמה חרל"פ.

התמונות באדיבות חברינו שלמה חביליו ואריה לומר.

12. חי"ש ירושלים – יום אימונים בחורשה ליד הר – הרוח

פלוגות חיל השדה (החי"ש) הוקמו בשנת 1939, עם פירוק פלוגות השדה (פו"ש) שהנחילו את מסורת הלחימה הניידת ופעולות הלילה מיוחדות. ארגון מחדש של פריסת הכוחות ואימון יחידות פעולה ממבנה של כיתה, ובמהלך האימונים התקדמות למבנים של מחלקה ופלוגה.

כוח זה פעל עד להקמת צה"ל.

התמונה באדיבותו של אריה לומר.

14. ג'וערה – בסיס אימונים ארצי, קיץ 1940

15. בקריית ענבים 1941 – 1942

בסיסי הדרכה למפקדי כיתות ומחלקות התקיימו ב – 3 מקומות בארץ – בג'וערה, קריית ענבים וביתן אהרון.

התמונות באדיבות ארכיון "יד בן צבי" וחברנו אריה לומר.

16. אנשי חי"ש ירושלים בעטרות 1948

תגבורות של אנשי חי"ש נשלחו לישובים בצפון העיר נווה יעקב ועטרות.

חלקם נפלו במערכה ונלקחו בשבי.

התמונה באדיבותה של חברתנו רבקה קופר (קליינמן).

17. שיעור במכונת ירייה "שוורצלוזה" 1948

מכונת הירייה "שוורצלוזה" הועברה מתל אביב לירושלים בשנת תרפ"ט – 1929.

היא שימשה כמכונת ירייה יחידה בעיר והועברה ממקום למקום במכונית בעת הצורך.

בשנים לפני קום המדינה תודרכו אנשי ההגנה בשימוש ב"מכונת ירייה" על ידי משוחררי הצבא הבריטי.

מדריך הקבוצה – חברנו יעקב ורדי.

חדר הנצחה לחברי ההגנה נמצא בקומה התחתונה של האולם.

חדר ההנצחה נפתח ביום ו' בתשרי תשנ"א, 25 בספטמבר 1990, לזכר 655 החברים אשר הקריבו את חייהם על הגנת העיר. שמותיהם מונצחים על הלוח במרכז החדר. מומלץ בפני החברים לבקר בו.

ארגון ותיקי ה"הגנה" בירושלים

תצוגת צילומים מהעבר

אוגוסט 1999

תצוגה של צילומים מהעבר

תצוגה זו היא נסיון ראשון שלנו להנציח את פעילות החברים בארגון ההגנה, אשר הוקם בשנת 1920 בראשותם של פנחס רוטנברג וזאב ז'בוטינסקי.
הצילומים המצולמים כאן ניתנו באדיבותם של חברינו בירושלים ומאוספים אחרים כפי שמצוין לאלתר. הפיתוח וההגדלות בוצעו באדיבותו של הצלם דוד חריס.

1. אסירי ההגנה בירושלים, בראשותו של זאב ז'בוטינסקי – 1920

אדר תר"פ – מרץ, 1920. יסוד ארגון ההגנה הגלוי בירושלים בהנהגת זאב ז'בוטינסקי. היוזם להקמת הארגון היה פנחס רוטנברג. עם הקמתו הוא מנה כ 300 – 400 חברים. מקום האימונים היה סמוך לבית ספר 'למל' בשכונת זכרון-משה. בחודש אפריל החל פוגרום "נבי מוסה", בו נפגעו יהודים רבים. הממשל הצבאי היה עוין את פעולות ההתגוננות של ארגון ההגנה, ובחודש אייר תר"פ, אפריל 1920, נאסרו, נשפטו ונידונו למאסר 21 מחברי ההגנה.
בתמונה זו מצולמים 17 מתוך 21 החברים שנאסרו לאחר שחרורם מכלא עכו. אלה שמותיהם משמאל לימין:
שורה ראשונה – יושבים על השטיח:
בן-ציון חומסקי, מתתיהו חיות, דוד מרכוס.
שורה שניה – יושבים על כסאות:
אליהו גינצבורג, גרשון לומר, שבתאי שכנאי, זאב ז'בוטינסקי, מרדכי מלכה (אסיר יהודי שאינו חבר בהגנה), אפרים רבינוביץ-הראובני, אברהם גרושין.
שורה שלישית – עומדים:
אליהו אפשטיין, (?), זליג וייצמן, נתן קרייזמן, (?), (?), (?).

האסירים שבתמונה זוהו על ידי דוד תדהר. התמונה פורסמה בעיתון 'Jewish Standard' ביום 10.4.41. התמונה ניתנה באדיבותו של אריה לומר.

2. חברי ההגנה מהשנים 1920 – 1923:

התמונה באדיבותו של ארכיון "יד בן צבי".

3. סגנים מפקדים בירושלים, מאורעות תרפ"ט 1929:

התמונה מאוסף "בית ההגנה" בירושלים.

4. המכונית המעופפת, תרפ"ט 1929:

קבוצה ב"מכונית המעופפת". אחת משש שגויסו לפעולות ההגנה בשנת תרפ"ט. נהגיהן גילו עוז ותושיה, כאשר החישו עזרה לנקודות מרוחקות ובעיר עצמה.
התמונה באדיבות "ארכיון ההגנה" בתל-אביב.

5. "פיל - בוקס" 1936 (תחנת משמר):

"פיל – בוקס"ים רבים הוקמו ביוזמת ממשלת המנדט ברוב נקודות הכניסה בירושלים וברחבי הארץ, בתקופת המאורעות משנת 1936. בתמונה, נוטרים בירושלים בעמדת השמירה ב"פיל – בוקס".
התמונה באדיבותו של חברנו ציון אלבז.

6. תגבורת של חברי ההגנה מירושלים לנווה יעקב (כפר עברי) ספטמבר, 1936.

9. אנשי החי"ש מירושלים בנווה – יעקב 1939

תגבורות של חברי ההגנה למושב נווה יעקב (כפר עברי) נשלחו ככוח עזר להגנת הישובים בסביבה, בהם גם נווה יעקב ועטרות.
התמונות באדיבותם של חברינו עמנואל מן ויחזקאל נפחא.

7. אימונים בחורשת האוניברסיטה 1936.

10. משטרת הישובים העבריים, מ.י.ע, בחצר בי"ס "אליאנס"

מוסדות בירושלים וסביבתה שימשו כבסיסים לאימונים בנשק, ביניהם האוניברסיטה העברית בהר הצופים, בי"ס אליאנס במחנה יהודה, הסמינר למורים בבית הכרם, קיבוץ רמת רחל ועוד.
התמונות באדיבותם של ארכיון "יד בן צבי", וחברנו שלמה חביליו.

8. נוטרים בירושלים 1936-1939

פלוגות הנוטרים סיירו בניידת בחוצות העיר ובסביבה.
התמונות מאוסף של בית ההגנה בירושלים.

חטיבת ירושלים
עציוני
תש״ח - תשנ״ח

גבעת התחמושת
AMMUNITION HILL

בית
ההגנה

19/9/99

לציירנו הדגול אברהם כהן-ארז

הלוחה לזכרון מפגש מהכנס המרשים

והמרגש ביום ה 30 להגירתו לארץ

של מוכרי העת ספמן יחד, בנוכחות

רבים מחבריו ומוקיריו

נא תחי עם בברכות המרגשים

שנה טובה ומתוקה

[illegible]

המשפחות אברהם ומרים קריב

שבועת האמונים להגנה בירושלים

אני .... נשבע בזה להיות נאמן
עד יום מותי להגנה ולמלא
את אשר יצוו עלי הממונים.

הנני מתחייב לשמור על
סודות ההגנה ולא לגלות דבר
לשום אדם, ואפילו לקרובים
אלי ביותר.

אם חס וחלילה אכשל בלשוני
אתן את הדין על כך.

סוריק נצטרפה לכנופיה. הוצאנו שתי כיתות תגבורת במשוריין. הצבא הקדים להופיע ופתח באש על יחידתנו, שעמדה בקרב עם הכנופיה. היחידה נסוגה בחיפוי התגבורת, הצבא פגע בארבעה מאנשינו. יחידת נוטרים שיצאה להוציא את הפצועים נתקלה אף היא בכנופיה ואחד מאנשיה נהרג. אבדותינו : 10 הרוגים, מספר פצועים, אבידות הערבים באומדן זהיר : 25 איש.

מספר אורי ריפטין, שעמד בראש יחידת הנוטרים שיצאה להוציא את הפצועים, ונכנסה גם היא לקרב, בו נפל אחד מאנשיה :

בשעת הצהרים היה מצבם של אנשי הפלמ"ח בכל רע. קיבלנו ידיעות על מספר רב של הרוגים ופצועים, כשכוח בריטי פתח בהפגזה על השטח. קיבלתי פקודה ממטה הגדוד שהיה אז בקרית־ענבים לצאת בראש כוח הנוטרים לשטח ולחלץ את הפצועים וההרוגים שנשארו בשטח לאחר שכוח הפלמ"ח נסוג מהמקום. נסענו במשוריין עד למעלה ההר ומצאנו במקום משוריין כבד של הבריטים ; הקצין שהיה ממונה על המשוריין שאל אותי : לאן פנינו מועדות ? עניתי לו : "למקום הקרב, כדי להוציא את הפצועים". מאחר שהיינו לבושים בתלבושת רשמית של נוטרים, יעץ לנו הקצין לא להיכנס לשטח עם כוח קטן, כי בסביבה היו מאות ערבים נושאי־נשק. כשהגענו למקום נפתחה עלינו אש כבדה ביותר. אחד הנוטרים, מיכאל שפנייר, שעבר בזמנו קורס חובשים, חש אל גופות הפלמ"חאים שהיו מפוזרות בשטח, כדי להגיש עזרה לפצועים. תוך כדי טיפול נשאר עומד על ברכיו ומחזיר אש מדי פעם. פקדתי עליו בצעקה ממרחק "לתפוס מחסה" ; אך הוא המשיך להיות גלוי לאויב, ולא עברו דקות מספר והוא נפל.

מספר יעקב סלמן :

ב־22 בינואר ערכנו התקפה על בית־הקפה אבו־ג'ורג' שהיה לרגלי הקאסטל, אחד הכפרים שהתנכל ביותר לתחבורה היהודית. ממש על הכביש היה שם בית מגורים בן שתי קומות ובית מגורים של קומה אחת, כשכל שלושת הבתים מוקפים גדר אבנים גבוהה. שם רוכזו כוחות ערביים רציניים, שלא איפשרו לתחבורה העברית לפעול בצורה סדירה. כמעט יום יום היו פוגעים בתחבורה במקום זה. קיבלנו הוראה ממפקד המחוז לפוצץ את שלושת הבתים כולל בית־הקפה, להשמיד את כל החוליות במקום ולהרוס את הגדר ואת כל השבילים המובילים לבית־הקפה.

הכוח שהשתתף בפעולה היה הכוח שישב אז בארזה ובמוצא. הגענו במכוניתי לארזה. מפקד המחלקה במקום היה שמאי צויגריך. תרגלנו במודל שבנינו בחצר של ארזה במעברים דרך בניינים וגדרות. תרגלנו את הכוח, כל אחד בתפקידו. היציאה היתה בשעה עשר בלילה. יצאנו דרך השער האחורי של ארזה, חצינו את הכביש וירדנו לואדי שבין ארזה וקולוניה. שתי יחידות נוספות היו צריכות

החל מהשעה 11 ועד השעה 3 לפנות בוקר לבצע חסימות על הכביש הראשי, כדי למנוע אפשרות של התערבות בריטית. יחידה אחת של משטרת הישובים העבריים בפיקודו של יהודה מישון, יחידה שניה של הפלמ"ח בכניסה לקרית־ענבים בפיקודו של נשוב ספיבק מהפלמ"ח. מקומות אלה היו צריכים להיחסם הן במוקשים והן באש. נסענו בואדי. הגענו למעמד הזינוק שהיתה כ־50 מטר מהגדרות של חצר אבו־ג'ורג'. ההידרדרות של האבנים ממש כשהגענו לנקודת הזינוק עוררה את תשומת לבם של אנשי הכנופיה שחנתה במקום, והם גילו אותנו בטרם התחלנו בהסתערות. החלטנו לבצע את הפעולה ויהי מה. פרצנו לתוך בית־הקפה אבו־ג'ורג' דרך גדרות. החוליות שהיו צריכות לטפל בכנופיה במקום, טיפלו בכנופיה וחוליות החבלנים הסתערו כל אחת על בניין אחד. כל הפעולה ארכה לא יותר משמונה דקות תוך קרב פנים אל פנים. לפקודת הנסיגה נסוג כל הכוח לשטח הכינוס. התפקדנו ואז הוברר לנו שאחד ממקפדי הכוחות נעדר. שמו היה אברהם הויזמן. החובש עם שני חברים שקפצו חזרה לחצר של בית־הקפה, אך לא מצאו את הנעדר. החלטתי אישית לחזור. הכוח העיקרי קיבל פקודה לסגת לכיוון ארזה, ואני יצאתי עם החובש לכיוון בית־הקפה.

לבסוף גליתי את גופתו של אברהם בשולי הכביש. אברהם הויזמן היה בחור מיוחד במינו. אמיץ, אדוק, תלמיד ישיבה, לובש קפוטה כמו יתר בחורי־הישיבה. נוסף ללימודו בישיבה, הקדיש את מיטב זמנו, מרצו וכוחו לפעולות ב"הגנה". גמר קורס מ"כ בשנת 1945 בגבע בהצטיינות והיה אחד המפקדים הטובים ביותר שידע לשלב תורה, אימונים ו"הגנה". היה דמות לדוגמה לכל חבריו, לחילוניים ולדתיים כאחד באומץ ובמסירות.

לקחנו את הגופה תחת האש, ובזחילה הגענו לשטח הכינוס ויצאנו במהירות דרך הואדי לכיוון ארזה, כאשר האויב עורך התקפות־נגד על הכוח הנסוג. הערבים ניסו להתקדם מכיוון הכביש, אולם עצרנו אותם על־ידי יחידה של הכוח הפושט ולא איפשרנו להם לנוע בכיוון הכביש, הנסיגה היתה קשה, כי כל הזמן היינו צריכים לנהל קרב תוך מגע. בחמש וחצי בבוקר הגענו לארזה. את הגופה של אברהם הויזמן החזרנו במשוריין של "המקשר" שיצא מארזה לעיר.

ב. מחלקת הל"ה האבודה

ב־14 בינואר הוחרד היישוב מן הבשורות המרות על ההתקפה האכזרית על גוש עציון. מכל העברים צרו מאות ערבים מן הכפרים, חמושים במיטב הנשק, על ארבעת היישובים שבגוש. בבת אחת התקיפו את המשלטים של כל הנקודות. היה ברור שהכרחי להושיט עזרה מיידית לנקודות.

קריאות לעזרה מיידית בכוח אדם ותוספת תחמושת וחומרי־רפואה חזרו

סוריק נצטרפה לכנופיה. הוצאנו שתי כיתות תגבורת במשוריין. הצבא הקדים להופיע ופתח באש על יחידתנו, שעמדה בקרב עם הכנופיה. היחידה נסוגה בחיפוי התגבורת, הצבא פגע בארבעה מאנשינו. יחידת נוטרים שיצאה להוציא את הפצועים נתקלה אף היא בכנופיה ואחד מאנשיה נהרג. אבדותינו: 10 הרוגים, מספר פצועים, אבידות הערבים באומדן זהיר: 25 איש.

מספר אורי ריפטין, שעמד בראש יחידת הנוטרים שיצאה להוציא את הפצועים, ונכנסה גם היא לקרב, בו נפל אחד מאנשיה:

בשעת הצהרים היה מצבם של אנשי הפלמ״ח בכל רע. קיבלנו ידיעות על מספר רב של הרוגים ופצועים, כשכוח בריטי פתח בהפגזה על השטח. קיבלתי פקודה ממטה הגדוד שהיה אז בקרית־ענבים לצאת בראש כוח הנוטרים לשטח ולחלץ את הפצועים וההרוגים שנשארו בשטח לאחר שכוח הפלמ״ח נסוג מהמקום. נסענו במשוריין עד למעלה ההר ומצאנו במקום משוריין כבד של הבריטים; הקצין שהיה ממונה על המשוריין שאל אותי: לאן פנינו מועדות? עניתי לו: ״למקום הקרב, כדי להוציא את הפצועים״. מאחר שהיינו לבושים בתלבושת רשמית של נוטרים, יעץ לנו הקצין לא להיכנס לשטח עם כוח קטן, כי בסביבה היו מאות ערבים נושאי־נשק. כשהגענו למקום נפתחה עלינו אש כבדה ביותר. אחד הנוטרים, מיכאל שפנייר, שעבר בזמנו קורס חובשים, חש אל גופות הפלמ״חאים שהיו מפוזרות בשטח, כדי להגיש עזרה לפצועים. תוך כדי טיפול נשאר עומד על ברכיו ומחזיר אש מדי פעם. פקדתי עליו בצעקה ממרחק ״לתפוס מחסה״; אך הוא המשיך להיות גלוי לאויב, ולא עברו דקות מספר והוא נפל.

מספר יעקב סלמן:

ב־22 בינואר ערכנו התקפה על בית־הקפה אבו־ג׳ורג׳ שהיה לרגלי הקאסטל, אחד הכפרים שהתנכל ביותר לתחבורה היהודית. ממש על הכביש היה שם בית מגורים בן שתי קומות ובית מגורים של קומה אחת, כשכל שלושת הבתים מוקפים גדר אבנים גבוהה. שם רוכזו כוחות ערביים רציניים, שלא איפשרו לתחבורה העברית לפעול בצורה סדירה. כמעט יום יום היו פוגעים בתחבורה במקום זה. קיבלנו הוראה ממפקד המחוז לפוצץ את שלושת הבתים כולל בית־הקפה, להשמיד את כל החוליות במקום ולהרוס את הגדר ואת כל השבילים המובילים לבית־הקפה.

הכוח שהשתתף בפעולה היה הכוח שישב אז בארזה ובמוצא. הגענו במכוניתי לארזה. מפקד המחלקה במקום היה שמאי צויגריך. תרגלנו במודל שבנינו בחצר של ארזה במעברים דרך בניינים וגדרות. תרגלנו את הכוח, כל אחד בתפקידו. היציאה היתה בשעה עשר בלילה. יצאנו דרך השער האחורי של ארזה, חצינו את הכביש וירדנו לואדי שבין ארזה וקולוניה. שתי יחידות נוספות היו צריכות

החל מהשעה 11 ועד השעה 3 לפנות בוקר לבצע חסימות על הכביש הראשי, כדי למנוע אפשרות של התערבות בריטית. יחידה אחת של משטרת הישובים העבריים בפיקודו של יהודה מישון, יחידה שניה של הפלמ"ח בכניסה לקרית־ענבים בפיקודו של נשוב ספיבק מהפלמ"ח. מקומות אלה היו צריכים להיחסם הן במוקשים והן באש. נסענו בואדי. הגענו למעמד הזינוק שהיתה כ־50 מטר מהגדרות של חצר אבו־ג'ורג'. ההידרדרות של האבנים ממש כשהגענו לנקודת הזינוק עוררה את תשומת לבם של אנשי הכנופיה שחנתה במקום, והם גילו אותנו בטרם התחלנו בהסתערות. החלטנו לבצע את הפעולה ויהי מה. פרצנו לתוך בית־הקפה אבו־ג'ורג' דרך גדרות. החוליות שהיו צריכות לטפל בכנופיה במקום, טיפלו בכנופיה וחוליות החבלנים הסתערו כל אחת על בניין אחד. כל הפעולה ארכה לא יותר משמונה דקות תוך קרב פנים אל פנים. לפקודת הנסיגה נסוג כל הכוח לשטח הכינוס. התפקדנו ואז הוברר לנו שאחד ממקפדי הכוחות נעדר. שמו היה אברהם הויזמן. החובש עם שני חברים שקפצו חזרה לחצר של בית־הקפה, אך לא מצאו את הנעדר. החלטתי אישית לחזור. הכוח העיקרי קיבל פקודה לסגת לכיוון ארזה, ואני יצאתי עם החובש לכיוון בית־הקפה.

לבסוף גליתי את גופתו של אברהם בשולי הכביש. אברהם הויזמן היה בחור מיוחד במינו. אמיץ, אדוק, תלמיד ישיבה, לובש קפוטה כמו יתר בחורי־הישיבה. נוסף ללימודו בישיבה, הקדיש את מיטב זמנו, מרצו וכוחו לפעולות ב"הגנה". גמר קורס מ"כ בשנת 1945 בגבע בהצטיינות והיה אחד המפקדים הטובים ביותר שידע לשלב תורה, אימונים ו"הגנה". היה דמות לדוגמה לכל חבריו, לחילוניים ולדתיים כאחד באומץ ובמסירות.

לקחנו את הגופה תחת האש, ובזחילה הגענו לשטח הכינוס ויצאנו במהירות דרך הואדי לכיוון ארזה, כאשר האויב עורך התקפות־נגד על הכוח הנסוג. הערבים ניסו להתקדם מכיוון הכביש, אולם עצרנו אותם על־ידי יחידה של הכוח הפושט ולא איפשרנו להם לנוע בכיוון הכביש, הנסיגה היתה קשה, כי כל הזמן היינו צריכים לנהל קרב תוך מגע. בחמש וחצי בבוקר הגענו לארזה. את הגופה של אברהם הויזמן החזרנו במשוריין של "המקשר" שיצא מארזה לעיר.

ב. מחלקת הל"ה האבודה

ב־14 בינואר הוחרד היישוב מן הבשורות המרות על ההתקפה האכזרית על גוש עציון. מכל העברים צרו מאות ערבים מן הכפרים, חמושים במיטב הנשק, על ארבעת היישובים שבגוש. בבת אחת התקיפו את המשלטים של כל הנקודות. היה ברור שהכרחי להושיט עזרה מיידית לנקודות.

קריאות לעזרה מיידית בכוח אדם ותוספת תחמושת וחומרי־רפואה חזרו

כליל ועל נקלה חזרו לאחר מכן אנשינו ומעתה החזיקו בידיהם בכפר הקאסטל.

מספר יעקב סלמן:

... הערבים התחילו לצלוף. התארגנותנו היתה קשה. תפסנו את משלט "בועז" ואת המחצבה. למחרת שוב חזרו הצליפות בצורה יותר קשה, והיו לנו 4—5 נפגעים. שום אספקה לא הגיעה. אכלנו מה שמצאנו בכפר. ביום שלישי השתלטו הערבים על המחצבה והעלוה באש. פינינו גם את משלט "בועז". הצליפה גברה ומספר הנפגעים הגיע ל־12. היה לנו חובש, אך אי־אפשר היה לפנות פצועים. אותו ערב פונה גם "המשלט המזרחי". למעשה נשארנו רק על הקאסטל חשופים ממש לאש האויב. מספרנו הגיעה ל־84. בלילה הופגזנו עד חצות. כן שטפונו באש מקלעים שטווחו מבעוד יום. ההתקפות עלינו התחזקו. המצב החמיר ובשעה שמונה בערב הופגזנו במשך ארבע שעות בפצצות תבערה. רבים נכוו. בחצות תקפו אותנו שוב משלושה כיוונים. עבר עלינו ליל טרוף. מספר ההרוגים והפצועים גדל. הלחץ הערבי לא נפסק. החברה היו נרדמים בתוך העמדות. העייפות הפכה בלתי נסבלת.
מגיני הקאסטל ברובם עמדו זה היום החמישי ברציפות תחת אש צליפות והפגזות; לא ישנו כמעט, כי בשעת ההפוגה עסקו בביצורים. סבלו ממחסור חמור במזון ובאספקה ובציוד. רוב הלוחמים היו תשושים ומתוחים.
בליל ה־8 באפריל פתחו הערבים בפיקודו של עבד־אל־קאדר אל־חוסייני בהתקפה על הקאסטל. החלו בהרעשה מכיוון "המשלט המזרחי" בפצצות 2 אינטש, ובאש ריתוק חזקה על־ידי 2—3 מקלעים בינוניים. הרגימה פסקה והחלה התקדמות האויב מדרום־מזרח, ומדרום בחיפוי אש חזקה. האויב התקרב בחסות החשיכה אל גדרות האבנים הרבות שבשטח. אש המגינים הגיעה לשיאה (הופעלו כל ששת המקלעים שבמקום). התקבלו ידיעות שהערבים כבר נמצאים בטווח רימונים ועולים על בית המוכתר — העמדה המרכזית של הקאסטל. אנשינו הפעילו רימוני־יד וההתקפה נהדפה.
בשמונה בערב נפתחה לעברנו אש מרוכזת תלולת־מסלול ושטוחת מסלול. מספר הנפגעים אצלנו החל לעלות. הם התקדמו על הכפר גלים גלים. חשנו כי פה יוכרע גורל המערכה. ניתנה פקודה למעט בשימוש בתחמושת ולהשתמש בה רק בקרב פנים אל פנים. הם חדרו עמוק לכפר. לא היינו בטוחים כי אנו מחזיקים בכל עמדותינו כיוון שקשר הקווים נותק.

עם עלות השחר, עם שוך אש התוקפים, שכב הרב־סמל הפלוגתי של חיל המצב שבקאסטל (מאנשי חטיבת ירושלים) מאיר כרמיול, בעמדה שהיתה על גזוזטרה קצרה בצידה המזרחי של עמדת הפיקוד. בשעה ארבע לפנות בוקר, שמע קולות של אנשים

מתקרבים לעבר הבניין. הרס"פ טעה, וחשב שאין זו אלא התגבורת לחיל המצב, שציפה לה כל אותו זמן, הוא התרומם וקרא לעבר הבאים: "יללא, יא ג'אמאעה!" אחד המתקרבים (יתר הבאים נעלמו בינתיים) חשב את מאיר לאנגלי בגלל תלבושתו — הוא חבש כובע־פלדה ולבש מדי־קרב — וכשעמד על טעותו קרא אליו: "הנדס אפ!" הרס"פ שילח בו צרור מן הסטן שבידו ומיד לאחר זאת הוטל לעברו רימון־יד. הערבי נהרג ונפל בו במקום, כמה מטרים מעמדת הפיקוד של הקאסטל. עם שחר נלקח נשקו — אקדח ותת־מקלע. נאספו כל תעודותיו, שכללו רשיון נהיגה מצרי, וכן מכתבים ומסמכים שלפיהם נקבע כי הערבי הוא עבד־אל־קאדר אל־חוסייני, שאר בשרו של המופתי ומפקד כל כוחות הוועד הערבי העליון בחזית ירושלים. הורגו מאיר כרמיול נפל בקרב לאחר מכן, בשעת הנסיגה מן הכפר בשעה שחבש חבר פצוע ...

כבר בראשית שעת "הפסקת האש" נשלח מארזה משוריין שהביא עמו לקאסטל מזון וכמות לא גדולה של תחמושת. זמן־מה לאחר־מכן יצא סגן מפקד גדוד הפלמ"ח עוזי נרקיס אל הקאסטל והביא עמו תחמושת. מפקד הקאסטל מרדכי גזית תיאר לפניו את המצב והסביר שעם הדיפת ההתקפה הלילית הגדולה, טרם נכון הקאסטל בידיו, וכי אנשיו עייפים והם לא יחזיקו מעמד בהתקפה נוספת. הסמג"ד עוזי נרקיס הבטיח לשלוח בצהריים של אותו יום מחלקה, להחלפת חיל המצב.

בשעה עשר וחצי החלו מקלעים בינוניים משלושה כיוונים לכסות את שטח הקאסטל. מאות ערבים התקרבו בהסתר הגדרונות מצובא, ממשלט "בועז" ומוואדי עין־כרם. אש הרובים והמק"ב של האויב לא איפשרה כמעט כל תנועה בכפר.

ברגע זה ראינו את המשוריינים שלנו עולים דרך החורשה לכיוון שלנו כדי לשמש תגבורת. לא כולם הצליחו להגיע. מפקד הפלוגה נחום אריאלי הגיע. אחרי התייעצות קצרה ניתנה פקודת נסיגה לאחר שלמעשה רוב הכפר היה כבר בידיהם ובידינו נשאר קטע קטן. נשארנו עם נחום לשמש חיפוי לנסיגה ... מאיר קרמיול, שהרג את עבדול קאדר, קיבל צרור ונהרג ... גם נחום אריאלי נעלם באחת החצרות ושוב לא ראינו אותו.

אותה שעה כבר היו בבתים שלמרגלות הכפר, רוב מגיני הקאסטל. מפקד הקאסטל שהגיע אף הוא למקום חשש שכל שהייה נוספת במקום נמוך זה, רק תקשה על הנסיגה, ופקד על נסיגה מיידית.

בחיפוי אנשי התגבורת של הפלמ"ח החלה הנסיגה של אנשי החי"ש התשושים. חלקם נסוג לארזה — מזרחה, וחלקם צפונה לבוסתן אבו־ג'ורג', לנחלת יצחק ולקרית־ענבים, כשהם סובלים אבידות כבדות.

כליל ועל נקלה חזרו לאחר מכן אנשינו ומעתה החזיקו בידיהם בכפר הקאסטל.

מספר יעקב סלמן :

... הערבים התחילו לצלוף. התארגנותנו היתה קשה. תפסנו את משלט "בועז" ואת המחצבה. למחרת שוב חזרו הצליפות בצורה יותר קשה, והיו לנו 4—5 נפגעים. שום אספקה לא הגיעה. אכלנו מה שמצאנו בכפר. ביום שלישי השתלטו הערבים על המחצבה והעלוה באש. פינינו גם את משלט "בועז". הצליפה גברה ומספר הנפגעים הגיע ל־12. היה לנו חובש, אך אי־אפשר היה לפנות פצועים. אותו ערב פונה גם "המשלט המזרחי". למעשה נשארנו רק על הקאסטל חשופים ממש לאש האויב. מספרנו הגיעה ל־84. בלילה הופגזנו עד חצות. כן שטפונו באש מקלעים שטווחו מבעוד יום. ההתקפות עלינו התחזקו. המצב החמיר ובשעה שמונה בערב הופגזנו במשך ארבע שעות בפצצות תבערה. רבים נכוו. בחצות תקפו אותנו שוב משלושה כיוונים. עבר עלינו ליל טרוף. מספר ההרוגים והפצועים גדל. הלחץ הערבי לא נפסק. החברה היו נרדמים בתוך העמדות. העייפות הפכה בלתי נסבלת.
מגיני הקאסטל ברובם עמדו זה היום החמישי ברציפות תחת אש צליפות והפגזות ; לא ישנו כמעט, כי בשעת ההפוגה עסקו בביצורים. סבלו ממחסור חמור במזון ובאספקה ובציוד. רוב הלוחמים היו תשושים ומתוחים.
בליל ה־8 באפריל פתחו הערבים בפיקודו של עבד־אל־קאדר אל־חוסייני בהתקפה על הקאסטל. החלו בהרעשה מכיוון "המשלט המזרחי" בפצצות 2 אינטש, ובאש ריתוק חזקה על־ידי 2—3 מקלעים בינוניים. הרגימה פסקה והחלה התקדמות האויב מדרום־מזרח, ומדרום בחיפוי אש חזקה. האויב התקרב בחסות החשיכה אל גדרות האבנים הרבות שבשטח. אש המגינים הגיעה לשיאה (הופעלו כל ששת המקלעים שבמקום). התקבלו ידיעות שהערבים כבר נמצאים בטווח רימונים ועולים על בית המוכתר — העמדה המרכזית של הקאסטל. אנשינו הפעילו רימוני־יד וההתקפה נהדפה.
בשמונה בערב נפתחה לעברנו אש מרוכזת תלולת־מסלול ושטוחת מסלול. מספר הנפגעים אצלנו החל לעלות. הם התקדמו על הכפר גלים גלים. חשנו כי פה יוכרע גורל המערכה. ניתנה פקודה למעט בשימוש בתחמושת ולהשתמש בה רק בקרב פנים אל פנים. הם חדרו עמוק לכפר. לא היינו בטוחים כי אנו מחזיקים בכל עמדותינו כיוון שקשר הקווים נותק.

עם עלות השחר, עם שוך אש התוקפים, שכב הרב־סמל הפלוגתי של חיל המצב שבקאסטל (מאנשי חטיבת ירושלים) מ א י ר כ ר מ י ו ל, בעמדה שהיתה על גזוזטרה קצרה בצידה המזרחי של עמדת הפיקוד. בשעה ארבע לפנות בוקר, שמע קולות של אנשים

מתקרבים לעבר הבניין. הרס"פ טעה, וחשב שאין זו אלא התגבורת לחיל המצב, שציפה לה כל אותו זמן, הוא התרומם וקרא לעבר הבאים: "יללא, יא ג'אמאעה!" אחד המתקרבים (יתר הבאים נעלמו בינתיים) חשב את מאיר לאנגלי בגלל תלבושתו — הוא חבש כובע־פלדה ולבש מדי־קרב — וכשעמד על טעותו קרא אליו: "הנדס אפ!" הרס"פ שילח בו צרור מן הסטן שבידו ומיד לאחר זאת הוטל לעברו רימון־יד. הערבי נהרג ונפל בו במקום, כמה מטרים מעמדת הפיקוד של הקאסטל. עם שחר נלקח נשקו — אקדח ותת־מקלע. נאספו כל תעודותיו, שכללו רשיון נהיגה מצרי, וכן מכתבים ומסמכים שלפיהם נקבע כי הערבי הוא עבד־אל־קאדר אל־חוסייני, שאר בשרו של המופתי ומפקד כל כוחות הוועד הערבי העליון בחזית ירושלים. הורגו מאיר כרמיול נפל בקרב לאחר מכן, בשעת הנסיגה מן הכפר בשעה שחבש חבר פצוע ...

כבר בראשית שעת "הפסקת האש" נשלח מארזה משוריין שהביא עמו לקאסטל מזון וכמות לא גדולה של תחמושת. זמן־מה לאחר־מכן יצא סגן מפקד גדוד הפלמ"ח עוזי נרקיס אל הקאסטל והביא עמו תחמושת. מפקד הקאסטל מרדכי גזית תיאר לפניו את המצב והסביר שעם הדיפת ההתקפה הלילית הגדולה, טרם נכון הקאסטל בידיו, וכי אנשיו עייפים והם לא יחזיקו מעמד בהתקפה נוספת. הסמג"ד עוזי נרקיס הבטיח לשלוח בצהריים של אותו יום מחלקה, להחלפת חיל המצב.

בשעה עשר וחצי החלו מקלעים בינוניים משלושה כיוונים לכסות את שטח הקאסטל. מאות ערבים התקרבו בהסתר הגדרות מצובא, ממשלט "בועז" ומואדי עין־כרם. אש הרובים והמק"ב של האויב לא איפשרה כמעט כל תנועה בכפר.

ברגע זה ראינו את המשוריינים שלנו עולים דרך החורשה לכיוון שלנו כדי לשמש תגבורת. לא כולם הצליחו להגיע. מפקד הפלוגה נחום אריאלי הגיע. אחרי התייעצות קצרה ניתנה פקודת נסיגה לאחר שלמעשה רוב הכפר היה כבר בידיהם ובידינו נשאר קטע קטן. נשארנו עם נחום לשמש חיפוי לנסיגה ... מאיר קרמיול, שהרג את עבדול קאדר, קיבל צרור ונהרג ... גם נחום אריאלי נעלם באחת החצרות ושוב לא ראינו אותו.

אותה שעה כבר היו בבתים שלמרגלות הכפר, רוב מגיני הקאסטל. מפקד הקאסטל שהגיע אף הוא למקום חשש שכל שהייה נוספת במקום נמוך זה, רק תקשה על הנסיגה, ופקד על נסיגה מיידית.

בחיפוי אנשי התגבורת של הפלמ"ח החלה הנסיגה של אנשי החי"ש התשושים. חלקם נסוג לארזה — מזרחה, וחלקם צפונה לבוסתן אבו־ג'ורג', לנחלת יצחק ולקרית־ענבים, כשהם סובלים אבידות כבדות.

לנטוש את קטמון. עם חשיכה הגיעה יחידה ירושלמית להחליף אותנו וקטמון כולה היתה בידינו. קשה לתאר את השיירה שחזרה לירושלים. מי שנשאר שלם העמיס על עצמו את הפצועים הקשים. הפצועים קל יותר שירכו דרכם ברגל. האמבולנס שהגיע אסף את ההרוגים. כך הגענו עד בית־החולים "שערי־צדק". יהודים רבים פגשנו בחשכת אותו לילה ובעיניהם נמהלה השמחה בעצב... שמחים היו על הניצחון, אך עצובים על המחיר היקר. חשבנו שעל־ידי קרב זה הצלנו את ירושלים העברית. מישהו אמר, שהנה היום הוא ערב אחד במאי והפועלים לא האמינו שאפשר יהיה להתאסף למחרת ולחוג חג כלשהו; מעטים האמינו שקטמון תהיה בשליטתנו המלאה.

מספר יעקב סלמן:

ב־30 באפריל תקף גדוד "הפורצים" את קטמון במטרה לכבוש את המנזר סן־סימון שהיה נקודת המפתח לכל דרום ירושלים. מנזר סן־סימון נכבש בקרב עקוב מדם על־ידי הפלמ"ח, בפיקודו של "רעננה". האויב ביצע התקפות־נגד אכזריות, והפלמ"ח התקשה להחזיק במנזר ולפנות את הפצועים וההרוגים הרבים שהיו לו. באותו לילה ארגן הכוח שלנו שתי פלוגות בדרך רמב"ן בפיקודו של יוסף נבו. התקדמנו במשוריינים עד ל"פיל־בוקס" של רחוב עזה, כל הדרך היתה מכוסה באש. יצאנו מן המשוריינים, נערכנו והתחלנו לטפס במערך־קרב לכיוון סן־סימון. נאלצנו להילחם על כל שעל עד שהגענו למנזר. שם התפזרנו בשטח הפתוח, רוב אנשי הפלמ"ח חזרו לבסיסם בנוה־אילן, והפיקוד על האיזור עבר לידי החי"ש. הפלמ"ח השאיר מחלקה שלו כדי להעביר לכוחות שלנו את העמדות. מפקד המחלקה היה דדו. בסן־סימון המשכנו להילחם כדי להרחיב את שטח המערכה שלנו ואת השטח הפתוח שבין המנזר ובין שכונת קטמון. הקרבות היו עקובים מדם, הרבה פצועים והרוגים, אבל ביצענו והרחבנו את המערכה אז במנזר ובסביבות המנזר ובכל השטח הפתוח שבין המנזר ובין שכונת קטמון.

בלילה נסינו להתחבר עם מקור־חיים שהיתה כבר במצור מזה כמה חודשים, ללא מזון, ללא אספקה, ללא יכולת לפנות את הנפגעים ואת ההרוגים. הניסיון להתחבר עם מקור חיים בלילה הראשון לא עלה בידינו, משום שהשטח היה כולו מכוסה אש של כוחות אויב. באחד במאי הרחבנו את המאחז שלנו בבתים הראשונים של שכונת קטמון. בכוחות האויב השתתפו לא רק כוחות מקומיים, אלא בעיקר כוחות גדולים ומאורגנים היטב של מתנדבים עיראקיים. כאשר נכבשו הבתים הראשונים של השכונה מצאנו עוד את האוכל מתחמם על הפתיליות בבתים שתושביהם נטשו אותם דקות לפני שנכבשו על ידינו. גם כאן היתה הלחימה קשה ואכזרית, מבית לבית ובבתים מסויימים אף מקומה לקומה ומחדר לחדר, כאשר מספר הנפגעים הוא גדול.

בלילה שבין ה־1 וה־2 במאי קיבלנו הוראה לפרוץ את המצור על מקור־חיים ולהגיע לשכונה בכל מחיר, מאחר שקריאות העזרה של השכונה היו ממש קשות, לאחר עמידה ממושכת במצור. הפריצה בוצעה תוך קרב קשה. הגענו למקום, השארנו את הכוח הפורץ במקום, אספנו את כל הלוחמים והאזרחים שהיו במקום והוצאנו אותם לכיוון המנזר סן־סימון, משם העברנו אותם במשוריינים העירה.

ב־2 במאי המשכנו בצורה די אינטנסיבית את הכיבוש של קטמון, תוך קרבות מבית לבית. היו אלה קרבות קשים עם הרבה נפגעים. סבלנו בהתקפה על קטמון לא מעט מההתערבות הצבא הבריטי: הם הציבו תותחים של שתי־ליטראות ליד בית הקונסול העיראקי, עצרו את ההתקפה והתחילו להפגיז בתותחים ובמקלעים את כוחותינו. ספגנו אבידות מבלי יכולת לענות באש, בהתאם להוראות המפקדה לא להיכנס בקרב עם הצבא הבריטי. כשהאבידות הלכו ורבו, קיבלנו החלטה במקום לפתוח באש על המשוריינים הבריטיים, הבריטים הסתובבו ועזבו את המקום ואנו יכולנו להמשיך בהתקפה. באותו יום התקדמנו בערך עד המושבה היוונית. באחת ההתקפות תוך כדי פעילות נפצעתי בכדור דום־דום מטווח קרוב, ופינו אותי ל"הדסה" בעיר. באותו יום היו לנו למעלה מ־80 פצועים והרוגים. הייתי בהכרה, אך במצב קשה. הרופאים עברו בחדר המיון ולקחו רק את אלו שהיה סיכוי להציל אותם. עלי פסחו ... אחר־כך סופר לי, כי כשהגיע זלמן מרט, מפקד הגדוד, שוחח עם הרופא, בחנו אותי פעם נוספת ואז לקחו אותי לחדר־ניתוחים, שלושה־ארבעה ימים אחרי הניתוח הייתי בלי הכרה, אבל לאט לאט התחלתי להתעורר, אחרי תקופת שכיבה בבתי־חולים בירושלים ובשפלה חזרתי לפעולה כסמג"ד של גדוד "מוריה" במסגרת של צה"ל.

ג. כיבושי קטמון והסביבה

מספר יוסף עמי:

ההסכם שנערך בינינו ובין הערבים בעניין הנג'אדה נתקיים על־ידי שכנינו עד מארס 1948. על הסכם זה ידעו גם אנשי הצלב־האדום בעיר. באחד הלילות העירו אותנו יהודי שכונת טלביה והודיעו שהופיעו חוליות של ערבים על נשקם, ואז החליט הפיקוד העליון, שאין לסכן את המשפחות. הודענו לצלב־האדום שיש לפנות את התושבים הערבים, והם נטשו את בתיהם על רכושם. רק משפחת סלאמה נשארה. גם בביתו של הקונסול הטורקי היו ערבים שישבו שם.

הבעיה היתה לבלום את ההתקפות. נסוגונו מבקעה, מן המושבה הגרמנית והיוונית, והקו היה להחזיק מעמד, לא לתת להם להתפשט, לשמור על האוכלוסיה בשכונות הדרומיות — דבר שהיה קשה במיוחד בשל הצליפות וההפגזות המרובות. כדי למנוע תנועת

לנטוש את קטמון. עם חשיכה הגיעה יחידה ירושלמית להחליף אותנו וקטמון כולה היתה בידינו. קשה לתאר את השיירה שחזרה לירושלים. מי שנשאר שלם העמיס על עצמו את הפצועים הקשים. הפצועים קל יותר שירכו דרכם ברגל. האמבולנס שהגיע אסף את ההרוגים. כך הגענו עד בית־החולים "שערי־צדק". יהודים רבים פגשנו בחשכת אותו לילה ובעיניהם נמהלה השמחה בעצב... שמחים היו על הניצחון, אך עצובים על המחיר היקר. חשבנו שעל־ידי קרב זה הצלנו את ירושלים העברית. מישהו אמר, שהנה היום הוא ערב אחד במאי והפועלים לא האמינו שאפשר יהיה להתאסף למחרת ולחוג חג כלשהו; מעטים האמינו שקטמון תהיה בשליטתנו המלאה.

מספר יעקב סלמן:

ב־30 באפריל תקף גדוד "הפורצים" את קטמון במטרה לכבוש את המנזן סן־סימון שהיה נקודת המפתח לכל דרום ירושלים. מנזר סן־סימון נכבש בקרב עקוב מדם על־ידי הפלמ"ח, בפיקודו של "רעננה". האויב ביצע התקפות־נגד אכזריות, והפלמ"ח התקשה להחזיק במנזר ולפנות את הפצועים וההרוגים הרבים שהיו לו. באותו לילה ארגן הכוח שלנו שתי פלוגות בדרך רמב"ן בפיקודו של יוסף נבו. התקדמנו במשוריינים עד ל"פיל־בוקס" של רחוב עזה, כל הדרך היתה מכוסה באש. יצאנו מן המשוריינים, נערכנו והתחלנו לטפס במערך־קרב לכיוון סן־סימון. נאלצנו להילחם על כל שעל עד שהגענו למנזר. שם התפזרנו בשטח הפתוח, רוב אנשי הפלמ"ח חזרו לבסיסם בנוה־אילן, והפיקוד על האיזור עבר לידי החי"ש. הפלמ"ח השאיר מחלקה שלו כדי להעביר לכוחות שלנו את העמדות. מפקד המחלקה היה דדו. בסן־סימון המשכנו להילחם כדי להרחיב את שטח המערכה שלנו ואת השטח הפתוח שבין המנזר ובין שכונת קטמון. הקרבות היו עקובים מדם, הרבה פצועים והרוגים, אבל ביצענו והרחבנו את המערכה אז במנזר ובסביבות המנזר ובכל השטח הפתוח שבין המנזר ובין שכונת קטמון.

בלילה נסינו להתחבר עם מקור־חיים שהיתה כבר במצור מזה כמה חודשים, ללא מזון, ללא אספקה, ללא יכולת לפנות את הנפגעים ואת ההרוגים. הניסיון להתחבר עם מקור חיים בלילה הראשון לא עלה בידינו, משום שהשטח היה כולו מכוסה אש של כוחות אויב. באחד במאי הרחבנו את המאחז שלנו בבתים הראשונים של שכונת קטמון. בכוחות האויב השתתפו לא רק כוחות מקומיים, אלא בעיקר כוחות גדולים ומאורגנים היטב של מתנדבים עיראקיים. כאשר נכבשו הבתים הראשונים של השכונה מצאנו עוד את האוכל מתחמם על הפתיליות בבתים שתושביהם נטשו אותם דקות לפני שנכבשו על ידינו. גם כאן היתה הלחימה קשה ואכזרית, מבית לבית ובבתים מסויימים אף מקומה לקומה ומחדר לחדר, כאשר מספר הנפגעים הוא גדול.

בלילה שבין ה־1 וה־2 במאי קיבלנו הוראה לפרוץ את המצור על מקור־חיים ולהגיע לשכונה בכל מחיר, מאחר שקריאות העזרה של השכונה היו ממש קשות, לאחר עמידה ממושכת במצור. הפריצה בוצעה תוך קרב קשה. הגענו למקום, השארנו את הכוח הפורץ במקום, אספנו את כל הלוחמים והאזרחים שהיו במקום והוצאנו אותם לכיוון המנזר סן־סימון, משם העברנו אותם במשוריינים העירה.

ב־2 במאי המשכנו בצורה די אינטנסיבית את הכיבוש של קטמון, תוך קרבות מבית לבית. היו אלה קרבות קשים עם הרבה נפגעים. סבלנו בהתקפה על קטמון לא מעט מההתערבות הצבא הבריטי: הם הציבו תותחים של שתי־ליטראות ליד בית הקונסול העיראקי, עצרו את ההתקפה והתחילו להפגיז בתותחים ובמקלעים את כוחותינו. ספגנו אבידות מבלי יכולת לענות באש, בהתאם להוראות המפקדה לא להיכנס בקרב עם הצבא הבריטי. כשהאבידות הלכו ורבו, קיבלנו החלטה במקום לפתוח באש על המשוריינים הבריטיים, הבריטים הסתובבו ועזבו את המקום ואנו יכולנו להמשיך בהתקפה.

כל הלילה. בבוקר חזרנו לבסיס. באותו חודש פעלנו עם שתי מחלקות בסריקת שיח׳־ג׳ראח ובפיצוץ בתים באותה שכונה.

מספר אפרים לוי:

ב־27 בדצמבר פשטה יחידה שלנו על בית־סוריק. נתקלנו בהתנגדות עזה במבואות הכפר ובסביבתו ונאלצנו לסגת. הפעולה הוכיחה שהערבים התארגנו בשמירה על בתיהם. הם היו מזויינים היטב בנשק אוטומאטי.

את הנשק הם סחבו ממחסני הצבא כמעט בגלוי. לא אחת קיבל השומר הבריטי מידיהם דמי ״לא יחרץ״ והיה עוצם את עיניו כשהערבים הוציאו ארגזי תחמושת מהמחסן.

הופעת ה״הגנה״ בכפרים הערביים, וביחוד הפעולה בפיצוץ בית־החרושת לגזוז וחיסול תחנת הדלק במבוא של רוממה, הביאה לבריחת הערבים ולפינוים מרוממה. לאט לאט הישגנו רציפות השטח היהודי. הבתים המתרוקנים מהערבים נתפסו על־ידי אנשי השורה ובעיקר הובטחה השליטה במבואות העיר בכביש הראשי מן המערב, הכביש ששלטו עליו אנשי ליפתה הערבים. בשערי ירושלים נפלו קורבנות שלנו מהפגיעות של ערביי ליפתה ורוממה.

מספר יעקב סלמן:

השתתפתי בפשיטה על בית־סוריק בפיקודו של אפרים לוי. פשיטה זאת בוצעה במסגרת שלוש פשיטות של כוחות ה״הגנה״ בירושלים: האחת על דיר־סוק, השניה על בית־סוסין, והשלישית על־ידי החי״ש על בית־סוריק. מטרת הפשיטה היתה לפגוע בכנופיות שהתרכזו שם והיו יוצאות לתקוף את היישובים העבריים, ובעיקר את התחבורה מתל־אביב לירושלים.

בסיס היציאה היה קרית־ענבים. יצאנו יחסית די מוקדם, נענו בשטח האויב כשבעה קילומטרים. כשהגענו לנקודת הזינוק, התברר לנו, בניגוד לידיעות שהיו בידינו, שהכוח הערבי במקום הוא הרבה יותר גדול מכפי שמסרו לנו. לאחר שחיסלנו את הזקיפים ששמרו על הכפר בחיסול שקט ולאחר שערכנו סיור מוקדם בכפר, חזרנו אל הכוח העיקרי. התחלקנו לארבעה כוחות־משנה. קבענו את מקום־המפגש לאחר הביצוע. הסתערנו על בית־הקפה שהיה במרכז הכפר ושם התרכזה כנופיה של מתנדבים עיראקים ועל עוד שלושה מעוזים בתוך הכפר. כל הפעולה נמשכה כ־12 דקות והנפגעים בכפר היו רבים. הצלחנו להרוס למעלה מעשרה בתים וניתנה פקודת הנסיגה. ההתקרבות לשטח הנסיגה היתה קשה מאוד, כי היו לנו שני פצועים, אחד קשה מאוד, יעקב יפה. בכל־זאת הצלחנו להגיע לשטח הכינוס. מיד לאחר שהתחלנו בנסיגה לכיוון קרית־ענבים, הותקפנו על־ידי כוח ערבי שהספיק להתארגן בכפר, וכדי לאפשר לחלק מהמחלקה להוציא את הפצועים, יצרנו בסיס אש, לחפות על היחידה שנסוגה לכיוון קרית־ענבים עם הפצועים.

התברר לנו מהר מאוד, שהיחידה עם הפצועים הצליחה לצאת ולהמשיך בתנועה לקרית־ענבים, אבל אנחנו נשארנו למעשה מוקפים על־ידי כוחות אויב. התמקמנו. שטח הכינוס היה בתוך ואדי שבתוכו היה ערוץ עמוק. בהתקפה של כוחות האויב השתתפו למעשה אז בפעם הראשונה פרשים עם מקלעי "ברן". לאחר מכן הסתבר לנו, שהיה זה משמר הראש של עבדול־קאדר אל־חוסייני, ולמעשה באותו ערב חנתה שם מפקדתו בבית־סוריק. נערכנו ושינינו את כיוון הנסיגה לכיוון ארזה, כיוון שציר הנסיגה לכיוון קרית־ענבים היה סגור, ובהערכת המצב התברר שיהיה לנו יותר קל לסגת לכיוון ארזה.
שלפנו את הנצרות מהרימונים, זרקנו רימונים על האויב, הסתערנו עליו ושטפנו אותם בנסיגתנו לכיוון ארזה. הם המשיכו למעשה לדלוק אחרינו לאורך כל ציר הנסיגה והנסיגה ארכה כחמש שעות. מדי פעם בפעם היינו נאלצים לתמרן, להשאיר יחידה שתחפה על נסיגה של יחידה אחרת וחוזר חלילה, כשהמאמץ העיקרי שלנו מדי פעם בפעם לתפוס משלט ולדלג למשלט שני, והכול — תוך קרב אש ותנועה. בציר הנסיגה היינו צריכים לעבור את הכפר הערבי קולוניה. מאחר שהיכרנוהו היטב, בחרנו לעבור דווקא בציר הנסיגה בתוך הכפר ולא לעקוף אותו, כי ידענו שקיימות יחידות אבטחה של האויב בגבולות הכפר ולא במרכזו. ואמנם עברנו בשלום בתוך הכפר. הגענו עד הכביש וכאן צצה בפנינו בעיה נוספת: עכשיו היינו צריכים ליצור קשר עם המגינים של ארזה כדי שיתנו לנו להיכנס למעוז. כל החברה נשכבו מאחרי הסלעים שמעבר לכביש ואני קראתי בקול לשלומוביץ, ידעתי שהוא מפקד השמירה. שלומוביץ אכן ענה על קריאתי, אבל בתחילה חשד שמא אין אלה אלא כוחות אויב: ערביים שגרו בשכונות הכירו את השמות וגם את התושבים היהודיים של השכונות היהודיות של ארזה. נאלצתי לתת לו כל מיני סימנים כדי שיאמין שאכן כוח שלנו הוא שחוזר מפעולה. לבסוף הוא פתח לנו את השער מכיוון הכביש לארזה ונכנסנו.

נזכרת רחל ינאית:

ליל נדודים עבר על ירושלים כולה, ליל התרוממות הרוח, ועם בוקר — חרדות.
כאשר הגעתי לירושלים בצהרי יום, באתי במגע עם המפקדה. נמסר לי כי השכנים הערביים כבר זזו מן השכונות המעורבות, וכבר רמזו לשכניהם שהמצב לא טוב, אך מה דמיון בין ימים אלה לימים שעברו, ימי נבי־מוסא, ימי ערב פרעות. הפעם אחזה חרדה גם את ההמונים הערביים. ההסתה גלויה. כנראה יותר מבעבר סומכים הם על הפקידים העוזרים להם בממשלה ועל האדישות השוררת בשלטון.
המוני ערבים מתקהלים ועולים ברחוב הנסיכה מרי. המשטרה הבריטית עוצרת את חברי ה"הגנה". המרכז המסחרי עולה באש.

כל הלילה. בבוקר חזרנו לבסיס. באותו חודש פעלנו עם שתי מחלקות בסריקת שיח׳־ג׳ראח ובפיצוץ בתים באותה שכונה.

מספר אפרים לוי :

ב־27 בדצמבר פשטה יחידה שלנו על בית־סוריק. נתקלנו בהתנגדות עזה במבואות הכפר ובסביבתו ונאלצנו לסגת. הפעולה הוכיחה שהערבים התארגנו בשמירה על בתיהם. הם היו מזויינים היטב בנשק אוטומאטי.

את הנשק הם סחבו ממחסני הצבא כמעט בגלוי. לא אחת קיבל השומר הבריטי מידיהם דמי ״לא יחרץ״ והיה עוצם את עיניו כשהערבים הוציאו ארגזי תחמושת מהמחסן.

הופעת ה״הגנה״ בכפרים הערביים, וביחוד הפעולה בפיצוץ בית־החרושת לגזוז וחיסול תחנת הדלק במבוא של רוממה, הביאה לבריחת הערבים ולפינוים מרוממה. לאט לאט הישגנו רציפות השטח היהודי. הבתים המתרוקנים מהערבים נתפסו על־ידי אנשי השורה ובעיקר הובטחה השליטה במבואות העיר בכביש הראשי מן המערב, הכביש ששלטו עליו אנשי ליפתה הערבים. בשערי ירושלים נפלו קורבנות שלנו מהפגיעות של ערביי ליפתה ורוממה.

מספר יעקב סלמן :

השתתפתי בפשיטה על בית־סוריק בפיקודו של אפרים לוי. פשיטה זאת בוצעה במסגרת שלוש פשיטות של כוחות ה״הגנה״ בירושלים: האחת על דיר־סוק, השניה על בית־סוסין, והשלישית על־ידי החי״ש על בית־סוריק. מטרת הפשיטה היתה לפגוע בכנופיות שהתרכזו שם והיו יוצאות לתקוף את היישובים העבריים, ובעיקר את התחבורה מתל־אביב לירושלים.

בסיס היציאה היה קרית־ענבים. יצאנו יחסית די מוקדם, נענו בשטח האויב כשבעה קילומטרים. כשהגענו לנקודת הזינוק, התברר לנו, בניגוד לידיעות שהיו בידינו, שהכוח הערבי במקום הוא הרבה יותר גדול מכפי שמסרו לנו. לאחר שחיסלנו את הזקיפים ששמרו על הכפר בחיסול שקט ולאחר שערכנו סיור מוקדם בכפר, חזרנו אל הכוח העיקרי. התחלקנו לארבעה כוחות־משנה. קבענו את מקום־המפגש לאחר הביצוע. הסתערנו על בית־הקפה שהיה במרכז הכפר ושם התרכזה כנופיה של מתנדבים עיראקים ועל עוד שלושה מעוזים בתוך הכפר. כל הפעולה נמשכה כ־12 דקות והנפגעים בכפר היו רבים. הצלחנו להרוס למעלה מעשרה בתים וניתנה פקודת הנסיגה. ההתקרבות לשטח הנסיגה היתה קשה מאוד, כי היו לנו שני פצועים, אחד קשה מאוד, יעקב יפה. בכל־זאת הצלחנו להגיע לשטח הכינוס. מיד לאחר שהתחלנו בנסיגה לכיוון קרית־ענבים, הותקפנו על־ידי כוח ערבי שהספיק להתארגן בכפר, וכדי לאפשר לחלק מהמחלקה להוציא את הפצועים, יצרנו בסיס אש, לחפות על היחידה שנסוגה לכיוון קרית־ענבים עם הפצועים.

התברר לנו מהר מאוד, שהיחידה עם הפצועים הצליחה לצאת ולהמשיך בתנועה לקרית־ענבים, אבל אנחנו נשארנו למעשה מוקפים על־ידי כוחות אויב. התמקמנו. שטח הכינוס היה בתוך ואדי שבתוכו היה ערוץ עמוק. בהתקפה של כוחות האויב השתתפו למעשה אז בפעם הראשונה פרשים עם מקלעי "ברן". לאחר מכן הסתבר לנו, שהיה זה משמר הראש של עבדול־קאדר אל־חוסייני, ולמעשה באותו ערב חנתה שם מפקדתו בבית־סוריק. נערכנו ושינינו את כיוון הנסיגה לכיוון ארזה, כיוון שציר הנסיגה לכיוון קרית־ענבים היה סגור, ובהערכת המצב התברר שיהיה לנו יותר קל לסגת לכיוון ארזה.
שלפנו את הנצרות מהרימונים, זרקנו רימונים על האויב, הסתערנו עליו ושטפנו אותם בנסיגתנו לכיוון ארזה. הם המשיכו למעשה לדלוק אחרינו לאורך כל ציר הנסיגה והנסיגה ארכה כחמש שעות. מדי פעם בפעם היינו נאלצים לתמרן, להשאיר יחידה שתחפה על נסיגה של יחידה אחרת וחוזר חלילה, כשהמאמץ העיקרי שלנו מדי פעם בפעם לתפוס משלט ולדלג למשלט שני, והכול — תוך קרב אש ותנועה. בציר הנסיגה היינו צריכים לעבור את הכפר הערבי קולוניה. מאחר שהיכרנוהו היטב, בחרנו לעבור דווקא בציר הנסיגה בתוך הכפר ולא לעקוף אותו, כי ידענו שקיימות יחידות אבטחה של האויב בגבולות הכפר ולא במרכזו. ואמנם עברנו בשלום בתוך הכפר. הגענו עד הכביש וכאן צצה בפנינו בעיה נוספת: עכשיו היינו צריכים ליצור קשר עם המגינים של ארזה כדי שיתנו לנו להיכנס למעוז. כל החברה נשכבו מאחרי הסלעים שמעבר לכביש ואני קראתי בקול לשלומוביץ, ידעתי שהוא מפקד השמירה. שלומוביץ אכן ענה על קריאתי, אבל בתחילה חשד שמא אין אלה אלא כוחות אויב: ערביים שגרו בשכונות הכירו את השמות וגם את התושבים היהודיים של השכונות היהודיות של ארזה. נאלצתי לתת לו כל מיני סימנים כדי שיאמין שאכן כוח שלנו הוא שחוזר מפעולה. לבסוף הוא פתח לנו את השער מכיוון הכביש לארזה ונכנסנו.

נזכרת רחל ינאית:
ליל נדודים עבר על ירושלים כולה, ליל התרוממות הרוח, ועם בוקר — חרדות.
כאשר הגעתי לירושלים בצהרי יום, באתי במגע עם המפקדה. נמסר לי כי השכנים הערביים כבר זזו מן השכונות המעורבות, וכבר רמזו לשכניהם שהמצב לא טוב, אך מה דמיון בין ימים אלה לימים שעברו, ימי נבי־מוסא, ימי ערב פרעות. הפעם אחזה חרדה גם את ההמונים הערביים. ההסתה גלויה. כנראה יותר מבעבר סומכים הם על הפקידים העוזרים להם בממשלה ועל האדישות השוררת בשלטון.
המוני ערבים מתקהלים ועולים ברחוב הנסיכה מרי. המשטרה הבריטית עוצרת את חברי ה"הגנה". המרכז המסחרי עולה באש.

20/8/99 הארץ

במלאת שלושים לפטירתו של יקירנו

יעקב יענקל'ה סלמן

ז"ל

נפקוד את קברו

בהר־המנוחות בירושלים, בחלקת חברי ה"ההגנה"
ביום ד' יג' באלול תשנ"ט, 25.8.99 בשעה 16:00

ארגון חברי ה"ההגנה" בירושלים יקיים באותו יום
בגבעת התחמושת בשעה 18:00

מפגש להתייחדות עם זכרו

ביחד עם המשפחה חבריו ומוקירי זכרו

המשפחה

1

מפגש להתייחדות עם זכרו

של יעקב סלמן. 25/8/99

עטרה, בתיה, עוזי, אמיר [illegible] וכן המשתתפים היקרים חברים ומוקירים.

במלאות שלושים לפטירתו של חברנו יעקב סלמן ז"ל. יענקלה, כך קראנו לו כל השנים, אנו נועדים במעמד זה למפגש התייחדות עם זכרו. כואב מאד לדבר על יענקלה בלשון עבר שכן הוא אחד [מסוגנו], חלק מאתנו וקשה מאד להשלים עם הסתלקותו מאתנו טרם עת.

יענקלה, לא רק שעמדה לו זכותו להשתייך לדור התקומה והיציאה משעבוד לגאולה, הוא השתייך למעשה לדור המקימים, שכן נוכחותו, מעורבותו, פעילותו ורישומו חבקו מישורי עשייה רבים. בראש ובראשונה הבטחון (בהגנה ובצה"ל) וכמו כן במישור הממלכתי האזרחי והציבורי, בנושאי קליטה, פיתוח, חברה וקהילה ובמערכות ארגון וניהול מקצועיות וחדשניות. עולם ומלואו.

העמוד המרכזי אשר מסביבו נסובה מסכת חייו הפעילה והנמרצת, הוא הבטחון ההגנה ומורשתה. בגיל 16, ארבע שנים בלבד אחרי הגיעו לארץ, הצטרף יענקלה לשורות ההגנה והמשיך בפעילותו בה, עד ליום מותו. חמישים ושבע שנים רצופות.

בהגנה החל דרכו בהכשרה ובאימונים ובקורסים שונים. קורס מכ"ים, מכ"ים סיירים, חבלנים, נשק מסייע וקורס ממ"ים בג'וערה, לחם ומלא תפקידי פיקוד עם פרוץ פעולות האיבה לקראת הקמת המדינה, ובמלחמת העצמאות. השתתף בקרבות רבים ובכללם התקפה [illegible] על בית סוריק ב-27 בדצמבר 1947, בהתקפה על בית הקפה הידוע 'בעל-גוירם' לרגלי הקסטל ב-22/1/48. בקרבות המרים על כיבוש הקסטל והחזקתו שהגיעו לשיאם בהריגתו של עבד אל-קאדר חוסייני ב-8 באפריל 1948 והקרב על שחרור קטמון ובדרום ירושלים בו נפצע יענקלה ב-2/5/48.

על פציעתו זו, עליה התגבר בשנות עשייה רבות הוא מספר:

באחת ההתקפות

תוך כדי פעילות נפצעתי בכדור דום־דום מטווח קרוב, ופינו אותי ל"הדסה" בעיר. באותו יום היו לנו למעלה מ־80 פצועים והרוגים. הייתי בהכרה, אך במצב קשה. הרופאים עברו בחדר המיון ולקחו רק את אלו שהיה סיכוי להציל אותם. עלי פסחו ... אחר־כך סופר לי, כי כשהגיע זלמן מרט, מפקד הגדוד, שוחח עם הרופא, בחנו אותי פעם נוספת ואז לקחו אותי לחדר־ניתוחים, שלושה־ארבעה ימים אחרי הניתוח הייתי בלי הכרה, אבל לאט לאט התחלתי להתעורר, אחרי תקופת שכיבה בבתי־חולים בירושלים ובשפלה חזרתי לפעולה כסמג"ד של גדוד "מוריה" במסגרת של צה"ל.

הדברים מעידים שמעברו של יענקלה משורות ההגנה לשורות צה"ל לא היה מלווה בטקסים ובמסדרים אלא במאבק פיזי קשה משדה הקרב ועד לתפקיד סמג"ד "מוריה". בצה"ל מילא יענקלה כדרכו תפקידים במגוון רחב הן בפיקוד, הן בתפקידי מטה והן בהדרכה, עד לפרישתו בדרגת סגן אלוף ב־1954.

משפרש מצה"ל עשה מיד את דרכו למילוי תפקידים במישור האזרחי בשירות המדינה. כיהן כסגן נציב מס הכנסה, ניהל את האגף למסי רכוש ומס שבח, מילא תפקיד סגן מנהל כללי במשרד האוצר וניהל את רשות החברות הממשלתיות. בתפקיד זה הטביע יענקלה את רישומו כחבר בדירקטוריונים רבים של חברות ותאגידים ממשלתיים (כ־20) ובכלל זה חברות בעלות משקל משמעותי במשק המדינה כגון: חברת החשמל, פז, אל על, טפחות, הי"ל ועוד.

מלחמת ששת הימים התדירה באופן טבעי את יענקלה למערכת הביטחון. הוא כיהן כסגן מפקד כוחות צה"ל בירושלים וכסגן המושל הצבאי של העיר. רבים הנהנים היום מהרחבה שבחזית הכותל המערבי, בוודאי אינם מודעים לכך שידו של יענקלה היתה בין השאר גם בהפיכת הסימטה הצרה שליד הכותל לרחבה שהפכה לסמל דתי ולאומי.

משככו הקרבות היה טבעי ואופייני ליענקלה, לאחר שהסיר את מדיו, להירתם לפיתוחה ולקידומה של ירושלים ונבחר כחבר מועצת העירייה מ־1968 עד 1973. ירושלים ידעה להביע הערכתה והוקרתה והעניקה ליענקלה בעודו בחיים את אות "יקיר ירושלים".

3

כמובן שהמשיך במקביל בפעילות הפוליטית והציבורית, כחבר בדירקטוריונים רבים ונבחר להנהלות של גופים שונים ובהם בהנהלת נאות קדומים ובהנהלת עידן שירותים למען הזקן.

משנת 1975 הקדיש בין השאר את מרצו ואת נסיונו הרב עם פרישתו לניהול חברות ובפיתוח מערכות ניהול ומיחשוב בגופים שונים ובכללם במשרד הפנים.

עם זה ובמקביל לכל מסכת הפעילות הרבה והמגוונת הזו, הקדיש יענקלה את מרצו ונסיונו להגנה. הן כיו"ר הארגון בירושלים וכן בתפקידו פעיל במסגרת הנשיאות של הארגון הארצי של ההגנה

בפעילות הארגון השקיע בין השאר בהפצת התודעה של מורשת ההגנה בקרב בני נוער ותלמידים ובפעילות בירושלים עשה רבות להמשך הפעילות ולקידומה. נעמוד על כמה מנושאי פעילותו.

יענקלה, בואו להנחת התנופה לפעילות המועדון, להרחבת מעגל החברים הפעילים, עודד פעילות חברה ותרבות והיקפה הלך וגדל, הניע את התכנית להקמת חדר הנצחה, אשר ממוקם במועדון ומנציח זכרם של חברי ההגנה במחוז ירושלים אשר נפלו על הגנתה במאורעות ובמלחמות ישראל, יזם, תכנן וגייס משאבים ועודד חברי הסניף לפעול להתקנת שלטים ברחבי העיר המספרים על פעלה ומבצעיה של ההגנה, הסבר והדרכה ופעולה להנחלת מורשת ההגנה. פעולה שהיה מעורב בה אישית והשנה הנוכחית תביא לביצוע, השלב הראשון ששמו לא מופיע בין המסגירים והמספרים על עלילות הגבורה וההקרבה של לוחמיה ובעיקר במלחמת תש"ח. ומוסיפים הנחלת המורשת עם ספר לפיתוח האמצעים הוויזואליים החדשים לרבות הסרטים להצגת פעולות וחלקה של ההגנה בדרכה של ישראל לעצמאות. פעל רבות ובהצלחה רבה להשתתפות עמותה וחלקה של ההגנה בחגיגות יובל ה-50 להקמת המדינה והצבא בהן ושיתופי בין השאר במבצע הדגלים בירושלים ובכנסים של חטיבת עציוני וגדוד מוריה

שירת חייו האחרונה, היתה הקמת נתיב ההגנה בעיר ירושלים.
נתיב אשר נתן זה לאחרונה ואשר מולא בצורה מרשימה את
חלקה של ההגנה ומקומה בהגנה על הישוב ובסלילת הדרך
להקמת המדינה וצ.ה.ל

בעשייה של כל אלה נוסף לכך, שימש יענקלה כדוגמא אישית,
בתבונה יצמה, בכושר מנהיגות ובעליה לצוות, בדבקות במשימה, בחדוות היצירה,
בפעלים הדונים, בהתמסרות בלתי נלאית ומעל לכל אלה, בחברות ובידידות
אמת, אותה נישא בלבנו עד עולם.

ארגון חברי ההגנה בירושלים מעלה ויעלה את זכרו של יענקלה בהמשך
פעילותו ובהמשך טיפוח המורשת במוזיאון. כך ראה לו הארגון בירושלים
כמטרה לטפח ולהרחיב את נתיב ההגנה ולהפכו למקום מפגש
ומועדון אשר ימשוך אליו חברים, מורים, ובעיקר נוער רב מאד.

לזכרו של יענקלה ולציון דרך לטיפוח נתיב ההגנה ואין כדי
הולמת כמוהו לשם המשימה אולי היה יענקלה כה אוהב ומסור, נטענו
בגנים 79 עצים כמנין שנותיו של יענקלה ואנו מקווים
להביע התאחדות למשפחה, אתם ואנו משתתפים בצערה הכבד.

יהי זכרו ברוך

ארגון חברי ה"הגנה" - ירושלים
"בית ההגנה" - בית אגרון - רחוב הלל 37
ת.ד. 1439 טלפון: 02-6256863 פקס: 02-6242146

2.7
15 אוגוסט, 1999
ג׳ אלול, תשנ״ט

לחברים שלום רב,

במלאת שלושים לפטירתו של חברנו יעקב סלמן, נתייחד עם זכרו ביום ד׳, י״ג אלול, 25.8.99, בשעה 18.00, בגבעת התחמושת.

גילוי המצבה, באותו יום, בשעה 16.00, בבית הקברות, בחלקת חברי ההגנה.

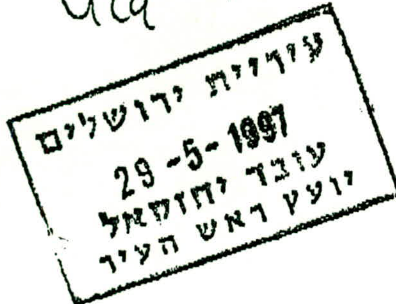
בברכה,
המזכירות

Yitzhak Navon

יצחק נבון

ירושלים, כא׳ באייר, תשנ״ז
28 במאי, 1997

לכבוד
הועדה לבחירת ״יקיר ירושלים״
עירית ירושלים

שלום רב,

הנדון: בחירת יעקב סלמן כיקיר ירושלים

הנני ממליץ בזאת בכל לב על יעקב סלמן כאדם הראוי לשאת בתואר ״יקיר ירושלים״.
אני מכיר את סלמן אישית עוד משנות הארבעים הראשונות כאשר שימשתי מפקדו ב״הגנה״. כן היינו ביחד חברים בהנהלה של עמותת ״נאות קדומים״ לשחזור הצומח והחי מתקופת התנ״ך והתלמוד. מעבר לכך, הכרתיו מקרוב בארגון חברי ״ההגנה״ בירושלים, אשר עמד בראשו. תמיד תורם, תמיד נותן, תמיד מעניק מעצמו לכלל שלא על מנת לקבל פרס.
מגילת חייו מספרת על פעולות התנדבותיות רצופות, שנעשו במסירות וללא לאות.
במלחמת העצמאות השתתף בתפקידי פיקוד בכל קרבות ירושלים העיר וסביבתה. בין היתר, הקרבות הקשים בקטמון (סן-סימון) והקסטל, כולל בקרב שבו נהרג עבד אלקאדר חוסייני. סלמן נפצע מספר פעמים והריהו נכה צה״ל.
לאחר מלחמת העצמאות שרת קבע בצה״ל בתפקידים שונים עד שהשתחרר ב - 1954 בדרגת סגן אלוף.
השתתף במלחמת ששת הימים כסגן מפקד כוחות צה״ל בירושלים וכסגן המושל צבאי של העיר.
בשנים 1968 - 1973 שימש כחבר במועצת עירית ירושלים ופעל רבות למען העיר, בין תפקידיו הרבים - מנהל רשות החברות הממשלתיות וסמנכ״ל משרד האוצר.

הכרתי אישים רבים מאלה שזכו לתואר יקיר ירושלים, ואני חש בבטחון כי הענקת התואר ליעקב סלמן, תפאר את רשימת היקירים ותתקבל בציבור באהדה ובתמיכה רחבה.

בכבוד רב,

יצחק נבון

נ.ב. הנני מצרף בזאת פירוט תולדות חייו של יעקב סלמן

בית ארלדן, רח׳ הנביאים 31, ירושלים 95103, טל׳ 02-236353, פקס. 02-236355
Arledan House, 31 Hanevi'im St., Jerusalem 95103, Tel. 02-236353, Fax. 02-236355

ילקב סלמן
ד"ר הבני
21.2

ירושלים, 19.2.97
סימוכין, 11S

תחנות בפעילותו של יעקב סלמן

פרטים אישיים
יעקב סלמן
ת.ל. 9.9.1926
נשוי + 3 אשה, עטרה
ילדים, דיטה, עוזי, אמיר
עלה ארצה מפולין 1938 מהעיר ביאליסטוק

השכלה
בוגר האוניברסיטה העברית בירושלים
בוגר המכללה לבטחון לאומי (ירושלים)

חבר ההגנה בירושלים מ- 1942
בוגר קורס מכ"ים
מכ"ים סיירים
חבלנים
נשק מסייע
ממ"ם בג'וערה

משתתף בפעילויות של ההגנה בירושלים עד מלחמת העצמאות.
מלחמת העצמאות: משתתף בתפקידי פיקוד בכל קרבות ירושלים, ביניהם הקרבות על הקסטל, קטמון (סן סימון).
נפצע מספר פעמים, נכה צ.ה.ל.

צ.ה.ל
ממשיך לאחר המלחמה בשירות קבע בתפקידי פיקוד, מטה והדרכה.
משתחרר ב- 1954 בדרגת סגן אלוף.
ממשיך בשירות מילואים פעיל, מג"ד בחטיבה הירושלמית ותפקידים אחרים עד גיל 55.
משתתף במלחמת ששת הימים כסגן מפקד כוחות צ.ה.ל בירושלים וכסגן המושל הצבאי של העיר.

המסלול האזרחי
1954 משרד האוצר - סגן נציב מס הכנסה
מנהל אגף מיסי רכוש, ומס שבח
סגן מנהל כללי, משרד האוצר
מנהל רשות החברות הממשלתיות
חבר בדירקטוריונים של חברות ממשלתיות (כ - 20)כמו,
חברת חשמל, צים, אל-על טפחות כי"ל ועוד.

פעילות במערכות צבוריות
- חבר מועצת עירית ירושלים (1973 - 1968)
- חבר הנהלת נאות קדומים
- חבר הנהלת עידן, שירותים למען הזקן בירושלים
- יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים וחבר הנשיאות של הארגון הארצי.

1975 יועץ לניהול מנהל חברות
חבר בדירקטוריונים רבים
צבוריים ופרטיים.

פעל בירושלים במלחמותיה, כלוחם וכמפקד.
פעילות ציבורית ענפה ומגוונת למען העיר ותושביה.

הננו מתכבדים להזמינכם

לכנס השנתי הארצי

של **ארגון חברי ה'הגנה'** לציון

יום ה'הגנה'

במעמד ראש הממשלה ושר הבטחון

יצחק רבין

הכנס יתקיים ביום רביעי,

כ"ג בניסן התשנ"ג, 14.4.1993,

בשעה 19:00, באולם רבקה קראון,

תיאטרון ירושלים,

רח' מרכוס 2 , ירושלים

התכנסות ומפגש רעים החל משעה 18:00

באכסדרת האולם

בתכנית :

דברי פתיחה	מר **יעקב סלמן**, יו"ר ארגון חברי ה'הגנה' בירושלים
ברכות	מר **טדי קולק**, ראש עירית ירושלים
	מר **אהרון דורון**, יו"ד ארגון חברי ה'הגנה'
דברים	מר **יצחק רבין**, ראש הממשלה ושר הבטחון
הענקת פרסים	לתלמידים שהצטיינו בכתיבת עבודות
	בנושאי מורשת ה'הגנה'
חזיון אור קולי	"מארגון ה'הגנה' לצבא הגנה לישראל"
תזמורת צה"ל	בניצוחו של סא"ל מר **יצחק גרציאני**
מנחה	מר **עמיקם גורביץ'**

ארגון חברי ה׳הגנה׳
ירושלים

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

עירית
ירושלים

הזמנה זוגית

בתכנית:

18:30-19:30 - מפגש חברים

ברכות

תזמורת צה"ל בניצוחו של
סא"ל יצחק גרציאני

מקהלת "**אביב**" של עיריית ת"א-יפו

יפה ירקוני - ישן וגם חדש

"**לאש ולמגן**" - סיפור ההגנה
בתל-אביב

הננו מתכבדים להזמינך

לעצרת חמישים שנה להקמת הפלמ"ח (חיל השדה)

וגדוד החברות במחוז תל-אביב

ביום ד', כ' בכסלו תשנ"ב, (27.11.91) בשעה 19:30

בהיכל התרבות, רח' הוברמן 1, תל-אביב.

ארגון חברי ההגנה בישראל
מחוז תל-אביב

עיריית תל אביב-יפו

הזמנה אישית

ארגון חברי ה"הגנה"
סניף ירושלים

אזכרה במלאת שלושים לפטירתו של

כתריאל כץ ז"ל

תתקיים ביום ראשון, כ"ו בחשון תשמ"ט (6.11.1988)

בשעה 17:30 בבית ה"הגנה"

בית אגרון רחוב הלל 37, ירושלים

עליה לקברו לגלוי המצבה תתקיים בשעה 15:00

בבית העלמין בהר המנוחות.

(נפגשים בכניסה הראשית לבית העלמין).

ארגון חברי ה"הגנה"
סניף ירושלים

אגודה לחקר תפוצות ישראל
והמרכז לחקר יהדות מזרח אירופה.

אזכרה במלאת שלושים לפטירתו של

כתריאל כץ ז"ל

תתקיים ביום ראשון, כ"ו בחשון תשמ"ט (6.11.1988) בשעה 17:30
בבית ה"הגנה" בית אגרון רחוב הלל 37, ירושלים

עליה לקברו לגלוי המצבה תתקיים בשעה 15.00 בבית העלמין בהר המנוחות.

(נפגשים בכניסה הראשית לבית העלמין).

2 הארץ 3.11.88

במלאת 30 לפטירתו של יקירנו

כתריאל כ"ץ ז"ל

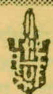
נקיים ביום א' כ"ו בחשון תשמ"ט (6.11.88)
עלייה לקברו לגילוי מצבה
בשעה 15.00 בבית־העלמין בהר־המנוחות (החלקה החדשה) בירושלים.
ערב התייחדות לזכרו בשעה 17.30 בבית ההגנה רח' הלל 37 ירושלים.
אנו מודים לכל מנחמינו

המשפחה

ידיעות אחרונות עמוד 5 יום שישי, כ"ד בחשון תשמ"ט – 4.11.1988

עיריית
ירושלים

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

ארגון חברי ה'הגנה'
ירושלים

הכנס השנתי הארצי של ארגון חברי ה'הגנה'
לציון

יום ה'הגנה'

במעמד ראש הממשלה ושר הבטחון

יצחק רבין

יתקיים מחר, יום רביעי, כ"ג בניסן תשנ"ג, 14.4.93,
בשעה 19.00, באולם רבקה קראון, תיאטרון ירושלים

דברי פתיחה: יעקב סלמן, יו"ר ארגון חברי ה'הגנה' בירושלים
ברכות: טדי קולק, ראש עיריית ירושלים
אהרון דורון, יו"ר ארגון חברי ה'הגנה'
דברים: יצחק רבין, ראש הממשלה ושר הבטחון

הענקת פרסים לתלמידים שהצטיינו בכתיבת עבודות
בנושאי מורשת ה'הגנה'

תכנית אמנותית

התכנסות ומפגש רעים החל משעה 18.00 באכסדרת האולם

ל.פ.מ

מעריב
יום ג', כ"ב בניסן תשנ"ג, 13.4.93

ארגון חברי ה'הגנה'
ירושלים

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

עיריית
ירושלים

הכנס השנתי הארצי של ארגון חברי ה'הגנה'

לציון

יום ה'הגנה'

במעמד ראש הממשלה ושר הבטחון

יצחק רבין

יתקיים מחר, יום רביעי, כ"ג בניסן תשנ"ג, 14.4.93,
בשעה 19.00, באולם רבקה קראון, תיאטרון ירושלים

דברי פתיחה: יעקב סלמן, יו"ר ארגון חברי ה'הגנה' בירושלים
ברכות: טדי קולק, ראש עיריית ירושלים
אהרון דורון, יו"ר ארגון חברי ה'הגנה'
דברים: יצחק רבין, ראש הממשלה ושר הבטחון

הענקת פרסים לתלמידים שהצטיינו בכתיבת עבודות
בנושאי מורשת ה'הגנה'

תכנית אמנותית

התכנסות ומפגש רעים החל משעה 18.00 באכסדרת האולם

יום ג', כ"ב בניסן תשנ"ג, 13.4.93

כנס ארצי לציון 'יום ה'הגנה'

יתקיים ביום רביעי כ"ג בניסן התשנ"ג 14.4.1993 בשעה 19.00
באולם רבקה קראון, תיאטרון ירושלים, רחוב מרכוס 2, ירושלים.

במעמד
ראש הממשלה ושר הבטחון יצחק רבין

פתיחה יעקב סלמן יו"ר ארגון חברי ה'הגנה' בירושלים

ברכות טדי קולק ראש עיריית ירושלים

אהרון זירון, יו"ר ארגון חברי ההגנה

דברים יצחק רבין, ראש הממשלה ושר הבטחון.

הענקת פרסים לתלמידים שהצטיינו בעבודות בנושאי מורשת ה'הגנה' והענקת מלגות לתלמידי סמינרים למורים.

חזיון אור קולי "מארגון ה'הגנה' לצבא הגנה לישראל"

מנחה: עמיקם גורביץ

התכנסות ומפגש רעים החל משעה 18.00 באכסדרת האולם

ארגון חברי ההגנה ירושלים

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

עיריית ירושלים

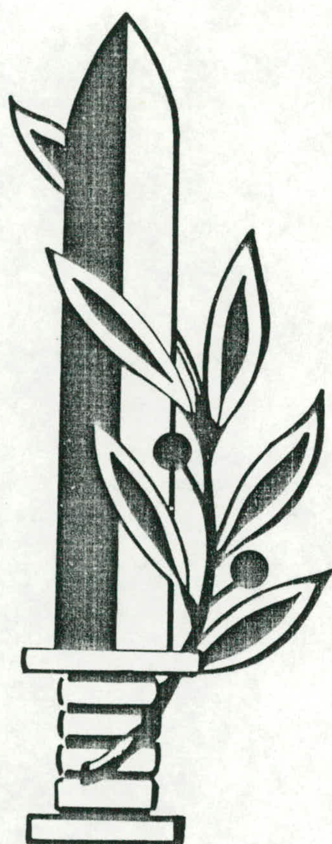
תמונה

הזמנה - לרמן דינור
- אטנר רוטנברג

מנהל העיריה

כהן אהרונים השומר לנסש
מושלם

לברר מנחת שכי.

י"א באדר

יום ההגנה – י"א באדר

יום ההגנה – י"א באדר

יום ההגנה – י"א באדר

העמדה הקידמית

נתן אלתרמן

בֵּין יַרְדֵּן וּבֵין יָם נִצָּבִים
שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ.
יְהוּדִים צְעִירִים וְשָׂבִים,
גּוּשׁ סוֹמֵר וְצוֹפֶה וּמַחֲרִישׁ.
וּבוֹקֵעַ, לְאוֹר כּוֹכָבִים,
קוֹל בַּרְזֶל הַמַּכֶּה בְּפַטִּישׁ,
כִּי יוֹצְקִים הֵם שִׁרְיוֹן וְרוֹבִים,
וְרָקִיעַ רוֹאֶה וּמַחֲרִישׁ.

כִּי בֵין יָם וְיַרְדֵּן נִצָּבִים
שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ.
יְהוּדִים צְעִירִים וְשָׂבִים,
שֶׁיִּהְיוּ לְמִכְשׁוֹל־חַלָּמִישׁ,
עַל מִתְרָס הַמּוּאָר כּוֹכָבִים
מְבַצְּרִים הֵם בְּהֹלֶם פַּטִּישׁ
אֶת אַחַד אַחֲרוֹנֵי הַקַּוִּים
שֶׁל עוֹלָם מִתְמוֹטֵט וְאַדִּישׁ.

וְיוֹדְעִים זוֹמְמֵי הַתַּרְמִית
כִּי חִנָּם זֶה הַקַּו לֹא יוּבַס.
כִּי תַּמְצִית הֵאָבְקוּת עוֹלָמִית
מְקַנֶּנֶת בְּזֶה הַמִּתְרָס.
אִם חֵרוּת הָעוֹלָם, בְּמִכֹּר־בְּרִית,
לֹא תִהְיֶה לְאוֹיְבֶיהָ לְמַס,
תִּזָּכֵר **הָעֶמְדָּה הַקִּדְמִית,**
שֶׁעָלֶיהָ שָׁמְרָה מִמִּרְמָס.

יִזָּכֵר אֵיךְ עָמְדוּ נִצָּבִים
שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ
יְהוּדִים צְעִירִים וְשָׂבִים.
וְאַשְׁרֵי שֶׁרָאָה וְהִרְגִּישׁ
אֵיךְ לֵילָם, הַמְעֻטָּר כּוֹכָבִים
וּמָלֵא קוֹל שִׁרְיוֹן וּפַטִּישׁ,
קָם חָזָק מִתְּכָכִים וְאֹרְבִים...
וְעוֹלָם יִשְׁתַּחֲוֶה וְיַחֲרִישׁ.

חֹרֶף תש"ח

הטקס השנתי של
חלוקת פרסים ומילגות
מטעם הארגון הארצי של
ה"הגנה"
לתלמידי תיכון על עבודות
גמר בנושא ה"הגנה"

מנחה: **יעקב סלמן**

של **סא"ל י. גרציאני**
ת אמנים עולים.
ליים, אריות מפורסמות

מפיק: שאול ביבר

עירית ירושלים האגף לתרבות

ארגון חברי ההגנה ירושלים

מתכבדים להזמינכם
לטקס פתיחת תערוכה
שבעים שנה ל"הגנה"

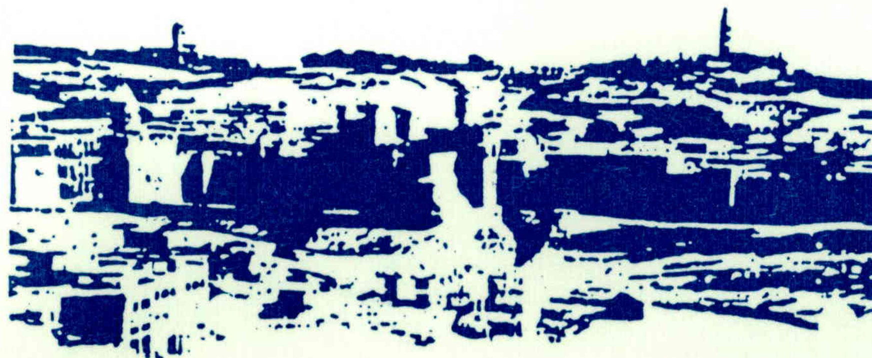
אשר יתקיים ביום שלישי כ"ט בניסן תשנ"ג (20.4.1993) בשעה 18.00
בבית ההגנה (בית אגרון) רח' הלל 37, ירושלים.

ברכות:
מר טדי קולק - ראש עירית ירושלים
אלוף (מיל) אהרון דורון - יו"ר ארגון חברי ההגנה
מר יעקב סלמן - יו"ר ארגון חברי ההגנה, ירושלים

התכנסות - מפגש רעים וכיבוד קל בשעה 17.30 בכניסה לאולם

הגנה

עירית ירושלים האגף לתרבות

ארגון חברי ההגנה ירושלים

מתכבדים להזמינכם
לטקס פתיחת תערוכה
שבעים שנה ל"הגנה"

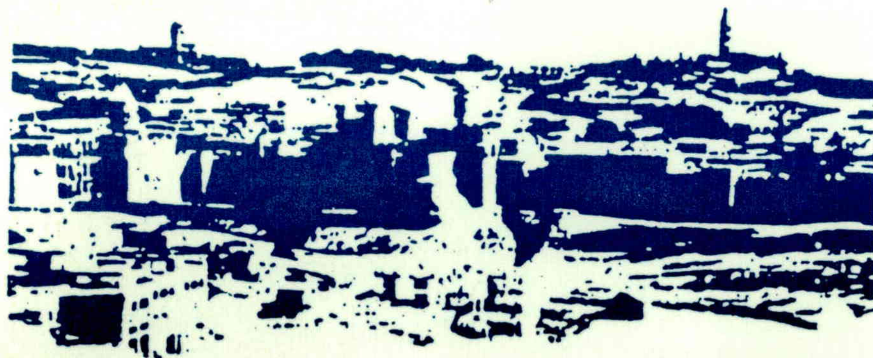
אשר יתקיים ביום שלישי כ"ט בניסן תשנ"ג (20.4.1993) בשעה 18.00
בבית ההגנה (בית אגרון) רח' הלל 37, ירושלים.

ברכות:
מר טדי קולק - ראש עירית ירושלים
אלוף (מיל) אהרון דורון - יו"ר ארגון חברי ההגנה
מר יעקב סלמן - יו"ר ארגון חברי ההגנה, ירושלים

התכנסות - מפגש רעים וכיבוד קל בשעה 17.30 בכניסה לאולם

הגנה

ארגון חברי ההגנה ירושלים

עירית ירושלים [illegible]

תערוכה

לציון שבעים שנה ל"הגנה"

תתקיים בבית ההגנה (בית אגרון) רח׳ הלל 37 ירושלים

מ-כ״ט ניסן 20/4/1993 עד כ״ט באייר תשנ״ג 20/5/1993

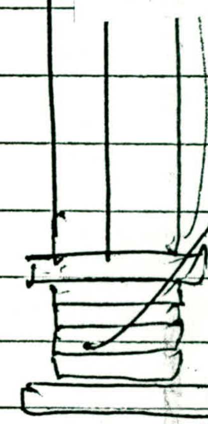
בימים א׳-ה׳ משעה 16:00 עד 19:00

התערוכה מציגה מסכת פעולות של ההגנה מאז הקמתה ב-1920, תקופת חומה ומגדל, מאמצי ההעפלה, "ציוד ואחסון נשק", פעולות רגולה, המאבק להקמת המדינה, מלחמת העצמאות והקמת צ.ה.ל.

קבוצות מאורגנות תוכלנה לסייר בתערוכה עם הסבר. להזמנת מראש מקום עם מסבירים ארגון חברי ההגנה בירושלים טל׳ 02-256863

תצוגה זו היא פרי שיתוף פעולה של ארגון חברי ההגנה בירושלים יחד עם המרכז למורשת ההגנה במסגרת פעולות לשמירה ולהנצחת זכר ההגנה בירושלים [illegible]

הציבור מוזמן — הכניסה חופשית

הגנה - העפלה - תקומה

ארגון חברי ההגנה - ירושלים

שבעים שנה ל"הגנה"

תערוכה על פעילות ההגנה משנת 1920 · ועד מלחמת העצמאות והקמת צה"ל·

אם יש את רצונך לדעת את מקורותיו ובית צמיחתו של צבא הגנה לישראל - לך אל ה"הגנה". ומעיד דוד בן גוריון, מכוננו של צבא הגנה לישראל כי "בלי הירושה של ה"הגנה" לא היינו מגיעים עד הלום וכל מאמצינו הגדולים לא היו אפשריים אלמלא הירושה הברוכה של ה"הגנה"; וקשה למצות את החוב שמדינת ישראל והאומה העברית בדורנו ובדורות הבאים חייבים ל"הגנה" מראשית ימיה ועד הקמת צבא הגנה לישראל".

ה"הגנה" חינכה את חבריה לאהבת העם והארץ, לערכי התנדבות, חברות נאמנה, דבקות במטרה, טוהר הנשק וכן להכרת מפקדיה כי חובתם שירות ולא שררה. את הערכים הללו הורישה לצה"ל.

ה"הגנה" צמחה בהתמדה ובהסתר מעין השלטון הבריטי, אגרה נשק, אימנה את חבריה, הכשירה את מפקדיה לתפקידם. כגוף צבאי ממושמע מילאה ה"הגנה" בנאמנות כל תפקיד שהטילה עליה ההנהגה הלאומית במאבק להגשמת הציונות בהתיישבות ובהעפלה, ובנתה את התשתית והמסגרת הארגונית והצבאית, שהפכו בשנת תש"ח לצבא של מדינת ישראל הריבונית.

מאז פתחו הערבים במלחמה נגד המדינה היהודית העומדת לקום, בלמה ה"הגנה" ועצרה בכל רחבי הארץ את צבאות ערב הפולשים, והגישה לצה"ל ביום בו קם את המטה הכללי על חילותיו וזרועותיו ששיחררו את רוב הארץ מצבאות ערב הסדירים והחצי סדירים, לעשותו "מגש הכסף עליו קמה מדינת היהודים".

בתערוכה, 21 לוחות תצוגה הכוללים את הפרקים הבאים:

- אל תבוזו לקטנות ואל תרתעו מגדולות
- חומה ומגדל המפעל ההתישבותי מחניתה עד נגבה
- במאבק ההעפלה - עליה ב'
- נשקנו עלום ויקר
- בידיעה כוחנו - הסברה בכל האמצעים
- פעילות ההגנה בגולה
- הי דרומה מחניתה בצפון עד הנגב - על משמר החיים והמים
- מלחמת העצמאות ה"הגנה" לוחמת להקמת המדינה
- כוחות ה"הגנה" כובשים בשדה ובעיר
- גורלנו תלוי ברוחנו ובצדקתנו (בן-גוריון)
- מ"הגנה" לצ.ה.ל.

התערוכה פתוחה בימים א-ה בשעות 09.00-12.30 (בתאום מראש)
ובשעות 16.00-19.00 לקהל הרחב.

'בית ההגנה' - בית ארגון - רחוב הלל 23 ירושלים, 91013 ת.ד. 1439 טל. 02-256053

ארגון חברי ההגנה - ירושלים

שבעים שנה ל"הגנה"

תערוכה על פעילות ההגנה משנת 1920 · ועד מלחמת העצמאות והקמת צה"ל·

אם יש את רצונך לדעת את מקורותיו ובית צמיחתו של צבא הגנה לישראל - לך אל ה"הגנה". ומעיד דוד בן גוריון, מכוננו של צבא הגנה לישראל כי "בלי הירושה של ה"הגנה" לא היינו מגיעים עד הלום וכל מאמצינו הגדולים לא היו אפשריים אלמלא הירושה הברוכה של ה"הגנה"; וקשה למצות את החוב שמדינת ישראל והאומה העברית בדורנו ובדורות הבאים חייבים ל"הגנה" מראשית ימיה ועד הקמת צבא הגנה לישראל".

ה"הגנה" חינכה את חבריה לאהבת העם והארץ, לערכי התנדבות, חברות נאמנה, דבקות במטרה, טוהר הנשק וכן להכרת מפקדיה כי חובתם שירות ולא שררה. את הערכים הללו הורישה לצה"ל.

ה"הגנה" צמחה בהתמדה ובהסתר מעין השלטון הבריטי, אגרה נשק, אימנה את חבריה, הכשירה את מפקדיה לתפקידם. כגוף צבאי ממושמע מילאה ה"הגנה" בנאמנות כל תפקיד שהטילה עליה ההנהגה הלאומית במאבק להגשמת הציונות בהתיישבות ובהעפלה, ובנתה את התשתית והמסגרת הארגונית והצבאית, שהפכו בשנת תש"ח לצבא של מדינת ישראל הריבונית.

מאז פתחו הערבים במלחמה נגד המדינה היהודית העומדת לקום, בלמה ה"הגנה" ועצרה בכל רחבי הארץ את צבאות ערב הפולשים, והגישה לצה"ל ביום בו קם את המטה הכללי על חילותיו וזרועותיו ששיחררו את רוב הארץ מצבאות ערב הסדירים והחצי סדירים, לעשותו "מגש הכסף עליו קמה מדינת היהודים".

בתערוכה, 21 לוחות תצוגה הכוללים את הפרקים הבאים:

- אל תבוזו לקטנות ואל תרתעו מגדולות
- חומה ומגדל המפעל ההתישבותי מחניתה עד נגבה
- במאבק ההעפלה - עליה ב'
- נשקנו עלום ויקר
- בידיעה כוחנו - הסברה בכל האמצעים
- פעילות ההגנה בגולה
- הי דרומה מחניתה בצפון עד הנגב - על משמר החיים והמים
- מלחמת העצמאות ה"הגנה" לוחמת להקמת המדינה
- כוחות ה"הגנה" כובשים בשדה ובעיר
- גורלנו תלוי ברוחנו ובצדקתנו (בן-גוריון)
- מ"הגנה" לצ.ה.ל.

התערוכה פתוחה בימים א-ה בשעות 12.30-09.00 (בתאום מראש)
ובשעות 19.00-16.00 לקהל הרחב.

'בית ההגנה' - בית ארגון - רחוב הלל 23 ירושלים, 91010 ת.ד. 1439 טל. 02-256053

ירושלים, 23/3/93

סכום ישיבה עם הנהלת בית ההגנה מיום 16/3/93
<u>בנושא: תערוכה לציון 70 שנה להגנה</u>

השתתפו: מר יעקב סלמן יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים
מר יוסף שלגי חב' מזכירות אירגון חברי ההגנה בירושלים
מר אפרים לוי חב' מזכירות אירגון חברי ההגנה בירושלים
מר שמואל פרודובסקי " " "
מר אברהם כהן " " "
מר רענן דינור מנהל האגף לתרבות
מר שלי להמן מתאם פעולות ומפעלי תרבות

1. התערוכה לציון 70 שנה להגנה תתקיים בבית ההגנה בירושלים בין התאריכים 20/5/93 - 20/4/93 בהפקת אירגון ההגנה ובסיוע עירית ירושלים.

2. פתיחת התערוכה תתקיים ביום ג' 20/4/93 בשעה 18.00 בהשתתפות האח"מים: טדי קולק, עמוס מר חיים, השרה שולמית אלוני והנשיא לשעבר אפרים קציר. מר יעקב סלמן יתאם את הגעת המוזמנים הנ"ל ויעביר לשלי את השעה הסופית.

3. התערוכה תוצג בבית ההגנה ע"פ המתוכנן עד 20/5/93 עם אופציה להארכה עד סוף חודש מאי 93. יעקב סלמן יתאם זאת עם חב' התערוכות.

4. הטקסט להזמנה, לאחר תאום עם כל הגורמים כולל סדר הטכס והתכונית האמנותית, באחריות מזכירות ההגנה בירושלים מר אברהם כהן יעביר בהקדם את הטקסט לשלי.

5. הדפסת ההזמנות באחריות האגף לתרבות - שלי. ההפצה תעשה במשותף ע"י העיריה וארגון ההגנה לכ-150 מוזמנים.

6. התוכנית האמנותית בטכס הפתיחה ע"י האגף לתרבות-אבנר. שלי יבקש מאבנר לקבוע אמנים מתאימים וקטעי נגינה ויעבירם למר אברהם כהן לצורך הכנת הלו"ז, הטקסט וההזמנה.

7. טכס הפתיחה ינוהל כולו ע"י מזכירות בית ההגנה מר יעקב סלמן ויכלול:
א. גזירת סרט ע"י טדי.
ב. דברי ברכה: שולמית אלוני, טדי קולק, אלוף מי"ל ארוין דורון ויעקב סלמן
ג. שילוב קטעי הנגינה.

8. דברי ההנחיה, סדרי הטכס יקבעו סופית באחריות מזכירות ההגנה.

9. הכיבוד בטכס באחריות בית הגנה.

10. עירית ירושלים תסיע בטכס: בשושנת דגלים, דוכן נואמים, סרט, מספריים וכרית. יתואם ע"י שלי. עפ"י דרישתו של יעקב סלמן.

11. בטכס יתלו דגלי ישראל ההגנה והעיריה, עימוד הטכס בבית ההגנה באחריות ארגון ההגנה.

12. עירית ירושלים תתלה מעל בית אגרון שלט גדול אשר יציין את תערוכת 70 שנה לארגון ההגנה + סמלים ההגנה והעיריה והתאריכים. שלי יתאם את הכנת השלט ותלייתו עם שלומי ברוש.

13. נקדימון רוגל יתבקש ע"י מר יעקב סלמן להכין קומוניקט על התערוכה ולהפיצו דרך דובר עירית ירושלים לאנשי יחסי ציבור ועיתונות.

14. האגף לתרבות-שלי, ינסה להכניס לפרסומי האגף, לחוזר מנח"י ופרסומי משרד החינוך לבתי הספר אינפורמציה על קיום התערוכה זאת לאחר קבלת חומר אינפורמטיבי מוכן מאברהם כהן - מזכירות ההגנה. כמו כן, ע"פ האפשריות תפורסם התערוכה בפרסומי החוצות בעיר.

15. ע"פ החומר האינפורמטיבי אשר יוכן ע"י מר אברהם כהן-מההגנה, יכין רענן דינור מכתב למתנ"סים.

16. חב' "בת שבע תערוכות" תבנה, תעצב, תעמד, ותתחזק את התערוכה בכל שלביה כולל התאורה שילוט והפירוק עם אופציה להארכה עד סוף מאי 93. ההתקשרות עם חב' התערוכות הנ"ל - יעקב סלמן.

17. יבדקו עם יוסי קדמן נוהלי הסיוע וההתקשרות בכל הקשור לתערוכה - שלי. שלי יכין ע"פ הנתונים שימסרו ממזכירות חברי ההגנה וע"פ ההוצאות הצפיות (לסיוע לתערוכה) הצעת תקציב.

18. יתקיים סיור בבית ההגנה יחד עם המנהל הטכני של חב' "בת שבע תערוכות". רענן דינור, שלומי ברוש, אבנר רוטנברג שלי יעקב סלמן וחברי מזכירות ההגנה כולל רחבעם אמיר - תאום הסיור ע"י שלי.

19. בכל מקרה, יש להקפיד בעימוד התערוכה על אפשרות קיום החזיון האור קולי ועל אפשרות הקרנת הסרט.

20. יעקב סלמן יפנה למר עודד כהן ראש מינהל הנוער במשרד החינוך כדי שימליצו על התערוכה בפני בתי הספר ותנועות הנוער.

21. רענן דינור יפנה למר ניסים סלומון מנהל מנח"י לעניין בתערוכה את מע' החינוך העירונית.

הגנה

הגנה

הגנה

הגבה

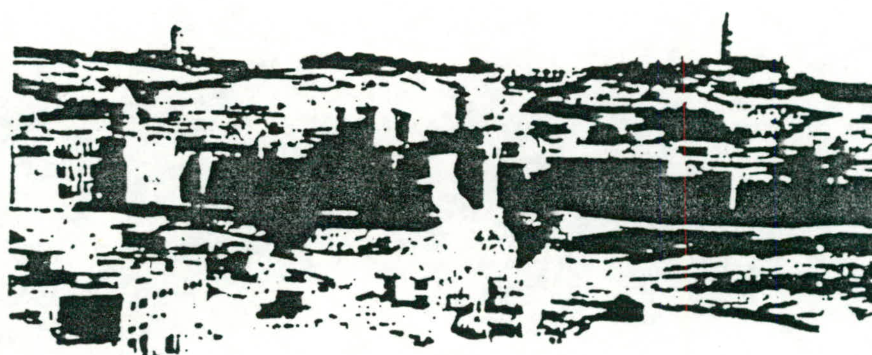

הגנה

הגנה

ח ו ז ה

שנערך ונחתם בירושלים ביום

ב י ן

עירית ירושלים

אשר תקרא להלן "העיריה" מצד אחד;

ל ב י ן

ארגון חברי ההגנה בירושלים

אשר יקרא להלן "הארגון" מצד שני;

הואיל והעיריה הינה הבעלים של חלקת קרקע הידועה כחלקה 1 (חלק) בגוש 30036 ירושלים (להלן - המגרש) ואשר עליה הוקם המבנה הידוע כבית העתונאים על שם גרשון אגרון (להלן - המבנה);

והואיל והארגון שילם לעיריה בעת הקמת המבנה סך של כ-250,000 לירות תמורת הסכמת העיריה להחכיר לו את חלק הקומה הראשונה המשמש כבית ותיקי הארגון כמפורט בהחלטת מועצת העיריה מיום 26.2.67;

והואיל והעיריה החכירה"לבית העתונאים על שם גרשון אגרון בירושלים", חברה רשומה כחוק, את המגרש והמבנה שעליו כפוף להתחייבותה להחכיר לארגון את השטח המשמש לצרכי ארגון ותיקי ההגנה;

והואיל ועד היום לא נערך חוזה חכירה ביןהצדדים;

והואיל וחברת בית העתונאים על שם גרשון אגרון בירושלים הסכימה בהתאם למכתבה הרצ"ב שהעיריה תערוך חוזה חכירה עם הארגון;

והואיל ומועצת העיריה בישיבתה מיום 8.10.78 אישרה החכרת השטח המשמש לצרכי ארגון ותיקי ההגנה והכל בכפוף לאמור להלן;

והואיל וידוע לצדדים כי חוזה זה כפוף לאישור שר הפנים;

אשר על כן הוסכם והותנה בין הצדדים כדלקמן:

1. המבוא לחוזה זה מהווה חלק בלתי נפרד הימנו.

2. העיריה מחכירה בזאת לארגון והארגון חוכר בזאת מאת העיריה חלק מהקומה הראשונה של המבנה כמתואר בצבע בתרשים הרצ"ב והמהווה חלק בלתי נפרד הימנו (להלן -"השטח המוחכר").

3. תקופת החכירה תהיה למשך 49 שנים למן היום 1.4.1964 (להלן - תקופת החכירה").

4 (א) מוסכם ומוצהר בזאת במפורש כי הארגון מקבל חכירה בשטח המוחכר אך ורק למטרה של קיום פעילויות של ארגון חברי ההגנה ולא לכל מטרה אחרת איזו שהיא.

(ב) אם הארגון, שליחיו, סוכניו וכל הבא מכוחו יסטו סטיה כלשהי ממטרת החכירה הנ"ל בלא לקבל הסכמה מראש ובכתב מאת העיריה או אם ישתמש הארגון, שליחיו, סוכנו וכל הבא מכוחו במגרש או בשטח המוחכר שלא בהתאם לחוזה זה, כי אז תהיה העיריה זכאית לבטל חוזה זה ואת זכוירות החכירה הניתנות על פי לארגון ולסלק את ידי הארגון מהשטח המוחכר ולקבל להחזקתה את השטח המוחכר.

(ג) השתמשה העיריה בזכותה לפי סעיף קטן (ב') לעיל, תפקענה כל זכוירות הארגון בשטח המוחכר ולארגון לא תהיינה כל תביעות וטענות כלפי העיריה והרי היא מוותרת בזאת מראש על כל תביעה בטענה כזו.

(ד) לצורך ביצוע תנאי הסכם זה מסכים הארגון כי העיריה תהיה זכאית להופיע במשרדי רישום המקרקעין ולבטל את זכות החכירה על השטח המוחכר שתרשם על שם הארגון והארגון מצהיר בזאת ומתחייב לחתום מצדו על שטרי בטול החכירה ועל כל מסמך אחר שיידרש לשם ביצוע ביטול זכות החכירה הנ"ל.

(ה) האמור לעיל אינו גורע מזכות העיריה לכל סעד אחר לרבות ביצוע בעין של חוזה זה, העומד לה בתוך או בהסכם זה.

5. דמי החכירה השנתיים יהיו בסך 1,500 לירות לשנה עבור כל השטח המוחכר והם ישולמו עבור כל שנה מראש.

6. כל המיסים וההיטלים הממשלתיים והעירוניים החלים על השטח המוחכר, לרבות אלה החלים על הבעלים יחולו על הארגון וישולמו במועד על ידו.

7. הארגון מתחייב לשאת בכל הוצאות הפיתוח שיחולו על השטח המוחכר, כגון הוצאות חיבור חשמל, מים, התקנת בירוב, סלילת כבישים, מדרכות וכיו"ב כמו כן ישא הארגון באחריות מוחלטת עבור כל הוצאות האחזקה של השטח המוחכר לרבות הוצאות תיקונים, נקיון, שמירה וכו'.

8. החל מיום קבלת החזקה בשטח המוחכר אחראי הארגון כלפי העיריה וכלפי כל רשות, גוף, תאגיד משפטי או אדם פרטי עבור כל נזק ועבירה שיגרמו, או קנס, או פיצויים שיוטלו בגין החזקה ושימוש בשטח המוחכר או בגין עבודות שיתבצעו בו והעיריה פטורה ומשוחררת מכל אחריות כנ"ל. לצורך כך יהיה הארגון חייב לדאוג לביטוח נגד נזקים שעלולים להגרם לכל אדם או גוף משפטי.

1.9 (א) הארגון אינו רשאי להסב את זכויותיו שעל פי חוזה זה לאחר אלא בהסכמה בכתב של העיריה.

(ב) אסור לארגון להשכיר, להחכיר, למכור, להעביר בכל דרך אחרת וכן למסור לשימוש בכל צורה שהיא את השטח המוחכר אלא בהסכמה בכתב מאת העיריה.

.10 (א) העיריה מתחייבת לרשום את השטח המוחכר כיחידה נפרדת לפי פרק ט' של חוק המקרקעין ולרשום בלשכת מרשם המקרקעין חכירת משנה על השטח המוחכר לטובת הארגון.

(ב) רישום חכירת המשנה כאמור ייעשה לא יאוחר מ-6 חודשים מהמועד שהרישום יתאפשר לפי כל דין.

(ג) לצורך רישום חכירת המשנה מתחייבים הצדדים להופיע במשרדי רישום המקרקעין, לחתום על כל בקשה או מסמך ולעשות כל הדרוש לביצוע הרישום.

.11 (א) מוסכם ומוצהר בזאת כי גג המבנה שהוקם על המגרש הינו בבעלות העיריה והעיריה רשאית לבנות על הגג קומות נוספות מבלי שתצטרך לקבל למטרה זו הסכמת מטעם הארגון.

(ב) הצדדים מתחייבים לעשות את כל הפעולות הדרושות לכך שבעלות הגג והקומות הנוספות לפי סעיף קטן (א') לעיל תירשם בלשכת רישום המקרקעין לטובת עירית ירושלים בכל צורה המבטחיה את זכויותיה הנ"ל של העיריה. היינו בין על ידי ~~xxxx~~ הצמדה ליחידה נפרדת במבנה (אם ירשם המבנה כבית משותף) בין על ידי חכירה לתקופה ארוכה או בכל צורה אחרת.

.12 לצד המקיים חוזה זה תעמודנה כנגד הצד המפר כל התרופות לפי כל דין.

ולראיה באו הצדדים על החתום בירושלים:

הארגון	העיריה

ה ס כ ם

שנעשה בין ארגון חברי ההגנה להלן המרשה לבין עירית ירושלים להלן "מקבלת הרשות".

הואיל והמרשה הינה הבעלים (או בעלת כל הזכויות) והמחזיקה של הנכס הידוע כבית ההגנה (להלן בית ההגנה) והמהוה חלק מהנכס הידוע כבית אגרון בירושלים;

והואיל ומקבלת הרשות פנתה אל המרשה ובקשה לאפשר לה להשתמש באופן חלקי בנכס למרות המחלקה לנוער, ספורט וחברה של העיריה ולנהל את הנכס;

והואיל והמרשה מסכימה לכך בתנאים המפורשים להלן;

על כן הסכימו הצדדים כדלקמן:

1. א. מקבלת הרשות מקבלת על עצמה ומתחייבת להפעיל את בית ההגנה להחזיק אותו בצורה תקינה ולנהלו בהתאם לאמור בהסכם זה, בצורה נאותה ומכובדת תוך תיאום עם המרשה ומתחייבת למלא אחרי הוראות אב הבית בנידון.

   ב. מקבלת הרשות תמנה אדם מיוחד אשר יטפל מטעמה בכל הענינים הקשורים בביצוע הסכם זה ומלוי אחריו.

2. המרשה תמשיך להשתמש באופן בלעדי בחדר המזכירות של בית ההגנה ובחדרי הזכרון והספריה שבקומת המרתף וכן תשתמש יחד עם מקבלת הרשות בחדר הכניסה (החדר הקדמי) של בית ההגנה. נוסף על כך תהיה המרשה זכאית להשתמש ביתר החדרים כל עת שהדבר יהיה דרוש לה ותינתן לה עדיפות לשם כך, אמנם תוך תיאום עם מקבלת הרשות. פרט לנ"ל יעמוד הנכס לרשות מקבלת הרשות למטרת פעולות המחלקה לנוער ספורט וחברה.

3. למשך תקופות הסכם זה מקבלת על עצמה הרשות את כל הוצאות החזקת בית ההגנה.

4. נוסף על הנ"ל תשלם מקבלת הרשוה למרשה סך של -.20,000 ל"י לחודש, צמוד למדד יוקר המחיה כהשתתפות בהוצאות מנגנון המרשה, אשר יכלול את המזכיר, אב הבית וחניכה.

5. מענק ~~ממשרד~~ הפנים (המועבר למרשה באמצעות העיריה) ישמש לכיסוי חלקי של הוצאות בית ההגנה. שאר הכנסות המרשה יהיו שייכות למרשה בלבד.

6. מקבלת הרשות תפעל באופן קבוע את המופע האורקולי שנושאו המאבק על ירושלים.

7. המרשה תמציא למקבלת הרשות לפני תחילת שנת הסכם זה תקציב משוער, על מנת שמקבלת הרשות תוכל להמציא למרשה את הכספים הדרושים להפעלת והחזקת בית ההגנה. בסוף השנה יעשה חשבון סופי. אם יתברר במהלך הזמן כי חלו טעויות בהערכת התקציב או יהיה צורך בהגדלתו מסבה כל שהיא אחרת, יהיה על מקבלת הרשות לדאוג להשלמה.

8. ניהול החשבונות, רכוז הכספים, התשלומים השונים וכו' יהיו מרוכזים במזכירות המרשה תוך תיאום עם נציג מקבלת הרשות.

9. הסכם זה נעשה לתקופה של שנה אחת מהיום ויחודש בכל פעם באופן אוטומטי לשנה נוספת, אלא אם צד כל שהוא להסכם יודיע לצד השני במכתב רשום שישלח לפחות חדשיים לפני תום השנה, על כונתו לבטל את ההסכם.

10. עם סיום ההסכם תפנה מקבלת הרשות את בית ההגנה מכל אדם וחפץ שלה ותחזיר אותו למרשה כשבית ההגנה במצב טוב ומתוקן.

ולראיה באו הצדדים על החתום היום יום ______________

______________   ______________

ארגון חברי ה„הגנה" ירושלים

„בית ההגנה" — „בית אגרון" רח' הלל 37 ת. ד. 1439
ירושלים 91000

אל: חברי(ות) ה„הגנה" בירושלים

ח. י.

לפניכם תקנון האגודה כפי שנוסח ע"י ועדה מיוחדת בהרכב השופטים: י. אולשן ו־י. כהן וח.כ. גדעון האוזנר עו"ד.

התקנון אושר ע"י מועצת הסניף.

הנכם מתבקשים לעיין בו **בקפידה** ולהמציא לנו (ת.ד. 1439) הערותיכם והשגותיכם **בכתב** עד לתאריך 1.10.72 (ראשון לאוקטובר ש. ז.) **ולא יאוחר**.

לאחר מכן נכנס אסיפה כללית, בנוכחות חברי ועדת הנסוח, ובה יאושר התקנון סופית.

ראו! אל תאחרו!

בב"ח
רפאל קרנובד
מזכיר

תקנון האגודה

1. שם האגודה: ארגון חברי ההגנה בירושלים

2. כתובת האגודה: "בית ההגנה" — "בית אגרון"
רח' הלל 37 ת"ד 143

3. מטרות האגודה:

א. (1) לשמור, לטפח, לפתח, לקדם ולהפיץ את ערכיו של ארגון "ההגנה".

(2) להנציח, לפרסם, להחדיר, להפיץ כל חומר הקשור בארגון "ההגנה", חלקו ופעלו של ארגון "ההגנה" בהקמת מדינת ישראל וצ.ה.ל.

(3) לשמור, לקיים, לטפח, להפיץ ולקדם את רוח ההתנדבות האישית והצבורית של חברי האגודה, את טוהר המידות, את ההכרה וההכשרה הבטחונית־לאומית, בקרב חברי האגודה ובקרב העם בישראל.

(4) לטפח ולקיים יחסי רעות ואחווה בין חברי האגודה.

(5) להנציח ולהקים נר לזכרם של חברים שנפלו ושהלכו לעולמם.

(6) לנהל את בית "ההגנה" בירושלים.

ב. האגודה תפעל שלא על מנת לחלק רווחים.

4. פעולות האגודה:

לאגודה יהיה הכח לעשות כל פעולה שתהא דרושה לשם השגת כל מטרות האגודה או כל חלק מהן, לרבות:

(א) ליזום, לארגן, לכנס כנסים, הרצאות, חוגים, אסיפות, כיתות השתלמויות והתכנסויות מכל סוג, ולעשות כל פעולה שתהא דרושה לשם כך.

(ב) לפרסם להדפיס, להפיץ, להוציא לאור, לצלם, להעתיק, להנ־ציח כל חומר תעודתי — ספרים, עלונים, חוברות, עתונים, דפים וכל חומר אחר שיהיה דרוש לשם קיום והגשמת מטרות האגודה או חלק מהן — למיינו, לקטלגו, לאחסנו, להשאילו ולשאולו, להציגו וכיו״ב ולעשות כל פעולה שתהא דרושה לשם כך לרבות הקמת ספריה.

(ג) לנהל את בית ״ההגנה״ לאחזקו ולהפעילו, להעניק רשות לשמוש בו ו/או בכל חלק ממנו, לשם הגשמת המטרות או חלק מהן, ולהתקשר לשם כך עם עובדים ועם קבלנים עצמאים.

(ד) לרכוש, להשיג, לקבל, להחזיק, להשתמש, בכל ציוד שהוא שיהיה דרוש לשם שימוש בבית ״ההגנה״, ולהעניק רשות שמוש בכל אלה, בתשלום או שלא בתשלום.

(ה) לרכוש, לשכור, להחזיק, לקבל רשיון, לשפץ, לשפר, להקים, לבנות כל מבנה ונכס מקרקעין, מכל סוג שהוא הדרוש להגשמת המטרות או חלקן.

(ו) ללוות ולהשיג כספים ומימון בכל דרך שהיא ולהבטיח סילוקם בכל צורה של התחיבות, לרבות שעבוד על נכסי האגודה או מקצתם.

(ז) להתקשר, להתחבר, להשתתף עם כל אדם, חברה, אגודה, שותפות וגוף כלשהו בכל ענין שיהיו דרושים לשם הגשמת מטרות האגודה.

(ח) לקבל תרומות כסף, מתנות, ירושות, עזבונות הקדשים וכל סוג אחר של מענקים מאנשים ומרשויות, בכפוף לכל דין.

5. חברים

(א) בכפוף לאמור בתקנון זה, יהיה זכאי כל אדם הממלא אחר אחד התנאים הרשומים להלן, להתקבל כחבר באגודה:

(1) מי שהיה רשום כחבר בארגון חברי "ההגנה" בירושלים, ביום כניסת תקנות אלה לתקפן, אלמנת חבר ואלמן חברה.

(2) מי שהיה עד יום 29.11.47 פעיל בארגון "ההגנה" בחטיבותיו ו/או סניפיו, או אלמנתו או אלמן של פעילה כאמור.

(3) מי שאינו ממלא אחר דרישות ס"ק (1) או (2) לעיל, ומזכירות האגודה החליטה להעניק לו חברות באגודה בשל פעולותיו בהווה ובעבר לטובת הישוב ו/או המדינה ו/או כל פעולה אחרת, ו/או בשל היותו בעלה של חברה או אשתו של חבר.

(ב)

(1) בקשה להתקבל כחבר לפי ס"ק (2) תוגש בלויית 2 אישורים בכתב שניתנו ע"י מפקדים מוכרים של ארגון "ההגנה", המעידים על השתיכותו של המבקש לארגון תוך ציון מפורט של שנות שרותו ופעילותו והיחידות בהן פעל.

(2) המזכירות תהא רשאית לקבוע, מדי פעם, תשלום בעד סמל ופנקס־חבר שישולם ע"י המבקש בעת הגשת בקשתו להתקבל כחבר באגודה.

(ג) החלטה על קבלת חבר או הוצאת חבר מהאגודה, תתקבל ע"י המזכירות, אדם שנדחתה בקשתו להתקבל לאגודה או שהוצא מהאגודה בשל החלטה כאמור, יהיה רשאי לערער על החלטת המזכירות בפני מועצת האגודה. ההסתדרות תהיה זכאית להעמידו למשפט חברים.

(ד) כל חבר באגודה יהיה זכאי להשתתף ולהנות מכל פעולה אשר תתכנן האגודה עבור חבריה בכפוף להוראות ולתנאי ההשתתפות, כפי שיקבעו מדי פעם ע"י המזכירות.

(ה)

(1) חברות באגודה תופסק ביזמת החבר ע"י מתן הודעה בכתב למזכירות וסילוק כל חובותיו הכספיים לאגודה, וביזמת האגודה ע"י הוצאתו מהאגודה ע"י משפט חברים, כמפורט בתקנון זה.

חבר שהוצא מהאגודה יהיה חייב לסלק לאגודה את כל חובותיו הכספיים.

(2) חבר שלא שלם את דמי החבר 6 חדשים רצופים, או יותר, ולא נענה להודעה ולתזכורת שנשלחו ע"י המזכירות, תהא המזכירות רשאית להשעות מחברותו באגודה, לתקופה של לא יותר מ־6 חדשים. תוך אותה תקופה יש להגיש תביעה נגד אותו חבר למשפט החברים.

6. מוסדות האגודה:

א. האסיפה הכללית

(1) האסיפה הכללית היא הגוף העליון של האגודה וזכאים להשתתף בה כל חברי האגודה.

(2) אסיפות כלליות תהיינה רגילות ויוצאות מן הכלל; האסיפה הכללית הרגילה תתכנס לפחות אחת לכל ארבע שנים. כל יתר האסיפות תהיינה יוצאות מן הכלל.

(3) המזכירות תכנס את האסיפה הכללית הרגילה במועדה, כאמור לעיל, ורשאית לכנס אסיפות כלליות יוצאות מן הכלל לפי הנראה לה או לפי דרישה בכתב, בצרוף חתימות, של לפחות 100 חברים באגודה, אשר תפרט את הנושא בו מעוניינים החברים הדורשים כינוסה לדון. כינוס אסיפה כללית יוצאת מן הכלל, על־פי בקשה כנ"ל יעשה תוך 30 יום מיום הגשת הבקשה.

(4) אסיפה כללית רגילה תדון בנושאים הבאים:

(אא) עיון בדו"ח מפורט על פעולות האגודה, ובדו"ח רואי החשבון של האגודה לשנים שחלפו מהאסיפה הכללית הרגילה הקודמת, אם הוכן.

(בב) קבלת החלטות, הנחיות, קביעת והתווית תכנית פעולה לארבע השנים הבאות.

(גג) דיון ואישור התקציב לפעולות האגודה.

(דד) קביעת מועד לקיום בחירות למועצה.

(הה) בחירת ועדת בחירות, ועדת ביקורת, ובית־דין של האגודה.

(וו) כל ענין אחר שיקבע על סדר יומה ויפורט בהזמנה לאסיפה הכללית הרגילה.

בתום הגשת הדו"חות האמורים לעיל יוכלו החברים לעורר ויכוח בכל שאלה ונקודה שנזכרו בדו"חות הנ"ל, ותתקבלנה החלטות ברוב דעות אשר תרשמנה בפרטיכל כאמור להלן.

(5) אסיפה כללית יוצאת מן הכלל תדון רק בנושאים שלשמן כונסה ואושר פורטו בהזמנה לאותה אסיפה.

(6) המנין החוקי לאסיפה כללית יהיה כדלקמן:

(אא) אם בזמן שנפתחה נכחו בה לפחות 100 חברים.

(בב) אם בזמן הקבוע בהזמנה לא יהיה מנין חוקי כאמור בס"ק (אא) לעיל, תדחה הישיבה בחצי שעה, באותו מקום, ותהיה חוקית בכל מספר של נוכחים.

(7)

(אא) כל אסיפה כללית תנוהל ע"י יו"ר ומזכיר; כיו"ר יבחר חבר באגודה אשר לא היה חבר במוסדותיה במשך תקופת הכהונה האחרונה של אותם מוסדות. כמזכיר ישמש מזכיר האגודה המכהן באותה עת.

(בב) מזכיר האסיפה ינהל וירשום פרטיכל של הישיבה, וחתימת היו"ר ומזכיר האסיפה על הפרטיכל תאשר את נכונות הכתוב בו.

(8)

(אא) כל חבר באגודה זכאי שישלחו לו הזמנה לכל אסיפה כללית רגילה או יוצאת מן הכלל.

(בב) ההזמנה לאסיפה הכללית מכל סוג שהוא תשלח לחברים לפחות 14 ימים מראש למעט היום בו נמסרה ההזמנה ולרבות יום האסיפה — לפני כל אסיפה כנ"ל. בהזמנה יפורטו הענינים בהם תדון האסיפה הכללית בצורה שתאפשר לחברי האגודה להתכונן לדיון. אולם למרות האמור לעיל אי־קבלת ההזמנה, ע"י אחד החברים או יותר, או אי שליחת הזמנה, בשל השמטה מקרית, לא תפסול את האסיפה הכללית ולא תשלול חוקיותה וחוקיות החלטותיה.

(גג) בנוסף לאמור בס"ק (בב) לעיל תהא המזכירות רשאית לפרסם הודעות על קיום אסיפה כללית כנ"ל בכל אמצעי התק־שורת שתמצא לנכון.

(דד) ההזמנה לחבר תחשב כנתקבלה כחוק על פי תקנון זה, אם תשלח ההזמנה בדואר רגיל, לפי כתובת החבר(ה) כפי שהיא רשומה בספרי האגודה ובכפוף למועד הנזכר בס"ק (בב) לעיל.

(9)

(אא) ההצבעה באסיפה הכללית תהיה בהרמת־יד. לכל חבר קול אחד.

(בב) בכפוף לאמור בתקנון זה תחשב כל החלטה כחוקית אם נתקבלה ברוב דעות של החברים הנוכחים באסיפה.

(גג) במקרה של שויון במנין הקולות, בעד ונגד, תכריע דעתו של יו"ר האסיפה הכללית.

ב. המועצה

(1)

(אא) המועצה הינה הגוף המנהל את האגודה, מכוון פעולותיה ומדיניותה, בכפוף להחלטות האסיפה הכללית.

(בב) המועצה תבחר אחת לארבע שנים, על פי נוהל שיקבע ע״י ועדת הבחירות ותכהן במשך תקופה זו, אלא אם כן תחליט אסיפה כללית כלשהי על קיום בחירות חדשות למועצה ו/או על קיצור התקופה האמורה. במקרה כזה יתקיימו הבחירות במועד שיקבע בהחלטת האסיפה הכללית הרגילה היוצאת מן הכלל, לפי הענין.

(גג) בכינוסה הראשון של המועצה החדשה, שיעשה ע״י יו״ר ועדת הבחירות, לא יאוחר מחודש ימים לאחר בחירתה, יבחר מבין חבריה יו״ר המועצה וסגן יו״ר המועצה. עד לבחירת יו״ר כזה ינהל יו״ר ועדת הבחירות את המועצה. כן תבחר המועצה את המזכירות, כאמור להלן.

(2) המועצה תהיה מורכבת מ־21 חברים, וביניהם, לפחות חברה אחת. הישובים: קרית ענבים, מעלה החמישה ורמת רחל, יהיו זכאים כל אחד למנות חבר אחד למועצה.

(3) המועצה תבחר בגופים הבאים:

1. מזכירות האגודה תהיה בת 7 חברים, כולם חברי המועצה.

2. כל ועדת האגודה, למעט ועדות הנבחרות על ידי אסיפה כללית.

3. יו״ר כל הועדות שיבחרו על פי תקנה זו יהיו מבין חברי המועצה, אלא אם כן תאשר המועצה מנויו של חבר שאינו חבר במועצה כיו״ר ועדה.

(4)

(אא) המזכירות תכנס את המועצה לישיבות, מדי פעם, ע״י משלוח הזמנה שתישלח לחברי המועצה 7 ימים לפני המועד שנקבע לישיבה. ההזמנה תשלח לפי כתובתם הרשומה של חברי המועצה, בספרי האגודה. הזמנה כנ״ל תפרט באופן כללי את הענינים שעל סדר יומה של המועצה. אולם להזמנה לישיבת המועצה שעל סדר

יומה דיון במאזנים ובדו"ח רואי החשבון של האגודה, או דיון בהצעת התקציב, יצורפו העתקי המאזנים ו/או הדו"חות לפי הענין.

למרות האמור לעיל אי קבלת הזמנה ע"י אחד מחברי המועצה או אי שליחת הזמנה עקב השמטה מקרית לא תפסול את חוקיות ישיבת המועצה ואת ההחלטות שנתקבלו בה.

(בב) המזכירות תכנס לישיבה את המועצה על פי דרישה בכתב וחתימתם של שליש מחבריה. כנוס המועצה על פי ס"ק זה יעשה לא יאוחר מ־30 יום מיום הגשת דרישתם בכתב למזכירות האגודה.

(גג) ישיבות המועצה תהיינה חוקיות בכל מספר משתתפים.

(דד) הצבעות במועצה תהיינה בהרמת יד; לכל חבר קול אחד. החלטות בישיבות המועצה תתקבלנה ברוב דעות הנוכחים. במקרה של שויון קולות, בעד ונגד, תכריע דעתו של יו"ר המועצה.

(הה) בישיבה בה יעדר יו"ר המועצה, ימלא מקומו סגנו.

(וו) מזכיר האגודה ירשום פרטיכל של ישיבות המועצה ויעבירו לכל חבריה. לכל חבר מועצה תהיה הזכות להעיר בכתב על תוכן הפרטיכל, תוך 7 ימים מיום קבלתו. כל הערה כנ"ל תובא לדיון חוזר במועצה ו/או במזכירות, לפי חשיבות הענין. לא יעיר אף חבר על תוכן הפרטיכל תוך הזמן האמור, יראו את הפרטיכל שנרשם כאמור כפרוטוכול מדויק לכל ענין.

(זז) המועצה רשאית לקבוע את סדרי עבודתה בכל ענין שאינו קבוע בתקנון זה.

(5) למועצה תהיה סמכות:

(אא) לקבל דווח שוטף ממזכירות האגודה ומיושבי ראש הועדות על פעולותיהם ודיון בדווחים אלה.

(בב) לעיין ולאשר דו״ח רואי החשבון והצעות תקציב שיוגשו ע״י המזכירות.

(גג) לקבוע מדי פעם דמי חבר באגודה.

(דד) למנות יו״ר לכל ועדה שתוקם ע״י המועצה.

(הה) לדון בהחלטות עקרוניות של ועדה כלשהי שהועברו ע״י המזכירות לידיעת המועצה, בשל חשיבותם.

(וו) לשמוע ערעורים על סרוב המזכירות לקבל אדם כחבר באגודה ו/או על החלטת המזכירות להשעות חבר מחברותו באגודה.

(זז) לקבוע החברים שיהיו מוסמכים לייצג את האגודה בפני רשויות כלשהן ו/או בהליכים משפטיים, הכל בכפוף להוראות תקנון זה.

ג. המזכירות

(1) המזכירות הינה הגוף אשר יבצע את כל הפעולות השוטפות היומיומיות של האגודה בכפוף להנחיות, הוראות וקוי הפעולה שהותוו ע״י האסיפה הכללית והמועצה.

(2) המזכירות תהיה בת 7 חברים, כולם חברי המועצה ומורכבת מבעלי התפקידים הבאים:

1. יו״ר המועצה.
2. סגן יו״ר המועצה.
3. גזבר.
4. מזכיר.
5. יו״ר ועדת המבצעים.
6. יו״ר ועדת התרבות.
7. יו״ר ועדת הבית.

אם תמצא המזכירות צורך בדבר היא תהיה רשאית לצרף לעצמה חבר אחד נוסף שהמזכירות תקבע את תפקידו.

(3)

(אא) המזכירות תתכנס לישיבות, מדי פעם, על פי הודעה בכתב שתשלח ע״י המזכיר, 7 ימים לפחות לפני מועד כינוסה, (למעט היום בו נמסרה ההודעה ולרבות יום הישיבה) לכל חברי המזכירות, על פי כתובתם הרשומה במשרדי האגודה. הודעה שתשלח כאמור תכלול את סדר יומה של המזכירות לאותה ישיבה. בהסכמה בכתב של כל חברי המזכירות ניתן יהיה לכנסה תוך מועד קצר יותר מהמועד הנזכר לעיל.

(בב) ישיבות המזכירות תהיינה חוקיות בכל מספר משתתפים, אלא אם יחליטו הנוכחים אחרת.

(גג) יו״ר המועצה ישב בראש המזכירות ובהעדרו ישב ראש סגן יו״ר המועצה ובהעדר שניהם — חבר שיבחר למטרה זו. הצבעות בישיבות המזכירות יהיו בהרמת־יד. לכל חבר קול אחד. במקרה של שויון במספר הקולות בעד ונגד יועבר הנושא להכרעה במועצה.

(4) המזכירות תבצע, בין השאר, את הפעולות הבאות:

(אא) כינוס אסיפות כלליות וישיבות המועצה, מדי פעם, בכפוף להוראות המתאימות שנקבעו בתקנון זה לענינים אלה.

(בב) דווח למועצה על כל הפעולות שנעשו ונעשות באגודה ע״י הועדות וע״י המזכירות והמלצה למועצה על הרכב הועדות ויושבי הראש שלהן.

(גג) הכנת והגשת מאזנים, דו״ח רואה החשבון והצעת תקציב לאישור המועצה.

(דד) הבאת הצעה בפני המועצה על גובה דמי החברות שישולמו ע"י החברים.

(הה) דיון בהחלטות הועדות והעברת החלטות עקרוניות לדיון במועצה.

(וו) ניהול ספרי האגודה: ספר החברים, ספר החלטות האסיפות הכלליות, המועצה, המזכירות והועדות, וכל ספר, פנקס או רישום אשר ידרשו על פי החוק ו/או לצורך ניהול תקין של האגודה.

(זז) קבלת חברים, או דחית בקשה לקבלת חברים או השעית חברות, בכפוף לזכות הערעור כאמור לעיל.

(חח) כל פעולה אחרת, יומיומית, שוטפת, אשר נחוצה לשם קיום, הגשמה וביצוע מטרות האגודה או כל חלק מהן, ובלבד שאם תתעורר מחלקת בקביעה אם פעולה מסוימת הינה יומיומית שוטפת, תהא ההכרעה בשאלה זו נתונה למועצה.

(5) חתימת מזכיר האגודה על מסמכים, שאינם התחייבות כספית, ואשר נושאם ענינים שוטפים ויומיומים של האגודה, תחייב את האגודה. התחייבות כספית תחייב את האגודה רק אם תישא חתימת גזבר האגודה ביחד עם חתימת מזכיר האגודה או חתימת יו"ר המועצה.

ד. ועדות

(1) ו ע ד ת ב ח י ר ו ת

(אא) כל אסיפה כללית רגילה תבחר ועדת בחירות למועצה. הועדה תהיה בת 9 חברים או כל מספר אחר אשר יוחלט עליו באותה אסיפה ובלבד שהחברים הנבחרים לועדת הבחירות לא יהיו משמשים, בעת הבחרם, בתפקיד נוסף כלשהו במוסדות האגודה.

(בב) בישיבתה הראשונה תבחר ועדת הבחירות יו"ר מבין חבריה,

ותקבע תקנון בחירות שיכלול הוראות בדבר נוהלי הבחירות, בכפוף להוראות תקנון זה.

(גג) ועדת הבחירות תגרום לכך שהבחירות למועצה יתקימו במועד שנקבע בתקנות אלה או שנקבע בהחלטה באסיפה הכללית, אם תחליט על כך.

(דד) לא יאוחר מחודש אחד אחר מועד קיום הבחירות יכנס יו״ר ועדת הבחירות את המועצה הנבחרת לישיבה וינהלה עד לבחירת יו״ר קבוע למועצה, מבין חבריה.

(הה) חבר בועדת בחירות לא ייבחר למועצה בבחירות בהן כיהן כחבר בועדת הבחירות.

(2) ועדת ביקורת

(אא) ועדת ביקורת, בת 3 חברים, תבחר ע״י האסיפה הכללית הרגילה.

(בב) (1) תפקידיה של ועדת הביקורת לבקר את פעולות כל מוסדות האגודה ומחובתה יהיה להגיש דווח ממצה לאסיפה הכללית הרגילה, הבאה, או לכל אסיפה כללית כאשר החברים המכנסים אותה ידרשו דו״ח כזה. לפני הגשת דו״ח כזה לאסיפה כלשהי תעביר ועדת הביקורת את תוכנו המלא של הדו״ח למועצה אשר תהיה רשאית להגיב על הדו״ח ולתת הסברים מתאימים.

(בב) (2) חברי ועדת הביקורת יהיו זכאים לפי בקשתם לקבל כל חומר או מידע שהוא שיקבלו חברי מוסדות אחרים של האגודה ולהשתתף בכל הישיבות של כל מוסדות האגודה, כמשקיפים.

(בב) (3) ועדת ביקורת תהיה רשאית להצביע על ליקויים, לייעץ, לכוון, להמליץ על שיפורים ושכלולים בעבודת מוסדות האגודה או כל חלק מהם.

(בב) (4) החלטותיה של ועדת הביקורת יהיו בבחינת המלצות בלבד, פרט אם אושרו ע"י אסיפה כללית ואז יהיה להן תוקף של החלטת אסיפה כללית.

(בב) (5) בנוסף לכל האמור בתקנון זה תהא ועדת הביקורת רשאית לדרוש כינוסה של אסיפה כללית יוצאת מן הכלל, והמזכירות תהיה חייבת לכנס אסיפה כזו לא יאוחר מ־30 יום מיום דרישת ועדת הביקורת.

(גג)) חבר ועדת ביקורת לא יהיה כשיר לכהן בתפקיד כלשהו במוסדות האגודה בתקופת היותו חבר ועדת הביקורת.

(3) ועדות אחרות

(אא) המועצה תהיה רשאית לבחור ו/או למנות ועדות כלשהן לצורך הגשמת וביצוע מטרות האגודה.

(בב) בישיבתה הראשונה תבחר המועצה בועדות הבאות מבין חבריה:

ועדת המבצעים

ועדת התרבות

ועדת הבנין "בית ההגנה"

ועדת כספים

אין בהוראות ס"ק זה כדי לפגוע בסמכויותיה של המועצה לפי ס"ק (אא).

(גג))הועדות שתוקמנה לפי סעיף זה תדווחנה למזכירות על פעולותיהן ועל כל החלטותיהן.

(דד) כל ועדה תקבע את סדרי ונוהלי העבודה בה.

ה. משפט חברים

(1) באסיפה הכללית הרגילה יבחרו 3 חברים לכהן בבית דין חברים של האגודה. חברי בית הדין לא ישמשו בתקופת כהונתם בכל תפקיד אחר במוסדות האגודה.

(2)

(אא) בית הדין יהיה רשאי לדון בכל ענין ו/או תביעה שיתעוררו בעניני האגודה בין חברים באגודה ו/או בין חבר לבין מוסד ממוסדות האגודה, וכן בכל ענין אחר אשר בהסכמת כל הצדדים הובא בפני בית הדין, ובלבד שלא יהא הדבר בניגוד לחוק בישראל.

בית הדין יהיה מוסמך, בין השאר, לפסוק על הוצאת חבר מהארגון.

(בב) כל חבר או כל אחד ממוסדות האגודה יהיו רשאים לפנות לבית הדין על מנת שיכריע בשאלות פרשנות של תקנון זה או כל התיקונים שיעשו בו, מדי פעם, וקביעת בית הדין בדבר פרוש מסוים תהא מחייבת.

(גג) בית הדין לא יהיה קשור בסדרי דין כלשהם ו/או בדיני ראיות זולת אלה שיקבעו על ידו בתקנון מיוחד ו/או בתיקונים שיעשו על ידו, מדי פעם, בתקנון כזה.

7. כספים

א. האגודה תקבל כספים מהמקורות הבאים:

1. דמי חבר בסכומים שיקבעו, מדי פעם, ע"י המועצה.
2. תרומות.
3. הקצבות כספיות ממוסדות ציבוריים וממשלתיים.
4. עזבונות, הקדשים, ירושות.

ב. הגזבר, בעזרת ועדת הכספים, אם תהיה כזו, יהיה אחראי לנהול חשבונות האגודה וניהול כל הספרים שיהיו נדרשים לשם כך על פי כל דין.

ג. בתום כל שנת כספים תקציביים ולא יאוחר מ־31.7. של כל שנה, יגיש הגזבר מאזנים והצעת תקציב למועצה. המועצה תהיה רשאית לתת אישורה לתקציב המוצע בכפוף לתנאים מסוימים או להגבלות, כפי הנראה בעיניה.

ד. כל דו"חות שיוגשו ע"י הגזבר לאישור המועצה ו/או לדיון באסיפה כללית כלשהי יהיו מבוקרים ע"י רואה חשבון מוסמך, בשכר. אם רואה חשבון האמור הינו חבר באגודה — לא יהיה כשר להבחר ולמלא כל תפקיד שהוא באגודה ו/או באחד ממוסדותיה.

ה. אדם המכהן בתפקיד כלשהו באגודה, לא יהיה זכאי לקבל שכר ו/או טובות הנאה כלשהן מהאגודה, אלא אם כן אושר הדבר ע"י המועצה.

8. שנוי התקנון ופירוק

א. החלטה על שינוי תקנון זה או כל תקון בו, והחלטה על פירוק האגודה, יתקבלו באסיפה כללית יוצאת מן הכלל ובלבד שבעד החלטה כזו יצביעו לפחות ¾ מן הנוכחים באותה הצבעה.

ב. במקרה של פירוק תתמנה ועדת פירוק אשר תחליט לאילו מוסדות תרבות, נוער, סעד או רשויות מקומיות, יימסרו נכסי האגודה לאחר הפירוק, ותדווח על כך למועצה לפני פירוקה.

9. הוראות מעבר

עד לבחירת מוסדות האגודה לפי תקנון זה יוסיפו לכהן בתפקידיהם המוסדות הקיימים באגודה ודינם יהיה כאילו נבחרו לפי תקנון זה.

דברי קישור והנחיה

שנאמרו על ידי רבנס [illegible]

מורה ג 21/5/91

בערב ההפגנה

פישר I

— פניות לעורכים ולקח).

בשנת תש"ט 1949 נערך ע"י גדוד מוריה אירוע לציון
שנה להקמתו ולחימתו של הגדוד. באמצע מעמד, השמיע [illegible] מפקד
הגדוד זלמן מרט ז"ל, וכך נרשמו הדברים בדפי מחברת בכתיבה ע"י
אחד מחיילי הגדוד: "אתה מפקד שעבר עם אנשיו את הדרך הארוכה מיום פרוץ
המאורעות ועד היום הזה, דבריו היו חמים ונרגשים, ומילותיו [illegible] דיברו אל אלה
שאינם. הורגש היטב כמה הוא כואב את כאבן של האמהות השכולות.
אנשי הגדוד אמר המפקד, רצו את המוטל עליהם, לא רק
במסגרת הגדוד כי אם מחוצה לו" (סוף ציטוט)

היום, 42 שנה לאחר מותו איתך, אנו תורמים עותק הספר הלוט

מכיון בלשון מרוב המנציחה את שמו, ואנו מחזיקים בידנו את הספר

„גדוד מוריה במערכה על ירושלים". אותם מתארים בתקופה המנדט

בתוכם את סיפור לחימתם, מאבקן, אומצן, קשייו ונגיעתו של הגדוד

בשנות הראשונים.

ובגלל אירועים אלה יצאנו עולים תורמים מארגון חברי ההגנה בירושלים את

מפקדנו היום ואנו מבקשים לפרסם מפעלו של רבים נגד דמותו לנצח

השותפים. נא לקבל ולהנות - נא לשמור.

כ

[illegible]

פגישה III

כקצין מודיעין מיתי במלחמת השחרור נפל בגורלי ללוות
את ועידת גדוד מורה. וסייע לו ואף להסתייע על
רקע, ריתע כשהגדוד היה ממוקם על המוצא
והמשלטים מסביב לירושלים.
אני שמח שניתן לי לתת יד עם שאר החברים
לארגון המפגש וכן להנחותו.

טדי קולק

טדי קולק ראש עיריית ירושלים אשר נולד בוינה
קרוב מאוד 1911 ואשר רוחש הערכה אישית והערצה
למפעלו ולעם ישראל, התגלה רשמית כי מחמת
העולם המערבי עליו המיוחד היא, נפרד ממנו והשתלב
עמנו כפי שהוכח.

אנו שולחים לו מתנה זו את תמונת
יופי הכתה לבנות ומאחלים לו המשך פעולות
פוריות לתפארת העיר שבשמחה ואחדותה.

מנהל העירייה מר מיכאל גל יומר כמה מלים
ויגש ראש העיריה

גלרי

חברנו חיים גורי הודיעני כי לרגל
מחלת אשתו לא יוכל ליטול עמנו
חלק ~~באירוע~~ במפגש זה.
אנו מצטערים על כך ומאחלים
איחולי החלמה מהירה לאשתו

סלמן

אחד הלוחמים והמפקדים של הגדוד, כפי שמקובל
ומוכר לגבי מפקדים רבים ,,מפקד לוחם"
נושא עמו עד עצם[?] היום הזה זכרונות
רבים מהווי הגדוד, ממעלליו ואף מפיקודו[?].
הוא לא רק נושא זכרונות מהגדוד, אלא גם
נשא לאשתו את מזכירת הגדוד ומאז גורלו קשור
בקשריה[?] ובחוויה שאינה נמחה[?].
הוא מבקש לשמור את זכרי הפעולות[?].
יוסף סלמן | דגניה

אחד מבכירי מפקדי ולוחמי הגדוד ~~[illegible]~~ נשא
(הוא הקצין שהרגה את מפקד גייסת השריון)
את הפיקוד צה"ל ומאז מלחמת השחרור ועד
בראש גייסות השריון שאלו ונחילה שתי שריונות.
חלקו רק מתוצאות מאמציו של הגדוד להדיפת כוח הלגיון
הערבי ולהבטחת הדרגות של שטח רמת ירושלים.
צהר יוסף נגן המשיך בתפקידו בכירה
בחשיבה ומילתו להביגו!.
עתה אחרי מסע ארוך של פעולות צבאיות וציבוריות
עתה הוא נמצא עמנו ואנו מקבלים אותו
הרבה מוותיקי הגדוד לשאת את שמו.
יוסף נגן ונקשה

שילוח

נער שנולד בארגנטינה להורים שהגרו מסוריה
עשה את דרכו לארץ בדרך לא דרך בלתי לגלית ועלה
לארץ דרך לבנון ב1941. לגדוד מוריה גויס עם חבריו
בהיותו תלמיד שנה א' באוניברסיטה העברית, מייד עם פרוץ
מעשי האיבה אחרי כ"ט בנובמבר 1947.

הוא מוסמך האוניברסיטה בעברית ומזרחנות והצגה
וקיבל תואר ד"ר למוסיקולוגיה מאוניברסיטת סורבון.
ב 1986 זכה בפרס ירושלים על מחקרו בנושא מורשת
העדות וכעת מכהן כפרופסור מן המניין כראש החוג למוסיקולוגיה באוניברסיטה
העברית.

הוא בנו החייל שנפגע ושימש ה'
מפקד המבצע בזמן מותו ז"ל להעלות על הכתב
את סיפור המבצע.

אולם גם הנושא את שריון המבצע
ובא עוד ואור ויש לי הנשק להזמין
את החייל פרופ' אומן ~~שלום~~ שאלן ושמו צבי.

חזיון

חזיון אור קולי על תולדות ענף הבנקאות הירושלמי

אנו צופים ושומעים את החזיון המספר
באור ובצליל את תולדות הבנקאות הירושלמית.
אנו מבקשים מהקהל להשאר /לשבת אחר
החזיון גם. /לסייר את המפעל.

סטש

- ספר לעיון
- ספר יפעולת
- הצעה של/הספקן להגיש 10 ש״ח
- V חדר צפפון
- תמונות להמחיר פרק ואמנן שלם
- K (המנה?) אוסף מקור ומקומות
- ~~מערכת~~ תמונה להצגה לבנאים
- תמונות מהמכה של הלגנה X

סידורים לאירוע ערב ההשקה
21/5/91

ראובן – לסדר הכסאות
- [illegible] [illegible] [illegible] כסאות
- לוודא ה[illegible] הדרושה (צלום, רמקול, תמונות וכו'.
- לארגן הפעלה תקינה של ה[illegible]
- הכנת דוכן
- רמקול
- פרחים
- מים גם לשולחן והדלקת החשמל)

[illegible] – דוכן למכירת הספר
- שולחן וארגז 10 שקלים
- שולחן עם דפי רישום למשתתפים
- סגל מנוחה ומכונית לחדר הדפוס
- להביא [illegible] [illegible] ו[illegible] הדפסן
- שחרור המקום מכל פעילות
- נוכחות המזכירות במהלך האירוע
- סגל [illegible] : מזכירות, ספרים, רישום נוכחות, הכוונת האורחים.
- שלטי הכוונה והודעות.

מקום האירוע [illegible] [illegible] [illegible]
- דוכן
- [illegible] כסאות
- מערכת הגברה קול
- שלטי הכוונה

עיתון קול-העיר.

מרכז ההסברה
מחוז ירושלים

ארגון חברי ההגנה ירושלים
(מוריה)

כנס יוצאי גדוד "מוריה" לוחמי תש"ח
חטיבת "עציוני" ירושלים

ייערך ביום שלישי, ח' סיון, התשנ"א (21.5.91), בירושלים

אירועי הכנס:

א. הוצאת הספר **"אנו לך חומת מגן"** - גדוד מוריה במערכה על ירושלים

ב. קריאת כיכר בירושלים על שם **זלמן מרט** - מפקד הגדוד

יוצאי הגדוד מתבקשים לשלוח הודעה על השתתפותם לפי הכתובת:

בית ההגנה ירושלים - בית אגרון, רח' הלל 37, ת"ד 1439, טל' 02-256863 או ליוסף שלגי, טל' 255086, 02-254712

נא לצרף 10 ש"ח דמי השתתפות לכיסוי ההוצאות

הזמנות תשלחנה. אנא הודיעו לחברים

האקדמיה הלאומית הישראלית למ

דברי הנחיה
שנאמרו על ידי
2 מנהלים חורג 28/10/92
ומנהל הוצאה.
ספרו על אבי עקס

(I)

<u>נושא</u>

ברכה לאורחים ולקהל.

- לקראת השנה ה-25 לאיחודה של ירושלים אנו מברכים בהוצאתו לאור של הספר שנכתב ע"י חברנו עוזי נרקיס.

- הספר מנתח בעצם תקופה גורלית בחיי עם ישראל, תקופת התקומה והוא מתייחס למגוון רחב של רגשות, אירועים שלבים וחוויות שירושלים היא אחת מהן.

- הספר הוקדש להוריו של המחבר. החלוצים שנרדפו בגולה והביאוהו לאויר העולם בירושלים. הספר לא רק שהוא נושא את שם ירושלים „חלק של ירושלים" אלא שיש לראותו כמוקדש גם לה ועל כך תודתנו.

(2)

הצוק

בבריר חייל שבנגב הלך מצי ושחרר
נערה צעירה מעיסוקיה ופתרון
תשבצים ומיינם אותם במצפירה
הגדודים. כשהרואן שנוסח ריינתג
(רק כתוב רספר) לא חדל עד
שם היום הזה.

אני מעפיר צאת בראשית העיר
שבן אנו נמצאים בחיפוש אוינשטר.
אותו חיבה גם נשא מצי את אותם
שניים - מסתר לאשה. אומנם בחינה
אין בה צאת במלון „דיון" הלא היא
ירושלים.

אני מרשה לעצמי לשרבב השמי וכנס
הפילוספים את מצי ואסתר בלווית
עמו יד ביד לאורך כל הדרך בברכה
מזל טוב וכה לחי!

מצי מספר וסיפרו שהצלילות הלאן
קינים נערכו בצורת מסריט למצווה,
ונדמה כל היום פותחים אותם בשירים
רוסיים.
צלילות אין בידנו להלוות מן מוגימות
רוסיות והחלט. בבקשה מן הלונדון

③

סלמן

ב-2 באפריל 1948 נהרג הקסטל
ע"י הפלמ"ח ויחידת חי"ש ירושלמית ופק'ד
של שלין ירושלמי פעיל שהוטילה
עליו איזור הפעולה בעיקר ובקלט
ורחלינו על הפלמ"חאים.

ב - 1967 קרוב לעשרים שנה
לאחר מכן. מינו אותי את אמנון
את גדעון סגן אלוף לכהן
בפסגה של מטה ירושלים
המזרחית

ערב מבולר [מעלה] לעשרים שנה מספור
מנהג יזכרנו אותו שלין כיתר
גיבורי חורי ההגנה בירושלים
והוא ממשיך לשאת את דגלי
הפעולה.

יעקב סלמן ווקשה

108

(4)

עמוס מר חיים

נבצר מטדי קולק אשר
מקומו המיוחד לא נפקד
מבין דפי הספר, להשתתף
עמנו בס.נ המיוחד זה.
מילים אחדות ואת עיריית ירושלים
מ"מ ראש העיריה עמוס
מר-חיים התבקש לשאת
את דברי ברכתו.

לפי

(5)

חיים גורי

אם הספר הולך אל מגמתה
של ירושלים הרי לא יכול
להיות מתאים יותר למגמה זו
מאשר תורגם חתן פרס ישראל
הסופר חיים גורי.
בקשרי ידידות אמיצים למחבר ומשפחתו
חיים גורי מלווה את יצירתו מזה
היום שנים ונקשר המלך מלאך
דפוס המשפחה.
- החל מהמסע הלילי ופלוגה א
של הפלמ"ח בתוכנית הראשונים
מוסה, הירידה לנגב עם גוש
החשמונאים לפגישת רומל, המלחמה
בנגב הספר הלבן, העליה כמורה חקלאות
נפילת הלה, הלחימה בנגב ובגליל
עם עולים חדשים ויום כהונה ופנסיה.
בשאת מאזני הדרך
עליון גמולה הלהקה אשר הגלותם
ומוביל של ישראל לבני הנגב
משחהלו להגיע היהודים על גורלם
הנורא של יהודי אירופה הכבושה
ע"י הנאצים.

סוף

(6)

חום קורי (המשך)

השתתפו בלהקה ג'ין הצוור
חיים גורי ועוזי נרקיס ושמה
״תת-מקלע״ נלקח משם
שפזמון של חיים גורי שהושר
במנגינה רוסית.

רשות הדיבור לחבר פרולוף
רשות הדיבור לחבר תת מקלע
רעד ספינה אשר הפליגה
ולא הגיעה לנמלה.

רשות הדיבור לחבר פרולוף
רשות הדיבור לחבר תת מקלע
רעד אחים שלמים ומטען
רעד ילדי שנגזלה

רשות הדיבור לחבר פרולוף
רשות הדיבור לחבר תת מקלע

רשות הדיבור לחיים גורי

רבנשה

עוזי נרקיס (ביוגרפיה)

אינני סבור שיש מי שהוא ראוי בזה שצריך להציג בפניו את עוזי נרקיס. מי שמעונין להשלים ידע ימצא זאת בספרו. אציין רק כמה נקודות.

— נולד, גדל והתחנך בירושלים
— הצטרף לפלמ"ח בראשיתו ופעל בשורותיו ערב קום המדינה ונטל חלק במבצע פיצוץ גשר אלנבי.
— במלחמת העצמאות נלחם בירושלים ובנגב
- הצטרף והמשיך בשרותו בצה"ל ומילא תפקידים רבים ושונים הקמה ופיקוד על המכללה לביטחון לאומי, תפקידי פיקוד, הדרכה ומטה, נספח צבאי בפריז ברוסל בון והאג.
- פרש משרותו בצה"ל ב 1968 לא לפני שהספיק לנצח על המבצע הצבאי שהוליך את איחוד ירושלים ב 1967

(8)

אבי ניקוס (ג׳נשה)

אני כתבתי שני ספרים חומר של ירושלים ב 1975 והשני הרי הוא לפניכם.

אני מנסה עתה להזמין את הספר השלישי.

ספר טיפול התקופה מאז 1968 זה ממש שיר שנים ברוש המחלקה לעליה וקליטה בסוכנות היהודית וכינוס פרוט המחלקה להסברה של ההסתדרות הציונית.

המלחמה לא מסתיימת בשדה הקרב והיא נמשכת בזירה המדינית ובוודאי יש לך הרבה מה לספר על המאבק ההסברתי ובמיוחד בעזרת שהעולם במאמה לנטל ההחלטה המאפשרת את הדיונים פעמים שנתקבלה בזמן לפני 16 שנה.

אבי ניקוס בג׳נשה

196

(9)

<u>סיכום</u>

- מי שלא רצה חדר הפלאה מוזמן לגור בחדר שהניימים.
(ספר תולדות ההגנה שלחמו ונפלו של סמטת ירושלים עד הקמת של צ.ה.ל)

- אני עומד להודות למי נוכחים על כספר ועל השתתפות והשתתפו חברים רגע זה. לכל המשתתפים ולקהל המוזמנת אשר בא איתנו בשמחות.

אסיים בתקווה שהספר ישמש כספר לימוד והשראה ואני מקווה כפי שהמשורר דיין צאת ועבוא לספרו כי הלוחמים שיקראו בספר ילמדו ורואים כי שם דבר לא ניתן לנו על מגש של כסף. תודה רבה.

גפני

צוות
גליון מס' 8
ספט' 1991
תשרי תשנ"ב

חייל של ירושלים

עוזי נרקיס

ספרו של עוזי נרקיס — חייל של ירושלים — מקפל בתוכו תקופה גורלית ומרתקת בחיי עם ישראל.
צועד בנתיבו הביטחוני, מתאר המחבר את חוויותיו האישיות המקשרות חוליה אחר חוליה את חישולה של הפלדה אשר תעמוד להגנת המדינה במלחמת העצמאות ואת התמודדותו של צה"ל הצעיר עם המציאות החדשה במדינה העצמאית.
יחסי החוץ והביטחון של ישראל מצטיירים בצבעים עזים תוך תיאור תפקידו של המחבר מזווית אישית, כנספח צה"ל בפאריס.
וכן לא נפקד מקומה של החוויה הלאומית הגדולה של מדינת ישראל — מלחמת ששת הימים — והמחבר שופך אור, מניסיון אישי, על התקופה בה עוצבה נוכחות ישראל ביהודה ושומרון, בהעדר מדיניות ברורה.
עוזי נרקיס נולד בירושלים, חונך בירושלים, לחם בירושלים וזכה לשחררה במלחמת ששת הימים.
ספרו של חבר "צוות" אלוף (מיל') עוזי נרקיס מוצע לחברי האגודה במחיר מוזל במיוחד: **34 ש"ח** (במקום המחיר הרגיל: **46 ש"ח**).

לכבוד משרד הבטחון — ההוצאה לאור, רח' דוד אלעזר 27, הקריה, תל-אביב 67673

נא לשלוח לי ______ עותקים של הספר **"חייל של ירושלים"**

שם פרטי ושם משפחה __________ המען __________ מיקוד ______

טלפון בעבודה __________ טלפון בבית __________ סה"כ הסכום לתשלום ______

המחאות: לפקודת משהב"ט ההוצאה לאור

מס' כרטיס (ישראכרט/ויזה) ____/____/____/____ מס' ת"ז __________ הכרטיס בתוקף עד ______

תאריך __________ חתימה __________

תוקף המבצע 31.10.91

עוזי נרקיס - קורות חיים

עוזי נרקיס נולד, גדל והתחנך בירושלים.
כאלוף פיקוד המרכז בצה"ל, עמד בראש הגייסות אשר שחררו את ירושלים במלחמת ששת הימים, יוני 1967.

כחניך בתנועת נוער יצא להכשרה בקיבוץ אילת השחר והתגייס לשורות הפלמ"ח.
בחמש שנות שרותו השתתף כנגד הבריטים, כולל מבצע פיצוץ גשר אלנבי.

בשנת 1947, נרשם לאוניברסיטה העברית בהר הצופים שם למד ערבית, פילוסופיה וגיאוגרפיה היסטורית של ארץ ישראל. אולם לימודיו נקטעו עם פרוץ מלחמת השחרור, ותחת פיקודו שוחרר הר ציון בירושלים משליטת הכוחות הערביים;
באר שבע נכבשה ודגל ישראל הונף באילת.

לאחר קרירה צבאית מרשימה, הכוללת מינויו כראש היחידה המבצעית של המטכ"ל, נתמנה מר נרקיס ב - 1959 כנספח צבאי בפריז, בריסל, ברן והאג. עיטור לגיון הכבוד הצרפתי הוענק לו ע"י הרשויות הצרפתיות.

עם חזרתו לארץ, צה"ל הטיל עליו לייסד את המכללה לבטחון לאומי, אותה הוא ניהל במשך 3 שנים.

בתום שרותו כאלוף פיקוד המרכז בין השנים 1965-68 - פרש מר נרקיס משרותו הצבאי וקיבל על עצמו תפקיד מנכ"ל המחלקה לעליה וקליטה בסוכנות היהודית, תפקיד אשר מילא משך עשור שנים.

היום, מר נרקיס, חבר מפלגת העבודה, הינו חבר ההנהלה הציונית, ומכהן כיו"ר המחלקה להסברה של ההסתה"צ. בנוסף לכך, הוא יו"ר בשני ארגונים וולונטריים: ארגון ותיקי ההגנה, ואתר ההנצחה של גבעת התחמושת.

מר נרקיס הינו מחבר הספר "שחרור ירושלים".

הוא נשוי אב לשלושה ילדים וסב ל - 4 נכדים, גר בירושלים. אשתו אסתר (הכהן) נרקיס, הינה מנהלת האקדמיה למוסיקה בירושלים.

ה'הגנה'

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

עיריית ירושלים
המחלקה לתרבות

הזמנה

הננו מתכבדים להזמינך

לכנס הארצי של ארגון חברי ה'הגנה'
לציון
70 שנה לייסוד ארגון ה'הגנה'
50 שנה להתגייסות היישוב
לצבא הבריטי

הכנס יתקיים ביום ג', ט' באדר תש"ן
(6.3.1990), בשעה 19.00, באולם ג'ראר בכר
רח' בצלאל 11, ירושלים

מפגש חברים וכיבוד קל בשעה 18.00

הזמנה זוגית

נא לדייק

בתכנית:

דברי פתיחה: **יעקב סלמן** — יו"ר ארגון חברי ה'הגנה' בירושלים

דברי ברכה: **טדי קולק** — ראש עיריית ירושלים

עוזי נרקיס — יו"ר הארגון הארצי של חברי ה'הגנה'

ממי דה־שליט — יו"ר איגוד החיילים המשוחררים בישראל

דברים: **יצחק רבין** — שר הבטחון

★ **טכס חלוקת פרסים ומלגות** לעבודות מצטיינות בנושא: "מורשת ההגנה"

★ **חזיון אור־קולי**:
מהגנה לצה"ל
התגייסות היישוב לצבא הבריטי

בהשתתפות:
תזמורת צה"ל, בניצוחו של סא"ל **יצחק גרציאני**
הזמר: **ששי קשת**

מנחה: **עמיקם גורביץ**

ארגון חברי ההגנה ירושלים

משרד החינוך והתרבות

מרכז ההסברה

עיריית ירושלים

מתכבדים להזמינכם למפגש חברים

לקראת השנה ה-25 לאיחוד ירושלים

ולרגל הוצאת הספר **"חייל של ירושלים"**

מאת: אלוף (מיל') עוזי נרקיס

המפגש יתקיים ביום שני, כ' בחשון התשנ"ב (28/10/1991) בשעה 17:30

בבית ההגנה (בית אגרון) רח' הלל 37, ירושלים

בתוכנית:

17:30 התכנסות - כיבוד קל

18:00 דברי פתיחה: **יעקב סלמן**, יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

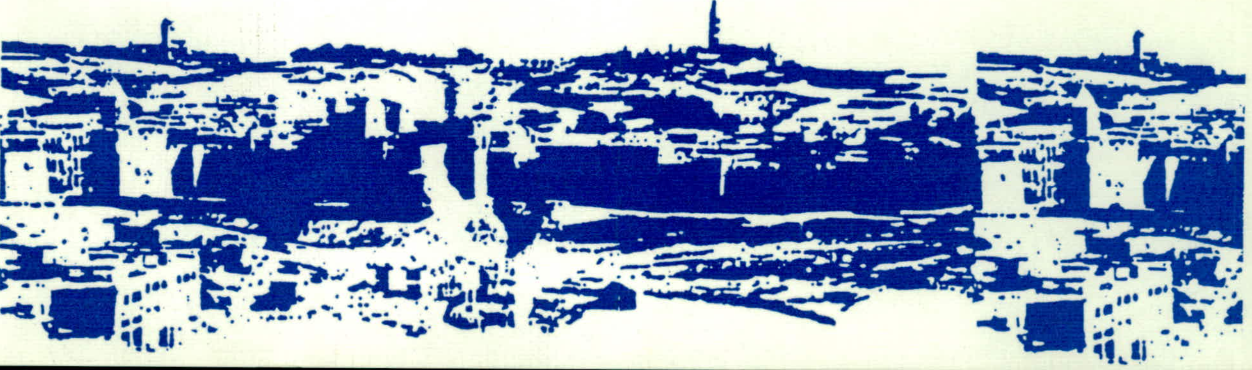
ברכות: **עמוס מר חיים**, מ"מ ראש עיריית ירושלים

דברים: **חיים גורי** - לאורך הדרך

דברי המחבר: **אלוף (מיל') עוזי נרקיס**

דוכן למכירת הספר, במחיר הנחה, יעמוד לרשות המוזמנים.

הגנה

יום ההגנה – י"א באדר

לקלין

הנך מוזמן/ת

להשתתף בעצרת לציון

יום ההגנה

במעמד סגן רוה"מ ושר החינוך והתרבות

יצחק נבון

שיתקיים ביום שני, י"א באדר התשמ"ח

13.00 בשעה (29/2/88)

באודיטוריום ע"ש מ. שייבר

בבית־אגרון, רח' הלל 37, ירושלים.

הטקס מאורגן ע"י

משרד החינוך והתרבות — מרכז ההסברה

הזמנה זוגית

נא לדייק!

בתכנית:

דברי פתיחה: יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים,
יעקב סלמן

ברכות: סגן רוה"מ ושר החינוך והתרבות,
יצחק נבון

ראש עירית ירושלים
טדי קולק

יו"ר ארגון חברי ההגנה
עוזי נרקיס

הרצאה: "ההגנה בירושלים במלחמת העצמאות"
ד"ר מאיר פעיל

הענקת פרסים לעבודות מצטיינות
של תלמידים|בנושא "מורשת ההגנה"

תכנית אמנותית: אריק לביא

מנחה: גד הראל

מפגש חברי ההגנה יתקיים באולם "בית־ההגנה"

בין השעות 13.00—12.00.

יוגש כיבוד קל

ארגון חברי ההגנה ירושלים

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

עיריית ירושלים

מתכבדים להזמינכם להשתתף בכנס לוחמי גדוד "מוריה",
אשר יתקיים בירושלים, ביום שלישי ח' בסיון התשנ"א (21.5.91).

בתכנית:

15:30 טקס קריאת כיכר ע"ש זלמן מרט ז"ל מפקד "מוריה"
אשר יערך בצומת הרחובות יפה נוף – הארזים (מפה מעבר לדף).

16:30 מפגש לוחמים בבית ההגנה (בית אגרון) רח' הלל 37, ירושלים.
כיבוד קל.

17:00 התכנסות לרגל הוצאת הספר "אני לך חומת מגן",
גדוד מוריה במערכה על ירושלים,
מאת פרופ' אמנון שילוח והוצאת מערכות.

פתיחה: יעקב סלמן

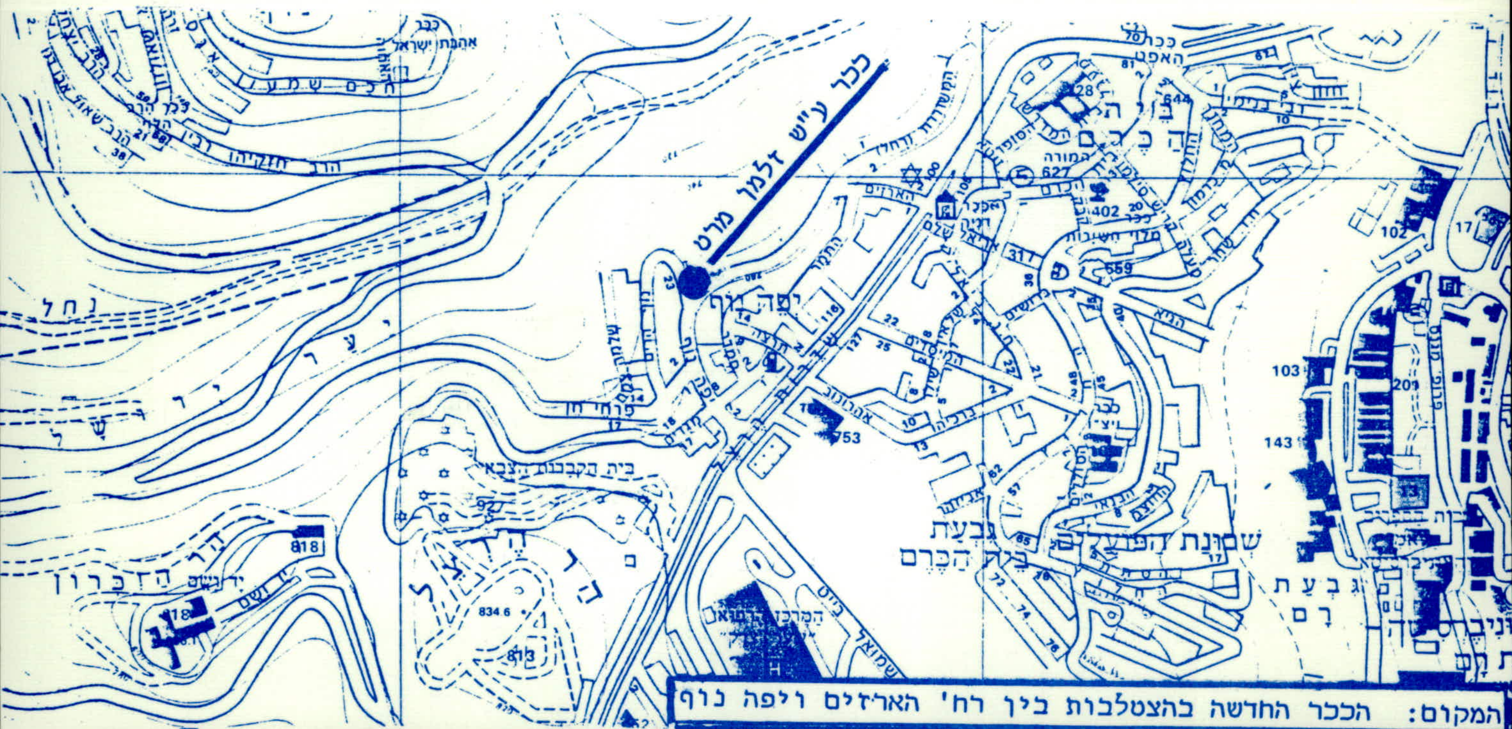
ברכות: **טדי קולק** ראש עיריית ירושלים

חיים גורי

דברי המחבר: פרופ' **אמנון שילוח**

חזיון אור קולי על תולדות ארגון ההגנה בירושלים

דוכנים למכירת הספר יעמדו לרשות המשתתפים.

ככר ע"ש זלמן מרט
המקום: הככר החדשה בהצטלבות בין רח' הארזים ויפה נוף
יפה נוף
הארזים
בית הכרם
גבעת בית הכרם
שכונת הפועלים
הר הזכרון
יד ושם
המורה

ארגון חברי ההגנה ירושלים

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

עיריית ירושלים

מתכבדים להזמינכם למפגש חברים
לקראת השנה ה-25 לאיחוד ירושלים
ולרגל הוצאת הספר **"חייל של ירושלים"**
מאת: אלוף (מיל') עוזי נרקיס

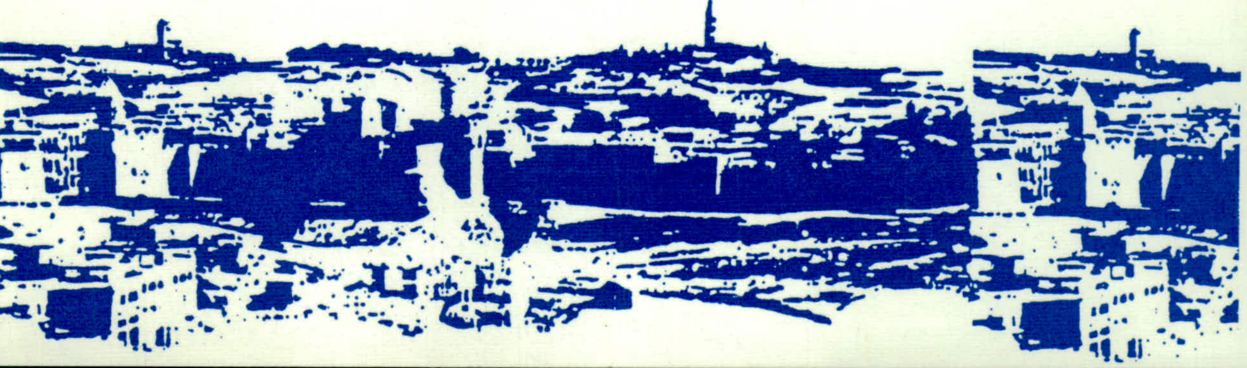
המפגש יתקיים ביום שני, כ' בחשון התשנ"ב (28/10/1991) בשעה 17:30
בבית ההגנה (בית אגרון) רח' הלל 37, ירושלים

בתוכנית:

17:30 התכנסות - כיבוד קל
18:00 דברי פתיחה: **יעקב סלמן**, יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים
ברכות: **עמוס מר חיים**, מ"מ ראש עיריית ירושלים
דברים: **חיים גורי** - לאורך הדרך
דברי המחבר: **אלוף (מיל') עוזי נרקיס**

דוכן למכירת הספר, במחיר הנחה, יעמוד לרשות המוזמנים.

הגנה

משרד החינוך והתרבות

ארגון חברי ההגנה בירושלים

מרכז ההסברה

עצרת לציון

יום ההגנה – י"א באדר

תתקיים ביום שני, **י"א באדר התשמ"ח** (29.2.88), בשעה 13.00.
באודיטוריום ע"ש מ. שייבר בבית אגרון, רח' הלל 37, ירושלים בתכנית:

ברכות: סגן רוה"מ ושר החינוך והתרבות — **יצחק נבון**
ראש עירית ירושלים — **טדי קולק**
דברי פתיחה: יו"ר ארגון חברי ההגנה — **עוזי נרקיס**
ראש עירית ירושלים — **טדי קולק**
דברי פתיחה: יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים — **יעקב סלמן**
הרצאה: "ההגנה בירושלים במלחמת העצמאות" — **ד"ר מאיר פעיל**

הענקת הפרסים לעבודות מצטיינות של תלמידים
בנושא מורשת "ההגנה"

תכנית אמנותית: **אריק לביא**
מנחה: **גד הראל**

★ **מפגש חברי ההגנה יתקיים באולם "בית ההגנה"**

— הציבור מוזמן —

הארגון הארצי של חברי ההגנה

בית אליהו - בית ההגנה, שד' רוטשילד 23, ת"א. מיקוד: 65122 טל. 03-611605,623624 ת.ד. 409

פ ר ס ע ב ו ד ת ג מ ר ע ל

ה " ה ג נ ה "

תולדותיה, פעלה ומורשתה

עבודה במסגרת בחינות הבגרות של בית-הספר
העל יסודיים בשיתוף עם הפיקוח על עבודות -
גמר במשרד החינוך והתרבות.

כללים, הנחיות וחומר עזר לתלמיד, למורה ולמדריך

תשרי תשמ"ו - 1985-86

ארגון חברי ההגנה

בית אליהו - בית ההגנה, שד' רוטשילד 23, ת"א. מיקוד: 65122 טל. 03-623624 ת.ד. 409

תלמיד

מורה

מדריך,

בדפים שבחוברת תמצא מידע הדרוש לך להכנה ולכתיבה של עבודת הגמר.

ה"הגנה" - תולדותיה, פעלה ומורשתה שזורים בהסטוריה של היישוב והתקומה היהודית בארץ ישראל. כתיבת עבודות גמר במסגרת בתי-הספר העל-יסודיים, הינו נדבך אחד בשרשרת הפעלים של ארגון חברי ה"הגנה".

הנהלת הארגון וסניפי הארגון בכל רחבי הארץ עומדים לרשותך למתן כל סיוע אפשרי בלימוד מורשת ה"הגנה" שהוותה את היסוד למדינת ישראל.

תלמיד יקר, אנו מאחלים לך הצלחה בעבודת הגמר אותה בחרת לכתוב.

החוברת כוללת:

פרק א' - תקנון הפרס

פרק ב' - רשימת נושאים

פרק ג' - ביבליוגרפיה

פרק ד' - סיוע לכתיבת העבודה

פ ר ק   א

פרס לעבודות גמר מצטיינות בנושאי ה"הגנה"

ולתלמידי כתות י"ב בבתי ספר תיכוניים

ת ק נ ו ן   ה פ ר ס

כללי

כדי לעודד למוד ומחקר של ה"הגנה", תולדותיה, פעלה ומורשתה, ינתנו מידי שנה בשנה, ע"י ארגון חברי ההגנה, פרסים לתלמידי כתה י"ב אשר יכתבו עבודת גמר על נושא הקשור לארגון ההגנה. העבודה תכתב, כמקובל, במקום בחינת בגרות באחד המקצועות הנלמדים והטעונים בחינת בגרות שבתחומם מצוי הנושא כגון: ידיעת הארץ, היסטוריה, אזרחות וכיו"ב. בנוסף לציון בתעודת הבגרות תזכה העבודה שתמצא ראויה לפרס כמפורט בתקנון זה.

1. **הפרס**

א. 1. מידי שנה ינתנו 5 פרסים או יותר כפי שיקבע לגבי אותה שנה.
2. הפרס ינתן בכסף בשעורים זהים לכל עבודה.
3. גובה הפרס יקבע מידי שנה ויודע לתלמידים בראשית כל שנה.

ב. בנוסף לפרס האישי לעבודה מצטינת, כאמור לעיל, יוענק ציון כבוד לביה"ס אשר תלמידיו ירבו לכתוב עבודות על נושאי ההגנה.

2. **נושאי העבודות, ביליוגרפיה, הנחית התלמיד**

רשימת נושאי העבודות וביבליוגרפיה יוצעו ע"י הנהלת ארגון חברי ההגנה, ויקבעו במשותף עם משרד החינוך. מתוך רשימת הנושאים יבחר התלמיד את הנושא לעבודתו תוך התיעצות עם המורה שבתחום הוראתו מצוי הנושא, ובאשורו. אחד המורים ישמש מנחה לתלמיד בעבודתו כמקובל. הנהלת ארגון חברי ההגנה תעביר למשרד החינוך רשימה של חברי הארגון מהם יוכל התלמיד לקבל מידע נוסף בנושא עבודתו וכן הדרכה והנחיה. משרד החינוך יפיץ הנושאים והביבליוגרפיה ורשימת חברי הארגון הנ"ל למנהלי בתי הספר במסגרת הנחיה כללית ותוצא על ידו בנדון.

3. **ועדת הפרס**

ארגון חברי ההגנה ימנה ועדת פרס בת 5 חברים (או יותר לפי הצורך), אחד החברים ימונה כיו"ר. משרד החינוך יצרף נציגו לועדה. החלטות הועדה תתקבלנה ברוב דעות. במקרה של תיקו יהיה ליו"ר הועדה קול מכריע. החלטת הועדה תהיה סופית.

הועדה תקבע את העבודות הראויות לפרס מתוך העבודות שתכתבנה בשנה נתונה. העבודות תוגשנה לועדה בנות בלי שם. הועדה תסכם בכתב את החלטתה בדבר מקבלי הפרס ואת נמוקיה.

הועדה תקבע את נהלי עבודתה, לרבות הקריטריונים לעבודה שתזוכה בפרס, סדרי קבלת העבודות לבדיקה וכו', תוך תאום עם הנהלת משרד החינוך ככל שידרש, ותפרסמם. הועדה רשאית, במקרה של רבוי עבודות, למנות ועדות משנה שתבאנה בפניה את המלצותיהן לעבודות זכאיות לפרס.

4. <u>טקס הענקת הפרסים</u>

א. אחת לשנה, ב"יום ההגנה", יקוים טקס פומבי בו יוענקו הפרסים למקבליהם.

ב. הטקס יערך באחריות ארגון חברי ה"הגנה".

ג. למעמד הטקס יוזמנו, בנוסף למקבלי הפרסים ובני משפחותיהם, הנשיאות וההנהלה של ארגון חברי ה"הגנה", הנהלת קרן משה ל. שייבר, חברי הארגון, הנהלת משרד החינוך, מנהלים ומורים ותלמידי הכתות בהן למדו מקבלי הפרס, נציגי משרד הבטחון, צה"ל ונציגי התקשורת. הצבור הרחב יוזמן לטקס לפי תנאי הזמן והמקום.

ד. ההזמנות לטקס תוצאנה בשם הנהלת הארגון והנהלת משרד החינוך.

ה. תכנית הטקס ומיקומו יקבעו מידי שנה ע"י הנהלת ארגון חברי ההגנה בתאום עם הנהלת משרד החינוך.

פ ר ק ב

תולדות ה"הגנה" ומורשתה

כללי

תלמידי כיתות ה'(י"א) מוזמנים לכתוב עבודה שנתית על נושא מתולדות ה"הגנה", במקצועות ההיסטוריה, תולדות עם ישראל בדורות האחרונים בארץ ובתפוצות, וידיעת העם והמדינה (אזרחות). כאן מוצעת רשימה מגוונת של נושאים על יותר משלושים שנות ה"הגנה" שבטרם מדינה ובעת כינון העצמאות. תקופה זאת, 1917 - 1949, ראשיתה בהצהרת בלפור וכיבוש הארץ בשנת 1917 - 1918, חודשי עמידת המגן בגליל העליון בחורף 1919 - 1920 וייסוד ה"הגנה" בחנוכה תרפ"א (דצמבר 1920) - וסופה במלחמת העצמאות, חדשי העמידה וההתגייסות עד הפינוי הבריטי והכרזת העצמאות, חודש בלימת הפולשים, שבעיצומו "יצאה ה"הגנה" מהמחתרת" והיתה לצבא הגנה לישראל (לפי פקודת הממשלה מסוף מאי), ומערכות ההתקפה וההכרעה עד שביתות הנשק ב-1949.

הנושאים נערכו בכמה חתכים:

- תקופות ושלבי התפתחותה של ה"הגנה";
- ארגון הכוחות והפיקוד - כוחות, חטיבות, חילות, שירותים וענפים, המפקדה הארצית (מ"א), המטה הכללי (מטכ"ל) והמפקדות המרחביות;
- השתלבות ה"הגנה" במפעלים לאומיים - ההתישבות, ההעפלה וההתנדבות הצבאית במלחמת העולם השניה;
- סוגיות ערכיות ומדיניות, שנבעו מקיום ה"הגנה" כזרוע-הכוח של ההנהגה הציונית הנבחרת, והיותה ארגון עממי המעורה בישוב המאורגן והמשתלב בכל דרכי מאבקו לעצמאות.

ניתן ללמוד ולחקור את הנושאים המפורטים להלן בעזרת הספרות המצויה, ובעיקר - בעברית. מצורפת רשימה ביבליוגרפית.

נושאים בתולדות ה"הגנה" ומורשתה

א. שלבים בתולדות ה"הגנה". אחד השלבים, מן המפורטים כאן:

- מכיבוש הארץ עד כינון הנציבות (1918 - 1920):
  = התחלות ההגנה בעצמית בעת השלטון הצבאי הבריטי, לאור מורשת "השומר" ונסיון הגדודים העבריים במלחמת העולם הראשונה.
  = "פרשת תל-חי" - העמידה בגליל העליון בחורף תר"פ (1919 - 1920).
  = מאורעות תר"פ בגליל התחתון.

= מאורעות תר"פ בירושלים .

= מהקמת "גדוד העבודה (וההגנה)" עד הקמת ה"הגנה" במרות הסתדרות העובדים, בחנוכה תרפ"א.

- ה"הגנה בשנות העשרים:

= מאורעות תרפ"א (1921).

= התארגנות ה"הגנה" בעיר ובכפר, לבטי שילוב "השומר" ו"גדוד העבודה".

- מאורעות תרפ"ט ושנות השלושים, עד המרד הערבי (1929 - 1936):

= מאורעות תרפ"ט.

= התארגנות ה"הגנה" במרות כלל-ישובית בשנות השלושים.

- המרד הערבי (1936 - 1939):

= ה"הגנה" במבחן התפרצות המאורעות והמרד ב-1936, וניצני המעבר לפעולה התקפית ("הנודדת" של יצחק שדה, מחצבות מגדל-צדק)

= מהתגוננות מקומית לפעולה התקפית במרחב (1937 - 1939) (ההתנדבות לנוטרות, "פלוגות השדה" העצמאויות, "פלגות הלילה המיוחדות" - יחידת-המחץ האנגלו-עברית בפיקוד וינגייט).

- ממרי נגד הספר הלבן מ-1939 להשתתפות במאמץ המלחמתי במלחה"ע השניה (1939 - 1945):

= ה"פו"ם", וה"הגנה" במרי נגד הספר הלבן.

= השתתפות במאמץ המלחמה ובהתנדבות הרבבות לצבא הבריטי

= הקמת הפלמ"ח וקיומו.

- המאבק לעצמאות (1945 - 1947), לשלביו:

= ממרי למאבק, הקמת "תנועת המרי העברי" (כאשר אצ"ל ולח"י חברו אל ה"הגנה" לפעול בתואם עמה, תוך קבלת מרותה של ההנהגה הציונית), ופעולות המאבק בהעפלה, במאבק-המזוין ובהתישבות, עד המשבר בקיץ 1946.

= המשך המאבק, מהתפרקות "תנועת המרי" עד הכרעת או"ם למען מדינה יהודית בחלק מהארץ (מקיץ 1946 עד נובמבר 1947).

- ה"הגנה" במלחמת העצמאות:

= מפרוץ מלחמת העצמאות, נוכח היוזמה הערבית, ועד משבר השיירות (דצמבר 1947 - מרץ 1948).

= נטילת היוזמה, המערכות על הערים המעורבות ועל רציפות המרחב היישובי, לקראת הפלישה הצפויה (אפריל - מחצית מאי 1948).

= לחימת כוחות המגן והמתישבים לבלימת הפולשים, עד כינון צה"ל וההפוגה הראשונה (מחצית מאי - מחצית יוני 1948).

= צה"ל - הוזיתות, החטיבות, הזרועות והחילות - במערכות ההכרעה ועד שביתות הנשק (יולי 1948 - יולי 1949)

ב. ה"הגנה" וארגונה לכוחותיה, שירותיה וענפיה, בארץ ובגולה.

- אחד מכוחות-השדה של ה"הגנה" בהתארגנותו ובפעילותו הקרבית, כגון:
"הנודדת";
"פלוגות השדה" (ה"פו"ש");
"פלגות הלילה המיוחדות " (S.N.S.);
"פלוגות מיוחדות " (ה"פו"מ");
"חיל השדה" (חי"ש)
"פלוגות המחץ" (ה"פלמ"ח");
- כוחות ביטחון ממשלתיים וחברי ה"הגנה" בהם, כגון חיל הנוטרים לזרועותיו, המשטרה, השתלבות במאמץ המלחמה במחה"ע השניה (שירותי-מודיעין) ושליחות הצנחנים לארצות הכיבוש הגרמני-איטלקי.
- סיפורו של ישוב כפרי או עירוני בעמידה ובהגנה, כגון בתר"פ, תרפ"ט, המרד הערבי, מלחמת העצמאות.
- אחד הענפים והשירותים ב"הגנה", כגון שירות הידיעות (ש"י), שירות הקשר, השירות הרפואי, גדודי הנוער (ה"גדנ"ע).
- התארגנות הגנתית באחת מארצות המזרח הקרוב, באירופה או בצפון אפריקה, במחה"ע השניה ואחריה.
- ה"הגנה" במחנות קפריסין.
- אחת מחטיבות ה"הגנה", לרבות חטיבות הפלמ"ח, במלחמת העצמאות.
- הקמת זרוע או חיל במלחמת העצמאות, כגון השירות האוירי (חיל האויר), השירות הימי (חיל הים), שירות משוריינים (שמ"ש), חיל התותחנים.
- אחד השלבים בהתפתחות הפיקוד הארצי והמרחבי - המפקדה הארצית והמטה הכללי; מפקדות של מחוזות, גלילות וערים (בשלוש הערים הגדולות).
- ציוד הלחימה של ה"הגנה":
= מיִצור ביתי ל"תעש".
= "רכש" בארץ ובחו"ל.
- קיום משק ה"הגנה": תקציבים, "כופר הישוב", זיקה למשק העברי, קיום הפלמ"ח בקיבוצים; הובלה והחסנה.

6/...

ג. <u>השתלבות ה"הגנה" במפעל הציוני</u>

- ה"הגנה" וההתישבות - מדיניות ואסטרטגיה ישובית, טכניקה וטקטיקה בהקמת ישובים ובהגנתם.
- ה"הגנה" בהתנדבות הרבבות לצבא במלחה"ע השניה.
- ה"הגנה" וההעפלה - המדיניות הציונית וארגון ה"מוסד" לעליה, שליחי ה"הגנה" בפעילותם ב"בריחה" ובהעפלה, בים וביבשה.

ד. <u>אישים ב"הגנה"</u>

- דמותו של אחד האישים והמפקדים, כגון: אליהו גולומב, שאול אביגור, יצחק שדה, משה דיין, יגאל אלון, אורד וינגייט (בזיקתו ל"הגנה").
- מנהיגים לאומיים וזיקתם ל"הגנה", כגון: דוד בן-גוריון, יצחק טבנקין, ברל כצנלסון, משה שרתוק (שרת).

ה. <u>ערכיה ומורשתה של ה"הגנה"</u>

- מורשת תל-חי בהתישבות ובעמידת-המגן של ישובים.
- "אושיות ההגנה" ו"פקודת החברות" (ל"ג בעומר תש"ג - 1943) - להלכה ולמעשה, נוכח קשיים מבפנים ומבחוץ.
- ההתנדבות כערך עליון ב"הגנה".
- מורשת ה"הגנה" בצה"ל, עם הקמתו.
- מקומה של האשה בארגון ה"הגנה", לשלוחותיו ולשליחויותיו, להלכה ולמעשה.

ו. <u>סוגיות במדיניות-הביטחון הציונית בטרם-עצמאות</u>

- קיום "הגנה" עצמאית-מחתרתית, תוך "שיתוף" - בגבול הרצוי והאפשרי - עם השלטון וכוחות-הביטחון שלו.
- מדיניות ההנהגה ומגמות ה"הגנה" כלפי השלטון הבריטי וכוחותיו ("יפת"), באחת מתקופות העימות: תקופת המרי ומלחמת העולם השניה, תקופת המאבק, תחילת מלחמת העצמאות והפינוי הבריטי.
- הבלגה וטוהר-הנשק בהתגוננות ובתגובה התקפית, להלכה ולמעשה.
- ה"הגנה" ויחסיה עם הארגונים ה"פורשים" ממרות לאומית - אצ"ל ולח"י.
- ה"הגנה" במבחן המרות הלאומית.
- התמורה משמירה "על הנפש ועל הרכוש" - למאבק הציוני על הארץ.
- מדיניות ההנהגה ומגמות ה"הגנה"בעימות הערבי-יהודי, ובחירת דרכי-הלחימה - באחד משלבי תולדותיה של ה"הגנה".

7/...

פ ר ק ג

מבחר ביבליוגרפי לתולדות ה"הגנה" ומורשתה

כללי

ניתן כאן מבחר ספרים, המצויים ברובם בספריות ציבוריות, וברשות משפחות רבות. בחלק מן הספרים ניתנת ביבליוגרפיה משלימה, והצבענו על כך, מעט מהספרים - באנגלית.

לפישוט הרשימה, לא כללנו כאן:

- ביבליוגרפיה להיסטוריה הכללית של הישוב העברי והתנועה הציונית.
- כתבי מנהיגים ואישי-ציבור, לרבות דברים על זיקתם ל"הגנה", כגון דוד בן-גוריון, משה שרתוק (שרת).
- מאמרים.

המעיין ימצא מידע ביבליוגרפי רב על מאמרים בתולדות ה"הגנה", שהופיעו בחוברות "מערכות", ירחון ה"הגנה" וצה"ל, בחוברות האינדקס של הירחון. עוד ספרות, ויעוץ ביבליוגרפי, ניתן לקבל בספריה שב"בית אליהו גולומב - בית ההגנה", שדרות רוטשילד 23, תל אביב.

סקירות כלליות

1. א. סלוצקי, יהודה ואחרים (עורכים). ספר תולדות ההגנה (בשלושה כרכים, שמונה ספרים), תל אביב, כרך א-1954, ב-1959, ג-1972.
   ב. סלוצקי, יהודה. קיצור תולדות ההגנה (בספר אחד), תל אביב 1978.
2. עילם, יגאל. ההגנה - הדרך הציונית אל הכוח, תל אביב 1979 (ועוד ביבליוגרפיה - שם).
3. פעיל, מאיר. מן ה"הגנה" לצבא הגנה, תל אביב 1979.

אישים ומפקדים

4. אביגור, שאול. עם דור ההגנה, תל אביב, א[5] - 1978, ב[2] - 1978.
5. אבידר, יוסף. בדרך לצה"ל[3], תל אביב 1977.
6. ארד, יצחק (טולקה). נעורים בלחימה, תל אביב 1979.
7. גולומב, אליהו (ערך יהודה ארז), חביון עוז, תל אביב 1953.
8. דוידקה, סיפורו של (עורכים: אברהם יבין, שלמה דרך) תל אביב 1974.
9. דיין, משה. אבני דרך (הפרקים הנוגעים), ירושלים ותל אביב 1976.
10. חוטר-ישי, אהרן. רק אתמול[2] (סיפורי סניגור על חברי "הגנה"), תל אביב 1961.
11. יונה, אמנון. ללא עקבות[2] (חבלה בחו"ל), תל אביב 1965.

12. כהן, אדיר. ברוח סערה (מחיי יהודה ארזי), ירושלים 1966.
13. כרמי, ישראל. דרך לוחמים[5], תל אביב 1976.
14. כרמל, משה. מערכות צפול, תל אביב 1949.
15. לסקוב, שולמית. יוסף טרומפלדור[2], תל אביב 1979 (ועוד ביבליוגרפיה - שם).
16. מרדור, מאיר (מוניה). שליחות עלומה[8], תל אביב 1979. (ועוד ביבליוגרפיה - שם).
17. נדב, צבי. מימי שמירה והגנה, תל אביב 1954.
18. סייקס, כריסטופר. אורד וינגייט (תרגם:יעקב גולדמן) (הפרקים הנוגעים), תל אביב 1961.
19. עקביה, אברהם (עורך). הידיד, אורד וינגייט (הפרקים הנוגעים), תל אביב 1979.
20. רבין, יצחק, פנקס שרות א (הפרקים הנוגעים), תל אביב 1979.
21. רטנר, יוחנן. חיי ואני, ירושלים ותל אביב 1978.
22. שדה, יצחק. מה חידש פלמ"ח, מרחביה 1950.
23. הנ"ל. כתבים א, תל אביב 1980.

שלבים

"השומר"

24. השומר, קובץ - (בהוצאת ארכיון העבודה), תל אביב תרצ"ז.
25. יצחק בן-צבי ואחרים (עורכים), ספר השומר - דברי חברים; תל אביב תשכ"ב.
כן ראה מס. 17.

מלחמת העולם הראשונה

26. עילם, יגאל. הגדודים העבריים במלחמת העולם הראשונה, תל אביב 1973.
27. ליבנה, אליעזר ואחרים (עורכים), ניל"י - תולדותיה של העזה מדינית, ירושלים ותל אביב תשכ"א.

תל-חי ומורשתה

28. ריבלין, גרשון (עורך), מורשת תל-חי[2], תל אביב 1952.
29. רוגל, נקדימון. תל-חי - חזית בלי עורף, תל אביב 1979.

המרד הערבי

30. חבס, ברכה (עורכת). מאורעות תרצ"ו, תל אביב תרצ"ז.
31. ארנון-אוחנה, יובל. פלאחים במרד הערבי בארץ ישראל, תל אביב 1978.
כן ראה מס. 115.

מלחמת העולם השניה

א. בארץ

32. באואר, יהודה. דיפלומטיה ומחתרת במדיניות הציונית במלחמת העולם השניה, מרחביה 1966.
33. גלעד, זרובבל (עורך). מגן בסתר, ירושלים תש"ח.

ב. עמידה בשואה

34. גראיק, סטפן. שלושה ימי קרב (בגטו ורשה), תל אביב 1972.
35. זרובבל (עורך). גבורת ורשה, תל אביב 1943.
36. חרמש, חיים. מבצע "אמסטרדאם", תל אביב 1971.
37. צוקרמן, יצחק (אנטק) ובסוק, משה (עורכים). ספר מלחמות הגיטאות, תל אביב 1954.

ג. צנחנים

38. בונדי, רות. השליח - חייו ומותו של אנצו סרני. תל אביב 1973.
39. ברסלבסקי משה. חנה סנש. תל אביב 1952.
כן ראה מס. 33.

המאבק

40. אופק, אוריאל. ליל הגשרים, תל אביב תשמ"א
41. נאור, מרדכי. השבת השחורה, תל אביב תשמ"א.
42. "מערכות" חוברת 230 (מאי 1973).

מלחמת העצמאות

43. בן-גוריון, דוד. יומן המלחמה, תש"ח-תש"ט (עורכים: גרשון ריבלין, ואלחנן אורן) תל אביב 1983.
44. גוברין, פנחס. צו גיוס תש"ח (מרכז גיוס), תל אביב 1976.
45. לורך, נתנאל. קורות מלחמת העצמאות[2], רמת גן 1963.
46. תולדות מלחמת הקוממיות (הוצאת צה"ל - ענף היסטוריה ו"מערכות"), תל אביב 1959.

חילות, ענפים ושרותים ב"הגנה"

47. א. גלעד, זרובבל (עורך). ספר הפלמ"ח, תל אביב 1953
ב. אלון, יגאל. מערכות פלמ"ח (פרקי "מגמות ומעש" מהספר הנ"ל), תל אביב 1966.
48. דיין, דוד. חן, אנחנו נוער (הגדנ"ע), תל אביב 1977 (הפרקים הנוגעים)
49. דקל, אפרים. עלילות ש"י[2], תל אביב 1965.
50. טבת, שבתאי. גדעונים (קשרים בהעפלה), תל אביב 1968.
51. כהן, ירוחם. לאור היום ובמחשך (זכרונות מהפלמ"ח, ומהמחלקה הערבית בו), תל אביב 1969
52. ריבלין, גרשון (עורך). לאש ולמגן[3] (תולדות הנוטרות), תל אביב 1964

<u>חטיבות וחילות שהקימה ה"הגנה" במלחמת העצמאות</u>

53. א. איילון, אברהם. חטיבת גבעתי במלחמת הקוממיות, תל אביב 1959.
ב. הנ"ל. חטיבת גבעתי מול הפולש המצרי (המשך הנ"ל), תל אביב 1963.
54. אשל, צדוק, חטיבת כרמלי במלחמת העצמאות, תל אביב 1973.
55. חטיבת הנגב במערכה, תל אביב ללא תאריך (?1949)
56. טל, אליעזר. מבצעי חיל-הים במלחמת הקוממיות, תל אביב 1964.
57. "יפתח" אחוזת הסופה, בת-ים 1970.
58. עציוני, בנימין (עורך). אילן ושלח - דרך הקרבות של הטיבת גולני, תל-אביב ללא תאריך (?1949)
59. ריבלין, גרשון וסיני, צבי. חטיבת אלכסנדרוני במלחמת הקוממיות, תל אביב 1964.
60. שאלתיאל, דוד. ירושלים תש"ח, תל אביב 1981.
61. שחן, אביגדור. כנפי הניצחון (חיל האויר במלחמה), תל אביב 1966.

<u>ערים וישובים בעמידתם</u>

62. אוליצקי, יוסף ממאורעות למלחמה (תל-אביב, חולון ובת-ים במלחמת העצמאות), תל-אביב ללא תאריך (?1949)
63. אשל, צדוק. מערכות ה"הגנה" בחיפה, תל אביב 1978.
64. בהרב, ברל (מכנס). ימי רמה - פרקי רמת הכובש[2] (במרד הערבי ובמלחמת העצמאות), תל-אביב 1964
65. בר-יוסף, יהושע. ורב ישועות (צפת במלחמת העצמאות), תל אביב 1966.
66. ההגנה בתל-אביב, תל אביב 1956.
67. טריינין (טמיר), אברהם ואופק, אוריאל, מעוז עציון, תל אביב 1949.
68. יוסף, דב. קריה נאמנה (ירושלים במלחמת העצמאות), ירושלים ותל אביב 1960.
69. ינאית, רחל (עורכת). ההגנה בירושלים, ירושלים 1975.
70. כרמון, דוד (עורך). המצודה בקידמת הכינרת[2] (עין גב במלחמת העצמאות), תל-אביב 1962.
71. לירון, אהרן. ירושלים העתיקה במצור ובקרב[3], תל אביב 1978.
72. לארקין, מרגרט. השמש לא עמד דום[6] (תרגם: זיוי שורר) (יד-מרדכי במלחמת העצמאות) תל אביב 1977.
73. תלמי, אפרים (עורך). בקו האש (ישובים במלחמת העצמאות), תל אביב 1950.

<u>תעש ורכש</u>

74. וזה, פנחס. המשימה - רכש. תל-אביב 1966
75. וינברג, אברהם. פרקי תעש, תל-אביב 1951.
76. מרדור, מאיר. רפא"ל (בפרקים הראשונים), תל-אביב 1981.

77. עברון, יוסף. התעשיות הבטחוניות בישראל (בפרקים הראשונים), תל-אביב 1980.
78. סלייטר, ליאונרד. הנאמנים (תרגם?), תל-אביב 1971.
79. קגן, בנימין. הם המריאו בעלטה, תל-אביב ללא תאריך (1957?).

הגנה בגולה, במלחמת העולם השניה ואווריה

80. אטלס, יהודה. עד עמוד התלייה[4], תל-אביב 1978. (מוותרת הלוצית בעיראק).
81. בן-דוד, יהודה. חרב בנכר (הגנה באירופה), תל-אביב 1978.
82. נאיר, יוסף (יהושפט). מעבר למדבר (מוותרת חלוצית בעיראק), תל-אביב 1973.

ה"הגנה"בישוב ובתנועה הציונית

כללי

83. הורוביץ, דן וליסק, משה. מישוב למדינה - יהודי ארץ-ישראל בתקופת המנדט הבריטי כקהילה פוליטית, תל אביב 1977.
כן ראה מט. 3.

ה"הגנה" וההעפלה

א. כללי

84. נאור, מרדכי. ההעפלה - 1943 - 1948, תל אביב 1978 (ועוד ביבליוגרפיה-שם).

ב. אניות

85. אליאב, אריה (ליובה). הספינה אולואה, תל-אביב 1967.
86. דרוז'י, ד'ק. פרשת אקסודוס באור חדש ("יציאת אירופה") (תרגם: צבי ארד), תל-אביב 1971.
87. הדרי, זאב וצחור, זאב. אניות או מדינה (פאן יורק" ו"פאן קרסנט"), תל-אביב 1981.
88. חבס, ברכה. הספינה שניצווה[2] ("יציאת אירופה"), תל-אביב 1954.

ג. מעשים וזכרונות

89. אבריאל, אהוד. פתחו שערים, תל-אביב 1976.
90. באואר, יהודה. הבריחה, מרחביה 1974.
91. בראגינסקי, יהודה. עם וותר אל חוף, תל-אביב 1965.
92. דוידזון, מאיר, וילה פזינה (חיילים בשרות ההעפלה), תל-אביב 1969.
93. דקל, אפרים. בנתיבי הבריחה, תל-אביב 1959.
94. חבס, ברכה. פורצי השערים[3], תל-אביב 1971.
95. הנ"ל. פורצי השערים ממזרח ומים[2], תל-אביב 1970.

96. סטון, י.פ. בדרך המוותרת לארץ-ישראל (תרגם בנימין גלאי), תל-אביב 1947.
97. סרני, עדה. ספינות ללא דגל (תרגמה דבורה אילון-סרני), תל אביב 1975.
98. קונפינו, ברוך. עליה ב׳ מחופי בולגריה, ירושלים 1965.

ה"הגנה וההתישבות

99. אורן, אלחנן. התישבות בשנות מאבק - אסטרטגיה ישובית בטרם-מדינה, ירושלים תשל"ח.
100. חבס, ברכה. חומה ומגדל - ההתישבות החדשה בשנות המצור, תל-אביב תרצ"ט.
101. וייץ, יוסף. התנוולותנו בתקופת הסער, מרחביה 1947.
כן ראה מס. 5.

ה"הגנה" וההתנדבות הצבאית במלחמת העולם השניה

102. אהרן, ולסלי פנחס. גלגלים בסופה (פלוגת ההובלה של החי"ל), תל-אביב 1968.
103. ארבל, עמיהוד. תותוים על הסניו, תל-אביב ללא תאריך (1949?).
104. גלבר, יואב. תולדות ההתנדבות, ירושלים, א. ההתנדבות ומקומה במדיניות הציונית והישובית
ב. המאבק לצבא עברי. ג. נושאי הדגל (שליחותם של המתנדבים לעם היהודי).
ד. בין בריטים ערבים וגרמנים.
105. "מערכות" חוברת קכ"ז (מרס 1960).

ה"הגנה" והארגונים הפורשים ממרות לאומית - אצ"ל ולח"י

106. בגין, מנווח. המרד, תל אביב 1950.
107. בנאי, יעקב (מזל). חיילים אלמונים - ספר מבצעי לח"י, תל-אביב 1958.
108. ילין-מור, נתן. לוחמי חירות ישראל, ווַיפה 1974.
109. ניב, דוד מערכות הארגון הצבאי הלאומי, תל-אביב, א - 1965, ב - 1965, ג - 1967,
ד - 1973, ה - 1976, ו - 1980.
110. שביט, יעקב. עונת הציד - הסזון, תל-אביב 1976.

הערבים בעימות עם הישוב היהודי

111. בעיני אויב - שלושה פרסומים ערביים על מלחמת הקוממיות (תרגם: שמואל סבאג-שגב),
תל-אביב 1954.
112. מאוורי הפרגוד - ועדה פרלמנטרית עיראקית על המלחמה בישראל (תרגם: שמואל שגב),
תל-אביב 1954.
113. אסף, מיכאל. תולדות התעוררות הערבים בארץ-ישראל ובריחתם, תל-אביב 1967.
114. פורת, יהושע. צמיחת התנועה הלאומית הערבית הפלסטינאית, 1929-1918[2],
תל-אביב 1976.
115. הנ"ל, ממהומות למרידה, התנועה הלאומית הערבית הפלסטינאית, 1939-1929,
תל-אביב 1978.

13/...

.116 שמעוני, יעקב. ערביי ארץ-ישראל, תל-אביב תשי"ז.

W. Khalidi (ED), From Haven to Conquest, Beirut 1971 .117

<u>הנציבות, כוחות הביטחון הממשלתיים</u>

.118 מונטגומרי, זכרונות - (תרגם: יעקב גולדמן) (הפרקים הנוגעים), תל-אביב 1959.

.119 סייקס, כריסטופר. מבלפור ועד בווין - מאבקים על ארץ-ישראל[2] (תרגם:שלמה גונן), תל-אביב 1975.

Cohen, Michael J. PALESTINE: RETREAT FROM THE MANDATE- THE MAKING OF BRITISH POLICY, 1936-1945, LONDON 1978 .120

Idem, PALESTINE AND THE GREAT POWERS, 1945-1948, Princeton, 1982 .121

Kirk George E. THE MIDDLE EAST IN THE WAR, 1939-1945, Oxford 1953 .122

Major Wilson, R.D. CORDON AND SEARCH - WITH 6th AIRBORNE DIV. IN PALESTINE, Aldershot, 1949 .124

<u>ביבליוגראפיה נוספת</u>

.125 אבידר, יוסף - הנחת היסודות לצה"ל, סקירה חודשית 3-2, 1983

.126 אורן, אלחנן - ההתישבות כתשתית לעצמאות 1949-1978, סקירה חודשית 3-4, 1982

.127 בן-דוד, יהודה - חרב בנכר, מעלילות ה"הגנה" באירופה, תל-אביב 1978

.128 ברגינסקי, יהודה- עם חותר אל חוף, תל-אביב תשכ"ה

.129 גיל (ליפשיץ), יעקב - ספר הבריגדה היהודית, תל-אביב, תש"י

.130 גילברט מרטין - אטלס הסכסוך הערבי-ישראלי, תל-אביב 1980

.131 ואלך, יהודה (עורך) - אטלס כרטא לתולדות ארץ-ישראל מראשית ההתישבות ועד קום המדינה ירושלים 1972

.132 ואלך, יהודה (עורך) - תש"ח: קובץ תעודות ממלוחמת העצמאות. חוברת מורחבת של "מערכות", מס. 263/4, תשל"ח

.133 וזה, פנחס - המשימה - רכש, תל-אביב 1966

.134 ספר תולדות ה"הגנה", ספרים א-ג (8 כרכים), עורכים ומחברים בן-ציון דינור, שאול אביגור יהודה סלוצקי ואחרים, תל-אביב תשי"ד-תשל"ג

.135 קיצור תולדות ה"הגנה" - עורכים ומחברים: שאול אביגור, יהודה סלוצקי, גרשון ריבלין, תל-אביב 1978.

.136 שבא, שלמה - שבט הנועזים ("השומר"), מרחביה 1970

פרק ד

הטיוע ע"י חברי ארגון ההגנה

מערכת הכללים המקובלת במשרד החינוך והתרבות בכל הנוגע לכתיבת עבודות-גמר במסגרת תעודת הבגרות, חלה גם על התכנית הזאת.

ארגון חברי "ההגנה" רוצה ומוכן לסייע כמיטב יכלתו, לבתיה"ס ולתלמידים בכל הקשור ללימוד מורשת ההגנה וכתיבת עבודות גמר על אחד הנושאים הקשורים ב"הגנה".

להלן רשימת סניפים של הארגון ושמות חברים פעילים, בחלקי ארץ שונים, אליהם ניתן לפנות ולבקש עצה ותדרון:

		כתובת	טלפון
ירושלים	-	בית ההגנה, בית אגרון, רח' הלל 37	02-226863
תל אביב	-	בית אליהו גולומב, שדרות רוטשילד 23	03-611605
חיפה	-	בית ההגנה, רח' פבזנר 33	04-31052
פתח-תקוה	-	מר חיים ביילי	03-9321062
נתניה	-	מר פנחס אהרונוביץ	053-91244
רמת-גן	-	מר צבי גרמן	03-471001
באר-שבע	-	מר יצחק ערן	057-690229
באר-שבע	-	מר חיים תבורי	057-73868
חניתא	-	מר איתמר בן-ברק	04-967301
רחובות	-	מר ישי יבנה	08-455623
רחובות	-	מר משה אהרונוב	08-450757
ראשון לציון	-	מר ישראל מילמן	03-942862
גבעתיים	-	מר יצחק אייגס	03-723425
גבעתיים	-	מר משה גרשוני	03-723425
רמת-השרון	-	מר אירה קנושר	03-298330
ירושלים	-	מר בן-ציון אבני	02-522932
ירושלים	-	מר יעקב סלמן	02-525612
תל-אביב	-	מר יוסף ורד	03-611605
תל-אביב	-	מר מרדכי סנפיר	03-232123
תל אביב	-	מר יהודה בן-דוד	03-477989
הרצליה	-	מר ישראל עמיר	052-544842
חיפה	-	מר יעקב לישנסקי	04-530214
חיפה	-	מר שלמה תבורי	04-84615
חדרה	-	מר אליעזר טמיר	063-31262

רשימת יו"ר סניפי ארגון ה"הגנה"

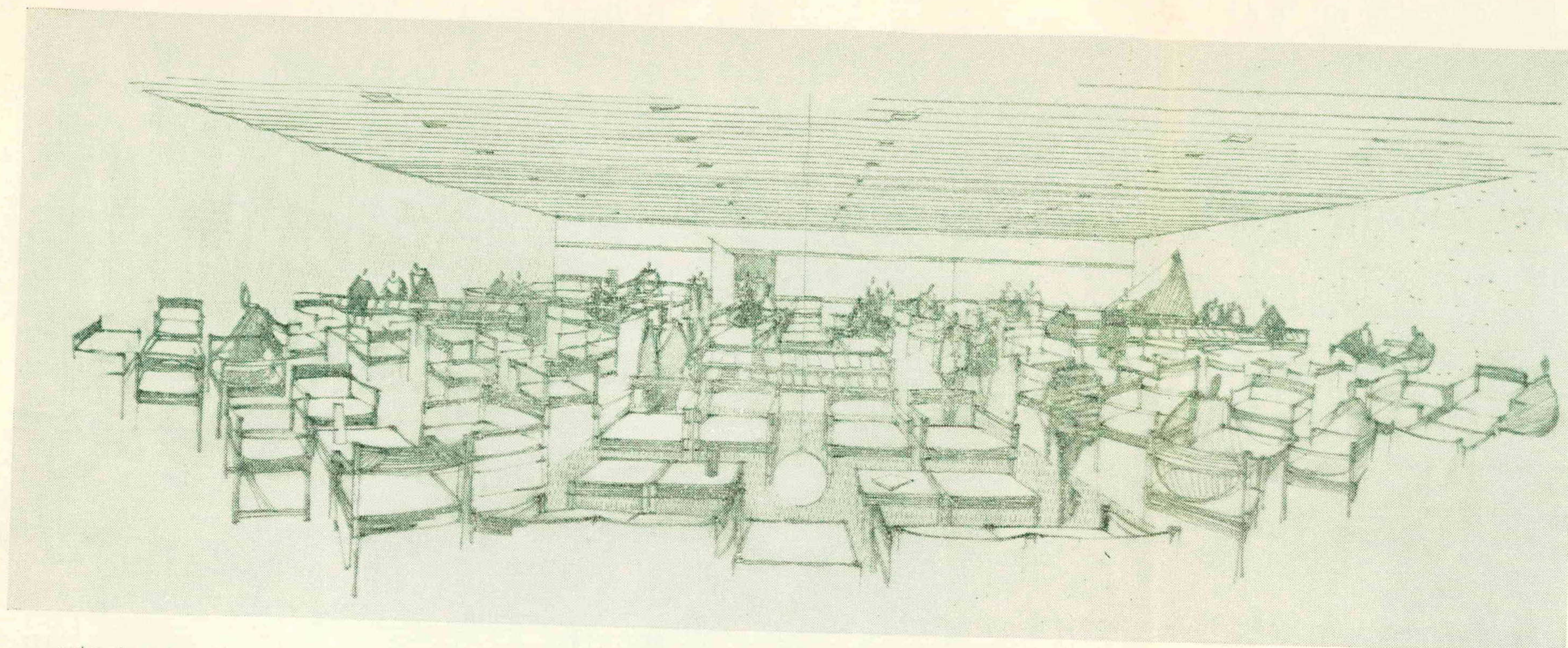
מס.	שם	סניף	כתובת בעבודה	טלפון	כתובת בבית	טלפון
1.	סלמן יעקב	ירושלים		02-226261	הבנאי 24, ירושלים	02-525612
2.	סנפיר מרדכי	תל-אביב			ביירון 11, תל אביב	03-232123
3.	לישנסקי יעקב	חיפה	העצמאות 90, חיפה	04-530214	ווג'ווד 11, חיפה	04-82987
4.	הגלעדי אליהו	נתניה			אוסישקין 36, נתניה	053-23407
5.	אהרונוב משה	רחובות			רוזנסקי 6, רחובות	08-450757
6.	עמיר ישראל	הרצליה			קהילת ציון 42, הרצליה	052-544842
7.	שכטר שמעון	הרצליה	תעשיה צבאית, רמת השרון	03-472131	יגאל אלון 17, ב' הרצליה	052-88117
8.	טמיר אליעזר	חדרה	מנהל יד-לבנים, חדרה	065-23004	רמב"ם 35, חדרה	065-31262
9.	פיין צביה	ראשל"צ			כצנלסון 50, ראשון לציון	03-947767
10.	זלצברג יהושע	בני ברק			אנילביץ' 64, בני ברק	03-787571
11.	וינר וילי	נהריה	עירית נהריה	04-922121		
12.	מיבר מאיר	צפת			הר-כנען, ת.ד. 14, צפת	067-731619
13.	תבורי חיים	באר שבע			סוקולוב 16, באר שבע	057-73868
14.	ביילי חיים	פתח-תקוה			בן-צבי 40, פתח תקוה	03-9321062
15.	הלרשטיין ישעיהו	גוש דן			מודיעין 172, גבעתיים	03-728540
16.	גרשוני משה	גוש-דן			קק"ל 5, גבעתיים	03-723425

רשימת מזכירי סניפי ארגון ה״הגנה״

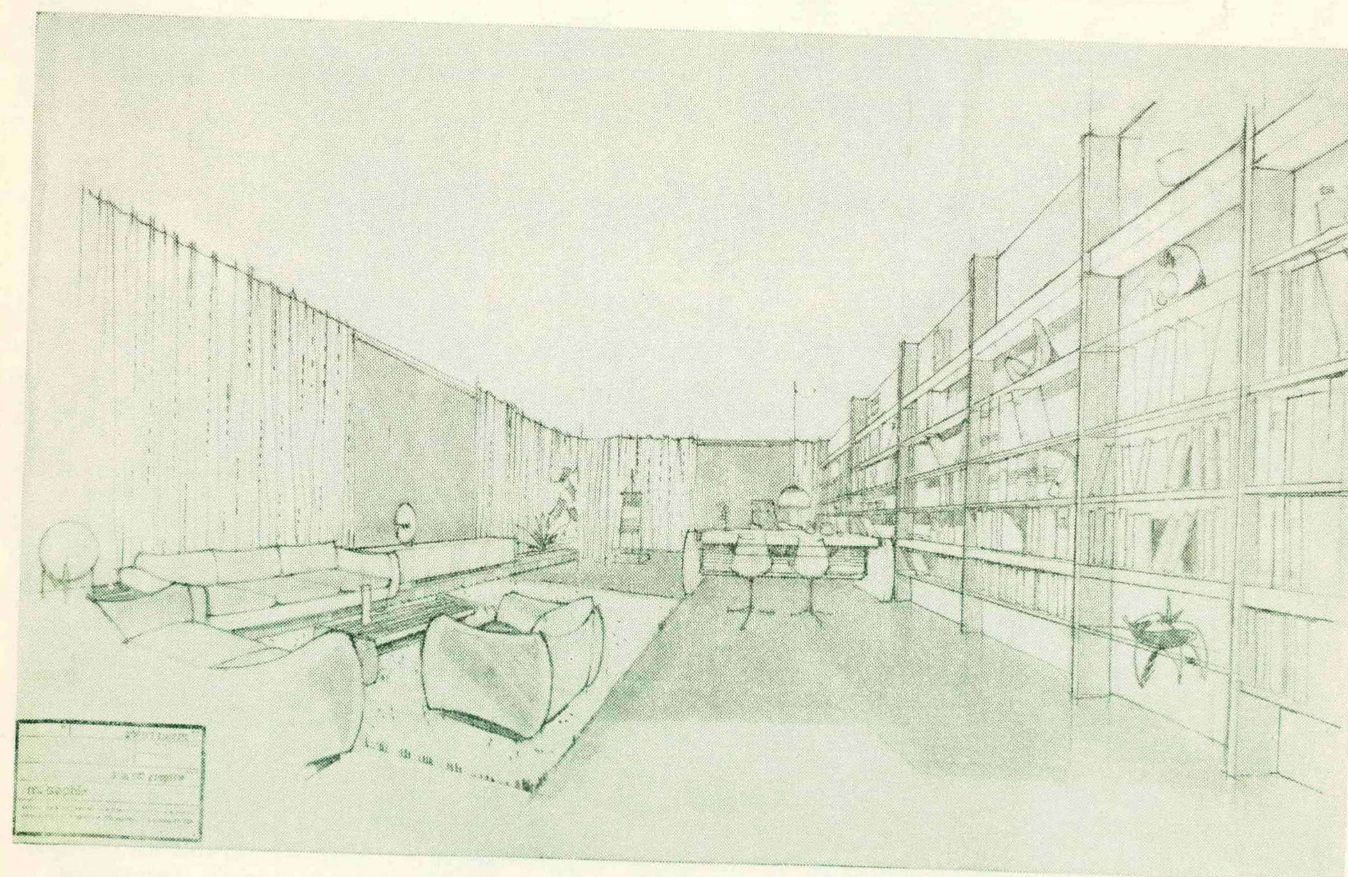
מס.	שם	סניף	כתובת בעבודה	טלפון	כתובת בבית	טלפון
1.	אבני בן-ציון	ירושלים	בית אגרון, הלל 37, ירושלים	02-226863	יפה נוף 10, ירושלים	02-522932
2.	מרגלית יצחק	תל-אביב	גימלאי		המעפילים 24, תל אביב	03-332853
3.	שפירא אפרים	תל-אביב	גימלאי		משה שרת 39, תל אביב	03-458086
4.	קנושר אירה	תל-אביב	בוסתנאי 5, רמת השרון	03-474832	פינסקר 8, תל אביב	03-298330
5.	ליטני דוד	חיפה	ועד הר-הכרמל, שדי מוריה 71	04-242478	ככר היינה 12, חיפה	04-80515
6.	אהרונוביץ פנחס	נתניה	עירית נתניה	053-28867	דוד המלך 21, נתניה	053-91244
7.	יבנה ישי	רחובות			בית הפועלים 1, רחובות	08-455623
8.	מילמן ישראל	ראשל״צ			הירדן 48, ראשל״צ	03-942862
9.	אייגס יצחק	גוש דן			גנסין 26, גבעתיים	03-324090

רשימת החברים וכתובותיהם הפועלים באיזורים במקביל למחוזות משרד החינוך והתרבות

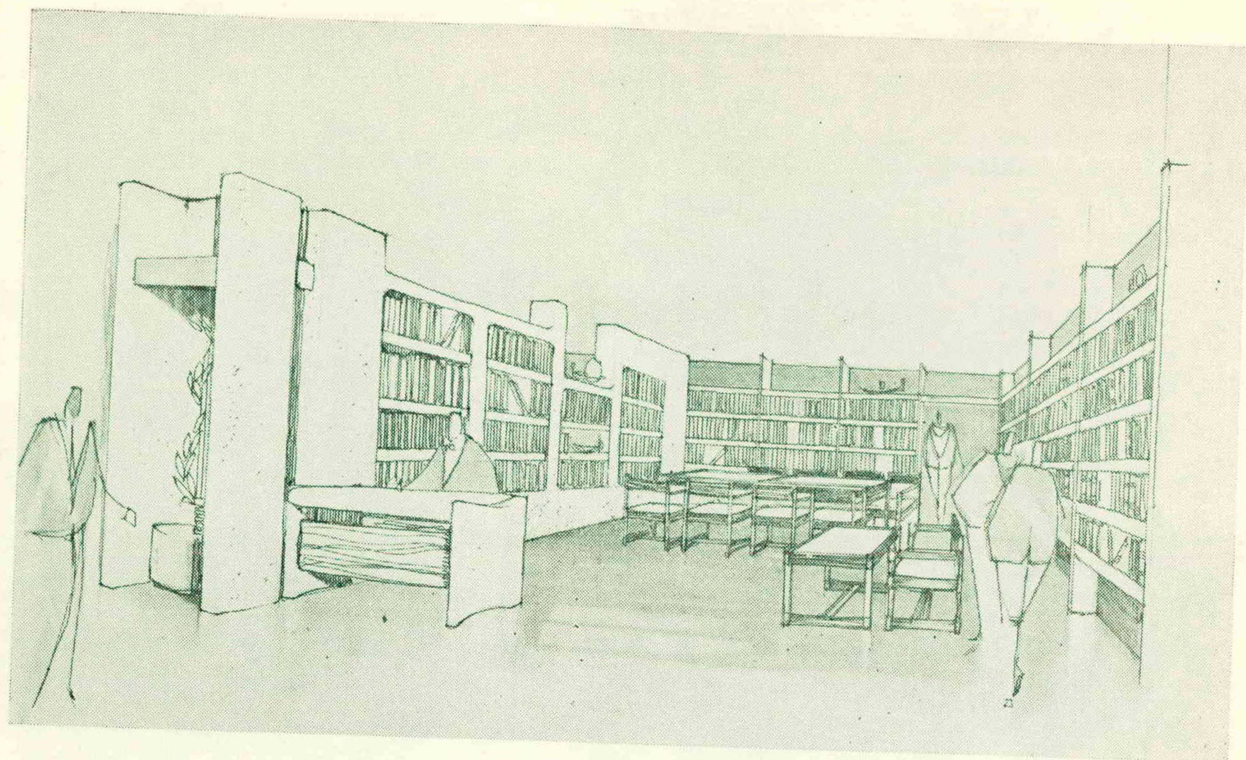
המחוז	שם ומשפחה	כתובת	טלפון
ירושלים	רחבעם עמיר	הפלמ"ח 56, ירושלים	02-633603
ת"א - גוש דן	יהודה בן דוד	בת יפתח 14, צהלה	03-477989
מרכז - מנתניה עד גדרה	צבי גרמן	הגפן 20, רמת השרון	03-471001
חיפה - מחדרה עד טבעון	שלמה תבורי	רח' אילנות 31, חיפה	04-84615
דרום - מגדרה דרומה	יצחק ערן	מושב עומר	057-690229
צפון - מנהריה צפונה	שלמה תבורי	רח' אילנות 31, חיפה	04-84615
ההתישבות העובדת	איתמר בן-ברק	קיבוץ חניתא, ד.נ. גליל מערבי 22 885	04-967301

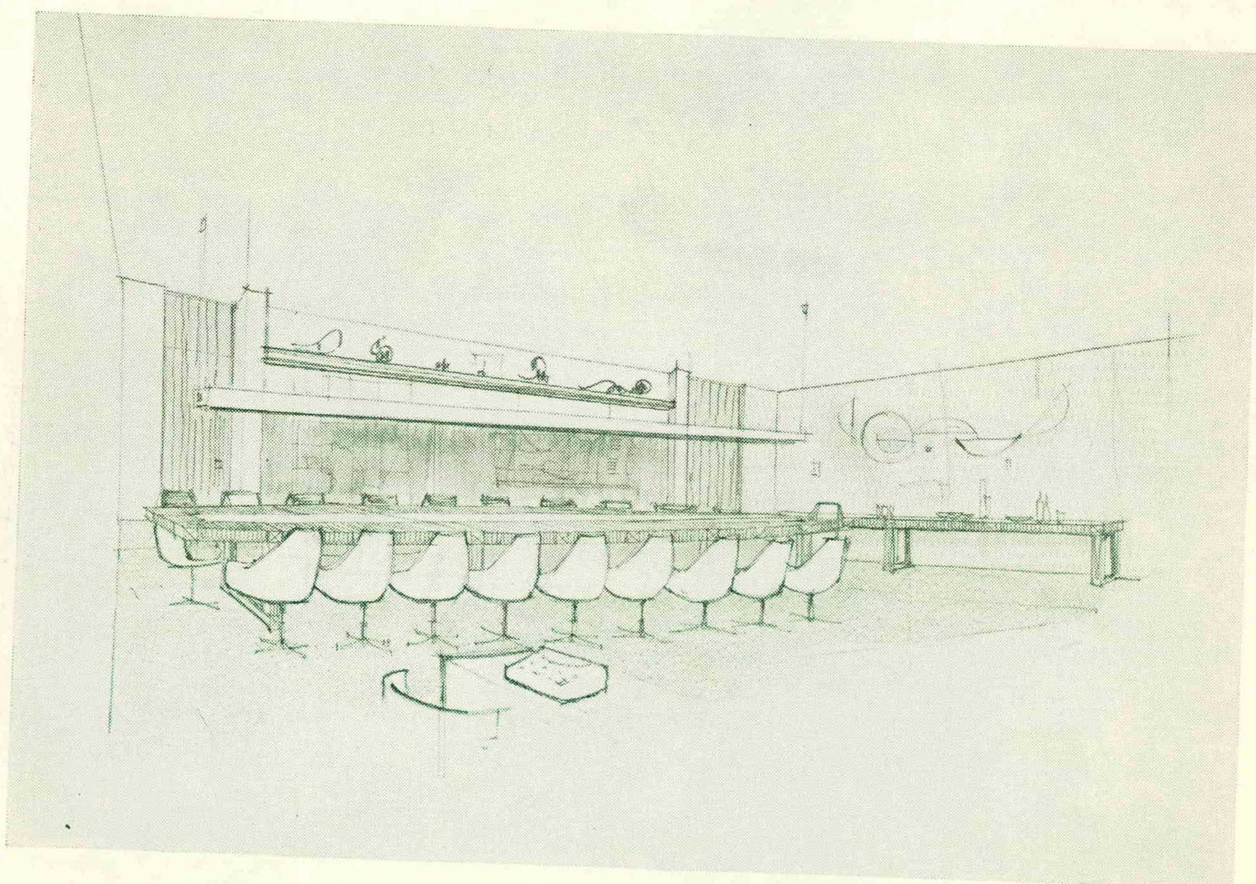
המועדון יעמוד לרשותם של ותיקי־ה"הגנה" בירושלים וישמש מקום לכינוסם של בני־נוער לתכלית חינוכית־תרבותית־הסברתית. אולם זה תוכנן כך, שיוכל לכנס לתוכו קהל רב על גבי שורות־שורות של כסאות בשעת־צורך

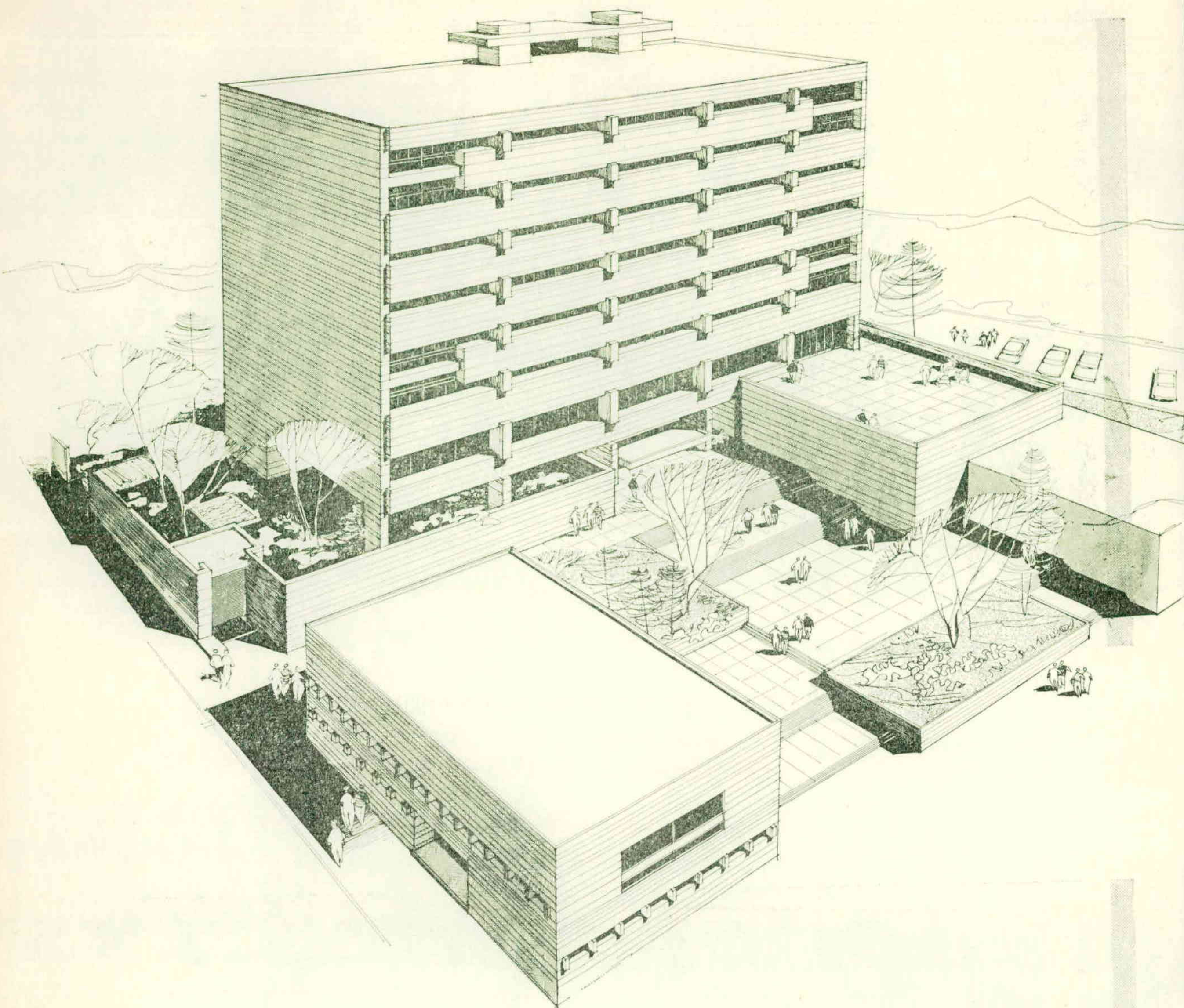
חדר־המזכירות להנהלת־הבית — נועד לקבלת החברים של הארגון ולפגישות ולשיחות עם ארגונים שונים. החדר יכיל גם חומר ארכיוני, משרדי, כרטסת של החברים וכו'

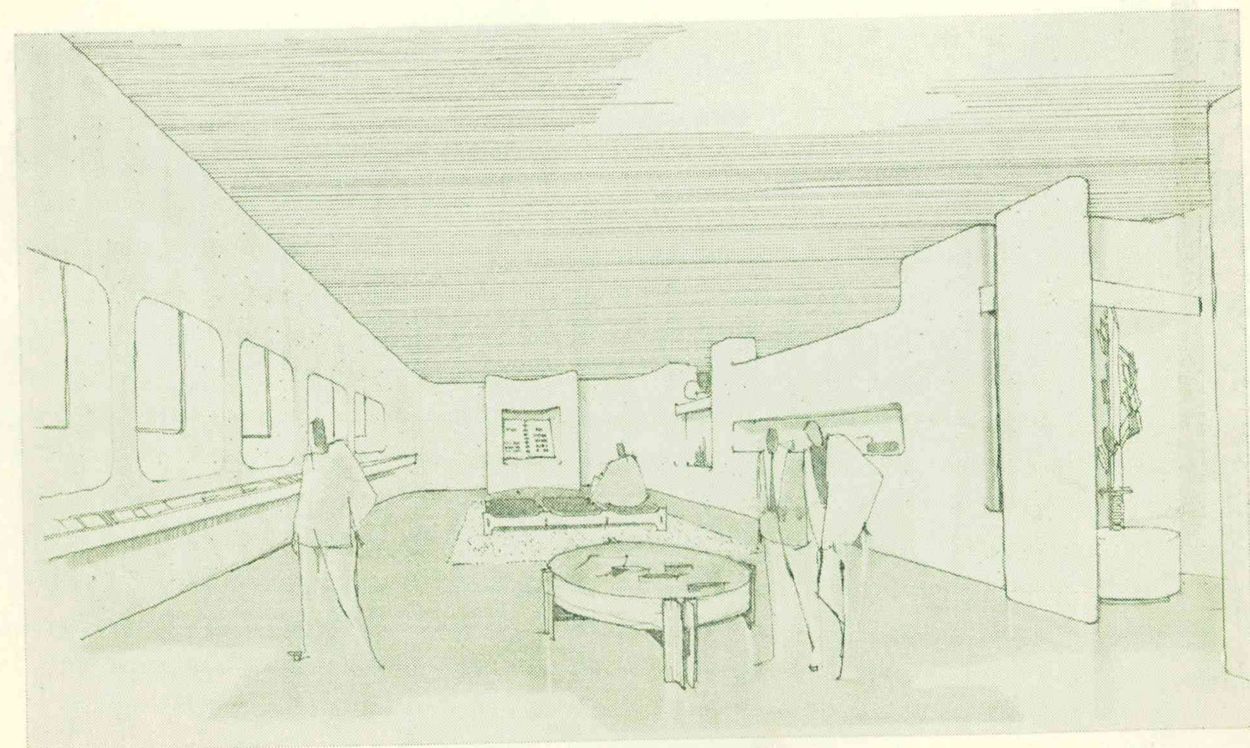
ספריה מקצועית (בענייני הגנה וצבא) וחדר־העיון לזכרו של יעקב קצמן ז"ל

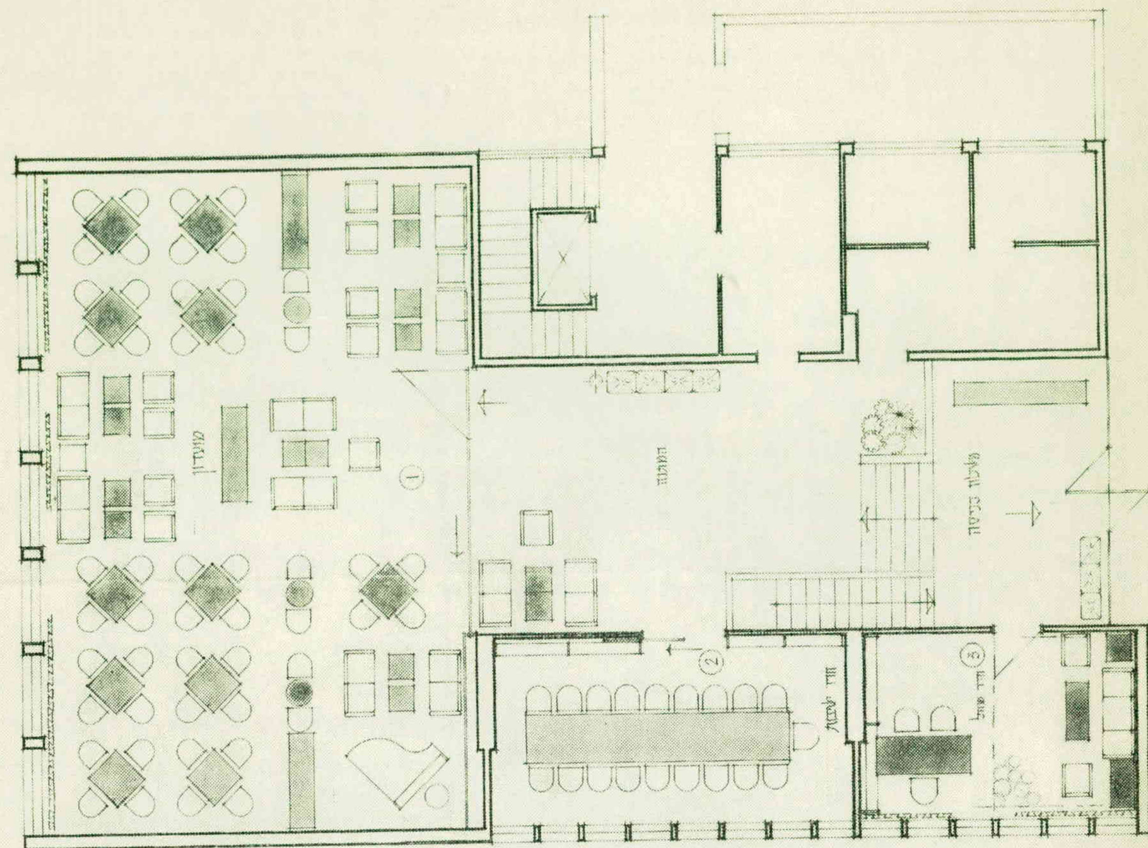
חדר־הישיבות. חדר זה מיועד לגופים נבחרים של הארגון, לישיבותיהם

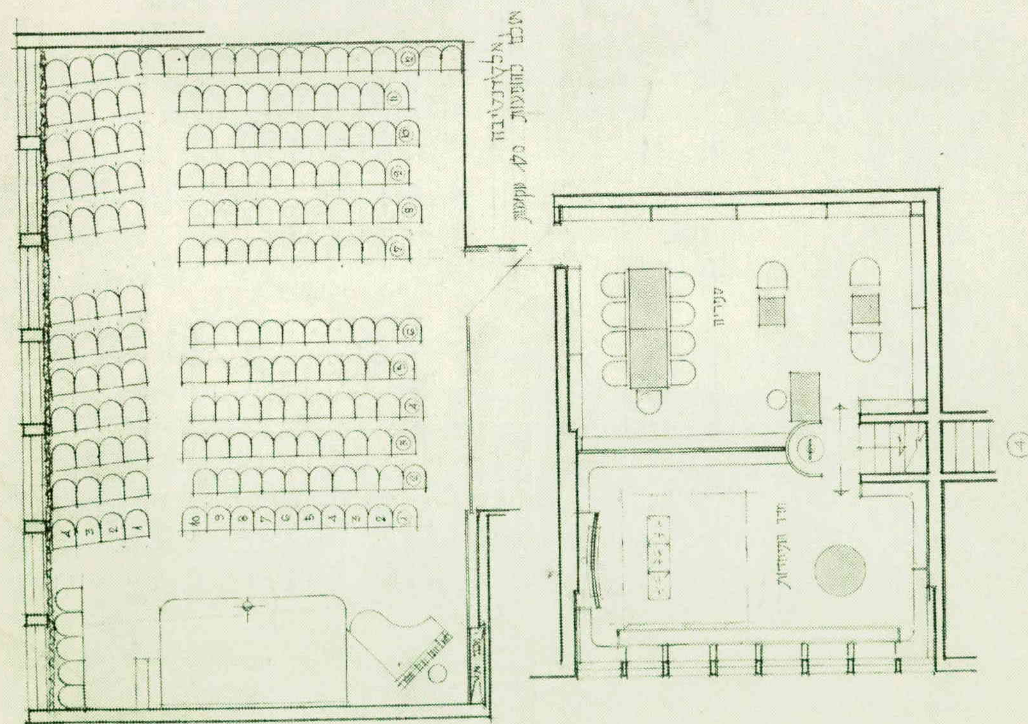

המראה הכללי של "בית־ארגון", ירושלים. הקומה הראשונה נועדה ל"בית־ה'הגנה'"
(התכנון — של אדריכל דוד רזניק, ירושלים)

חדר־הזכרון, בחדר יוצג "ספר חללי־ה'הגנה'" בירושלים. כן, תיערך בו תצוגה מוזיאונית,
הנוגעת להגנת ירושלים

התכנית הפנימית של "בית־ה'הגנה'": עם הכניסה, לצד שמאל — מזכירות הסניף, וחדר־
הישיבות. בסוף ה"הול" — הכניסה לאולם (המועדון). במדרגות למטה — יורדים לקומת־הקרקע, שבה
שוכנים: מימין — הספריה וחדר־העיון, משמאל — חדר־הזכרון

את התכנית הפנימית של הבנין וכן את הפרוספקט הזה — תיכנן וערך האדריכל מ. ספיר,
רח' אוסישקין 100, תל־אביב

ארגון חברי
ההגנה ירושלים

בית־ה„הגנה"
ירושלים

רשום

השם : ....

הכתובת ....

תאריך ....

לכבוד
ארגון חברי ה"הגנה"
ת. ד. 1439
ירושלים

א. נ.

הנני מתכבד להרים בזה את תרומתי לבניין

"בית־ה'הגנה'" במתכונת של ....
"לבנים"

בסך של .... ל"י.

רצ"ב שיק מס' ....

משוך על בנק ....

לוטה :

....
חתימה

נ. ב. : "לבנה" אחת — מחירה —.100 ל"י
(מאה לירות ישראליות)

31/12/90

ויקי שלומית.

כפי שסכמנו אני מעביר אליך רצ"ב החומר המצורף להלן בצירוף כמה הערות והשלמות.

1 קובצת דפים של תכן שלטי האתרים

א. יש כותרות שלא נגעתי בהן ויש כותרות שהוספתי פה ושם מלה או שתיים אולם סמנתי לשם נוחות בצבע אדום. אני סבור שיש לבחון את כותרות גופרה, שכן אינני בטוח שההבחרה הצליחה.

ב. ליד דל דיפט את השילוט העקרוני של רמי ירושלמי. למעשה את הכתב בדפים מבוסס על התמונה שהיא העמיד לרשותנו ודובא. הם יועברו (כולל התאריכים) כפי שהבטיח אלי.

ג. ושנוי את דל (פרט לועד העיר ליהודי ירושלים שם מולדת שלו) ביטוי, הוספתי נוסח עקרוני של כ-20 מלים הנוטים להיות מתאים עם לגירסא האנגלית.

ד. רצוי שתעבור על החומר לפני מסירתו.

2. רשימה של השלטים (גודלם, מיקומם וצורת הצבתם) המיועדים ומסירה ליואל מרינוב

א. פרט לנוה יעקב ונטרון, מקום שם יהיה צורך לקבוע סופית את המיקום עם אנשי העירייה רקחתי עם עיני צלמון בעשרות המקומות האחרים והוא רשם לפניו את כל הפרטים.

ב. אני סבור שיהיה צורך לעשות סיור עם אנשי העירייה (נוה יעקב ונטרון) כדי לקבוע את המיקום הסופי ואת הסדרים הטכניים הדרושים.

ג. יש מקומות שיהיה צורך לתאם עם גורמים נוספים. כגון:

– רמת רחל - עם מזכירות הקיבוץ
– עמדת קלשון עם ח"כ [illegible] מנהל לשכת ראשי המטה
– מנזר מר אליאס עם [illegible] הדרומית מערבית של כפר [illegible]
– הר הצופים עם מי שהוא מהנהלת האוניברסיטה
– הטעלה [illegible] עם הנהלת הטעלה [illegible]
– ועד העיר ליהודי ירושלים עם [illegible] ברחוב אתיופיה 15.

בברכה

שילוט אתרים

1. הגנת נוה יעקב (60X100 מותקן על דירגל)
בגינה בסמוך לכביש הראשי ובניין המתנ"ס.

2. ימין משה שכונת מגן (60X100 מותקן על דירגל)
ליד תחנת הרוח בגינה הקטנה שליד רחוב הצלפית.

3. רמת רחל ישוב מגן (60X100 מותקן על דירגל)
הוצע ומומש להציב בסמוך לשלט של הקיבוץ בכניסה
לבית ההארחה. רצוי להתקין בקצה הדרומי מזרחי
של מגרש החניה ליד תחילת השביל העובר המוביל
לבית ההארחה.

4. עטרות (60X100 מותקן על קיר)
המקום המדויק (רצוי גבוה על קיר) יתואם במקום.

5. מקור חיים שכונת מגן (60X100 מותקן על דירגל)
נקבע כי יותקן ליד בית הכנסת במקור חיים
ברחוב מקור חיים. מוצע שהשלט יוצב על גג
אחת הכניסות לעזרה שמצדו השמאלי של בית הכנסת.

6. מבצר קלשון שחרור מרכז ירושלים (60X100 מותקן על הקיר)
על קיר בנין הטאבו בפינת רחוב יפו רחוב חשין
רצוי בצד הפונה לרחוב יפו.

7. מעבר מנדלבאום (60X100 מותקן על הקיר)
הוצע להציב השלט על הגדר של בית טורג'מן
לאור תנאי המקום והשטח רצוי להתקין על גדר הבטון
שעדיין עומד ונבנה סמוך הצומת ליד רחוב הע"ז. לעמדה

שילוט אתרים (המשך)

8. הר הצופים __בסיס לבנות ירושלים__ (60X100) מותקן על דירגל.
ליד בנין רח' ע"ש רוטנברג לתלמידי חו"ל
רב נמצא משרד אוניברסיטה. מתאים להציב מצד
שמאל של הכניסה לבנין ובינה שגרתית סמוך לגדר.

9 __כיכר צה"ל__ (60X100 מותקן על דורגל)
בגינת החניה הירוקה שליד חומת העיר
מהצד המזרחי צפוני של כיכר צ.ה.ל (ליד עץ תומר)

10 שחרור קטמון __במלחמת העצמאות__ (60X100 מותקן על דירגל מחובר לגדר ברזל.
בפינת גן קטנה בפינות הרחובות פלמ"ח חרגיה רייך.

11 __המכללה לחינוך ע"ש דוד ילין__ (60X100) מותקן על קיר
מוצע להתקין בצד השמאלי של חזית הבנין.
באלטרנטיבה על דירגל ראי קטן הנמצא בחזית הבנין
ברחבת הדשא המשתרע ליד החניה.

12. __ועד העיר ליהודי ירושלים__ (50X40 על גבי הקיר)
להתקנה על גבי אבן מצד הכניסה שברחוב
אתיופיה מס 15. על גבי קיר אבן.

1

הצעה: נוה יעקב

נוה יעקב, שכונה ממזרח לשכונה של ימינו, נוסדה בשנת תרפ"ד (1924). במאורעות תרפ"ט (1929) ובתרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939) הדפו חברי ההגנה התקפות רבות על הישוב אשר שמש בכל התקופה בסיס פעולה של ההגנה בו נערכו אימונים ומטווחים.

ב-5 אייר תש"ח (16.5.48) תקף הלגיון הערבי את הישוב. ההתקפה נהדפה ע"י לוחמי ההגנה, 28 ממגיני הישוב נפצעו וחמשה מהם נהרגו. ביום הנסיגה פונתה נוה יעקב והיא נהרסה ע"י הערבים.

חברי ההגנה נפלו במלחמת העצמאות בלחימה ביעקב ובעטרות הסמוכה. אחרי איחוד ירושלים מחדש

(90 מלים)

נוה יעקב

במקום זה הוקם ב-1924 ישוב עברי בו התאמנו ועליו הגנו חברי ההגנה. הישוב נפל ב-16.5.48 והוקם מחדש עם איחוד ירושלים.

(20 מלים)

ימין משה שכונות מגן

בשנת תר"ך (1860) נוסדה כאן "משכנות שאננים", השכונה היהודית הראשונה מחוץ לחומה. בסמוך לה נוסדה בשנת תרנ"ב (1892) שכונת "ימין משה".

ביום פרוץ מאורעות תרפ"ט (23.8.29) הדפו חברי ההגנה התקפה ערבית על השכונה והמשיכו להגן עליה גם במאורעות תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939)

במלחמת העצמאות הותקפה ימין משה פעמים רבות ולוחמי ההגנה הגנו עליה במשך חודשים ארוכים. ואחר הקמת המדינה שימשה השכונה בסיס לגישה להר ציון ועד לאיחוד ירושלים בשנת תשכ"ז 1967, שכונת ספר מול עמדות הירדנים על החומה.
לאחר איחוד ירושלים נשתקמה השכונה ושינתה פניה.

(כ 90 מלים)

ימין משה

שכונה יהודית ראשונה מחוץ לחומות שעליה הגנו חברי ההגנה במאורעות 1929, במאורעות 1936 - 1939 ובמלחמת העצמאות. השמירה עליה חיזקה חזית ההגנה המזרחית של העיר.

(כ 20 מלים)

3

רמת רחל ישוב מגן

קיבוץ רמת רחל נוסד בשנת תרפ"ו (1926). מראשית קיומו היו בקיבוץ מחסני נשק ונערכו בו אימונים.

במאורעות תרפ"ט (1929) הרסו הערבים את הקיבוץ שקומם לאחר שנה. במאורעות תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939) הדפו חבריו ואנשי ההגנה מירושלים התנפלויות רבות.

בימים י"א-ט"ו אייר תש"ח (22-25/5/48) כבשו המצרים והירדנים את הקיבוץ שלוש פעמים ונהדפו לבסוף ע"י חברי הקיבוץ, לוחמי הראל נוספים מירושלים והשתתפו לוחמי אצ"ל. עשרים ושישה לוחמי ההגנה ובהם 21 חברי הקיבוץ נפלו בקרבות.

בשנים תש"ח-תשכ"ז (1948-1967) היתה רמת רחל המשלט הדרומי של ירושלים עד לאיחודה.

(כ 90 מלים)

רמת רחל

קיבוץ רמת רחל הותקף מאז הקמתו ב 1926 פעמים רבות ועמד בזכות גבורת חבריו וחברי ההגנה בירושלים ומשמר החזית הדרומית של ירושלים.

(20 מלים)

עטרות

מושב עטרות, נוסד בשנת תרפ"ב (1922) מדרום
לנמל התעופה של ירושלים. היישוב שמש עמדה קדמית
במשמר החזית הצפונית של ירושלים.
במאורעות תרפ"ט (1929) ותרצ"ו - תרצ"ט (1936-1939)
ובמלחמת העצמאות תש"ח (1948) הגנו חברי ההגנה
מעטרות ומירושלים על היישוב ועל הדרך לירושלים
שהותקפו פעמים רבות. בקרבות בעטרות ובנוה יעקב
הסמוכה נפלו 41 לוחמי ההגנה.

בעקבות הנסיגות שנעזבו עם פלישת כוחות
של הלגיון הערבי במלחמת העצמאות, נאלצו תושבי
היישוב להתפנות והם הקימו לאחר מכן באיזור לוד
את היישוב "בני עטרות"
לאחר איחוד ירושלים, נקראו נמל התעופה
שמצפון לירושלים וכן איזור התעשיה שהוקם במקום זה
בשם "עטרות"

(כ 90 מלים)

~~נוה יעקב~~ עטרות

מקום איזור תעשיה זה שהוקם אחרי שחרור ירושלים בתשכ"ז (1967)
נושא את שם היישוב עטרות אשר נפל במלחמת העצמאות ואשר
עליו הגנו במאורעות 1929 ו 1936 חברי ההגנה מעטרות
ומירושלים.

(כ 30)

מקור חיים שכונת מגן

מקור חיים נוסדה בשנת תרפ"ב (1922). ומאורעות תרפ"ט (1929) ומאורעות תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939) הגנו חברי ההגנה על השכונה שהיתה מבודדת בדרום העיר.

בראשית מלחמת העצמאות בתש"ח (1948), הגנו לוחמי החי"ש של ההגנה והפלוגה הדתית של „[illegible]" על השכונה שהיתה נצורה עד לאחר כבוש קטמון.
מקור חיים נעשה קו החזית הדרומי של ירושלים עליו הגנו לוחמי ההגנה וחטיבת „עציוני" שקמה עתידה, מול היחידות הירדניות והמצריות שפלשו ~~לאחר קום המדינה~~ לאזור עם הקמת המדינה.

בשנים תש"ט-תשכ"ז (1948-1967), כשהיתה העיר חצויה, היתה מקור חיים שכונת גבול מול משלטי הירדנים עד לאיחוד ירושלים בתשכ"ז (1967).

(כ 90 מלים)

מקור חיים

שכונה בדרום ירושלים עליה הגנו חברי ההגנה במאורעות 1929, 1936 ובראשית מלחמת העצמאות. היתה שכונת גבול עד לאיחוד ירושלים ב 1967

(כ 20 מלים)

6

מבצע נחשון שחרור מרכז ירושלים

לקראת סיום המנדט, יצאה המפקדה הארצית של ההגנה, תכנית כוללת, שמטרתה השתלטות על אזורי מפתח ועל הבסיסים הבריטים שיפונו.

במסגרת זו, החלה ההגנה בירושלים בבוקר ה' באייר תש"ח (14.5.48) עם הקמת המדינה, את מבצע "נחשון". מיד לאחר שהבריטים נטשו את בסיסיהם בעיר, מיהרו אנשי ההגנה להשתלט עליהם, כולל מקום זה, "מגרש הרוסים", שהיה אחד מאזורי הביטחון הבריטים בעיר והיה ידוע בכינוי "בווינגראד".

במבצע "נחשון" שארך חמש יממות הצליחה ההגנה להשתלט על דרום ומרכז ירושלים וכן על שכונות שיח ג'ראח. במבצע "נחשון" נפלו עשרים ושמונה חברי הגנה.

(כ90 מלים)

מבצע נחשון

במסגרת מבצע להשתלטות על הבסיסים הבריטים המתפנים עם הקמת המדינה, נכבש על ידי חברי ההגנה מקום זה ששימש אחד מאזורי הביטחון הבריטים.

(20 מלים)

7

כיכר צה"ל

מיד עם צאת הבריטים מירושלים, ביום ה' באייר תש"ח (14.5.48) נכבש האיזור ע"י לוחמי הלח"י, אך עקב הלחצים נאלצו למחרתו לסגת. הצומת ומנזר נוטרדאם נכבשו לאחר מכן על ידי לוחמי ההגנה, אשר ביחד עם נערי הגדנ"ע מפלוגת "יהונתן" הדפו בימים י"ג-ט"ז אייר תש"ח (20-24.5.48) את החיילים והמשוריינים הירדניים שניסו לפרוץ לעבר ליבה של ירושלים היהודית.

בתום מלחמת העצמאות היתה הצומת על קו הגבול שחצה את ירושלים. בנין העיריה הנוכחי בצד המערבי של הצומת המשיך ולא הפסיק לספוג יריות נחרתו וגרוו.

לאחר איחוד ירושלים בשנת תשכ"ז (1967) שינו הפנים, והרסו המחיצות והכיכר נקראת כיכר צה"ל.

(כ 90 מלים)

כיכר צה"ל

ליד כיכר זו, כיכר צה"ל הדפו לוחמי ההגנה את החיילים והמשוריינים הירדנים שניסו במלחמת העצמאות לפרוץ לעבר ליבה של ירושלים

(כ 20 מלים)

הר הצופים - בסיס להגנת ירושלים

האוניברסיטה העברית פתחה את שעריה בהר הצופים בשנת תרפ"ה (1925) ובשנת תרצ"ט 1939 הוקם בהר המרכז הרפואי "הדסה".

רבים מתלמידי האוניברסיטה ומוסד ההוראה, היו חברי ההגנה והפלמ"ח. ההר שימש כאחד מבסיסי ההגנה החשובים בירושלים. היו כאן בסיס אימונים, מחסני נשק, בתי מלאכה ומפעל תחנות קשר.

במאורעות תרפ"ט (1929) ותרצ"ו - תרצ"ט (1936-1939) הגנו חברי ההגנה על ההר בפני התנכלויות.
במלחמת העצמאות הדפו לוחמי ההגנה התקפות צבא ירדן.

בתום מלחמת העצמאות נותר ההר כמובלעת ישראלית בתוך שטח שליטת ירדן. אחרי איחוד ירושלים בשנת תשכ"ז (1967), שוקמו והורחבו קרית האוניברסיטה והמרכז הרפואי "הדסה".

(כ 90 מלים)

הר הצופים

הר הצופים שימש כאחד מבסיסי ה"הגנה" והמחתרת, ארגון, מחסן ומקום לנשק ולקשר. עליו הגנו חברי ההגנה במאורעות תרפ"ט 1929, 1936 ובמלחמת העצמאות

(כ 20 מלים)

מעבר מנדלבאום

במלחמת העצמאות היה אזור זה אחד ממוקדי הקרבות הקשים בירושלים, שבהם הגנו לוחמי ה"הגנה".

עם צאת הבריטים מהעיר, ביום ה' באייר תש"ח (14.5.48) כבשו לוחמי ההגנה את האזור וביום י' אייר תש"ח (20.5.48) הדפו ביחד עם נערי הגדנ"ע התקפת משוריינים ירדנים.

בחודש תמוז תש"ח (9-19.7.48) התחוללו כאן קרבות עזים בין חיילי חטיבת "עציוני" שראשיה ב"הגנה", לבין חיילים ירדנים ובתי הבודדות עברו מיד ליד.

המקום שימש בתקופה בה היתה העיר חצויה בשנים תש"ח-תשכ"ז (1948-1967) כמעבר ~~היחידי~~ בין ישראל ~~ירושלים הישראלית לירושלים~~ ~~הירדנית~~ לבין השטחים שהיו בשליטת הירדנים.

לאחר איחוד ירושלים בשנת תשכ"ז (1967), הוסרו המחסומים והמעבר הפך לכיכר פיקוד המרכז.

(כ 90 מלים)

(מעבר מנדלבאום)

כיכר זו נכבשה במלחמת העצמאות ע"י לוחמי ההגנה, אשר הגנו עליה בפני התקפת משוריינים ירדנים. המקום שימש כמעבר עד לאיחודה של ירושלים ב 1967.

(כ 20 מלים)

שחרור קטמון ומלחמת העצמאות

אחר החלטת החלוקה של האו"מ ב29.11.47 החלו תושבי קטמון הערבים להתנכל לשכניהם היהודים שנאלצו לעזוב את השכונה. בתי קטמון הפכו לעמדות צלפים שהטרידו את תושבי רחביה וקרית שמואל. חברי ההגנה תושבי שכונות אלה ושכונות אחרות בירושלים הגנו במשך כחמשה חודשים על רחביה וירושלים העברית.

במסגרת מבצע "יבוסי" כבשו ביום כ"א ניסן תש"ח (30.4.48) לוחמי ההגנה אינדיר צה, ולוחמי הראל ופלמח כבשו את המפקדה העירית במנזר סן-סימון ובעקבותיו הושלם ע"י ~~לוחמי חי"ש של ההגנה והפלמח~~ לוחמי החי"ש של ההגנה ובשתוף עם חטיבת הראל ופלמח כיבוש שכונות קטמון כולה.

הנצחון בקטמון הסיר האיום הערבי על מרכז העיר ואיפשר להקים קו הגנה מול יחידות ירדניות ומצריות שפלשו לאזור ירושלים

(כ ספ מלא)

קטמון

באינדיר צה עמדו לוחמי ההגנה בפני התנפלות תושביה הערבים של קטמון, ולימים כבשו ולאחר מכן בשתוף עם חטיבת הראל ופלמח את שכונת קטמון כולה והסירו האיום הערבי על מרכז העיר ירושלים

(כ זר מלא)

המכללה לחינוך ע"ש דוד ילין
בסיס לפעילות ה"הגנה"

ארגון ה"הגנה" הוקם בשנת 1920 והיה הארגון הצבאי המחתרתי הגדול ביותר של הישוב היהודי.
לוחמי ה"הגנה" עמדו על משמר המגן הישוב מאז הוסדו ומאורעות תרפ"ט 1929, תרצ"ו - תרצ"ט (1936-1939) ומלחמת העצמאות עד להקמת צה"ל ב 1948.

המכללה לחינוך ע"ש דוד ילין השוכנת במקום זה מאז 1928 נוסדה בשנת תרע"ג 1913 כ"בית המדרש העברי למורים"

תלמידיה של מוסד חינוכי זה התנדבו ל"הגנה" מאז 1920 והמכללה מילאה תפקיד חיוני בפעילות ההגנה ובמלחמה ~~הבנין~~ [תש"ח] של הסניף. המקום שימש כמטה אזורי, בסיס ליציאה לפעולות שונות, מקום ריכוז, בסיס לאימונים והדרכה וכן הוחזק בו נשק.

(כ 90 מלים)

המכללה לחינוך ע"ש דוד ילין

המכללה מלאה תפקיד חיוני בפעילות ה"הגנה". היא שמשה מאז להתנדבות, פעל בה מטה אזורי, היתה בסיס ליציאה לפעולות, מקום ריכוז, אימונים והדרכה והוחזק בה נשק

(כ 20 מלים)

ועד העיר ליהודי ירושלים
מקום משכן ומטה ההגנה

ארגון ההגנה הוקם ב1920 והיה הזרוע הצבאית המחתרתית הגדולה ביותר של היישוב היהודי. לוחמי ההגנה עמדו על משמר הגנת היישוב מאז הוסדו ומאורעות תרפ"ט 1929, תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939) ומלחמת העצמאות עד והקמת צה"ל ב 1948.

בבנין זה שכן ועד העיר ליהודי ירושלים וגם פעל ברשותו 1928-1930 מטה ההגנה למחוז ירושלים אשר ניהל את מערך העיר, שכונותיה והישובים בסביבה.

(כ 60 מילים)

טובה חשוון

עם כעסן / קוול

טיוטא ראשונה 22.8.88

נוה יעקב - הכפר העברי

הישוב נוה יעקב, ששכן בכניסה המערבית לשכונה של ימינו, נוסד בשנת תרפ"ד (1924), ע"י חברת "הכפר העברי". הישוב נקרא ע"ש הרב יעקב ריינס, מראשוני הציונות הדתית. במאורעות תרפ"ט (1929) ותרצ"ו - תרצ"ט (1936-1939) הותקף הישוב פעמים רבות בידי פורעים ערבים. אך חברי ההגנה במקום ועימם הנוטרים הדפו אותם. בכל התקופה שימש הישוב, שמנה כארבעים משפחות, כאחד הבסיסים החשובים של ההגנה באיזור ירושלים.

עם פרוץ קרבות מלחמת העצמאות, גברו ההתקפות הערביות על הישוב המבודד והדרך ממנו לירושלים. ביום ט' ניסן תש"ח (18.4.48) ניסו הערבים לתקוף את הישוב בעצמה רבה, אולם חברי ההגנה בישוב, בסיוע כח חי"ש (חיל שדה) של ההגנה הדפו אותם.

עם הקמת מדינת ישראל, הגיע כח גדול של הלגיון הערבי הפולש לסביבות הישוב המבודד וביום ז' אייר תש"ח (16.5.8) תקף אותו בעצמה רבה בסיוע משוריינים. גם ההתקפה זו נהדפה בידי לוחמי ההגנה, אך 45 ממגיני הישוב נפגעו בה וחמישה מהם נפלו בו ביום. מתוך חשש לגורלו של הישוב הנצור והמבודד, הורתה מפקדת ההגנה בירושלים בו בלילה, לסגת מנוה יעקב להר הצופים והערבים החריבו את הישוב עד היסוד. 41 חברי הגנה נפלו במלחמת העצמאות בלחימה באיזור נוה יעקב ועטרות הסמוכה.

לאחר איחוד ירושלים, הוחל בהקמת השכונה החדשה, הנושאת את שם הישוב שחרב.

טיוטא ראשונה 22.8.88

עטרות

אדמת המקום נרכשה בידי יהודים בשנת תרע"ב (1912) והמקום יושב לראשונה בשנת תרע"ד (1914) אך נעזב תוך זמן קצר. המקום יושב שוב בשנת תרפ"ב (1922) והיה למושב עובדים שנקרא על שם חורבת ישוב קדום בסמוך. מקומו היה מדרום לשדה התעופה של ימינו.

במאורעות תרפ"ט (1929) ותרצ"ו תרצ"ט (1936 - 1939) הותקף הישוב והדרך ממנו לירושלים פעמים רבות. חברי ההגנה מתושבי המקום ומירושלים הגנו על הישוב והדרך אליו ללא הרף. כאן היה אחד מהאזורים הראשונים בהם פעלה "הנודדת", כח ההגנה הנייד של ההגנה שהוקם בידי יצחק שדה.

שדה בסיס אימונים

מראשית מאורעות מלחמת העצמאות, היתה עטרות שמנתה כשמונים משפחות, לישוב משלט מבודד בצפונה של ירושלים שתוגבר ע"י החי"ש (חיל השדה) של ההגנה. לאחר צאת הבריטים ופלישת כוחות רבים של הליגיון הירדני לאיזור, גבר החשש לגורלו של הישוב הנצור והמבודד ולפיכך הורתה מפקדת ההגנה בירושלים על נטישת הישוב. ביום ה' באייר תש"ח (14.5.48) בו הכרז על הקמת מדינת ישראל, נעזבה עטרות, תושביה נסוגו לנוה יעקב ולמחרת להר הצופים והישוב נהרס לחלוטין בידי הערבים. במלחמה על הדרך לעטרות ונוה יעקב הסמוכה, נפלו 41 לוחמי ההגנה. 15 מתושבי עטרות נפלו במערכות ישראל בארץ ובגולה.

במקום הישוב שחרב, יסדו תושביו בשנת תש"ט (1949) ישוב חדש בשם בני עטרות באיזור לוד. לאחר איחוד ירושלים, נקרא נמל התעופה של העיר ואיזור התעשיה הסמוך על שם הישוב עטרות.

- לאשר
- לציין ששמש בסיס אימונים
- לציין שהפלמ"ח ומקום פייצה להגנת ירושלים
- (רגל) פיסקה 10 - דרושה (מסומן)
- לתת תאריך המעבר לנסיגה ולציין "גבר החשש"

3

טיוטא ראשונה 22.8.88 הר הצופים

בשנת תרע"ח (1918) הונחה אבן הפינה לאוניברסיטה העברית הראשונה בארץ אשר פתחה את שעריה בשנת תרפ"ה (1925).
בחלקו הצפוני של ההר נוסד בשנת תרצ"ט (1939) המרכז הרפואי "הדסה".

רבים מתלמידי האוניברסיטה היו חברי הגנה והמקום שימש כיחד מבסיסי ההגנה החשובים בירושלים. במאורעות תרפ"ט (1929) ותרצ"ו- תרצ"ט (1936-1939) הגנו חברי ההגנה על המקום המבודד מפני התנכלויות הפורעים הערבים.

עם ראשית מלחמת העצמאות גברו ההתנכלויות להר ולתחבורה אליו והגיעו לשיאם בהתקפה הרצחנית ביום ו' ניסן תש"ח (13 באפריל 1948) על שיירת "הדסה" בה נפלו 78 מנוסעיה ומגיניה.

עם צאת הבריטים את ירושלים, ביום ה' באייר תש"ח (14 למאי 1948) נפרץ המצור על ההר לזמן מה כאשר תגבורת מאנשי החי"ש (חיל השדה של ההגנה) עלתה לעזרת לוחמי ההגנה הנצורים. כעבור ימים ספורים, תקף הליגיון הירדני את ההר הנצור בסיוע שריון, אך נהדף בידי לוחמי ההגנה. בתום מלחמת העצמאות נותר ההר כמובלעת ישראלית מבודדת, בתוך שטח ירדן במשך 19 שנה.

לאחר איחוד ירושלים בשנת תשכ"ז (1967), שוקמו והורחבו קרית האוניברסיטה העברית והמרכז הרפואי "הדסה" השוכנות בלב ירושלים המאוחדת.

(4)

טיוטא ראשונה 22.8.88

צומת מנדלבאום

בראשית תקופת המנדט נבנו בצומת זו מספר בתים מפוארים ששרכו על הכביש המחבר את השכונות היהודיות של ירושלים עם הר הצופים. אחד מהם היה ביתו של ר' שמחה מנדלבאום ששכן כ-50 מטר מצפון לצומת.

עם פרוץ ארועי מלחמת העצמאות, בחורף תש"ח (1948), פתחו הערבים בהתקפות רבות על שכניהם היהודים והאיזור הפך לאחד מקוי החזית הקשים ביותר בחזית ירושלים, עליהם הגנו ללא הרף לוחמי ההגנה. עם צאת הבריטים מהעיר, ביום ה' באייר תש"ח (14 למאי 1948) כבשו לוחמי ההגנה את המבנים הסמוכים ושכונת שיח ג'ראח במסגרת מבצע "קלשון". ביום י"א אייר תש"ח (20 במאי 1948) התקדם טור משוריין של הליגיון הירדני לעבר הצומת, אך נהדף בידי לוחמי ההגנה ונערי הגדנ"ע בנשק הדל שבידם.

בחודש תמוז תש"ח (יולי 1948), התחוללו כאן קרבות עזים בין חיילים ישראלים לירדנים. בתי הצומת עברו מיד ליד ובמהלך הקרבות נהרס לחלוטין בית מנדלבאום. בסוף המלחמה נותר המעבר חצוי בין ישראל לירדן.

בתקופת העיר החצויה, תש"ח-תשכ"ז (1948-1967), היה כאן מעבר הגבול היחיד בין ישראל לירדן. לאחר איחוד ירושלים בשנת תשכ"ז (1967), הוסרו המחסומים והצומת נקראה על שם פיקוד מרכז שבתחומו שוכנת ירושלים וסביבותיה והמקום שוב הפך לצומת סואנת בלב ירושלים המאוחדת.

טיוטא ראשונה 22.8.88

(5)

רחבת אלנבי ומנזר נוטרדאם

אידור זה מהווה את צומת הדרכים החשוב בירושלים מזה דורות והחל ממחצית המאה הי"ט נבנו כאן כמה מבנייני הציבור החשובים בעיר, אחד מהם הינו האכסניה הצרפתית נוטרדאם השוכנת כ-100 מ' מזרחה מכאן.

מיד עם צאת הבריטים מירושלים, ביום ה' באייר תש"ח (14 1948) התחוללו כאן כמה מהקרבות המכריעים לגורלה של ירושלים במלחמת העצמאות. תחילה נתפסו הרחבה ומנזר הנוטרדאם בידי לוחמי הלח"י, אך הם נאלצו לסגת כעבור יממה. במשך שלוש יממות נוספות הדפו כאן לוחמי ההגנה את הערבים שניסו לפרוץ למרכז העיר. בליל י' באייר תש"ח (18.5.48) השתלטו לוחמי החי"ש של ההגנה, בקרב פנים אל פנים על מנזר הנוטרדאם ולמחרת היום כבר עצרו לוחמיו, את טורי החלוץ של הליגיון הירדני הפולש המנסה לפרוץ ללב ירושלים העברית. התקפות אלו, הגיעו לשיאם בימים י"ד-ט"ו באייר תש"ח, 23-24 למאי 1948, כאשר תקפו הירדנים גלים, גלים בסיוע תותחים, משוריינים וחיל רגלים את מנזר הנוטרדאם אך נהדפו משם ע"י לוחמי ההגנה ונערי הגדנ"ע שהצליחו להצית את שיריון האויב.

בתום מלחמת העצמאות, נחצתה הככר על ידי קו הגבול שהפריד בין ישראל לירדן, מקצת מהבניינים חרבו והתנועה בככר שותקה למשך 19 שנה. לאחר איחוד העיר בשנת תשכ"ז (1967), שוקמה הככר על ידי עירית ירושלים, שמה הוסב לככר צה"ל (צבא הגנה לישראל), והיא שבה להיות צומת סואנת בלב ירושלים המאוחדת.

~~טיוטא ראשונה 22.8.88~~

~~ימין משה~~

~~בשנת תר"ך (1860) נוסדה כאן בידי משה מונטיפיורי השכונה היהודית הראשונה מחוץ לחומות "משכנות שאננים". שכונת "ימין~~

טיוטא ראשונה 22.8.88

מבצע "קלשון"

עם התקרב מועד סיום המנדט הבריטי על ארץ ישראל וצאת הכוחות הבריטים מירושלים, החלה ההגנה בתיכנון מבצע צבאי גדול שכונה מבצע "קלשון". מטרתו היתה השתלטות על המחנות והאזורים שיפונו על ידי הבריטים וכבוש כמה משכונות הערביות שהפכו לבסיסי התקפה כנגד השכונות היהודיות.

בבקר יום השישי, בו הכרז על הקמת מדינת ישראל, ה' באייר תש"ח, (14 למאי 1948), החלה יציאת הבריטים מבסיסהם בירושלים שנתפסו מיד על ידי לוחמי ההגנה. אידור זה, מגרש הרוסים שהיה גם הוא אידור בטחון בריטי סגור והיה ידוע בכינויו "בווינגראד", נתפס בידי לוחמי ההגנה בו ביום.

לוחמי ההגנה השתלטו במהלך הימים הבאים על דרום ירושלים, מרכז העיר וחלקים מצפונה. עם תום המבצע ביום ט' אייר תש"ח (18 למאי 1948) בו שותפו גם לוחמי האצ"ל והלח"י, הקימה ההגנה קו עמדות מוצק כנגד צבאות ירדן ומצרים שפלשו מיד לאחר מכן לירושלים. במבצע זה נפלו 28 חברי הגנה.

(7)

טיוטא ראשונה 22.8.88

ימין משה

בשנת תר"ך (1860) נוסדה כאן בידי משה מונטיפיורי השכונה היהודית הראשונה מחוץ לחומות "משכנות שאננים". שכונת "ימין משה" שנקראת על שמו של מונטיפיורי, נבנתה החל משנת תרנ"ב (1892). שתי השכונות שכנו בבדידות ממרכז ירושלים היהודית החדשה.

ביום פרוץ מאורעות הדמים בארץ, י"ד אב תרפ"ט (23 לאוגוסט 1929), תקפו פורעים ערבים את השכונה ורק עוד רוחם של כמה מראשוני ההגנה בירושלים מנעה את חורבנה. מאז היה בשכונה גרעין של חברי הגנה אשר יחד עם חברי הגנה אחרים הגנו עליה בעת מאורעות תרצ"ו - תרצ"ט (1939 - 1936).

מיד עם פרוץ מאורעות מלחמת העצמאות, בשנת תש"ח (1948), הפכה השכונה לאחד המעוזים המבוצרים החשובים של ההגנה בירושלים, כשהיא מוקפת מכל עבר בעמדות ערביות ובריטיות עוינות שצלפו על השכונה יומם ולילה. ביום ל' שבט תש"ח (10 לפברואר 1948), פתחו הערבים במתקפה גדולה על השכונה, אך חברי ההגנה בשכונה ולוחמי החי"ש (חיל השדה) של ההגנה, הדפו אותם.

בתקופת העיר החצויה, תש"ח - תש"ט (1948- 1967), היתה ימין משה שכונת גבול, מול עמדות הליגיון הערבי שהיו על החומה. לאחר איחוד ירושלים שוקמה השכונה על ידי עירית ירושלים באמצעות הקרן לירושלים והחברה לפיתוח מזרח ירושלים.

- לקצר
- [illegible] על [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

(8)

טיוטא ראשונה 22.8.88

קטמון

שכונת קטמון נוסדה בשלהי המאה ה-19 בידי ערבים-נוצרים. היתה זו שכונת אמידים שבשלהי תקופת המנדט גרו בה גם יהודים.
מיד לאחר תחילת מלחמת העצמאות בחורף תש"ח (1948), הר ו לוחמים ערבים להסתנן לשכונה. תוך זמן קצר פגעו ביהודים שכניהם והפכו את בתי השכונה לעמדות צלפים כנגד השכונות היהודיות הסמוכות. מקום זה שנקראה בשעתו גבעת שהין, שימש לערבים עמדה קדמית ממנה צלפו על שכונת רחביה. חברי ההגנה תושבי שכונות קטמון העליונה וקרית שמואל ועמם מתנדבים נוספים הגנו במשך חמשה חודשים, יום ולילה על מרכז ירושלים מפני התוקפים הערבים.

ביום כ"ב ניסן תש"ח (1 למאי 1948), כבשו לוחמי חטיבת הראל של הפלמ"ח את מנזר סן סימון בו שכנה קודם לכן מפקדת הכוחות הערבים. בו ביום הסתערו לוחמי ההגנה והפלמ"ח, על עמדות הערבים בשכונת קטמון, כבשו אותן וסיעו ללוחמי הפלמ"ח הנצורים במנזר סן סימון להחלץ ממנו. הנצחון היהודי בקטמון יצב קו הגנה קדמי שסייע רבות להגנת דרום ירושלים בעת מלחמת העצמאות.
לאחר תום מלחמת העצמאות, נבנו באיזור שכונות לעולים חדשים פליטי ארצות מצוקה, לזוגות צעירים ודירות רווחה לתושבי ירושלים.

טיוטא ראשונה 22.8.88

מקור חיים

בשנת תרפ"ב (1922) יסדה כאן קרן קימת לישראל שכונת מגורים שנקראה על שמו של חיים כהן, יהודי מרוסיה שתרם את הכסף לרכישה. השכונה הקטנה והמבודדת, התקפה בידי פורעים ערבים במאורעות תרפ"ט (1929) ותרצ"ו - תרצ"ט (1936 - 1939) אך חברי ההגנה הדפו את ההתקפות. (והדגישו את קיומה של שכונת הספר)

עם פרוץ מאורעות מלחמת העצמאות, בשנת תש"ח (1948), שמו הערבים מצור על השכונה אשר עליה הגנו לוחמי ההגנה מהחי"ש (חיל השדה) מירושלים ומהפלוגה הדתית של חטיבת "גבעתי" הכוחות הערבים שישבו בבית צפפה וקטמון הסמוכות, תקפו פעמים רבות את מקור חיים אך נהדפו על ידי לוחמי ההגנה.

ביום 1.5.48 ע"י כיבוש סן סימון [illegible] ויוסי

ביום ו' אייר תש"ח, (15.5.48) ~~בעת מבצע "קלשון"~~ פרצו לוחמי ההגנה את המצור על השכונה. לאחר מכן היתה מקור חיים לשכונת משלט מול הכוחות המצריים, שפלשו לדרום ירושלים.

בתקופת העיר החצויה תש"ט - תשכ"ז (1948 - 1967) היתה מקור חיים שכונת גבול בצל משלטי הירדנים עד לאיחוד ירושלים בשנת תשכ"ז (1967) שלאחריה החלה תקופה חדשה בתולדות השכונה.

[illegible] סן סימון [illegible]

טיוטא ראשונה 22.8.88

רמת רחל

קבוץ רמת רחל נוסד בשנת תרפ"ו (1926), על ידי פלוגות ירושלים של "גדוד העבודה". הקבוץ נקרא על שם רחל אמנו שקברה המסורתי מזוהה לא הרחק מכאן.

במאורעות תרפ"ט (1929) החריבו הפורעים הערבים את הקבוץ, אך הוא שוקם כעבור זמן קצר. מראשית קיומו של הקבוץ, היו כל חבריו בהגנה וכאן היה אחד מבסיסה החשובים. במאורעות תרצ"ו - תרצ"ט (1936 - 1939) גברו התנכלויות הערבים לישוב אך חבריו מגיני ההגנה הגנו עליו ללא הרף.

עם פרוץ מלחמת העצמאות בחורף תש"ח (1948) הותקף הקבוץ פעמים רבות, אך חברי ההגנה בו הדפו אותם. ימים ספורים לאחר הקמת מדינת ישראל, תקפו כוחות צבא ירדניים ומצריים את הקבוץ. בימים י"ג - ט"ד אייר תש"ח (25 - 22 למאי 1948), התחוללו כאן כמה מהקרבות המכריעים על גורלה של ירושלים. שלוש פעמים יום אחר יום, כבשו הערבים שהסתייעו במשוריינים ותותחים את הקבוץ אך נהדפו משם שוב ושוב על ידי חברי רמת רחל, החי"ש של ההגנה, הפלמ"ח והאצ"ל. בקרבות אלו נפלו 26 מלוחמי ירושלים.

לאחר תום המלחמה, שוקם הקבוץ שוב. בתקופת העיר החצויה, תש"ט - תשי"ח (1948 - 1967) היתה רמת רחל גם המשלט הדרומי של ירושלים העברית וזאת עד לאיחודה של העיר בשנת תשכ"ז (1967).

ירושלים 22.8.88

לשמואל פרודובסקי שלום רב !

הנדון : הבהרות לטקסט עבור שילוט אתרי ההגנה

בנוסף לטקסט המצ"ב, מצאתי לנכון להוסיף כמה הבהרות לגבי העקרונות שהינחו אותי בניסוח הטקסט הנ"ל.

1. אידכור הרקע ההתישבותי וההיסטורי

כפי שאתה רואה כללתי בקצרה בכל טקסט את הרקע ההתישבותי וההיסטורי של כל אידור ומקום. עשיתי כך משתי סיבות:

א. חשוב לדעתי להמחיש שתולדות ירושלים וההתישבות באדור, שלובים בקורות ההגנה במקום.

ב. ראוי לנצל הדדמנות היסטורית דו, שסוף סוף מוצבים שלטים בכמה מאתרי המפתח בעיר, כדי להנציח את עברה של העיר, מה עוד שהעיריה שותפה נאמנה במבצע.

2. הרחבת המסגרת ההיסטורית עד לימינו

לא הסתפקתי בציון קורות האידור והמקום עד למעבר מההגנה לצה"ל (31.5.48), אלא הוספתי כמה ציוני דרך עיקריים עד לימינו. בעיקר הדגשתי את חצית העיר ואיחודה. עשיתי דאת הן מהסיבות שמניתי בסעיף 1/ב והן עקב הרצון ששילוט דה יסגור גם מעגל היסטורי.

3. אידכור אצ"ל ולח"י בקרבות הנוטרדאם, מבצע "קלשון" ורמת רחל

למרות שההגנה הינה הדומיננטית בכל השלטים, מצאתי לנכון להזכיר במקומות הנ"ל בקצרה, את חלקם של האצ"ל והלח"י בקרבות. דאת עשיתי, הן בשל הרצון שלא להשכיח את חלקם בקרבות האלה והן בשל חששותי שאם לא נזכיר את האצ"ל והלח"י במקומות בהם

/2

לחמו, יתכן כי הם יבקשו להקים באותם אתרים שלטים משלהם והדבר יביא לכפילויות אם לא גרוע מזה.

4. אורך הטקסט העברי

ע"פ חישובי הגרפיקאי הרי שבשלט שמידותיו הינם 40X60 ס"מ, ניתן לכלול כ-250 מילים בס"ה. היות ודובר על טקסט עברי ואנגלי, תיכננתי תחילה שהמספר המקסימלי של המילים בעברית לא יעלה על 120 -100. כפי שאתה רואה מספר המילים בעברית בכל שלט נע בין 200 - 180. אם אנו רוצים שילוט דו לשוני עברית - אנגלית, מדובר בתוספת של כ250 מילים באנגלית . כלומר כל שלט יכיל בממוצע כ-450 מילה בשתי השפות. לא נראה לי שניתן לקצץ 30%- 40% מהטקסט העברי, שכן אחרת אנו נכתוב מברקים ולא תמצית היסטורית. היות וכך עומדות בפנינו כמה ברירות:

א. להקטין את גודל המילים בשלט כך שנוכל להכניס כ-450 מילה בכל אחד מהם, מעשה שלא נראה לי שכן הדבר יקשה על הקריאה.

ב. להגדיל את השלט פי שתיים כלומר לגודל של 60X80 ס"מ.

ג. להסתפק בטקסט העברי שכן קהל היעד העיקרי הינם תושביה היהודים של ירושלים.

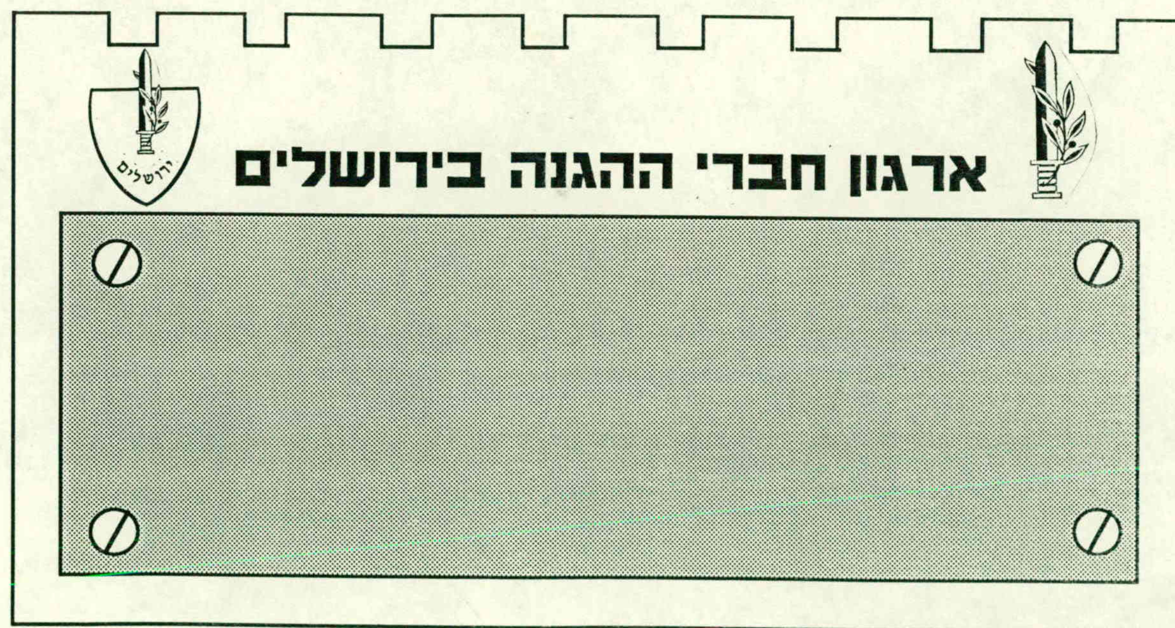
עד כאן בהערותי. אשמח אם תראה הטקסטים המצ"ב, לחברים נוספים בארגון וזאת על מנת שנוכל לשבת איתכם לדיון ראשוני על מהות הטקסט קודם שימסרו לסיגנון ועריכה לשונית.

רמי ידרעאל

מצ"ב 10 טקסטים לשילוט אתרי ההגנה בירושלים כפי שסוכם בינינו.

הגודל – 40X60
50X70

מספר השלטים / העתקים עד 100-120

9.12.88

לאברהם כהן שלום

1. טיוטא לשאלון הנצחת חללי ההגנה בירושלים

אני מצ"ב הצעתי, לשאלון ההנצחה הנ"ל, שישמר בקלסרים. מצדו השני אני מציע להדפיס, בכל הדף שורות ריקות, שבהם ניתן יהיה להוסיף עוד קורות חיים, או פרטים אחרים. בצד זה, ניתן יהיה להדביק גם צילומים של ביוגרפיות הנופלים, מתוך יזכור א' + מוסף ליזכור וכן מתוך הביוגרפיות של חללי ההגנה, שנפלו לפני 29.11.47 אשר יודפסו בספר שיצא לאור בעתיד.

אם אתם מקבלים הצעתי, או מבקשים לשפר אותה, בידכם הדבר, אך אני חוזר על הצעתי להדפיס השאלון על דף עבה מהרגיל, 90 גרם או יותר כדי למנוע בלאי ולשוות לקלסר (שאולי בעתיד אפשר יהיה להפכו לספר) צורה מכובדת.

2. הנצחת חללי חטיבת ירושלים

נפגשתי אתמול, עם תא"ל יעקב אבן, דובר צה"ל, הנמצא בתהליך פרישה. סיפר לי, שנבחר ע"י עמותת החטיבה עליה פיקד בעבר, לעסוק בהנצחת חלליה. (בעמותה חברים גם יעקב סלמן ולויצה). יעצתי לו להתחיל מ-1.6.48, יום לאחר ההכרזה על הקמת צה"ל. אם יקבלו זאת, יהיה בכך כדי להקל על ההחלטה שלכם לגבי קביעת תאריך נפילה אחרון להנצחה בבית ההגנה ל-31.5.48. כך ניתן יהיה להפחית את מספר החללים שיש להנציחם בקיר בכ-250 שמות, דהיינו ל-700 שמות לערך. כך או כך, חוששני שגם רישומם של 700 חללים אלו, לא יאפשר חנוכת קיר הזכרון בי"א אדר השנה, המועד בו עתידים להחנך שלטי הזכרון לקרבות. לגבי הפרויקט השני, אני יותר אופטימי, אבל צריך להזיז העניין מהר ומציע לקבוע פגישה ביום שני הקרוב לסגור ניסוח הטקסטים.

בברכה

רמי ידרעאל

4.12.88

לאברהם כהן שלום רב,

הנדון: הכנת רשימת חללי ההגנה בירושלים

בעקבות פגישתנו מיום 2.12.88, אני מצ"ב את רשימת חללי ההגנה בירושלים וסביבתה שע"פ מקורות שונים נפלו במלחמת העצמאות וטרם הונצחו, כלומר לא מופיעים ביזכור א' ובמוסף לספר זה. סה"כ מופיעים ברשימה זו 36 שמות חללים. עלי להוסיף כאן, שאין רשימה זו סופית ומהימנות המקורות ששימשו להכנת הרשימה, אינם אחידים. לצד חללים מוכרים ע"י משהב"ט, יש גם שמות שהובאו כאן ע"פ שמועות בלבד. למעשה נחשבים כחללים מוכרים ע"י משרד הבטחון רק אלו שבטור המקור העיקרי רשום: תגמולים. מוכרים למחצה הם החללים שלצידם נרשם: מצבה משהב"ט וכן שלמה אוסי שהחקירה בענינו הסתיימה ובקרוב תבנה מצבה צבאית על קברו. לגבי שאר החללים ובפרט אלו שלצידם נרשם: קרניבד, אין כל וודאות שאכן היו חברי הגנה, אלא אם כן יוכח אחרת.

בעקבות הפגישה עלו בי כמה רעיונות נוספים בנושא הנצחת חללי ההגנה בירושלים.

א. שיטת הרישום: דפים בקלסר מול כרטסת

הבנתי כי אתם מבקשים בהזדמנות זו, לתעד את כלל חללי ההגנה בירושלים בתוספת פרטים שלא יופיעו בקיר ההנצחה. היות ומדובר בפרויקט לא מבוטל, יש לתת את הדעת לשיטת הרישום שכן לאחר שמתחילים לעבוד בשיטה מסוימת, קשה ולא כדאי לשנותה. בשיחה העלו לבטים לגבי היתרונות בשימוש בכרטיס מול דף מקוטלג בקלסר. את דעתי בזכות הדף המקוטלג, השמעתי בפגישה, בין היתר בשל

/2

האפשרות לרשום בדף פרטים רבים יותר מאשר בכרטיס ולו גם יהיה כרטיס גדול ביותר. גודל הדף המקוטלג, יאפשר גם לחבר אליו את צילומי הביוגרפיות הן מיזכור והן מהפרויקט שלכו. בנוסף לכך אוסיף עוד יתרון לדף המקוטלג והוא שקשה יותר להוציא אותו מהקלסר דבר שמונע אובדנו. החסרון היחידי של הדף מול הכרטיס הוא הצורך לפתוח את הסגירה של הקלסר בכל פעם שצריך להוסיף דף מול הכנסה פשוטה יותר של הכרטיס, אבל למרות זאת, אני בעד דף מקוטלג. רצוי מאוד להוסיף לחורים של הדף, מחזקי חורים למנוע קריעתם ואובדן הדפים. כמו כן אני ממליץ להדפיס/לצלם את השאלון על דף עבה במקצת (90 גרם לפחות) וזאת כדי למנוע בלאי.

ב. סדר גודל של החללים ולוח זמנים צפוי לגמר הפרויקט

ע"פ ספרו של לוריצה, נפלו במלחמת העצמאות בירושלים וסביבתה 850 חללים שנמנו על חטיבת "עציוני" והגמ"ר. אני מניח שרובם היו חברי הגנה אם כי זה טעון בדיקה. אם נוסיף לכך עוד כמה עשרות ואולי יותר של בני ירושלים חברי ההגנה, שנפלו מחוץ לתחום המחוז וכן מתנדבי הישוב היהודי לצבא הבריטי ועוד כמה עשרות שנפלו בעיר או מחוצה לה בשנים 1920-1947. הרי שדובר אולי באלף ויותר של חללים. רק רישומם של אלו, בלי ברורים המתחייבים מעצם הפרויקט, יכול לערוך כמה חודשים טובים. כדאי להשקיע בזה זמן, שכן אם יעדרו שמות רבים מדי, יצור הדבר עגמת נפש למשפחות. מנסיונני בפרויקטים כאלו, חוששני שתאריך היעד שנקבע, להסרת הלוט מעל הלוחות, י"א באדר, לא יהיה בר ביצוע. כמו כן יש לזכור כי עד שלא יהיו בידכם כל השמות או רובם, לא ניתן יהיה לגשת לביצוע העבודה שכן אם ברשותכם מקום בגודל נתון, אתם חייבים לדעת כמה שמות יופיעו שם, על מנת לקבוע את גודל האותיות.

ג. פרסום זמני של שמות החללים על גבי לוח במשרד

רצוי להקליד את שמות החללים מדי פעם, ולפרסם את הרשימות המעודכנות על לוח בכניסה או בתוך המשרד. כך יוכל כל מבקר, לחוות דעתו לגבי השמטות וטעויות שמלווים תדירות כל פרויקט כזה. כמו כן אני מציע לפרסם פינה בשם: מי מכיר מי יודע ? ושם לבקש פרטים על חללים שזהותם או חברותם בהגנה לא ברורה.

ד. אפשרות לתוספת שמות

ללא ספק, קשה יהיה להגיע לכל שמות החללים עד לחנוכת האתר. גם בשמות החללים שמונצחים, נופלות לעיתים טעויות, ולכן אני מציע, שאם ניתן הדבר מבחינה תקציבית, יופיע שם כל חלל על לוחית נפרדת ולא בקבוצת שמות על לוח אחד, דבר המחייב הכנת לוח חדש על כל שינוי קטן. רעיון נוסף שעלה בי הוא, ליצור לצד שם החלל מקום להנחת פרח. חשוב מאוד להותיר בין הלוחיות רווחים בהם ניתן יהיה להוסיף שמות שהושמטו.

עד כאן כמה הרהורים ראשונים לפרויקט ההנצחה, שמטבעו הינו קשה ומורכב. על כך ועוד דברים נוספים, בפגישה הבאה לאחר חנוכה שם אני מקווה להביא נוסח מוצע לדף רישום החלל.

בברכה

רמי ידרעאל

נ.ב. אם אתם מדליפים הפרויקט לעתונות, את שמי לא להזכיר בשום פנים ואופן. לגבי איזכור הפרויקט של היחידה להנצחת החייל, מציע קודם לפנות לרמה פלינט 5610790 (03), 5614414 (03).

מקרא:

זנב : זכרים נקבה עמוד [illegible] –

תכן / : תחלים שלמותם [illegible] / עמוד

מס.......   ....

ארגון חברי ההגנה בירושלים

פרטי חלל הגנה

א. פרטים אישיים

שם משפחה..............שם פרטי..............כינוי.....

שם האב.........שם האם.........תאריך לידה............

ארץ ועיר הלידה.............שנת ודרך העליה.........

מספר חבר בהגנה.......מס. אישי בצה"ל.......יחידה.........

מקורות והערות...

ב. פרטי הנפילה

תאריך נפילה עברי ולועזי.............................

מקום הנפילה.............נסיבות.........................

מקום קבורה............ מקורות.........................

ג. הנצחה

1. ספר יזכור לנופלים למען המדינה: כן/לא.........עמ'.....
2. יזכור/מוסף לחללי מלחמת העצמאות: עמ'.........
3. אנדרטה/לוח זכרון/ספר תורה וכו'.........................
4. חוברת/ספר זכרון.......................................

הנוסח בחדר ההנצחה

שארים/ידידים וכתובותיהם

אשה ....ילדים...........................

....

נכדים...

אחים ואחיות...

ידידים...

קורות חיים וביוגרפיות - ראו מעבר לדף !

מס...... ....

ארגון חברי ההגנה בירושלים

פרטי חלל הגנה

א. פרטים אישיים

שם משפחה...............שם פרטי........ כינוי.....

שם האב...........שם האם..........תאריך לידה...........

ארץ ועיר הלידה...........שנת ודרך העליה............

מספר חבר בהגנה.......מס. אישי בצה"ל.......יחידה...........

מקורות והערות..

ב. פרטי הנפילה

תאריך נפילה עברי ולועזי..............................

מקום הנפילה..................נסיבות.....................

מקום קבורה................. מקורות....................

ג. הנצחה

1. ספר יזכור לנופלים למען המדינה: כן/לא..........עמ'......
2. יזכור/מוסף לחללי מלחמת העצמאות: עמ'.........
3. אנדרטה/לוח זכרון/ספר תורה וכו'.........................
4. חוברת/ספר זכרון..................................

הנוסח בחדר ההנצחה

שארים/ידידים וכתובותיהם

אשה ....ילדים...................

....

נכדים...

אחים ואחיות...

ידידים..

קורות חיים וביוגרפיות - ראו מעבר לדף !

מס.......   ....

ארגון חברי ההגנה בירושלים

פרטי חלל הגנה

א. פרטים אישיים

שם משפחה..............שם פרטי...........   כינוי.....

שם האב..........שם האם.........תאריך לידה..........

ארץ ועיר הלידה...........שנת ודרך העליה.........

מספר חבר בהגנה.......מס. אישי בצה"ל.......יחידה..........

מקורות והערות.......................................

ב. פרטי הנפילה

תאריך נפילה עברי ולועזי...........................

מקום הנפילה...............נסיבות.....................

מקום קבורה............ מקורות....................

ג. הנצחה

1. ספר יזכור לנופלים למען המדינה: כן/לא.........עמ'.....
2. יזכור/מוסף לחללי מלחמת העצמאות: עמ'.........
3. אנדרטה/לוח זכרון/ספר תורה וכו'.......................
4. חוברת/ספר זכרון.............................

הנוסח בחדר ההנצחה

שארים/ידידים וכתובותיהם

אשה ....ילדים......................

....

נכדים....................................

אחים ואחיות..................................

ידידים.......................................

קורות חיים וביוגרפיות - ראו מעבר לדף !

(8)

חברי ההגנה מירושלים

שנפלו במלחמת העצמאות

וטרם הונצחו

רשימת חברי ההגנה מירושלים אשר על פי מקורות שונים
נפלו במלחמת העצמאות וטרם הונצחו
ביזכור א' או במוסף לספר יזכור

טיוטת מחקר - לפני קביעה !

רשימת חללים זו, אינה ראייה כי החלל נפל בקרב או בתפקיד !

לשימוש פנימי בלבד - לא לפרסום !

מצב המחקר נכון ליום 4.12.88

מפתח לסימנים ולקיצורים בטבלה

(?) אין וודאות לגבי זהות החלל.

? אין וודאות לגבי הפרטים מימין לסימן.

מ'העם - ע"פ המקורות היה החלל ב"משמר העם".

מפתח קיצורים למקור העיקרי*)

א.ת.ה. - כרטסת חללים בארכיון תולדות ההגנה.

הגנה ש' בדר - רשימת חללי ההגנה שנפלו בירושלים ובסביבתה במלחמת העצמאות ושנקברו בין התאריכים 24.5.48 - 30.10.48 בבית הקברות בשיח באדר. נערכה ע"י ארגון חברי ההגנה בירושלים כנראה בשנת 1949.

חלל הגנה י"ם - שם החלל מופיע ברשימת חללי ההגנה בירושלים 19201948. מהדורה ראשונה 10/88.

חקירה - חקירה מיוחדת בענינו של החלל.

מצבה משהב"ט - המצבה הוקמה בהר הרצל ע"י משרד הבטחון

משרד הסעד - תיקי שיקום של חללים שמשפחותיהם טופלו ע"י משרד הסעד בשנים 1965 - 1949.

נעדרי צה"ל - תיקי חיפוש נעדרי צה"ל ממלחמת העצמאות. (ארכיון צה"ל).

עדות - עדות או עדויות שונות בתיק החלל השמור ביחידה להנצחת החייל.

עיתונות - עיתונות התקופה: דבר, הארץ, הצופה והמשקיף.

קרניבד - רשימת חללי ההגנה מירושלים שנפלו בעיר ובארץ. נערכה ע"י רפאל קרניבד ז"ל בשנת 1949. (ארכיון צה"ל).

תגמולים - רב קובץ מקבלי תגמולים מאגף השיקום.

*) המקור העיקרי = מקור המסמך/כים העיקריים שעל פיהם ניתן להוכיח כי החלל נפל בתפקיד או בקרב.

פרטי הנפילה

שם ומשפחה	תאריך	מקום	נסיבות	מקור עיקרי	הערה
אוורבוך משה	27.5.48	מחנה יהודה	בהפגזה	עדות	
אוסי שלמה	22.2.48	רח' בן יהודה	בהתפוצצות	חקירה	מ'העם
אלבלג יוסף (?)	? 5.4.48	הקסטל ?	בקרב ?	קרניבד	
אלבק אליהו	27.5.48	מחנה יהודה	בהפגזה	תגמולים	
אלחסיד בכור יצחק	27.5.48	גאולה	בהפגזה	מצבה משהב"ט	מ'העם
בוחבוט יוסף	20.5.48	מחנה יהודה	בהפגזה	עדות	מ'העם
בן דור יצחק	9.6.48	רח' ישעיהו	בהפגזה	חלל הגנה י"ם	
בן יוסף אפרים	7.3.48	שיח ג'ראח	ביריות לשיירה	קרניבד	
ג'יאן יצחק	12.12.47	רמלה-לוד	נחטף ונרצח	קרניבד	
גרוסמן מאיר שמחה	18.7.48	בית ישראל	בהפגזה	משרד הסעד	מ'העם ?
ווינר עמנואל	18.12.47	עיר עתיקה	נרצח	קרניבד	
וינר רחל	13.5.48	כפר עציון	בקרב	תגמולים	
וולף טוביה	10.4.48	קרית משה	בהפגזה	קרניבד	
דינגר אברהם דב	30.12.47	קטמון	נרצח	תגמולים	
חבר אברהם	13.4.48	שיח ג'ראח	בשיירה	תגמולים	
טרגר גרשון (?)	? 31.3.48	ירושלים ?	?	נעדרי צה"ל	
יולס נעמי	22.2.48	רוממה	ביריות	קרניבד	
ינאי צפורה	9.6.48	כרם אברהם	בהפגזה	הגנה ש' בדר	
יפה אריה ליב	11.3.48	הסוכנות	בהתפוצצות	א.ת.ה.	
כהן אברהם	21.3.48	סהנדריה	באסון נשק	תגמולים	
כהני שמואל	15.1.48	בית ישראל	ביריות	תגמולים	
לוי אברהם	12.2.48	מרכז העיר	באסון	עיתונות	מ'העם
לוי יהודה	3.1.48	רובע יהודי	בהתקפה	משרד הסעד	
לוין נחום	29.5.48	בית ישראל	בהפגזה	תגמולים	
מזרחי עובדיה מאיר	29.2.48	טבריה	באסון נשק?	קרניבד	

/ 2

פרטי הנפילה

שם ומשפחה	תאריך	מקום	נסיבות	מקור עיקרי	הערה
מזרחי רחמים	14.5.48	רובע יהודי	בקרב	תגמולים	
מתנה יהודה	8.1.48	מושבה גרמנית	ביריות	קרן יבד	
סולימן יוסף יהודה	19.12.47	ע"י רמלה	נעלם	קרן יבד	נעדר
סלינגרה דוד(אולריך)	1.6.48מ	בביתו	התקף לב	מצבה משהב"ט	מ׳העם
עלימא נוריאל	31.12.47	טלביה	נרצח	קרן יבד	
פפירוביץ׳ בלה	31.12.47	שיח ג׳ראח	ביריות	קרן יבד	
קסטן יצחק	22.2.48	רח׳ בן יהודה	בהתפוצצות	קרן יבד	
רוזנטל לאה	30.1.48	מושבה גרמנית	ביריות	קרן יבד	
שורץ אליעזר	15.1.48	נוה אילן	בעבודתו	קרן יבד	
שטרן רוברט	21.12.47	טלביה	נרצח	קרן יבד	
שטרן שושנה	4.1.48	תלפיות	ביריות	קרן יבד	

ס"ה 36 שמות

סוף כרך

פרטים מתוך הכרטיס

ראשית - שם האיש
- מקום הנפילה
- תאריכים (לועזי ועברי)
- דו"ח המקרה
- פרטי השאירים (אלמנה יש ושני ילדים)

[illegible]

א

אסי שלמה — בן אהרן נפל בפעולת כיבוש חיפה 22/4/48
בן: נחום אילן סאלד 5 נהריה 22443
טלפ׳ 0492594 04 641781

אלמהרי יעקב — נולד בירושלים בשכ׳ רוממה [illegible] ההגנה 23/8/49 י״ב אב תש״ט
ס׳ [illegible] חיפה [illegible] 29 [illegible]
ס׳ ההגנה [illegible] ספר [illegible] על ההגנה בירושלים

אלעזר איתן — נפל מפגז [illegible] משמר [illegible] בירושלים 27/5/48
בן: משה [illegible] רח׳ הרצל 102 ירושלים
טלפ׳ [illegible] 439903 [illegible] 222708

? אלחדיף יצחק — [illegible] רחוב [illegible] [illegible]. 27 [illegible] חשון תרצ״ט 24/10/38
נזכר [illegible] 12.5.40 [illegible] 19.4.38 תעודה 3׳ 1860
בן: אלחדיף חיים [illegible] החשמל חיפה.
[illegible] 04-640775 [illegible] חיפה
רח׳ [illegible] 35 [illegible] 34980
חיפה טלפ׳ 04-251039

ב

בגאוי אליהו — נפגע [illegible] [illegible] המשוריינים 1.3.1939
נפצע ב 21.2.39
[illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] חללי ההגנה
נזכר 12.6.40 [illegible] 4
הובא 19.4.39
כפר חסידים [illegible] 26
אחות [illegible] [illegible] [illegible] 6/3 ראשון לציון

2 בר שלמה שמואל   בן אהרון ורחל   ג' סיון תשח   11/6/1948

קרית משה

אח: מזרחי נחמיה אבן ספיר 61 ירושלים 90847

טלפ 02-415843

בן יהודה ושרה   נפגע והתפוצץ על אוטובוס בדרך מירושלים לעטרות כ"ט סיון תרצ"ו 18/6/1936

ונפטר כעבור שבוע

מקור: דבר ואש ע' 36, הארץ 19.4.39 ע' 3. מאורעות תרצ"ו 651

דבר 19.4.38 ע' 3

אשתו שושנה (בת יהודה) ישבה עמק יזרעאל (מושבה כ"ב 1983)

ילדים דוד, יגאל עמק יזרעאל 065-41450 בית יזרעאל

בן מנשה מרדכי.   נפל ע"י ערבים מגדוד השמירה כשר-יון ירושלים י"ג אב תרפ"ט 1929

מקור יזכור תרפ"ט עמ' 14

מכון ז'בוטינסקי.

דר ג'ורא משה (גאולמגרסן)   ה' כסלו תרח"צ 9.11.1937

מן החמשה מקו' שמואל ה' קרית משה

דרגר יעקב   חניתא   כ"ה אדר ב' תרצ"ח 26.3.1938

דבר 19.4.38 ע' 3   הארץ 19.4.38 ע' 3

אח: אשר דרגר רחוב ... 29 קרית יובל ירושלים 96524

בן של אשר דרגר משה פיינמן

טלפ' 02 418268

דרנכס משה   נפל ב...   ט' באב תרפ"ט 24/8/1929

ס' יזכור תרפ"ט עמ' 30

מכון ז'בוטינסקי.

קרובים   עזרה והלל פפרמן רח' ... 23 ירושלים טלפ' 02 631444

יוסף והלל פפרמן רחוב ... חלקיה 17 ירושלים

דבר שלמה שמואל — בן אהרון ורחל — 11.6.48

ת.ל. 1918 — ד' סיון תשח

נפל בקרית ענבים

בת: מזרחי נצחיה אבן ספיר 61

(היום) טל 02-415843 מיקוד 90875

בן דוד יצחק — 9.6.48

יפו 1893 — ב' סיון תשח

הגנה ?

נהרג בהפגזה בירושלים מלחמת העצמאות.

בן יהודה אברהם — 18.6.1936

כח סיון תרצ'ו

נפצע בהתקפה על אוטובוס בדרך מירושלים לעטרות

נפטר כעבור שבוע

אשה: שושנה + יתום דוד — מקורות: בדם ובאש עמ' 36

בת - יעל — הארץ: 19.4.39 עמ' 3

קבוץ יפעת 065-41452 — מאורעות תרצו 651

דבר 19.4.38

חלל הגנה

24.6.1936 <u>גולובוצקי חיים</u>

ג' תמוז תרצ"ו 1894

נהרג בעת התקפה על מושב טבריה

מקורות: הארץ 19.4.39 עמ' 3

מאורעות תרצ"ו ב. חבס עמ' 653

דבר- 19.4.38 עמ' 3

מופיע ברשימת חללי צה"ל כפר הישוב עמ' 27

קרובים: אישה + ילד + הורים זקנים - אח - אחות

בת: אביגיל רמב - נהלל

16.9.38 <u>גולוב אברהם</u> בן מאיר

כ"א אלול תרצ"ח בן 38

נרצח ע"י טבריה

מקורות: דבר 17.9.38

קרובים: בן יואב גולוב, רמת החייל רח' הלה 33 מיקוד 69277

8.4.1939 <u>גורדון שניאור</u> בן יהודה מרדכי

י"ט ניסן תרצ"ט

נפצע מפליטת כדור בשכ' ארנונה בירושלים

מופיע ברשימת חללי ההגנה

מקורות: דבר 9.4.1939

ס' יזכר "אומצה" א' 364 גורדון

קרובים-בן דוד - הרב אליעזר עוזר הרב 7 ישיבת לומז'ה פתח תקוה

דנוביץ זאב | אורה | 25, (27), 11, 38

בן 28

נמצא הרוג ליד לוד | נחלת יצחק

ביחידת הרכבות

מופיע ברשימת חללי ההגנה

ברשימת ה.ס.ג.

אין שארים, כתובתו האחרונה - ליבקין 16 ירושלים.

הברמן צבי | 18.11.38

בן 23

נפצע במקור חיים

מת מפצעיו

וולמן פנחס | מברזיל ריגה | 23.8.1929

1896 | י"ז אב תרפ"ט

בהתקפה על רמת רחל בהיותו מפקד המקום | הר הזיתים

מקום העבודה.

קרובים: בת, יולה - קבוץ צרעה

ויינשטיין אליעזר | חיים בוהה | 30.4.36

1912 | ח' אייר תרצ"ו

מכונית רכבת פגעה בכוונה במכוניתו

בדרך לתל-אביב (ליד קובבה) | הר הזיתים

מקורות: הארץ 19.4.39 עמ' 4 | חבר ההגנה

המולדת תרצב עמ' 642 | בירושלים.

דבר 19.4.38 עמ' 3

קרוב: ישראל ויינשטיין הפסגה 25 ירושלים ס.ל. 02 667758

25?-26.8.1929 — וולנאי דוד (צייגנברג)

1907

הגנה על בית הכרם — ירושלים.

בית וגן ? — חלל הגנה

16/17.6.1946 — וולף יחיעם — יוסף ורוחמה

ליל הגשרים גשר א-זיב — הגנה.

ירושלים.

אח רענן וולף המחלקה להתישבות ת.ד. 92 הסוכנות היהודית ירושלים

אחותו: רמה סמסונוב - שדרות חן 36 תל-אביב ט.

27.10.1937 — זלוטניצקי א' מרדכי

בן 24

נהרג מירי כנופיה ערבית — יש תמונה „בדבר"

בנסעו בשיירת ים המלח - ירושלים

מקורות: הארץ 11.1.38, נתפשו רוצחיו.

קרובים: אודה זלוטניצקי - חיפה,

אנה צרקוב (אחיינית של אודה) עובדת בביטוח לאומי חיפה 04-553111

טמס אריאל (ארי) דוד הלן 18.5.1941

1920 בן יורדי הסירה

קרובים: אחות נילה (טמס) - צויידמן

קרן היסוד 5 רמת אילן, גבעת שמואל. מיקוד 51905

מקורות: "מעלות לוחמים" מס' בספריתנו VI/198

גוש המגן עמ' 272

ס' איך בטחיה צבא הפלמח

מס' הספר 39 בספריתנו.

כהן (רוטבלט) צילה 24.3.1945

י' ניסן תשה

נהרגה בעת טיול על המצדה ע"י ערבים.

ברשימת חללי ההגנה

מעלה החמישה.

חברת מעלה החמישה

קרובים: בעל יצחק מעלה החמישה?

בן: תמוס נבט קבוץ מעלה החמישה ד.נ. הרי יהודה מ. 90835

כהני שמואל בן שמעון ושמחה

קבור בהר הזיתים

חלקת תשח

קרובים: רפאל כהני רח' ימין אבות ט' ירושלים 95421

אביו כהני שמחה רח' זמנהוף 29 נתניה,

<u>כץ יוסף</u> בן אברהם כ"ב תמוז תרצ"ו 9.3.1936

הוריו, כתובת אחרונה: כרם אברהם רח' צפניה.

2 אחיות

נרצח בשמרו משמרתו בבית ההבראה "ארזה"

[illegible] 8. מקורות: הארץ 19.4.39 עמ' 3.

דבר: 19.4.39

מאורעות תרצ"ט ב. חסס 655

<u>לביא יעקב</u> אבי: ישראל סלבוליק י"ג כסלו תשא"

13.5.20 13.12.40

נפל בבית הערבה - עם לבנטל יעקב.

אחות בגניגר ?

לוביאנוב (הררי) אריה — 5.1.1939

1918 — יד' טבת תרצ"ט

נוטר

בהיותו נוטר - בידי אנשי כנופיות בסדום

יחד עם שמואל קמשטין ומרדכי קלים

קבור בתל חי.

קרובה: פנינה קנציק - רח' הגבורים 22 חדרה.

לוי שאול — 15.1.1938

בן 24 — יג' שבט תרצ"ח

נרצח על משמרתו בעמדה בירושלים.

מחברי ההגנה.

קרובים: אישה: - לוי שרה

לנדאו יחזקאל — 26.1.39

בן 29 — מת מפצעיו בהדסה — חבר הגנה

קרובים: בן - בן ציון לנדאו

קבר: סעד

ד.נ. נגב מ. 85/140

מגדל יצחק — נחה אברהם שלמה — 9.11.1937

נרצח ליד קרית ענבים, ירושלים.

קרובים: אלמנה חנה מגדל — מקורות: הארץ 19.4.37 עמ' 3

דבר 19.4.37

מן החמישה מקבוצת במעלה, ליד קרית ענבים שנהרגו

ב. 9.11.37 בדרכם לסלול כביש על אדמת הקק"ל.

<u>מרדכוביץ אריה</u> — 9.11.1937

נרצח במעלה החמישה ליד קרית ענבים — חבר ההגנה

מן החמישה מקבוצת "במעלה" ע"י קרית ענבים אשר נהרגו
ב- 9.11.37 בדרכם לסלול כביש על אדמת הקה"ק

<u>מושיוב גרשון</u> — גיטל ושמואל — 20.8.1936
ב' אלול תרצ"ו

נפל בעת התקפה על קרית ענבים
בהתנדבותו כשומר — שוטר מוסף.

מקורות: מאורעות תרצ"ו ב' חבס עמ' 671
דבר, 19.4.38 עמ' 3.
תולדות ההגנה ב' עמ' 693
הארץ 19.4.39 עמ' 3.

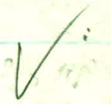
קרובים הורים: משיוב גיטל ושמואל
רח' צפה 58
ירושלים.

<u>מזרחי רחמים (ניסן)</u> — 14.5.48

נפל על הגנת העיר העתיקה ירושלים.

קרובים בן נתן מזרחי - רח' מימון 1/46 נוה שאנן חיפה
בת: מרבטו לאה - קרנב 6 חולון

בצב עמ' 133-134
יש שני מזרחי רחמים לא ידעתי מה לרשום.

18.5.1941 נרואל אברהם

כ"ג יורדי הסירה.

אח: נרואל יוסף, פינסקר 7 ירושלים

28.8.36 נשרי דוד

בן 19

יליד הארץ נרצח מיריה מהמארב בחזרו משמירה (נוטר)

במוצא עלית לירושלים

מקורות: מאורעות תרצ"ו ב. חבס עמוד 675

דבר 19.4.36 עמ' 3.

ח זכרון כפר הישוב עמ' 21

הארץ 19.4.36 עמ' 3.

אב: צבי נשרי

1.6.48 סלינגרה דוד (אולריק)

כ"ג אייר תש"ח

ירושלים, התקפה לב התפקיד

ספקטור צבי

18.5.1941

כ"ג יורדי הסירה

אשה: שושנה ספקטור, רמת השבים (נפטרה).

בנו: יפתח ספקטור - רח' הג'ויקור 25 רמת השרון

אחיו: ישראל ספקטור - ארלוזורוב 3 בת-ים טל. 869575

אחיו: אהרון ספקטור, רח' הג'ויקור 25 רמת השרון.

טבי, צדק אברהם

21.7.1938

1918

נפל בהגנת קידוחים במדבר יהודה, ליד יריחו

הר הזיתים

נוטר

מקורות: דבר; 22.7.38 עמ' 1

הארץ; 19.4.39 עמ' 3.

אח: ציון טבי, צדק - מטלון 81 תל-אביב.

אחות: דינה טבי, צדק. - יפה נוף 91 חיפה

__פוחובסקי, יהושע__ אברהם אסקה 9.11.1937

נפל בעת עבודתו

מן החמישה מקבוצת „במעלה" על קרית ענבים שנהרגו
ב' 9.11.1937 בדרכם לסלול כביש אל אדמת הקק"ל

__פולונסקי, אריה__ 29.5.1939

נרצח ע"י האצ"ל בירושלים. חבר ההגנה.

מקורות: דברי ימים למלחמת השחרור ע' 24 (I 94)
כ"ד סיון תרצ"ט 11.6.39 אנשי האצ"ל הוציאו לפועל פסק דין!!
בירושלים על השוטר חרש פולונסקי כי שיתף פעולה עם הבריטים.
דובנוב: פרק ב' עמוד 51

__פיינשטיין שמואל__ שלמה 16.9.1938

נרצח ע"י ערבים

אחותו: רות חנינא ערבים

מקורות: הארץ 19.4.39 ע' 3.
חוברת זכרון „ספר הישוב" עמוד 27
דבר 17.9.38

פפירוביץ בלה בת שלמה 31.12.47

1919/20

(ביריות באוטובוס 9, שיח' ג'ראח ירושלים

הר הצופים

הגנה.

פרל אהרון בן גאורג' וחנה 20.9.1938

חבר הגנה.

נהרג בנסיעה באוטובוס יחד עם בן יהודה אברהם

אלמנה: מרגוט שטיינמן

רח' גבעת סיני 34/5 [illegible].

היה תושב עטרות

דברי יוסף   יחיה   19.3.47

נורה בשגגה ע"י נוטר ערבי ירושלים.

אחות: רוזה - גאוזמן ד.נ. לב השרון מ. 42820

רוטמן זאב   18.5.1941

כ"ג יורדי הסירה.

קבוצת מעלה החמישה

שמואל אליעזר   15.1.48
ד' שבט תש"ח

סביבת נוה אילן

ההגנה

אבושדיד (אברהם) רחמים — 6.6.48

כח אייר תשח

מהפגזת אויב בירושלים

קרובים: הורה(מפקדו) מר א.מ. קניג - רח' בנימין מטודלה 2ב ירושלים 92305

גיסה: לבנה אבושדיד רוקח 7 רמת גן

וינר רחל — בת אהרן ורבקה — 13.5.48

1928 — ד' אייר תשח

נפלה בגוש עציון

מקורותו: ארכיון כפר עציון

קרובים: אחות מרים וינר רח' רשב"א 15

צינגר אברהם דב — בן אליעזר ומרים צינגר — 27.12.1947

יד טבת תשח

נרצח ע"י ערבים בשכונת קטמון, ירושלים.

לוינטל זאב

16.11.21

13.12.1940

י"ג כסלו תשא"

ביער הערבה

חבר ההגנה.

קאפרמן יעקב לוי

21.9.36

ה' תשרי תרצ"ז

נפצע מריסיסי פצצה ונהרג.

קישינובסקי משה

4.10.38

ט' תשרי תרצ"ט

נהרג בסדום תאונת שמירה.

חבר ההגנה

קרובים: אחיינית ונשוי קישינובסקי - רח' הנשיא הראשון עד רחובות

אחיינית קליפמן רינה - הנשיא הראשון 23

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" ✡ "בית אגרון" ✡ רחוב הלל 37, ירושלים
טל. 226863 ת.ד. 1439

לכבוד ירושלים כ' באלול תשמ"ט

20 בספטמבר 1989

____

____

____

נכבדי,

הנדון: <u>חדר זכרון בבית ההגנה בירושלים</u>

לאחר תכנון ממושך ועבודה רבה שהשקענו, בעקר באסוף שמות החללים, הגענו לשלב של יישום העבודות הקשורות בפתיחת חדר הזכרון בבית ההגנה בירושלים, השוכן בבית העתונאים ברחוב הלל.

החדר שעוצב במיוחד יכלול את ספור ההגנה בירושלים החל מ-1920 ועד להקמת צ.ה.ל. ב-1948. שמות הנופלים חקוקים בלוח, וחומר על כל אחד מהחללים כולל תמונה ישמר במקום מיוחד כשכל המעונין יוכל לעיין בהם.

אנו פונים אליכם בבקשה להעביר אלינו בהקדם תמונה של יקירכם ז"ל וכן תעודות ופרטים עליו. אנו נשמור על חומר זה לדורות הבאים, לעיון, מחקר וכיוצ"ב.

הכשרת חדר הזכרון כרוכה בהוצאות גדולות ואנו מרשים לעצמנו לפנות אליכם בבקשה להשתתף כפי יכולתכם במימון ההוצאה.

בדעתנו לפתוח את חדר הזכרון בי"א באדר תש"ן (מרץ 1990). הזמנה תשלח אליכם במועד.

את סכום ההשתתפות ניתן להעביר באחת מהדרכים הבאות:

1. המחאה על שם ארגון חברי ההגנה בירושלים.
2. זכוי חשבון הארגון בבל"ל סניף ראשי ירושלים, מספר הסניף 901, מספר החשבון 17100/27.

אנו בטוחים שחדר הזכרון הנו תרומה צנועה אך חשובה להנצחת זכרם של חברינו ומקום בו ניתן יהיה ללמוד את מורשת ההגנה בירושלים עיר הנצח של העם היהודי.

בברכה,

יעקב סלמן

יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

העתק: עוזי נרקיס - יו"ר הארגון הארצי של חברי ההגנה.

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" ✱ "בית אגרון" ✱ רחוב הלל 37, ירושלים
טל. 226863 ת. ד. 1439

לכבוד

ירושלים כ' באלול תשמ"ט

20 בספטמבר 1989

____

____

____

נכבדי,

הנדון: <u>חדר זכרון בבית ההגנה בירושלים</u>

לאחר תכנון ממושך ועבודה רבה שהשקענו, בעקר באסוף שמות החללים, הגענו לשלב של יישום העבודות הקשורות בפתיחת חדר הזכרון בבית ההגנה בירושלים, השוכן בבית העתונאים ברחוב הלל.
החדר שעוצב במיוחד יכלול את ספור ההגנה בירושלים החל מ-1920 ועד להקמת צ.ה.ל. ב-1948. שמות הנופלים חקוקים בלוח, וחומר על כל אחד מהחללים כולל תמונה ישמר במקום מיוחד כשכל המעונין יוכל לעיין בהם.

אנו פונים אליכם בבקשה להעביר אלינו בהקדם תמונה של יקירכם ז"ל וכן תעודות ופרטים עליו. אנו נשמור על חומר זה לדורות הבאים, לעיון, מחקר וכיוצ"ב.

הכשרת חדר הזכרון כרוכה בהוצאות גדולות ואנו מרשים לעצמנו לפנות אליכם בבקשה להשתתף כפי יכולתכם במימון ההוצאה.
בדעתנו לפתוח את חדר הזכרון בי"א באדר תש"ן (מרץ 1990). הזמנה תשלח אליכם במועד.
את סכום ההשתתפות ניתן להעביר באחת מהדרכים הבאות:

1. המחאה על שם ארגון חברי ההגנה בירושלים.
2. זכוי חשבון הארגון בבל"ל סניף ראשי ירושלים, מספר הסניף 901, מספר החשבון 17100/27.

אנו בטוחים שחדר הזכרון הנו תרומה צנועה אך חשובה להנצחת זכרם של חברינו ומקום בו ניתן יהיה ללמוד את מורשת ההגנה בירושלים עיר הנצח של העם היהודי.

בברכה,

יעקב סלמן
יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

העתק: עוזי נרקיס - יו"ר הארגון הארצי של חברי ההגנה.

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" * "בית אגרון" * רחוב הלל 37, ירושלים
טל. 226863 ת.ד. 1439

לכבוד

ירושלים כ' באלול תשמ"ס
20 בספטמבר 1989

נכבדי,

הנדון: <u>חדר זכרון בבית ההגנה בירושלים</u>

לאחר תכנון ממושך ועבודה רבה שהשקענו, בעקר באסוף שמות החללים, הגענו לשלב של יישום העבודות הקשורות בפתיחת חדר הזכרון בבית ההגנה בירושלים, השוכן בבית העתונאים ברחוב הלל.
החדר שעוצב במיוחד יכלול את ספור ההגנה בירושלים החל מ-1920 ועד להקמת צ.ה.ל. ב-1948. שמות הנופלים חקוקים בלוח, וחומר על כל אחד מהחללים כולל תמונה ישמר במקום מיוחד כשכל המעונין יוכל לעיין בהם.

אנו פונים אליכם בבקשה להעביר אלינו בהקדם תמונה של יקירכם ז"ל וכן תעודות ופרטים עליו. אנו נשמור על חומר זה לדורות הבאים, לעיון, מחקר וכיוצ"ב.

הכשרת חדר הזכרון כרוכה בהוצאות גדולות ואנו מרשים לעצמנו לפנות אליכם בבקשה להשתתף כפי יכולתכם במימון ההוצאה.
בדעתנו לפתוח את חדר הזכרון בי"א באדר תש"ן (מרץ 1990). הזמנה תשלח אליכם במועד.
את סכום ההשתתפות ניתן להעביר באחת מהדרכים הבאות:
1. המחאה על שם ארגון חברי ההגנה בירושלים.
2. זכוי חשבון הארגון בבל"ל סניף ראשי ירושלים, מספר הסניף 901, מספר החשבון 17100/27.

אנו בטוחים שחדר הזכרון הנו תרומה צנועה אך חשובה להנצחת זכרם של חברינו ומקום בו ניתן יהיה ללמוד את מורשת ההגנה בירושלים עיר הנצח של העם היהודי.

בברכה,

יעקב סלמן
יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

העתק: עוזי נרקיס - יו"ר הארגון הארצי של חברי ההגנה.

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" * "בית אגרון" * רחוב הלל 37, ירושלים

טל. 226863 ת.ד. 1439

ירושלים כ' באלול תשמ"ס

20 בספטמבר 1989

לכבוד

____

____

____

נכבדי,

הנדון: <u>חדר זכרון בבית ההגנה בירושלים</u>

לאחר תכנון ממושך ועבודה רבה שהשקענו, בעקר באסוף שמות החללים, הגענו לשלב של יישום העבודות הקשורות בפתיחת חדר הזכרון בבית ההגנה בירושלים, השוכן בבית העתונאים ברחוב הלל.

החדר שעוצב במיוחד יכלול את ספור ההגנה בירושלים החל מ-1920 ועד להקמת צ.ה.ל. ב-1948. שמות הנופלים חקוקים בלוח, וחומר על כל אחד מהחללים כולל תמונה ישמר במקום מיוחד כשכל המעונין יוכל לעיין בהם.

אנו פונים אליכם בבקשה להעביר אלינו בהקדם תמונה של יקירכם ז"ל וכן תעודות ופרטים עליו. אנו נשמור על חומר זה לדורות הבאים, לעיון, מחקר וכיוצ"ב.

הכשרת חדר הזכרון כרוכה בהוצאות גדולות ואנו מרשים לעצמנו לפנות אליכם בבקשה להשתתף כפי יכולתכם במימון ההוצאה.

בדעתנו לפתוח את חדר הזכרון בי"א באדר תש"ן (מרץ 1990). הזמנה תשלח אליכם במועד.

את סכום ההשתתפות ניתן להעביר באחת מהדרכים הבאות:

1. המחאה על שם ארגון חברי ההגנה בירושלים.
2. זכוי חשבון הארגון בבל"ל סניף ראשי ירושלים, מספר הסניף 901, מספר החשבון 17100/27.

אנו בטוחים שחדר הזכרון הנו תרומה צנועה אך חשובה להנצחת זכרם של חברינו ומקום בו ניתן יהיה ללמוד את מורשת ההגנה בירושלים עיר הנצח של העם היהודי.

בברכה,

יעקב סלמן

יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

העתק: עוזי נרקיס - יו"ר הארגון הארצי של חברי ההגנה.

....

ארגון חברי ההגנה בירושלים
חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים שנפלו על הגנת ירושלים

פרטים אישיים

שם המשפחה .... שם פרטי .... שם האב .... כינוי ....

מספר חבר בהגנה .... מספר אישי בצה"ל ....

פרטים נוספים וקיצור תולדות חיים: ....

....

....

.... (השלמות ותמונה נא לצרף בנפרד).

פרטים על הנפילה

תאריך עברי .... תאריך לועזי .... מקום ....

נסיבות (קרב, מבצע, שמירה, שליחות וכיו"ב) ....

....

מקום הקבורה ....

האם השם מונצח באתר זכרון ....

האם השם מונצח בספר יזכור או בפרסום אחר ....

פרטים נוספים ....

....

....

קרובי המשפחה

שם .... שם קודם ....

יחס הקירבה המשפחתית ....

כתובת .... טלפון ....

השתתפות המשפחה בהקמת חדר ההנצחה

סכום: .... קבלה מס' .... תאריך ....

....

<u>ארגון חברי ההגנה בירושלים</u>
<u>חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים שנפלו על הגנת ירושלים</u>

<u>פרטים אישיים</u>

שם המשפחה .... שם פרטי .... שם האב .... כינוי ....

מספר חבר בהגנה .... מספר אישי בצה"ל ....

פרטים נוספים וקיצור תולדות חיים: ....

....

....

.... (השלמות ותמונה נא לצרף בנפרד)

<u>פרטים על הנפילה</u> -

תאריך עברי .... תאריך לועזי .... מקום ....

נסיבות (קרב, מבצע, שמירה, שליחות וכיו"ב) ....

....

מקום הקבורה ....

האם השם מונצח באתר זכרון ....

האם השם מונצח בספר יזכור או בפרסום אחר ....

פרטים נוספים ....

....

....

<u>קרובי המשפחה</u>

שם .... שם קודם ....

יחס הקירבה המשפחתית ....

כתובת .... טלפון ....

<u>השתתפות המשפחה בהקמת חדר ההנצחה</u>

סכום: .... קבלה מס' .... תאריך ....

....

<u>ארגון חברי ההגנה בירושלים</u>
<u>חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים שנפלו על הגנת ירושלים</u>

<u>פרטים אישיים</u>

שם המשפחה .... שם פרטי .... שם האב .... כינוי ....

מספר חבר בהגנה .... מספר אישי בצה"ל ....

פרטים נוספים וקיצור תולדות חיים: ....

....

....

.... (השלמות ותמונה נא לצרף בנפרד)

<u>פרטים על הנפילה</u>

תאריך עברי .... תאריך לועזי .... מקום ....

נסיבות (קרב, מבצע, שמירה, שליחות וכיו"ב) ....

....

מקום הקבורה ....

האם השם מונצח באתר זכרון ....

האם השם מונצח בספר יזכור או בפרסום אחר ....

פרטים נוספים ומקורות: ....

....

....

<u>קרובי המשפחה</u>

שם .... שם קודם ....

יחס הקירבה המשפחתית ....

כתובת .... טלפון ....

<u>השתתפות המשפחה בהקמת חדר ההנצחה</u>

סכום: .... קבלה מס' .... תאריך ....

ארגון חברי ה"הגנה" בישראל

בית ה"הגנה" * "בית אגרון" * רחוב הלל 37, ירושלים

טל. 226863 ת.ד. 1439

ירושלים..............................

לכבוד

....

....

....

משפחה יקרה,

ארגון חברי ההגנה בירושלים מקים בביתו בבית אגרון חדר הנצחה לזכר חברינו אשר נפלו על הגנת העיר מאז קום ה"הגנה" ועד ליום הקמת צה"ל היורש הטבעי של ההגנה.

ביצוב החדר הופקד בידי חברינו האדריכל נחום מרון עלינו להעביר לידיו רשימה שמית של הנופלים.

בקשתנו שתואילו להמציא לנו פרטים על יקירכם הכולל תאריך ומקום נפילתו, לצרף תמונה אשר תשמר בארכיון חדר הזכרון.

נתן לפנות גם לקבלת פרטים למזכירות שלנו בבית ההגנה ברחוב הלל 37 (בית אגרון), בימי א'-ה' בשעות 10.00-13.00, ו- 18.00-20.00.

פעולת הרשום חיבת להסתיים עד ל-15.1.1989 על מנת שנוכל לעמוד בלוח הזמנים של פתיחת חדר ההנצחה. נטלנו על עצמנו משימה המחייבת הוצאה גבוהה, בקשתנו אליכם להרים תרומת השתתפות מיוחדת בסכום של 100 ש"ח (מאה ש"ח).

נודה לאלה אשר באפשרותם להרים תרומה גבוהה יותר.

בברכה,

יעקב סלמן
יו"ר הארגון

ירושלים

ראש העיריה
رئيس البلدية
Mayor of Jerusalem

לאתרי הזכרון הרבים אשר בירושלים, נוסף חדר ההנצחה הזה לזכר חברי ההגנה אשר הקריבו חייהם על הגנת העיר מאז שנת תר"ף ועד להקמת צה"ל בתש"ח - 1948.

שש מאות חמישים וחמישה השמות החקוקים על קיר הזכרון "בבית ההגנה" מצטרפים לרצף דורות הבונים והמגינים על בירתנו מאז ועד היום.

יהי זכרם ברוך.

בברכה

טדי קולק

חדר הזכרון בבית "ההגנה"
רח' הלל 37 ירושלים
פתוח למבקרים
בימים א', ג', ה' בין השעות 10^{00} — 13^{00}

התכנון: אדריכל נחום מרון
הביצוע: חברת "דגש"

"דומיית לבבות אמיצים"

" באפוס הגדול של מלחמת ההתגוננות תבהיק באור יקרות פרשת העמידה של ירושלים.
הגבורה העילאית של יהודי ירושלים ושל מגיניה - לוחמיה במיוחד, תעמוד לעד".

ד. בן גוריון

ההגנה ירושלים

העומד במקום זה יזכרם

אבושדיד אברהם אבושדיד יהושע אביזון בנימין אברמוביץ משה אברמזון עטרה -אג'י משה אדלר שלמה אהרון אהרונוב משה אהרוני יוסף אהרון יחזקאל אורבך יחזקאל אוסי שלמה אורבך יקותיאל אורצנג טוביה אורנשטיין יצחק אביגדור
אושינסקי יהודה אזולאי יהודה אטשטיין דוד אייזנברג כרמי איזנברג אהרון אירוס אליעזר אכלופי שמחה אלבוכר יעקב אלבק אליהו אלבלק שמואל אלבלק רחמים אלה מזרחי ראובן אלחדיף יצחק אלס מנחם אלטמן יעקב אליהו חיים
אלישבסקי אהרון אלפרוביץ אלכסנדר אלשייך משה אנג'ל חיים אנגרס אהרון אניים יעקב אפקוביץ יוסף אפרת שמשון אקרמן יוסף ארבלי משה ארום מרדכי ארזי שמואל אריכא עמירם ארליך ישעיה ארקין מרדכי • בב'איו אליהו
בבלי יוסף בהר מרדכי בוסון משה אהרון בוימיננר יוסף בולקה מאיר יחיאל בונאבנטורה אינצ'ו יוסף בורקינסקי אליהו בושרי אליהו ביבי נסים ביטנסקי יהודה בייס הנס ביר עקיבא בירנבאום אסתר ביתן יהושע בכר שלמה שמואל בן גיאת אליהו
בלומנסל חד משה בן דוד אלישע בן חד משה בן דור יצחק בן זאב רפאל בן יהודה אברהם בן יוסף צבי בן ימין עודד בן יעקב חיים בן ישי ברוך בן מנשה מרדכי בן עטר יעקב בן שאול אהרון בן שאול יעקב בן שלום מרגלית בן שמעון שלמה
בנארי שושנה בצלאל אבא בצלאל ציון (בן שמואל) בצלאל שמעון בקמן יהושע בקמן שמואל בקר חנוך בקרמן אברהם משה בר ניורא משה ברגר אברהם ברגר יעקב ברגר יצחק ברודר אליהו ברושה יונתן ברויסמן דב ברזובסקי אברהם
ברזני דוה ברסי ישראל ברלוביץ יחזקאל ברמן רחביה ברמדס משה ברנשטיין יעקב ברקוביץ מנחם אליעזר ברשביצקי משה • גאנז זאב גברו משה גדיאל ישראל גוגנהיים ארנסט גוזנר פנחס גוסמן שרגא גוטשל צבי גולדברג משה
גולדברגר חיים גולדברגר אברהם יעקב גולוב אברהם גולוביצקי חיים גולדווסר יעקב גולדשטיין אברהם גולדשטיין שמעון גולנד סבו גופשטיין אהרון גור אריה חיים גורג' מאיר גורדון מרדכי גורדון שניאור גיאת חיים גינזבורג יצחק
גיסלמן שלמה גסלר יצחק גלנדאור עקיבא גלס ישראל גלעדי בנימין גנזל יוסף גסנר אברהם גפני בנימין גרצי חנה גרוב חיים גרוברג ישראל גרודז'ינסקי בן ציון גרונר יאיר גרוסברג אליהו גרוסברג חיים לוי גרוסמן מרדכי
גרוסמן נועם גרסי דוד גריבנבוים אליעזר גרינברג וולמן צפורה גרינברג צבי גרינשטיין דוד גרנק שלום • דגני דוד דגני שמשון דהל וולטר דובשני יהודה דולז'נסקי ליאוניד דיל אהרון דימנט יהושע חיים דינוביץ זאב דינר שלום דישי יוסף
דמסס יוסף דפטר אברהם דרוזדיק נעמי דרסלר חיים דרעי חיים • הבר ברוריה הברמן צבי הויזמן אברהם הולנדר שמעון הור יוסף הורן ישראל היימן משה ישראל היימן רפאל הילר רחל הירשלר ארז הירשמן שמואל אליהו הלוי יצחק
הלבר מרדכי נסים הלר אברהם הניג בנימין הקר יצחק הרוש גרציה הרטום ראובן הריסון יהודה הרלינג יעקב הרשקוביץ אליהו • ובר אליהו וויס יצחק וויגברגר שמאי ווינגרטן אלכסנדר ווימגרד שמחה ווינשטיין ראובן וול דוד וולבר דוד וולפינזון יוסף חיים
וולמן פנחס וולפסון בדעון וורסמן אהרון וטנשטיין אליעזר וויל אליעזר וילנאי דוד וילנר נפתלי אליעזר וילצ'יק אליהו ויברגר (הכרמי) משה אליהו וינקלר בועז וינשטוק אריה וינשטוק צבי ויסבלום אלימלך ויסמן יהושע ויסמן יוסף וינר רחל ויץ יחיעם
וירצבורגר אברהם שלום ולך ישראל ולך מנחם ונדר יוסף וסרטיל חיה ועקנין דוד וקס זאב וקסלבום יצחק וקסלר מאיר ורנר משה • זגלשטיין יהודה זגלשטיין רחל זוהר שלמה זוטא חנה זיו (סנדרוב) יוסף זיכלר יצחק זילבר ברוך
זילברמן (חלמיש) רפאל זילברשטיין חנוך זילברשמידט משה זינגר אברהם דב זינגר דוד זינגר חנה זיסרמן אברהם זלטובסקי הכהן נחמה זלוטניצקי מרדכי זליקוביץ שרגא זמיל חנניה זנדמן דב זנדמן מאיר זרובבל עובדיה • חביב אברהם
חבקין ידידיה חבר יששכר חדד עובדיה חוטניצקה מלכה חויניצקי מרדכי חומסקי ישראל חיון יהודה חיון מאיר חיים יוסף חיים דוד חלבה דניאל חליף עובדיה חמו שלמה חממי יעקב חנון אליהו חנני צבי חסון מאיר חפץ אברהם
חרלפ שמואל • טהורי יהושע טויס בנימין טולידאנו חיים טוסיג אברהם טייטלבוים דוד טילמן צבי טמס אריאל טרבלוס אליהו ט"ש (טור שלום) דוד • יבניאלי אהרון טוביה ינן רחמים ידידיה אליעזר זאב יהודיף ממאן יוסף יוחאי
יחיא (מזרחי) אברהם יתיאלי אליהו יסקי חיים יעקובוביץ צפורה יעקובוביץ שמעון יעקובסון גבריאל יפה יעקב יפרח מרדכי יצחקי משה יקותיאלי חיים ירושלמי שמואל • כהן אברהם כהן אברהם (בן מאיר) כהן אליהו כהן אלכסנדר יהודה
כהן חיים כהן יהודה כהן יחזקאל כהן יעקב (בן אברהם) כהן יעקב (בן אליהו) כהן משה כהן נחמיה כהן עקיבא כהן צבי (בן זאב) כהן צבי (בן יחזקאל) כהן רוטבליט צילה כהן שאול כהן שבתאי כהני שמואל כלב יחיאל כליפא יעקב
כספי יעקב כץ יוסף כץ יעקב כץ יצחק-ישעיהו כץ צפורה כרמיול מאיר כשיוב יהודה • לביא יעקב לבנון צבי לבנון יעקב שבח לדרמן חיה להרס הונו צבי לוביאנוב אהרון אריה לוי אברהם לוי אפרים לוי בנימין לוי (ידיד) בתיה
לוי דב לוי זרובבל לוי יוסף לוי יצחק (בן נתן) לוי יצחק (בן ירמיהו) לוי מרים לוי משה (בן ברוך) לוי משה (בן שלמה) לוי משה מנחם (בן רפאל) לוי עידו לוי עזרא לוי עקיבא לוי שאול לוי שמואל לוי-תם זכריה לוינסל זאב לווין יוסף
לוין נחום לוין שמואל לוינברון מנחם לוינוביץ יהושע לוסטיג אלכסנדר-אברהם לזר משה יצחק ליאון שלום ליטמן פנחס ליכטנשטיין יעקב ליפינר קלמן ליפצין אשר ליפקין מרדכי ליפשיץ צבי ליפשיץ שלמה ליש דב לכמן גבריאל
לנדאו דב לנדאו יחזקאל לנצר שושנה לר ירחמיאל • מאיר אהרון מאירי ראובן מגדל יצחק מוהר ישעיהו מונסה אליהו מוסיוף דניאל מוסל חיה מאשה מוצרי מכבי מורדוף מתתיהו מושיוב גרשון מושקין יצחק-ירמיהו
מזרחי אברהם מזרחי אליהו (בן יהודה) מזרחי אליהו (בן שלום) מזרחי אליהו (בן שלמה) מזרחי ברוך (בן מאיר) מזרחי ברוך (בן נסים) מזרחי ברוך (בן עזרא) מזרחי דוד מזרחי יהודה (בן יעקב) מזרחי יהודה (בן שלום) מזרחי יצחק (בן אפרים)
מזרחי יצחק (בן ציון) מזרחי מאיר (בן אליהו) מזרחי מאיר (בן שלמה) מזרחי מנחם מזרחי משה (בן יעקב עובדיה) מזרחי משה (בן רחמים) מזרחי עובדיה מזרחי צדוק מזרחי ראובן מזרחי רחמים ניסן מזרחי שבתאי-גמליאל מזרחי שלמה (בן אברהם)
מזרחי שלמה (בן שאול) מזרחי שמואל (בן חיים) מזרחי שמואל (בן יעקב) מידב עמנואל מנחם מידז'ינסקי משה-חיים מידז'ינסקי קוקטק שרה מיוחס בן ציון מיוחס יעקב מיטוור חנה הדי מיכאלוף שמואל מיכאלי אמנון מילר נתן מימרן יצחק
מינס רחל מלבסקי שלום מליח שמעון מלצר מרדכי מנדל זאב מנדל עמנואל מנדלסון חשין זאב מנובי יצחק מנצור מרדכי מנשה רפאל מן פרץ מס דניאל מצלר בן ציון מרגלית יוסף מרדכוביץ אריה מרחביה אליעזר מריסין זאב
מירסקי רחמים מרכס יהושע מרמור דוד משקוב פנחס • נבון יהודה נויגר אלכסנדר נוינר הדסה נוימרק דוד נוסבאום ברוך נורדמן פישל נורדמן צפורה נוריאל אברהם נזרי יוסף נחמיאס דוד נחמני מימון נחמני ראובן נייגר עמנואל
ניסני שמעון נשרי דוד נתן רפאל נתנאל אליהו • סבח אברהם סולוביץ יעקב סלוצ'סקי יקותיאל סומר אברהם סיטון יצחק סיטון משה סילמן אהרון סלומון יצחק סלומון משה סלוצקי אריה סלינגרה דוד סליצן דן סמודסמן משה
סמרה חיים ספקטור צבי ספראי זאב ספרנוביץ יוסף דב סרי חנן סרי יחיאל • עבדי צדק אברהם עבוד מרדכי עדיקה משה עוזרי חיים עוזרי שלמה עזיז אשר עזרא מאיר עזרא שלום עמיר שלום עמראני אליעזר ענדא אברהם
• פוחבסקי יהושע פוחס יצחק פולונסקי אריה פולק אורי פוריצקי אברהם פטרושקה נתנאל פידלר פנחס פיטובסקי תמר פיטל קלמן פיינה ראובן פיילכנפלד יוסף פיינברג עמנואל פייסט יהודה פינקלשטיין אליהו פינשטיין שמואל פישגרונד אברהם
פישל שמעון פישמן צבי פלאי גדעון פלוס אריה פן אלדד פניאלי שאול פנחסי בן ציון פניגשטיין אריה פנסו יצחק פס בתיה פפירוביץ בלה פרידמן יעקב פרידמן נפתלי פרידלנדר שרה פרידנפלד מאיר פרידריך משה פריימן אברהם חיים
פרל גרשון פרלמוטר אליעזר פרלמן נתן פרלשטיין משה אביגדור פרנקו יחזקאל פרנקל פרץ פרנקל שבתאי פרסי שמעון פרסיץ בנימין פת ברוך • צברי דוד-חי צברי יוסף צדוק שמעון צדיק חיים צווכנר (שאג) דוד ציכרסקי בלהה
ציסרין יעקב צילינגולד אסתר צינדר ראובן חיים צירלין חיים צמח (מזרחי) עובדיה צפניה דניאל • קובי מיכאל קובי שולמית קובי שמעון קובלסקי ישראל-אליעזר קוטיק יעקב קום נחום קופלר יוסף קופמן אסתר קופמן זלמן קופרמן צבי
קופשטיין מרדכי קוצ'ינסקי נתן קורח יאיר קורמן שאול קורצטג צפורה קושניר טוביה קישוני אלדד קליינצלר דב קלפהולץ יעקב קלפהולץ שלמה קלרמן שאול קם קלמן קמפינסקי שמשון קניג עמנואל קנולר אליעזר קניגסברג שמואל
קניגסברגר גרשון קסלר ראובן קסלר אליהו קפאטה שבתאי קפלן שלמה קאפרמן יעקב-לוי קצו'בה שלמה קרמיול מאיר קרמיש צבי קרמר הרברט קרני יוסף קרניאל שלום קרסו זלפה קשינובסקי משה ראובן (מזרחי) ברוך
ראובני מרדכי רדוש יהודה רובוביץ חיים רובינשטיין ראובן רודה אורי רוזן ירמיהו רוזן שלמה רוזנבאום מרדכי רוזנבלט דב רוזנבלום ישראל יצחק רוזנברג שלמה רוזנפלד יחיאל רוזנפלד צפורה רוזנצוויג אסתר רוזנקרנץ מכסימיליאן
רוחין אמנון רוסמן זאב ריטינשטיין יוסף רייזמן ישעיהו-חיים רייך דניאל רייכמן עזרא רייכסמן הלל רייס (זיזמר) חוה רייפמן דוד ריצמן מנחם רכניץ אלתר גרשון רפול אברהם רצקר יעקב • שדיאל יהושע שוילי יהושע שוילי שלמה
שול נפתלי שורין היינץ שורץ אליעזר שושני יעקב שושני נחום שחטר משה יצחק שחמון מאיר שטאל רפאל שטורמן יוסף שטייאר שמשון שטיין פרץ שטיינברג מאיר שטיינהויאר ארוין-נתן שטיינר יחיאל שטראוס מיכאל שטרן יואל
שטרן מאיר שטרנפלד דב שיוביץ צבי שיינבלום דב שיינר חיים שינפלד צבי שיפמן הורן חיה שיריזלי אברהם שכטמן שמעון שלזינגר יוסף-אליהו שלטי דוד שמגר שמואל שמואלי יעקב שנור אברהם-יצחק שניד דב שניידר משה
שעיב מצליח שפיגלמן לוי שפיצקופף דב שפיצר דב שפירא דוד שפירא חיים-ברוך שפירא ישראל שפטר גבריאל שפניר יצחק שפניר מיכאל שר אברהם שר חיים שרעבי יעקב שש יונה ששון ברוך ששון קלמן • תפוחי אברהם יצחק תשבי שמואל

תר"ף-תרפ"א (1920-1921)

בפרעות נבי מוסה תר"ף, 1920, מנסים הערבים בפעם הראשונה לתקוף את הישוב העברי בארץ ישראל בדרכים אלימות. ירושלים במוקד ההתקפה.

במאורעות ה־2 בנובמבר 1921, יום הצהרת בלפור, נוצר ארגון "ההגנה" בירושלים. נצחון "ההגנה" על הפורעים, למרות המחיר הכבד בחיי חבריה, היה לא רק נצחון הנשק אלא נצחון מוסרי ומדיני רב ערך שקבע את גורל העיר.

תרפ"ט 1929

בעיר העתיקה, המפקדה בישיבת "שערי שמים". עמדות הוקמו במשגב לדך, ברחוב מיידן ובתי ויטנברג. ההתקפה באה מצד שער ציון.

מול הפורעים משער שכם ניצבים אנשי "ההגנה" להגן על מאה שערים. במכון "פסטר", ליד שכונת הגורג'ים, נמצאים חמישה מגינים ולהם חמישה אקדחים ושני רימוני יד.

במאמץ עליון מגוננים בחורי "ההגנה" על סנהדריה ומצילים במחיר יקר את שכונת ימין משה.

ערביי ליפתא ושנלר תוקפים את מקור ברוך ורוממה, שבע פעמים הם מסתערים ונהדפים לאחור. אש נפתחת מדיר יאסין לעבר בית היתומים "דיסקין". לוחמי "ההגנה" מגוננים על היתומים. מבית צפפה תוקפים את רמת רחל ואת תלפיות.

ערביי צור בחר מאיימים על רמת רחל. יד הרוצחים פוגעת במוצא, עורכת טבח במשפחת מקלף. קרית ענבים ועטרות עומדות מול אש האוייב.

תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939)

"ההגנה דואגת לבטחון הישובים הקטנים בהרי־יהודה. מגינה על שכונות הספר הרחוקות. יצחק שדה מקים בהר טוב את "הנודדת". חוליות נוספות מגיעות לקרית ענבים, למוצא ולמחצבות שלאורך הדרך מיפו לירושלים. מתישבי מעלה החמישה מבטחים את יישובם. מתחוללת מהפכה בתפיסת תפקידי המפקד ובשיטת הפעולה של כוחותינו. לא עוד הגנה נייחת אלא "יציאה מן הגדר" לפעולה יזומה, לחיפוש אויב, למארבים. צעד ראשון בהקמת פלוגות = השדה (פו"ש), חיל השדה (חי"ש) ופלוגות המחץ (פלמ"ח).

ת"ש-תש"ז (1940-1947)

ימי מלחמת העולם השניה. רבים מחברי "ההגנה" בירושלים מתנדבים לשורות הצבא הבריטי ללחימה באויב הנאצי.

כתום המלחמה הם משתתפים במאבק הבלתי מתפשר נגד מדיניות "הספר הלבן" שפורסם עוד ב־1939 וגזר על העליה וההתיישבות ודן את הישוב העברי למיעוט קבוע במולדת.

נערכים עשרות קורסים למפקדים ומקצועות הלחימה השונים. חברי "ההגנה" מתכוננים למלחמת העצמאות הניצבת בפתח.

תש"ז-תש"ח 1947-1948

מלחמת העצמאות. חברי "ההגנה" בירושלים עומדים בחזית הקשה ביותר - מול פני המלחמה הכוללת. הערבים מקווים כי הכנעת ירושלים העברית, כיבושה והחרבתה ינחיתו מכת מוות על היהודים וישברו את רצונם להלחם.

ירושלים במצור. העיר עומדת באש ההפגזות ומכוניות התופת המוחדרות אליה בערמה. הלגיון הערבי, עבר־ירדני, מצטרף אל הערבים המקומיים. תותחיו מרעישים את העיר הנצורה, הרעבה והצמאה. שיריוניו מנסים לפרוץ לתוכה. מזון ותחמושת אוזלים מיום ליום. הרובע היהודי בעיר העתיקה נופל לאחר קרב גבורים, אך ירושלים העברית מחזיקה מעמד בזכות רבבות תושביה, גברים, נשים, זקנים וטף ובזכות מגיניה.

בכ"ט באייר תש"ח 31.5.48 הופכים חברי "ההגנה" לחיילי צבא הגנה לישראל. המלחמה מסתיימת בנצחוננו.

ירושלים אינה נופלת אך רבים מלוחמיה נופלים חלל במערכה הכבדה והעקובה מדם ואינם זוכים לראותה כבירת מדינת ישראל העצמאית.

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" ✱ "בית אגרון" ✱ רחוב הלל 37, ירושלים
טל. 226863 ת. ד. 1439

לכבוד

____

____

____

ירושלים כ' באלול תשמ"ס
20 בספטמבר 1989

נכבדי,

הנדון: <u>חדר זכרון בבית ההגנה בירושלים</u>

לאחר תכנון ממושך ועבודה רבה שהשקענו, בעקר באסוף שמות החללים, הגענו לשלב של יישום העבודות הקשורות בפתיחת חדר הזכרון בבית ההגנה בירושלים, השוכן בבית העתונאים ברחוב הלל.
החדר שעוצב במיוחד יכלול את ספור ההגנה בירושלים החל מ-1920 ועד להקמת צ.ה.ל. ב-1948. שמות הנופלים חקוקים בלוח, וחומר על כל אחד מהחללים כולל תמונה ישמר במקום מיוחד כשכל המעונין יוכל לעיין בהם.

אנו פונים אליכם בבקשה להעביר אלינו בהקדם תמונה של יקירכם ז"ל וכן תעודות ופרטים עליו. אנו נשמור על חומר זה לדורות הבאים, לעיון, מחקר וכיוצ"ב.

הכשרת חדר הזכרון כרוכה בהוצאות גדולות ואנו מרשים לעצמנו לפנות אליכם בבקשה להשתתף כפי יכולתכם במימון ההוצאה.
בדעתנו לפתוח את חדר הזכרון בי"א באדר תש"ן (מרץ 1990). הזמנה תשלח אליכם במועד.
את סכום ההשתתפות ניתן להעביר באחת מהדרכים הבאות:

1. המחאה על שם ארגון חברי ההגנה בירושלים.
2. זכוי חשבון הארגון בבל"ל סניף ראשי ירושלים, מספר הסניף 901, מספר החשבון 17100/27.

אנו בטוחים שחדר הזכרון הנו תרומה צנועה אך חשובה להנצחת זכרם של חברינו ומקום בו ניתן יהיה ללמוד את מורשת ההגנה בירושלים עיר הנצח של העם היהודי.

בברכה,

יעקב סלמן
יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

העתק: עוזי נרקיס - יו"ר הארגון הארצי של חברי ההגנה.

ארגון חברי ההגנה ירושלים

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

עיריית ירושלים

מתכבדים להזמינכם למעמד פתיחת חדר ההנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים
אשר נפלו על הגנת ירושלים מאז תר"פ (1920) ועד הקמת צה"ל תש"ח (1948).
הטקס יתקיים ב"בית ההגנה" (בית אגרון) רח' הלל 37, ירושלים
ביום שלישי ו' תשרי תשנ"א, 25 בספטמבר 1990 בשעה 17.00

בתכנית:

דברי פתיחה: **יעקב סלמן** - יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים
חזיון אור קולי על תולדות ארגון ההגנה בירושלים

דברים: **טדי קולק** - ראש עיריית ירושלים
עוזי נרקיס - יו"ר הארגון הארצי של חברי ההגנה
חיים גורי
נציג המשפחות השכולות

חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" * "בית ארגון" * רחוב הלל 37, ירושלים

טל. 226863 ת.ד. 1439

ירושלים, כ"ח באב תש"ן

19 באוגוסט 1990

משפחה יקרה,

אנו מבקשים להודיעכם כי הושלמה הקמת חדר ההנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים ואנו מצרפים בזה הזמנה לטקס הפתיחה אשר יתקיים "בבית ההגנה" ביום שלישי ו' תשרי תשנ"א, 25 בספטמבר 1990 בשעה 1700.

חדר ההנצחה יהיה פתוח למשפחות החללים באותו יום משעה 1500

בברכה,

יעקב סלמן

יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" * "בית אגרון" * רחוב הלל 37, ירושלים
טל. 226863 ת.ד. 1439

ירושלים, כ"ח באב תש"ן
19 באוגוסט 1990

משפחה יקרה,

אנו מבקשים להודיעכם כי הושלמה הקמת חדר ההנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים ואנו מצרפים בזה הזמנה לטקס הפתיחה אשר יתקיים "בבית ההגנה" ביום שלישי ו' תשרי תשנ"א, 25 בספטמבר 1990 בשעה 1700.

חדר ההנצחה יהיה פתוח למשפחות החללים באותו יום משעה 1500

בברכה,

יעקב סלמן
יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

ארגון חברי ההגנה ירושלים

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" * "בית אגרון" * רחוב הלל 37, ירושלים
טל. 226863 ת.ד. 1439

ירושלים, כ"ח באב תש"ן
19 באוגוסט 1990

משפחה יקרה,

אנו מבקשים להודיעכם כי הושלמה הקמת חדר ההנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים ואנו מצרפים בזה הזמנה לטקס הפתיחה אשר יתקיים "בבית ההגנה" ביום שלישי ו' תשרי תשנ"א, 25 בספטמבר 1990 בשעה 1700.

חדר ההנצחה יהיה פתוח למשפחות החללים באותו יום משעה 1500

בברכה,

יעקב סלמן
יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

ארגון חברי ההגנה ירושלים

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" * "בית אגרון" * רחוב הלל 37, ירושלים

טל. 226863 ת.ד. 1439

ירושלים, כ"ח באב תש"ן

19 באוגוסט 1990

משפחה יקרה,

אנו מבקשים להודיעכם כי הושלמה הקמת חדר ההנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים ואנו מצרפים בזה הזמנה לטקס הפתיחה אשר יתקיים "בבית ההגנה" ביום שלישי ו' תשרי תשנ"א, 25 בספטמבר 1990 בשעה 1700.

חדר ההנצחה יהיה פתוח למשפחות החללים באותו יום משעה 1500

בברכה,

יעקב סלמן

יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

ארגון חברי ה"הגנה" ירושלים

בית ה"הגנה" * "בית אגרון" * רחוב הלל 37, ירושלים

טל. 226863 ת.ד. 1439

ירושלים, כ"ח באב תש"ן

19 באוגוסט 1990

משפחה יקרה,

אנו מבקשים להודיעכם כי הושלמה הקמת חדר ההנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים ואנו מצרפים בזה הזמנה לטקס הפתיחה אשר יתקיים "בבית ההגנה" ביום שלישי ו' תשרי תשנ"א, 25 בספטמבר 1990 בשעה 1700.

חדר ההנצחה יהיה פתוח למשפחות החללים באותו יום משעה 1500

בברכה,

יעקב סלמן

יו"ר ארגון חברי ההגנה בירושלים

דומיית לבבות אמיצים

אבושדיד אברהם. אבושדיד יהושע. אביזון בנימין. אברמוביץ משה. אברמזון עטרה. אג"י משה. אדלר שלמה אהרון. אהרונוב משה.אהרוני יוסף. אהרון יחזקאל. אוסי שלמה. אורבך יחזקאל. אורבך יקותיאל. אורנגו טוביה. אורנשטיין יצחק אביגדור. אושינסקי יהודה. אזולאי יהודה. אטשטיין דוד. אייזנברג כרמי. איזנברג אהרון. אירוס אליעזר. אכלופי שמחה. אלבוכר יעקב. אלבק אליהו. אלבלק שמואל. אלבלק רחמים. אלה מזרחי ראובן. אלחדיף יצחק. אלט מנחם. אלטמן יעקב. אליהו חיים. אלישבסקי אהרון. אלפרוביץ אלכסנדר. אלשייך משה. אנג'ל חיים. אנגרס אהרון. אנייס יעקב. אפקוביץ יוסף. אפרת שמשון. אקרמן יוסף. ארבלי משה. ארום מרדכי. ארזי שמואל. אריכא עמירם. ארליך ישעיהו. ארקין מרדכי • בבלי יוסף. בג'איו אליהו. בהר מרדכי. בוטון משה אהרון. בוימינגר יוסף. בולקה מאיר יחיאל. בונאבנטורה אינצ'ו יוסף. בורקינסקי אליהו. בושרי אליהו. ביבי נסים. ביטנסקי יהודה. בייט הנס. ביר עקיבא. בירנבאום אסתר. ביתן יהושע. בכר שלמה שמואל. בלומנטל דוד משה. בן גיאת אליהו. בנדוד אלישע. בן דוד משה. בן דור יצחק. בן זאב רפאל. בן יהודה אברהם. בן יוסף צבי. בן ימין עודד. בן יעקב חיים. בן ישי ברוך. בן מנשה מרדכי. בן עטר יעקב. בן שאול אהרון. בן שאול יעקב. בן שלום מרגלית. בן שמעון שלמה. בנארי שושנה. בצלאל אבא. בצלאל ציון (בן שמואל). בצלאל שמעון. בקמן יהושע. בקמן שמואל. בקר חנוך. בקרמן אברהם משה. בר גיורא משה. ברגר אברהם. ברגר יעקב. ברגר יצחק. ברודר אליהו. ברושה יונתן. ברויטמן דב. ברזובסקי אברהם. ברזני זיוה. ברטי ישראל. ברלוביץ יחזקאל. ברמן רחביה. ברנדס משה. ברנשטיין יעקב. ברקוביץ מנחם אליעזר. ברשביצקי משה • גאנז זאב. גברו משה. גדיאל ישראל. גוגנהיים ארנסט. גוזנר פנחס. גוטמן שרגא. גוטשל צבי. גולדברג משה. גולדברגר חיים. גולדברגר אברהם יעקב. גולוב אברהם. גולוביצקי חיים. גולדווסר יעקב. גולדשטיין אברהם. גולדשטיין שמעון. גולנד סבו. גופשטיין אהרון. גור אריה חיים. ג'ורג' מאיר. גורדון מרדכי. גורדון שניאור. גיאת חיים. גינזבורג יצחק. גיטלמן שלמה. גטלר יצחק. גלנדנאור עקיבא. גלס ישראל. גלעדי בנימין. גנזל יוסף. גסנר אברהם. גפני בנימין. גרצי חנה. גרוב חיים. גרוברג ישראל. גרודז'ינסקי בן ציון. גרונר יאיר. גרוסברג אליהו. גרוסברג חיים לוי. גרוסמן מרדכי. גרוסמן נועם. ג'רסי דוד. גרינבוים אליעזר. גרינברג וולמן צפורה. גרינברג צבי. גרינשטיין דוד. גרנק שלום • דגני דוד. דגני שמשון. דהל וולטר. דובשני יהודה. דולז'נסקי ליאוניד. דיל אהרון. דימנט יהושע־חיים. דינוביץ זאב. דינר שלום. דישי יוסף. דמסט יוסף. דפנר אברהם. דרוזדיק נעמי. דרסלר חיים. דרעי חיים • הבר ברוריה. הברמן צבי. הויזמן אברהם. הולנדר שמעון. הור יוסף. הורן ישראל. היימן משה־ישראל. היימן רפאל. הילר רחל. הירשלר ארז. הירשלר צבי. הירשלר שמואל. הירשמן אליהו. הלבר מרדכי נסים. הלוי יצחק. הלר אברהם. הניג בנימין. הקר יצחק. הרוש גרציה. הרטום ראובן. הריסון יהודה. הרלינג יעקב. הרשקוביץ אליהו • ובר אליהו. וויט יצחק. ווינברגר שמאי. ווינגרטן אלכסנדר. ווינוגרד שמחה. ווינשטיין ראובן. וול דוד. וולבר דוד. וולמן פנחס. וולפסון גדעון. וולפינזון יוסף־חיים. וורטמן אהרון. וטנשטיין אליעזר. וויל אליעזר. ווילנאי דוד. ווילנר נפתלי־אליעזר. ווילצ'יק אליהו. ויברגר (הכרמי) משה אליהו. וינקלר בועז. וינשטוק אריה. וינשטוק צבי. ויסבלום אלימלך. ויסמן יהושע. ויסמן יוסף. וינר רחל. ויץ יחיעם. וירצברגר אברהם שלום. ולד ישראל. ולד מנחם. ונדר יוסף. וסרטיל חיה. ועקנין דוד. וקס זאב. וקסלבום יצחק. וקסלר מאיר. ורנר משה • זגלשטיין יהודה. זגלשטיין רחל. זוהר שלמה. זוטא חנה. זיו (סנדרוב) יוסף. זיכלר יצחק. זילבר ברוך. זילברמן (חלמיש) רפאל. זילברשטיין חנוך. זילברשמידט משה. זינגר אברהם דב. זינגר דוד. זינגר חנה. זיסרמן אברהם. זלטובסקי הכהן נחמה. זלוטניצקי מרדכי. זליקוביץ שרגא. זמיל חנניה. זנדמן דב. סנדמן מאיר. זרובבל עובדיה • חביב אברהם. חבקים ידידיה. חבר יששכר. חדד עובדיה. חוטניצקה מלכה. חוניצקי מרדכי. חומסקי ישראל. חיון יהודה. חיון מאיר. חיים יוסף. חיים דוד. חלבה דניאל. חליך עובדיה. חמו שלמה. חממי יעקב. חנון אליהו. חנני צבי. חסון מאיר. חפץ אברהם. חרלפ שמואל • טהורי יהושע. טויס בנימין. טולידאנו חיים. טוסיג אברהם. טייטלבוים דוד. טילמן צבי. טמס אריאל. טרבלוס אליהו. ט"ש (טור שלום) דוד • יבניאלי אהרון טוביה. יגן רחמים. ידידיה אליעזר זאב. יהודיוף ממאן. יוסף יוחאי. יחיא (מזרחי) אברהם. יחיאלי אליהו. יסקי חיים. יעקובוביץ צפורה. יעקובוביץ שמעון. יעקובסון גבריאל. יפה יעקב. יפרח מרדכי. יצחקי משה. יקותיאלי חיים. ירושלמי שמואל • כהן אברהם. כהן אברהם (בן מאיר). כהן אליהו. כהן אלכסנדר יהודה. כהן חיים. כהן יהודה. כהן יחזקאל. כהן יעקב (בן אברהם). כהן יעקב (בן אליהו). כהן משה. כהן נחמיה. כהן עקיבא. כהן צבי (בן זאב). כהן צבי (בן יחזקאל). כהן רוטבליט צילה. כהן שאול. כהן שבתאי. כהני שמואל. כלביי יחיאל. כליפא יעקב. כספי יעקב. כץ יוסף. כץ יעקב. כץ יצחק־ישעיהו. כץ צפורה. כרמיול מאיר. כשיוב יהודה • לביא יעקב. לבנון צבי. לבנון יעקב שבח. לדרמן חיה. להרס הוגו צבי. לוביאנוב אהרון אריה. לוי אברהם. לוי אפרים. לוי בנימין. לוי (ידיד) בתיה. לוי דב. לוי זרובבל. לוי יוסף. לוי יצחק (בן נתן). לוי יצחק (בן ירמיהו). לוי מרים. לוי משה (בן ברוך). לוי משה (בן שלמה). לוי משה מנוזם (בן רפאל). לוי עידו. לוי עזרא. לוי עקיבא. לוי שאול. לוי שמואל. לוי־תם זכריה. לוינטל זאב. לוין יוסף. לוין נחום. לוין שמואל. לוינברון מנחם. לוינובץ יהושע. לוסטיג אלכסנדר־אברהם. לזר משה יצחק. ליאון שלום. ליטמן פנחס. ליכטנשטיין יעקב. ליפינר קלמן. ליפצין אשר. ליפקין מרדכי. ליפשיץ צבי. ליפשיץ שלמה. ליש ־ב. לרמן גבריאל. לנדאו דב. לנדאו יחזקאל. לנצר שושנה. לר ירחמיאל • מאיר אהרון. מאירי ראובן. מגדל יצחק. מוהר ישעיהו. מונסה אליהו. מוסיוף דניאל. מוסל חיה מאשה. מוצרי מכבי. מורדוף מתתיהו. מושיוב גרשון. מושקין יצחק־ירמיהו. מזרחי אברהם. מזרחי אליהו (בן יהודה). מזרחי אליהו (בן שלום). מזרחי אליהו (בן שלמה). מזרחי ברוך (בן מאיר). מזרחי ברוך (בן נסים). מזרחי ברוך (בן עזרא). מזרחי דוד. מזרחי יהודה (בן יעקב). מזרחי יהודה (בן שלום). מזרחי יצחק (בן אפרים). מזרחי יצחק (בן ציון). מזרחי מאיר (בן אליהו). מזרחי מאיר (בן שלמה). מזרחי מנחם. מזרחי משה (בן יעקב עובדיה). מזרחי משה (בן רחמים). מזרחי עובדיה. מזרחי צדוק. מזרחי ראובן. מזרחי רחמים ניסן. מזרחי שבתאי־גמליאל. מזרחי שלמה (בן אברהם). מזרחי שלמה (בן שאול). מזרחי שמואל (בן חיים). מזרחי שמואל (בן יעקב). מידב עמנואל מזרחי. מידז'ינסקי משה־חיים. מיידז'ינסקי קוקטק שרה. מיוחס בן ציון. מיוחס יעקב. מיטווך חנה הדי. מיכאלוף שמואל. מיכאלי אמנון. מילר נתן. מימרן יצחק. מינס רחל. מלבסקי שלום. מליח שמעון. מלצר מרדכי. מנדל זאב. מנדל עמנואל. מנדלסון חשין זאב. מנובי יצחק. מנצור מרדכי. מנשה רפאל. מן פרץ. מס דניאל. מצלר בן ציון. מרגלית יוסף. מרדכוביץ אריה. מרחביה אליעזר. מריסין זאב. מירסקי רחמים. מרכס יהושע. מרמור דוד. משקוב פנחס • נבון יהודה. הויגר אלכסנדר. נויגר הדסה. נוימרק דוד. נוסבאום ברוך. נורדמן ברוך. נורדמן פישל. נורדמן צפורה. נוריאל אברהם. נזרי יוסף. נחמיאס דוד. נחמני מימון. נחמני ראובן. נייגר עמנואל. ניסני שמעון. נשרי דוד. נתן רפאל. נתנאל אליהו • סבח אברהם. סולוביץ יעקב. סלוצ'סקי יקותיאל. סופר אברהם. סיטון יצחק. סיטון משה. סילמן אהרון. סלומון יצחק. סלומון משה. סלוצקי אריה. סלינגרה דוד. סליצן דן. סמדמסמן משה. סמרה חיים. ספקטור צבי. ספראי זאב. ספרנוביץ יוסף דב. סרי חנן. סרי יחיאל • עבדי צדק אברהם. עבוד מרדכי. עדיקה משה. עוזרי חיים. עוזרי שלמה. עזיז אשר. עזרא מאיר. עזרא שלום. עמיר שלום. עמראני אליעזר. ענדא אברהם • פוחובסקי יהושע. פוחס יצחק. פולונסקי אריה. פולק אורי. פוריצקי אברהם. פטרושקה נתנאל. פידלר פנחס. פיטובסקי תמר. פיטל קלמן. פייגה ראובן. פיילכנפלד יוסף. פיינברגר עמנואל. פייסט יהודה. פינקלשטיין אליהו. פינשטיין שמואל. פישגרונד אברהם. פישל שמעון. פישמן צבי. פלאי גדעון. פלוס אריה. פן אלדד. פניאלי שאול. פנחסי בן ציון. פניגשטיין אריה. פנסו יצחק. פס בתיה. פפירוביץ בלה. פרידמן יעקב. פרידמן נפתלי. פרידלנדר שרה. פרידנפלד מאיר. פרידריך משה. פריימן אברהם חיים. פרל גרשון. פרלמוטר אליעזר. פרלמן נתן. פרלשטיין משה אביגדור. פרנקו יחזקאל. פרנקל פרץ. פרנקל שבתאי. פרסי שמעון. פרסיץ בנימין. פת ברוך • צברי דוד־חי. צברי יוסף. צדוק שמעון. צדיק חיים. צוובנר (שאג) דוד. ציברסקי בלהה. ציטרין יעקב. צילינגולד אסתר. צינדר ראובן חיים. צירלין חיים. צמח (מזרחי) עובדיה. צפניה דניאל • קובי מיכאל. קובי שולמית. קובי שמעון. קובלסקי ישראל־אליעזר. קוטיק יעקב. קום נחום. קופלר יוסף. קופמן אסתר. קופמן זלמן. קופרמן צבי. קופשטיין מרדכי. קוצ'ינסקי נתן. קורח יאיר. קורמן שאול. קורצטג צפורה. קושניר טוביה. קישוני אלדד. קליינצלר דב. קלפהולץ יעקב. קלפהולץ שלמה. קלרמן שאול. קם קלמן. קמפינסקי שמשון. קניג עמנואל. קנולר אליעזר. קניגסברג שמואל. קניגסברגר גרשון. קסטלר ראובן. קסלר אליהו. קפאטה שבתאי. קפלן שלמה. קאפרמן יעקב־לוי. קצ'ובה שלמה. קרמיול מאיר. קרמיש צבי. קרמר הרברט. קרני יוסף. קרניאל שלום. קרסו זלפה. קשינובסקי משה • ראובן (מזרחי) ברוך. ראובני מרדכי. רדוש יהודה. רובוביץ חיים. רובנישטיין ראובן. רודה אורי. רוזן ירמיהו. רוזן שלמה. רוזנבאום מרדכי. רוזנבלט דב. רוזנבלום ישראל־יצחק. רוזנברג שלמה. רוזנפלד יחיאל. רוזנפלד צפורה. רוזנצוייג אסתר. רוזנקרנץ מכסימיליאן. רוחין אמנון. רוטמן זאב. ריטיגשטיין יוסף. רייזמן ישעיהו־חיים. רייך דניאל. רייכמן עזרא. רייכסמן הלל. רייס (זיזמר) חוה. רייפמן דוד. ריצמן מנחם. רכניץ אלתר גרשון. רפול אברהם. רצקר יעקב • שדיאל יהושע. שוילי יהושע. שוילי שלמה. שול נפתלי. שורין היינץ. שורץ אליעזר. שושני יעקב. שושני נחום. שחטר משה יצחק. שחמון מאיר. שטאל רפאל. שטורמן יוסף. שטייאר שמשון. שטיין פרץ. שטיינברג מאיר. שטיינהויאר ארוין־נתן. שטיינר יחיאל. שטראוס מיכאל. שטרן יואל. שטרן מאיר. שטרנפלד דב. שיוביץ צבי. שיינבלום דב. שיינר חיים. שינפלד צבי. שיפמן הורן חיה. שיריזלי אברהם. שכטמן שמעון. שלזינגר יוסף־אליהו. שלטי דוד. שמגר שמואל. שמואלי יעקב. שנור אברהם־יצחק. שנייד דב. שניידר משה. שעיב מצליח. שפיגלמן לוי. שפיצקופף דב. שפיצר דב. שפירא דוד. שפירא חיים־ברוך. שפירא ישראל. שפטר גבריאל. שפניר יצחק. שפניר מיכאל. שר אברהם. שר חיים. שרעבי יעקב. שש יונה. ששון ברוך. ששון קלמן • תפוחי אברהם יצחק. תשבי שוורץ שמואל זנוויל

↖ בשער העיתון הדבקנו

1:20

חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים

ארגון חברי ההגנה ירושלים

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

עיריית ירושלים

ארגון חברי ההגנה ירושלים

חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים

חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים, אשר נפלו על הגנת ירושלים,
מאז תר"ף (1920) ועד יום הקמת צה"ל בתש"ח (1948)
מוקם ב"בית ההגנה" (בית אגרון), ברחוב הלל 37.

משפחות חברי ההגנה שיקיריהם נפלו על הגנת ירושלים וסביבותיה
מתבקשים לברר במזכירות האירגון (רח' הלל 37), בימים ראשון וחמישי
בין השעות 11.00–13.00 ו־18.00–20.00 אם שמות יקיריהם מצויים
ברשימה אשר ברשותנו, כדי להנציחם בחדר ההנצחה.

אנו מעוניינים לקבל תצלום המצוי בידי המשפחה בצירוף קורות חיים
תמציתית ופרטים על הקרב והמקום בו נפל בהגנה על ירושלים.
השלמת הרשימות השמיות תסתיים ביום 11.1.89. י"ג בשבט התשמ"ט.
לאחר תאריך זה לא נוכל לקבל פניות נוספות.
**טקס פתיחת חדר ההנצחה שעוצב ע"י האדריכל נחום מרון מתוכנן ליום
ההגנה, י"א באדר ב', יום ראשון 19.3.89**
פרטים נוספים ניתן לקבל במזכירות ארגון ההגנה טלפון 226863

באדיבות מאפיית "אנג'ל", ירושלים

80 כל העיר, כ"ג בכסליו תשמ"ט, 2.12.88

ארגון חברי ההגנה ירושלים

חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים

חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים, אשר נפלו על הגנת ירושלים,
מאז תר"ף (1920) ועד יום הקמת צה"ל בתש"ח (1948)
מוקם ב"בית ההגנה" (בית אגרון), ברחוב הלל 37.

משפחות חברי ההגנה שיקיריהם נפלו על הגנת ירושלים וסביבותיה
מתבקשים לברר במזכירות האירגון (רח' הלל 37), בימים ראשון וחמישי
בין השעות 11.00–13.00 ו־18.00–20.00 אם שמות יקיריהם מצויים
ברשימה אשר ברשותנו, כדי להנציחם בחדר ההנצחה.

אנו מעוניינים לקבל תצלום המצוי בידי המשפחה בצירוף קורות חיים
תמציתית ופרטים על הקרב והמקום בו נפל בהגנה על ירושלים.
השלמת הרשימות השמיות תסתיים ביום 11.1.89. י"ג בשבט התשמ"ט.
לאחר תאריך זה לא נוכל לקבל פניות נוספות.
**טקס פתיחת חדר ההנצחה שעוצב ע"י האדריכל נחום מרון מתוכנן ליום
ההגנה, י"א באדר ב', יום ראשון 19.3.89**
פרטים נוספים ניתן לקבל במזכירות ארגון ההגנה טלפון 226863

ירושלים כ"ג בכסלו תשמ"ט 2.12.88

ארגון חברי ה„הגנה" ירושלים
„בית ההגנה" - בית אגרון - רחוב הלל 37
ת.ד. 1439 טלפון 226863

16.5.90
ירושלים,

סימוכין/הגנהפרזכ

פרוטוקול מישיבה בענין טכס חנוכת חדר זכרון
לנופלים במערכות ישראל של ארגון ההגנה בירושלים.

נערך בבית ההגנה ב-16.5.90

משתתפים:

נהוראי בר-זאב, מנהל מרכז ההסברה ירושלים.
מנחם חבר, עירית ירשולים מח' התרבות.
יעקב סלמן, ארגון חברי ההגנה ירושלים.
רחבעם אמיר ארגון חברי ההגנה ירושלים.
ב"צ אבני ארגון חברי ההגנה ירושלים.
אפרים לוי ארגון חברי ההגנה ירושלים.
אברהם כהן ארגון חברי ההגנה ירושלים.
שמואל פרורובסקי ארגון חברי ההגנה ירושלים.

סכומים:

1. מספר משתתפים משוער

משפחות הנופלים (לפי כתובות המצויות בידינו) - 150 - 100

עיריה, חברי מועצה, מנהלי מחלקות - 50

חברי הגנה ירושלים - 150

נשיאות ארצית וסניפים - 20

הכוונה להבטיח השתתפותם של 250 - 200.

2. מקום הטכס

באולם של בית ההגנה

בקור בחדר הזכרון בקבוצות קטנות.

3. <u>תכנית מסגרת</u> יגאל שלמן - יו"ר ארגון הורי ה"הגנה" ירושלים

גורי פתיחה - יו"ר הארגון בירושלים

חזיון אור-קולי

דברים: טדי קולק , ראש עירית ירושלים

עוזי נרקיס, יו"ר הארגון הארצי של הורי ה"הגנה"

חיים גורי

נציג המשפחות.

מועד מתוכנן לקיום הטכס 26.6.90 שעה 17.00.

4. <u>דפרפת</u>

דפרפת מיוחדת לחדר הזכרון תחולק לכל מבקר.

5. <u>הצעת תקציב</u>

(הוצעה ע"י נהוראי בר-זאב).

עתונות	-	4.000 ש"ח
דפרפת	-	2.000
כיבוד	-	1.000
הגברה	-	250
הזמנות וביול	-	1.000
טכנאי	-	250
	ס"ה	8.500 ש"ח.

הוסכם על חלוקת ההוצאה לשלשת הגורמים בחלקים שווים.

מרכז ההסברה

עיריה

ארגון ההגנה

נהוראי בר-זאב ומנחם חבר יבדקו את ההסדרים הכספיים ויתנו תשובתם ללא דחוי.

6. <u>כללי</u>

א. הכנת ההזמנות - אחריות אברהם כהן
להזמנות יצורף מכתב אישי למשפחות של החללים.

ב. דפדפת - אחריות על ההכנה, רחבעם עמיר.

ג. הפעלת החזיון האור-קולי, אחריות ב"צ אבני ושמואל פרודובסקי.

דומיית לבבות אמיצים

אבושדיד אברהם. אבושדיד יהושע. אביזון בנימין. אברמוביץ משה. אברמזון עטרה. אג"י משה. אדלר שלמה אהרון. אהרונוב משה.אהרוני יוסף. אהרון יחזקאל. אוסי שלמה. אורבך יחזקאל. אורבך יקותיאל. אורצנג טוביה.
אורנשטיין יצחק אביגדור. אושינסקי יהודה. אזולאי יהודה. אטשטיין דוד. אייזנברג כרמי. איזנברג אהרון. אירוס אליעזר. אכלופי שמחה. אלבוכר יעקב. אלבק אליהו. אלבלק שמואל. אלבלק רחמים. אלה מזרחי ראובן.
אלחדיף יצחק. אלט מנחם. אלטמן יעקב. אליהו חיים. אלישבסקי אהרון. אלפרוביץ אלכסנדר. אלשייך משה. אנג'ל חיים. אנגרס אהרון. אנייס יעקב. אפקוביץ יוסף. אפרת שמשון. אקרמן יוסף. ארבלי משה. ארום מרדכי.
ארזי שמואל. אריכא עמירם. ארליך ישעיהו. ארקין מרדכי • בבלי יוסף. בג'איו אליהו. בהר מרדכי. בוטון משה אהרון. בוימינגר יוסף. בולקה מאיר יחיאל. בונאבנטורה אינצ'ו יוסף. בורקינסקי אליהו. בושרי אליהו. ביבי
נסים. ביטנסקי יהודה. בייט הנס. ביר עקיבא. בירנבאום אסתר. ביתן יהושע. בכר שלמה שמואל. בלומנטל דוד משה. בן גיאת אליהו. בן דוד אלישע. בן דוד משה. בן דור יצחק. בן זאב רפאל. בן יהודה אברהם. בן
יוסף צבי. בן ימין עודד. בן יעקב חיים. בן ישי ברוך. בן מנשה מרדכי. בן עטר יעקב. בן שאול אהרון. בן שאול יעקב. בן שלום מרגלית. בן שמעון שלמה. בנארי שושנה. בצלאל אבא. בצלאל ציון (בן שמואל). בצלאל
שמעון. בקמן יהושע. בקמן שמואל. בקר חנוך. בקרמן אברהם משה. בר גיורא משה. ברגר אברהם. ברגר יעקב. ברגר יצחק. ברודר אליהו. ברושה יונתן. ברויטמן דב. ברזובסקי אברהם. ברזני זיוה. ברטי ישראל.
ברלוביץ יחזקאל. ברמן רחביה. ברנדס משה. ברנשטיין יעקב. ברקוביץ מנחם אליעזר. ברשביצקי משה • גאנז זאב. גברו משה. גדיאל ישראל. גוגנהיים ארנסט. גוזנר פנחס. גוטמן שרגא. גוטשל צבי. גולדברג משה.
גולדברגר חיים. גולדברגר אברהם יעקב. גולוב אברהם. גולוביצקי חיים. גולדווסר יעקב. גולדשטיין אברהם. גולדשטיין שמעון. גולנד סבו. גופשטיין אהרון. גור אריה חיים. ג'ורג' מאיר. גורדון מרדכי. גורדון שניאור.
גיאת חיים. גינזבורג יצחק. גיטלמן שלמה. גטלר יצחק. גלנדנאור עקיבא. גלס ישראל. גלעדי בנימין. גנזל יוסף. גסנר אברהם. גפני בנימין. גרצי חנה. גרוב חיים. גרובר ישראל. גרודז'ינסקי בן ציון. גרונר יאיר.
גרוסברג אליהו. גרוסברג חיים לוי. גרוסמן מרדכי. גרוסמן נועם. ג'רסי דוד. גרינבוים אליעזר. גרינברג וולמן צפורה. גרינברג צבי. גרינשטיין דוד. גרנק שלום • דגני דוד. דגני שמשון. דהל וולטר. דובשני יהודה.
דולז'נסקי ליאוניד. דיל אהרון. דימנט יהושע־חיים. דינוביץ זאב. דינר שלום. דישי יוסף. דמסט יוסף. דפנר אברהם. דרוזדיק נעמי. דרסלר חיים. דרעי חיים • הבר ברוריה. הכרמן צבי. הויזמן אברהם. הולנדר
שמעון. הור יוסף. הורן ישראל. היימן משה־ישראל. היימן רפאל. הילר רחל. הירשלר ארז. הירשלר צבי. הירשלר שמואל. הירשמן אליהו. הלבר מרדכי נסים. הלוי יצחק. הלר אברהם. הניג בנימין. הקר יצחק. הרוש
גרציה. הרטום ראובן. הריסון יהודה. הרלינג יעקב. הרשקוביץ אליהו • ובר אליהו. וויט יצחק. ווינברגר שמאי. וינגרטן אלכסנדר. ווינוגרד שמחה. ווינשטיין ראובן. וול דוד. וולבר דוד. וולמן פנחס. וולפסון גדעון.
וולפינזון יוסף־חיים. וורטמן אהרון. וטנשטיין אליעזר. וויל אליעזר. וילנאי דוד. וילנר נפתלי־אליעזר. וילצ'יק אליהו. ויברגר (הכרמי) משה אליהו. וינקלר בועז. וינשטוק אריה. וינשטוק צבי. ויסבלום אלימלך. ויסמן יהושע.
ויסמן יוסף. וינר רחל. ויץ יחיעם. וירצברגר אברהם שלום. ולד ישראל. ולד מנחם. ונדר יוסף. וסרטיל חיה. ועקנין דוד. וקס זאב. וקסלבום יצחק. וקסלר מאיר. ורנר משה • זגלשטיין יהודה. זגלשטיין רחל. זוהר
שלמה. זוטא חנה. זיו (סנדרוב) יוסף. זיכלר יצחק. זילבר ברוך. זילברמן (חלמיש) רפאל. זילברשטיין חנוך. זילברשמידט משה. זינגר אברהם דב. זינגר דוד. זינגר חנה. זיסרמן אברהם. זלטובסקי הכהן נחמה. זלוטניצקי
מרדכי. זליקוביץ שרגא. זמיל חנניה. זנדמן דב. סנדמן מאיר. זרובבל עובדיה • חביב אברהם. חבקים ידידיה. חבר יששכר. חדד עובדיה. חוטניצקה מלכה. חוריניצקי מרדכי. חומסקי ישראל. חיון יהודה. חיון מאיר.
חיים יוסף. חיים דוד. חלבה דניאל. חליך עובדיה. חמו שלמה. חממי יעקב. חנון אליהו. חנני צבי. חסון מאיר. חפץ אברהם. חרלף שמואל • טהורי יהושע. טויס בנימין. טולידאנו חיים. טוסיג אברהם. טייטלבוים
דוד. טילמן צבי. טמס אריאל. טרבלוס אליהו. ט"ש (טור שלום) דוד • יבניאלי אהרון טוביה. יגן רחמים. ידידיה אליעזר זאב. יהודיוף ממאן. יוסף יוחאי. יחיא (מזרחי) אברהם. יחיאלי אליהו. יסקי חיים. יעקובוביץ
צפורה. יעקובוביץ שמעון. יעקובסון גבריאל. יפה יעקב. יפרח מרדכי. יצחקי משה. יקותיאלי חייט. ירושלמי שמואל • כהן אברהם. כהן אברהם (בן מאיר). כהן אליהו. כהן אלכסנדר יהודה. כהן חיים. כהן יהודה.
כהן יחזקאל. כהן יעקב (בן אברהם). כהן יעקב (בן אליהו). כהן משה. כהן נחמיה. כהן עֲקיבא. כהן צבי (בן זאב). כהן צבי (בן יחזקאל). כהן רוטבליט צילה. כהן שאול. כהן שבתאי. כהני שמואל. כלביי יחיאל. כליפא
יעקב. כספי יעקב. כץ יוסף. כץ יעקב. כץ יצחק־ישעיהו. כץ צפורה. כרמיול מאיר. כשיוב יהודה • לביא יעקב. לבנון צבי. לבנון יעקב שבח. לדרמן חיה. להרס הוגו צבי. לוביאנוב אהרון אריה. לוי אברהם. לוי אפרים.
לוי בנימין. לוי (ידיד) בתיה. לוי דב. לוי זרובבל. לוי יוסף. לוי יצחק (בן נתן). לוי יצחק (בן ירמיהו). לוי מרים. לוי משה (בן ררוך). לוי משה (בן שלמה). לוי משה מנוס (בן רפאל). לוי עידו. לוי עזרא. לוי עקיבא.
לוי שאול. לוי שמואל. לוי־תם זכריה. לוינטל זאב. לוין יוסף. לוין נחום. לוין שמואל. לוינברון מנחם. לוינובץ יהושע. לוסטיג אלכסנדר־אברהם. לזר משה יצחק. ליאון שלום. ליטמן פנחס. ליכטנשטיין יעקב.
ליפינר קלמן. ליפצין אשר. ליפקין מרדכי. ליפשיץ צבי. ליפשיץ שלמה. ליש ־ב. לרמן גבריאל. לנדאו דב. לנדאו יחזקאל. לנצר שושנה. לר ירחמיאל • מאיר אהרון. מאירי ראובן. מגדל יצחק. מוהר ישעיהו. מונסה
אליהו. מוסיוף דניאל. מוסל חיה מאשה. מוצרי מכבי. מורדוף מתתיהו. מושיוב גרשון. מושקין יצחק־ירמיהו. מזרחי אברהם. מזרחי אליהו (בן יהודה). מזרחי אליהו (בן שלום). מזרחי אליהו (בן שלמה). מזרחי
ברוך (בן מאיר). מזרחי ברוך (בן נסים). מזרחי ברוך (בן עזרא). מזרחי דוד. מזרחי יהודה (בן יעקב). מזרחי יהודה (בן שלום). מזרחי יצחק (בן אפרים). מזרחי יצחק (בן ציון). מזרחי מאיר (בן אליהו). מזרחי מאיר
(בן שלמה). מזרחי מנחם. מזרחי משה (בן יעקב עובדיה). מזרחי משה (בן רחמים). מזרחי עובדיה. מזרחי צדוק. מזרחי ראובן. מזרחי רחמים ניסן. מזרחי שבתאי־גמליאל. מזרחי שלמה (בן אברהם). מזרחי שלמה (בן שאול).
מזרחי שמואל (בן חיים). מזרחי שמואל (בן יעקב). מידב עמנואל מזרחי. מידז'ינסקי משה־חיים. כיידז'ינסקי קוקטק שרה. מיוחס בן ציון. מיוחס יעקב. מיטווך חנה הדי. מיכאלוף שמואל. מיכאלי אמנון. מילר נתן.
מימרן יצחק. מינס רחל. מלבסקי שלום. מליח שמעון. מלצר מרדכי. מנדל זאב. מנדל עמנואל. מנדלסון חשין זאב. מנובי יצחק. מנצור מרדכי. מנשה רפאל. מן פרץ. מס דניאל. מצלר בן ציון. מרגלית יוסף. מרדכוביץ
אריה. מרחביה אליעזר. מריסין זאב. מירסקי רחמים. מרכס יהושע. מרמור דוד. משקוב פנחס • נבון יהודה. הויגר אלכסנדר. נויגר הדסה. נוימרק דוד. נוסבאום ברוך. נורדמן פישל. נורדמן צפורה. נוריאל אברהם. נזרי יוסף.
נחמיאס דוד. נחמני מימון. נחמני ראובן. נייגר עמנואל. ניסני שמעון. נשרי דוד. נתן רפאל. נתנאל אליהו • סבח אברהם. סולוביץ יעקב. סלוצ'סקי יקותיאל. סופר אברהם. סיטון יצחק. סיטון משה. סילמן אהרון.
סלומון יצחק. סלומון משה. סלוצקי אריה. סלינגרה דוד. סליצן דן. סמדמסמן משה. סמרה חיים. ספקטור צבי. ספראי זאב. ספרנוביץ יוסף דב. סרי חנן. סרי יחיאל • עבדי צדק אברהם. עבוד מרדכי. עדיקה משה.
עוזרי חיים. עוזרי שלמה. עזיז אשר. עזרא מאיר. עזרא שלום. עמיר שלום. עמראני אליעזר. ענדא אברהם • פוחובסקי יהושע. פוחס יצחק. פולונסקי אריה. פולק אורי. פוריצקי אברהם. פטרושקה נתנאל. פידלר
פנחס. פיטובסקי תמר. פיטל קלמן. פייגה ראובן. פיילכנפלד יוסף. פיינברגר עמנואל. פייסט יהודה. פינקלשטיין אליהו. פינשטיין שמואל. פישגרונד אברהם. פישל שמעון. פישמן צבי. פלאי גדעון. פלוס אריה. פן
אלדד. פניאלי שאול. פנחסי בן ציון. פניגשטיין אריה. פנסו יצחק. פס בתיה. פפירוביץ בלה. פרידמן יעקב. פרידמן נפתלי. פרידלנדר שרה. פרידנפלד מאיר. פרידריך משה. פריימן אברהם חיים. פרל גרשון. פרלמוטר
אליעזר. פרלמן נתן. פרלשטיין משה אביגדור. פרנקו יחזקאל. פרנקל פרץ. פרנקל שבתאי. פרסי שמעון. פרסיץ בנימין. פת ברוך • צברי דוד־חי. צברי יוסף. צדוק שמעון. צדיק חיים. צוובנר (שאג) דוד. ציברסקי
בלהה. ציטרין יעקב. צילינגולד אסתר. צינדר ראובן חיים. צירלין חיים. צמח (מזרחי) עובדיה. צפניה דניאל • קובי מיכאל. קובי שולמית. קובי שמעון. קובלסקי ישראל־אליעזר. קוטיק יעקב. קום נחום. קופלר יוסף.
קופמן אסתר. קופמן זלמן. קופרמן צבי. קופשטיין מרדכי. קוצ'ינסקי נתן. קורח יאיר. קורמן שאול. קורצטג צפורה. קושניר טוביה. קישוני אלדד. קליינצלר דב. קלפהולץ יעקב. קלפהולץ שלמה. קלרמן שאול. קם
קלמן. קמפינסקי שמשון. קניג עמנואל. קנולר אליעזר. קניגסברג שמואל. קניגסברגר גרשון. קסטלר ראובן. קסלר אליהו. קפאטה שבתאי. קפלן שלמה. קאפרמן יעקב־לוי. קצ'ובה שלמה. קרמיול מאיר. קרמיש
צבי. קרמר הרברט. קרני יוסף. קרניאל שלום. קרסו זלפה. קשינובסקי משה • ראובן (מזרחי) ברוך. ראובני מרדכי. רדוש יהודה. רובוביץ חיים. רובנישטיין ראובן. רודה אורי. רוזן ירמיהו. רוזן שלמה. רוזנבאום מרדכי.
רוזנבלט דב. רוזנבלום ישראל־יצחק. רוזנברג שלמה. רוזנפלד יחיאל. רוזנפלד צפורה. רוזנצוייג אסתר. רוזנקרנץ מכסימיליאן. רוחין אמנון. רוטמן זאב. ריטינגשטיין יוסף. רייזמן ישעיהו־חיים. רייך דניאל. רייכמן עזרא.
רייכסמן הלל. רייס (זיזמר) חוה. רייפמן דוד. ריצמן מנחם. רכניץ אלתר גרשון. רפול אברהם. רצקר יעקב • שדיאל יהושע. שוילי יהושע. שוילי שלמה. שול נפתלי. שורין היינץ. שורץ אליעזר. שושני יעקב. שושני
נחום. שחטר משה יצחק. שחמון מאיר. שטאל רפאל. שטורמן יוסף. שטייאר שמשון. שטיין פרץ. שטיינברג מאיר. שטיינהויאר ארוין־נתן. שטיינר יחיאל. שטראוס מיכאל. שטרן יואל. שטרן מאיר. שטרנפלד
דב. שיוביץ צבי. שיינבלום דב. שיינר חיים. שינפלד צבי. שיפמן הורן חיה. שיריזלי אברהם. שכטמן שמעון. שלזינגר יוסף־אליהו. שלטי דוד. שמגר שמואל. שמואלי יעקב. שנור אברהם־יצחק. שנייד דב. שניידר
משה. שעיב מצליח. שפיגלמן לוי. שפיצקופף דב. שפיצר דב. שפירא דוד. שפירא חיים־ברוך. שפירא ישראל. שפטר גבריאל. שפניר יצחק. שפניר מיכאל. שר אברהם. שר חיים. שרעבי יעקב. שש יונה. ששון
ברוך. ששון קלמן • תפוחי אברהם יצחק. תשבי שוורץ שמואל זנוויל

בשער בצאן הדבקו ← 1:20

דומיית לבבות אמיצים

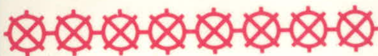
אבושדיד אברהם. אבושדיד יהושע. אביזון בנימין. אברמוביץ משה. אברמזון עטרה. אג"י משה. אדלר שלמה אהרון. אהרונוב משה.אהרוני יוסף. אהרון יחזקאל. אוסי שלמה. אורבך יחזקאל. אורבך יקותיאל. אורצנג טוביה.
אורנשטיין יצחק אביגדור. אושינסקי יהודה. אזולאי יהודה. אטשטיין דוד. אייזנברג כרמי. איזנברג אהרון. אירוס אליעזר. אכלופי שמחה. אלבוכר יעקב. אלבק אליהו. אלבלק שמואל. אלבלק רחמים. אלה מזרחי ראובן.
אלחדיף יצחק. אלט מנחם. אלטמן יעקב. אליהו חיים. אלישבסקי אהרון. אלפרוביץ אלכסנדר. אלשייך משה. אנג'ל חיים. אנגרס אהרון. אנייס יעקב. אפקוביץ יוסף. אפרת שמשון. אקרמן יוסף. ארבלי משה. ארום מרדכי.
ארזי שמואל. אריכא עמירם. ארליך ישעיהו. ארקין מרדכי • בבלי יוסף. בג'איו אליהו. בהר מרדכי. בוטון משה אהרון. בוימינגר יוסף. בולקה מאיר יחיאל. בונאבנטורה אינצ'ו יוסף. בורקינסקי אליהו. בושרי אליהו. ביבי
נסים. ביטנסקי יהודה. בייס הנס. ביר עקיבא. בירנבאום אסתר. ביתן יהושע. בכר שלמה שמואל. בלומנטל דוד משה. בן גיאת אליהו. בנדוד אלישע. בן דוד משה. בן דור יצחק. בן זאב רפאל. בן יהודה אברהם. בן
יוסף צבי. בן ימין עודד. בן יעקב חיים. בן ישי ברוך. בן מנשה מרדכי. בן עטר יעקב. בן שאול אהרון. בן שאול יעקב. בן שלום מרגלית. בן שמעון שלמה. בנארי שושנה. בצלאל אבא. בצלאל ציון (בן שמואל). בצלאל
שמעון. בקמן יהושע. בקמן שמואל. בקר חנוך. בקרמן אברהם משה. בר גיורא משה. ברגר אברהם. ברגר יעקב. ברגר יצחק. ברודר אליהו. ברושה יונתן. ברויטמן דב. ברזובסקי אברהם. ברזני זיוה. ברטי ישראל.
ברלוביץ יחזקאל. ברמן רחביה. ברנדס משה. ברנשטיין יעקב. ברקוביץ מנחם אליעזר. ברשביצקי משה • גאנז זאב. גברו משה. גדיאל ישראל. גוגנהיים ארנסט. גוזנר פנחס. גוטמן שרגא. גוטשל צבי. גולדברג משה.
גולדברגר חיים. גולדברגר אברהם יעקב. גולוב אברהם. גולוביצקי חיים. גולדווסר יעקב. גולדשטיין אברהם. גולדשטיין שמעון. גולנד סבו. גופשטיין אהרון. גור אריה חיים. ג'ורג' מאיר. גורדון מרדכי. גורדון שניאור.
גיאת חיים. גינזבורג יצחק. גיטלמן שלמה. גטלר יצחק. גלנדנאור עקיבא. גלס ישראל. גלעדי בנימין. גנזל יוסף. גסנר אברהם. גפני בנימין. גרצי חנה. גרוב חיים. גרוברג ישראל. גרודז'ינסקי בן ציון. גרונר יאיר.
גרוסברג אליהו. גרוסברג חיים לוי. גרוסמן מרדכי. גרוסמן נועם. ג'רסי דוד. גרינבוים אליעזר. גרינברג וולמן צפורה. גרינברג צבי. גרינשטיין דוד. גרנק שלום • דגני דוד. דגני שמשון. דהל וולטר. דובשני יהודה.
דולז'נסקי ליאוניד. דיל אהרון. דימנט יהושע־חיים. דינוביץ זאב. דינר שלום. דישי יוסף. דמסט יוסף. דפנר אברהם. דרוזדיק נעמי. דרסלר חיים. דרעי חיים • הבר ברוריה. הכרמן צבי. הויזמן אברהם. הולנדר
שמעון. הור יוסף. הורן ישראל. היימן משה־ישראל. היימן רפאל. הילר רחל. הירשלר ארז. הירשלר צבי. הירשלר שמואל. הירשמן אליהו. הלבר מרדכי נסים. הלוי יצחק. הלר אברהם. הניג בנימין. הקר יצחק. הרוש
גרציה. הרטום ראובן. הריסון יהודה. הרלינג יעקב. הרשקוביץ אליהו • ובר אליהו. וויט יצחק. ווינברגר שמאי. וויגרטן אלכסנדר. ווינוגרד שמחה. ווינשטיין ראובן. וול דוד. וולבר דוד. וולמן פנחס. וולפסון גדעון.
וולפינזון יוסף־חיים. וורטמן אהרון. וטנשטיין אליעזר. וויל אליעזר. וילנאי דוד. וילנר נפתלי־אליעזר. וילצ'יק אליהו. ויברגר (הכרמי) משה אליהו. וינקלר בועז. וינשטוק אריה. וינשטוק צבי. ויסבלום אלימלך. ויסמן יהושע.
ויסמן יוסף. וינר רחל. ויץ יחיעם. וירצברגר אברהם שלום. ולד ישראל. ולד מנחם. ונדר יוסף. וסרטיל חיה. ועקנין דוד. וקס זאב. וקסלבום יצחק. וקסלר מאיר. ורנר משה • זגלשטיין יהודה. זגלשטיין רחל. זוהר
שלמה. זוטא חנה. זיו (סנדרוב) יוסף. זיכלר יצחק. זילבר ברוך. זילברמן (חלמיש) רפאל. זילברשטיין חנוך. זילברשמידט משה. זינגר אברהם דב. זינגר דוד. זינגר חנה. זיסרמן אברהם. זלטובסקי הכהן נחמה. זלוטניצקי
מרדכי. זליקוביץ שרגא. זמיל חנניה. זנדמן דב. סנדמן מאיר. זרובבל עובדיה • חביב אברהם. חבקים ידידיה. חבר יששכר. חדד עובדיה. חוטניצקה מלכה. חוריניצקי מרדכי. חומסקי ישראל. חיון יהודה. חיון מאיר.
חיים יוסף. חיים דוד. חלבה דניאל. חליך עובדיה. חמו שלמה. חממי יעקב. חנון אליהו. חנני צבי. חסון מאיר. חפץ אברהם. חרלפ שמואל • טהורי יהושע. טויס בנימין. טולידאנו חיים. טוסיג אברהם. טייטלבוים
דוד. טילמן צבי. טמס אריאל. טרבלוס אליהו. ט"ש (טור שלום) דוד • יבניאלי אהרון טוביה. ינן רחמים. ידידיה אליעזר זאב. יהודיוף ממאן. יוסף יוחאי. יחיא (מזרחי) אברהם. יחיאלי אליהו. יסקי חיים. יעקובוביץ
צפורה. יעקובוביץ שמעון. יעקובסון גבריאל. יפה יעקב. יפרח מרדכי. יצחקי משה. יקותיאלי חיים. ירושלמי שמואל • כהן אברהם. כהן אברהם (בן מאיר). כהן אליהו. כהן אלכסנדר יהודה. כהן חיים. כהן יהודה.
כהן יחזקאל. כהן יעקב (בן אברהם). כהן יעקב (בן אליהו). כהן משה. כהן נחמיה. כהן עקיבא. כהן צבי (בן זאב). כהן צבי (בן יחזקאל). כהן רוטבליט צילה. כהן שאול. כהן שבתאי. כהני שמואל. כלביי יחיאל. כליפא
יעקב. כספי יעקב. כץ יוסף. כץ יעקב. כץ יצחק־ישעיהו. כץ צפורה. כרמיול מאיר. כשיוב יהודה • לביא יעקב. לבנון צבי. לבנון יעקב שבח. לדרמן חיה. להרס הוגו צבי. לוביאנוב אהרון אריה. לוי אברהם. לוי אפרים.
לוי בנימין. לוי (ידיד) בתיה. לוי דב. לוי זרובבל. לוי יוסף. לוי יצחק (בן נתן). לוי יצחק (בן ירמיהו). לוי מרים. לוי משה (בן ררוך). לוי משה (בן שלמה). לוי משה מנוס (בן רפאל). לוי עידו. לוי עזרא. לוי עקיבא.
לוי שאול. לוי שמואל. לוי־תם זכריה. לוינטל זאב. לוין יוסף. לוין נחום. לוין שמואל. לוינברון מנחם. לוינובץ יהושע. לוסטיג אלכסנדר־אברהם. לזר משה יצחק. ליאון שלום. ליטמן פנחס. ליכטנשטיין יעקב.
ליפינר קלמן. ליפצין אשר. ליפקין מרדכי. ליפשיץ צבי. ליפשיץ שלמה. ליש ־ב. לרמן גבריאל. לנדאו דב. לנדאו יחזקאל. לנצר שושנה. לר ירחמיאל • מאיר אהרון. מאירי ראובן. מגדל יצחק. מוהר ישעיהו. מונסה
אליהו. מוסיוף דניאל. מוסל חיה מאשה. מוצרי מכבי. מורדוף מתתיהו. מושיוב גרשון. מושקין יצחק־ירמיהו. מזרחי אברהם. מזרחי אליהו (בן יהודה). מזרחי אליהו (בן שלום). מזרחי אליהו (בן שלמה). מזרחי
ברוך (בן מאיר). מזרחי ברוך (בן נסים). מזרחי ברוך (בן עזרא). מזרחי דוד. מזרחי יהודה (בן יעקב). מזרחי יהודה (בן שלום). מזרחי יצחק (בן אפרים). מזרחי יצחק (בן ציון). מזרחי מאיר (בן אליהו). מזרחי מאיר
(בן שלמה). מזרחי מנחם. מזרחי משה (בן יעקב עובדיה). מזרחי משה (בן רחמים). מזרחי עובדיה. מזרחי צדוק. מזרחי ראובן. מזרחי רחמים ניסן. מזרחי שבתאי־גמליאל. מזרחי שלמה (בן אברהם). מזרחי שלמה (בן שאול).
מזרחי שמואל (בן חיים). מזרחי שמואל (בן יעקב). מידב עמנואל מזרחי. מידז'ינסקי משה־חיים. מידז'ינסקי קוקטק שרה. מיוחס בן ציון. מיוחס יעקב. מיטווך חנה הדי. מיכאלוף שמואל. מיכאלי אמנון. מילר נתן.
מימרן יצחק. מינס רחל. מלבסקי שלום. מליח שמעון. מלצר מרדכי. מנדל זאב. מנדל עמנואל. מנדלסון חשין זאב. מנובי יצחק. מנצור מרדכי. מנשה רפאל. מן פרץ. מס דניאל. מצלר בן ציון. מרגלית יוסף. מרדכוביץ
אריה. מרחביה אליעזר. מריסין זאב. מירסקי רחמים. מרכס יהושע. מרמור דוד. משקוב פנחס • נבון יהודה. הויגר אלכסנדר. נויגר הדסה. נוימרק דוד. נוסבאום ברוך. נורדמן פישל. נורדמן צפורה. נוריאל אברהם. נזרי יוסף.
נחמיאס דוד. נחמני מימון. נחמני ראובן. נייגר עמנואל. ניסני שמעון. נשרי דוד. נתן רפאל. נתנאל אליהו • סבח אברהם. סולוביץ יעקב. סלוצ'סקי יקותיאל. סופר אברהם. סיטון יצחק. סיטון משה. סילמן אהרון.
סלומון יצחק. סלומון משה. סלוצקי אריה. סלינגרה דוד. סליצן דן. סמדמסמן משה. סמרה חיים. ספקטור צבי. ספראי זאב. ספרנוביץ יוסף דב. סרי חנן. סרי יחיאל • עבדי צדק אברהם. עבוד מרדכי. עדיקה משה.
עוזרי חיים. עוזרי שלמה. עזיז אשר. עזרא מאיר. עזרא שלום. עמיר שלום. עמראני אליעזר. ענדא אברהם • פוחובסקי יהושע. פוחס יצחק. פולונסקי אריה. פולק אורי. פוריצקי אברהם. פטרושקה נתנאל. פידלר
פנחס. פיטובסקי תמר. פיטל קלמן. פייגה ראובן. פיילכנפלד יוסף. פיינברגר עמנואל. פייסט יהודה. פינקלשטיין אליהו. פינשטיין שמואל. פישגרונד אברהם. פישל שמעון. פישמן צבי. פלאי גדעון. פלוס אריה. פן
אלדד. פניאלי שאול. פנחסי בן ציון. פניגשטיין אריה. פנסו יצחק. פס בתיה. פפירוביץ בלה. פרידמן יעקב. פרידמן נפתלי. פרידלנדר שרה. פרידנפלד מאיר. פרידריך משה. פריימן אברהם חיים. פרל גרשון. פרלמוטר
אליעזר. פרלמן נתן. פרלשטיין משה אביגדור. פרנקו יחזקאל. פרנקל פרץ. פרנקל שבתאי. פרסי שמעון. פרסיץ בנימין. פת ברוך • צברי דוד־חי. צברי יוסף. צדוק שמעון. צדיק חיים. צוובנר (שאג) דוד. ציברסקי
בלהה. ציטרין יעקב. צילינגולד אסתר. צינדר ראובן חיים. צירלין חיים. צמח (מזרחי) עובדיה. צפניה דניאל • קובי מיכאל. קובי שולמית. קובי שמעון. קובלסקי ישראל־אליעזר. קוטיק יעקב. קום נחום. קופלר יוסף.
קופמן אסתר. קופמן זלמן. קופרמן צבי. קופשטיין מרדכי. קוצ'ינסקי נתן. קורח יאיר. קורמן שאול. קורצטג צפורה. קושניר טוביה. קישוני אלדד. קליינצלר דב. קלפהולץ יעקב. קלפהולץ שלמה. קלרמן שאול. קם
קלמן. קמפינסקי שמשון. קניג עמנואל. קנולר אליעזר. קניגסברגר גרשון. קסטלר ראובן. קסלר אליהו. קפאטה שבתאי. קפלן שלמה. קאפרמן יעקב־לוי. קצ'ובה שלמה. קרמיול מאיר. קרמיש
צבי. קרמר הרברט. קרני יוסף. קרניאל שלום. קרסו זלפה. קשינובסקי משה • ראובן (מזרחי) ברוך. ראובני מרדכי. רדוש יהודה. רובוביץ חיים. רובנישטיין ראובן. רודה אורי. רוזן ירמיהו. רוזן שלמה. רוזנבאום מרדכי.
רוזנבלט דב. רוזנבלום ישראל־יצחק. רוזנברג שלמה. רוזנפלד יחיאל. רוזנפלד צפורה. רוזנצוייג אסתר. רוזנקרנץ מכסימיליאן. רוחין אמנון. רוטמן זאב. ריטינשטיין יוסף. רייזמן ישעיהו־חיים. רייך דניאל. רייכמן עזרא.
רייכסמן הלל. רייס (זיזמר) חוה. רייפמן דוד. ריצמן מנחם. רכניץ אלתר גרשון. רפול אברהם. רצקר יעקב • שדיאל יהושע. שוילי יהושע. שוילי שלמה. שול נפתלי. שורין היינץ. שורץ אליעזר. שושני יעקב. שושני
נחום. שחטר משה יצחק. שחמון מאיר. שטאל רפאל. שטורמן יוסף. שטייאר שמשון. שטיין פרץ. שטיינברג מאיר. שטיינהויאר ארוין־נתן. שטיינר יחיאל. שטראוס מיכאל. שטרן יואל. שטרן מאיר. שטרנפלד
דב. שיוביץ צבי. שיינבלום דב. שיינר חיים. שינפלד צבי. שיפמן הורן חיה. שיריזלי אברהם. שכטמן שמעון. שלזינגר יוסף־אליהו. שלטי דוד. שמגר שמואל. שמואלי יעקב. שנור אברהם־יצחק. שנייד דב. שניידר
משה. שעיב מצליח. שפיגלמן לוי. שפיצקופף דב. שפיצר דב. שפירא דוד. שפירא חיים־ברוך. שפירא ישראל. שפטר גבריאל. שפניר יצחק. שפניר מיכאל. שר אברהם. שר חיים. שרעבי יעקב. שש יונה. ששון
ברוך. ששון קלמן • תפוחי אברהם יצחק. תשבי שוורץ שמואל זנוויל

בשער הצמן הדבקו

1:20

ESSELTE

ESSELTE

MATAN מתן

ESSELTE

MATAN מתן

 ESSELTE

MATAN מתן

ארגון חברי ההגנה ירושלים

משרד החינוך והתרבות
מרכז ההסברה

עיריית ירושלים

מתכבדים להזמינכם למעמד פתיחת חדר ההנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים
אשר נפלו על הגנת ירושלים מאז תר״פ (1920) ועד הקמת צה״ל תש״ח (1948).
הטקס יתקיים ב״בית ההגנה״ (בית אגרון) רח׳ הלל 37, ירושלים
ביום שלישי ו׳ תשרי תשנ״א, 25 בספטמבר 1990 בשעה 17.00

בתכנית:

דברי פתיחה: **יעקב סלמן** - יו״ר ארגון חברי ההגנה בירושלים
חזיון אור קולי על תולדות ארגון ההגנה בירושלים

דברים: **טדי קולק** - ראש עיריית ירושלים
עוזי נרקיס - יו״ר הארגון הארצי של חברי ההגנה
חיים גורי
נציג המשפחות השכולות

חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים

ירושלים, 25.9.90
סימוכין/נאוהגנחז

דברים למעמד פתיחת חדר ההנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים
יעקב סלמן יו"ר הארגון - 25.9.90

חברנו טדי קולק - ראש העיר, עוזי נרקיס, חיים גורי, יעקב ניצן.
חברי מועצת העיר, משפחות החללים חברי ההגנה.

"ערכה של ירושלים איננו ניתן להמדד ולהישקל ולהיספר, כי אם לארץ נשמה, הרי ירושלים נשמתה של ארץ ישראל.

לערבים היה חשבון נכון: הכנעת ירושלים היהודית, כיבושה או החרבתה יתנו מכה אנושה, ואולי מכת מות, ליישוב היהודי, וישברו את רצון היהודים ויכולתם לעמוד בפני התקפות הערבים..

מסיבות מובנות, גיאוגרפיות והסטוריות - נעשתה ירושלים מטרתה לאויב, עליה נתכו מהלומות קשות, כאשר לא נתכו על שום יישוב יהודי בארץ. ירושלים היהודית נתנסתה בנסיונות עקידה כאשר לא נתנסתה עיר אחרת בעולם.
אולם בירושלים זו זכינו לכבושים ולנצחונות מוסריים ופיסיים, מן הגדולים בארץ, וזכרונם לא יכהה לעולם בתולדות עמנו".

היו אלה צטוטים שנאמרו ע"י דוד בן-גוריון לגבי ירושלים.

665 חללי ההגנה שנפלו על העיר "זכרונכם לא יִכְהֶה לעולם בתולדות עמנו" ובלב אלה המתייחדים אתכם במעמד זה.
אני מסתכל על קיר השמות, לנגד עיני מזדקרות דמויות; דמויות של צעירים מיטב חברי - חברינו.
עברו 70 שנה, 60 שנה, 50 שנה מרובכם נפרדנו לפני 42 שנה.

רקמנו יחדיו תכניות, בשכונה, בביה"ס, במקומות העבודה, באוניברסיטה. את כולנו אִיחֲדָה החברות בהגנה, לָהּ נשבענו אמונים; לדרכה לְאַשְׁיוֹתֶיהָ לָהּ היינו מוכנים לתת הכל; אתם נתתם את חייכם, אנחנו ממלאים עתה חוב קטן לזכרכם.

שמות, שמות, במאות. אברהם הויזמן, באת אלי עם מכתב המלצה מלויצה, הפעם אתה מוכרח להשתתף בהתקפה היזומה (בחדש ינואר 48) על אבו ג'ורג' ע"י הקסטל שם נפלת בגבורה.

נועם גרוסמן, מוסה סלומון בקבוצת הפקודות לקראת ההתקפה היזומה על ואדי ג'וז בחדש ינואר 48 אנחנו מחליטים לבצע את המשימה בשלמות ואכן מצליחים.
נעם נופל בחדש מרץ 48 יחד עם כל חבריו (16) בכביש רמאללה-לטרון. מוסה נופל בחדש מאי כשהוא עומד בראש יחידתו באחד מנסיונות הפריצה לעיר העתיקה.

מאיר כרמיול, אנו מחליטים יחד עם חברינו האחרים בפלוגה להחזיק בקסטל בכל מחיר, אתה פוגע במפקד הכוחות הערבים עבדול קאדר אל-חוסייני. למחרת אנו מפנים את גופתך מהחר עם עוד למעלה מ-40 חברים. העיר ניצלה שמרנו על הבית שלנו, מלאתם את הצפיות.

מנחם ריצמן, אנחנו ביחד עם חברים אחרים בוגרי קורס המ'מ בגו'ערה, בפרוץ הקרבות מובילים את הכוחות בירושלים, מחזיקים את העיר בכל מחיר - מחיר יקר. אתה נופל על הגנת רמת רחל.

"שתיל שנגדע"

לזכר נועם וחבריו, שנפלו על חרות ארצם בהרי יהודה.

בימי שמש ודממה החורש באורו יסתתר, ולא נדע את מחבואי נפשו. רק ביום הסער יתגל בענפיו המנושבים, והוד, לא שערנוהו, למעמקיו.
זה הילד החמוד, שעבר על פנינו, שהיה שעשועים לנו בטוהר עיניו, בזוהר שחוקו, שגדל וייף לעינינו והרניך את הלב בחן הנער, בדממת העלם: הן לא ידענו, מה סוד נעלה הוא נושא בנעוריו החתומים!
רק ברדת ליל עברות, והשתיל הענוג, שגדל ישר-גזע וכליל-בדים, נגדע במלוא לבלובו, יקום לפנינו בתום הגיגו, באור הגיגו. והנה גדלה קומתו משהיתה, ואנחנו לא הכרנוהו, ונטע-השעשועים ירגיע את לבנו ביופי לא ידענוהו.
מה נפלאו האגרות, בהן הוא מחזק את לב הוריו - בהן הוא מכין אותם בצלילות לב, באיזו מנוחת לב של הבנה עליונה לקראת כל מה שיכול לבוא! מי זה הטיל בגרות-נפש כזאת בילדי טפוחים אלה?
הנה אנחנו מדפדפים במחברות העלם, ביומניו, בנסיונות יצירה בישנית, לא שזפתם עין.עלים, שרשם בהחבא, ובהם נצנצו מאויי-לב ראשונים, הכרת-אדם ראשונה. בתוגה וברוך אין קץ מחליקה העין על הדפים הזכים האלה, שבמתוכם בלבד מפרפרה עתה נשמת הנער שאיננו עוד - זו שרק בעלות עליה הכורת הוארה בכל זוך פריחתה, בכל גנזי חמודותיה.
נכתב בדבר, בניסן תש"ח (1948) ע"י יעקב פיכמן.

עם הקמת מדינת ישראל, בפקודת יום של בן-גוריון הופך ארגון ההגנה לצ.ה.ל.

ארגון ההגנה המשיך פעילותו כארגון וולנטרי לאחר מלחמת העצמאות כשעיקר פעילותו, הנצחת חבריו והנצחת מורשתו.

ב-69 עם הכניסה לבית ההגנה כאן מתוכנן מקום לחדר הנצחה לזכר חבריו שנפלו על הגנת ירושלים מאז תר"פ (1920) ועד הקמת צ.ה.ל תש"ח (1948).

מאז פעלו חברים רבים למימוש התכנית ע"י מגבית מיוחדת. אזכיר כמה מהם: רפאל קרניבד ז"ל, רימון ז"ל, ב"צ אבני, יעקב אורלובסקי, ירח עציון, ~~גרשון~~ חושן מרינוב, צבי רשפון כשגרשון מרינוב שומר על הכסף שיוצא רק למטרה זו.

אנו חברי המזכירות הנוכחיים רק מימשנו את הראיון, רחבעם עמיר ניצח על המלאכה, אברהם כהן היה על השמות, אפרים לוי, פיפי, חברינו נחום מרון הארכיטקט, לכולם תודה.
(ואחרון אחרון חביב [illegible])

אנו מבצעים תכניות לגבי הבית שיספר על מורשת ההגנה בעקר לתלמידי בתי הספר.
חדר ההנצחה, על פתיחתו אנו מכריזים היום, מוסיף נדבך נוסף לתכניות.

תודה שכבדתם אותנו בהשתתפותכם.

מאיר פעיל – מההגנה לצבא בתוך!
ההיסטוריה של צבא ישראל מלחמת העצמאות.

אלמנטים ממוכנים בחטיבות החי״ר

חטיבה 1 (חטיבת גולני) — גדוד פשיטה ממוכן 19, הוקם ביולי 1948 על בסיס כוח האדם של גולני ואורגן ככוח ממוכן ביזמה מקומית עוד במאי 1948; הגדוד אף לקח חלק בהתקפה על גֶ׳נִין בראשית יוני 1948.

חטיבה 2 (חטיבת כרמלי) — כבר בהתקפה על גֶ׳נִין השתתפה פלוגת קורס מ״כים ממונעת מצוידת ב״משוריינֵי סנדוויץ׳״. צוות פלוגתי ממוכן, שהורכב ממשוריינים ומג׳יפים, הופעל מאוגוסט 1948 בתפקידי לחימה וסיור בכפיפות לגדוד 24.

חטיבה 3 (חטיבת אלכסנדרוני) — פלוגת ג׳יפים ומשוריינים, במסגרת גדוד מסייע 34; החלה לפעול בנובמבר 1948.

חטיבה 5 (חטיבת גבעתי) — פלוגה ממוכנת, שהורכבה ממשוריינים ומג׳יפים, הוקמה בסוף יוני 1948 ביזמת החטיבה ובאישור הרמטכ״ל. הפלוגה פעלה במסגרת גדוד 54 וכונתה בשם ״שועלי שמשון״.

חטיבה 6 (חטיבת עציוני) — יחידת פשיטה ממוכנת, הוקמה בספטמבר 1948.

חטיבה 10 (חטיבת הראל) — צוות קרב פלוגתי ממוכן של משוריינים וג׳יפים, הוקם ביוני 1948; פעל במבצע ״ההר״ בימים 15–21 באוקטובר 1948 ונועד לשמש גרעין לגדוד פשיטה ממוכן 10.

חטיבה 12 (חטיבת הנגב) — גדוד פשיטה ממוכן, הוקם באמצע יוני 1948 על בסיס כוח אדם ותיק ותגבורות של חטיבת הנגב. הגדוד הפעיל ג׳יפים, משוריינים וזחל״מים, שהוקצו על־ידי המטכ״ל. שתי פלוגות ג׳יפים פעלו מסוף מאי 1948 ואף השתתפו בשתי התקפות־הנגד על אשדוד בראשית יוני 1948 ובהתקפת־הנגד על המצרים שתקפו את קיבוץ נגבה ב־2 ביוני 1948.

לחימה ממונעת

הכנסת היסוד הממוכן לחטיבות החי״ר חלה, בעיקרו של דבר, בחודשים מאי–יוני 1948. והיא הוסיפה בהדרגה מימד חדש לשיטות לחימתן. הגדודים הממוכנים סייעו לצה״ל להסתגל במהירות לדפוסי הלחימה הסדירה הממונעת, שפותחו בתקופת מלחמת־העולם השנייה. חטיבה 12 (חטיבת הנגב), לדוגמה, פעלה בסוף מלחמת העצמאות, במבצע ״חורב״ ובמבצע ״עובדה״, כחטיבה ממוכנת. גם חטיבה 1 (חטיבת גולני) נמצאה בתהליך דומה כשנלחמה במבצע ״עובדה״. פירושו של דבר היה, שהחטיבות שהקדימו לקלוט אלמנטים ממוכנים סיגלו לעצמן מהר יותר את דפוסי הלחימה הממונעים והעלוהו לרמה העוצבתית בלחמן בזירה המבצעית הנוחה ללחימה ממונעת — זירת הנגב.

חותם ה״הגנה״ בצה״ל והשתלבות האצ״ל והלח״י בו

פקודת היום להקמת צה״ל

פקודת היום להקמת צה״ל הוצאה על־ידי ראש ממשלת ישראל ושר הביטחון, דוד בן־גוריון, ב־31 במאי 1948 (כ״ב באייר תש״ח). פקודה זו הקנתה לצבא הגנה לישראל מעמד רשמי־ממלכתי למן 1 ביוני 1948, כצבא הלגאלי היחיד של מדינת ישראל. טקסי ההשבעה הרשמיים של מפקדי צה״ל וחייליו התקיימו ב־26 ביוני 1948. אך המעבר הפורמאלי מן ה״הגנה״ לצה״ל לא התבטא בשינוי ארגוני: ארגון ה״הגנה״ הפך לצה״ל תוך שינוי השם והמעמד החוקי בלבד.

בשעת השינוי במעמדה הפורמאלי, בחודש יוני 1948, מנתה ה״הגנה״ 12 חטיבות

רשימה (מילואים) של חללי מלחמת-הקוממיות
שנפלו בהגנת ירושלים חברי ההגנה ואחרים.
כולל שמות חללי המערכה להר הצופים.
(מתוך מכתב. ינואר 1965).

מקום הקבורה ....

האם השם מונצח באתר זכרון ....

האם השם מונצח בספר יזכור או בפרסום אחר ....

פרטים נוספים ומקורות ....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

בין ירקה וגולה.

1. אהרן (סוסנוביק) יהודה נולד 15.10.13 בעירה פולטוסק

הגיע לארץ דרך קובנה, ברית המועצות, יפן והודו בשנת 1941.

משנת 1943 בירושלים הקדיש הרבה מזמנו להוראה לנוער

בנוער עזר בשמירה במחנה בקטמון ומשמש בפלמ"ח באזור.

נפל 26.12.47 באחת השיירות לירושלים העתיקה. נקבר בהר

הזיתים. מצבה לזכרו הוקמה בהר הרצל.

2. הרב סלביצקי אהרנשטיין. בן יהודה ליב ושושנה ז"ל

נולד בב' תמוז 1893. במשך יותר מ1965 הקדיש מזמנו ומרצו

לתורה ולמעשים טובים. נפל במבצע בעיר העתיקה 23.5.48

בהר הרצל הוקמה מצבה לזכרו. יש גם רחוב על שמו בתל ארזה.

3. בצלאל שמואל בן בנימין ושושנה. נולד ב 1909 באמשטרדם.

איש משמר העם. המשיך לשרת במשמר העם גם לאחר קום המדינה

נפל בקרב על גוש עציון. נפל במבצע ... [illegible] ב 21.5.48

ונקבר בשער הגיא. העברה לבית הקברות הר הרצל

4. ברוינר אברהם בן אליעזר וגיטה נולד ב1925 בוינה. עלה ב1946

חבר פלמ"ח בהגנה - עזר לאנשי ההגנה בגאולה וסנהדריה. נפל ב 11.7.48

בשטח שנלר. נקבר בקרית שאול ביום הקבורה הצבאית.

5. ברודצקי משה בן אברהם ... וגולדה נולד ב 1897 נפל בשמירה

לבטחון בזמן ההפגזות. נקבר בקבר האחים בסנהדריה.

6. נחמה ברוינר בת אברהם ואסתר נולדה 22.2.29 (אחות מאיר)

הגיעה לארץ בעליה ... לאחר מלחמת העולם בשנת 1944

חברת ההגנה. נפלה בשמירה לבטחון.

מקום הקבורה ....

האם השם מונצח באתר זכרון ....

האם השם מונצח בספר יזכור או בפרסום אחר ....

פרטים נוספים ומקורות ....

7. זנבי מיכאל (בן יוסף ורחל) נולד ב 1906 בירושלים. חבר ההגנה נפל בהתקפה 22.7.48
על הר ציון.

8. זילברשטיין נחמה בת [illegible] נולדה 12 נובמבר 1900 בורשה.
עלתה לארץ ב 1923. פעלה בשנות העשרים של ההגנה בירושלים.
לאחר החלטת האו"ם [illegible] מחוץ [illegible]
את [illegible] ביום [illegible]. כאשר נפגעה [illegible]
ב 30.11.47. הקורבן הראשון לאחר החלטת האו"ם. נקברה בהר
הזיתים. מצבה לזכרה הוקמה בהר הרצל

9. זנדמן דב בן יהושע וחיה נולד ב 1906 [illegible] ליד [illegible]
עלה לארץ ב 1926 והתקיים בירושלים. חבר בהגנה ופעל בה. ממלווי
שיירת הדסה להר הצופים. נפל בשיירה ב 13.4.48

10. חשמונאי ישראל (בן מאיר) נולד ב 1903 [illegible] חבר ההגנה בירושלים. נפל בשיירה
הדסה 13.4.48

11. טוביה אברהם שמואל בן שלמה נולד ב 1926 בהונגריה, עלה ב 1946
חבר ההגנה. עבד במוסד לילדי ישראל בימין משה נפל בהתקפה על ימין משה
ב-10.2.48. נקבר בהר הזיתים. מצבה לזכרו בהר הרצל.

12. כהן אליהו בן יונה וחיה. נולד ברוסיה ב 1901 עלה ב 1911
חבר ההגנה נפל בעיר העתיקה ב 27.5.48 נקבר [illegible]
[illegible] בהר הרצל

13. מגנוס אליהו נולד ב 3.7.14 בן [illegible] ורבקה עלה ממקסיקו סיטי
חבר ההגנה חובש [illegible] בקסטל נפל [illegible]
ב 6.4.48

14. [illegible] בן [illegible] ורחל נולד ב 1911. חבר [illegible] בהגנה [illegible] 1928
[illegible] ההגנה [illegible]
[illegible]
[illegible] בן יהודה

2

מקום הקבורה ....

האם השם מונצח באתר זכרון ....

האם השם מונצח בספר יזכור או בפרסום אחר ....

פרטים נוספים וגם קורות ....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

15. מיטוק חנה - הדי בת אורי (פליקס) ונעמה נולדה ב 10.2.25
חברת הפלמ"ח נפלה בשיירה להדסה.

16 ספי יוסף בן משה ונעמי נולד ב 1903 בצנעא, תימן. המשפחה
עלתה לארץ ב 1907 נפל בקרב בירושלים ב 23.4.48

17 פנחס ז"ל ביאליבלוצקי בן יוסף חיים ואסתר נולד 27.4.132
חבר בפלמ"ח (גדוד הפורצים). לפי הוראות הסורגים לא נודע אף פעם
המקום את סוף הסיפור הרב. נפל ב 31.5.48

18 פייגה רוזלין (רודולף) בן זיגמונד ואוגוסטה נולד 27.1.1889
מדען בתחום המתמטיקה והלוגיקה. פרסם ספרים רבים בנושאים נפל בתפקיד
ב 28.5.48. נקבר בסנהדריה.

19. קפטל חנה נולדה ב 20.1.11 בשוהנה, ז'יטומיר. בת לנתנאל
ונעמה. עלתה ב 1945 לאחר שנים במחנה הריכוז. נפלה בשיירה להדסה.

20 קובי שלומית בת שמחה ויהודית. נולדה ב 4.4.28 בירושלים.
התנדבה לעבודה במשמר לבק בהר הצופים. נפלה בהר הצופים
ב 27.5.48 ושם גם נקברה. הועברה לקבורה בהר הרצל

21. קיסטיבוף דבורה נפלה בשיירה להדסה. אין תמונה. אין פרטים
נוספים.

22. קיליינה רחל בת מרדכי וחוה. נולדה ב 15.3.29 בחוטין, רומניה
נפלה בשיירה להדסה

23 קנטור רחמים יעקב (ג'וקה) בן שמואל ורחל נולד ב 1921 לא22.3
סעטר במצרים. נפל בשיירה להדסה.

מקום הקבורה ....

האם השם מונצח באתר זכרון ....

האם השם מונצח בספר יזכור או בפרסום אחר ....

פרטים נוספים ומקורות ....

24. קרני יוסף בן יהודה ושושנה נולד ב 1906 בצנעא תימן
עלה ב 1930. איש משמר העם. נפל 21.6.48. נקבר בסנהדריה

25. קרנפף צבי בן אברהם והדה נולד ב 13.12.14 באלקוש, פולין
עלה ב 1939. עבד בי"ח הדסה. נפל בשמירה להדסה

26 שאולסון רינה נולדה ב 1928 בסניק, קליבלנד. בת חיים וגילה
אחות בהדסה. שרתה ב A.T.S. נפלה בשמירה להדסה.

27. שטרנברג שמואל בן שלמה. נולד ב 1922 אין תמונה. אין פרטים נוספים
נפל בשמירה להדסה

28 שמש רחל אין תמונה. אין פרטים. נפלה בשמירה להדסה.

29. הורביץ רזיה בת משה ועטיה נולדה ב 3.3.1912 בבנדזין, פולין
עלתה ב 1936. עבדה בב"ס לאחיות הדסה (תחת פיקודה של [illegible]) נפלה בשמירה.

30. מאלובסקי ברונו צבי בן ראובן ונחמה נולד ב 3.7.14 בורשה
עלה בשנת 1940, לירושלים. השתייך לצבא הבריטי והגיע לדרגת [illegible] ושרת בקומנדו. נפל בשמירה להדסה.

31 שן פנחס בן אברהם וחנה נולד ב 1929 בירושלים. נפל
בשמירת שכונת [illegible] ונהרג ב 15.1.48. נקבר בהר הזיתים. מצבה
לזכרו בקרית הנוער.

מקום הקבורה ....

האם השם מונצח באתר זכרון ....

האם השם מונצח בספר יזכור או בפרסום אחר ....

פרטים נוספים ומקורות ....

32. שילברגר (הרמן) בן שלמה ופרידה נולד ב-22.10.26
בבודפשט. עלה בנעוריו 1939. ב-1946 הגיע לירושלים. התגייס
במלחמת הקוממיות ונפל 22 יום מהפגזה ב 13.5.48.
נקבר בקרית ענבים.

33. סוכיה משה. אין תמונה. אין פרטים. נפל בשמירה להסעה.

מקום הקבורה ....

האם השם מונצח באתר זכרון ....

האם השם מונצח בספר יזכור או בפרסום אחר ....

פרטים נוספים ומקורות ....

. . . .

<u>ארגון חברי ההגנה בירושלים</u>

<u>חדר הנצחה לזכר חברי ההגנה בירושלים שנפלו- על הגנת ירושלים</u>

<u>פרטים אישיים</u>

שם המשפחה .... שם פרטי .... שם האב .... כינוי ....

מספר חבר בהגנה .... מספר אישי בצה"ל ....

פרטים נוספים וקיצור תולדות חיים: ....

....

....

....

....

.... (השלמות ותמונה נא לצרף בנפרד)

<u>פרטים על הנפילה</u>

תאריך עברי .... תאריך לועזי .... מקום ....

נסיבות (קרב, מבצע, שמירה, שליחות וכיו"ב) ....

....

[illegible]

רשימה של חוים שבריל.

שם	שם האב	נפל	תאריך
אורן (סוסנוביק) מנחם	יעקב	בשיירה לירושלים [illegible]	26.12.47
הרב אביגדור אורנשטיין	יהודה לייב	בעיר העתיקה	23.5.48
בצלאל שמואל	בנימין	גוש עציון	21.5.48
ברויער אברהם	אליעזר	בשבי שעפר	11.7.48
ברשבצקי משה	אברהם שרגא	בשיירה להדסה	
הברה ברוריה הורוביץ רעיה זהבי מאיר	אברהם משה יוסף	בשיירה להדסה בשיירה	22.7.48
צלוטובסקי הכהן נחמה	דוד	[illegible]	30.11.47
זלצמן דב	יהושע	בשיירה להדסה	13.4.48
חפמסקי ישראל	מאיר	בשיירה להדסה	13.4.48
טוסיג אברהם	שמואל	ימין משה	10.2.48
כהן אליהו	יונה	במילוי תפקידו	27.5.48
מונסה אליהו	אברהם		6.4.48
מנחם בן ציון	רפאל	בפיצוץ ברח׳ בן יהודה	
מן פרץ	אברהם	שכונת הספר	15.1.48
מיטלוק חנה	אורי (פליקס)	בשיירה להדסה	
משולקסקי דוריס	אליהו	בשיירה להדסה	
סרי יוסף	משה	בדרך לירושלים	23.4.48
סוכריה משה		בשיירה להדסה	
פנחס בן ציון "באובאובאני"	יוסף		31.5.48
פייגה רווקן	ציג פריד	[illegible]	28.5.48
קפטן חנה	נתנאל	בשיירה להדסה	
קובי שלמית	שלמה	בעיר העתיקה	17.5.48
קויט ויבוש דבורה		בשיירה להדסה	
קלוימניק רחל	מרדכי	בשיירה להדסה	
קנוני רחמים יגאל (איקה)	שמואל	בשיירה להדסה	
קרני יוסף	יהודה	[illegible] צנר	21.6.48

שם	שם האב	נפל	תאריך
קרמר דב	אברהם	בשיירה להדסה	
שטאוף רינה	חיים	בשיירה להדסה	
שטרנברג שמשון	שלמה	בשיירה להדסה	
שמש רחל		בשיירה להדסה	
שיובף צבי (הרמן)	שלמה	בדיר מחסיר	13.5.48